

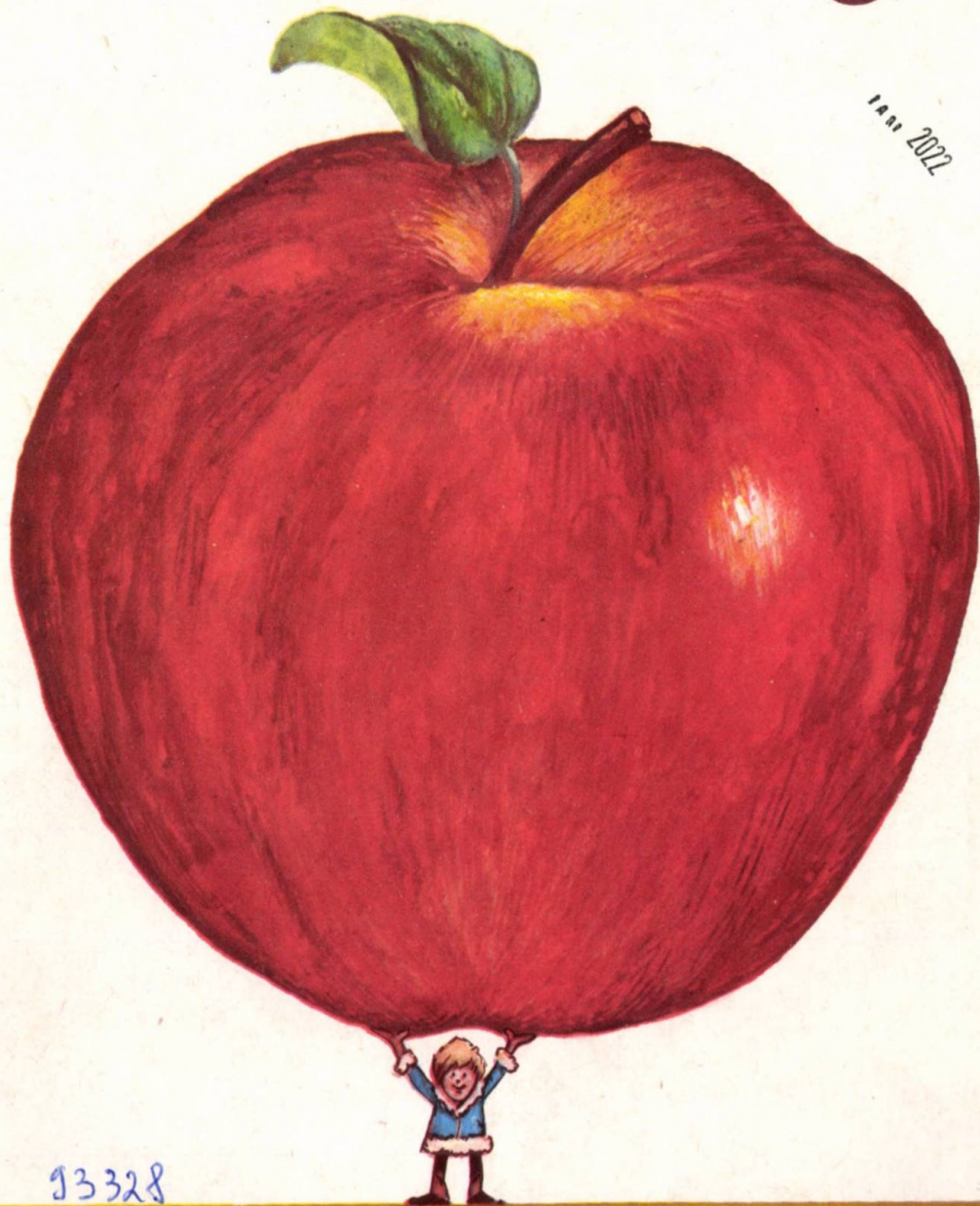
T45710

BIBLIOTECA "ASTRA"

SIBIU

ALMANAHUL LITERAR 1988

IANI 2022

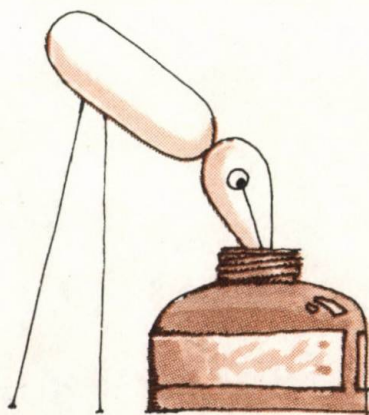

93328

ALMANAHUL LITERAR ■ 1988 ■

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Almanahul Literar 1988

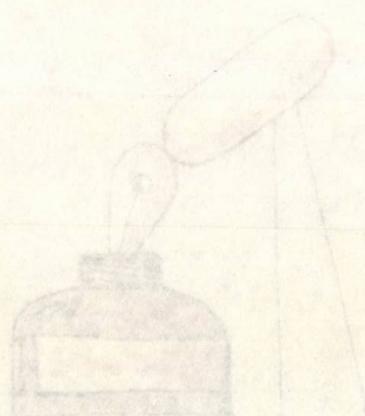
ASB

EDITAT DE ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI

93328

Lundström & A

8801 167011

IDEI ȘI ORIENTĂRI DIN CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU LA CONGRESUL AL III-LEA AL EDUCAȚIEI POLITICE ȘI CULTURII SOCIALISTE

„Fără îndoială, în întreaga activitate politico-educativă și culturală trebuie să se țină permanent seama de tot ce s-a realizat de-a lungul mileniilor, așezînd la baza ei tot ceea ce constituie un bun al culturii și civilizației. Dar, în același timp, trebuie înlăturate cu hotărîre și fermitate concepțiile vechi, retrograde, tot ce este vechi și perimat, trebuie promovate cu îndrăzneală noul, concepțiile revoluționare despre lume și viață, o cultură nouă, înaintată, în care omul, masele popu-

lare, popoarele constituie factorul determinant al întregii activități.”

„Întregul popor, tineretul trebuie să cunoască și să cinstească pe înaintași, pe aceia care au asigurat dezvoltarea și formarea poporului și națiunii române, a limbii și literaturii române! Să cinstim pe toți aceia care – de-a lungul celor două milenii – au pus întot-

deauna mai presus interesele poporului, ale patriei, ale progresului economico-social și cultural al țării, au asigurat, cu prețul vieții, existența poporului, a națiunii noastre independente! În asemenea împrejurări s-a creat felul de a fi al poporului român, s-au dezvoltat dragostea de glie, de patrie, de libertate și independență, statornicia, spiritul de omenie caracteristic poporului nostru."

„Cultura și limba poporului nostru s-au dezvoltat în strinsă legătură cu luptele pentru independență și progres economico-social, sînt o creație a întregului nostru popor, în rîndurile căruia au acționat oameni înaintați. Doinele, baladele, romanele, poveștile ce înfățișează pe eroii care luptă pentru libertate și dreptate, spiritul de hărnicie al poporului nostru reprezintă cel mai prețios tezaur cultural. Din toate acestea s-au inspirat cei mai buni oameni de cultură și artă.

Din tot ce este mai bun din trecutul patriei, din cultura universală să luăm tot ceea ce asigură ridicarea continuă a nivelului de cunoaștere și cultură, realizînd o cultură nouă, responsabilă epocii socialiste, care să înnoieze spiritual întreaga națiune, să lumineze calea spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație, spre societatea comunistă!

Educația și cultura înaintată, revoluționară, presupune cunoștințe vaste, multilaterale, în toate domeniile, bazate pe concepția revoluționară despre lume și viață – materialismul dialectic și istoric – pe idealurile nobile ale socialismului științific. În asemenea condiții, educația politică, culturală constituie, asemenea soarelui, un adevărat astru care emană cultură și luminează omenirii calea spre noi orizonturi, spre înțelegerea originii vieții, a lumii înconjurătoare, a dialecticii naturii și societății, a legilor obiective ale dezvoltării economico-sociale.

Înarmați cu cele mai înalte cunoștințe din toate domeniile, ale culturii înaintate, omul poate să pătrundă și să înțeleagă tot mai temeinic tainele naturii și ale universului, să devină tot mai cutezător, să-și făurească în mod conștient viitorul liber, independent și fericit.

Numai pe baza unei asemenea educații și culturi, omul, poporul nostru – ca de altfel orice popor – poate fi pe deplin liber, în adevăratul înțeles al libertății. Fără o educație politică și o cultură înaintată, oamenii rămîn prizonierii prejudecăților, misticismului, obscurantismului și – în condițiile uriașelor prefaceri economico-sociale, ale schimbărilor ce au loc în raportul de forțe pe plan mondial – se pot ușor rătăci în vîltoarea vieții."

„În întreaga activitate cultural-educativă un rol important îl au literatura, muzica, artele plastice, teatrul, cinematografia. Toate aceste sectoare importante ale activității cultural-educative trebuie să aducă o contribuție tot mai importantă la realizarea unei culturi revoluționare, înaintate. Literatura trebuie să reali-

zeze opere care să redea, cît mai variat ca stil și formă, marile realizări obținute, să înfățișeze epopeea transformării revoluționare a patriei, să oglindească lupta revoluționarilor comuniști și democrați în anii ilegalității, lupta întregului nostru popor pentru edificarea noii societăți – opere care să stea la baza educației patriotice, revoluționare a tineretului patriei noastre. Avem nevoie de noi opere de muzică revoluționară și patriotică, de noi opere de artă plastică, opere care să redea activitatea uriașă desfășurată pe întreg cuprinsul patriei noastre, așa cum avem nevoie de piese de teatru, de filme cu un conținut mai angajant, care să reflecte eroii noi ai patriei, eroii uriașelor transformări revoluționare și ai realizărilor din țara noastră! Avem nevoie de piese și filme în care eroii să nu reprezinte pe acei oameni, puțini la număr, care încearcă să se sustragă răspunderii față de colectivul din care fac parte sau încalcă morala și normele sociale. Nu asemenea oameni sînt eroii patriei noastre! Nu aceștia trebuie să-și găsească loc în piese și filme – ca, de altfel, în nici un domeniu al creației – ci acei eroi, mii, zeci și sute de mii, care fac totul pentru a asigura înălțarea patriei pe noi culmi de progres și civilizație! Aceștia sînt, de fapt, și participanții activi la creația cultural-artistică de masă, aceștia sînt adevărații făuritori ai României socialiste, deci și ai culturii socialiste!"

„De asemenea, presa, inclusiv presa literară, trebuie să redea într-o formă mai vie munca și activitatea creatoare a poporului nostru, să combată cu hotărîre stările de lucruri negative, concepțiile și atitudinile înapoiate față de muncă, de viață, de morală, să promoveze noul în toate domeniile, să generalizeze rezultatele cele mai bune, să asigure unirea tuturor forțelor întregii națiuni într-o direcție unică, a împlinirii programelor de dezvoltare economico-socială a patriei.

Trebuie să facem astfel încît toate mijloacele politico-educative și culturale de care dispune societatea noastră să acționeze într-un mod unitar, într-o singură direcție, să-și facă un titlu de onoare din a împlini neabătut hotărîrile Congresului al XIII-lea, Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism."

„Cultura, arta, toate mijloacele de informare în masă trebuie să promoveze activ principiile politicii externe a partidului și statului nostru privind colaborarea cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

În întreaga activitate politico-educativă, culturală, trebuie să se sublinieze cu putere justitea principiilor politicii externe a României socialiste, bazată pe egalitatea în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc."

DIN CUVÎNTAREA TOVARĂȘEI ELENA CEAUȘESCU la încheierea lucrărilor Congresului

„Cel de-al III-lea Congres al educației politice și culturii socialiste își încheie lucrările într-o atmosferă de puternică angajare patriotică, revoluționară, de deplină unitate în jurul partidului, al secretarului său general, cu hotărîrea fermă a oamenilor muncii din acest important sector de a acționa cu toate forțele pentru creșterea rolului și contribuției muncii politico-educative și culturale la întreaga operă de dezvoltare a societății noastre socialiste.

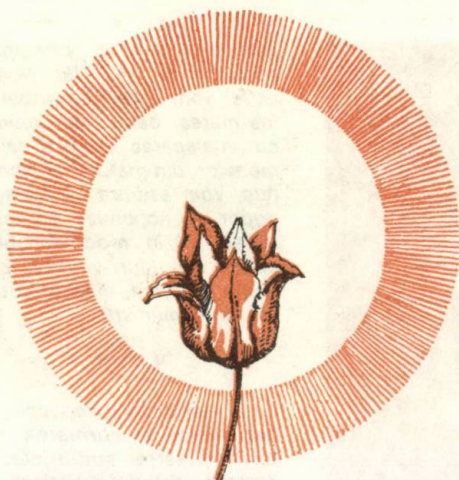
Congresul a dat o înaltă apreciere importantei cuvîntări a secretarului general al

partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și a adoptat-o, în deplină unanimitate, ca document programatic al întregii activități politico-educative, de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al socialismului și comunismului în România.”

„La baza întregii activități politico-educative trebuie să situăm permanent concepția revoluționară, materialist-dialectică despre lume și viață a

partidului nostru, principiile socialismului științific. Numai astfel vom putea contribui la înarmarea oamenilor muncii cu înțelegerea clară a fenomenelor din natură și societate, vom asigura ca întregul popor să acționeze cu toate forțele și în mod conștient pentru a-și făuri viitorul liber, demn și fericit, viitorul socialist și comunist!”

„O răspundere deosebită în dezvoltarea și afirmarea culturii noastre socialiste, a creației cultural-artistice revine uniunilor de creatori. Literatură, muzică, artele plastice, teatrul, cinematografia, creația artistică în general, au misiunea și îndatorirea de a crea și îmbogăți patrimoniul național cu noi opere valoroase, pătrunse de umanism revoluționar, de profundă încredere în marile noastre idealuri comuniste, care să servească dezvoltării conștiinței socialiste, educării omului nou, să redea, în forme originale, cît mai variate, preocupările și aspirațiile poporului, lupta și munca sa pentru construirea socialismului și comunismului.”

PARTIDUL, CEAUȘESCU, ROMÂNIA

*Trăim aceste fericite zile
Înscrise-n viața-ntregului popor
Precum istoria înscrie-n file
Cu litere de aur mersul lor.*

*Sînt zilele ce-n inimă așteaptă
Și care mărturii prin timp rămîn,
Căci ne conduce-o forță înțeleaptă,
Partidul nostru Comunist Român.*

*Și-n fruntea lui cea limpede veghează
Un înțelept și neînfricat bărbat,
Inimă tinărară și minte trează,
În care țara-ntreagă s-a-ntrupat.*

*E Omul — Ceașescu Nicolae —
Iubit ca steagul nostru tricolor,
Ca steagul roșu, limpede văpaie,
În zborul liber către viitor.*

*Conducător iubit, doream să vii,
Chemat de țară și chemat de vreme,
În fruntea scumpei noastre Români
Ca soarele în fruntea unei steme.*

*Din anii grei legat de-acest popor,
Curat ca lacrima, ai fost făclia
Ce-a luminat și-adînc și-nălțător
Ca să-nflorească, nouă, România,*

*O țară suverană, de renume,
Prin muncă, omenie și-adevăr,*

*Prin numele aceluia ce-n lume
Îi duce crezul peste mări și țări.*

*Întru mulți ani și multă sănătate
O tinerețe veșnică-ți dorim.
Cu datinile din străbuni lăsate,
Azi, fiu iubit al țării, te cinstim.*

*Căci tuturor ne ești în veci mîndria
Și conștiința trează, luminînd.
Partidul, Ceașescu, România
E tot ce-avem mai scump pe-acest
pămînt.*

ALEXANDRU ANDRIȚOIU

DE ZIUA LUI

*Te-ai logodit c-un viitor de aur
Tu, binecuvîntată Românie,
Ce-l zămisli partidul, meșter faur,
Dînd vlagă unui an pentru-o vecie.*

*Ai seminții de vrednici fii și aprigi
Cu braț vînjos și luminată minte
Ce cresc bucate și ridică fabrici
Pe drumul către comunism nainte.*

*Sînt fabrici sub a'țării mîndre steme
Sub steag de purpur, schele, brazi și
stea
Iar soarele răsare mai devreme
S-arate suitoarea cale grea.*

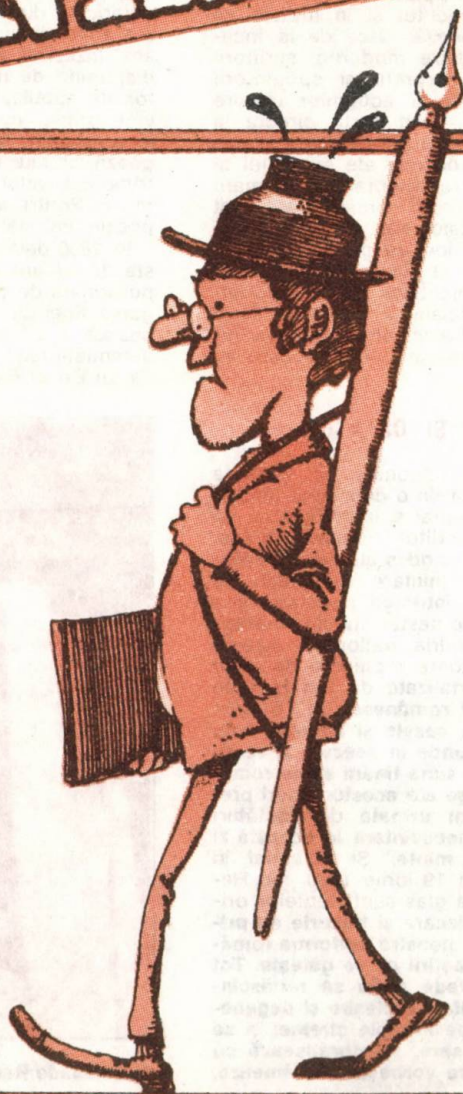
**Carpații stau cerc munte lîngă munte
Și Dunărea e briul care-ncinge
Pămîntul scump, iar călăuza-mi frunte
Ca facla vieții-i care nu se stinge.*

*E fiul țării care tot ce face
E trai, să fie bun pentru popor,
Dreptate-n lume-ntre popoare, pace.
Aceasta ne e scris pe tricolor!*

*E ziua lui. Ce-i poți aduce dar?
Lui, care are-n suflet primăvara
Unui popor întreg și plin de har!
Lui, diamant de preț îi este țara.*

MIHAI BENIUC

SCRIITORUL ȘI EVENIMENTUL

IMPLICAREA

ÎN ISTORIE

In studiul **Asupra caracterelor specifice ale literaturii române**, Tudor Vianu remarcă, pe bună dreptate: „Atitudinea cea mai izbitoare la scriitorii români este atitudinea luptătoare și sentimentul care îi urmărește mai insistent este cel al participării la viața întreagă a poporului lor, în trecutul și în luptele lui contemporane.” Într-adevăr, încă de la începuturile literaturii noastre moderne, scriitorii români au devenit interpreții și sprijinitorii idealurilor, frământărilor și acțiunilor majore ale poporului nostru, luând parte directă la evenimentele din imediata actualitate a vremii lor. Încă din primele decenii ale secolului al XIX-lea, din perioada renașterii și afirmării noastre naționale, scriitorii români s-au aflat nemijlocit în miezul celor mai arzătoare probleme ale prezentului lor, au participat activ, nu numai prin scris, ci și prin faptă, la derularea dinamică a evenimentelor de amplă semnificație patriotică, socială și națională, fiind adesea ei înșiși factori esențiali în evoluția împrejurărilor care au marcat epoca în care au trăit.

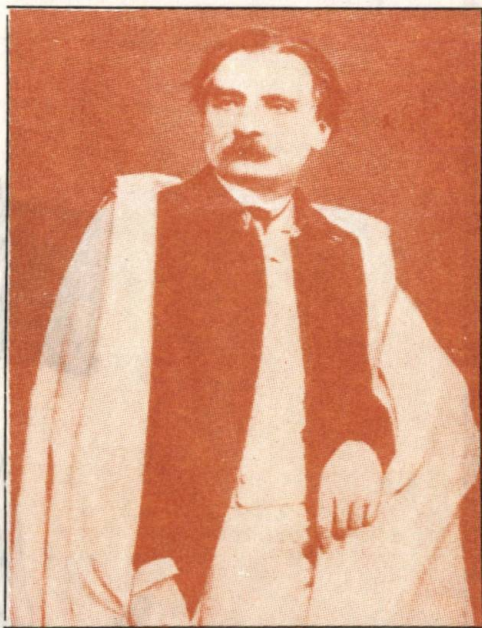
SCRIITORI ȘI OSTAȘI

Renașterea armatei naționale, în 1830, a constituit un eveniment de o deosebită însemnătate istorică, fiind salutat și îmbrățișat cu un sublim entuziasm de scriitorii români din acel timp. La 12 mai 1830, când s-au văzut pentru prima dată uniforme militare românești pe străzile Bucureștiului, întreaga populație și-a manifestat cu o euforie nestăvilă, dar îndreptățită, bucuria și mândria națională. Aceste emoționante și înălțătoare momente de avânt patriotic au fost immortalizate de Ion Heliade Rădulescu în **Curierul românesc** din 15 iunie 1830, scriind: „Ulitele, casele și locurile erau încintate de bucurie, unde în această zi vestitoare de multe fericiri suna tinăra sabie românească. Pasurile trufașe ale acestor tineri pretutindenea era și sint urmate de căutături pline de lacrimi și binecuvîntare în această zi vrednică de tinere de minte.” Și tot astfel, în **Curierul românesc** din 19 iunie 1830, Ion Heliade Rădulescu dădea glas sentimentelor oricărui român: „Mare mișcare și bucurie au pricinuit în toată capitala noastră uniforma românească și organizația oștirii ce se gătește. Tot românul pare că-și vede nația sa renăscîndu-se din însuși înfruntata moleșire și degenerație în care o adusesse intrigile streine; și se strămută de plăcere, sare, se-mbrățișează cu alt frate al său cu care vorbește, lacrămează, ride.”

Renașterea armatei naționale a avut reverberații profunde în inima și conștiința scriitorilor români din acea vreme. Înțelegînd sensurile majore ale epocii de renaștere și afirmare națională, scriitorii noștri nu numai că au dat expresie artistică, în scrierile lor, entuziasmului patriotic general, dar, mulți dintre ei, au devenit ei înșiși ostași, au îmbrăcat cu mîndrie haina militară, demonstrînd astfel că renașterea armatei naționale întrupa un ideal al tuturor românilor, pe care aveau fericirea să-l trăiască plenitudinar.

Unul dintre cei dintîi scriitori tineri care s-au înrolat voluntar în noua oștire românească a fost Vasile Cărlöva. În septembrie 1830 a primit gradul de sublocotenent de cavalerie și a fost repartizat la garnizoana din Craiova. Din nefericire, după un an, la 18 septembrie 1831, s-a stins din viață, la vîrsta de numai 22 de ani. Înzestrat cu un talent poetic remarcabil, dispunînd de mijloace de expresie surprinzător de subtile, fiind considerat, pe drept cuvînt, primul nostru poet modern, Vasile Cărlöva, a creat, în scurtă sa existență, doar cinci poezii, situate însă pe un loc de frunte în patrimoniul valorilor perene ale literaturii române. Printre acestea se numără și admirabila poezie intitulată **Marșul oștirii române**.

În 1830 devine ostaș și Cezar Bolliac, la vîrsta de 17 ani. Înrolarea sa voluntară era impulsionată de entuziasmul general, de convingerea tinerilor că integrarea în oștirea românească îi situa pe cea mai înaltă treaptă a demnității naționale. Un ecou direct al prezenței lui Cezar Bolliac în cadrul oștirii românești

Ion Heliade Rădulescu, în mantia albă pe care a purtat-o la 1848

ni-l relevă poezia **Plingea sentinela comandirul său**, datată „1840, februarie 10.”

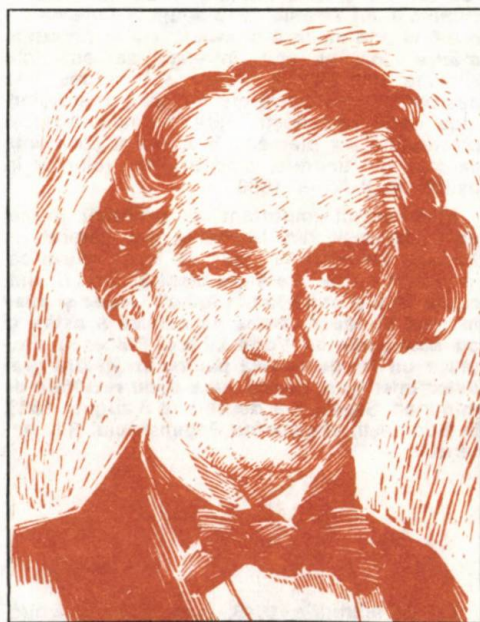
În Moldova, primul tânăr poet care îmbracă haina militară, tot în 1830, este Alexandru Hrisoverghi. Ca și confracții săi munteni, poetul trăiește cu intensitate evenimentul înălțător al reînvierii oștirii naționale, după un veac de domnie fanariotă, doritor să slujească regenerării patriei sale. Ca martor și părtaș la multiplele eforturi de redeşeptare și afirmare națională, devenind el însuși ostaș, Mihail Kogălniceanu îl evoca astfel pe Alexandru Hrisoverghi, din perspectiva vremii lui, în prefața volumului acestuia de **Poezii**, apărut postum, la Iași, în 1843: „În anul 1830 se publică poronca informării oștirii naționale... Entuziasmul carele se ațîta atunci, nu se poate astăzi descrie. Din toate părțile, din toate stările, junimea aleargă la arme, pre care moldovenii uitaseră de a le purta de mai mult de un veac. A. Hrisoverghi era tânăr și poet; în formarea miliției el vedea o eră nouă pentru țara sa; și ar fi fost el vrednic să cinte patria, dacă n-ar fi îmbrătoșat tot ce putea contribua la regenerația ei?”

De numele lui Ion Cîmpineanu este strîns legată opțiunea lui Grigore Alexandrescu de a face și el parte din rîndurile armatei române. După ce a locuit un timp la Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu a fost găzduit de Ion Cîmpineanu. În casa acestuia, ne informează Ion Ghica, aveau loc, în mod frecvent, însuflețite întruniri cu caracter cultural-educativ, la care participau atît scriitori cît și ofițeri români, citind și comentind fie diferite scrieri din literatura română și universală, fie lucrări memorialistice din domeniul militar. Atmosfera din cadrul acestor întruniri, schimbul de idei cu ofițerii români, împărtășirea acelorași sentimente au exercitat o vie înținerire asupra lui Grigore Alexandrescu, precizează Ion Ghica: „**Contactul cu tinerii ofițeri a făcut pe Alexandrescu să dorească a deveni camaradul lor de arme. Recomandat spătarului ca bun scriitor, el a fost admis în mica noastră armată de atunci ca iunker.**” A fost apoi avansat praporcic, adică sublocotenent. Cu diverse privilegii, Grigore Alexandrescu și-a mărturisit atît dragostea pentru soldatul român cît și admirația sa pentru crescînda putere armată a românilor. Una dintre cele mai emoționante poezii ale lui Grigore Alexandrescu, care s-a bucurat de o largă popularitate, este **Cîinele soldatului**, publicată prima dată în gazeta **România** din 28 martie 1838. O dovadă indubitabilă că poetul s-a simțit întotdeauna mîndru de a fi aparținut armatei române ne-o oferă poezia **O impresie. Dedicată oștirii române**, datată „22 aprilie 1848”. Poezia a fost scrisă cu prilejul manevrelor de infanterie, cavalerie și artilerie care au avut loc, la această dată, lîngă București, la Colentina.

Reprezentant de frunte al generației sale, dăruit pînă la jertfa de sine împlinirii celor mai înaintate idealuri sociale, naționale și patriotice ale epocii sale, Nicolae Bălcescu a văzut în armata română unul dintre cele mai importante și eficace mijloace de ridicare a poporu-

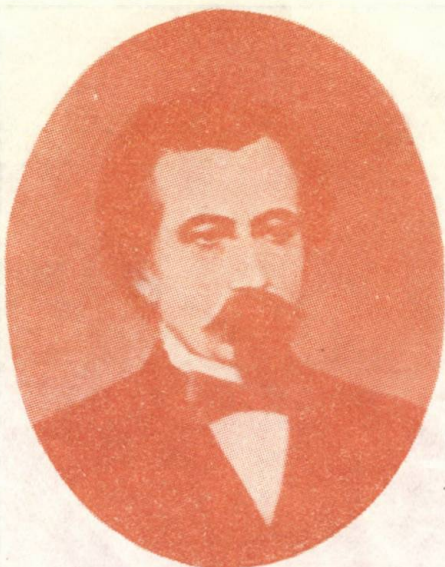

Cezar Bolliac

Grigore Alexandrescu

lui nostru pe aceeași treaptă de progres și civilizație cu celelalte popoare europene, o puternică cheazăie de viitor de a dobîndi, apăra și consolida libertatea și unitatea neamului nostru pe pămîntul moștenit din străbuni. Nu

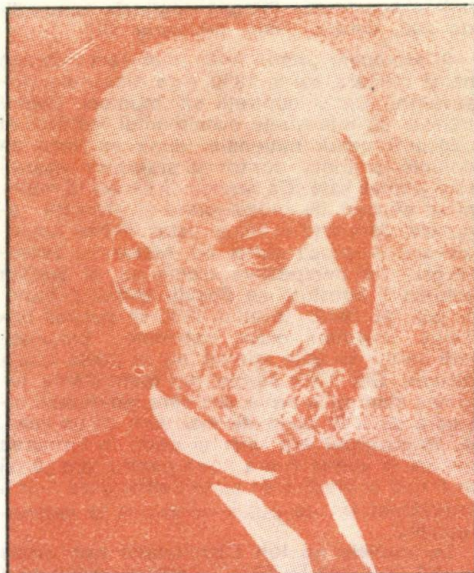
Alecu Russo

numai prin celebrele sale lucrări despre **Pute-rea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum și Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpurile mării lor**, ci prin întreaga sa activitate Nicolae Bălcescu a slujit cu incandescentă pasiune și convingere ideea creării unei puternice oștiri românești. Fără îndoială, această convingere s-a plămădit în inima și conștiința sa încă din tinerețe, când a intrat voluntar în oștire, la 8 iunie 1838.

Evenimentul important al înființării primei școli ostășești din Muntenia s-a datorat lui Nicolae Bălcescu. În 1894, N. Iorga releva că, intrând în oștire, „care era menită, după dînsul, să ne facă și nouă loc în lume”, „alcea-și puse în gînd să înalțe starea de cultură a oștirii și cu autorizația lui Vodă Ghica, Bălcescu deschise un fel de școală pentru învățătura gradelor inferioare, școală care dădu rezultate de minune”. Școala s-a deschis la 8 august 1838, la București, în cazarma Regimentului 3 infanterie.

NICOLAE BĂLCESCU ȘI REVOLUȚIA FRANCEZĂ DIN 1848

La 24 februarie 1848, când la Paris izbucnește revoluția, tinerii români aflați aici nu rămîn simpli spectatori, nu se izolează într-o atitudine pasivă, de expectativă. Dimpotrivă, însutlețiți de propriile lor convingeri, devotați idealurilor de dreptate și libertate ale patriei lor, se alătură luptei revoluționare a poporului francez, participă nemijlocit la desfășurarea evenimentelor din capitala Franței. Printre re-

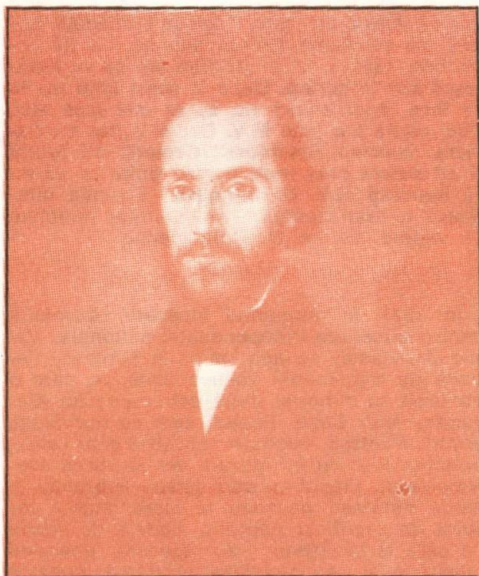

G. Sion

voluționarii români care au luptat cu arma în mînă pe străzile Parisului, luînd parte directă la detronarea lui Ludovic Filip și la proclamarea Republicii, s-a numărat în primul rînd Nicolae Bălcescu. La 24 februarie 1848, în „1-a zi a Republicei”, îi scria lui Vasile Alecsandri: „De trei zile trăit-am tot pe ulițe. Află că naștea cea mare s-a ridicat și că libertatea lumii s-a mintuit... Îți alătur aci o ruptură din catifeaua ce acoperea tronul lui Louis-Philippe, sfărîmat astăzi la 1 1/2 ore. Însumi am smuls-o în Tuilleries și m-am gîndit ca să-ți fac și ție o părtică și să-ți dovedesc că chiar

Ion Ghica

Nicolae Bălcescu

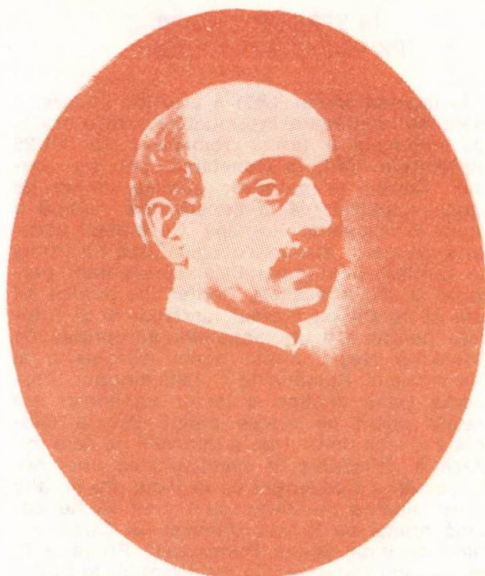
in minutele cele mai mari și mai solemne ce am petrecut în viața mea, cugetarea mea s-a întors către tine."

PE CÎMPIA LIBERTĂȚII DIN BLAJ

După înăbușirea revoluției de la 1848 din Moldova, unii dintre scriitorii care s-au aflat printre fruntașii ei au trecut în Transilvania, pentru a continua lupta alături de frații lor, în-suflețiți de idealul solidarității și unității națio-

C. Negri, tânăr

V. Alecsandri

nale. La memorabila adunare populară, din 3/15 mai 1848, de pe Cîmpia Libertății din Blaj, cînd cei aproape cincizeci de mii de transilvăneni au declarat toți într-un glas „Noi vrem să ne unim cu Țara”, au fost prezenți și scriitorii moldoveni Alecu Russo și George Sion, lăsîndu-ne mărturie emoționante despre participarea lor la acest mare eveniment. În ale sale **Cugetări**, publicate în revista **România literară** din 1855, Alecu Russo consemna: „Într-un ținut a Ardealului se ivi la 1848 o zi frumoasă pe un cîmp întins, unde patruzeci mii de români sta să asculte, sub aripile unui steag în trei culori, cuvîntul inteligenței ardeleni. Moldoveni și munteni, pribeji a tulburărilor din Țări, privea cu bataie de inimă adunarea, oștită grămadă cite grămadă, după satele și ținuturile de unde veniseră oamenii. Un popor întreg, de același port și aceeași limbă ca și a poporului nostru, sta mareț în lumina soarelui și printre sucmane se vedea amestecate multe surtuce; aceste surtuce acoperea piepturile tineretului de frunte ieșit din Blagiu și din școalele Ardealului, tinerit cu mare curagiu și mare iubire de neamul românesc! Multă mirare însufla pribejilor spectacolul frăției curate între surtuce și sucmane; frăție nu numai de singe, dar frăție în trai și în obiceiuri, și în toate relațiile.” Pe Cîmpia Libertății din Blaj, transilvănenii, moldovenii și muntenii trăiră cu toții, puternic, sentimentul unității naționale, cum mărturiseste George Sion în **Suvenir** contemporane: „Cu inimile noastre tinere și înflăcărare de idealuri frumoase, împărtășeam toate emoțiunile fraților ardeleni și cu sufletele noastre de români îmbrățișam aspirațiunile și credințele lor, identificîndu-ne soarta noastră cu a lor. O, dulce zi și frumoasă! Tu vei fi cea mai prețioasă din suvenirile mele!”

ÎN SPRIJINUL UNIRII PRINCIPATELOR ROMÂNE

În toamna anului 1861 a avut loc un eveniment de hotărâtoare însemnătate pentru unitatea națională a țărilor românești. La 13/25 septembrie 1861, la Constantinopol, s-a deschis Conferința puterilor garante, avînd ca scop recunoașterea și consfințirea deplină a Unirii Principatelor Române. Cu prilejul acestui eveniment, Alexandru Ioan Cuza l-a trimis pe Dimitrie Bolintineanu ca reprezentant personal al său la această Conferință, pentru a-l ține la curent cu mersul lucrărilor ei și totodată pentru a fi util acțiunilor întreprinse de Costache Negri, numit agent diplomatic al Principatelor Române la Constantinopol. Problema Unirii depline a țărilor românești era tratată diferit de marile puteri. Poarta Otomană invoca dreptul de a interveni pe cale militară în Principate în eventualitatea unei nerespectări a Convenției de la Paris. Pe de altă parte, Austria pretindea ca Unirea să fie admisă numai pe timpul domniei lui Cuza, urmînd ca după aceea Principatele Române să fie din nou separate. Ca reprezentant al țărilor românești, Costache Negri protestă contra ambelor propuneri. Singura putere europeană care susținea cauza românilor, Unirea deplină, era Franța. Dacă Austria, mai ales, nu-și schimba punctul de vedere, Franța urma să nu mai participe la Conferință, în semn de protest, lăsînd Principatelor Române dreptul de a-și hotări singure soarta. În acest sens, D. Bolintineanu îl informa pe A. Zane, la 30 septembrie 1861, din Buiucdere: „Vei ști că conferințele s-au suspendat pînă va veni dezlegare de la cabinete dacă trebuie să primească sau nu propunerea Turcii de a interveni numai ea singură în Principate la caz de revoluțiune etc. Se crede că Franța ar fi dat instrucții ambasadorului ei ca, la caz cînd Austria ar stăruî în ideea ca țările unite să se dezunească iară după moartea principelui Cuza, a nu mai merge la conferințe, ceea ce va să zică cu alte vorbe ca Unirea să o facă România singură. Toată diplomația aici zice și face să se zică că Europa nu cunoaște altă autoritate în Principate decît a domnitorului și îndatorează pe toți a-i da ascultare.”

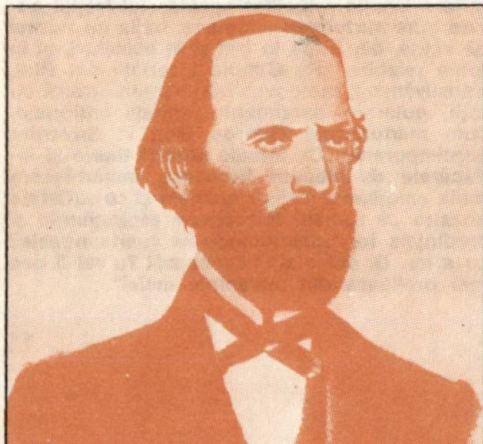
De la Constantinopol, D. Bolintineanu îl sfă-

țuia pe Alexandru Ioan Cuza să procedeze hotărît, să proclame Unirea deplină. La 29 octombrie 1861 îi scria: „Unirea are să se hotărască aici în curînd. Dacă în acest timp nu se va face, apoi atunci nu se va mai face aici. Deci caută a o face M.V. Dar M.V., iar nu Camera, înaintea deschiderii Camerii. Ați lucrat și ați suferit prea mult pentru Unire ca să nu vă bucurați M.V. de inițiativă.” Evoluția ulterioară a evenimentelor va continua punctele de vedere ale lui D. Bolintineanu.

CUCERIREA INDEPENDENȚEI NAȚIONALE

În 1877, în momentul începerii războiului pentru cucerirea independenței naționale, Vasile Alecsandri se afla retras la Mircești, departe de frământările vieții politice, pe care o părăsise cu mîhnire, după detronarea lui Alexandru Ioan Cuza. Poetul, care se numărase printre fruntașii revoluției din 1848 și ai Unirii, urmărea însă cu înfrigurare desfășurarea evenimentelor. Elanul cu care tărani îmbrăcați în haine ostășești porneau la luptă, înaltul lor spirit de sacrificiu patriotic, faptele de vitejie pe care le săvîrșeau, i-au regenerat energiile creatoare și i-au revitalizat existența. Poeziile sale din volumul *Ostașii noștri* nu sînt poezii de conveniență, ocazionale, ci sînt expresia unei superioare conștiințe artistice, sînt un reflex liric al atitudinii sale civice. Corespondeența sa intimă din această perioadă este edificatoare, demonstrează indubitabil că poetul a îmbrățișat cu totală adeviere cauza independenței naționale. La 16 mai 1877 îi scria unui prieten: „Ce e de făcut? Ei bine, în loc de a fi în mod pasiv și prosteste striviți între ciocan și nicovală, să ne ridicăm în vîrful picioarelor ca să ne facem puțin mai mari și ca să ajungem astfel la înălțimea unei bune săbii. După ce vom fi făcut aceasta, să ne întindem brațele înțepenite de veacuri și să dăm dovada de vitalitate celor ce ne tratează drept copii. Și să strigăm tare: «Trăiască independența României!» și să intrăm cu bărbăție în vîltoare.” Nutrit de o superioară concepție umană și civică, Vasile Alecsandri îi mărturisea, în continuare, cu sinceritate: „Mica noastră oștire s-a purtat pînă acum de mi-a reincălzit singele bătrîn: se va lupta bine acest drag mînunchi de recruți luați de la munca cîmpului... A! dragă prietene, sunt foarte emoționat; scriind

D. Bolintineanu

Barbu Delavrancea și fiica sa, Cella

riindurile acestea, mă silesc să-mi rețin lacrimile. Nu suride de entuziasmul meu; nu poetul îți vorbește, ci un om nenorocit că nu mai e tânăr ca să se ducă să fie ucis la graniță."

Chiar un fericit eveniment din familia lui Vasile Alecsandri, cum era căsătoria fiicei sale, nu-l reține prea mult timp, considerind că, după împlinirea obligațiilor părintești, datoria sa primordială era aceea de a se dăruia cu totul, cât mai curînd, participării nemijlocite la sprijinirea luptei pentru cucerirea independenței naționale. Astfel, la 5 octombrie 1877 îi scria unei prietene: „**Despărțindu-mă de fiica mea, mă reintorc la țara mea ca să fiu cu totul al ei. Am nevoie să fiu scutit de orice preocupare personală pentru ca să admir în voie vitejia îndrăznică a tinerei noastre armate. Ce lucru uimitor! nu-i așa? Simpli țărani, smulși de la plug să devină dintr-o dată eroi. Inima mea a luat proporții care mă înăbușă, de cînd cu cele petrecute la Grivița. În sfîrșit, sintem cîneva în lumea aceasta. E mult! E mai mult decît s-ar fi putut nădăjdui... Ce neam! și ce bine este să-ți spui că e al nostru!**"

DEZROBIREA ȘI REÎNTREGIREA NAȚIONALĂ

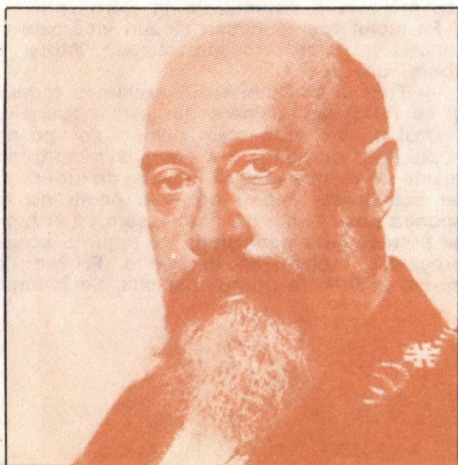
Intrarea României în primul război mondial, în 1916, era infinit depărtată de orice scop anexionist, agresiv, de caracterul imperialist al conflagrației. Intrarea României în război avea ca fundament un deziderat național istoricește legitim, războiul pe care urma să-l purtăm noi, românii, fiind un război drept, de dezrobire și reîntregire națională. În articolul intitulat *Ceasul*, publicat în gazeta *Neamul românesc* din 21 august 1916, N. Iorga încrusta astfel marele adevăr istoric: „**A sosit un ceas pe care-l așteptăm de peste două veacuri, pentru care am trăit întreaga noastră viață națională, pentru care am muncit și am scris, am luptat și am gândit. A sosit ceasul în care cerem și noi lumii, cînsit, cu arma în mînă, cu jertfa a tot ce avem, ceea ce alte neamuri, mai fericite, au de atîta vreme, unele fără să fi vărsat o picătură de sînge pentru aceasta: dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănui ca robii rodul ostenețelor noastre.**"

În discursul *Războiul și datoria noastră*, ținut la Academia Română, la 2 septembrie 1916, Barbu Delavrancea sublinia cu tărie:

„**Noi n-am intrat în haosul acestui măcel pentru cuceriri, ci pentru dezrobiri. Noi nu vrem ce nu este al nostru, ci vrem unirea cu frații noștri din Ardeal, din Banat și din Bucovina.**"

Războiul nostru de dezrobire și reîntregire națională, din 1916—1918, a avut ecouri profunde în conștiința și sensibilitatea scriitorilor români, a produs mutații radicale în gîndirea și viziunea lor estetică. Un exemplu elocvent de superioară conștiință artistică, direcționată și luminată de înaltele îndatoriri civice și patriotice ale vremii, îl constituie E. Lovinescu. Concepția sa, axată pe principiul autonomiei esteticului, a cunoscut transformări structurale în perioada războiului, a dobîndit valențele unei prestigioase propensiuni spre o literatură activă, în buna și frumoasa tradiție a înaintașilor, care n-au absentat de la nici una din marile încercări ale istoriei noastre. Articolele publicate în această perioadă și le-a reunit într-un volum ce poartă pe coperta exterioară titlul *În cumpăna vremii (Note de război)*, iar pe cea interioară, *În marginea epopeei*, tipărit în 1919. Deosebit de interesant este articolul *Factorii morali ai războiului*, constituind o veritabilă profesiune de credință și, totodată, un apel plin de luciditate și responsabilitate adresat confracților săi. Promovînd o nouă concepție estetică, E. Lovinescu relua tradiția militantă a literaturii române, chemînd pe scriitori să-și pună condeii în slujba sublimelor idealuri patriotice, a cauzei naționale: „**Toți cei ce țin un condei în mînă în împrejurările de astăzi au datorii superioare față de patrie, ce trec peste finalitatea artei... Sunt dintre cei ce am cerut artă pentru artă. În vremuri normale. Vremurile de astăzi au spart însă cadrele vieții normale și au răsturnat criteriile de judecată. În clipa în care se pun în cumpănă destinele neamului nostru, ale Europei întregi și poate ale civilizației umane, nu e vremea unui frumos zadarnic. Sufletul național se zbate în cleștele problemelor de viață și de moarte. Toate energiile trebuiesc îndreptate spre folosul imediat al patriei. E în tradiția noastră ca scriitorii să aibă o largă parte în mișcările mari patriotice și în actele ce au întărit viața statului nostru modern. Nu va fi indiferent pentru generația de mîine de a ști în ce măsuri au răspuns scriitorii noștri la datoria de a fi facla de lumină îndrumătoare a conștiinței naționale.**"

Nicolae Iorga

Eugen Lovinescu

FAȚĂ-N FAȚĂ CU ISTORIA

Oamenii din satul în care m-am născut, ca toți țărani, aveau simțul perspectivei. În centrul platoului ales drept vatră pentru așezarea lor, au înălțat școala. O clădire zidită fără zgîrcenie, cu ferestre mari, cu acoperiș de țiglă roșie. Se vedea de oriunde ai fi privit-o. Mi se părea ca un palat din basmele pe care începusem să le îndrăgesc. Școala fusese prima lor operă colectivă. Deși nu știau toți să se iscălească, socotiseră că, înainte de orice, trebuie să se îngrijească de învățătura copiilor. Fără biserică puteau, fără școală nu se cădea... Strînseseră fonduri și materiale cu o repeziciune uimitoare. Și începuseră să-nvețe odată cu odraslele lor. Unii să învețe, alții să reinvețe.

Cu o curiozitate care atunci mă cam exaspera, dar care acum mă face să înțeleg dimensiunea adevărată a gestului lor.

— la spune, băiete, ce-ai învățat astăzi la școală...?

— Cîți ani a domnit Ștefan cel Mare?

— De unde izvorăște Oltul?

— Care sînt strămoșii noștri?

Constatam de multe ori că tata, ca și părinții unora dintre colegii mei, deși mă întreba pe mine, știa de multe ori răspunsurile. Adesea mult mai pe larg decît erau ele scrise în cărțile noastre de școală. Li pasiona pe toți, cu deosebire, istoria... Traian și Decebal, Mircea și Ștefan, Mihai Viteazul și Alexandru Ioan Cuza erau eroii lor preferați. Dacă ar fi avut portretele lor le-ar fi așezat alături de icoane. Războiul daco-roman îl descriau de parc-ar fi avut în fața ochilor basoreliefurile de pe Columna traiană. Despre Călugăreni ori despre Podul Înalt povesteau într-o limbă izvorînd parcă din Bălcescu sau din Sadoveanu. Cînd vorbea lorga la radio se adunau toți la școală și-l rugau pe domnu învățător să scoată aparatul la fereastră ca s-audă și ei. Cît privește războiul de independență și primul război mondial, în fiecare casă exista cîte un participant direct. Bunicul era veteran de la '77, tata participase ca voluntar la războiul de întregire a țării. Evocările legate de istoria trăită pe viu li se adăugau descrierile geografiei văzute cu proprii lor ochi, bătută pas cu pas, pînă la Plevna, în lașul refugiuului sau pe Cîmpia de singe și de mîndrie patriotică a Mărășeștilor...

Ascultîndu-i, curiozitatea de copil prindea aripi. Nu depășisem teritoriul satului cu prea multe kilometri dar îmi plăcea să-mi limesc privirile de norii care alunecau pe deasupra casei părintești, pe deasupra școlii și să călătoresc peste apele și munții învățați la geografie, să privesc din înaltul lor Dunărea și Carpații, meterezele Sucevei și valurile Mării. Nu bănuiam în clipele acelea de reverie, de călătorie imagi-

nară, că aveam să fac cunoștință într-un mod neașteptat cu geografia țării și mai cu seamă cu surprizele și asprimile istoriei sale...

Era în vara anului 1940. Deși prinși în vîrtejul nemilos al muncilor cîmpului, al secerișului și treierîșului, al prașilei la porumb și floarea soarelui, mai găseam și cîte-un răgaz să călărim pe deșelate cîte un cal, să batem duminica o minge de cîrpă, ori să ascultăm, seara, poveștile și baladele spuse de Marin Mermerea, rapsodul satului, derulînd în memoria sa o impresiionantă fonotecă de folclor românesc. Și ca o furtună, ca o grindină iscată din senin, pe ulitele satului în care filmul copilăriei mele se desfășurase pînă atunci fără surprize epice, bubuiră cuvinte nemaiauzite, năucitoare. Pămîntul pe care mă născusem nu mai era al nostru. Urma să părăsim satul în care auzisem primele cuvinte ale limbii române.

Părinții mei aveau în glas și pe chipuri o durere mai neagră decît atunci cînd îmi muriseră doi dintre frați sau cînd le pierdea cîte o vită din curte. Peste satul întreg parcă se așternuse doliul. Noi, copiii, și cei care urma să plecăm și cei care rămîneau, nu înțelegeam atunci toată gravitatea ultimatumului primit. Continuum să batem împreună aceeași minge pe izlaz, să călărim caii preferați, sau să punem la cale aventuri în pădurea de la marginea satului... Dar într-o zi, petrecuți de privilegiile consătenilor favorizați de istorie, părăsim casa de care se legau atîta amintiri frumoase. Satul, socotit pînă atunci una cu ființa mea, cu fiecare înaintare a căruței spre gara unde trebuia să ne îmbarcăm în tren se făcea tot mai mic, devenea tot mai neclar în ochii mei păienjenii de lacrimi.

La gară m-am impresiionat mai cu seamă împotrivirea calilor, spaima lor de a urca în spațiul sinistru al vagoanelor. Și plînsul femeilor la pornirea convoiului. Își plîngeau morții rămași în cimitire, casele ridicate împreună cu soții lor, pămîntul pe care-l munciseră din zi pînă-n noapte, pe care-l îngrășaseră cu sudoarea trupurilor tinere, lacome de muncă și de fericire. Rămăsesem în ușa vagonului, privind succesiunea de peisaje: miriștile alb-aurii, învîrstate de iarbă, lanurile de porumb, pe care nu le vor mai culege cei care le semănaseră, bostnăriile cu pepeni, parcă mai mari decît în toți ceilalți ani. Momentul cel mai spectaculos mi s-a părut a fi trecerea Dunării. Trenul își incetinise mersul, de parcă ne-ar fi înțeles dorința de a vedea cît mai clar priveliștea măreață a podului de la Cernavodă.

Pe luciul apei alunecau șlepurii încărcate cu tunuri și nemți. Aceștia stăteau întinși la soare, goi pușcă.

— Trăsnii-i ar Dumnezeu! exclamau femeile și se retrăgeau rușinate din ușa vagoanelor.

Deși nu mai văzuserăm oameni goi, pe noi copiii lipsa de pudoare a nemților, tolăniți fără rușine pe punțile vaselor înțesate de tunuri, nu ne scandaliza. Faptul că erau nemți nu ne spunea prea mult... dar înțelegeam că în lume se petrece ceva neobișnuit, că tunurile acelea pregătesc evenimente deosebite. Privindu-le, mi-am amintit de primul ziar citit. Se întimpla

evenimentul cu aproximativ un an în urmă. Era iarnă. Sub niște fotografii înfățișând soldați înfășurați în niște cearceafuri albe, se publica un reportaj de război. Simțeam că și tunurile de pe șlepurile care alunecau pe Dunăre tot spre război se îndreptau. În mintea de copil, obișnuită cu imaginile blinde, idilice, ale satului părăsit, aceste priveliști insolite aduceau o notă gravă, mă sileam să mă gîndesc la lucruri în care simțeam o amenințare, o neliniște. Noțiunile de geografie, datele istorice învățate la școală căpătau acum un relief concret, o semnificație deosebită.

Dunărea, aducînd dinspre izvoarele sale nebelungii care în loc de cai aveau să călărească prin orașele Europei și prin stepele rusești tancuri și motociclete, exersa, în vara Dictatului de la Viena, primele preludii ale lugubrei Simfonii a morții pe care o va dirija Hitler în sălile lagărelor de gazare, pe toate fronturile conflagrației declanșate de punerea în aplicare a sălbaticelor sale idei.

Sensibilitatea de copil capta îngrijorată, neliniștită acordurile acestei muzici a zeului Marte. De fapt, nu se mai poate vorbi despre sensibilitatea de copil. Evenimentele trăite, întrebările pe care aceste evenimente mi le declanșau în minte, grăbiseră ieșirea din copilărie, mă puneau într-o comunicare complexă cu viața, cu lumea, într-un cuvînt, cu istoria...

Era doar un început, un Preludiu... Pentru că istoria îmi va pătrunde de-acîi înainte masiv în biografie, determinînd-o direct, dirijînd-o tiranic. Pînă cînd aveam să citesc cuvintele cutremurător de adevărate ale cronicarului: „Nu sînt vremurile sub oameni ci bietul om sub vremei”, propoziția aceasta își săpase cuvintele în toate celulele ființei mele.

Lecțiilor de istorie, predate cu mare putere de convingere de profesorul Turtureanu, directorul Liceului Mircea cel Bătrîn din Constanța, li s-au adăugat, ca niște exemplificări de extraordinară plasticitate, evenimentele vieții. Războiul, cu știrile despre rude sau vecini căzuți pe cîmpul de luptă, cu bombardamentele care ne sileau să părăsim clasele liceului de pe malul mării și să fugim în adăposturile umede... Actul de la 23 August 1944, lăsîndu-mi în memorie, ca într-o fidelă arhivă cinematografică, secvențe care-ar putea să fie montate într-un film potrivit să reconstituie prin imagini subiective o realitate istorică documentară, un eveniment crucial din istoria patriei dar și din viața mea. Am văzut cu ochii de adolescent capabil să înțeleagă de-acum în intimitatea lor evenimentele vieții, să le distingă sensul, cum la marginea unui sat dobro-

gean o companie română de infanterie a silit să se predea o imensă coloană germană motorizată. Stăpîni de pînă atunci ai țării, ai lumii își pierduseră aroganța. Erau aproape de nerecunoscut. Întîmplarea se petrecea cu multe zile înainte ca pe ulițele satului respectiv să se arate primele tancuri, primele camioane, primele căruțe sovietice, din care parcă aceeași voce întreba invariabil încotro se află Berlinul. Amănuntele autobiografice ale întîlnirii cu umanitatea cunoscută pînă atunci doar din cărțile lui Pușkin și Lev Tolstoi, ale lui Esenin și Dostoievski, s-ar putea transforma, fiecare dintre ele, în capitole de roman, în simbolice schițe sau nuvele. În ele omenescul se amestecă nemilos cu duritatea. O vioară primită în schimbul unei vedre de vin de la un soldat cu părul ca ovăzul... Calul cel mai drag al copilăriei mele înhămat la gabrioleta maiorului care dormise peste noapte în casa noastră. Înșușirea fără explicații a calului constituia o replică a forței, un răspuns lipsit de scrupule la ospitalitatea de care se bucurase. Și istoria a mers înainte.

Uneori condensată în propoziții memorabile, lozinci, cum începuse atunci să li se spună comandamentelor majore ale zilei: „Totul pentru front, totul pentru victorie!”, din nou cai rechiziționați, din nou alți vecini, alte vîrstare dragi ale satului rămase pentru totdeauna pe pămîntul Ungariei, al Cehoslovaciei, ca martori ai jertfei de sînge a poporului român în lupta împotriva fascismului. Au urmat după victorie anii Reformei agrare, proclamarea Republicii, Naționalizarea, Cooperativizarea agriculturii. Un adevărat timp de geneză. Mereu cu surprizele noului și cu sacrificiile cunoscute.

Istoria se țese sub ochii larg deschiși ai fiecărui dintre noi. O țesem noi înșine. Sîntem eroii ei direcți, făuritorii ei. Care fiu de țăran aflat în școală în anii despre care vorbește Marin Preda în „Desfășurarea” n-a contribuit, decisiv, la înscrierea părinților în întovășiri sau în colectivă? Pentru că înțelegeam că acesta este prețul rămîinerii lor pe mai departe în universul cărții, al școlii... Copiii au fost cel mai subtil argument în opera de transformare socialistă a agriculturii. Un argument pașnic, mai convingător decît mijloacele brutale pe care partidul avea să le infirme, să le critice odată cu instaurarea, prin hotărîrile Congresului al IX-lea, a unui nou mod de a gîndi dezvoltarea societății românești, istoria patriei, cultura, dreptul și îndatoririle omului.

Drepturile și îndatoririle omului făuritor de istorie, conștient de rolul său de demiurg... Eroii lui Camil Petrescu vedeau idei... Eroii noii noastre societăți au o calitate în plus... de a da viață celor mai generose idei...

Drumul întortocheat de la idee la materializarea ei în fapte de muncă sau de conștiință, în șarje de oțel și case de locuit, în hidrocenrale și lanuri de grîu, în aparate de zbor și simfonii, în caractere și credințe marcate cu pecetea noului, iată substanța pasionantă a unei cărți care să cuprindă în paginile ei fostul istoriei românești contemporane...

AMINTIRI DESPRE O NEGOCIERE

Se împlinesc anul acesta, la 22 noiembrie, cincisprezece ani de la începerea pregătirii Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (CSCE), eveniment de importanță majoră în viața politică a continentului. România, președintele Nicolae Ceaușescu au avut, la vremea respectivă, o contribuție de prim ordin la definirea unui nou model de negociere, ca și la înfăptuirea opțiunilor de fond urmărite de țările participante.

Am cerut lui Valentin Lipatti, care a luat parte la pregătirea și desfășurarea Conferinței, să evoce pentru cititorii noștri unele aspecte semnificative ale acestor tratative multilaterale, unice în felul lor. (Red.)

În octombrie 1972, am fost desemnat să conduc delegația țării noastre la cea de-a XVII-a sesiune a Conferinței generale a UNESCO, care s-a ținut la Paris. Sesiunea s-a desfășurat normal, cu aspectele ei de rutină și punctele nevralgice previzibile. Reușisem adoptarea unei noi rezoluții-cadru privind programul de cooperare europeană al UNESCO și ne pregăteam, în ultimele zile ale lucrărilor, să salutăm intrarea celor două state germane în Organizație, când un coleg sosit din țară mi-a transmis comunicarea că trebuia să mă întorc mai devreme la București și să fiu acasă cel târziu până la 16 noiembrie pentru a primi o nouă însărcinare. L-am lăsat, ca atare, pe profesorul Jean Livescu să conducă delegația și, conformându-mă instrucțiunii primite, am revenit la București în după-amiaza zilei de joi, 16 noiembrie.

A doua zi mi s-a comunicat că făceam parte, ca locțiitor al șefului delegației (care era ambasadorul țării noastre în Finlanda, Mircea Bălănescu) din echipa de experți pentru Consultările multilaterale, ce urmau să înceapă la 22 noiembrie la Helsinki, în vederea pregătirii Conferinței general-europene. A trebuit deci să intru la repezeală în tainele unui dosar nou în sine și nou pentru mine, iar sîmbătă 18 noiembrie am pornit la drumul lung și anevoios spre capitala Finlandei, unde mergeam, după cum ni se spusese, doar pentru două-trei săptămîni, dar unde, cu mici pauze, am stat pînă în vara anului următor, practic cam vreo șapte luni.

Consultările multilaterale pregătitoare au avut loc la Dipoli, o foarte mică localitate situată la vreo 7 kilometri de Helsinki. Mai corect spus, Dipoli este un cartier-satelit al capitalei finlandeze, aparținînd districtului Espoo, care face parte din „marele Helsinki”. Un institut politehnic important, al doilea din Helsinki, a dat, se pare, și numele localității (Dipoli = a doua Politehnică). Lucrările noastre s-au ținut într-un club al studenților, cu o arhitectură

modernă și fără pretenții, așa cum finlandezii știu să realizeze din piatră și birne. Sala plănă, în formă poliedrică, captușită toată cu lemn gălbui, foaierul, sala de presă și cafeteria, sălile pentru grupurile de lucru, luminose, cu geamuri mari, un restaurant al studenților botezat **Luolamies** (Omul cavernei) constituiau un complex foarte agreabil, în care forfota delegaților contrasta cu peisajul rece și liniștit dimprejur. Cînd am sosit la Helsinki, în noiembrie, se făcea ziua pe la 9 dimineața și seînnopta pe la 4 după-amiaza, dar cum lucrările noastre s-au încheiat în iunie 1973, am putut vedea și nopțile albe ale Nordului, în care orașul părea scaldat într-o lumină ireală. Acolo, la Dipoli, am trăit momente de cumpănă, dar și de mari satisfacții, pe măsură ce cream pas cu pas, împreună cu alți participanți, profilul exact al viitoarei conferințe.

Pentru noi, ca și pentru celelalte delegații, se deschidea epoca pasionantă a primei negocieri general-europene, menită să definească coordonatele precise ale unui proces de lungă durată. Plecasem încărcăți de o mare răspundere, aceea de a reprezenta cu demnitate și eficiență interesele țării într-o negociere care nu-și avea precedent și unde, pe baza mandatului primit din partea președintelui țării, trebuia inovat și creat la tot pasul. „Materiă” nu exista sau exista foarte puțin, ea trebuia plămădită și imaginată în fiecare zi, cu pricepere și prudență, cu îndrăzneală și fermitate pentru a impune ideile noi, democratice, pe care le aduceam cu noi la Helsinki. Intram astfel în iureșul unei negocieri la care am participat direct sau de care am răspuns, în centrul Ministerului Afacerilor Externe, vreme de peste zece ani.

A negocia nu este însă un lucru ușor.

Negocierea implică, în primul rînd, o cunoaștere deplină a materiei de negociat și, dincolo de aceasta, o viziune clară și profundă a obiectivelor de atins, a rezultatelor ce trebuie obținute.

Ea presupune, de asemenea, o credință neștrămutată în justetea tezelor și punctelor de vedere pe care le ai de susținut, o deplină identificare cu poziția pe care o reprezinti și o aperi. Numai astfel argumentarea, plămădită din luciditate și pasiune, poate convinge și da roade.

Negocierea necesită totodată cunoașterea și înțelegerea cit mai exactă a pozițiilor și intereselor partenerului sau partenerilor, fără ca aceasta să ducă la abandonarea pozițiilor tale sau la concesiile de substanță. Căci dacă negocierea trebuie să se desfășoare pe baza egalității în drepturi și a respectului reciproc, ea este totuși, în esență ei, o luptă cu mijloace și finalități pașnice. A cunoaște gîndirea partenerului-adversar în evoluția ei este absolut necesar pentru a valorifica propriile argumente, ca și tactica de urmat.

Stilul negocierii diplomatice trebuie să îmbine fermitatea cu flexibilitatea. A nu ceda în chestiunile esențiale, a face, cînd e nevoie, concesiile care să nu prejudicieze pozițiile de principiu și interesele de fond reprezintă cea

mai grea parte a muncii de negocieri, în măsura în care trebuie să știi să cedezi cât mai puțin și numai la momentul potrivit.

Rezistența negociatorului, intelectuală, morală și fizică, este o condiție importantă a reușitei negocierilor. A-ți păstra elanul și prospețimea pe parcursul ultimelor două sute de metri ai cursei și a ajunge învingător la potou presununi o dozare rațională a eforturilor, suficiente resurse necheltuite încă, o încredere permanentă în propria capacitate de reușită.

În analiza greutăților pe care le implică orice negociere, optimismul negociatorului trebuie să fie temperat: nu trebuie să ne subestimăm niciodată partenerii, capacitatea lor de acțiune, forța lor de convingere. Adevăratul negociator se aseamănă cel mai mult cu un jucător de șah: el trebuie să vadă multe mișcări înainte, să imagineze toate ipotezele defavorabile, să le găsească soluții multiple, chiar dacă puține dintre acestea se vor produce în realitate. Un astfel de „pesimism metodic”, care nu trebuie să altereze cu nimic optimismul fundamental al negociatorului, îl va feri să fie luat prin surprindere și învins cu repeziciune. O asemenea abordare îi va evita negociatorului tracasul soluțiilor de moment, improvizarea, și îi va da, dimpotrivă, un ascendent considerabil asupra partenerilor.

Nimic, în sfârșit, din frământările interne ale negociatorului nu trebuie să transpară în fața partenerilor; dimpotrivă, o negociere cu sorți de izbândă trebuie purtată fără crispări, fără emoții aparente, adesea cu umor, cu ironie și totdeauna cu spirit de replică.

Negociatorul trebuie, de asemenea, să știe să redacteze cu cea mai mare precizie și ușurință, să posede arta sinonimiei, care-l poate

ajuta să depășească, prin actul de expresie, contradicții și dificultăți de fond.

Negocierea diplomatică, fie că este bilaterală sau multilaterală, apare astfel ca o operațiune complexă, cu multiple variabile; ea este o știință, o artă și totodată un act de convingere, în care toate facultățile celor ce negociază sînt solicitate la maximum. Dacă randamentul este deplin, negociatorul poate, chiar și în condiții obiectiv grele, contribui la reușita negocierii în aspectele ei esențiale.

Nu este poate prea riscant să afirm că multe din trăsăturile care compun acest „portret-robot” al negociatorului se regăseau și la membrii delegației noastre. Eram de altfel înarmați cu o concepție explicită despre edificarea procesului securității europene, ca un obiectiv prioritar al politicii externe românești. Noul concept de securitate europeană, definit încă din 1970 de tovarășul Nicolae Ceaușescu, postula elaborarea unui sistem de angajamente clare și precise din partea tuturor statelor, însoțite de măsuri concrete, care să dea tuturor țărilor garanții depline că se găsesc la adăpost de orice atingere a suveranității și independenței lor; edificarea securității implică, totodată, ca fiecare țară să se poată dezvolta în mod liber, în conformitate cu propriile interese, fără nici un amestec din afară, și coopere nestingherit pe baza respectării principiilor fundamentale ale dreptului internațional. Stabilind țelul final al edificării unui sistem trainic de securitate europeană, președintele României a elaborat totodată căile și mijloacele de înlăptuire a unui asemenea obiectiv. Așa se explică de ce, poate mai mult decît alte țări participante la Consultările pregătitoare ale Conferinței, România știa ce voia și avea conștiința limpede a ceea ce trebuia realizat. „Reprezentanții români — comenta pe atunci un ziar britanic — au venit la Helsinki cu o poziție bine definită, fundamentată principial, ceea ce le-a permis să ia inițiative valoroase și să emită puncte de vedere originale în majoritatea problemelor dezbătute...”

Astfel, încă din prima zi a consultărilor pregătitoare, România a militat în mod neabătut pentru elaborarea unor norme de negociere care să răspundă imperativului așezării pe baze noi a relațiilor între state în Europa și în lume. Obiectivul politic urmărit de țara noastră consta în asigurarea unor reguli de procedură menite să dea expresie egalității în drepturi a statelor, suveranității și independenței fiecărui stat participant, repudierii abordării de la bloc la bloc și a oricărei proceduri discriminatorii. Asemenea „parametri” politici trebuiau să fie precizați fără echivoc de la început, pentru a configura un nou model de negociere, pe baze democratice, care să permită participarea delegațiilor, în condiții de deplină egalitate, la întregul flux al negocierilor. Stabilirea regulilor de procedură ale Consultărilor pregătitoare și, implicit, ale Conferinței propriu-zise a constituit astfel o adevărată bătălie politică, pe care România și alte țări mici și mijlocii au cîștigat-o după dezbateri adesea tensionate.

În ce constau, în esență, aceste inovații?

DIMITRIE GHIAȚĂ: „Flori”

La 22 IX 1988 se implinesc 100 de ani de la nașterea pictorului

Trebuie aratat mai întâi că principiul care a luminat, în spiritul și litera lui, întregul proces declanșat de Conferință a fost afirmarea explicită a egalității în drepturi a statelor. Astfel, negociatorii care au participat la pregătirea Conferinței nu s-au mulțumit cu înțelegerea tacită a normei unanim recunoscute „un stat — un vot”, ci au resimțit necesitatea politică de a preciza că toate statele care participă la Conferință iau parte ca state suverane și independente și în condiții de deplină egalitate. Conferința de la Helsinki a mers însă pe această cale mult mai departe, căci, dincolo de afirmarea expresă a egalității depline în drepturi a statelor participante, ea a statuat că „lucrările Conferinței se desfășoară în afara alianțelor militare”. O asemenea abordare a permis țărilor mici și mijlocii să acționeze mai bine potrivit propriilor interese și opțiuni naționale, dincolo de exigențele și constrîngerile politicii de bloc. Pînă la Conferința de la Helsinki nu au existat asemenea prevederi care să fi fost înscrise în documentul de procedură al vreunei conferințe internaționale.

Mergînd mai departe pe aceeași linie de gîndire politică, Conferința de la Helsinki a respins regula clasică a votului pentru adoptarea hotărîrilor și a optat de la bun început, în favoarea consensului, definit drept „absența oricărei obiecții exprimate de un reprezentant și prezentată de acesta ca fiind un obstacol pentru adoptarea hotărîrii în cauză”. Aplicat cu strictețe atît în ceea ce privește hotărîrile de fond, cît și cele de procedură, consensul a imprimat în mod neîndoios un spirit nou, democratic, negocierilor general-europene. Dînd expresie egalității în drepturi a statelor, el a constituit un mijloc indispensabil de promovare a intereselor legitime ale fiecărei țări participante; a fost totodată o metodă de negociere care a conferit hotărîrilor o trînicie mult superioară celor adoptate prin vot; a stimulat căutarea, cu bună credință și pe baza respectului reciproc, a soluțiilor de compromis general-acceptabile. Practica consensului — folosită în mod riguros de-a lungul întregului proces al CSCE — a cunoscut de atunci încoace o proliferare în cadrul altor reuniuni internaționale.

O altă abordare inedită în practica Conferinței de la Helsinki a reprezentat-o participarea, în condiții de deplină egalitate, a delegațiilor la toate formele de negociere. Conferința de la Helsinki a respins constituirea de organe de lucru restrînse, selective, care ar fi creat în mod necesar o discriminare între participanți, după cum nu a folosit nici raportori care, oricît de obiectivi ar fi fost, nu s-ar fi putut împiedica să dea documentelor o orientare sau alta. Textele Conferinței au fost deci redactate de ansamblul reprezentanților statelor participante, Conferința devenind în fond un raportor colectiv, care a negociat și convenit documentele sale.

Nu mai puțin semnificativă a fost și aplicarea principiului rotației la prezidarea lucrărilor, în toate organele Conferinței. O asemenea practică a evitat neajunsurile legate de crearea unui birou al Conferinței, care în mod ine-

vitabil ar fi fost alcătuit după criterii de bloc și ar fi căpătat, cu timpul, o pondere de nedorît în organizarea și desfășurarea lucrărilor. Prezidarea ședințelor prin rotație a fost tot o propunere a României; ea a șocat vechile practici, stîrnind nedumerirea unora și nemulțumirea altora, dar pînă la urmă a fost acceptată și a intrat în „reflexul politic” al participanților. Aplicarea rotației la locurile unde aveau să se țină diferitele etape ale Conferinței și ale reuniunilor care i-au urmat a fost tot o inițiativă românească, și care a dat și ea expresie aceleiași egalități în drepturi a statelor, chemate să se asocieze îndeaproape la organizarea reuniunilor internaționale din cadrul procesului declanșat de Conferință.

Nu putem intra aici în mai multe detalii și nici relata drumul dificil și pasionant al tratatelor care au dus la adoptarea și semnarea Actului final al Conferinței, la 1 august 1975, de către șefii de stat și de guvern ai celor 35 de state participante. Vom arăta doar că, prin hotărîrile de fond pe care le-a convenit, la capătul unei negocieri care a durat doi ani și jumătate, Conferința de la Helsinki a reprezentat fără îndoială un moment de însemnătate istorică în viața continentului european, constituind un moment calitativ nou, care a inițiat un proces de perspectivă, acela al edificării securității și dezvoltării cooperării, pe multiple planuri, între statele participante. Ea a elaborat un cod de conduită destinat să reglementeze relațiile mutuale dintre statele semnatare ale Actului final, a stabilit un vast program de acțiune în domenii majore de interes comun (politic, militar, economic, cultural, umanitar etc.), a instaurat un model nou, democratic, de negociere și a marcat, totodată, începutul unui proces de instituționalizare, menit să asigure continuarea eforturilor multilaterale care fuseseră începute.

Dincolo însă de rezultatele însemnate care

D. GHIAȚĂ: „Portret”

au deschis perspectivele instaurării unui sistem trainic de securitate europeană. Consultările multilaterale pregătitoare ca și Conferința propriu-zisă au însemnat și un stil nou de comportament uman. Negociatorii s-au înfruntat adesea de pe poziții adverse cum era și firesc; disputele lor au atins cote înalte, dar niciodată floretele lor nu au rănit pieptul adversarilor. Un climat de înțelegere și de respect reciproc a prevalat treptat între oameni care reprezentau interese adesea opuse, care veneau din diferite părți ale Europei și reprezentau școli de gândire antagonice.

Titulescu observa odată drept caracteristică pentru conferințele din vremea sa existența a trei faze: mai întâi, o fază de neîncredere totală; apoi, o fază de explicații sincere și dezagreabile; în sfârșit, o fază de simpatie, în care relațiile personale îi determinau în bună măsură pe diplomați să negocieze cu toată seriozitatea și să ajungă, în cele din urmă, la rezultatele scontate. Din păcate — își încheia Titulescu observația — în momentul în care acest „spirit colectiv” devenise cu adevărat eficient, reuniunea lua sfârșit, iar următoarea era obligată să ia procesul de la capăt...

Acest fenomen s-a produs în bună măsură și la Helsinki. Dar cum Conferința a urmat imediat după Consultări, iar echipele de negociatori au rămas neschimbate, în marea lor majoritate, dezavantajele pierderii „spiritului colectiv” pomenit de Titulescu nu s-au mai produs. Cu mici excepții, oamenii s-au regăsit de-a lungul etapelor Conferinței, iar experiența lor, dobândită în comun și la bine și la rău, a fost „liantul” necesar ridicării temeliei unui edificiu de asemenea proporții. Consultările multilaterale pregătitoare și Conferința pentru securitate și cooperare în Europa au fost așadar nu numai un exemplu de continuitate politică, dar și umană.

D. GHIAȚĂ: „Flori de munte“

Echipa noastră de negociatori a fost remarcabilă, prin competență, omogenitate și dură morală. Membrii delegației române cunoșteau deopotrivă procedura, materia de fond, oamenii, culisele negocierii și ce se ascundea în spatele declarațiilor făcute în ședințe; ei deprinseseră să fie adesea ironici, uneori hazlii și să-i muște pe adversari ori de câte ori era necesar. Rareori o echipă compusă din indivizi cu personalități și pregătiri diferite a acționat ca o singură persoană în situații adesea imprevizibile și grele. „Românii — comenta un observator diplomatic — vorbesc aceeași limbă și știu totdeauna ce vor, în orice comisie de lucru îi înțelegem”. Pentru „băieții” mei din delegație, am avut totdeauna o atitudine de „mamă-cloșcă”, uneori cam pișaloagă, dar prețuindu-i deopotrivă și bucurându-mă ori de câte ori, puși în situația de a fi „vioara întâi” în comisia în care lucrau, ei obțineau, dincolo de rezultatele imediate, o tot mai bună calificare profesională și o experiență de viață în plus. I-am învățat multe lucruri, după cum am învățat și eu multe de la ei, într-un domeniu sau altul de care se ocupa Conferința. I-am tratat, cum era și firesc, ca pe niște prieteni mai tineri, dar adesea la fel de competenți și nu m-am impus ca „șef” decât în sensul bun al cuvântului, adică atunci când trebuia să ne organizăm munca și să luăm hotărâri. Asemenea militarilor care au trăit pe front în lupte duse cot la cot, le-am păstrat, multă vreme, după terminarea Conferinței, aceeași încredere și afecțiune.

Pentru mine, negocierea general-europeană a însemnat o lecție politică și de viață de o densitate cu totul excepțională. Au fost ani grei și fascinanți în care am trăit multă vreme în orașe foarte diferite; am băvut capitalele „spațiului CSCE”, de la Moscova la Washington, de la Ankara la Londra, de la Roma la Copenhaga; am fost confruntat cu probleme care păreau de nerezolvat; am trăit momente de mare încordare; am realizat proceduri cu totul inedite; am cunoscut tot felul de negociatori cu care m-am înfruntat și am legat prietenii cu oameni foarte diferiți. Conferința de la Helsinki — care a fost cea mai amplă și mai complicată negociere internațională a veacului — a constituit o experiență care poate umple viața unui om și constitui apogeul carierei unui diplomat.

Poate mai mult decât diplomații care le-au moștenit astăzi sarcinile, prima generație de negociatori a crezut cu putere în misiunea pe care o primise, făcând în bună măsură un act de creație politică, act care a cerut nu numai pricepere, dar și imaginație, devotament și pasiune. Acum, după atâția ani, totul pare foarte departe și aproape de necrezut, înscrinduse ca o „mitologie” a securității europene. Mulți dintre actorii de la Helsinki sau de la Geneva azi nu mai sînt sau au ieșit din viața activă; alții, mai tineri, au urcat cursul onorurilor și au alte preocupări. Cum era și firesc, timpul a șternut mantaua sa de indiferență peste clocoțul de atunci, redus în cele din urmă la piese de arhivă sau mai pulsind, uneori, în amintiri sporadice.

„SĂ FII MAI MARE

DECÎT TINE ÎNSUȚI”

(Convorbirea a fost realizată de Jean Stein Vandenberg, la New York, în 1956, cu șase ani înainte de moartea scriitorului)

Reporterul: Domnule Faulkner, ați afirmat acum cîva timp că nu vă plac interviurile.

Faulkner: Nu-mi plac interviurile deoarece se pare că reacționez violent la întrebările ce privesc viața mea personală. Dacă întrebările se referă la activitatea mea, încerc să răspund. Dacă se referă la mine personal, atunci s-ar putea să răspund sau nu, și dacă mi s-ar pune mîine aceeași întrebare care mi s-a pus azi, răspunsul ar putea fi cu totul diferit.

R.: Ce ne puteți spune despre dumneavoastră ca scriitor?

F.: Dacă n-aș fi existat eu, s-ar fi găsit altcineva care să scrie opera mea, așa cum ar fi fost scrisă și cea a lui Hemingway, a lui Dostoievski, și cărțile noastre ale tuturor. Ca dovadă, există vreo trei candidați la paternitatea pieselor lui Shakespeare. Dar important e **Hamlet** sau **Visul unei nopți de vară**; nu cine anume le-a scris, ci faptul că au fost scrise. Artistul e neimportant. Numai ceea ce creează el are importanță, din moment ce nu mai există nimic nou care să poată fi spus. Shakespeare, Homer, Balzac au scris cu toții despre aceleași lucruri, și dacă ar mai fi trăit o mie sau două mii de ani în plus editorii nu ar mai fi avut nevoie de nici un alt scriitor.

R.: Dar chiar dacă nu mai există nimic nou de spus, nu credeți că individualitatea scriitorului e importantă?

F.: Foarte importantă pentru el însuși. S-ar cuveni însă ca cititorii să fie prea preocupați de operă, ca să se mai sinchisească de individualitatea autorului.

R.: Și contemporanii dumneavoastră?

F.: Nici unul dintre noi nu am reușit să ne atingem visul de perfecțiune. Așa încît criteriile mele de apreciere au la bază splendorul nostru eșec de a realiza imposibilul. După părerea mea, dacă aș putea acum să-mi rescuînt întreaga operă, cred că aș face-o mult mai bine, și aceasta este condiția cea mai sănătoasă pentru un scriitor. Asta îl face să meargă înainte, să încerce din nou; la fiecare nouă încercare e convins că de astă dată va izbuti, că va ajunge la marea împlinire. Și, de bună seamă, nu va ajunge — iată de ce e sănătoasă asemenea condiție. Dacă ar reuși într-adevăr, dacă opera lui s-ar suprapune întru totul imaginii, visului său despre perfecțiune, atunci nu i-ar mai rămîne decît să-și taie beregata, să sară de cealaltă parte a culmii, de la perfecțiune la sinucidere. Eu sînt un poet ratat. Poate că fiecare romancier visează întîi să scrie poezie, constată că nu poate, încearcă apoi schița, care-i forma cea

mai exigentă după poezie. Și numai după ce dă greș și cu schița, se apucă să scrie romane.

R.: Există vreo formulă posibilă de urmat ca să ajungi un bun romancier?

F.: Nouăzeci și nouă la sută talent... nouăzeci și nouă la sută disciplină... nouăzeci și nouă la sută muncă. Scriitorul nu trebuie să fie niciodată satisfăcut de ceea ce a realizat. Opera lui nu-i niciodată atît de bună pe cît ar fi putut să fie. Totdeauna trebuie să visezi și să ținesti mai departe decît știi că ești în stare s-o faci. Nu-ți da osteneala să fii doar mai mare decît contemporanii tăi sau predecesorii tăi. Încearcă să fii mai mare decît tine însuși. Artistul e o creatură posedată de demoni. Nu știe de ce aceștia l-au ales tocmai pe el și de obicei, e prea ocupat ca să-și pună asemenea întrebări. Artistul e complet amoral în ce privește furtul, împrumutul, cerșitul de idei de la oricine și de la orice fapt de viață care i-ar putea ajuta la realizarea operei lui.

R.: Vreți să spuneți că scriitorul trebuie să fie necruțător?

F.: Scriitorul este răspunzător, în primul rînd, față de arta sa. Dacă e un scriitor bun, se va arăta, așa cum spui dumneata, necruțător. El urmărește un vis. Îl obsedează în asemenea măsură, încît trebuie să scape de el. Pînă atunci, nu-și va dobîndi liniștea. Nu cunoaște tihna. Trebuie să arunce totul peste bord: mindria, siguranța, fericirea, totul, pînă cînd își vede cartea realizată.

R.: În cazul acesta, lipsa de siguranță, fericire, mîndrie constituie un factor necesar creativității?

F.: Nu. Toate acestea sînt importante doar pentru seninătatea și satisfacția lui personală, dar arta nu are legătură cu seninătatea și cu satisfacția.

R.: Atunci care este mediul cel mai propice pentru un scriitor?

F.: Arta nu-i legată nici de mediu, nu se sinchisește de locul unde este creată. Dacă te referi la mine, cea mai bună slujbă care mi-a fost oferită vreodată a fost aceea de a mă angaja ca patron al unei case de toleranță. După părerea mea, ar fi fost un mediu perfect pentru a putea lucra. Mi-ar fi asigurat independența financiară; n-aș fi cunoscut teama pentru ziua de mîine și foamea; aș fi avut un acoperiș deasupra capului, și nimic altceva de făcut decît să țin niște conturi foarte simple și să plătesc șpurturi poliției locale. Locul ar fi fost extrem de liniștit în timpul dimineților, cînd se lucrează cel mai bine. Seara aș fi avut la dispoziție destulă viață mondenă, dacă mi-ar fi făcut plăcere să iau parte, așa încît nu m-aș fi plictisit; aș fi avut o oarecare poziție în societate; și nici o bătaie de cap pentru că madama s-ar fi ocupat de problemele administrative; toate pensionarele mi-ar fi purtat respect și mi s-ar fi adresat spunîndu-mi „sir”; toți șmecherii din cartier mi-ar fi spus tot „sir”; și m-aș fi tuit cu polițiștii.

Așadar, mediul necesar unui artist este doza de liniște, și de solitudine, și de plăcere pe care și le poate procura la un preț nu prea mare. Dar singurul rău pe care i l-ar putea

produce un mediu nepotrivit constă în creșterea tensiunii arteriale și în faptul că și-ar pierde prea mult timp simțindu-se frustrat și ultragiă. Din experiența mea am constatat că singurele unelte necesare pentru meseria mea sînt hîrtia, tutunul, mîncarea și puțin whisky.

R.: Bourbon?

F.: Nu sînt chiar atît de pretențios. Între scotch simplu și nimic, prefer scotch.

R.: Ați vorbit despre independența financiară. E necesară scriitorului?

F.: Nu. Lucrurile cele mai necesare scriitorului sînt hîrtia și condeiul. Nu am cunoscut nici o carte bună care să se fi creat în urma acceptării vreunei mari sume de bani. Scriitorul bun nu apelează la fundații. E prea ocupat să scrie, ca să poată alerga cu hîrțogării. Dacă nu-i un scriitor de prima mînă, atunci se amăgește singur, spunînd că nu are timp sau independență economică. Oamenii nu au curajul să descopere cîte greutăți și cîtă sărăcie pot îndura. Se tem să constate cît sînt de rezistenți. Nimic nu poate distruge un scriitor bun. Unicul lucru care poate schimba un scriitor bun e moartea. Marii scriitori nu au timp să se preocupe de succes sau de îmbogățire. Succesul e o noțiune feminină și e asemenea unei femei: dacă te înjosești în fața ei, te transformă în sclav. Așa încît cel mai bine este să-i întorci spatele. Atunci poate că se va țîri ea în fața ta.

R.: Faptul că ați lucrat pentru cinematografie v-a afectat în vreun fel scrisul?

F.: Nimic nu poate afecta scrisul cuiva, dacă e un scriitor mare. Și dacă nu-i un scriitor mare, nimic nu-l poate ajuta. Problema nici nu se pune pentru un scriitor mediocru, pentru că asta și-a vîndut sufletul pentru o piscină.

R.: Scriitorul care lucrează pentru cinematografie face un compromis?

F.: Categoric. Pentru că un film este, prin însăși natura sa, o colaborare, și orice colaborare e un compromis.

R.: Care sînt actorii cu care vă place cel mai mult să lucrați?

F.: Humphrey Bogart este cel cu care am lucrat cel mai bine. Cu el am realizat filmele după scenariile mele la **A avea și a nu avea** și la **Somnul cel mare**.

R.: V-ar place să mai faceți vreun film?

F.: Da, aș vrea să fac un film despre romanul **1984** de George Orwell. Am o idee pentru un final care să ilustreze o teză ce mă urmărește: că omul este indestructibil din pricina neînfrînteii sale dorințe de libertate.

Cu pipa...

R.: Ați afirmat că scriitorul care lucrează pentru cinematografie face un compromis. Dar ce se întîmplă cu creația lui romanească? Considerați că autorul are vreo obligație față de cititor?

F.: Obligația lui este să-și scrie cartea cît mai bine cu putință; orice altă obligație în plus, îl privește. Eu unul sînt mult prea ocupat, ca să mă mai gîndesc la public. Nu am timp să mă gîndesc cine mă citește și cine nu. Nu-mi pasă de părerile lui John Doe

despre cărțile mele sau despre ale oricui altcuiva. Standardul pe care trebuie să-l ating este al meu, și știu că l-am atins atunci cînd cartea mă face să simt ceea ce simt cînd citesc **La Tentation de Saint Antoine** din Vechiul Testament. Mă face să mă simt bine. Și cînd privesc zborul unei păsări mă simt bine. Știi, dacă ar fi să mă reincarnez, aș vrea să fiu un graur. Nimeni nu-l urăște, nu-l invidiază, nu-l vrea, nu are nevoie de el. Nimeni nu-i bate capul, nu-l pîndesc pericole, mîncîncă ce-i place.

R.: Ce tehnică folosiți ca să ajungeți la standardul dumneavoastră?

F.: Dacă un scriitor e interesat de tehnică, atunci să se apuce de chirurgie sau de zidărie. Cînd e vorba de literatură, nu poate exista o cale mecanică și nici un fel de scurtătură. Scriitorul tînr care se ghidează după o anumită teorie e un prost. Trebuie să înveți din propriile tale greșeli; oamenii învață numai din erori. Artistul talentat are impresia că nimeni nu-i destul de bun ca să-i dea vreun sfat. Vanitatea lui e supremă. Oricît l-ar admira pe scriitorul mai bătrîn, dorește să-l depășească.

R.: Deci negați validitatea unei tehnici?

F.: Deloc. Uneori, tehnica dă năvală și ia cu asalt visul, înainte ca scriitorul să fi putut pune mîna pe el. Asta e un **tour de force**, iar opera terminată nu-i decît o cheștiune de cărămizi frumos așezate una peste alta, din moment ce scriitorul a cunoscut probabil fiecare cuvînt din carte, pînă la ultimul, chiar înainte de a fi așternut pe hîrtie primul. Asta s-a întîmplat cu mine cînd am scris **Pe patul de moarte**. Nu a fost ușor. Nici o operă onestă nu se scrie ușor. Dar a fost simplu pentru că aveam deja tot materialul la îndemînă. Am scris-o în șase săptămîni, în timpul liber pe care mi-l lăsa o muncă manuală de douăsprezece ore pe zi. Pur și simplu am închipuit un grup de oameni pe care i-am supus catastrofelor naturale universale, ca de pildă focul și inundațiile, creînd o motivație simplă, firească, pentru a le direcționa evoluția. Dar cînd nu intervine tehnica, scrisul e și mai ușor, în alt

sens. Pentru că, în cazul meu, exista întotdeauna în carte un punct de la care personajele inese se ridică, își hotărăsc singure destinul și duc treaba până la capăt — să zicem că asta se întâmplă undeva, pe la pagina 275. Desigur, nu știu ce s-ar întâmpla dacă aș termina cartea la pagina 274. Calitatea indispensabilă oricărui artist este obiectivitatea în aprecierea operei sale, și, în plus, onestitatea și curajul de a nu se amăgi asupra lor. Cum nici una dintre cărțile mele nu a atins standardul dorit de mine, trebuie să le apreciez în raport cu cea care mi-a pricinuit cea mai mare amărăciune și tortură, așa cum o mamă își iubește mai mult copilul care devine hoț decât pe cel care se face preot.

R.: Și care a fost această carte?

F.: **Zgomotul și furia**. Am scris-o de cinci ori, tot încercând să istorisesc povestea, să mă eliberez de visul care continua să mă obsedeze, până când am reușit. E tragedia a două femei nefericite: Caddy și fiica ei. Dilsey e una dintre eroinele mele favorite pentru că e bravă, curajoasă, generoasă, blândă și cinstită. E mult mai curajoasă, și mai onestă, și mai generoasă decât mine.

R.: Cum s-a născut **Zgomotul și furia**?

F.: A început cu o imagine din mintea mea. Pe atunci nu mi-am dat seama că e simbolică. Imaginea era aceea a fundului murdar al pantalonșilor unei fetițe cocoțate pe crengile unui păr, de unde putea vedea pe o fereastră ceremonia înmormântării bunicii ei, și raporta tot ce se întâmplă fraților care se găseau jos, la rădăcina copacului. Când începusem să explic cine erau și ce făceau acolo și cum de se murdăriseră pantalonșii fetei, mi-am dat seama că-mi va fi imposibil să concentrez totul într-o schiță, și că va trebui să iasă o carte. Și pe urmă am sesizat simbolică pantolonilor murdari, după care prima imagine a fost înlocuită de cea a unei fete orfane de mamă și de tată, coborînd pe burlanul casei, pentru a evada din unicul ei cămin, în care nu cunoscuse niciodată iubire, sau afecțiune, sau înțelegere.

Începusem să povestesc totul prin optica băiețușului idiot, gîndind că ar fi de efect ca lucrurile să fie înfățișate de cineva capabil să știe numai ce se petrece, dar nu și de ce. Mi-am dat seama însă că nu reușisem să istorisesc povestea. Am început să o spun din nou, adică aceeași istorie văzută prin ochii altui frate. Tot nu eram mulțumit. Am povestit-o a treia oară din perspectiva celui de-al treilea frate. Tot nu era ce trebuie. Atunci am încercat să adun piesele laolaltă, și să astup golurile transformîndu-mă pe mine în narator. Și tot nu a fost completă; de abia după cincisprezece ani de la publicare am adăugat în chip de apendice la altă carte efortul final de a-mi smulge povestirea aceea din minte, astfel încît să mă pot și eu elibera de ea. E cartea căreia îi nutresc cea mai caldă duioșie. N-aș fi putut s-o las în plata Domnului, dar nici nu reușeam s-o povestesc cum trebuie, deși m-am străduit din răsputeri, și mi-ar mai plăcea încă să mă străduiesc, cu toate că sint convins că așa da greș.

R.: Ce sentimente v-a stîrnit Benjy?

F.: Singurele sentimente pe care mi le-ar putea stîrni Benjy sînt amărăciunea și mila pentru întreaga omenire. Nu poți simți nimic altceva față de Benjy, pentru că nici el nu simte nimic. Unicul lucru care mă preocupă personal în legătură cu el este dacă l-am creat plauzibil sau nu. Pentru mine el n-a însemnat decât un fel de prolog, asemenea prologului din dramele elizabetane. Și-a împlinit misiunea și a dispărut din scenă. Benjy e incapabil să facă un bine sau un rău pentru că nu are noțiunile de bine și de rău.

R.: Dar de iubit poate iubi?

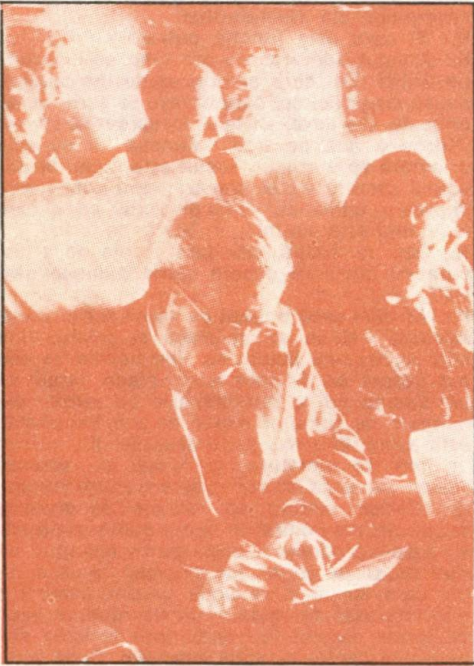
F.: Benjy nu era suficient de rațional măcar pentru a fi egoist. Era un animal. Recunoștea tandrețea și iubirea, deși nu le-ar fi putut defini și asta-l face să urle cînd simte schimbarea intervenită la Caddy. Nu o mai avea pe Caddy; fiind un idiot, nici nu-și dă măcar seama că nu mai există Caddy. Știe doar că ceva nu mai e cum trebuie să fie, simte un gol și din cauza asta suferă. Încearcă să umple într-un fel golul. Singurul lucru pe care-l mai are e un papuc rătăcit al lui Caddy. Papucul semnifică pentru el acea tandrețe și iubire pe care nu le-ar fi putut defini dar a căror lipsă o resimte. Benjy era murdar pentru că nu-și putea coordona acțiunile și pentru că murdăria nu însemna nimic pentru el. Nu putea face distincția între murdărie și curățenie, după cum nu putea distinge între bine și rău. Papucul îi aducea mîngiere, deși nici nu-și mai putea aminti de persoana căruia îi aparținuse, nu mai mult decât își putea aminti de cauza suferinței lui. Dacă, întîmplător, Caddy ar fi reapărut, probabil că nici nu ar mai fi recunoscut-o.

R.: Socotiți că există unele avantaje artistice în tiparul alegoriei, al mitului, pe care l-ați folosit în romanul **O parabolă**?

F.: Aceleași avantaje pe care le descoperă tîmplarul cînd construiește o schelă pătrată pentru a clădi o casă pătrată. În romanul **O parabolă** alegoria biblică a constituit structura necesară pentru această anume carte, așa cum o temelie dreptunghiulară e necesară cînd vrei să construiești o clădire dreptunghiulară.

R.: Asta înseamnă că artistul poate folosi mitul biblic ca pe o unealtă, așa cum tîmplarul ar împrumuta un ciocan?

F.: Tîmplarul de care vorbim noi are întotdeauna ciocanul la el. Alegoria biblică nu-l poate învăța pe om să fie bun, așa cum îl învăța cartea de matematică să socotească. Autorii au mizat și vor miza pe alegoriile menite să desțepte conștiința morală — de pildă, cei trei bărbați din **Moby Dick** care reprezintă trinitatea conștiinței: a nu cunoaște nimic, a cunoaște dar a nu te sinchisi, a cunoaște și a te sinchisi. Aceași trinitate este reprezentată în romanul **O parabolă** de tînrul pilot evreu care spune: „Asta-i cumplit. Refuz să accept, chiar dacă ar trebui să-mi dau viața”; de bătrînul francez șef al intendenței care spune: „Asta-i cumplit, dar vom vărsa lacrimi amare și vom îndura”; și de curierul batalionului englez care spune: „Asta-i cumplit, trebuie să vedem cum se poate rezolva.”

...și condeiul, dar în avion...

R.: În *Palmierii sălbatici* ați alăturat cele două teme lipsite de legătură între ele, cu un scop simbolic? Ați urmărit, așa cum afirmă unii critici, un contrapunct estetic, sau a fost o simplă întâmplare?

F.: Nu, nu. Întîi a fost o povestire — cea a Charlottei Rittenmeyer și a lui Harry Wilbourne, care au sacrificat totul pentru iubire, ca pînă la urmă să o piardă. Pînă cînd nu am început să scriu cartea, nu am știut că vor fi două povestiri separate. Cînd am ajuns la sfîrșitul a ceea ce constituie acum prima secțiune din *Palmierii sălbatici*, mi-am dat seama că-i lipsește ceva, avea nevoie de o reliefare, o contrapondere, ceva care s-o înalțe, asemenea contrapunctului în muzică. Așa încît am scris povestirea *Bătrînul*, pînă cînd am simțit că *Palmierii sălbatici* s-au ridicat iar, reechilibrîndu-se. Pe urmă m-am oprit cu *Bătrînul* la punctul care e acum prima secțiune a povestirii, și am reluat *Palmierii sălbatici*, pînă cînd mi-am dat seama că povestirea începe din nou să coboare. Și iarăși am ridicat-o la linia de echilibru scriind secțiunea a doua din antiteza ei, adică povestea unui om care a izbutit să cucerească dragostea și care petrece tot restul cărții fugind de ea, chiar pînă la punctul de a se reîntoarce de bună voie la închisoare, unde se simțea în siguranță din acest punct de vedere. Au ieșit două povestiri, din necesitate. Adevărata povestire este cea a Charlottei și a lui Wilbourne.

R.: În ce măsură scrierile dumneavoastră se bazează pe experiența personală?

F.: N-aș putea spune. N-am făcut niciodată asemenea măsurătoare. Pentru că „în ce măsură” nu e important. Un scriitor are nevoie de trei lucruri: experiență, spirit de observație și imaginație; două dintre acestea și, uneori, chiar numai una dintre ele poate suplini lipsa celorlalte. În cazul meu, o povestire pornește de obicei de la o singură idee, sau de la o amintire, sau de la o imagine mentală. Scrierea povestirii nu înseamnă decît dezvoltarea acestui anumit moment, explicarea cauzelor care l-au pricinuit și a consecințelor pe care le-a pricinuit el. Un scriitor încearcă să creeze personajele verosimile în situații plauzibile, în modul cel mai percutant pe care-l poate concepe. Evident, una dintre uneltele lui trebuie să fie mediul pe care-l cunoaște. Aș spune că, dintre arte, muzica este mijlocul cel mai ușor de expresie, pentru că este prima care s-a ivit în experiență și în istoria omului. Dar din moment ce eu lucrez cu cuvinte, trebuie să mă străduiesc să exprim stîngaci, prin cuvinte, ceea ce muzica ar fi izbutit mult mai bine. Adică muzica mi-ar fi exprimat ideea mai bine și mai simplu, dar eu prefer să folosesc cuvintele, așa cum prefer să citesc decît să ascult. Prefer tăcerea și nu sunetul, iar imaginea generată de cuvinte se zămislește în tăcere. Tunetul și muzica prozei se produc în tăcere.

R.: Unii spun că nu pot înțelege cărțile dumneavoastră decît dacă le citesc de două sau de trei ori. Ce metodă le-ați sugera pentru a le aprofunda?

F.: Să le citească de patru ori!

R.: Spuneți că pentru un scriitor sînt importante experiența, spiritul de observație și imaginația. Ați include printre acestea și inspirația?

F.: Nu cunosc nimic despre inspirație, pentru că nu știu ce-i aceea inspirație. Am auzit desore ea dar n-am văzut-o niciodată.

R.: Se spune că în scrierile dumneavoastră sînt obsedați de violență.

F.: Asta-i cum s-ar spune că un timpliar e obsedați de ciocanul lui. Ciocanul violent nu-i decît una dintre uneltele timplărilor. Scriitorul, ca și timplărilor, nu poate lucra doar cu o singură unealtă.

R.: Ne puteți spune cum v-ați început cariera de scriitor?

F.: Locuiam la New Orleans și făceam orice fel de muncă mi se iva ca să mai scot un ban. L-am cunoscut pe Sherwood Anderson. Ne plimbam după-amiezele prin oraș și discutăm cu tot felul de oameni. Serile ne întîlneau din nou și stăteam împreună la o sticlă sau două de băutură: el vorbea și eu ascultam. Diminețile nu-l vedeam niciodată. Se închidea în casă și lucra. A doua zi, o luam de la început. Și atunci mi-am spus că dacă așa arată viața unui scriitor, atunci trebuie neapărat să mă fac și eu scriitor. Și am început să-mi scriu prima carte. Brusc am constatat că e plăcut să scrii. Ba chiar am uitat cu totul că nu-l mai văzusem pe domnul Anderson de trei săptămîni, pînă cînd m-am pomenit cu el la ușa — era prima vizită pe care mi-o făcea — întrebîndu-mă: „Ce s-a întîmplat? Te-ai supărat pe mine?” I-am răspuns că scriu o carte. A exclam-

mat: „Dumnezeule mare!“ și a plecat. Cînd am terminat cartea — e vorba de **Răsplata soldaților** — am întîlnit-o pe Doamna Anderson pe stradă. M-a întrebat cum merge lucrarea și i-am răspuns că am terminat-o. Atunci mi-a spus: „Sherwood îți propune un tirg: dacă nu-î ceri lui să-ți citească manuscrisul, atunci te recomandă editorului ca să te accepte“. I-am zis: „S-a făcut!“, și așa am devenit scriitor.

R.: Și ce fel de munci făceați „ca să mai scoateți un ban?“

F.: Orice îmi pica. Mă pricepeam la toate — să conduc șalupe, să zugrăvesc case, să pilotez avioane. N-am avut niciodată nevoie de prea mulți bani, pentru că la New Orleans viața era ieftină, și eu nu aveam nevoie decît de un loc unde să dorm, puțină mîncare, tutun și whisky.

R.: Vă simțiți desigur îndatorat față de Sherwood Anderson. Dar cum îl considerați ca scriitor?

F.: A fost părintele generației mele de scriitori americani și al tradiției scriitoricești pe care urmașii noștri o vor duce mai departe. Nu a fost niciodată apreciat la justa lui valoare. Dreiser este fratele lui mai mare, iar Mark Twain, părintele amîndurora.

R.: Ce părere aveți despre scriitorii europeni contemporani cu dumneavoastră?

F.: Cei doi mari europeni din vremea mea au fost Mann și Joyce. De **Ulise** al lui Joyce trebuie să te apropii așa cum se apropie predicatorul baptist analfabet de Vechiul Testament: cu venerație.

R.: Îi citiți pe contemporanii dumneavoastră?

F.: Nu. Cărțile pe care le citesc sînt cele pe care le-am cunoscut și le-am iubit în tinerețe și la care mă reintorc ca la niște vechi prieteni: Dickens, Conrad, Cervantes — recitesc în fiecare an Don Quijote, așa cum unii oameni recitesc Biblia, — Flaubert, Balzac, — acesta și-a creat o lume intactă, a lui proprie, cu o venă subterană care străbate prin douăzeci de cărți — apoi Dostoievski, Tolstoi, Shakespeare. Îl recitesc din cînd în cînd pe Melville și dintre poeți, pe Marlowe, Campion, Jonson, Herrick, Donne, Keats și Shelley. Îl citesc și pe Housman. Am citit aceste cărți de atîtea ori, încît acum nu le mai încep de la prima pagină. Recitesc doar un anumit pasaj, sau urmăresc un anumit personaj, așa cum te-ai întîlni cu un vechi prieten și ai schimba doar cîteva vorbe cu el.

R.: Și Freud?

F.: Cînd locuiam la New Orleans, toată lumea vorbea despre Freud. Eu unul nu l-am citit niciodată. Cred că nici Shakespeare nu l-a citit. Mă îndoiesc dacă Melville l-a citit — **Moby Dick**, în nici un caz.

R.: Citiți vreodată povestiri polițiste?

F.: Îmi place Simenon, pentru că are ceva din Cehov.

R.: Ați vrea să faceți unele comentarii asupra viitorului romanului?

F.: Îmi imaginez că atîta timp cît lumea va continua să citească romane, autorii vor continua să le scrie, sau viceversa; doar dacă revistele ilustrate și comicsurile nu vor atrofia pînă la urmă capacitatea omului de a citi și dacă li-

teratura nu se va întoarce îndărăt la desenele cavelor din Neanderthal.

R.: Și care este funcția criticilor?

F.: Artistul adevărat nu are timp să-î asculte pe critici. Cei care ar dori să devină scriitori citesc cronicile, cei care doresc să scrie nu au timp de așa ceva. Criticul încearcă să spună: „Kilroy a fost pe aici“. Funcția lui nu este orientată spre artist. Artistul este superior criticului, pentru că el creează ceva care-î face impresie criticului. Criticul scrie ceva care face impresie tuturor, în afară de artist.

R.: Deci nu simțiți niciodată nevoia de a discuta cu altcineva despre opera dumneavoastră?

F.: Nu. Sînt prea ocupat ca să-mi scriu opera. Aceasta trebuie să-mi placă în primul rînd mie, și, dacă-mi place, nu simt nevoia să discut despre ea. Și cînd nu-mi place, faptul că aș discuta nu ar îmbunătăți-o cu nimic, din moment ce singurul mijloc de a o îmbunătăți este acela de a mai lucra asupra-î. Eu nu sînt un om de literatură, ci numai un scriitor. Nu-mi place să discut despre treburi literare.

R.: Criticii pretind că relațiile de rudenie ocupă un loc central în opera dumneavoastră.

F.: Asta e o părere și, după cum v-am spus, eu nu-î citesc pe critici. Mă îndoiesc că un scriitor care încearcă să scrie despre oameni e mai interesat de relațiile lor de rudenie decît de forma nasului lor, doar dacă acestea sînt necesare pentru evoluția **povestirii**. Dacă scriitorul se concentrează pe ceea ce trebuie să fie esențial pentru el, adică pe adevăr și pe sufletul omenesc, nu cred că va mai avea timp să se preocupe de alte aspecte ca, de pildă, forma nasului și legăturile de rudenie, aspecte care, după părerea mea, au foarte puțină legătură cu adevărul.

R.: Criticii mai afirmă că personajele dumneavoastră nu aleg niciodată în mod conștient între bine și rău.

F.: Viața nu alege între bine și rău. Don Quijote alegea întruna între bine și rău, dar el trăia într-o stare de vis. Era nebun. Cînd pătrundea în realitate, era atît de ocupat să înfrunte oamenii, încît nu mai avea timp să distingă între bine și rău. Din moment ce oamenii nu există decît în viață, ei trebuie să-și dedice timpul simplului fapt de a trăi. Viața înseamnă mișcare, și mișcarea este legată de ceea ce-î face pe om să se miste — adică ambiția, puterea, plăcerea. Timpul pe care un om îl dedică moralității trebuie rupt din mișcarea generală din care face și el parte. Mai devreme sau mai tîrziu, omul este obligat să facă alegeri între bine și rău, este un lucru pe care i-l împune conștiința sa morală, pentru ca să mai poată trăi și mîine cu el însuși, să se suporte.

R.: Puteți explica mai clar ce înțelegeți prin mișcare în raport cu artistul?

F.: Fiecare artist năzuiește să oprească în loc mișcarea, adică viața, prin mijloacele artificiale, și să o țină fixată astfel, încît o sută de ani mai tîrziu, cînd un străin o va cerceta, mișcarea să reintre în funcțiune, din moment ce e

¹ Zicală soldătească, lîvită în timpul celui de-al doilea război mondial (n. tr.)

viață. Dat fiind că omul e muritor, singura nemurire posibilă pentru el constă în faptul de a lăsa în urmă-i ceva ce e nemuritor, adică ceva ce are posibilitatea de a se mișca întruna. Aceasta este calea artistului de a mizgăli „Kilroy a fost pe aici” pe zidul uitării finale și irevocabile prin care va trebui să treacă într-o bună zi.

R.: Criticul Malcolm Cowley a scris că personajele dumneavoastră sînt impregnate de simțul supunerii în fața destinului.

F.: Asta este părerea lui. Eu aș spune că unele dintre ele sînt fataliste și altele nu, așa cum sînt și personajele oricărui alt autor. Aș spune că Lena Grove din *Lumină de august* a ținut piept destinului cu destulă tenacitate. Nu avea nici o importanță pentru ea dacă bărbatul cu care se va mărita era Lucas Birch sau altul. Destinul ei era să aibă un soț și copii, lucru pe care ea îl știa foarte bine, așa încît s-a îngrijit să facă asta, fără să ceară ajutorul nimănui. Ea era comandantul propriului ei suflet. Cuvintele cele mai calme și mai pline de bun simț pe care le-am auzit vreodată sînt cele rostite de ea către Byron Bunch în chiar momentul cînd respingea ultima, disperată și disperantă încercare a acestuia de a o viola: „Nu ți-e rușine? Era cît pe aci să trezești copilul!” Nici o clipă nu a fost fisticică, speriată, alarmată. Nici măcar nu știa că nu are nevoie de milă.

R.: Domnul Cowley mai spune că toate personajele dumneavoastră între douăzeci și patruzei de ani sînt incapabile de compasiune.

F.: Oamenii între douăzeci și patruzei de ani sînt incapabili de compasiune. Copilul are această capacitate, dar nu știe cum s-o exprime. Reușește doar atunci cînd nu mai e nimic de făcut — după ce a împlinit patruzei de ani. Între douăzeci și patruzei de ani capacitatea de compasiune este împinsă spre alte canale, sub influența mediului și a presiunilor — omul e întîi puternic și pe urmă devine moral. Chinurile popoarelor sînt pricinuite de oameni între douăzeci și patruzei de ani. Oamenii din jurul meu care au provocat toată

aceea tensiune rasială, familiile Milam și Bryant (în crima Till Emmet), ca și toți Hitlerii și Napoleonii, și toți cei ce sînt răspunzători de suferința și spaimele umane sînt oameni între douăzeci și patruzei de ani.

R.: Cu prilejul crimei Till Emmet ați făcut o declarație în presă. Ați mai avea ceva de adăugat la aceasta?

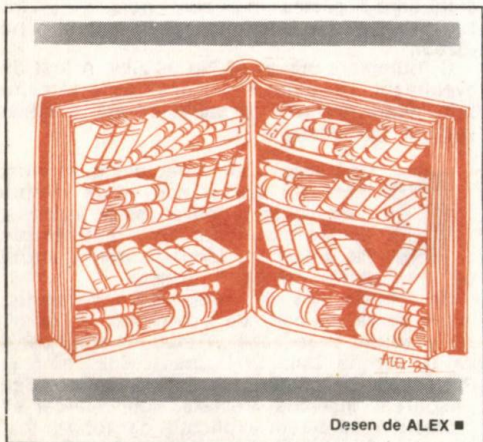
F.: Nu, decît să repet ceea ce am mai spus: dacă noi, americanii, vrem să supraviețuim, va trebui să alegem, să optăm, să apărăm principiul de a fi înainte de toate americani; să prezentăm lumii un front omogen și neştirbit, indiferent dacă sîntem americani albi sau negri, sau purpurii, sau albaștri, sau verzi. Poate că scopul acestei tragice crime, săvîrșite în tinutul meu natal, Mississippi, de către doi albi adulți asupra unui copil negru, era menit să arate dacă merităm sau nu să supraviețuim. Pentru că dacă noi, în America, am ajuns în civilizația noastră disperată la punctul în care trebuie să ucidem copii, indiferent de motiv sau de culoarea lor, atunci nu merităm să supraviețuim și probabil că nu vom supraviețui.

Reporterul: Ce s-a întîmplat cu dumneavoastră între *Răsplata soldaților* și *Sartoris*, adică ce v-a determinat să începeți saga Yoknapatawpha?

Faulkner: Cînd am început *Răsplata soldaților* am constatat că e plăcut să scrii. Dar mai tîrziu mi-am dat seama că nu numai fiecare carte trebuie să aibă un plan, dar și întregul, suma operelor unui scriitor trebuie structurată după o schemă. Am scris *Răsplata soldaților* și *Țîntarii* numai de dragul de a scrie, pentru că-mi făcea plăcere. Începînd cu *Sartoris* am descoperit că și timbrul poștal sosit de pe pămîntul unde m-am născut merita să i se istorisească povestea și că nu voi putea trăi îndeajuns ca să povestesc tot ce aveam de povestit și că, sublimind realul în apocrif, voi avea întreaga libertate de a-mi folosi la maximum talentul, atîta cît mi-a fost dat. Mi se deschidea mina de aur a altor oameni, așa încît mi-am creat un cosmos al meu. Îi pot minui pe oamenii aceștia, asemenea lui Dumnezeu, nu numai în spațiu, dar și în timp. Faptul că am reușit să minuiesc cu succes personajele în timp, cel puțin după părerea mea, îmi confirmă propria-mi teorie că timpul e o condiție fluidă, a cărei existență nu se manifestă decît prin prefacerile suferite de oamenii individuali. Nu există noțiunea **a fost** — ci numai **este**. Dacă ar fi existat **a fost**, atunci n-ar mai fi suferință și durere. Îmi place să mă gîndesc la lumea pe care am creat-o ca la un fel de cheie de boltă a universului; și că, oricît de mică ar fi această cheie de boltă, dacă ar fi smulsă, universul s-ar prăbuși. Ultima mea carte va fi *Cartea Judecății de Apoi*, *Cartea de aur* a Țîntului Yoknapatawpha. După aceea îmi voi frînge condeiul și va trebui să mă opresc.

(Din volumul *Writers at Work*, editat de Malcolm Cowley)

În românește de
ANTOANETA RALIAN

Desen de ALEX ■

CURAJ, MODESTIE ȘI FRUMUSEȚE

Poetului Ștefan Roll

I evoc încă o dată pe prietenul meu, Gheorghe Dinu, poetul Ștefan Roll. Evoc ani de demult, întâmplări trăite împreună, bucurii și întristări, izbînzii și înfrîngerii, ceasuri de liniște și desfătare și ceasuri de pericole. Evoc viața, așa cum a fost, cum am trăit-o și am cunoscut-o. Dar, mai presus de toate, evoc prietenia mea cu un om, cu un om adevărat, ascuțit la minte și frumos la suflet, prietenia mea cu un poet. Pentru că, Gheorghe Dinu nu era poet numai atunci cînd își scria poemele, ci în tot ce făcea, în viața de toate zilele, în toate împrejurările.

A vrut întîmplarea să ne cunoaștem, să ne împrietenim și să lucrăm împreună în anii treizeci, în acel zbuciumat, „obsedant” deceniu al patrulea, cel care avea să sfîrșească prin încăierarea omenirii în cel mai crunt război cunoscut de istorie. Eram amîndoi tineri, viața era înaintea noastră, ni se părea fără sfîrșit, ni se părea că ne așteaptă noi să o cucerim, ni se părea că nu aveam altceva de făcut decît să-i dăm asalt și să o învingem. Elanurile tineretii creează mari iluzii.

Realitatea era, însă, dură. Societatea din România deceniului al patrulea trăia o gravă și prelungită criză, o criză economică, politică, socială. Entuziasmele cîștigării războiului din 1916—1918 și ale reîntregirii neamului se stînseseră de mult. Țara sărăcea, mișcările de dreapta erau în ascensiune, ciocnirea dintre democrație și fascism devenea tot mai ascuțită, mai singeroasă, lupta ideologică lua forme tot mai categorice, uneori de o violență care avea să ducă la atentatele politice executate de fasciști împotriva adversarilor lor.

Pe plan internațional se pregătea cel de-al doilea conflict armat mondial. Războiul din Abisinia, războiul civil din Spania, ocuparea de către Germania hitleristă a Austriei și apoi a Cehoslovaciei, dictatul de la Viena, toate erau trepte de escaladare spre războiul mondial, erau acte de agresiune revanșardă, erau manifestări ale voinței fascismului de a stăpîni lumea.

Erau atunci, în acei ani, vremuri excepționale, extrem de grave pentru soarta omenirii, așa cum au dovedit-o evenimentele care au urmat.

L-am cunoscut bine în acele timpuri de răscruce pe prietenul meu Gheorghe Dinu și l-am văzut în involburarea unor evenimente. Despre acele evenimente vreau să scriu acum, și despre prietenul meu. Pe ele vreau să le evoc, și pe el.

Toamna anului 1940. Lucram amîndoi în re-

dacția ziarului „Timpul”, ca secretari de noapte. După ora zece, cînd ceilalți ziaristi plecau, rămîneau numai noi doi în redacție pentru a ne îngriji să intre în paginile ziarului ultimele știri și în special cele sosite din străinătate. După miezul nopții, coboram în tipografie și împreună cu muncitorii paginam, schimbam titluri, deseori schimbam articole înlocuindu-le cu altele, urmăream calandrea paginilor, introducerea lor în rotativă și după ce vedeam primele exemplare ieșite din gurile mașinii de tipărit plecam și noi acasă. De obicei, ne opream într-o bodegă din strada Brezoianu să ne luăm... micul dejun.

Veniseră legionarii la putere și începuse „vînațoarea” intelectualilor de stînga. Într-o seară, ne-am trezit în redacție cu un comisar de poliție, îmbrăcat în uniforma obișnuită, însoțit de un „coleg ziarist”, îmbrăcat în uniformă legionară: cămașă verde, pantaloni negri, centron și feducă. Așa cum scria la carte. Fără prea multe vorbe de introducere, au început să ne întrebe despre un pictor și un scriitor, foști colaboratori ai ziarului „Timpul”, acum dispăruți din fața urgiei verzi. Voiau să cunoască unde pot fi găsiți. Interogarea noastră, insistentă și insinuantă, marcată de voalate amenințări a durat o vreme și cînd și-au dat seama că nu pot afla nimic concret de la noi, cei doi vizitatori nocturni și nepoftiți au plecat.

A urmat o tăcere semnificativă. Ne uitam unul la altul, dar nu scoteam nici un cuvînt. Cam la un sfert de oră de la plecarea comisarului de poliție și a „colegului-gazetar”, Gheorghe Dinu s-a ridicat de la masa lui de lucru și mi-a spus că va lipsi două ore. Pe unde s-a strecurat în afara clădirii ziarului, pe unde a umblat pentru a nu fi urmărit, pe ce stradă s-a dus, în ce casă a intrat, prietenul meu nu mi-a povestit la întoarcere, ci abia către ziuă, pe stradă, cînd ne îndreptam spre... micul nostru dejun, spre bodega din Brezoianu. Se ferise cum putuse mai bine, se controlase, fără încetare, pentru a nu avea „coadă” după el și bătușe la ușa pictorului căutat și apoi a scriitorului, anunțîndu-le pericolul care îi păștea. În aceeași noapte, cei doi au dispărut din București. S-au întors după război.

O întîmplare măruntă? Nu aș zice. A fost un eveniment. Un poet, într-o noapte de septembrie, acum patruzeci și șapte de ani, a salvat viața a doi oameni.

D upă aceea „vizită” neplăcută, a urmat între noi doi o convorbire despre ceea ce ar putea să ni se întîmple, despre măsuri de apărare și despre ce aveam de făcut fiecare în cazul că unul dintre noi va fi arestat.

Ca un răspuns dat preocupărilor noastre, într-o seară ploioasă de octombrie, un comisar a apărut în redacția „Timpului” și i-a cerut lui Gheorghe Dinu să-l „însoțească” pînă la Prefectura de poliție. Am înțeles amîndoi că „însoțirea” însemna arestare. Am încercat să protestăm, să cerem explicații, dar totul a fost în zadar. Comisarul era categoric în îndeplini-

La masa de lucru, în redacția revistei „Cuvîntul liber”: George Macovescu, Gheorghe Dinu și Eugen Jebeleanu

rea misiunii lui. La plecare, Ghiță Dinu m-a privit îndelung și întrebător. Cu un semn discret, i-am confirmat că am înțeles ce am de făcut, că voi executa întocmai ceea ce îmi spusese că trebuie să fac atunci cînd va fi arestat. În cursul convorbirii noastre de pe stradă, el îmi expusese un plan bine articulat și amănunțit. Mai întîi, trebuia anunțată familia, adică pe sora sa. Tatăl, „bătrînul comita-giu” cum îi spunea Ghiță, nu trebuia să afle. Era prea în vîrstă și prietenul meu voia să-l ocrotească, să-l ferească de necazuri și zbu-cium. Sora sa lucra într-o bodegă de pe actua-la stradă a Nuferilor, la capătul dinspre Calea Victoriei. Nu o cunoșteam, nu o întîlnisem niciodată, dar și ea și eu știam o parolă pe care mi-o transmisese Ghiță. M-am așezat la o masă, am cerut o băutură și am început să observ chelnerii care serveau. Norocul meu a fost că nu era decît o singură chelneriță care semăna cu femeia descrisă de cel ce dormise deja o noapte în beciurile Prefecturii de poliție. M-am apropiat de ea și i-am spus parola. Mi-a răspuns imediat. I-am comunicat pe scurt vestea cea tristă și îngrijorătoare pentru amîndoi și i-am cerut să îndeplinească ceea ce știe de la fratele ei că are de făcut într-o asemenea împrejurare. Am insistat să evite, pe cît este posibil, ca bătrînul Dinu să afle ceva.

M-a impresionat atunci tăria de caracter a acelei femei, aflată în floarea vîrstei. Știa ce trebuia să facă și cum să se comporte. Era, ca și fratele ei, dintr-un neam de oameni puternici, siguri pe ei.

Tot în acea zi, l-am vizitat, conform indicați-

ilor lui Ghiță, pe un avocat caruia i-am destăi-nuit cele întîmplate. Și ei știa ce avea de făcut, pentru că numai cu puțin înainte avusese o convorbire cu prietenul meu.

Zilele treceau greu. Mai ales nopțile cînd rămîneam singur în redacție și cînd așteptam să fiu și eu arestat. După exact o săptămînă, Ghiță Dinu a reapărut la ziar. Fusese eliberat. Se întîmplase o adevărată minune. Pe altul îl căuta poliția legionară și îl confundaseră cu Gheorghe Dinu.

— Cum te-ai descurcat, Ghiță?, l-am întrebat.

— Mi-a fost greu pînă mi-am dat seama că nu eu eram cel căutat. O încurcaseră rău! A trebuit să fiu atent ca, tot dintr-o greșeală, să nu cad eu în plasa lor, care de data aceasta nu era întinsă pentru mine.

Tot o mică întîmplare? Nu aș crede. Așa cum se petreceau lucrurile în acea toamnă a anului 1940, prietenul meu Gheorghe Dinu putea să nu mai iasă viu din beciurile poliției legionare. Și ar fi fost păcat pentru viața unui om, a unui poet!

Am scris în altă parte că dacă aș fi notat toate calambururile, toate vorbele de duh spuse de Gheorghe Dinu de-a lungul anilor noștri de prietenie ar fi existat o nemaipomenită carte de umor, inteligență și înțelepciune. Nu am făcut-o și acum regret. Nu am făcut-o, după cum nu am însemnat gesturile de îndrăzneală ale acestui om care în momente de răs-cruce dovedea curaj și hotărîre. Nu le-am

însemnat și ele au pierit în apa cea neoprită a timpului. Doar, uneori, răscolindu-mi memoria, unele mai apar la suprafață, palide, din ce în ce mai palide.

Tot în toamna anului 1940, tot sub „domnie” legionară. Legătura noastră de partid ne ceruse să găsim o casă conspirativă, unde, într-o noapte, trebuia să ne închidem cu un al treilea tovarăș pentru a redacta un proiect de manifest al partidului împotriva legionarilor și a pregătirilor de război. Mai făcusem împreună o asemenea muncă și nu ne feream de ea. Grijă cea mare era cum să găsim casa conspirativă, un loc sigur, apărat de vigilența polițienească. De data aceasta, stăruințele noastre au dat greș. Cei care altădată ne ofereau locuința, acum refuzau. Teroarea legionară înspăimântase pe mulți.

Gheorghe Dinu locuia în vremea aceea într-o mansardă-pod din strada Theodor Ștefănescu. (După război a coborât din pod la parter și acolo a rămas până la sfârșitul vieții.) Clădirea avea două intrări și deci două ieșiri. Pe noi, ieșirile ne interesau pentru salvare, în caz de pericol. Din punct de vedere „tehnic”, podul acela era corespunzător, dar... avea un defect: era locuința lui Gheorghe Dinu, cunoscut ziarist democrat, cu vechi activități de partid. Am propus legăturii de partid să ne întâlnim în acea noapte destinată redactării proiectului de manifest în podul din strada Theodor Ștefănescu. Au urmat critici aspre. Cum de puteam fi atât de lipsiți de „vigilență revoluționară”, atât de „nepregătiți politic”, atât de „naivi”? Ploua cu critici și cu formule pe care le mai auzisem de atâtea ori. Dar, spre surprinderea noastră, sub presiunea evenimentelor, a necesității apariției manifestului, s-a acceptat propunerea noastră, cu condiția să luăm toate măsurile de precauție.

În noaptea fixată, ne-am întrunit cei trei în podul casei din strada Theodor Ștefănescu. Făcusem pregătirile de rigoare ca în cazul unei percheziții — și erau destule în vremea aceea — să apărăm ca trei tineri reușiți să petreacă o noapte în jurul unei mese încărcate cu mâncăruri și băuturi. Decorul era adecvat. Atmosfera, nu prea. Noi ne întâlnisem să lucrăm, să scriem și nu să cheuim.

Înainte de a începe redactarea, legăturii de partid i-a venit ideea de a lua o supramăsură de vigilență: unul dintre noi să stea afară, ascuns într-o nișă de unde se puteau supraveghea cele două intrări și se putea observa orice mișcare suspectă în jurul casei. În caz de pericol, de la un telefon din subsolul blocului, s-ar fi anunțat mansarda-pod și s-ar fi luat măsurile de circumstanță. Totul părea pus la punct, dar cine urma să stea de sentinelă nemișcat, o noapte întreagă, într-un noiembrie friguros, întunecat și trist? Ghiță Dinu s-a oferit fără nici o ezitare. S-a îmbrăcat ceva mai gros, și-a îndesat pălăria pe cap și a întrebat doar atât:

— Am voie să fumez?

— Nu, a fost răspunsul. Poți fi reperat.

Și-a lăsat țigările și chibritul pe masă și a plecat. S-a întors la ora cinci dimineața, așa cum fusese consemnat. Era înghețat și cu

ochii roșii. Un: „dați-mi o țuică”, o glumă, o vorbă de duh la adresa rezultatelor muncii noastre și totul a intrat în normal, de parcă am fi fost împreună toți trei toată noaptea.

Poetul veghease în frig și întuneric multe ore. Pentru ce? Pentru o idee, pentru frumusețea ei, pentru frumusețea lumii și a omului.

A fost un gest mărunț, oarecare? În aparență, poate. În esența lui, în semnificațiile lui era un fapt deosebit. Era un eveniment, o atitudine față de evenimente.

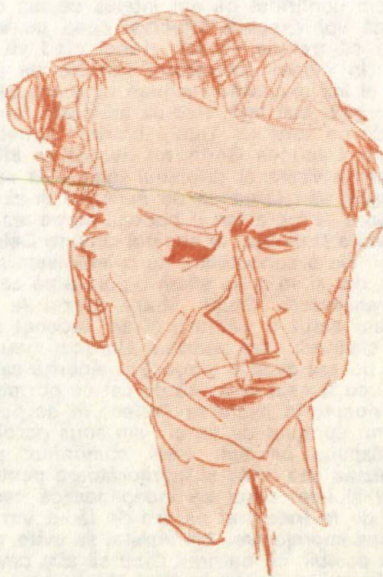
Multă vreme, am știut că Gheorghe Dinu — Ștefan Roll — era născut în 1903, până când el și-a regăsit actul de naștere pe care scria ca venise pe lume în 1904.

În mai 1963, crezind că a împlinit șaiszeci de ani, l-am felicitat. Reproduc mai jos scrisoarea trimisă prietenului meu.

GHITĂ,

S-ar fi convenit să încep așa: „Dragă Ghiță” sau „Dragă prietene”. Sau, altfel.

Îți spun, însă, simplu: Ghiță. Pentru mine, e un strigăt de bucurie și durere, de speranță și

Gheorghe Dinu văzut de Marcel Iancu

În reportaj, în cartierul Rahova. Era timpul crizantemelor...

desnădejde, este o chemare cu ecouri în trecut și în mine.

Așa dar, tinere călifar, ai împlinit șazeci de ani! (Azi eu am numărat cincizeci.)

Între noi doi, e exact un deceniu, dar nu l-am simțit niciodată. Nu l-am simțit nici acum aproape treizeci de ani când, între două pahare, mi-ai vorbit de Maiakovski și Breton; nici când m-ai luat la o întrunire muncitorească; nici când mi-ai spus că nu știu să scriu; nici când, între glume, calambururi și sarcasme, visam amândoi la o altă lume; nici când, după nopți petrecute în poduri și subsoluri cu dinamita literaturii ilegale în brațe, ne întorceam în zori acasă; nici când măsuram strada de la un trotuar la celălalt cu vinele arse de soarele Dealului Mare (pe vremea aceea Cotnari nu puteam să bem); nici când Japonetul ne frigea scrumbii în hîrtie; nici când mîncam, la italian, pește din lighean; nici când orbecăiam singuri prin ceturile Negoilului; nici când ne îmbătam de lumina irizată a Văratecului; nici când viața ne-a îndepărtat în spațiu; nici când... nici când...

Ghiță, citi „cînd” de aceștia am putea pune împreună!...

Vezi, frate al meu, am ajuns la capitolul „Amintiri”. Am îmbătrînit? Dacă l-aș cita — un pic modificat — pe prietenul nostru comun Mihai Beniuc, aș spune că

La mine-i Joi
La tine-i Vineri.

Ei, și ce este cu asta? Nu, Ghiță, tu nu ai îmbătrînit. Nu ai șazeci de ani. Ai rămas același om, cu același spirit, scăpărilor, cu același suflet delicat, cu aceleași sensibilități și naivități de poef. (Na, că îți fac declarații pe care nu ți le-am adus niciodată la cunoștință!)

Ai rămas tînăr și cu ochii mereu spre viitor.

Ai avut, poate, deziluzii în viață?

Nu le-am cunoscut.

Ai avut, poate dureri?

Nu le-am simțit.

Au bîntuit și în tine vînturi sălbatece, aspre?

Nu le-am auzit.

Am fost, însă, întotdeauna lîngă tine, după cum, în ani și împlîri, te-am simțit întotdeauna aproape de mine.

Nu de multă vreme, mi-ai sprijinit fruntea aplecată spre pămînt. Pleca T. Se făcuse un gol imens și continuă să fie. (Nu cred că am să-l astup vreodată). Din hăul acesta fără margini unde mă macină timpul și amintirile, te-am văzut același prieten cald, bun, cinstit și numai cînd sînt în gînd cu tine și cu M. nu mă mai simt singur.

Ei, îngrozitoare singurătatea, Ghiță! Trăiești printre oameni, în aceeași casă, printre cărți, în același oraș, străbați aceleași străzi și te simți singur și pustiu. Nu mai recunoști și nu te mai recunoști. Încerci ceva și te oprești din drum. Nici florile nu mai au miros, nici cerul nu mai e albastru, nici gîndurile nu-ți mai zboară și nici inima nu-ți mai e caldă. A dispărut rezonanța.

Mă ierți că o umbră de tristețe străbate aceste rînduri, care s-ar fi voit vesele la împlinirea a șazeci de ani de către cel mai vesel om pe care l-am cunoscut. Pe mine și pe T. ne-au legat, însă, prea multe de tine și de M. pentru ca acum, cînd tu ești la șazeci și eu la cincizeci să nu-mi descarc această tolbă eclectică și paradoxală care se cheamă suflet.

Eu aș fi vrut să-ți fac urări, să-ți spun:

... Să trăiești — să-nținerești

La anul și la mulți ani!

Dar mă tem că nu pot să exprim totul.
De aceea, te las pe tine să înțelegi totul.

Mac

28 mai 1963
București

Acesta a fost prietenul meu de o viață întreagă: omul gestului hotărît, curajos, sincer, învîluit în modestie, simplitate și frumusețe. Acesta a fost poetul Ștefan Roll. Pe el am vrut să-l evoc.

MEMORII

André Maurois (1885—1967) este prea bine cunoscut de cititorii de pretutindeni pentru a mai fi nevoie să i se facă vreo prezentare, oricât de succintă. Vom menționa doar că prolificul scriitor este autorul unei vaste opere (cîteva zeci de volume) compusă din romane, povestiri, eseuri, tratate de istorie, memorialistică etc. Genul în care a excelat însă el este acela al biografiilor literare (vreo douăzeci la număr), unde aprofundarea documentară se îmbină cu vocația romancierului în realizarea unor monografii celebre.

Pentru mai directă adaptare la referirile din textele ce urmează, să mai amintim că prima carte a lui Maurois era romanul „Tăcerile colonelului Bramble” (1918), iar ultima sa operă: „Prometeu sau Viața lui Balzac” (1965).

Volumul de „Memorii”, din care am extras aceste cîteva capitole, a fost încheiat cu puține zile înainte de moartea scriitorului, survenită în urma unei intervenții chirurgicale, și a apărut postum, în 1970.

FRANȚA OCUPATĂ
VĂZUTĂ DIN EXIL

NEW YORK, IANUARIE 1941. Am petrecut, Simone și cu mine, noaptea de 1 ianuarie 1941, singuri, într-o cameră de hotel. Unii prieteni americani ne invitaseră la masă, dar știrile pe care le primeam din Franța erau atât de triste că ne tăiau orice chef de petrecere. Odată cu cele douăsprezece bătaii de la miezul nopții, la radio se transmitea larma, veselie de pe Broadway. Noi ne gîndeam la Essendieras și la tristețea ce trebuia să fie acolo în această primă noapte de Anul Nou, după înfrîngere. Unde or fi acum micii alsacieni care la Anul Nou din 1940 cîntaseră **Marseieza**?... Puțin mai tîrziu, urările la radio continuă însoțite de o muzică de jazz; era miezul nopții la Saint Louis, în Missouri... Cine se gîndea la Franța în Saint-Louis, în Missouri?... Aveam să aflăm însă, în curînd, căci promiseseam să mă duc să țin acolo o conferință. Am vorbit apoi despre copiii noștri, pe care am fi dorit atât de mult să-i vedem, despre prietenii, despre mama, care s-a dovedit așa de curajoasă, dar pentru care viața trebuie să fie extrem de aspră... În fine, o nouă explozie de risete și de cîntece ne vestea că cele douăsprezece bătaii ale miezului nopții sunau la San Francisco. Într-o clipă America intrase acum în anul 1941.

Situația noastră era mai sumbră ca oricînd. Viața materială ne punea grave probleme. Eu nu le mai puteam rezolva decît printr-o activitate întîmplătoare. Pe deasupra, lucram într-o continuă stare de neliniște și deznădejde. Veștile din Franța, rare și confuze, și contradictorii, nu îngăduiau să-ți faci vreo imagine despre

realitățile de acolo. Soacra mea vorbea cu mult respect despre mareașal. Era oare sinceră sau se temea de ochii și urechile cenzorilor? Nu-mi dădeam seama. Mama și fiica mea reușiseră o dată sau de două ori să strecoare cîte o scrisoare în zona liberă; mă temeam pentru ele. Nu ne scriam decît cu o mare prudență. Unul din fiii mei se îmbolnăvise greu de tot. Îi întrebam pe cuscarii mei dacă aș putea să mă întorc în țară, fie numai pentru opt zile, ca să-l văd și să-l ajut. Mareașalul, căruia ei îi transmisera dorința mea, le-a răspuns: „Nu! Nu-mi iau răspunderea pentru viața lui”. Prietenul meu Louis Gillet, anglofil pasionat, îmi scria: „Bătrînul mareașal e de admirat; el rezistă atît cît e cu putință”. Nu puneam la îndoială sentimentele lui Louis Gillet, patriot și erou din 1914—1918. Totuși, fiul meu Gerald, la fel ca și André Gide, părea a spune prin cuvinte ocolite că regimul era odios. Știam că toate bunurile mele fuseseră puse sub sechestru și că, chiar în zona liberă, cărțile mele erau interzise. La Paris, un căpitan pe nume Goering, ocupa apartamentul nostru. Ce se întîmpla în această Franță captivă?

Vizitatorii pe care-i primeam nu mă lămureau prea mult.

Louis Rongier, care venea din Africa de nord și de la Londra, îl văzuse pe Churchill și îmi lăsa impresia că Pétain făcea un joc dublu, cedînd în anumite puncte numai ca să pregătească intrarea în războiul viitor. Aș fi vrut să fie adevărat. Paul Hazard, care pleca în Franța și a venit să-și ia rămas bun, avea încredere. În ce mă privește, încercam cumplită durere de a nu înțelege, de a nu ști ce se petrecea în propria mea țară. Saint-Exupéry, pe care-l vedeam adesea, îmi spunea: „Noi n-avem dreptul, aflîndu-ne aici, în siguranță, să-i judecăm pe nefericiții de francezi striviți sub cizma ocupantului...! Dumnezeu și eu am ajuns săraci, dar sîntem cel puțin hotărîți să ne asumăm din nou, cînd va veni ziua, toate riscurile războiului. Ce poate fi însă mai caraghios decît să spui ca N...: „**Eu continui lupta**”, atunci cînd trăiește aici pe deplin hotărît să nu se bată și pus la adăpostul milioanele pe care le-a exportat la timpul său?”

Saint-Exupéry avea dreptate; în fiecare grup de francezi se găseau atunci printre oameni cumsecade și destui ticăloși. Noi, cei ce dorim să refacem unitatea în fața inamicului, n-o concepem decît printre eroi. Cînd un om era de bună credință, problemele se rezolvau de la sine. Mi-amintesc că am primit într-o zi vizită unui tînar prieten: Etienne Burin Des Roziers, care-și dăduse demisia de la ambasada Franței (unde era secretar) pentru a se înrola în Forțele franceze libere din Siria. „Nu mai vreau să fiu, îmi spunea el, decît un combatant. La cariera mea diplomatică mă voi gîndi după victorie”. I-am răspuns: „Te aprob din toată inima; dacă aș avea vîrsta dumată, aș proceda la fel”. M-a întrebat: „Ce să-i spun din partea dumneavoastră generalului Catroux?” „Afecțiune și înalta mea stimă”. Tot astfel am întreținut corespondențe călduroase cu André Marize, care a devenit gaullist militant, cu Louis Rouchaud (cumnatul lui Pierre

Brisson), cu Charles Bover și cu mulți alții.

Numai ca unii nu priveau lucrurile tocmai așa. Ei nu se gindeau decât la răzbunare. Pînă atunci, injurau, denunțau, calomniau. Unul din aceștia, pe care nu vreau să-l numesc, fiindcă e mort, m-a urmărit timp de patru ani cu o minie feroce din cauză că într-o zi i-am rănit orgoliul și i-am contrariat ambițiile. „Am să te distrug, mi-a răcnit el. Eu știu să urăsc. Te voi ruina, te voi izola, voi face din tine o cîrpă.” Trebuie să recunosc că s-a ținut de cuvînt. Pe vremea cînd îmi dădeam obolul (moral și, în modesta măsură a mijloacelor mele de atunci, material) la operele pentru apărarea evreilor, el mă acuza că sînt rasist. Cînd făceam propagandă pentru Anglia, dumnealui scria la Londra că sînt antienglez. I-am făcut dovadă de contrariul, i-am arătat scrisorile de mulțumire pe care le primisem atît de la englezi, cît și de la organizațiile evreiești, și pe care le păstrez și astăzi cu grijă, sutele de articole din ziarele americane care atestă fermitatea neclintită a atitudinii mele și urmările benefice ale conferințelor pe care le-am ținut. Puțin conta pentru persecutorul meu. Adevărul nu însemna nimic în ochii lui. „Adevărul, mi-a ripostat el cu un rinjet sinistru, este ceea ce slujește răzburării mele”.

Din nefericire, oamenii primesc fără prea mult control ceea ce măgulește pasiunile sau ranchiunile lor. „Calomniați, calomniați pînă la urmă va rămîne ceva”. Toate aceste născociri aveau să se spulbere într-o zi în soarele evidenței. Dar o vreme acest lăgo abil și perfid își desfășură cu vigoare uneltirile lui. Izbucni să

produca indoială în spiritele unor englezi (nu însă și în al ambasadorului, lordul Halifax, care nu înceta de a-mi arăta prietenia sa). El contamina o mică parte a coloniei franceze din New York. Ba, otrăvi, de la distanță, judecata francezilor rămași în Franța sau la Londra. Oameni care sînt azi cei mai buni prieteni ai mei mi-au mărturisit, cînd i-am revăzut pentru prima dată după Eliberare, că mă socotiseră un adversar și-mi cerură mii de scuze cînd le-am dat să citească articolele, cu date irefutabile, care dovedeau curățenia, curajul și eficacitatea atitudinii mele.

Americanii, mai în măsură să cunoască faptele, mi-au rămas aproape toți credincioși. Au avut în aceasta un mare merit, căci lăgo nu se dădea înălturi de la nimic. Urma să țin eu o conferință? El se ducea la președintele universității, sau la organizator, și trimbea: „N-o să-l primiți pe acest fascist!”. Unul dintre ei, dezgustat, i-a răspuns: „Domnul meu, înainte de vizita dumneavoastră, voisem să-i cer domnului Maurois o conferință; acum am să-i cer să țină trei”. Grație echității și prieteniei arătate de Geneviève Tabouis și Kérillis, ziarul gaullist de la New York **Pentru Victorie** refuză cu regularitate diatribele dușmanilor mei. Cărțile pe care le-am publicat în America au fost totdeauna primite cu bunăvoință. Spun asta, fiindcă era nevoie atunci de mult curaj ca să fii just și le rămîn recunoscător Genevièvei Tabouis și criticului literar Maurice Coudreau.

În Canada, jurnalul **Zluea**, a cărui bună credință fusese înșelată, publicase, ca recenzie la una din cărțile mele, o droaie de birfeli nesăbuite, la care eu am răspuns: „... Cît despre zvonurile absurde pe care colaboratorul dumneavoastră le reproduce fără vreo umbră de probă, eu le-am răspuns deja, însă adevărul nu trebuie să fie mai puțin perseverent decît minciuna. Afîrm deci, odată mai mult: 1) Că doresc înainte de orice eliberarea totală a Franței; 2) Că această eliberare nu e posibilă decît prin victoria Angliei și a Americii; 3) Că aștept cu ardoare această victorie; 4) Că am admirat curajul și tenacitatea Angliei; 5) Că am făcut elogiul lor, în mod public, peste tot; 6) Că admir voința de rezistență a francezilor; 7) Că nu admit colaborarea politică și militară cu invadatorul; 8) Că Franța de mîine trebuie să fie o țară liberă, guvernată de voința popoului francez. E limpede?... Și de cite ori trebuie să mai repet aceste lucruri pentru a-i dezarma pe cei care, asemenea colaboratorului dumneavoastră, îmi atribuie, ca să mă blameze, idei pe care nu le-am avut niciodată?”

Gazeta **Zluea** a avut onestitatea să publice integral acest răspuns, declarîndu-se, într-o notă călduroasă, fericită să aștece „acest excelent scriitor”, iubit de toată lumea, împărțîndu-se aceleași idei cu ale ziarului și ale prietenilor săi. Dar zvonurile fac viața aspră; se poate imagina prin acestea pînă unde mergea credulitatea în acele vremuri de patimi și de mizerii. O simțeam și mă durea s-o strig. În „Notele” mele din 1941 găsesc următoarele fraze: „Omul cinstit se hotărăște cu greu să răspundă la calomnii. El știe că sînt așa de false

Roger Martin du Gard și André Maurois la Pontigny, în 1922

incît nu poate crede că ar fi luate în serios de alții". Sau: „Opinia publică nu e una singură. E una care vorbește, și una care tace. Noi sîntem înclinați să luăm volumul zgomotului drept măsură a efectelor. Dar există minorități zgomotoase și majorități tăcute”.

Imensa majoritate care tăcea era pentru mine. Toate ziarele, revistele, magazinele îmi comandau articole. Nu puteam să scriu decît a suta parte din ceea ce mi se oferea, dar ajunseseam să scriu direct în engleză, și asta făcea ca lucrul să meargă mai repede. Universitățile îmi cereau să țin cursuri, orașele, conferințe. Am petrecut anul 1941 zburînd din stat în stat, în cele patru colțuri ale Statelor Unite. Clasică gară a cîmpului de aviație, cu balanța pentru bagaje, difuzoarele, farurile pistolor, sala de odihnă pentru piloți mi se păreau la fel de familiare și de banale ca și gara Elbeuf. Zburam mai ales noaptea, pe deasupra unui hău negru, brăzdat din cînd în cînd de incintătoarea priveliște a orașelor, de strălucirea verde și roșie a semafoarelor. În timpul acestor călătorii, neputînd să dorm, citeam din Shakespeare. **Regele Lear** și **Timon din Atena** răsuna ca un ecou la durerile mele.

Am vorbit la Toronto, oraș din Canada de limbă engleză, la Atlanta, unde am luat masa cu Mrs. John Marsh, tinăra persoană modestă, purtînd ochelari, care spre sfîrșitul dejunului mi-a spus:

- Știi că și eu scriu...
- Și ce scrieți? Și am întrebă-o cu o condescendență politicoasă.
- Scriu un roman.
- Da, adevărat? Și ce titlu are?
- **Gone with the wind**, rosti ea încet. **Pe aripile vîntului.**

ÎNTOARCEREA ȘI RELUAREA LUCRULUI

NEW YORK, 19 IULIE 1946. Ieri, plecarea din New York. Avionul Skymester (Shamrock-ul american) e mai mic decît un **Constellation**, însă e confortabil și lin. Deasupra norilor, citesc din Schopenhauer (**Lumea ca voință și reprezentare**).

Avionul face un colț pe deasupra unor mlaștini pline de tristețe: e Terra-Nova. Escală de un ceas; o petrecem la soare, căci, în ciuda sezonului, nu e prea cald... Pornim din nou, dar încep să visez. Miine ajung în Franța. Revăd casa mea din Neuilly, copacii pădurii, cerul din Périgord cu norișorii ce vestesc timpul... În zori se deslușește o fișie de pămînt: Irlanda, de un verde compact prin pinza de ceață. Sate, oarecum europene; castele autentice. Coborîm lingă un hotel surizător, cu fotografii de cînz, unde ni se servește un **breakfast** clasic. Cînd avionul decolează pentru ultima oară, nu mai pot să-mi continui lectura. Următoarea escală va fi la Paris; prima coastă va fi a Franței.

Valea Senei; credeam că mi-o amintesc perfect, dar aceste coturi capricioase, aceste insule înșirate ca un convoi de șlepurii, acest

fluviu-grădină, nenumăratele sate de culoarea olanei și a cărămizii semănate pe mozaicul cîmpiilor, nu, nu mai știu cît de frumoase sînt toate. Recunosc din trecere Mantes, apoi avionul, înainte de a se lăsa la Orly, străbate un colț al Parisului de o noblete cenușie și austeră. Orly. Încă de departe, o zăresc pe fiica mea Michèle, ale cărei bucle blonde strălucesc în soare și, din această clipă, n-o mai văd decît pe ea. Răstimpul, oricît de scurt totuși, dintre aterizare și deschiderea ușii mi se pare că nu se mai termină. În fine, scara de serviciu.

Jurnaliștii, omenoși și discreți, înțeleg dorința noastră de a fi singuri, și pun la ieșală întrebările de rigoare. Sînt surprins, cum a fost în momentul întoarcerii lui și Jules Romains, de extrema gentilețe a tuturor, vameși, hamali, fotografi. Formalitățile sînt îndeplinite de zece ori mai repede ca la aeroportul La Guardia. Am și început să rulăm spre Paris... Sena... Luvrul... Mă așteptam să fiu zguduit de fericire. Dar am evocat de atîtea ori, timp de șase ani, aceste imagini, incît apariția lor mi se pare absolut naturală. Parcă era ieri cînd priveam, ca și acum, piața Concordiei.

Neuilly. Iată locuința noastră. De cîte ori m-am întrebă, în timp ce străbăteam cu trenul deșertul din Arizona sau treceam cu avionul peste Munții Stîncoși, dacă voi mai revedea vreodată de la fereastra mea valurile verzi de castani ai pădurii, Turnul Eiffel schițat în cerneală de China pe un cer pe care l-ar fi putut picta Boudin, și, în picla depărtării, clădirile de pe muntele Valerien cu alură de schit florentin. Iată, neschimbate la reîntîlnire, conforme cu cele din memorie, peisajele atît de mult așteptate. Ar fi una din acele clipe minunate cînd omul spune dintr-o dată: „O, rămîi, ești atît de frumoasă!” dacă mama ar mai apărea din apartamentul ei alăturat să ne întîmpine. Mi-o inchipui sprijinită în bastonul ei, cu fața luminoasă, cu risul amestecat de lacrimi.

Cei care i-au închis ochii îmi vorbesc despre ea: „Biata doamnă Ernest! A fost atît de curajoasă. Poliția franceză o prevenise într-o seară, spre a-i da timp să fugă, că nemții vor veni a doua zi s-o aresteze. Ar fi putut să fie ascunsă. Dar ea a refuzat! «Nu vreau să compromit pe nimeni», repeta neîncetat. Cît a fost prizoniera germanilor, s-a ținut tare, în ciuda celor optzeci de ani. Zicea: «Vreau să trăiesc pentru a-mi revedea fiul». Pe urmă, după ce a fost pusă în libertate, emoția s-a dovedit prea puternică. A-mă trăit cîteva zile, pentru ea fericite, apoi s-a stîns...”

Deschid ușa. În biroul meu, rafturile, pe care timp de patruzeci de ani le-am umplut cu cărți alese cu dragoste, sînt acum goale. Negăsind omul, Gestapo-ul a ridicat biblioteca. Fără să vreau, ochii mi se îndreaptă spre colțul lui Littré, spre cel al lui Alain, unde păstram atîtea articole de-ale lui în manuscris, spre cel al lui Stendhal. Fotoliul de piele galbenă se află la locul lui. Mă așez la masa de lucru. Miini drăgăstoase au pregătit aici, azi dimineată, hîrtie de scris, aceeași de care mă foloseam. Să reluăm lucrul.

ACADEMIA ȘI JEAN COCTEAU

PARIS, IUNIE 1956. Începusem, prin 1954, să mă ocup mai îndeaproape de alegerile academice. Pînă atunci mă mulțumeam să votez, fără să iau parte la vreo campanie. Într-o seară, după un dineu la Versailles oferit de un prieten comun, Jean Cocteau mă apucă de braț și mă trase într-un salonas: „Aș vrea să-ți vorbesc... Să vezi... Probabil că ți s-a spus că n-aș avea nici o poftă să intru la Academia Franceză și că chiar aș refuza această cinste, dacă mi s-ar oferi, deoarece nu este pe linia mea, deoarece ar fi o dezmințire a întregii mele vieți... Ei bine, nu-i adevărat. Dacă Academia ar vrea să mă primească, asta mi-ar face o imensă plăcere... Contrar legendei, eu am avut totdeauna un mare respect și chiar o mare dragoste pentru tradiții. Nimic nu mi se pare mai năring decît conformismul anticongformismului. Și mai e ceva. Am nevoie să fiu sprijinit, susținut de o campanie de prieteni. Nici nu-ți închipui cît de mult am fost atacat, hărțuit, încolțit... Așa că, hotărâște. Dacă crezi că am șanse serioase, dacă vei binevoi să-mi dai sprijinul, mă voi prezenta”.

Am reflectat pe loc. Cocteau a jucat în Franța, de o jumătate de secol, un rol mare, ca poet și ca animator; e celebru în lumea întreagă; asemenea titluri impun. Pe de altă parte, doream să întineresc (cu ajutorul confrăților mei) această bătrînă casă și să fac din ea o imagine cît mai fidelă cu putință a timpului nostru. Cocteau ne-ar aduce un aer de tinerețe. Sartre, Anouilh, Aragon ne-au refuzat. Cocteau vine la noi; dacă nu l-am primi, am proceda rău, mai întîi cu el, apoi cu instituția noastră.

„Te voi susține din toate puterile”, i-am răspuns.

Am găsit cîteva adeziuni solide: Jacques de Lacretelle, Maurice Genevoix, Pierre Benoit. Unii academicieni se declarau îngroziți de trecutul lui Cocteau, de zburdălniciile lui. M-am dus să-i vad, sa-i liniștesc. Jean Cocteau

André Maurois și Jean Cocteau

însuși a făcut vizitele de rigoare și scînteietoarea lui conversație i-a cucerit pe cei mai refractari. A fost ales la primul tur de scrutin. Léon Berard, directorul Academiei după moartea predecesorului, trebuia să-l primească pe Cocteau sub Cupolă. A venit la mine și mi-a spus: „Vreau să-ți vorbesc în legătură cu Cocteau... Nu prea cunosc opera lui. Pentru mine, e un discurs dificil... Pentru dumneata, din contră, ar fi o plăcere să vorbești despre un prieten. Fă-mi acest serviciu!” Eram încîntat să pot manifesta public prietenia mea. Am prezidat ședința de recepție și am ținut discursul. Cocteau părea foarte fericit. Mulțimea de pe cheiul Conti indica amploarea audienței de care se bucura. Îi plăceau răsunetul prelungit al tobei, garda care dădea onorul, parterul de regine și poezi.

Acest succes, benefic pentru casa noastră, îmi stîrni dorința de a mă ocupa mai activ cu alte alegeri la care țineam (René Char, Henri Troyat, André Chamson, Jean Paulhan, Louis Armand etc.). Sînt convinși că Academia Franceză a evitat, în acești ultimi zece ani, panta destul de periculoasă pe care o alunecase dreapta clasică. Compania este astăzi liberală, deschisă talentelor, fie ele și ieșite din comun. Dacă unele nume mai lipsesc, nu e din vina ei, ca pe vremea lui Balzac. Ea nu-i poate constrînge pe recalitrantî. Campaniile mele pentru prieteni prilejuiră cîteva întîlniri amuzante. În momentul cînd mă luptam pentru André Chamson, făcînd împreună număratoarea adversarilor și a susținătorilor probabili, am ajuns la Paul Claudel. „Mă tem, îmi spuse Chamson, că acest catolic intransigent n-o să voteze pentru un nelegiuit ca mine”. „E vorba să-i faci mîine o vizită. Vorbește-i de Biblie. De altfel, o să-i vorbesc și eu despre dumneata. Totul va ieși bine.” Într-adevăr, în joia care urmă vizitei respective, Paul Claudel îmi spuse: „L-am primit pe amicul dumneavoastră Chamson. Mi-a plăcut. E un fanatic ca și mine... Și cunoaște cartea lui lov foarte bine... Am să votez pentru el”.

Puțin după aceea, Claudel muri. Am luat parte cu toții la funeraliile sale naționale. La Notre-Dame de Paris, înghețată în toiul iernii, academicienii în uniformă tremurau de frig. În fața lor prin vitralii se strecura o lumină supranaturală, compusă din tonuri vii și rare. În centrul unui prapur monumental atîrna un drapel gigantic. Albul și albastrul se înfășurau în volute suple, roșul acoperea catafalcul. În naos era o încîntare de purpură, de violet și de aur. E plăcut ca o capitală să aibă locuri solemne pentru consacrările supreme. Hugo a fost condus de la Arcul de Triumf la Panteon, era just. Foch, de la Notre-Dame la Invalizi, era normal. Cînd miniștrii Republicii, credincioși sau necredincioși, s-au strîns în jurul lui Claudel în acest naos venerabil, simbolul nu era lipsit de grandoare. Franța își strîngea rîndurile. Ea simțea mai mult ca oricînd nevoia urgentă de așa ceva.

PROMETEU, BALZAC ȘI MALRAUX

PARIS, AUGUST 1965. Alain spunea: „Bătrînețea trebuie cinstită”. E adevărat. Bătrînețea e nevolnică. Ea și-a pierdut cele mai frumoase trăsături ale tinereții: prospețimea tenului, ușurința mișcărilor, șansa de a plăcea. Are nevoie de consolări și de ajutor. Uneori prin jocul instituțiilor, ea deține puterea, și se întimplă că, detașată de vîltoarele vieții, să o exercite cu înțelepciune. În ce mă privește, n-am rîvnit niciodată așa ceva. De două ori în viața mea am avut prilejul să apuc pe acest drum; dar am ales, cu pripeală, altă cale. Orice funcțiune reprezentativă mă plictisea; preferam meditația sau o formă de acțiune care să nu mă angajeze decît pe mine.

Totuși, mă aflu la optzeci de ani nu în „virtul catargului alunecos”, cum spunea Disraeli, ci la o înălțime onorabilă, suficientă ca să nu am nici amărăciuni, nici „complexe”. Recunosc că această a optzecea aniversare mi-a adus dovezi de afecțiune ce mi-au bucurat inima. Să-mi termin oare viața, care nu poate să se mai lungească mult, în acest climat de căldură și iubire? Anul 1965 a fost cel în care am înmagazinat rîdoarele unei îndelungate munci. Norocul și oamenii mi-au suris. S-ar cuveni să trag cortina peste această încheiere fericită. Dar în ce fel? Trupul și spiritul îmi par intacte; iată-mă silit să improvizez un al șaselea act. Nu știu cum va fi sfîrșitul vieții mele, dacă ea se va prelungi peste durata suportabilă. Ca în adolescență, mă gîndesc adesea la inelul lui Polycrat. Ce să le arunc eu zeilor pizmași?

În martie 1965 a apărut **Balzac**, căruia i-am consacrat trei ani. Eram neliniștit, cum e fi-
resc. În prefață anunțam că aceasta va fi ultima mea biografie; jucam deci o partidă hotărîtoare. Aveam oare dreptate să-mi interzic pentru viitor marele exercițiu din care am cules de-a lungul timpului atît de multe satisfacții? Motivele mi se păreau temeinice. O biografie importantă cere doi sau trei ani de cercetări. La optzeci de ani, antrepriza mi se părea temerară. Nu mai e timp. Afară de asta, se putea oare căsi, după Balzac, un alt subiect egal sau superior acestuia? Soția mea, care nutrește o slăbiciune pentru Vigny, ar fi vrut să fac din el eroul ultimei mele cărți. N-aș fi putut s-o întocmesc cu siguranța entuziastă ce m-a însoțit cît timp am lucrat la **Balzac** și, de altminteri, alte preocupări mi se impuneau. Vreau ca înainte de a scrie pe ultima pagină a vieții mele cuvîntul SFÎRȘIT, să închei aceste **Memorii** care vor păstra o imagine aproape exactă a existenței proprii.

Succesul lui **Balzac** întrecu speranțele mele. În toate ziarele, din toate țările, critica binevoi să spună că asta este cea mai bună carte a mea. Nu mă pot împiedica să mă gîndesc la avertismentul lui Alain cînd a apărut **Bramble**: „Nu vei avea această presă unanimă decît pentru prima și pentru ultima dumitale carte”. Amabilitatea publicului fu egală cu aceea a criticilor. Tirajele urmau unele după altele. Fără îndoială aceasta se datora într-o largă

măsură imensei popularități a lui Balzac și pitorescului vieții lui, însă eu cred că și metoda mea, care constă în a salva romanescul unei mari existențe, descoperind lumea prin ochii eroului, îi ajută pe cititori să mă urmeze. Balzacienii profesioniști, de ale căror reacții mă temusem puțin, nu se iritară văzînd un profan încălcînd domeniul lor și se arătară indulgenți. Scrisorile soseau cu nemiluita și erau pline de căldură. Voi cita începutul uneia dintre ele, deoarece propune un titlu ingenios (eu intitulasem cartea mea: **Prometeu sau Viața lui Balzac**); e vorba de scrisoarea lui André Malraux.

„Scumpe maestre și prieten,

Convorbire la Elvsee despre **Balzac** al dumneavoastră care a întrunit numai elogii. Lucrul se înțelege de la sine, fiecare fiindu-vă recunoscător că ați readus îngăduința spiritului într-o vreme care o ignoră și grija de dreptate într-un timp de doctrină.

Apoi ați oferit biografiei lui Balzac un element care, după părerea mea, o răstoarnă în mod decisiv. S-a vorbit puțin despre asta mai înainte, dar se pare că acum toată lumea o simte. Ocolind imaginea tradițională a unui Balzac-scriitor urmărit de datoriile lui Balzac-tipograf, atribuind unui „accident” un proces fatal și mereu reinnoit, înlăturăți reaua impresie pe care o inspiră biografia convențională. Titlul crud pentru a dumneavoastră ar fi: **Sisif**. S-a afirmat că Balzac se războia cu un trecut, dumneavoastră stabiliți că se războia cu el însuși.

Rămîne de văzut ce va reține de aici un psihanalist. Deasemeni, ceea ce nu va reține. Calitatea experienței umane face parte din talentul biografului.”

Și o a doua scrisoare, care îmi parvenea de la un balzacian la fel de pasionat ca Alain și ca mine, dar aparținînd unei generații mult mai tinere, anume Jean Dutourd, autor pe care îl stimez mult și-l iubesc:

„Dragul meu André, sînt pur și simplu încîntat de **Balzac**. E o operă care depășește biografia; e aici într-adevăr o reușită în re-creație de-a dreptul unică. Dumneata ai tratat subiectul nu ca mare biograf (cum spun afișele publicitare), ci ca mare romancier. Interesul cititorului crește pe măsură ce înaintează în lectură. Și în fiecare clipă mîna maestrului — mă refer la a dumitale, nu la a eroului dumitale — apare în reflecții ce exprimă totul. Exemplu: „El a făcut experiența, periculoasă pentru un artist, de a-și disprețui arta.” Iată ceva frumos, absolut demn de Balzac și de Alain, adică de cei mai mari.

Portretul lui Balzac, care se conturează pas cu pas în carte, e magistral. Nu-i lipsește nici un detaliu, nici o culoare. Liniile sînt trase într-un mod remarcabil, iar compoziția generală a operei e perfectă, ca o compoziție de Poussin. La început, mai ales, descrierea familiei Balzac e o minune. Nici o trăsătură nu-i de prisos. Bravo! Tatăl lui Balzac, amorul lui rustice, Laure, Laurence, mama, doamna de Berny, bunica Sallambier, **totul** este făcut cu forța și strălucirea lui Balzac însuși. Lucru rar: biograful nu este „superior” modelului său; dimpotrivă, el stă în fata lui, îl privește cu un

ochi pătrunzător, la fel de obiectiv, la fel de exact, cum ar fi făcut scriitorul însuși. De acum încolo **Balzac** al dumatăle va trebui pus în fruntea operelor complete ale lui Balzac, ca o introducere și o călăuză.

Pe scurt, sînt foarte mulțumit, și dumneata trebuie să fii deasemeni mulțumit. Ai realizat o operă de om în plină posesiune a mijloacelor sale, cu o vigoare, o amplexare și o siguranță de care nu vîd pe nimeni altcineva capabil în momentul de față. O vorbă a lui Claudel mi-a reținut atenția cîndva. La optzeci și cinci de ani, el zicea că trebuie să fie încă în progres... Slavă Domnului, dumneata n-ai optzeci și cinci de ani, dar ilustrezi cu măiestrie această idee. În **Balzac**-ul dumatăle e ceva în plus față de celelalte cărți pe care le-ai scris, anume o adîncime, o formă nouă și misterioasă care e dovada tinereții dumatăle sufletești. Și e bine așa...

Am pus ca titlu la acest capitol **Annus mirabilis**, în amintirea lui Byron, care definea astfel anul cînd publicarea lui **Childe Harold** i-a deschis dintr-o dată tînărului poet necunoscut porțile inimilor și ale palatelor. Cazul meu e diferit, dar bătrînul n-a gustat cu mai puțină plăcere bunăvoința ce-a însoțit ultima sa lucrare. Un alt succes, de data asta minor și trecător, l-a copleșit. Jacques Rueff, economist și filosof, era ales membru al Academiei Fran-

ceze. Dar André Chamson, care, după regulamentul instituției, trebuia să-l primească, își exprimă dorința de a nu face acest discurs. Doctrinile economice îl îngrozeau; deși excelent orator, unul dintre cei mai buni ai casei, nu se simțea pe terenul său. Secretarul nostru perpetuu, prea bunul meu prieten Maurice Genevoix, se întoarse către mine și-mi ceru să-mi asum eu această sarcină. Asta însemna o muncă imensă, deoarece Jacques Rueff scrisese mult și despre subiecte migăloase. Cum am avut însă totdeauna un gust pervers pentru dificil, am acceptat și m-am înhamat ca un nebun la această treabă.

Ea m-a răsplătit din plin. Nu numai că tema nu era plicticoasă, dar am descoperit în ea un subiect pasionant. Jacques Rueff avusese legături, în tinerețe, cu istoria financiară a Franței, care e strîns asociată cu istoria politică. El s-a destăinuit foarte bine, cu umor, și am sesizat scene pitorești care puteau să-mi ofere material pentru acele „cuplete” necesare elocinței academice deoarece ele punctează, prin stilul picant sau prin paradoxul contrastelor, tonul adesea mohorit al acestor lungi ședințe. În ziua recepției, Rueff invitase toată suita șefilor săi din trecut sau din prezent. Se aflau sub Cupolă, în primul rînd de scaune, atît Paul Reynaud și Antoine Pinay, cît și

D. GHIAȚĂ: „La marginea Țirgului”

Couve de Murville, Christian Fouchet, Peyrefitte și Palewski. Nu mai era, ca la Cocteau, un parter de regine, ci un parter de miniștri. Jacques Rueff îi succedase lui Jean Cocteau, astfel că mă vedeam chemat să evoc (cu câtă afectuoasă tristețe) persoana acestuia în același înalt for, unde tot eu îl primisem cu zece ani mai înainte. Discursul meu, când călduros, când tehnic, când în fine umoristic, avu șansa de a nu displace solemnului auditor consular. Cred că succesul lui **Balzac** și al acestui discurs mi-au făcut cinstea de a fi ales de șeful Statului și Consiliului de miniștri să primesc, la 14 iulie 1965, singura mare cruce a Legiunii de Onoare atribuită în această promoție. De ce n-aș mărturisii că mi-a făcut plăcere? Știu prea bine, ca Marc Aureliu și ca Alain, că o panglică, oricât de lată ar fi ea, nu e decît o panglică, dar aceasta evocă mari momente istorice. O admirasem, în copilărie, cînd bară plastronul președintelui Republicii, Sadi Carnot. Acum, mă gîndeam la părinții mei, care ar fi fost atît de fericiți, și-mi aminteam distribuirea premiilor, la Rouen, în curtea cea mare, sub cortul cu dungi albe și roșii.

Totuși, de la o carte la alta, timpul trece, iar eu devin, împreună cu prietenii mei François Mauriac și Jules Romains, un fel de patriarh al literelor. Și nici nu-mi dau seama de asta, inima mi-e încă tînără, aproape naivă; uneori mai am impresia că trăiesc **iluziile pierdute**. De fapt, nu încetăm niciodată de a le pierde și de a ne făuri altele noi. Mă consider ca un debutant a cărui operă rămîne de înfăptuit, apoi, deodată, dacă mă răsucesc puțin, vîd la spațele meu acest lung șir de volume scrise. Asta îmi produce amețeală, aș putea să spun (frază este a lui Aragon): „Cît de neschimbat sînt; și să fi visat oare tot restul?”

OMUL TÎNĂR ȘI VÎRSTA ÎNAINȚATĂ

ESSENDIÉRAS, SEPTEMBRIE 1967. Viața își continuă cursul. Optzeci de ani! Vîrstă înaintată, pe care nu credeam că am s-o ating atunci cînd, la optsprezece ani, un medic militar mi-a spus: „Nu, nu pot să te primesc, ești prea fragil”. Ca ațiția oameni firavi, am rezistat. Datorită cărui fapt? Intr-o măsură, fiindcă o viață de muncă neîntreruptă mi-a impus o disciplină severă. Și, mai ales, fiindcă de la Alain am învățat lecția de a fi fericit. Am primit multe lovituri grele, ca toată lumea, dar m-am grăbit să le dau uitării. Totuși, trupul trădează cîteva semne de uzură. Îmi plăcea altădată să fac lungi plimbări; în prezent, mersul mă obosește. Îmi plăcea să fac conversații; fac și acum într-un grup mic de prieteni, dacă însă grupul se mărește, auzul mă lasă. Pe scurt, am ajuns la ceasul coborîșului. E cazul să pun centurile — și să frînez.

Dar a frîna nu e tocmai așa de ușor, chiar la capătul călătoriei. Mi se cere încă să fac o mie de treburi. Regizorul Raymond G  rome mă roagă să adaptez un act din Bernard Shaw: **Don Juan in Infern**, fragment din **Omul și supraomul**, piesă pe care am văzut-o, pe la începutul secolului, la Londra, însoțit de Florence, frumoasa englezoaică, pe care o plimbam pe Tamisa. Textul e dificil, dar mi-a plăcut prea mult ca să-l refuz. Un succes de public   rea puțin probabil, cu tot excelentul joc al actorilor. Paradoxurile lui Shaw despre cer și infern merg mai bine la un public anglo-saxon, de cultură biblică, dec  t la francezi, care sînt catolici sau sceptici. Cu teatrul   ream deci condamnat la legături trecătoare. Totuși, piesa s-a jucat de o sută de ori. Era onorabil, dar nu triumfal.

  n 1966, editorul Albin Michel, care publica o serie de **Scrisori deschise**, pentru care Jules Romains, Maurice Garçon, Robert Escarp   îi dăduseră deja texte, mă rugă să scriu o **Scrisoare către o femeie t  n  r  **. Am preferat să compun o **Scrisoare către un om t  n  r**, ceea ce îmi permitea nu să dau sfaturi adolescenței (fără să-mi ceară), ci să arăt ce a însemnat experiența unei vieți îndelungate. Nu mă așteptam ca această c  rțuie să găsească un public larg, mai ales printre tineri. Spre marea mea surpriză, ș  izeci de mii de exemplare s-au v  ndut în trei luni. Televiziunea și radio-ul au organizat c  te o emisiune **Față    față** cu studenți și cu mine. Totul se desfășura cum e mai bine. Unii mi-au reproșat un exces de înțelepciune.   i l  udam pentru această critică și le aminteam fraza lui Alain: „Cine e anarhist la douăzeci de ani, nu poate avea destulă energie, la treizeci de ani, ca să fie căpitan de pompieri.” La drept vorbind, interlocutorii mei nu erau deloc anarhisti; ei   mp  rt  seau cu frenetism pasiunile și plăcerile timpului lor.

Scrisoarea m-a relansat în viața activă: mese rotunde, colocvii, discursuri. Nu le-am regre-

D. GHIAȚĂ: „T  rg la Horezu”

tat. Îndeosebi la bătrînețe se cuvine să trăiești fiecare minut din viață. Moartea să ne găsească pe cal, ori sădind varză, așa cum spunea Montaigne, „prinși în jocuri, în festinuri, în pozne, pălăvrăgeli vesele și populare, apoi muzică, apoi poezii amoroase.” Fiecare epocă își are obiceiurile ei. Jocurile și festinurile nu mi-au prea plăcut, dar micul ecran mă atrage mai mult ca discuțiile vesele și populare. Am rămas cu acest „nărav” și mă desfăt.

Am plecat la Essendiéras la 20 iunie. Planul nostru era să petrecem acolo toată vara, apoi, în octombrie, urmează să mă duc în Statele Unite pentru a ține o serie de conferințe destul de originale. Cu un an mai înainte primisem, de la National Laboratory din Brookhaven, invitația de a face un **Pegram Lectures** în fața unui auditoriu de fizicieni, chimiști și biologi. Așa ceva nu mai făcuseră pină atunci decât savanții iluștri, ca Oppenheimer. Am răspuns că eu sint un profan, curios de știință, însă ignorant și deci nedemn de a vorbi în fața unui asemenea auditoriu. Totuși, corespondența a continuat și am căzut de acord asupra unui subiect draguț: **Iluziile**. Trei sau patru conferințe care vor avea ca titluri: **Iluziile simțurilor, iluziile sentimentului, iluziile științei, iluziile voluntare sau artele frumoase**. Am lucrat la această temă toată iarna cu o mare plăcere. Acest gen de reflecții îmi amintea de cursurile lui Alain. În cele trei luni de la Essendiéras mi-am șlefuit textul cu grijă, scriind în paralel la o cârtică pe care mi-o ceruse un tânăr editor, Roger Maria, și care mă amuza.

Iată subiectul: publicasem în 1927, în tiraj restrâns, o plachetă intitulată: **Capitolul următor**, în care schițam, cu anticipație, istoria lumii de la 1927 până în 1967. Roger Maria mi-a spus: „Multe din prezicerile dumneavoastră sint adevărate, altele nu. Vă propun să retipăriți acel text, adăugând: 1) o autocritică, în care să vă expuneți ideile cu privire la posibilitatea prezicerilor în istorie; 2) o istorie a planetei de la 1967 la 2007”. Propunerea m-a ispitit, dar am cerut, pentru punctul al doilea, să-l prezint în două forme: o ipoteză A, optimistă, și o ipoteză B, pesimistă, care ar duce la războiul atomic și distrugerea civilizației noastre. Această cârtică era aproape gata, cînd călătoria în America și ritmul meu de lucru fură întrerupte din cauza unor tulburări ale sănătății. Ele păreau puțin grave, dar cînd la sfatul prietenului meu, doctorul de Beaulieu, m-am dus la Périgueux să consult un specialist, acesta mi-a spus, după examen, că o intervenție chirurgicală e necesară și urgentă. Era ca o lovitură de trăznit neașteptată. Anii de seninătate se transformau încetul cu încetul în ani de calamitate.

În ce mă privește, nu mă tem de nimic. Am fost operat altădată, știu că trebuie să suferi puțin, că trebuie să suporti și că te bucuri pe urmă c-ai eliminat un pericol. Dar nu-mi place acest șoc.

**Prezentare și traducere de
PERICLE MARTINESCU**

INVITAȚIE LA FETEȘTI

În luna iulie a acestui an care e pe sfîrșite, membri ai colectivului redacțional al ALMANAHULUI LITERAR au făcut un scurt și frumos popas în Fetești, ca invitați ai Consiliului de educație politică și cultură socialistă al orașului. Invitația a coincis cu tradiționalele zile ale bibliotecii feteștene.

Redactorilor Almanahului literar li s-au alăturat și scriitorii Eugenia Tudor Anton, Costache Anton, George Nestor. Invitații s-au bucurat de o generoasă ospitalitate. S-a vizitat orașul, aflat în plină ascensiune pe verticala socialistă, și s-a luat cunoștință de importanțele obiective edilitare în curs de realizare.

La întreprinderea de producere și industrializare a legumelor și fructelor a avut loc o întâlnire cu un public deosebit de receptiv la actul de cultură, public constituit din oamennii muncii din industria feteșteană. Au citit din scrierile lor Eugenia Tudor Anton, Costache Anton, George Nestor. Poetul local Emil Drucea a citit cîteva poeme de sugestivă expresie, din care transcriem emoționantul **Mama**: Cu un sărut rezolvăm creșterea ierburilor,/ restul faptelor ne duc mai aproape./ Cu un zîmbet altoim ochii copiilor care/ vor fi culegători de flori./ Cu o mînă vom cuteza spre luminile rampei/ (urcarea, urcarea este în noi)./ Însă/ tot zîmbetul și sărutul unei mîini/ fac la un loc cuvîntul Mama.

Ne-au întîmpinat și însoțit cu afecțiune tovarășa Mioara Cazacu, secretar cu propaganda la Comitetul orășenesc de partid, inginer Valeria Bogdan, director tehnic, Maria Postolea, secretar al Comitetului de partid, ambele de la întreprinderea unde s-a desfășurat șezătoarea literară, Mihai Sima, directorul bibliotecii orășenești. Pentru care le mulțumim.

Pe peronul cochetei gări (constructor A. Saligny), la finalul unui moment de frăgezime sufletească, a fluturat batista unei prietenești amintiri.

REDAȚIA

ÎNSINGURATUL DE LA TOMIS

„Cu ce-i vrăjește oare pe toți
pământul țării
De nu-l mai poate nimeni
de-a pururea uita?...”

Publius Ovidius Naso

Se vede marea în fața statuii lui Ovidiu... Pînă nu demult se aflau acolo cîteva clădiri vechi, de la începutul secolului, cu două și cu trei etaje, țigule jos cu un briu de restaurante, cafenele și braserii.

Vara, de la mesele și scaunele înșirate afară pe trotuar, consumatorii — străini sau localnici — își plimbau distrat privirile peste piața vastă, încadrată pe dreapta de Muzeul de Istorie Națională și de Arheologie, pe stînga, de un cvartal nou de locuințe și de magazine, iar în fund, estompat, de cuprinsul mării, înțesat cu vapoare îngrămădite haotic și nonșalant în zona întinselor șantiere navale.

Statuia lui Ovidiu, flancată de spații verzi, se află chiar în centrul pieței.

Pînă nu demult clădirile acelea vechi îi închideau brutal și aproape ireverențios perspectiva și atitudinea îngîdurată, abătută a poetului, retras în sine, cu o înrîncenare mocnită, dureroasă, zăgăzită pe chip, avea ceva din resemnarea gravă a omului pentru care, în afara opreliștilor nevăzute și inexpugnabile care-i îngrădeau definitiv orizontul, se ridicau furtiț, și cu atît mai nedrept parcă, ziduri palpabile și banale.

Se vede marea acum în fața statuii lui Ovidiu și-n marginea ei, jos, la țarm, portul Tomis, evocator și el pentru însinguratul de altădată, care-și va fi plimbat — de cîte ori poate?! — pașii prin locurile acelea, mai încet sau cu infrigurare, șovăielnic sau nerăbdător, cu privirile ațintite în larg, cu gîndurile rătăcind departe, abandonîndu-se himerelor imaginației lui, sau sorbind mistuit de doruri, pentru a nu știu cîta oară, din nectarul amețitor al amintirii.

Amintirea — asemeni unui balsam salutar — îl purta departe, peste necuprinderea apelor pontice către albastra Mediterană, către anii însoriți, lipsiți de griji ai tinereții lui, cînd navigase, minat de-o curiozitate intrepidă și de năvalnice și nestrunite elanuri, către minunile — visate doar pînă atunci dar necunoscute încă — ale Greciei.

La Olimpia, la Delfi, la Atena sau la Corint, tînărul de douăzeci de ani se va fi împărțit, fremătind de emoție, din tezaurul de arte și de

înțelepciune al lumii elene, cunoscut mai înainte doar din cărți sau din faimă.

Urmase apoi, în cursul celor doi ani fericiți de călătorie și-n mirajul aceluiași infinite transparente marine, periplul fabulos prin insule: Cnidos, Naxos, Paros, Samos, Delos — arcuire mirifică de neînchipuite minuni terestre înscrise pe safirul pur al mării între Elada și țărmurile Asiei Mici.

Și, în sfîrșit, acolo, pe îndepărtatele, extremele ei meleaguri, Troia, Colofonul, Miletul, Efesus și Smirna îi dezvăluiseră și ele, pe întrecute, cu toată strălucirea opulentă, grea de semnificații și de culori a orientului, comorile lor de civilizație și de frumuseți.

La întoarcere, în afara bucuriei revenirii în patrie, Trinacria îi oferise și ea revelația splendorilor sale, mai familiare și cu atît poate mai îndrăgite.

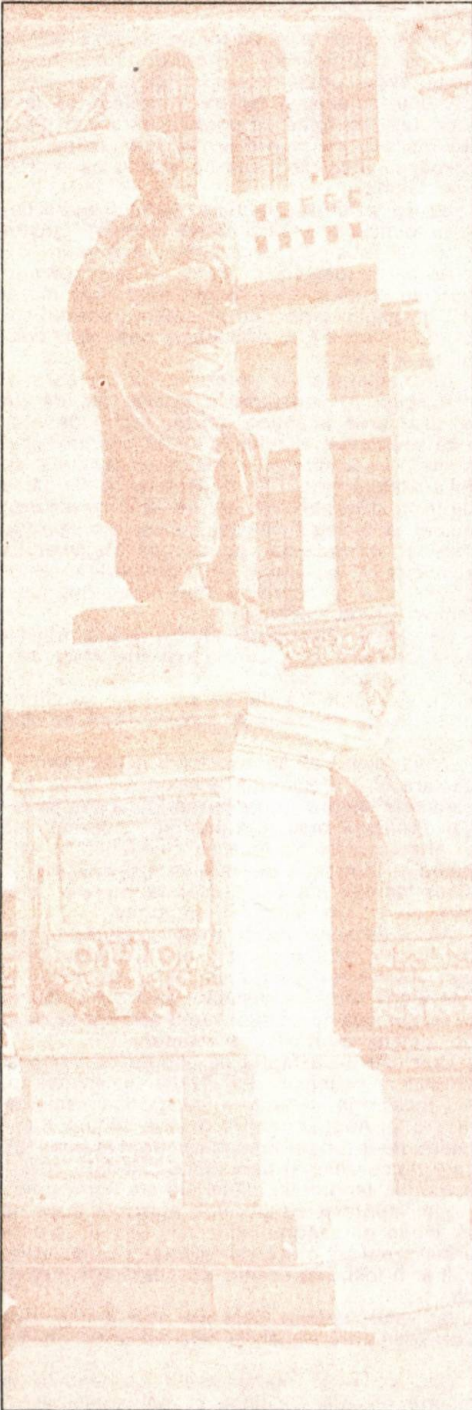
Himera, Agrigentum, Tauromenium, Henna sau Siracusa, cu legende, cu obiceiurile lor, cu sacralitatea mitică a locurilor dar și cu grandooarea istorică a faptelor desprinse dintr-un trecut tumultuos, maturizaseră fericit cunoștințele, gîndirea și imaginația tînărului hărăzit de muze, încă din copilărie, să exprime în vers dăruit tot ceea ce avea să-l lege, într-un fel sau într-altul, de lume.

Acestea erau peregrinările din care se întrupaseră cu grație, cu naturalețe și cu farmec, dar și cu o aplicată și laborioasă erudiție, înobilată de o aleasă inspirație, **Metamorfozele** și **Fastele**, cu multitudinea legendelor, a miturilor și a povestirilor ce amestecau — într-un scînteietor creuzet de imagini și de fapte — zei, titani, giganți, semizei și eroi, ciclopi, centauri, parce, nimfe și fauni, animale fabuloase, genii ale pădurilor, ale munților și ale apelor, sau muritori de rînd — totul înlănțuit în istorisiri pline de farmec și care transmiteau măiestrit, cizelînd și recizelînd în armonia versurilor, tradiții, credințe și obiceiuri străvechi, privind configurația cerului și a pămîntului, geneza plantelor și a animalelor de pe uscat, din văzduh sau din ape, fenomenele naturale, datinile locale, riturile străvechi, interdicțiile sacre sau legiferările primordiale.

Acestea și altele erau nestematele luminoase pe care le vedea Ovidiu, în aura imaginației sale, plutind peste nesfîrșirea apelor, dincolo de orizontul încețoșat care-i atrăgea magnetic privirile, în preumblările lui pe străinul țarm tomitan.

Acestea și multe altele, de-acasă, de dincolo de zări, din patria iubită — însorita Italie — după ale cărei țărături tinjea neconsolat.

Își lăsase acolo copilăria și tinerețea, petrecute printre peligni, în locurile natale lui Salmone; apoi, familia și prietenii, casa tihnită și elegantă din apropierea Cîmpului lui Marte, cercurile literare și lecturile publice, bibliotecile, librăriile, termele, teatrele, spectacolele de circ sau de stadion, forurile și porticurile cu întîlnirile, plimbările sau discuțiile lor — în sfîrșit, viața suculentă și rafinată, trepidantă și inegalabilă a Romei imperiale, de a cărei înaltă societate fusese, chiar de la început, primit cu entuziasm, ca să devină apoi poetul ei predilect, răsfațat, adulat.

Statuia însinguratului, la Constanța

Adept al unei vieți ușoare și îmbelșugate și al bucuriilor ei, admirator al artelor și al frumosului de orice natură, Ovidiu nu putea îmbrățișa, de la bun început, cu mai multă căldură și dăruire, un sentiment mai nimerit decât acela al iubirii.

Acest sentiment îi va apărea poetului dintre toate și cel mai apropiat de natura umană, din a cărui împlinire, asemenea imaginii primordiale a Venerei, generase universul.

Iubirea va fi deci cea pe care o s-o cînte el, cu prisosință, din tinerețe pînă în anii deplinei maturități. Lucrări ca *Povestea unei iubiri*, *Femei legendare*, *Arta iubirii* sau *Leacurile împotriva iubirii* au toate ca motiv o iubire suavă sau cochetă, grațioasă sau înălțătoare, mereu dătătoare însă de plăceri și de bucurii, așa cum o vedeau, cum o doreau și cum o practicau tinerii aristocrați în mijocul cărora trăia Ovidiu.

Dar o asemenea iubire care constituia, pe de altă parte, divertismentul de căpetenie și preocuparea predilectă a unei societăți frivole, elegante și dezinvoltă n-avea cum să-i placă, tocmai din aceste motive, mai cu seamă lui August.

Octavian August izbutise să pacifice, în sfîrșit, uriașul imperiu.

Dar pacea, dobîndită cu armele, era precară și nu putea fi menținută decît printr-o acuzată dictatură militară. Armata, care prin nenumărate campanii victorioase împinsese atît de departe hotarele Imperiului roman, trebuia să vegheze, mai mult va oricînd și în continuare, la consolidarea lor.

Imensele prăzi de război, jaful exacerbant al provinciilor proaspăt cucerite și tributurile plătite romanilor de către supuși îngrămădiseră la Roma bogății inimaginabile și nemăsurate.

O viață de huzur, de lux și de plăceri, fără început și fără sfîrșit, la care vin să se alăture cultura și rafinamentele artistice ale Greciei, precum și subtilitățile multiple și pline de atracție ale Egiptului sau ale Orientului Apropiat alungă, definitiv și fără urmă de regrete, din firea și din existența vechilor familii romane moralitatea, hărnicia, austeritatea sau virtuțile militare cultivate cu atîta zel în trecut.

Gustul pentru lux, pentru comoditate, pentru rafinament și, mai ales, pentru o viață de plăceri și de petreceri primează, nu numai la proaspeții îmbogățiți dar și la vechile familii nobile și mai mult decît oriunde la vlăstarele lor.

Or, tocmai de acestea din urmă are nevoie August, pe ele se bazează, fiindcă din rîndurile lor se recrutează comandanții legiunilor și ai armatelor sale.

Dar nici unul dintre acești tineri aristocrați nu se mai gîndește să se înroleze în armată, nici să locuiască la țară lucrînd ogorul strămoșesc, nici să-și facă din muncă și din chibzuință un titlu de glorie și cu atît mai puțin din virtute și din cinste, un crez.

Toți vor să trîndăvească în liniște și-n belșug, să petreacă. Să ducă o viață desfrînată.

să iubească femei frumoase, elegante și co-chete, fie ele sclave tinere, curtezane seducătoare sau matroane respectabile; femei din categorii sociale diferite care, la rîndul lor, nu disprețuiesc — mai ales matroanele! — ocaziile atît de numeroase și de tentante care li se oferă.

Nimeni nu mai respectă vechile instituții, nimeni nu mai dorește să se căsătorească, să aibă îndatoriri familiale sau urmași. Celibatul, libertinajul sînt în floare.

Nici Octavian August n-a fost în tinerețe un virtuos. Ca șef de stat și-a dat însă repede seama de marele pericol pe care-l prezenta pentru Imperiu degradarea societății și a vieții romane. Obiectivele și ambițiile lui îi dictează să pună mai presus de orice rațiunea de stat.

Întreaga lui politică reformatoare, legile drastice aplicate de el nu fac altceva decît să confirme și să consolideze această poziție.

Dintre legi trei au fost cel mai greu resimțite de către romani: cea cu privire la obligativitatea căsătoriei, cea care pedepsea aspru adulterul (mergînd pînă la pedeapsa cu moartea) și cea care interzicea luxul, afișat cu atîta ostentație mai cu seamă de către proaspeții și putred de bogații parveniți.

Întreaga înaltă societate romană se împarte cu acest prilej în două: tradiționaliștii — patrioți și puritani, care-l secondează pe împărat urmărind reabilitarea vechilor și glorioaselor tradiții, și opoziția — majoritatea celor care se știau și se simțeau stăpîniți cuvenit ai lumii, înțelegînd să se-nfrupte în continuare din toate binefacerile acestui privilegiu.

Scandalul izbucnește chiar în casa și-n familia imperială, — atunci cînd Iulia, predilecta și răsfățata fiică a lui August (din prima căsătorie), este — datorită intrigilor și înscenărilor țesute mai ales de Livia, a doua soție a lui August și mama ei vitregă, și-n virtutea legilor promulgate tocmai de tatăl ei — acuzată pentru viața scandalosă, prea mondenă, prea luxoasă, prea libertină pe care o duce, și exilată.

Pedepsirea ei atrage un lanț întreg de condamnări a căror asprime îi îngrozește și-i revoltă în același timp pe mulți dintre romani.

La scurt timp după aceea este exilată și Iulia Minor, fiica celei dintîi și nepoată a lui August, silită să urmeze și ea destinul mamei sale, după ce îi urmase, întocmai, și conduita...

E o lovitură puternică și un avertisment dat celor din opoziție, o lovitură dublă dată — paradoxal — lui... August însuși, care, deși acționează cu o intransigență exemplară, va rămîne marcat, pentru tot restul vieții, de acest fatal și atît de dureros acroc al politicii sale.

Tradiționaliștii, în schimb, triumfă și nu întîmplător: ei erau mai ales partizanii Liviei și urmăreau, de fapt și înainte de orice, alături de ambițioasa, inteligenta și abila împărăteasă, înlăturarea oricărui alt moștenitor la tron — respectiv a copiilor Iuliei — în favoarea lui Tiberiu, fiul (tot din prima căsătorie) de rîndul ăsta însă al Liviei.

În manevrele, în intrigile și-n lupta pentru succesiune, tradiționaliștii s-au dovedit de altfel foarte puțin puritani și mai viciați decît toți

„vicioșii” împotriva cărora clamaseră cu atîta impetuozitate.

Ovidiu făcea și el parte din cercul predilect al Iuliei și al tinerilor aristocrați care o înconjurau; aveau prieteni comuni, gusturi și vederi comune; și același fel de a înțelege și de a iubi viața, cu toate că poetului nu i s-ar fi putut reproșa, cu privire la conduita sa morală, aproape nimic din ceea ce înfiera comportările celorlalți.

Numai că el era poetul preferat și reprezentativ tocmai al acestei tinere generații aristocrate, ceea ce supăra, poate, mai mult...

Nu se cunoaște pînă astăzi — deși cercetătorii au umplut de-a lungul timpurilor mii și mii de pagini încercînd elucidarea acestui subiect — care a fost adevăratul motiv al relegării lui Ovidiu.

Din nenumăratele ipoteze emise trei par mai plauzibile: 1) îndrăzneala operei lui, de un erotism prea licențios într-un regim de acuzată sobrietate; 2) relațiile lui de prietenie sau, poate, — s-a afirmat — mai mult decît atît, cu Iulia Maior, care l-ar fi determinat fie să ia parte la destrăbălările ei, fie să le favorizeze numai și 3) legăturile lui cu cei din opoziție care ar fi manevrat pe ascuns alegerea ca succesor al lui August — în pofida intereselor Liviei — a lui Agrippa Postumus, fiul Iuliei dintr-o primă căsătorie.

Se ridică întrebarea: Ovidiu însuși a știut oare, precis și clar, care a fost adevăratul motiv al relegării sale?

Cu siguranță că da, se vor grăbi să afirme unii... Poate că nu, s-ar putea tot atît de bine răspunde.

„Vina mea e că am avut ochi și am văzut”..., declară el și declarația aceasta ar putea fi o pledoarie pentru participarea lui la orgiile Iuliei. „Talenta mea m-a pierdut...”, afirmă însă în altă parte și ne face să ne gîndim la **Arta iubirii** și la reacția pe care va fi provocat-o în sînul familiei imperiale această lucrare, apărută chiar... în anul exilării Iuliei!

Aluzii de acest fel, și altele, strecurate printre rînduri, ne fac să bănuim că existau oarecari îndoieli din partea lui însuși cu privire la adevăratul motiv al relegării sale; că-și dădea el singur seama că motivarea oficială putea fi un simplu „pretext” de moment.

Clar este însă faptul că, indiferent de acest pretext al pedepsirii lui Ovidiu, în spatele lui stă îndelunga, adîncă și categorica nemulțumire a lui August pentru o serie de factori cumulați de-a lungul timpului împotriva poetului, care ridiculizase în nenumărate rînduri, în versurile lui, tendințele militariste ale împăratului, legile împotriva adulterului, măsurile luate de el, multe din nedreptățile săvîrșite și care, la urma urmelor, oricît de talentat sau de apreciat ar fi fost, reprezenta, cu precădere, opoziția.

Iar valul represiv care s-a abătut împotriva acesteia nu l-a cruțat, în cele din urmă, nici pe el.

Dar, pe lîngă numeroasele condamnări la moarte oficiale, pe lîngă și mai numeroasele neoficiale (otrăviri, înjunghieri etc.), pe lîngă constrîngerile la sinucidere, pierderea tuturor

drepturilor și confiscarea averii, pedepsirea poetului — relegarea, fără confiscarea averii, pe țărml în depărtat al Pontului Euxin, trebuie să le fi părut multora destul de ușoară...

Nu și lui Ovidiu însă... El era poet, deci un om deosebit de toți ceilalți. Sensibilitatea lui, sentimentele lui, modul lui de a gândi și de a reacționa amplificau infinit lucrurile. Mai mult decât rigorile cliimei avea să-l ucidă depărtarea de casă; mai mult decât singurătatea pe meleaguri străine, dorul de ai lui.

Istrul n-a fost niciodată atât de înghețat cum l-a zăgrăvit el, nici marea.

Crivățul n-a suflat niciodată atât de continuu și de nemilos cum s-a plins.

Oamenii, locurile n-au fost nici pe departe atât de sălbatice și de inospitaliere cum afirma el.

Se pare că legase chiar unele prietenii, că tomitanii se sileau să-i facă viața mai ușoară, să-i îndulcească, pe cât le stătea în putere, șederea între ei.

E adevărat că cetatea, cu ziduri destul de modeste, era deseori ținta atacurilor întreprinse de triburile nomade ale geților sau ale sarmatilor, veniți să prade, dar ea era totuși o așezare negustorească înfloritoare, o colonie grecească în care existau temple, terme, un circ, un teatru și un stadion, și care avea străzi drepte și pietruite, cu case mai arătoase, ale demnitarilor, în interiorul zidurilor și cu puzderie de colibe, ale meseriașilor sau agricultorilor, înghesuite în afara lor.

Altceineva ar fi descoperit, cu siguranță, ne-numărate elemente interesante, specifice sau pitorești.

Ovidiu n-avea însă ochiul lucid, spiritual ascuțit, imaginația practică a unui Cezar de pildă; nici curiozitatea, simțul analitic sau riguroasa observație a unui Pliniu; nici măcar entuziasmul sănătos, savoarea și genuinitatea unui Horațiu.

El se voia saturat de frumusețe, de eleganță, de rafinament și de bucuriile tihnite ale vieții de-acasă.

Pe îndepărtatul și străinul țărml al Pontului Euxin muza lui a îmbrăcat veșminte cernite iar cîntecul ei a devenit un strigăt neputincios și sfîșietor. Poetul „jubilrilor gingaș” visează într-una, cu ochii deschiși, viața de la Roma. Mai mult decât orice pe lume el vrea să se întoarcă acasă.

Tristele și Ponticele, cărți de elegii scrise la Tomis și trimise la Roma pentru a câștiga, prin ele, susținători care să-i pledeze cauza pe lângă împărat și să-i obțină, poate, iertarea, cuprind descrieri ale țărmlului pe care a fost aruncat, în culori deosebit de tragice, sumbre, menite să îngrozească și să trezească mila și compasiunea celor rămași acasă.

Lui Fabius Maximus de pildă, prieten influent de la Roma, odată cu scrisoarea prin care-i cere să intervină pe lângă August, îi trimite și o tolbă cu săgeți scitice, cu vîrfuri otrăvite, săgeți care, — se tînguie el — nimeresc atât de des peste ziduri, pe străzile orașului.

Există în aceste patetice, ultime opere multe informații prețioase cu privire la oameni, la obiceiuri și la locul surghiunului său, dar există și multe inexactități și lucruri exagerate.

Fapt normal, dacă ținem, iarăși, seama că ele exprimau sentimentele unui dezrădăcinat, ale unui însingurat fără speranță și fără consolare, al cărui suflet cenușiu filtra totul prin prisma deznădejdiei.

Persistă totuși, două elemente salutare și majore care nu-l părăsesc și care-i stau alături, de-a lungul celor opt ani de surghiun: muza lui, odinioară veselă și răsfățată, acum plină de melancolie și întristată și conștiința valorii sale — care-i dă putere pînă-n ultima clipă — a faimei sale, care va învinge veacurile, datorită artei, nemuritoare...

Se vede marea în fața statuii lui Ovidiu... O mare infinită, imperturbabilă și calmă ca timpul care s-a așternut, de-atunci, necurmat.

În fața ei, însinguratul de la Tomis va fi meditat cu amărăciune dar și cu o demnă, justificată mîndrie, la caducitatea vremurilor care se succed.

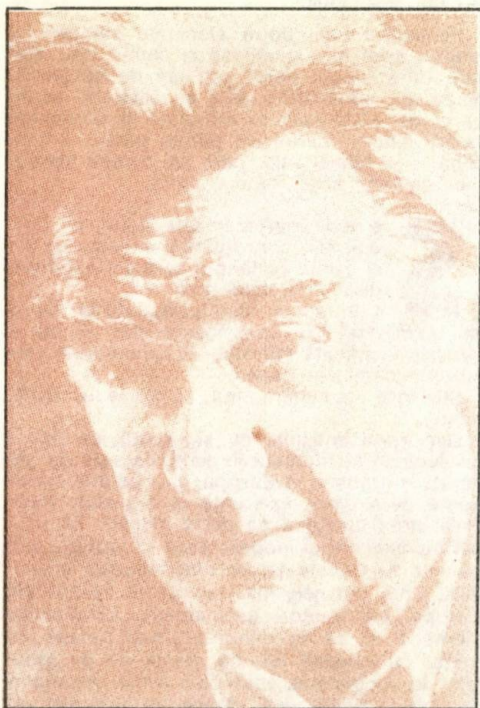
Știa însă, ca nimeni altul, că gloria lui va rămîne...

Dar nu-și imagina, cu siguranță, că opera lui avea să fie studiată în școli, de sute de generații, nu numai în Europa, ci și pe alte continente de-a căror existență el n-a aflat vreodată: nu-și imagina că peste milenii, Tomisul cel neînsemnat și modest avea să ajungă, sub numele de Constanța, un oraș înfloritor și civilizat, unul din cele mai importante porturi ale Europei; că locuitorii lui îi cinstesc pînă astăzi memoria și că se mîndresc, mai presus de toate, cu numele lui; că insula de pe lacul aflat în vecinătatea vechiului Tomis, pe malurile căruia poate va fi rătăcit, se numește astăzi „Insula lui Ovidiu”; că există o stradă care-i poartă numele și o piață, piața centrală a orașului Constanța, în mijlocul căreia i se înalță — din bronz — statuia.

E opera unui sculptor italian, Ettore Ferrari, și o replică a ei, se află simbolic la Sulmona. Îl înfățișează pe poet grav, închis în sine, cu o melancolie reținută în priviri, scrutînd parcă furat de amintiri orizontul unei lumi pierdute...

Și n-avea, în sfîrșit, cum să-și imagineze Ovidiu că, în anul 1957, cu ocazia împlinirii a două mii de ani de la nașterea lui, orașul Constanța avea să-l serbeze printr-o serie întreagă de festivități cu rezonanțe mondiale, ca poet al Romei și al Tomisului, că în numele și în memoria lui Constanța avea să fraternizeze cu Sulmona; și, în sfîrșit, că pelerinii lui aveau să le trimită cu acest prilej constănțenilor de pe țărmlul Mării Negre un mesaj vibrant, de recunoștință pentru felul în care l-au îmbărbătat odinioară, cu mărturia omeniei și a respectului lor, de dragoste și de afecțiune „pentru felul în care, de-a lungul veacurilor, au păstrat cu pietate amintirea lui Ovidiu...”

STILUL CA AVENTURĂ

Maestri ai unei arte de a gândi pur verbală, sofistii sunt cei dintâi care au cugetat cu rivă asupra cuvintelor, asupra valorii și proprietății lor, asupra funcției care le revenea în dezvoltarea raționamentului: pasul capital spre descoperirea stilului, conceput ca scop în sine, ca țel intrinsec, era făcut. Rămânea doar ca această căutare verbală să fie transpusă, să i se atribuie drept țel armonia frazei, iar jocului abstracției să i se substituie jocul expresiei. Artistul care cugetă asupra mijloacelor sale este asadar îndatorat sofistului, este organic înrudit cu acesta. Și unul și altul urmăresc, în direcții deosebite, același gen de activitate. Încetînd să mai fie **naturali**, ei trăiesc în funcție de cuvînt. Nimic original întrînsii: nimic care să-i lege de izvoarele experienței; nici o naivitate, nici un fel de „simțire”. Cînd gîndește, sofistul își domină pînă-ntr-atît gîndirea încît face din ea tot ce vrea; nefiind supus gîndirii, el o dirijează potrivit capriciilor sau calculelor sale; față de propriul său spirit, se comportă ca un strateg; nu meditează, ci concepe, con-

form unui plan pe cît de abstract pe atît de artificial, operațiuni intelectuale, deschide breșe în concepte, și le dezvăluie plin de mîndrie slăbiciunea sau le acordă în mod arbitrar o soliditate sau un sens. De „realitate” nu se sinchisește mai deloc: știe că ea depinde de semnele care o exprimă și pe care important e să le stăpînească.

Artistul pornește și el de la cuvînt spre trăit, **expresia** constituie singura experiență originală de care este capabil. Simetria, îmbinarea, perfecțiunea operațiilor formale reprezintă mediul său natural: aici salăluiește el, aici respiră. Și pentru că năzuiește să epuizeze capacitatea cuvintelor, el tinde, mai mult decît la expresie, la expresivitate. În universul închis în care trăiește, nu scapă de sterilitate decît prin această reînnoire continuă impusă de un joc în care nuanța dobîndește dimensiuni de idol, iar chimia verbală reușește doze de neconceput pentru arta naivă. O activitate atît de deliberată se apropie, în schimb — atunci cînd se situează la antipozii experienței — de extremitățile intelectului. Ea face din artistul care i se dedică un sofist al literaturii.

În viața spiritului vine o clipă cînd, erijîndu-se în principiu autonom, scriitura devine destin. Atunci Verbul își dezvăluie, atît în speculațiile filosofice cît și în producțiile literare, vigoarea și neantul deopotrivă.

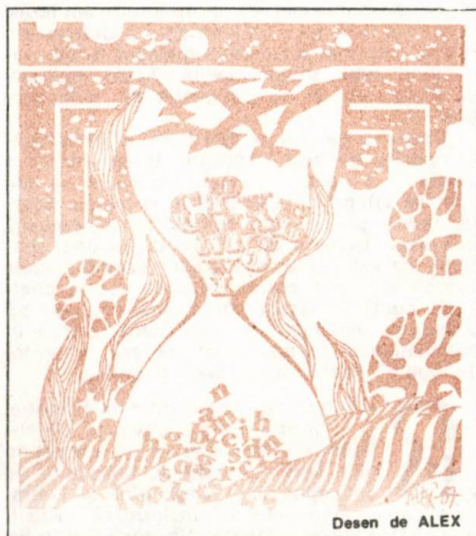
Maniera unui scriitor este condiționată fiziologic; el are un ritm al său, imperios și ireductibil. Nu-i de conceput un Saint-Simon schimbînd structura frazelor sale prin efectul unei metamorfoze voite, și nici delimitîndu-se, practicînd laconismul. Totul în el îi impunea să se reverse în fraze întortocheate, stufoase, mobile. Imperativele sintaxei trebuie să-l fi urmărit ca un chin și o obsesie. Suflul său, cadența respirației sale, gîfiala sa îi impuneau acea mișcare fluidă și amplă ce forțează soliditatea și bariera cuvintelor. Există în el o latură de **orgă**, cu totul diferită de trilirile de flaut ce caracterizează franceza. De aici, acele perioade care, evitînd **punctul**, se cotropesc reciproc, își înmulțesc ocoliturile de parca ar vrea să nu se mai sfîrșească.

În cealaltă extremă, gîndiți-vă la La Bruyère și felul său de a rețea fraza, de a o restrînge, de a o opri, foarte atent să-i delimiteze frontierele: punct și virgulă este obsesia lui; el are punctuația în singe. Opiniile, și chiar sentimentele sale sunt bine cumpănite. Se teme să le solicite, să le irite ori să le expereze. Cum are suflul scurt, trăsăturile gîndirii sale sunt clare; ar prefera să se restrîngă mai degrabă decît să iasă din limitele naturii sale. Prin aceasta, el adoptă geniul unei limbi specializate în suspinele intelectului, și pentru care tot ce nu-i cerebral e suspect sau nul. Condamnată la uscăciune prin însăși desăvîrșirea sa, improprie să asimileze și să traducă **Ilada** și Biblia, pe Shakespeare și pe Don Quijote, golită de orice încărcătură afectivă și lipsită parcă de originea ei, limba lui La Bruyère refuză primordialul și cosmicul, tot ce precede

sau depășește omul. Dar *Iliada*, Biblia, Shakespeare sau Don Quijote țin de un soi de atotștiință naivă, care se situează dedesubtul și totodată deasupra fenomenului uman. Limba franceză nu abordează sublimul, atrocele, blasfemia sau strigătul decât spre a le denatura prin retorică. Ea nu-i mai adaptată nici pentru delir și nici pentru umorul brut: Ahile și Priam, David, Lear sau Don Quijote se înăbușă sub rigorile unei limbi care îi face să pară neghiobi, jalnici sau monstruoși. Oricât de deosebiți ar fi, ei trăiesc încă — și aceasta e trăsătura lor comună — la nivelul **sufletului**, care, pentru a se exprima, cere o limbă fidelă reflexelor, legată de instinct, nedescărnată.

Dacă, după ce a frecventat o seamă de idiomuri a căror plasticitate îi oferea iluzia unei puteri nemărginite, străinul dezlănțuit, îndrăgostit de improvizație și dezordine, înclinat spre exces sau echivoc din neînțelegere pentru limpezime, abordează în cele din urmă franceza cu timiditate, el ajunge să vadă în ea un instrument de salvare, o asceză și o terapeutică. Folosind-o, se lecuiește de trecutul său, învață să jertfească un întreg fond de obscuritate de care era legat, se simplifică, **devine** altul, abandonează extravagantele, își domină vechile rătăcirii, se împacă din ce în ce mai mult cu bunul simț, și cu rațiunea; de altfel, poți oare să pierzi rațiunea și să folosești o unealtă care cere cultivarea ei, chiar abuzivă? Cum să fii nebun — sau poet — într-o astfel de limbă? Prin însăși semnificația pe care o traduce, toate cuvintele ei par cuvinte lucide. Folosirea lor în scopuri poetice echivalează o aventură sau un martiriu.

„E frumos ca o proză”. Butadă tipic franceză. Universul redus la articulațiile frazei, **proza ca unică realitate**, vocabula retrasă în ea însăși, emancipată de obiect și de lume: sonoritate în sine, tragică ipseitate a unei limbi silite la propria ei desăvârșire.

Desen de ALEX

Când examinezi stilul timpului nostru este cu neputință să nu te întrebi care sunt rațiunile coruperii sale. Artistul modern este un solitar care scrie pentru el sau pentru un public despre care nu are nici o idee precisă. Legat de o epocă, el se străduiește să-i exprime trăsăturile; dar această epocă este în mod inevitabil **fără chip**. El ignoră cui i se adresează, nu-și reprezintă cititorul. În secolul al XVII-lea și în următorul, scriitorul avea în vedere un cerc restrâns căruia îi cunoștea exigențele, gradul de finețe și de acuitate. Limitat în posibilitățile sale, el nu se putea abate de la regulile, reale deși neformulate, ale gustului. Cenzura saloanelor, mai severă decât cea a criticilor de astăzi, a permis ecloziunea genurilor perfecte și minore, condamnate la eleganță, la miniatură și la migală.

Gustul se formează prin presiunea exercitată de trindavi asupra Literelor și se formează mai ales în epocile cînd societatea e destul de rafinată pentru a da tonul literaturii. Cînd ne gîndim că în alte timpuri o metaforă schioapă putea discredita un scriitor, că un oarecare academician s-a făcut de ris pentru o stîngăcie în exprimare sau că o vorbă de duh rostită în fața unei curtezane putea asigura o situație, chiar și o abajie (cazul lui Talleyrand), măsurăm distanța străbătută de atunci încoace. Teroarea gustului a încetat și, odată cu ea, superstiția stilului. A te plînge ar fi tot atît de ridicol pe cît de ineficace. Avem în urma noastră o tradiție de vulgaritate destul de solidă; arta trebuie să i se adapteze, să se resemneze, sau să se izoleze în expresia absolut subiectivă. Fiecare trebuie să decidă, potrivit cu firea lui, dacă scrie pentru toată lumea sau pentru nimeni. Orice hotărîre am lua, suntem siguri că nu vom mai întîlni în calea noastră acea sperietoare care era pe vremuri lipsa de gust.

Virus al prozei, stilul poetic o dezarticulează și o nimicește: o proză poetică este o proză bolnavă. În plus, ea se demodează întotdeauna: metaforele îndrăgite de o generație par ridicele celei următoare. Îi citim pe Saint-Evremond, Montesquieu, Voltaire, Stendhal ca pe contemporanii noștri tocmai pentru că n-au păcătuit nici prin lirism nici prin exces de imagini. Cum prin însăși natura ei proza ține de procesul verbal, prozatorul trebuie să-și învingă primele impulsuri, să se aperse de ispita sincerității: toate greșelile de gust se trag din „inimă”. **Plebea** din noi poartă răspunderea dezlănțuirilor noastre, a exceselor noastre: ce poate fi mai plebeu decât un sentiment?

Sună de constrîngerii imperceptibile, simț al dozajului și al proporției, vigență impusă facultăților noastre, discreție, pudoare față de cuvinte, gustul este propriu autorilor care, neatinși de mania „profundizării”, sacrifică o parte din forța lor în folosul unei anumite anemii. Că nu l-am putea întîlni în secolul nostru

e de la sine înțeles. Epoca în care puteai fi minunat de superficial a apus pe vecie. Decăderea rafinamentului trebuia s-o antreneze pe cea a stilului, care, pitoresc, complex, se prăbușește sub povara propriei sale bogății. Cine poartă vina, dacă există vreo vină? Poate că ar trebui s-o imputăm romantismului; dar el însuși n-a fost decît consecința unei degradări generale, un efort de eliberare **în detrimentul rafinamentului**. La drept vorbind, rafinamentul secolului al XVIII-lea nu s-ar fi putut perpetua fără să cadă în poncif, dulcegărie sau scleroză.

O națiune în declin decade pe toate planurile. „Orice degradare individuală sau națională, observă Joseph de Maistre, este numaidecît anunțată de o degradare riguros proporțională în limbaj”. Deficiențele noastre ne maculează și scrisul; cînd e vorba de o națiune, instinctul ei, tot mai puțin sigur, o tirăște într-o incertitudine echivalentă în toate domeniile. De mai bine de un secol, Franța își abandonează vechiul ideal de perfecțiune. La fel s-a întîmplat și cu Roma: eclipsa puterii sale a fost contemporană cu o latină din ce în ce mai fadă, care, slujind cu docilitate doctrinele și unele himere opuse geniului ei, a ajuns o unealtă luată în stăpînire de către concilii. Limba lui Tacit, deformată, trivializată, silită să îndure divagațiile despre Treime! Cuvintele au același destin ca și imperiile.

În epoca saloanelor, franceza a cîștigat o uscăciune și o transparență care i-au permis să ajungă universală. Cînd a început să se complice, să-și îngăduie libertăți, soliditatea ei s-a resimțit. Ea se eliberează în cele din urmă în detrimentul universalității sale și, ca și Franța, evoluează spre antipodul trecutului ei, al geniului ei. Dublă dezagregare inevitabilă. Pe vremea lui Voltaire, fiecare încerca să scrie ca toată lumea; dar toată lumea scria perfect. Astăzi, scriitorul vrea să aibă stilul său, să se individualizeze prin expresie; nu izbuteste decît demontînd limba, silnicindu-i regulile, minîndu-i structura, magnifica ei monotonie. Să te sustragi acestui proces ar fi stupid; vrînd-nevrînd colaborezi la el, și așa și trebuie să faci, altminteri riști moartea literară. Din moment ce franceza declină, să ne declarăm solidari cu destinul ei, să profităm de profunzimile pe care le etalează, ca și de inversarea ei de a-și învinge pudoarea limitelor. Nimic mai derizoriu decît să protestezi împotriva frumoasei sale toamne, împotriva ultimelor sale scripuri. Să ne bucurăm mai degrabă că trăim într-o epocă în care, folosite indiferent în ce sens, cuvintele se emancipează de orice constrîngere, iar semnificația nu mai constituie o exigență și nici o obsesie. Nu încape nici o îndoială: asistăm la splendida dezagregare a unei limbi. Viitorul ei? Poate că va mai cunoaște cîteva tresăriri de rafinament sau, și mai probabil, va sfîrși slujind diverse concilii moderne, mai rele decît cele din antichitate. Sau, dimpotrivă, ar putea avea parte de o agonie rapidă. Oricum, fie că se îndreaptă sau nu spre starea de vestigiu, nu ne

rămîne decît să constatăm că nu puține dintre vocabulele sale își pierd tot restul de vitalitate. Va fugi oare geniul prozei spre alte idiomuri?

Tară a cuvintelor, Franța s-a afirmat prin scrupulele pe care le-a nutrit față de ele. Cîteva urme ale acestor scrupule mai dăinuie. Făcînd, în 1950, un bilanț al jumătății de secol, o revistă cita evenimentul major din fiecare an: sfîrșitul afacerii Dreyfus, vizita Kaizerului la Tanger etc. Pentru 1911, ea notează simplu: „Faguet admite locuțiunea **malgré que**”. S-a mai pomenit oare pe undeva o asemenea soliditate față de Verb, de viața sa cotidiană, de amănuntele existenței sale? Franța l-a iubit pînă la viciu, și în detrimentul lucrurilor. Sceptică față de posibilitățile noastre de cunoaștere, nu însă și față de posibilitățile de a ne formula îndoielele, ea asimilează adevărurile noastre modului de a ne traduce neîncerderea față de ele. În oricare civilizație delicată se operează o disjunctie radicală între realitate și verb.

A vorbi despre decadență în absolut nu înseamnă nimic; legată de o literatură și de o limbă, ea nu-l privește decît pe cel care se simte atașat de una sau de alta. Se deteriorează oare limba franceză? Singur cel care vede în ea un instrument unic și de neînlocuit se îngrijorează. Puțin îi pasă că se va găsi în viitor alta mai suplă, mai puțin exigentă. Cînd iubești o limbă, a-i supraviețui este o dezoare.

De două secole încoace, orice originalitate s-a manifestat în opoziție cu clasicismul. Nu-i formă sau formulă nouă care să nu fi reacționat împotriva acestuia. Pulverizarea a tot ce s-a dobîndit pînă acum mi se pare a fi tendința esențială a spiritului modern. În oricare sector al artei, orice stil se afirmă împotriva **stilului**. Numai subminînd ideea de rațiune, de ordine, de armonie, devenim conștienți de noi înșine. Romantismul, ca să ne întoarcem iarăși la el, n-a fost decît un elan spre o destrămare dintre cele mai fecunde. Universul clasic nemaiîfiind viabil, simțim nevoia să-l zdruccinăm, să strecurăm în el o sugestie de nedesăvîrșire.

„Desăvîrșirea” nu ne mai tulbură: ritmul vieții noastre ne face insensibili la ea. Pentru a produce o operă „perfectă”, trebuie să știi cum **să aștepți**, cum să trăiești în miezul acestei opere pînă ce ea ajunge să înlocuiască universul. Departe de a fi produsul unei tensiuni, ea este rodul pasivității, rezultatul unor energii îndelung acumulate. Dar noi ne cheltuim, suntem niște oameni fără rezerve; pe deasupra, incapabili de a fi sterili, intrați în automatismul creației, copți pentru orice fel de operă, pentru toate reușitele.

Rățiunea” nu moare doar în filosofie, ci și în artă. Prea desăvîrșite, personajele lui Racine ni se par a aparține unei lumi aproape cu neputință de conceput. Nu-i unul, pînă și Fedra, care să nu aibă aerul că insinuează: „Priviți frumoasele mele suferințe. Vă desfid să trăiți

și voi suferințe ca acestea!" Noi nu mai suferim astfel; logica noastră schimbându-și fața, am învățat să ne lipsim de evidențe. De aici ni se trage pasiunea pentru tot ce-i confuz, de aici nehotărârea comportărilor noastre, ca și a scepticismului nostru: noi nu ne mai definim îndoilele în raport cu certitudinile noastre, ci cu alte îndoile mai **consistente**, pe care ar urma să le facem ceva mai mlădioase, mai fragile, ca și cum, fără să ne pese de statornicirea unui adevăr, țelul nostru ar fi acela de a întemeia o ierarhie a ficțiunilor, o scară a erorilor. Pentru că noi urmărim limitele pe care ni le pune „adevărul” și tot ce reprezintă el ca frînă a mofturilor noastre sau a goanei noastre după ton nou. Or, clasicul, urmîndu-și munca de aprofundare într-o singură direcție, se păzea de nou, de originalitate în sine.

Noi vrem spațiu cu orice preț, chiar cu riscul ca spiritul să-și sacrifice atît legile, cît și vechile sale exigențe. Nu credem cu adevărat în cele cîteva dovezi pe care oricum le deținem: simple puncte de reper. Teoriilor, ca și atitudinilor noastre, le dă viață sarcasmul nostru. Iar acest sarcasm, aflat la rădăcina vitalității noastre, explică de ce înaintăm desprînși de pașii noștri. Orice clasicism își găsește legile în el însuși și nu le încalcă: el trăiește într-un prezent fără istorie; în timp ce noi trăim într-o istorie ce ne împiedică să avem un prezent. Astfel, nu numai stilul, ci însuși tim-

pul nostru e sfărîmat. Noi n-am putut să-l sfărîmăm fără a ne sfărîma, în același timp, gîndirea: veșnic hărțuindu-se între ele, gata să se anuleze reciproc, să se facă țândări, ideile ni se fărîmîtează întocmai ca și timpul.

De vreme ce există un raport între ritmul fiziologic și maniera unui scriitor, există cu atît mai mult și unul între universul său temporal și stilul său. Cum să fi practicat o scriitură sacadată, discontinuă, scriitorul clasic, cetățean al unui timp linear. delimitat, ale cărui truntarii nu le trecea nicicînd? Ei cruța cuvintele, traia în ele, neclintit, iar aceste cuvinte oglindeau pentru el un etern prezent, acel timp al perfecțiunii, care era al său. În schimb, scriitorul modern, care nu-și mai avea lăcaș în timp, trebuia să îndrăgească un stil convulsiv, epileptic. Putem regreta aceasta, măsurînd totodată cu amărăciune ravagiile făcute de dărîmarea vechilor idoli. Oricum, este cu neputință să mai aderăm la o scriitură „ideală”. Neîncrederea noastră față de „frază” atinge o întreagă parte a literaturii: aceea care punea în joc „farmecul”, care folosea procedeele seducției. Scriitorii care mai recurg la ea ne derutează, ca și cum ar vrea să perpetueze un univers perimat.

Orice idolatrie a stilului pornește de la credința că realitatea este încă și mai goală de înțeles decît reprezentarea ei verbală, că accentuarea unei idei valorează mai mult decît ideea, un pretext bine ticluit, mai mult decît o certitudine, o întorsătură savantă, mai mult decît o izbucnire necugetată. Ea exprimă o pasiune de sofist, de sofist al Literelor. În spatele unei fraze proporționate, satisfăcută de echilibrul ei sau umflată de sonoritatea ei, se ascunde prea deseori stinghereala unui spirit incapabil să parvină prin **senzație** la un univers original. Ce-i de mirare că stilul este, deopotrivă, și mască și mărturisire?

CARIERA CUVINTELOR

Că istoria ideilor nu-i decît o înșiruire de vocabile convertite în tot atîtea absoluturi nu-i greu să ne convințim; e destul să evocăm cele mai memorabile evenimente filosofice de un secol încoace.

Cunoaștem triumful „științei” în epoca pozitivismului. Cine vorbea în numele ei putea delira în voie: totul îi era îngăduit de îndată ce invoca „rigoarea” sau „experiența”. Curînd după aceea și-au făcut apariția Materia și Energia: prestigiul majusculelor lor n-a durat multă vreme. Indiscreta, insinuanta Evoluție cîștiga teren în detrimentul lor. Sinonim sa-

Desen de ALEX

vant al „progresului”, imitație optimistă a destinului, ea pretindea să elimine orice mister și să guverneze inteligențele, generind un cult comparabil celui închinat „poporului”. Deși a avut șansa de a supraviețui popularității sale, ea nu mai trezește totuși nici un accent liric: cine o mai exaltă se compromite sau e demodat.

Către începutul secolului, încrederea în concepte a fost zdruncinată. De aceasta avea să profite Intuiția cu tot cortegiul ei — durată, elan, viață — pentru a domni și ea o bucată de vreme. Apoi s-a simțit nevoia de ceva nou: a venit rîndul Existenței. Cuvîntul magic care i-a înflăcărat deopotrivă pe specialiști și pe diletanți. În sfîrșit, se găsisse cheia. Nimeni nu mai era un individ, fiecare era un Existent.

Cine oare va face un dicționar al vocabulelor pe epoci, un recensămînt al modelor filosofice? O asemenea lucrare ne-ar arăta că orice sistem se demodează prin terminologia lui, se uzează prin formă. Refuzăm să-l recitim pe cutare gînditor care ne-ar mai putea interesa numai pentru că ne e peste putință să suportăm aparatul verbal în care își îmbracă ideile. Împrumuturile din filosofie sunt nefaste literaturii. (Să ne gîndim la anumite fragmente din Novalis stricate de limbaul fichteian.) Doctrinile mor prin ceea ce le-a asigurat succesul: prin stil. Ca să re trăiască, trebuie să le regîndim în jargonul nostru sau să le imaginăm înainte de elaborarea lor, în realitatea lor originală și informă.

Printre vocabulele importante, există una a cărei carieră, deosebit de lungă, suscită reflecții melancolice. Am numit Sufletul. Cînd îi examinezi starea actuală, sfîrșitul său jalnic, rămîi uluit. Și totuși **începuse** bine. Să ne amintim de locul pe care i-l acorda neoplatonismul: principiu cosmic, derivat al lumii inteligibile. Toate doctrinele antice impregnate de misticism se sprijineau pe el. Mai puțin preocupat să-i definească natura cît să-i determine folosința pentru credincioși, creștinismul l-a redus la dimensiuni umane. Cît trebuie să fi regretat el vremurile cînd cuprîndea natura și se bucura de privilegiul de a fi în același timp imensă realitate și principiu explicativ! În lumea modernă, el reușește puțin cîte puțin să recîștige teren și să-și consolideze pozițiile. Credincioși și necredincioși deopotrivă trebuiau să-l ia în seamă, să-l menajeze și să se bazeze pe el; chiar în plin materialism, încă mai era citat, măcar pentru a fi combătut, iar filosofii, atît de reticenți față de el, îi rezervau totuși un ungher în sistemele lor.

Astăzi, cui îi mai pasă de Suflet? Nu-i pomenit decît din neabăgare de seamă; locul lui este în cîntece: doar melodia mai izbutește să-l facă suportabil, să-i ierte aerul de vechitură. Discursul nu-l mai tolerează: îmbrăcînd prea multe semnificații și îndeplinind prea multe funcții, s-a pînosit, s-a tocit, a decăzut. Patronul său, psihologul, tot sucindu-l și răsucindu-l, avea să-i dea lovitură de grație. De aceea el nu mai trezește în conștiințele noastre decît regretul ce se asociază cu frumoasele reușite apuse pe vecie. Și cînd te gîndești că odinioară înțelepții îl venerau, îl puneau

mai presus de zei și-i ofereau universul ca să dispună de el după bunul său plac!

GOGOL

Unele mărturii, rare ce-i drept, ni-l înfățișează ca pe un sfînt; altele, mai frecvente, ca pe o fantomă. „Mi se părea că aduce atît de puțin a ființă vie, scria Aksakov a doua zi după moartea lui Gogol, încît pînă și eu, care mai tem de cadavre și nu suport să le văd, în fața trupului său n-am avut deloc această senzație.”

Torturat de un frig care nu-l slăbește o clipă, el repetă întruna: „Dîrdii de frig, dîrdii de frig”. Aleargă din țară în țară, consultă medici după medici, trece din clinică în clinică; de frigul lăuntric nu-i vindecare sub nici un climat. Nu i se cunoaște nici o legătură. Biografii săi vorbesc deschis de neputință, și nu-i meteahnă care să izoleze mai tare un om. Neputinciosul dispune de o forță lăuntrică ce îl singularizează, îl face inaccesibil și în mod paradoxal primejdios: el provoacă frică. Animal ieșit din animalitate, om fără de rasă, viață din care instinctul dezertează, neputinciosul se înalță tocmai prin ceea ce a pierdut: e victima preferată a spiritului. Ne-am putea oare închipui un șobolan neputincios? Rozătorii îndeplinesc de minune actul în discuție. Nu s-ar spune același lucru despre oameni: cu cît sunt mai excepționali, cu atît mai pronunțat se vădește în cazul lor această slăbiciune majoră care îi smulge din rîndul ființelor. Orice activitate le este îngăduită în afără de aceea care ne intrudește cu ansamblul zoologiei. Sexualitatea ne egalizează; mai mult: ne răpește misterul... Într-o măsură mult mai mare decît restul nevoilor și acțiunilor pe care le întreprindem, ea ne așază laolaltă cu semenii noștri: cu cît o practicăm mai mult, cu atît mai temeinic intrăm în rîndul lumii: în cursul unei operații reputat bestiale ajungem a ne dovedi calitatea de cetățean: nimic mai **public** decît actul sexual.

Abstinența voluntară sau forțată, plasînd individul mai presus și totodată mai prejos de Specie, face din el un amestec de sfînt și de imbecil care ne intrigă și ne năucește. De aici vine ura echivocă pe care o nutrim față de călugăr, cum de altminteri față de orice bărbat care a renunțat la femeie, care a renunțat să fie **ca noi**. Singurătatea lui nu i-o vom ierta niciodată: ea ne umilește pe cît ne și dezgustă; este o provocare. Stranie superioritate a metehnelor! Într-o zi, Gogol a mărturisit că dacă i-ar fi cedat iubirii, ea l-ar fi „spulberat numai decît”. Asemenea mărturisire, răscolitoare și fascinantă, ne duce cu gîndul la „taină” lui Kierkegaard, la acel „ghimpe din carne” de care vorbește acesta. Totuși, filosoful danez era o fire erotică: ruptura logodnei sale, eșecul său amoros l-a chinuit toată viața și i-a marcat pînă și scrierile teologice. Ar trebui

oare să-l comparăm atunci pe Gogol cu Swift, cu acest alt „străfulgerat”? Ar însemna să uităm că Swift a avut, dacă nu norocul de a iubi, cel puțin pe acela de a face victime. Pentru a-l situa pe Gogol, trebuie să închipuim un Swift fără Stella și fără Vanessa.

Ființele care trăiesc sub ochii noștri în **Revizorul** sau un **Suflete moarte**, observă un cronicar, nu sunt „nimic”. Și fiind „nimic”, sunt „totul”. Ele sunt într-adevăr lipsite de „substanță”; de unde și universalitatea lor. Ce sunt Cicikov, Pliușkin, Sobakevici, Nozdrev, Malinov, eroul din **Mantaua**, sau cel din **Nasul**, dacă nu noi înșine reduși la esența noastră? „Suflete nule”, spune Gogol; cu toate acestea, ele ating o anumită măreție: cea a platitudinii. Un Shakespeare al **meschinului** ai spune, un Shakespeare preocupat să observe maniile noastre, minusculele noastre obsesii, urzeala zilelor noastre. Nimeni ca Gogol n-a mers mai departe în perceperea cotidianului. De atita realitate, personajele sale devin inexistente și se convertesc în simboluri în care ne recunoaștem pe deplin. Ele nu decad; sunt decăzute dintotdeauna. Vrînd-nevrînd te gîndești la **Posedații**; dar în timp ce eroii lui Dostoievski se avîntă spre limita lor, ai lui Gogol se trag îndărăt spre a lor; unii par să răspundă unei chemări care îi depășește, ceilalți nu-și ascultă decît nemăsurata trivialitate.

În ultima perioadă a vieții sale, Gogol a fost cuprins de remușcări: personajele sale, gîndea el, nu-s decît viciu, vulgaritate, gunoi. Era timpul să li se dăruiască niște virtuți, să fie smulse din decăderea lor. Așa a scris partea a doua a **Sufletelor moarte**; din fericire, a aruncat-o în foc. Eroii lui nu puteau fi „salvați”. Gestul său a fost pus pe seama nebuliei, cînd el emana dintr-un scrupul al conștiinței sale de artist: scriitorul a biruit profetul. Ne place

la el tocmai ferocitatea, disprețul de oameni, viziunea unei lumi osîndite: cum am fi suportat o caricatură moralizatoare? Pierdere ireparabilă, zic unii; pierdere mai degrabă salutară.

Către sfîrșit, Gogol e încă animat de o forță obscură pe care nu știe cum s-o folosească; el lîncezește într-o letargie străbătută în răstimpuri de tresăriri; tresăriri de spectru. Umorul care îi îngăduia să-și țină la respect „accesele de spaimă” dispăre. O jalnică aventură începe. Prietenii îl părăsesc. A comis nebunia de a publica **Extrase din corespondența mea**, care au fost, el însuși o recunoaște, o „palmă pentru public, o palmă pentru prietenii mei, o palmă pentru mine”. Slavofili și occidentaliști l-au renegat deopotrivă. Cartea era o apologie a puterii, a iobăgiei, o divagație reacționară. Spre nenorocul lui, Gogol s-a agățat de un oarecare părinte Matvei, impermeabil la artă, mărginit, agresiv, care a avut asupra lui ascendentul confesorului, al torționarului. Purta la el scrisorile pe care le primea de la acest Matvei, le citea și le recitea; cură de stupiditate, de idiotizare, pe lingă care pascalianul **abrutizați-vă** pare o simplă butadă. Cînd talentul unui scriitor seacă, ineptiile unui duhovnic ocupă golul lăsat de inspirație. Influența părintelui Matvei asupra lui Gogol a fost mai importantă decît a lui Pușkin; acesta îi încuraja geniul; celălalt se străduia să înăbușe rămășițele de geniu... Nemulțumindu-se să predice, Gogol vroia să se și pedepsească; opera lui acorda o semnificație universală farsei, grîmasei: zbuciumul său religios avea să se resimtă.

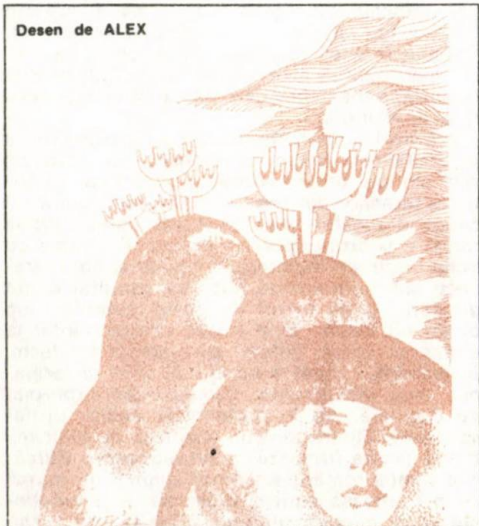
S-ar putea ca unii să susțină că mizeriile lui erau meritate, că prin ele Gogol își ispășea cutezanța de a fi deformat chipul omului. Adevărat îmi pare a fi tocmai contrariul; el trebuia să plătească faptul că a văzut exact: în materie de artă, nu erorile ni le ispășim, ci „adevărurile” noastre, ceea ce am întrezărit cu adevărat. Personajele sale îl urmăreau. Cum singur mărturisește, pe Hlestakovi, pe Cicikovii îi purta mereu în el însuși: sub-umanitatea lor îl strivea. Nu-l salvase pe nici unul dintre ei; ca artist, n-o putea face. Cînd și-a pierdut geniul, a vrut să se mintuiască. Eroii săi l-au împiedicat. De aceea, fără să vrea, a trebuit să rămînă credincios vidului lor.

Aici, nu la Regent ne gîndim (despre care Saint-Simon spunea că „se născuse plictisit”), nici la Baudelaire sau la Ecleziașt, nici măcar la șomajul lăuntric al Diavolului, dacă acesta ar locui într-o lume lipsită de rău, ci la o ființă care și-ar întoarce rugăciunile împotriva sa. La acest stadiu, plictisul dobîndește un fel de demnitate mistică. „Orice senzație absolută, spune Novalis, este religioasă”. Cu timpul, plictisul s-a substituit la Gogol în credință și a devenit pentru el senzație absolută, religie.

(Din volumul *La tentation d'exister*, Gallimard, 1974)

În românește de
MODEST MORARIU

Desen de ALEX

ÎNTÎLNIRE CU N. CARTOJAN

Din lucrările fundamentale apărute în volume ale interlocutorului Dan Simonescu menționăm: **Viața literară și culturală a mănăstirii Cimpulung-Muscel în trecut** (1926); **Din istoria presei românești: REPUBLICA ROMÂNĂ, 1852—1853** (1931); **Bibliografia românească veche**. Tom. III (1936, p. 193—780); **Bibliografia românească veche**. Tom IV. (1944, XVI+376 p.); **Le roman populaire dans la littérature roumaine médiévale** (1963); **Codex aureus** (1972); **Codex Burgundus** (1975). A editat, cu studii introductive și comentarii, următoarele opere: **Cronica stolnicului Constantin Cantacuzino** (1944); **Cronica lui Baltasar Walther despre Mihai Viteazul...** (1959); **Cronici și povestiri românești versificate** (1967); **M. Kogălniceanu: Opere**. Beletristică, studii literare, culturale și sociale (1974); **Cronica Moldovei Pseudo-Amiras** (1981). Prodigioasa activitate de cercetare, precum și spiritul de colegialitate arătat elevilor, studenților și cadrelor didactice în mijlocul cărora a lucrat ca profesor, au prilejuit apariția a două publicații omagiale închinat lui Dan Simonescu: **Studia bibliologica**, vol III, partea I și II (1969) și **Supplementum philologicum**, partea I și II (1969). În prima publicație paginile 7—64 sînt ocupate de „Bibliografia lucrărilor prof. dr. docent Dan Simonescu”. Ambele publicații conțin studii valoroase din domeniul limbii și literaturii românești și din cel al științelor bibliologice semnate de cunoscuți specialiști. Acest prim omagiu a fost publicat de Institutul pedagogic universitar din București. În 1972, la pensionarea profesorului, Biblioteca centrală universitară București a publicat lucrarea: **Dan Simonescu, bibliografie** (analitică, 290 p.). De data aceasta, lucrările profesorului sînt clasificate tematic (686 poziții, inclusiv referirile despre profesor).

— Stimate tovarășe profesor Dan Simonescu, nu e o taină pentru nimeni faptul că ați fost cel mai apropiat discipol și colaborator al „eminentului savant”, cum l-a numit G. Călinescu pe N. Cartojan. O bună parte din viața și cariera dumneavoastră științifică și didactică s-a desfășurat în conul de lumină al profesorului excelent — calificativul e tot al lui Călinescu — care a fost N. Cartojan. L-ați secondat aproape un sfert de veac la catedra de ISTORIA LITERATURII ROMÂNE VECHE a Facultății de Litere și Filosofie din București. Ca și strălucitul dumneavoastră mentor ați rămas credincioși unei discipline la consolidarea căreia ați adus o prețioasă contribuție. Și cum cursul vieții dumneavoastră s-a împletit pe o întinsă durată cu acela al profesorului N. Cartojan, dar, datorită circumstanțelor, și mai întinsă

cu însăși evoluția disciplinei practicate, găsesc nimerit ca înainte de a intra în evocarea propriu-zisă a ceea ce face subiectul întîlnirii noastre, să vă prezentați un CURRICULUM VITAE, prin care, desigur, se vor configura și momentele inițiale ale contactului cu ilustrii profesor și autor al unor atît de valoroase lucrări și tratate.

— Dacă, stimate tovarășe Traian Stoica, răspund cu deosebit interes și, după cum ai constatat, cu promptitudine solicitării de a-l evoca pe N. Cartojan, mi-e, sincer vă spun, mai greu să vorbesc despre mine. N-o spun de circumstanță și dintr-o falsă modestie. Dar acesta a fost modul meu de comportare în toată îndelungata mea viață. Adică despre persoana mea au vorbit alții și munca mea. Așa că...

— Vreți să refuzați să vorbiți despre dumneavoastră?

— Intenția mea cam asta ar fi.

— Dar să știți, tovarășe Dan Simonescu, că solicit acest CURRICULUM VITAE numai pentru scopuri strict documentare, științifice. Vedeți, descriindu-vă viața, implicit veți dezvălui momente și date din chiar viața disciplinei și, fără îndoială, și din aceea a profesorului de care ați fost atît de apropiat.

— Fie. M-am născut la 11 decembrie 1902 la Cimpulung-Muscel, oraș situat în apropierea munților Făgărașului. Mă întreb adesea mai în serios, mai în glumă, ce m-aș fi făcut dacă mă nașteam în cîmpie. Munții orașului îmi aduceau în față peisaje variate, proaspete, fie vara, fie iarna; dar deopotrivă cu natura m-au îmbiat aici și numeroasele monumente care marchează momente importante din istoria și cultura națională. Aș adăuga la interesul pe care mi-l deșteptau împrejurimile naturale ale locului natal și importanța lui istorică concretizată în monumentele sale și unele priorități cronologice aflate aici: primele inscripții epigrafice tombale, prima scrisoare în limba română și altele, ce îmi ațîrau curiozitatea și îmi dădeau satisfacția de a mă fi născut într-un loc al țării și frumos și interesant. Crescut în această ambianță, socotesc că orașul meu natal a avut partea lui de influență în orientarea mea spre cercetarea științifică, istorică și literară.

Am avut o copilărie plină, cu vacanțe la țară în Suslănești, cîtun pe Argeșel, sub Mateiaș. Aici am luat primul contact cu folclorul autentic al țăranilor din regiuni muntoase. Aici a început dragostea mea devotată pentru limba română și arta poporului nostru. Am văzut cu ochii măriți de încîntare ai copilăriei hore țăranesti sub umbră de nuci, am ascultat uitînd de mine și de jocuri cîntecele lăutarilor, am cîntat eu însumi cînd lipsea cîte un lăutar la cobză și vioară, firește, cu pretenții modeste. Învățămîntul liceal a contribuit și el la formarea mea intelectuală. Cimpulungul, apropiat de Capitală, era în preferințele multor profesori buni. Dintre aceștia amintesc pe Dumitru Baci (limba franceză) și pe Alexandru Bărcăcilă (limba română și latină), ultimul nu numai cu o frumoasă carieră didactică — a funcționat și ca director al liceului Traian din Turnu

Profesorii N. Cartoian și Dan Simonescu, în mijlocul studenților. Cimpina-1930

Severin — dar și cu o demnă de menționat carieră arheologică. Dar cum Cimpulungul nu avea liceul complet, ultima clasă, a opta, am urmat-o la liceul din Pitești. Orientarea mea în direcția clasică a continuat prin profesori foarte competenți. Numesc în acest sens pe M. Mihăileanu, cunoscut latinist, a cărui activitate didactică și științifică am schițat-o într-un articol. Ion Baiulescu, distins elev al lui Titu Maiorescu, ne preda filosofia la un nivel mult superior, așa putea spune chiar universitar.

La Facultatea de Litere și Filosofie din București am urmat cursurile de latină, avându-l ca profesor pe D. Evolveanu. La Română avându-i ca profesori pe Ion Bianu, Ovid Densusianu, Mihail Dragomirescu, N. Cartoian, D. Caracostea, I.A. Candrea, Dem. Russo. Dintre aceștia m-au încurajat mai mult I. Bianu și N. Cartoian, care mai tirziu m-au adoptat chiar colaborator în activitatea lor didactică și științifică. I. Bianu m-a recomandat asistent la Catedra de Istoria literaturii române, la 1 decembrie 1927. I. Bianu a fost pensionat de la această catedră în anul 1928. În anul academic 1928—1929, Catedra a fost ilustrată de Nicolae Iorga care a ținut un curs de problematică a literaturii române vechi — **Introducere sintetică în istoria literaturii române**. Ca asistent al lui Iorga am intuit orizontul larg al atîtor probleme încă deschise, ce urmau a fi rezolvate în specialitatea pe care începusem s-o aprofundez tot mai mult.

În 1942 se declară vacantă Catedra de Istoria literaturii române vechi de la Universitatea

din Iași. Pe atunci puteai ocupa legal catedra fie prin „chemare largă”, fie prin concurs. „Chemarea largă” era un mijloc de a obține catedra pe baza lucrărilor de specialitate tipărite și la recomandarea Consiliului profesoral al facultății respective. Personal am considerat că această „Chemare largă” ar fi un mijloc cam facil de a obține o catedră universitară și de aceeași opinie a fost însuși consiliul profesoral ieșean. A trebuit deci să candidez la concursul pentru ocuparea catedrei, care s-a ținut la Iași, în februarie 1943. Comisia legal formată era prezidată de istoricul Ilie Minea, care suplinise Catedra de literatură română veche timp de doi ani, filologul Iorgu Iordan, istoricul literar Octav Botez — toți aceștia reprezentînd Universitatea Iași, N. Cartoian — reprezentînd Universitatea București, Dimitrie Popovici — reprezentant al Universității Cluj. Prima probă a concursului consta din aprecierea lucrărilor de specialitate tipărite ale candidaților. G. Călinescu, candidat și el, s-a retras din concurs, fiind sfătuit pentru aceasta chiar de președintele comisiei, Ilie Minea, motivul invocat constînd în faptul că la data aceea ilustrul nostru cărturar nu avea încă lucrările necesare de specialitate. Concursul a continuat între candidații rămași: D. Mazilu, profesor la București, Ion Negrescu, slavist, elev al lui Ilie Bărbulescu, slavistul de la Iași, și Dan Simonescu. Primii doi n-au obținut notele corespunzătoare pentru continuarea concursului, astfel că eu am rămas să susțin examenul pînă la sfîrșitul lui. Nota obținută mi-a dat

dreptul să devin profesor titular al catedrei vacante. Am funcționat la această catedră pînă în 1952, cînd mi s-a desfășurat contractul de muncă sub rectoratul lui Jean Livescu. Revenit la București, am activat în calitate de cercetător științific la Institutul de Istorie al Academiei R.S.R. În anul 1963 am fost rechemat la Universitate, de data aceasta nu la Catedra de Istorie a literaturii române vechi (ocupată de colegul și prietenul Al. Piru), ci am predat la disciplina de științe bibliologice. În 1972 am fost pensionat, continuînd totuși oficial activitatea în calitate de conducător științific a două doctorate: în literatura română veche și în științele bibliografice. Am satisfacția că toate doctoratele conduse de mine au văzut lumina tiparului. Activitatea din ultimii ani e îndreptată spre prelucrarea în forme definitive a cursurilor mele de științe bibliologice. Am reușit pînă acum — urmînd tradiția înaintașilor mei N. Georgescu-Tistu (București), Ioachim Crăciun (Cluj), Mircea Tomescu (București) — să dau o formație științifică învățămîntului bibliologic la nivel teoretic, practic și tehnic. Din 1979 *Biblioteconomia*, la propunerea mea, a devenit chiar o disciplină care se predă în clasele superioare ale liceului. Dar cam atît despre viața mea, descrisă în urma insistențelor dumneavoastră, e drept, convingătoare.

— **Și acum să revenim la schițarea legăturilor dumneavoastră cu profesorul.**

— Să-mi dați voie să pornesc de la o amintire, care, în fond, este primul meu contact, atunci indirect, cu N. Cartoian.

Am sosit în toamna anului 1921 la București din Cîmpulung cu hotărîrea de a urma Latina și Româna la Facultatea de Litere și Filosofie. Aici văd un afiș care anunța ținerea examenului de docență pentru specialitatea Istoria literaturii române. Am asistat la acest concurs pe care l-am urmărit cu mare interes. Vedeam pentru prima dată personalități științifice de care, pînă atunci, nu mai auzisem: D. Onciul, președintele comisiei, Ovid Densusianu, Ion Bianu, M. Dragomirescu. Candidau: D. Caracostea, profesor la liceul Gh. Lazăr din București, N. Cartoian, profesor la liceul Ion Maiorescu din Giurgiu, Petre Haneș, profesor la liceul Mihai Viteazul din București. Concursul era public și consta, între altele, din susținerea unei lecții în fața studenților. D. Caracostea avea ca temă comediile lui V. Alecsandri, Cartoian trebuia să vorbească despre lirica poezilor Văcărești, iar Petre Haneș despre Alecu Russo și literatura populară. Subiectul cel mai dificil era al lui N. Cartoian. Dar și cel mai important. Dificil, pentru că poeziile Văcăreștilor erau în cea mai mare parte inedite, Cartoian a prezentat tema în lumina manuscriselor existente în biblioteca Academiei. A fost o lecție de contribuții personale, noi; autorul a fost felicitat public de comisie și indemnăt să-și definitiveze prelegerea în vederea tipăririi, ceea ce s-a și întîmplat. Cartoian a fost numit docent. Avea 38 de ani. Am început cu el cursul de paleografie chirilică. Era un curs de interpretare a textelor, menit să trezească studenților interesul pentru lectura manuscriselor inedite chirilice, în care este exprimată o bună

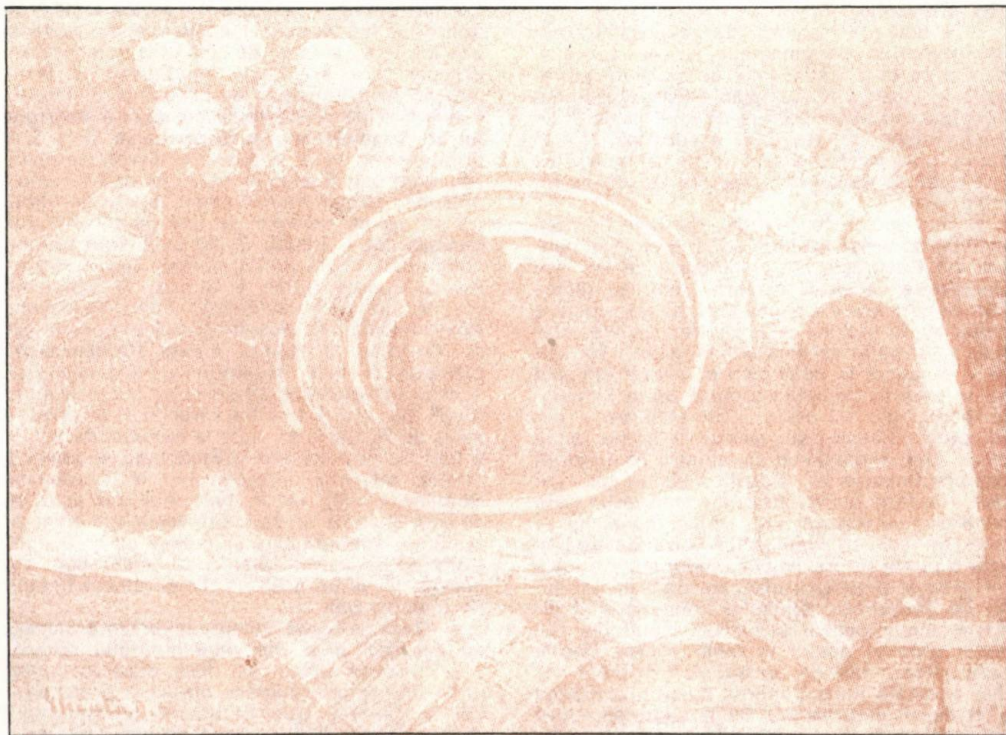
parte din literatura veche. Bianu îi încredințează organizarea seminarilor, atît în domeniul literaturii române moderne, cît și în acela al literaturii române vechi. Catedra la acea dată încă nu fusese scindată. Eu însumi am susținut lucrările de seminar *Cîntarea României* de Al. Russo și *Romanul popular Varlaam și Ioasaf*, ambele premiate de facultate și apoi tipărite. Colegii mei de seminar pregăteau nu numai tema individuală, dar și pe celelalte teme revenite studenților, pentru că N. Cartoian stimula în acest fel discuțiile ce aveau loc după lectura lucrărilor în vederea îmbunătățirii acestora. Mare pedagog, Cartoian știa să-și îndrume studenții la cercetări personale. De multe ori ne spunea că o lucrare nu-și justifică tipărirea decît numai dacă aduce contribuții noi și care trebuie întocmită numai pe baza unor documente de primă mînă. Așa se formau specialiști de mîine și astfel ne-am format și noi, cei din prima serie a profesorului N. Cartoian, din care amintesc pe Emil Vîrtosu, G. Baiculescu, Gh. Cardaș, Lavinia Ionescu... Între noi și profesor se legase o afecțiune prietenească, totuși deferentă. În 1930, prin scindarea catedrei lui I. Bianu, N. Cartoian devine titularul unei catedre autonome de **Istoria literaturii române vechi**, cu un curs de trei ani. Pînă la decesul profesorului, în decembrie 1944, aceste cursuri au continuat cu regularitate.

— **Ce a însemnat N. Cartoian pentru evoluția studiului istoriei literaturii române vechi?**

— Cursurile de care am pomenit mai sus au însemnat fundamentul prim pentru studiul literaturii noastre vechi. Profesorul poate fi socotit întemeietorul pe linie didactică și științifică al acestei discipline, parte integrantă din știința literaturii române. Cartoian a inițiat o serie de acțiuni prin care s-a diversificat și aprofundat cercetarea disciplinei. Pînă la el literatura veche era cunoscută din sinteze scrise de I.G. Sblera (1897), de N. Iorga (trei volume), de G. Pascu (5 volume), de Sextil Pușcariu (un volum, 1920). Lucrările monografice ale lui N. Drăganu nu erau cunoscute studenților. Ca titular, Cartoian a început prin consolidarea științifică a catedrei, ceea ce Bianu nu putuse realiza cu o singură oră pe săptămînă de curs și alta de seminar. Dar să ne oprim la cîteva din primele acțiuni ale profesorului. Mi-a fost cedat în anul 1931 **cursul de paleografie chirilică**. De asemenea mi-a cedat și **proseminarul**, care urmărea o introducere metodologică și bibliografică în studiul surselor, textelor, întocmirea de monografii, sinteze, cataloage de manuscrise etc... Numai absolvenții proseminarului erau admiși la **seminar** pe care îl conducea direct profesorul. În primele trei ședințe, profesorul dicta titlurile lucrărilor, stabilea ordinea cronologică a susținerilor, se oprea la fiecare temă, dînd orientări generale și bibliografia respectivă. Cu a patra ședință se începea acțiunea de susținere a lucrărilor seminariale. Coreferenții erau obligați să participe la discuții. Aceste seminarii au constituit factori decisivi în formarea viitorului om de știință. Fie-mi permis a aminti pe cei mai buni dintre studenții participanți la proseminar și la

seminar: Emil Turdeanu, Alexandru Ciorănescu, N. At. Gheorghiu, Gh. Cardaș, Ion Cazan, Olga Cosco, Margareta Mociorniță... La cererea studenților, profesorul a încuviințat înființarea **Societății studenților în literatura română veche**, care avea ca prim obiectiv cunoașterea „pe teren” a diverselor aspecte și probleme ale literaturii vechi românești. Sub conducerea mea s-au organizat cu „vechiștii” (astfel se numeau între ei studenții de la „veche”) excursii științifice la mănăstirile și bibliotecile acestora din diferite locuri și regiuni ale țării. Începând cu anul 1934, profesorul întemeiază ca organ al seminarului revista **Cercetări literare**, care pînă în anul 1943 a apărut în cinci volume. De altfel, încă din 1928 Cartoian editează lucrarea **Contribuții privitoare la istoria literaturii române** (epoca veche) pentru a valorifica două comunicări seminariale ale foștilor lui elevi: **Contribuții la studiul vieții sf. Nifon, patriarhul Constantinopolului** de D. Mazilu și **Sibilele în literatura română** de Dan Simonescu. În **Cercetări literare** se publicau numai lucrările ce aduceau lucruri noi. Cartoian a îmbogățit considerabil **Biblioteca seminarului**, lăsată moștenire de Ion Bianu, cu cărți comandate în special din occident. Sarcinile bibliotecii mi-au revenit mie ca „asistent-bibliotecar”. Adaosul la funcția mea inițială a fost făcut de I. Bianu. Trebuie să amintesc că I. Bianu avea o mare stimă și admirație pentru

profesiunea de bibliotecar. Mi-a spus I. Bianu: „Să nu te jeneze adaosul de «bibliotecar», eu așa mi-am început cariera și acum în cartea mea de vizită nu pun nici profesor universitar, nici titlul de președinte al Academiei, ci «bibliotecarul Academiei Române»”. Și acum citeva cuvinte despre **Cursul** lui N. Cartoian. Mi s-a întipărit adînc în minte un sfat pe care mi l-a dat Cartoian atunci cînd am început cursurile mele universitare la Iași în 1943: „Să-ți redactezi scris cursurile pe care le ții, chiar dacă nu le folosești decît pentru orientarea și succesiunea ideilor. Redactarea scrisă îți formează stilul, realizează măsura compozițională a părților și o ordine a expunerii, necesară structurii pedagogice a lecției. După trei-patru ani de experimentare a acestei metode, vei constata că îți sînt suficiente numai planurile lecțiilor”. Prelegerile profesorului se litografiau și se vindeau studenților. Le primeam gratuit cinci-șase studenți distinși în seminar pentru lucrările lor. Fondurile rezultate din vînzarea cursurilor serveau la procurarea cărților pentru biblioteca seminarului și la acoperirea cheltuielilor cu litografierea. Cartoian nu era nici pe departe un om bogat. De multe ori salariul pe care îl avea nu acoperea cheltuielile familiei. Cu toate acestea, el nu lua nici un ban din vînzarea cursurilor lui. Sarcinile de organizare și administrare ale vînzării cursurilor mi-au fost încredințate mie. Am

D. GHIȚĂ: „Natură moartă”

enumerat, poate, cam fastidios, câteva din acțiunile pentru consolidarea științifică a specialității, dar, cred necesară această înșiruire pentru a se vedea mai clar preocupările profesorului în a impune cu toată autoritatea studierea sistematică a literaturii române vechi.

— **Ce înseamnă azi N. Cartoian?**

— Cartoian înseamnă azi continuarea studiului științific al literaturii noastre vechi și dragostea pentru textele literare care marchează evoluția organică a literaturii române medievale. Metodele, temele, selecția acestora, viziunea comparatistă, onestitatea științifică, limba fermecătoare a expunerilor lui au fost însușite și continuate de discipolii lui direcți, de studenții lui, unii amintiți mai sus, figuri azi reprezentative în istoria literară națională și mondială. În afară de discipolii care s-au dezvoltat în contact direct cu profesorul — mai amintesc dintre aceștia pe C. Boroianu, Ion Bădică, Cornel Cirstoiu, Al. Bistrițeanu, I.C. Chițimia — menționez pe cei care au împrumutat același spirit prin intermediul lucrărilor lui, pe care le-au prețuit și folosit: G. Mihăilă, Al. Piru, Dan Zamfirescu, I.D. Lăudat, Eugen Negrici, G.G. Ursu...

— **Așa cum s-a spus mai înainte, N. Cartoian a fost și un excelent profesor. A format o pleiadă de profesori și cercetători pasionați de studiul literaturii noastre vechi. V-aș ruga să dezvăluiți cite ceva din comportamentul profesorului, din metoda lui pedagogică, din tactul său profesoral.**

— E bine că insistați asupra acestei laturi importante a personalității lui N. Cartoian pentru că el a fost înainte de toate un profesor prin vocație. N. Cartoian a fost un minunat pedagog, cu experiență la diferite nivele și un conferențiar de oratorie academică, totuși caldă, convingătoare. Am multe amintiri despre el ca profesor, din care am să scot la lumină două.

În anul școlar 1924—1925, Cartoian părăsea catedra de limbă română de la Seminarul central din București. Mi înștiințează că îmi lasă „moștenire” această catedră. „Îmi iau rămas bun de la elevi, a continuat el, cu care ocazie vreau să te prezint. Așa că vrei, nu vrei, trebuie să asisti la această ultimă lecție”. Tot astfel a procedat în 1935 când m-a lăsat urmașul lui la catedra de limbă română de la Seminarul pedagogic universitar „Titu Maiorescu” din București. Firește, am asistat la aceste două lecții. M-a impresionat în ambele împrejurări comportamentul lui didactic, pedagogic. Cîteva trăsături ale profesorului: modestia care contrasta cu morgia altor colegi de ai lui — Cartoian știa să stabilească între catedră și sală o punte de irezistibilă comunicare —, autoritatea și prestigiul cîștigate datorită fondului de cunoștințe, folosirea unui material didactic inedit pentru auditoriul școlar din colecția proprie; apelul la tablă pentru fixarea concluziilor, metoda pedagogică a școlii active alternată cu expunerea fluentă; claritatea și farmecul expunerilor. De la Cartoian, elevii ca și studenții plecau într-adevăr cu „lecția învățată”, formula perfect reală în ce-l privește pe Cartoian. Dar să revin la cele două aminti-

tiri, mai bine zis la „tîlcul” lor. Am fost convocat de profesor pentru a asista la cele două lecții, numite de el de „rămas bun”, poate și dintr-o pornire sentimentală, dar sigur că dintr-o rațiune pedagogică. Profesorul vroia să-mi ofere un „model” de lecție. Cartoian a elaborat împreună cu I. Rădulescu-Pogoneanu cel mai bun, pe atunci, manual de liceu de limbă română. Colaborator al lui la facultate, am avut prilejul să cunosc profund întregul evantai de calități profesionale ale lui Cartoian. Era profesor și pedagog nu numai în fața elevilor și studenților, dar și în fața publicului din afara școlii. Cartoian era un adept al oratoriei academice, dar fără guler scrobit și rece. Planul general al expunerilor era acesta: stadiul problemei pînă la el și deschiderea ferestrelor spre noi orizonturi, partea ultimă formînd esența conferințelor.

— **După cum a reieșit pînă acum și din convorbirea de față, N. Cartoian a avut numeroși discipoli devotați lui și disciplinei pe care a profesat-o. Dar el, la rîndul lui, a avut pentru cineva sentimente de devotament profesional?**

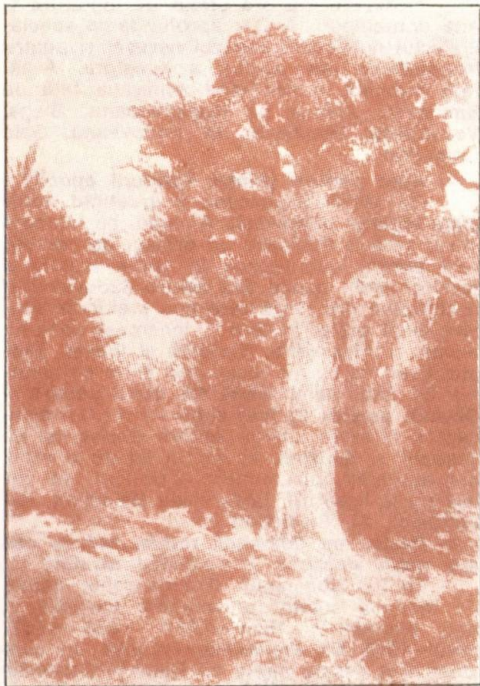
— Da, fără îndoială, profesorul a nutrit și el sentimente de devotament față de mai multe persoane. Dar persoana careia i-a purtat cel mai mult devotament și recunoscută a fost I. Bianu (1856—1935). Asistent al lui din 1922, Cartoian a preluat cu sîrguință sarcinile seminariilor de care Bianu nu se mai putea ocupa. În volumul omagial de peste 300 de pagini intitulat **Lui Ion Bianu — amintire din partea foștilor și actualilor funcționari ai Academiei Române la împlinirea a șasezeci de ani**, între colaboratori precum G. Murnu, Iuliu Tuducescu, D. Marmeliuc, Al. Marmeliuc, Al. Lapedatu, C. Moisil, îl aflăm și pe N. Cartoian cu studiul **Pribegia lui M. Kogălniceanu în Bucovina la 1848**. Era primul semn scris și public al devotamentului său pentru I. Bianu. În 1927, de ziua lui onomastică, colegii i-au întocmit, tipărit și oferit un alt volum omagial de 333 pagini intitulat **Omagiu lui I. Bianu**. Și de astă dată printre colaboratorii care purtau numele Sextil Pușcariu, G. Bogdan-Duică, V. Bogrea, D. Caracoste, N. Iorga, S. Mehedinți, Carlo Tagliavini, Ramiro Ortiz, Al. Rosetti găsim și numele lui N. Cartoian la studiul **Alăuta Românească**. Cartoian a fost inițiatorul și organizatorul acestui act omagial, alt semn de mare devotament. Dar și I. Bianu l-a apreciat în mod deosebit pe N. Cartoian, care la recomandarea lui a fost numit paleograf la Biblioteca Academiei (1906), membru corespondent al Academiei Române (1929), iar în 1941 membru activ al acestui înalt for. În ce mă privește, am admirat continuu armonia care se crease între „bunul” Cartoian și „durul” Bianu, cunoscut fiind că acesta din urmă avea un temperament impulsiv, imprevizibil.

— **Dacă se poate, stimate tovarășe profesor, să descrieți o zi din viața ilustrului savant.**

— În mod firesc am fost martorul unor multe întîmplări cotidiane din viața profesorului. În general, cele 24 de ore se scurgeau pentru el cam în felul următor: începea lucrul pe la orele 9—10. Spre orele 13 ieșea din casă sau de la facultate și se îndrepta, de obicei,

spre Biblioteca Academiei. Prințul îl lua tirziu, în mod neregulat, uitînd să mai consulte orologiul, antrenat în cercetări de bibliotecă. Nu se odihnea după mesele, relua lucrul imediat. Liniștea nopților o folosea pentru o activitate intensă de cercetare și, mai ales, de redactare. Cartoian a fost un mare muncitor.

Dar, iată, și o întîmplare dintr-o zi a profesorului. Plecăm într-o dimineață de vară, cred că era în anul 1925, cu studenții într-o excursie la Giurgiu. Plăcerea lui era de a revedea și de a arăta și altora „ceea ce făurise el la liceul orașului, „Ion Maiorescu“”. Printre altele, înzestrase laboratorul de fizico-chimice cu multe aparate. Prin relații locale a obținut în acea zi de vară să trecem Dunărea cu un vapor pus la dispoziția noastră „în mod gratuit” la Ruscuc (azi, Ruse). Cum prefectura Giurgiu anunțase vizita noastră, am fost bine primiți. Cadrele liceului din Ruscuc, în frunte cu directorul lor, ne-au oferit chiar un banchet. Am vizitat și laboratorul liceului. Cartoian a fost surprins că unele aparate aparținînd liceului „Ion Maiorescu” se aflau acum în liceul din Ruscuc, ca urmare a unor simple împrejurări din anii 1916—1918. La sfîrșitul vizitei, Cartoian a felicitat personalul didactic bulgar și a subliniat ca o colaborare colegială și prietenească regăsirea acestor aparate într-o instituție școlară dintr-o așezare vecină cu Giurgiu. Era o bucurie sinceră a profesorului vînzînd că aceste aparate puteau fi folosite și de alții.

I. ANDREESCU: „Stejarul”

— Sintagma „figură luminoasă” e aplicată multora dintre reprezentanții proeminenți ai spiritualității românești. Îmi pare că ea se potrivește în modul cel mai fericit personalității lui N. Cartoian. El a fost și rămîne în cultura românească o figură luminoasă. Prin viața și opera lui. Datele sale umane — modestia, generozitatea, absența oricărui sentiment de invidie — precum și cele ale cărturarului atît de cunoscute și recunoscute, ca pasiunea, probitatea, căutarea fără ostioire a adevărului — pentru a pomeni doar cîteva însușiri — dau seama cu prisosință de ceea ce se cheamă o figură luminoasă. Un model de figură luminoasă. Comportarea sa de om și savant, exemplara sa comportare, au atras atenția și prețuirea unanimă a contemporanilor săi. Mărturiile orale sau scrise, exegezele operei sale conturează fără echivoc un model uman. De aici și temeiul afirmației că avem în persoana lui N. Cartoian caracteristicile integrale ale unei figuri luminoase. Reproduc o caracterizare a lui Pompiliu Constantinescu dintr-un articol datat 1945 și publicat în *SCRIERI*, 6: „Venit după Hasdeu și Iorga, la care erudiția, îndrăzneala ipotezelor și tendința spre sinteză constructivă se dispută, deopotrivă, dar și după Gaster, la care metoda științifică de o mare scrupulozitate, își interzice concluziile precipitate — N. Cartoian și-a fixat o metodă și un spirit de cercetare de care trebuie să ținem seama în evoluția studiilor despre literatura populară scrisă și istoriografia literară veche; el a practicat o documentație probă și severă și a limpezit cu o metodă strict științifică atîtea confuzii și controverse; cu o vastă acumulare de informații, interne și externe, într-un spirit de analiză critică meticuloasă — Cartoian n-a urmărit noua strălucire a sintezelor nebizuite pe cercetarea metodică; s-a mulțumit numai să tragă concluziile certe, acolo unde își dădea seama că materialul informativ este sleit sau aproape, să indice controversele cele mai diverse sau mai aproape de adevăr sau să afirme cinstit insuficiența documentelor, în stadiul de cercetare al anumitor probleme. În laboratorul lui de lucru domnește un aer de sănătoasă prohibită, o scrupulozitate exemplară, în adunarea și discernerea documentelor, un sincer respect al adevărului și o netulburată seninătate științifică. Din toată activitatea lui se desprinde o austeră supunere la obiect, la textul literar și la faptul de cultură. Călăuză sigură și bine orientată, nu te lasă niciodată în drum și nici nu te părăsește între ipoteze temerare sau printre afirmații nedovedite...” Am dat acest lung citat de recunoaștere a unor calități excepționale, pentru că el provine din partea unui critic de o notorie sobrietate în aprecieri. Dar, indubitabil, dumneavoastră ați avut prilejul să cunoașteți direct aceste calități. Pe unele dintre ele le-ați numit. Pentru portretul cit mai complet al cărturarului, ce-ați mai avea în acest sens de adăugat?

— Cred că sintagma „figură luminoasă” corespunde din plin lui N. Cartoian. De altfel, și caracterizarea lui Pompiliu Constantinescu e

foarte exactă. Ea cuprinde într-adevăr trăsături esențiale ale savantului. N-aș mai avea multe de adăugat. Am vorbit despre modestia lui Cartoian. Ea nu era ostentativă sau ceva care să ascundă orgoliul, era o modestie reală, organică. În ciuda acestei modestii, omul și cărturarul Cartoian a fost cunoscut și apreciat de cercetători români și străini în formule pe care cred că le-a prilejuit numai un singur contemporan al lui: N. Iorga. Faptul are mai multe explicații. Mai întâi de toate soriginea acestor superlative aprecieri se găsea în însăși opera sa, în valoarea ei intrinsecă. Apoi Cartoian și-a stabilit relații cu numeroși specialiști și oameni de litere din afara hotarelor țării. El consuma foarte mult timp cu corespondența în limbi străine. Când se afla într-o țară străină, vizita marile ei personalități culturale și științifice. Cred că nu e cazul să mai precizez că aceste relații nu urmăreau nici un avantaj personal, ci erau facute numai în scopuri științifice. Să numesc câteva dintre aceste personalități care-l prețuiau pe Cartoian: Mario Roques, Carlo Tagliavini, Găldi Ladislau, Mihail Lascaris, Tritz Valjaveč, Jindra Huskova, Kostas Kerofilas, Jean Boutière, Murko Mathias, Glixelli Ștefan, Henri Grégoire, Edmond Faral, Paul van Tieghem. De asemenea, savanții români l-au prețuit pentru profunzimea studiilor lui, precum N. Iorga, Dem. Russo, Mircea Eliade, Basil Munteanu și alții. Era foarte stimat și respectat în epocă. Personal, m-am prezentat cu recomandări scrise de N. Cartoian în fața marilor funcționari administrativi ai vremii pentru a obține diverse înlesniri în vederea realizării unor acțiuni și acte științifice și didactice. Intervențiile acestea erau de îndată rezolvate, știindu-se că profesorul nu cere nimic pentru el, ci numai pentru progresul disciplinei și al școlii. Și o ultimă trăsătură a profesorului pe care o mai subliniez: Profesorul excela în încurajarea tinerilor studioși și în depistarea însușirilor promițătoare ale acestora.

— **Care era spiritul relațiilor profesorului cu colegii săi?**

— E lesne de înțeles că un om de calitatea lui N. Cartoian nu putea avea relații cu colegii săi decît circumscrise în sfera unor deferente comportări. Ca asistent, conferențiar sau titular, profesorul era de o urbanitate remarcabilă. Se apropiase cu o mai pronunțată afecțiune de Dem. Russo, C. Rădulescu-Motru, Ovid Densusianu, Al. Rosetti. Aceeasi civilitate manifesta și față de colegii mai tineri precum: George Brătianu, Constantin C. Giurescu, Petru P. Panaiteanu, Al. Marcu, Basil Munteanu.

— **Natura severelor discipline profesate îl solici-ta la frecventarea asiduă a bibliotecilor, a arhivelor, la descifrarea aproape insurmontabilă a unor vechi manuscrise, texte, acte, documente, aflate în țară și în străinătate... În acest context de muncă ascetică, insul mai putea fi social, își mai putea afla resursele pentru o viață particulară dedicată lui, familiei și, în genere, semenilor săi?**

— Cartoian era un om organizat în munca lui științifică. Totuși, marea lui pasiune de a rămîne în contact cit mai îndelungat cu cartea îi

juca cîte un renghi, îl făcea să se abată de la limitele de timp impuse de relațiile de muncă. De aceea profesorul apărea cîteodată în bibliotecă, în librărie, la arhive sau la diverse instituții la ore nepotrivite, neregulamentare, spre deruta personalului de serviciu. Preocupările îl făceau să piardă noțiunea timpului. O amintire. Librarul Ionel Cărăbaș a plătit o amendă usturătoare pentru că a ținut librăria deschisă peste orele legale din cauza profesorului, care s-a uitat pe sine tot cercetînd un maldăr de extrase rare. Librarul se jenase să-l întrerupă... Cu toate acestea, Cartoian își găsea timp pentru a fi disponibil intimității vieții de familie. Era un soț și tată plin de afecțiune. De asemenea avea prieteni, fiind foarte atent cu ei. Neuitare rămîn pentru mine întîlnirile din casa profesorului prilejuite de ziua lui onomastică, la 6 decembrie. Camerele se umpleau de frunțiși ai vieții noastre intelectuale veniți pentru a-i adresa calde urări. Profesorul era de o perfectă ospitalitate. Pe figura lui se citea bucuria de a-și primi prietenii, care se grupau pe baza preocupărilor comune. Dar bucuria era și a mea, deoarece mi se oferea posibilitatea de a cunoaște și de a mă apropia de personalități precum Irineu Mihăilescu, C. Damianovici, Dimitrie Gusti, M. Sadoveanu, Ilie Minea, I. Rădulescu-Pogoneanu, Gala Galaction, Mariana și Ion Zamfirescu...

— **Profesorul de literatură veche românească se interesa de mișcarea artistică și literară contemporană? Dacă da, ce scriitori și artiști îndrăgea cu precădere?**

— Profesorul nu era străin de literatura și arta contemporană. Dar aprofundarea specialității lui nu-i dădea răgazul necesar și pentru frecventarea mai asiduă a acestora. Avea, fără îndoială, o nesfîrșită admirație față de Eminescu. Prețuia pe Kogălniceanu, Blaga, Voiculescu, Minulescu, M. Sadoveanu, Gala Galaction...

— **Avea prieteni printre scriitorii epocii?**

— Cu Mihail Sadoveanu a întreținut apropiate legături prietenești. Amîndoi au întocmit într-o vară la Pucioasa un proiect de colaborare pentru valorificarea în opere literare a textelor vechi inedite. Era pentru Sadoveanu o deschidere mai largă spre alte prelucrări literare decît aceea în care își încercase pana lui mîiastră: *Alexandria, Varlaam și Ioasa, Eso-pia*. Cred că nu mă înșel cînd afirm că lucrările lui Sadoveanu *Măria Sa, puil pădurii și Divanul persian* au fost sugerate de Cartoian, care îl atrăsese atenția asupra *Genovevei de Brabant* și *Sindpei*. În cercul lui de prieteni mai apropiați pot enumera și pe foștii săi colegi de la liceul Sf. Sava: Gala Galaction, Ion Petrovici, Al. Stamatiad...

— **Pentru ce domnitor român nutrea cea mai mare afecțiune și respectul maxim?**

— Pentru Constantin Brăncoveanu, căruia i-a închinat cursuri universitare speciale în anii academici 1931—1932, 1936—1937, 1942—1943. De asemenea, pregătea un curs amănunțit despre opera lui Dimitrie Cantemir și era fericit că la Veneția descoperise sursă *Logicii* acestuia. N-a apucat să își desăvîr-

șească studiul comparativ în această problemă.

— În preajma cărei perioade din cultura și istoria noastră îi plăcea să zăbovească mai mult?

— Epoca lui Matei Basarab. Studiind această epocă a remarcat influența cărților populare în iconografia religioasă. E aici un procedeu original, unic de cercetare a literaturii române vechi. Cîteva exemple de această influențare: scena inorogului din romanul lui **Varlaam și Ioasaf**, scene din **Esopia** și din textele apocaliptice și hagiografice... În cursuri semnala adesea relațiile dintre cărțile populare și folclor.

— Stilul lucrărilor lui N. Cartoian e atrăgător, îmbietor la lectură, limpede și cursiv, de o discretă plasticitate. V-aș ruga să vorbiți despre stilul oral al profesorului, despre ținuta prelegerilor sale, despre oratoria sa.

— Am spus că la începutul carierei mele didactice, Cartoian mi-a dat sfatul ca mai întîi să-mi scriu prelegerile. El vedea în acest procedeu o obligație imperioasă de a fugi de improvizație, de a prezenta lecțiile cit mai coerent, de a se păstra un echilibru compozițional, de a nu se repeta ideile... Cartoian era un vorbitor sobru, fără gesticulație. Totuși, cald, convingător. El transmitea într-o limbă ușor arhaizată idei noi, descoperiri personale de manuscrise și texte.

— Profesorul s-a stins în plină vigoare intelectuală la vîrsta de 61 de ani, spre regretul unanım al contemporanilor, prejudiciindu-se astfel cultura românească de încă multe lumini ce s-ar fi iscat din marea rivnă și înalta competență ale cercetătorului vechilor noastre slove. Mă interesează starea morală a cărțurului din ultimul timp al vieții sale, condiția lui psihică. Proiectele sale. A avut el cumva sentimentul extincției?

— N. Cartoian trăia intens evenimentele și criza războiului în care ne aflăm. E vorba de anii premergători lui 1944. Într-o făptură mică la trup sălășluia un suflet mare, generos și optimist. Cartoian era încrezător în victoria aliaților împotriva naziștilor și fasciștilor. Cartoian urmărea desfășurarea războiului printre altele și din emisiunile unui post german nazist care veneau din Biserta (port în Tunisia). Cînd acest post a anunțat capitularea trupelor germane din Africa și cucerirea lui de anglo-americiani, Cartoian jubila: „A crăpat Biserta, victoria este a aliaților”.

La începutul lui decembrie 1944, cînd altădată se agita voios pentru primirea felicitărilor de ziua lui onomastică, a căzut bolnav de pneumonie. În ciuda îngrijirilor date, boala evolua alarmant. Disperat, m-am dus la biroul misiunii americane pentru a procura penicilină. Era singurul loc unde, pe atunci, se putea găsi acest medicament. Se făcuse 11 din noapte. Am găsit ofițerul de serviciu: maiorul Glaude. Din scurta conversație inițială am aflat că Glaude în viața lui civilă era profesor de franceză. Ezita să-mi satisfacă urgenta cerere. I-am spus că profesorul grav bolnav este un savant care aparține și Americii, el fiind mem-

bru al Academiei de studii medievale din S.U.A. (The Medieval Academy of America Lehman Hall, Cambridge, Massachusetts). Ne-norocirea a fost că medicul care avea cheia farmaciei și care numai el însuși trebuia să facă injecția, lipsea de la misiune și nici la domiciliu nu a putut fi găsit. Maiorul Glaude l-a găsit spre ziuă. S-au dus amîndoi acasă la Cartoian spre a-i salva viața. Dar era prea tîrziu. Profesorul se stinsese din viață curînd după miezul nopții.

Fără îndoială că profesorul avea numeroase proiecte. Să le amintesc, pentru că nu cred că le-a mai împărtășit și altora. Mi-a schițat planul volumului al III-lea din **Cărțile populare**. El urma să cuprindă operele lui Ioan Barac, Vasile Aaron, Anton Pann, care au contingente cu cărțile populare de circulație universală. Volumul s-ar fi terminat cu un capitol despre cunoscutul versificator popular Picu Pătruț, care prin versurile sale a dat o viziune populară a textelor biblice, și singurul artist plastic român care a ilustrat **Biblia** în sute de imagini de concepție și tehnică populară, inspirate adesea și de legende și tradiții folclorice. Profesorul mergea cu pași siguri spre reconstituirea epocii, vieții și operei lui D. Cantemir, în vederea pregătirii unui curs universitar pe 2—3 ani, în ore suplimentare. Pentru noi, tinerii lui colaboratori, inițiasse colecția de **Texte de literatură veche românească**. Colecția amintită avea să realizeze o imperioasă necesitate științifică. În colecție au fost publicate numai trei asemenea texte de Al. Rosetti, I.C. Chițimia și Dan Simonescu, respectiv, **Scrisorile bistrițene**, **Cronica lui Ștefan cel Mare**, în versiune germană, și **Legenda lui Afrodizia Persul**. Un al patrulea text, romanul popular **Varlaam și Ioasaf**, pregătit de Emil Turdeanu, va apărea într-o editură pariziană. Cele două volume (I.C. Chițimia și Dan Simonescu), **Cărțile populare în literatura românească** (1962, Ed. Minerva) au pornit tot ca o continuare și un impuls ale preocupărilor lui N. Cartoian.

Și dumneavoastră, dragă tovarășe Traian Stoica, fost student al nostru, puteți înțelege și justifica gradul de afecțiune personală strecurată în această convorbire. Să lăsăm la o parte atașamentul ce-l purtăm toți pentru marele om de știință N. Cartoian, admirația pentru caracterul lui corect și să fiți de acord de a desprinde și eu un citat dintr-un articol semnat de incomparabilul G. Călinescu despre personalitatea pedagogului Cartoian și despre „școala Cartoian” consacrată studiului literaturii noastre vechi: „Nu putem lăuda îndeajuns pe acest eminent profesor, de o știință remarcabilă, care nu se mulțumește numai să facă opere capitale în cîmpul istoriei literare vechi, dar învață pe școlari săi să întreprindă cercetări dintre cele mai onorabile” (**Adevărul literar și artistic**, 6 decembrie, 1936, p. 9—10).

S. TRAIAN

DESPRE ANNA AHMATOVA

Printr-o fericită coincidență, trei reviste sovietice de prestigiu, cu apariție lunară, au publicat, toate în numerele lor din martie 1987, texte integral sau în parte consacrate Annei Andreevna Ahmatova (1889—1966). Astfel, în „Drujba narodov” („Prietenia popoarelor”) a apărut... Din cea de a treia epocă a amintirilor de G. P. Makogonenko; în „Znamia” („Drapelul”), Versurile și destinul de V. Lakšin; în „Novii mir” („Lumea nouă”), grupajul, după materiale de arhivă, Ciukovski despre Ahmatova. Gheorghi Panteleimonovici Makogonenko (1912—1986) a fost critic literar și istoric al literaturii ruse clasice, din Leningrad, soțul poetei Olga Berggolț. Vladimir Iakovlevici Lakšin (n. 1933) este de asemenea critic și teoretician al literaturii, la Moscova, în trecut apropiat colaborator al lui Alexandr Tvardovski la „Novii mir”, în prezent prim-adjunct al redactorului șef (G. Baklanov) la „Znamia”. Kornel Ivanovici Ciukovski (1882—1969) a fost un cunoscut prozator, poet, traducător, apreciat și

pentru sprijinul dat multor confrăți valoroși prin comentarii.

Reamintim, pentru înțelegerea fragmentelor alese, că în 1946 o hotărâre ideologică **Despre revistele „Zvezda” și „Leningrad”** a cuprins grave învinuiri la adresa respectivelor reviste leningrădene, precum și la adresa Annei Ahmatova și a lui Mihail Mihailovici Zoscenko (1895—1958), ilustru autor satiric. Citeva precizări vizând alți scriitori pomeniți în textele de mai jos: Olga Fiodorovna Berggolț, celebră pentru activitatea poetică mai ales în timpul blocadei Leningradului și memoriile pe aceeași temă; Iuri Pavlovici Gherman, autor de romane, povestiri și scenarii de film; Evgheni Lvovici Șvart, dramaturg și scenarist; Boris Petrovici Kornilov, poet; Vsevolod Viaceslavovici Ivanov, povestitor și dramaturg; Nikolai Stepanovici Guimiliov, poet, primul soț al Annei Ahmatova; Marina Ivanovna Tsvetaeva, poet (de faimă comparabilă cu a Annei Ahmatova); Mihail Alexandrovici Dudin, poet; Maia Ivanovna Borisova, poet, Serghei Vladimirovici Mihalkov, poet (tatăl regizorilor de filme Nikita Mihalkov și Andrei Mihalkov-Koncealovski); Arseni Alexandrovici Tarkovski, poet și traducător (tatăl regizorului de film Andrei Tarkovski).

Anna Ahmatova este în prezent unanim recunoscută ca poet — rus și universal — de frunte al secolului douăzeci.

Furtuna s-a dezlănțuit asupra Ahmatovei și a lui Zoscenko în anul 1946. La Casa scriitorilor ședințele se țineau lanț. Erau permanent pomenite și alte nume: Saianov și Lihariov — redactorii revistelor „Zvezda” și „Leningrad”, precum și scriitorii Iuri Gherman (care publicase în paginile „Pravdei leningrădene” un articol despre creația lui Zoscenko) și Olga Berggolț (care scrisese despre Ahmatova). Spre sfârșitul lui octombrie ședințele furtunoase de la Casa scriitorilor s-au mai domolit.

Curind, împreună cu Olga Fiodorovna, am început să ne întâlnim cu Anna Andreevna, care se întorsese nu demult de la Moscova. [...]

De cele mai multe ori, cu Anna Andreevna ne întâlneam nu numai noi doi, ci și oaspeții noștri — Evgheni Lvovici Șvart și Iuri Pavlovici Gherman. Stăteam în jurul mesei într-o cămaruță mică în care focul din șemineu trosnea voios și luminările dădeau o lumină caldă. Anna Andreevna se cuibărea totdeauna cit mai aproape de șemineu, înfășurându-se înfrigurată într-un șal călduros.

Trei dintre cei prezenți — Anna Andreevna, Olga Fiodorovna și Iuri Pavlovici, fuseseră, potrivit expresiei lui Evgheni Șvart, „meritoriu”

remarcați de critică. În jurul mesei domnea o atmosferă veselă. Despre „eveniment”, ca despre un răposat, nu se vorbea. Evgheni Lvovici mă tachina uneori: „Dar pe tine de ce nu te-ori fi lăudat? Că doar despre Ahmatova ai scris, versurile i le-ai publicat, o conferință despre creația ei ai ținut, îți mai aduci aminte ce-ai spus?” Anna Andreevna zâmbea și, intrind în joc, spunea: „Chiar așa, deloc nu m-ai ocărit...” — „Ei vezi, — continua Șvart, — și stai așa, sărăcuțul de tine, neremarcată de către critică...”

Ironie, Evgheni Lvovici spunea că pe el critica nu l-a trecut niciodată sub tăcere, căci într-adevăr, încă din 1944 începuseră să-l înjure pentru piesa „Dragonul”. Iuri Pavlovici respingea însă pretențiile lui, invocând faptul că istoria cu „Dragonul” se petrecuse demult, dar Șvart îi răspundea zâmbind amuzat: „Nu face nimic, Iurocica, mai am totul înainte! Avem să mai vedem noi, cum spunea Fiodor Mihailovici, avem să mai vedem noi!”

...Era un octombrie rece, monoton, ploios, tipic leningrădean. A sunat la ușă. I-am ieșit Annei Andreevna în întâmpinare — era fără umbrelă. I-am scos în grabă paltonul ud. În timp ce i-l puneam în cuier, Anna Andreevna s-a apropiat de oglinda din antreu. Am tresărit

la zgomotul pașilor ei, neobișnuit, clefăit. Am căutat din ochi sursa aceluia zgomot straniu și am văzut pe parchet niște băltoace mari și murdare. Era limpede, pantofii Annei Andreevna erau ireparabil muiți. Am așezat-o pe un scaun și m-am apucat să-i scot sandalele de vară, umflate de apă, cu desăvîrșire nepotrivite pentru bălțile de octombrie. Am strigat-o pe Olga Fiodorovna. Apreciind situația dintr-o ochire, mi-a comandat:

— Adu-mi din baie un prosop, din dulap ciorapii mei de lână, și pleacă de aici.

În ușă stătea Gherman. I se vedeau pe față maxilarele înclăstindu-i-se nervos. L-am condus în sufragerie.

Fără să vadă scena din antreu, Șvart ghicise totul, urmărind cu privirea cum alergam cu ciorapii de lână în mîini.

După vreo zece minute, în sufragerie au intrat Anna Andreevna și Olga Fiodorovna. Anna Andreevna ne-a salutat calm. Ochii celor de față s-au îndreptat fără voia lor spre picioarele ei. Anna Andreevna stătea acolo în ciorapi de lână — pantofii Olgăi Fiodorovna nu-i veneau. Apropiind un scaun de șemineu, s-a așezat spunind:

— Să mă încălzesc.

Înfățișarea ei provoca o impresie stranie. Lingă șemineu ședea o femeie trecută de tinerete, căruntă, sărăcăcios îmbrăcată, fără pantofi, întinzându-și spre foc picioarele înghețate de frigul de afară. Și în același timp, întreaga ei ființă, capul ei aplecat mîndru, trăsăturile severe ale chipului — totul era la ea mareț și simplu. Știam că descriindu-i ținuta e deseori folosit epitetele — regesc, împărătesc. Acest epitet, aveam impresia, i se potrivea cel mai bine și acum aceste femei înfrigurate, șezînd lingă șemineu. Sărăcia nu făcea decît să-i sublinieze marea semeață. [...]

Gherman a turnat coniacul, i-a dat Annei Andreevna un pahărel și a spus:

— Pentru Anna Andreevna a noastră, pentru regina noastră cerșetor! Și i-a sărutat mîna.

Buzele Annei Andreevna au tresărit într-un suris.

— Mulțumesc — a spus ea. [...]

În timpul cinei Jenea Șvart a fost cel care „a condus masa”. El a povestit diferite istorii din „eroica” lui biografie, — cum au fost interzise spectacole cu piese de-ale lui, cum i s-au cerut schimbări în text. Intonația povestirilor lui era și tristă, și zglobie.

Și Olga Fiodorovna, și Iuri Pavlovici îl susțineau pe Șvart.

Despre situația din acel moment a Annei Andreevna, repet, nimeni nici nu picnea. Înțeleapta Ahmatova înțelegea însă bine intențiile bune ale prietenilor din jurul mesei. Și dorea să-i ajute pe cei ce se străduiau atît de sincer s-o ajute pe ea. Dar milă, Ahmatova nu accepta. [...]

Anna Ahmatova nu asista pur și simplu la masă — ea asculta cu atenție, reacția la cele ce se petreceau, dădea replici, răspundea la întrebări (de cele mai multe ori de ordin cotidian) și, ca totdeauna, era laconică, zgîrcită la vorbă și în gesturi. La masă ședea fermecă-

toare și deșteaptă, receptînd cu sensibilitate și finețe discuțiile, versurile și spiritele — o femeie obișnuită și în plus defăimată și neajutorată în biruirea greutăților ce-i asediaseră existența.

Și, în același timp, avea în ea ceva neobișnuit, ceva ce o deosebea de toți cei dimprejur, inclusiv de prietenii ei — scriitori talentați, interlocutori străluciți. Nu mi-a venit imediat cuvîntul care să poată explica această impresie. Pînă la urmă însă mi-a venit — distanța.

Ahmatova țindea de o altă lume, ea aparținea integral, prin întreaga ei ființă, artei secolului XIX, continuatoarea căreia era. Mai exact — prin care pur și simplu ea trăia. Poezia era trăirea, viața și existența ei. Din această cauză loviturile soartei, mizeria, incapacitatea de a se aranja nu o înjoseau. Cei aflați în jurul mesei reacționau în mod obișnuit, omenește, în fața neplăcerilor — se necăjeau, se zbăteau, se nelinișteau, sufereau... Ahmatova se afla mai presus de toate acestea. Totdeauna (indiferent de ce s-ar fi întîmplat cu ea) lucra, întrucît trăia potrivit legilor deosebite ale poeziei. De aici, și aceea ținută mîndră, și chipul sever, încărcat de frumusețe aspră și demnă. Și poate chiar și o atitudine puținel condescendentă față de oamenii îndrăgiți de ea, care-și trăiau atît de singurcios necazurile, accidentele și obidele...

(G. P. Makogonenko, ...Din cea de a treia epocă a amintirilor)

Este știut că poeții, chiar și cei mari, sint rareori înzestrați cu virtutea de a se aprecia pozitiv unul pe altul. Berggolț vorbea despre mulți dintre contemporanii ei cu un zîmbet entuziast, pe mulți îi cita — cînd venea vorba, sau așa, pur și simplu. Printre preferințele ei se numărau Zabolotki și Svetlov, Ahmatova și Tvardovski. [...]

Mereu și mereu revenea ea la Ahmatova — la versurile ei, la vorbele ei, la înfățișarea ei vie. „Opsprezece ani am trăit în viață cu ea”, — spunea Olga Fiodorovna. Și-o amintea nu ca pe o bătrînă impunătoare, primind cu bunăvoință semnele de atenție — așa cum am avut eu odată prilejul s-o văd în anii ei tîrzii — ci ca pe o cu totul alta: veselă, zburdalnică, în vîremurile ei bune. De parcă ar fi sărit pîrleazul... La Moscova o avea ca prietenă pe acrită Faina Ranevskaia, și se întîmpla ca în trei să bea vodcă, să cînte cîntece, să se maimuțărească, să hohotească de rîs. Din povestirile lui Berggolț am mai aflat și altele: Olga Fiodorovna a fost dintre cei care nu i-au întors Ahmatovei spatele în 1946, care i-au ajutat să treacă prin nenorocire. „Arta are două aripi, — spunea Berggolț, — tragedia și comedia. Și cum de-au izbutit ei atunci să lovească dintr-o dată în amîndouă! Ahmatova și Zoscenko: i-au alăturat artificial, dar nu întîmplător”.

În acel an postbelic, cartelele nu fuseseră încă desființate și Ahmatova, exclusă din Uniunea Scriitorilor, era privată de ele. Primindu-și rația, Berggolț ducea cu suferințele în casa de pe Șeremetievski supra și felul doi,

și uneori mai apuca cite o sticlută de un sfert. Ele își citeau una alteia versuri, stăteau de vorbă cu vocea scăzută, fără să aprindă lumina, pe înserate coborau pe Fontanka. „N-am știut că revoluția folosește ca pedeapsă moartea prin înfometare”, — a răspuns Berggolț cînd i s-a reproșat că o ajută pe Ahmatova.

...Așa decurgeau conversațiile noastre, fără vreo ordine sau vreun scop. Eu n-o întrebam despre nimeni și despre nimic în mod special. Acum, cînd îmi amintesc de ea, sau cînd îi recitesc versurile — o, cite întrebări mi se mai învîrtesc pe limbă, dintre cele mai diferite, pe care nu le-am pus la vremea lor! Aș fi dorit s-o întreb despre Boris Kornilov, despre Evgheni Șvarț, despre Ahmatova încă și încă. Ce versuri își citeau? Despre ce vorbeau ele?

(V. Lakșin, *Versurile și destinul*)

8 martie 1954. La Vsevolod Ivanov (blini). Am întîlnit-o acolo pe Anna Ahmatova, prima dată după catastrofa ei. O femeie căruntă, calmă, grasă, foarte simplă. Deloc asemănătoare acelei poete stilizate, timide și în același timp trufașe, pieptănată cu breton, slăbuță, care l-a adus la mine pe Gumiliov în 1912 — acum patruzeci și doi de ani. Despre catastrofa ei vorbește calm, cu umor: „Am cunoscut o mare glorie, am încercat cea mai mare neglorie — și m-am convins că, în fond, sînt unul și același lucru”.

...Îi spun odată lui Evgheni Șvarț că n-am mai fost de mult la teatru. El îmi răspunde: „Da, într-adevăr, din organizația voastră vine de unul singur Zoscenko”. (Și toată organizația constă din doi oameni.) Lui Zoscenko, — spune ea — i-au propus nu de mult să plece în străinătate... Îl întreb: unde? Îmi spune: „M-am speriat așa tare, că n-am mai apucat să întreb...”

Am încercat din nou în prezența ei aceeași emoție ca în tinerețe. Simți măreția, noblețea, imensitatea harului ei, a destinului ei.

30 iunie 1955. Ahmatova a venit la mine chiar în ziua în care Nehru a sosit în U.R.S.S. cu avionul. Șoseaua Mojaiski era plină de lume venită să-l întîmpine, toată circulația în direcția Peredelkino — întreruptă. În fața noastră — un zid de milițieni, tot repetind același cuvînt: „Înapoi!”. Și asta în timp ce în mașină stă obosită și epuizată Ahmatova, pe care doresc atît de mult s-o scot din duhoare, în natură...

Ahmatova a fost, ca totdeauna, extrem de simplă, binevoitoare și totodată regească. Cîrînd am înțeles că a venit la mine nu de dragul aerului curat, ci exclusiv din cauza poemului ei. (E vorba despre *Poem fără eroi* — nota Elenei Ciukovskaia.) Evident, în viața ei tragică, chinuită, poemul îi este singura rază de lumină, singura iluzie a fericirii. A venit să discute despre poem, să audă laude la adresa poemului, să trăiască vremelnice prin poemul ei. Îi e nesuferit să se gîndească la faptul că multor cititori le scapă conținutul poemului ei, se încapăținează că poemul e pe deplin inteli-

gibil, deși pentru marea majoritate el e o aiureală... Ahmatova împarte omenirea în două părți inegale: în cei care înțeleg poemul și în cei care nu-l înțeleg.

(K. I. Ciukovski, Din *Jurnal*)

Din cauză că în poezia și în viața Annei Ahmatova au fost multe suferințe și năpaste, cititorii pot, probabil, să-și închipuie că ea a avut un caracter ursuz și morocănos.

Nimic nu e mai departe de adevăr. În mediul literar, mai rar mi-a fost dat să întîlnesc un om cu o asemenea înclinație pentru gluma ironic-usturătoare, pentru vorba de duh, pentru sarcasm.

În mod straniu această ironie s-a amestecat la ea cu bunătatea și cordialitatea. [...]

...Scriu rîndurile acestea și mă tem tot timpul că cititorul și-ar putea forma părerea denaturată că, în contradicție cu toate evenimentele din biografia ei, încerc s-o prezint pe Ahmatova plină de dragoste de viață, vesel-nepăsătoare.

Evident, n-am nici pe departe asemenea intenții. Dar am văzut-o de atît de multe ori epuizată de insomnii, de boli, de sărăcie, de munci apăsătoare, încît am dorit, firesc, să-mi amintesc — și mie și altora — zîmbetul ei, umorul ei, rîsul ei plin de voieșie, căci doar nu poți caracteriza un om printr-o singură și unică latură a personalității sale, printr-o singură perioadă a biografiei lui.

În caracterul Ahmatovei sălășluiau nu puține calități dintre cele mai diferite, ce nu se lasă prinse într-o simplificată schemă sau alta. Personalitatea ei bogată, complexă cunoștea din belșug trăsături rareori îmbinate la același om. [...]

Și încă o postură a Ahmatovei — cu desăvîrșire neasemănătoare celorlalți: între zidurile blestemate ale unui apartament în comun, unde dincolo de ușa unor vecini neciopliți urlă fără încetare un patefon, dădăcînd ceasuri la rînd copiii vecinilor, tratîndu-i cu dulciuri, cîtîndu-le diferite cărți — celui mai mare, din Walter Scott, celui mai mic — „Povestea cocoșelului de aur”. Aveau un tată supărat, care la beție nu rareori îi snopea în bătaie. Auzindu-le țipetele disperate, Anna Andreevna se grăbea să le sară micuților în ajutor, dar acest lucru nu-i reușea nici pe departe totdeauna.

Încă în timpul războiului a ajuns pînă la ea știrea că unul dintre protejații ei a murit în blocada Leningradului. Ea i-a închinat un epitaful care începe cu aceste cuvinte:

*Cu pumnul tău bate la ușă,
Ți-o deschid. Ți-am deschis-o mereu.*

Pentru el, pentru copilășul acela, ușa ei a fost totdeauna deschisă.

Aceeași contemporană mai tinără a Annei Ahmatova, care mi-a pus la dispoziție cu atîta amabilitate însemnările ei memorialistice despre ea, scrie:

„Am remarcat nu o dată că, fiind cu copilul în brațe, ea (Ahmatova) începea brusc să semene cu statuia Madonei — nu la față, ci prin întreaga ei ținută, prin măreția ei simplă și îndurerată”.

Această „măreție simplă și îndurerată” a Ahmatovei a fost, o repet, însușirea ei inalienabilă. Ea a rămas măreață totdeauna și pretutindeni, în toate întâmplările vieții — și într-o conversație de lume, și în convorbirile intime cu prietenii, și sub loviturile sălbatice ale soartei, — „măcar acum de-ar fi turnată-n bronz, pe pedestal, bătută în medalie”!

(K. I. Ciukovski, Din Amintiri)

...Nu se despărțea de lucrurile în care se împănise pentru ea memoria inimii. Acestea erau „veșniciei ei tovarăși de drum”: un șal, dăruit de Marina Tsvetaeva, un desen de-al prietenului ei Modigliani, un inel primit de ea de la soțul ei care murise, — toate aceste „obiecte de lux” nu făceau decît să sublinieze și mai pregnant mizeria existenței ei cotidiene, a situației ei: o plapumă străveche, un divan desfundat, un halat imprimat uzat, pe care timp îndelungat l-a avut ca unică îmbrăcăminte de casă.

Era sărăcia obișnuită de care nici măcar nu mai încerca să scape.

În 1964, după ce a primit premiul Edna Tormina, a cumpărat în Italia o grămadă de cadouri pentru prietenii mai apropiați sau mai depărtați, iar pentru sine — dacă a cheltuit a douăzecea parte din premiul ei.

(K. I. Ciukovski,
Din articolul *Forța victorioasă a poeziei*)

Au trecut anii.

În februarie 1966 Ahmatova s-a îmbolnăvit grav, la Moscova. Tratatul decurgea satisfăcător. Pentru deplina restabilire, Anna Andreevna a fost internată într-un sanatoriu de

lingă Moscova. Dar, pe data de 5 martie ea a murit în urma unui atac de cord.

În seara de 9 martie coșciugul cu corpul neînsușit a fost adus la Leningrad. Pe 10 martie la orele 2, la Casa scriitorilor a început adunarea de doliu. Au vorbit poezii Olga Berggolț, Mihail Dudin, Maia Borisova, oameni de știință...

Sute de leningrădeni au venit să-și ia rămas bun de la poet. Într-un șir nesfârșit s-au perindat ei prin fața catafalcului.

După această despărțire, cortegiul funerar s-a îndreptat spre Komarovo. În numele scriitorilor leningrădeni, la mormint am avut însărcinarea să vorbesc eu.

La cimitirul singuratic din Komarovo am ajuns cînd începuse să se întunece. Siciul a fost purtat prin fața celor ce veniseră din Leningrad la Komarovo pentru a aduce un ultim omagiu Annei Ahmatova.

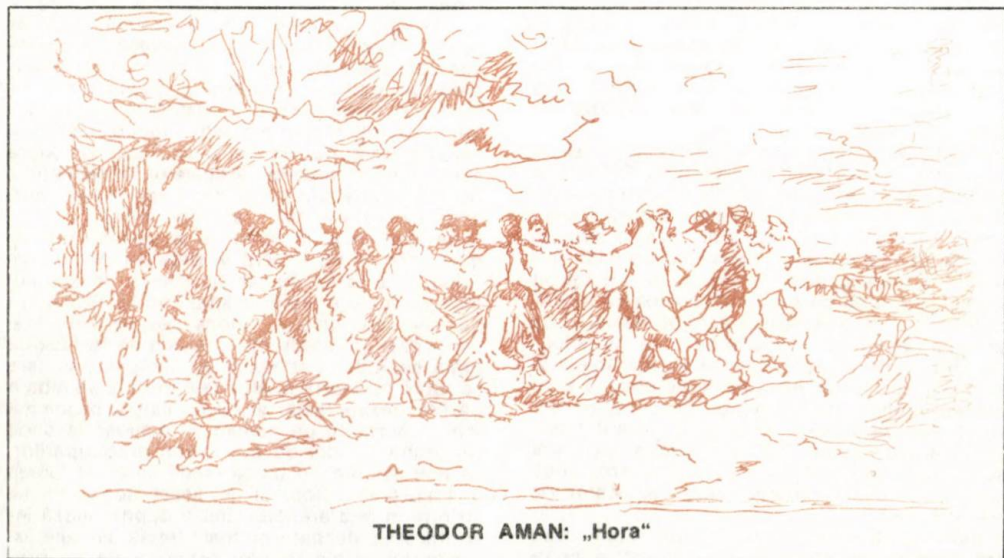
Cuvinte de adio au rostit poezii moscoviți Serghei Mihalkov și Arseni Tarkovski. Ultimul am vorbit eu.

(G. P. Makogonenko,
...Din cea de a treia epocă a amintirilor)

Uluitor nu e faptul că a murit după ce a trecut prin toate încercările, ci faptul că a trăit printre noi cu încăpăținare, măreață, mîndră luminoasă, și încă din timpul vieții — nemuritoare. E necesar ca acum, imediat, să înceapă alcătuirea unei monumentale cărți despre viața ei inspirată și plină de învățăminte.

(K.I. Ciukovski, Telegramă trimisă în martie 1966
secției din Leningrad a Uniunii Scriitorilor)

**Traducere și prezentare
de JANINA IANOȘI**

THEODOR AMAN: „Hora”

VIAȚA CA O CORIDĂ

Părerea mea e că Don Quijote e înțeles rău ca erou al iluziei. Cînd cavalerul se hotărăște să plece la drum și se gîndește că o iubită îi este necesară pentru a da un sens și un scop triumfurilor sale, el nu face ceva unic. Dante, Petrarca și atîția alții care au cîntat dragostea n-au spus în esență altceva. Nici măcar atunci cînd își aminteste de o ființă de care altădată fusese îndrăgostit, cu toate că Dulcineea nu știuse nimic, Don Quijote nu e singur. Au mai existat bărbați care au iubit în taină o femeie, transformînd-o fără știrea ei în ideal. Situația se schimbă însă cînd cavalerul recunoaște că Dulcineea este mai mult decît un vis: „Eu mi-o reprezint în imaginație așa cum mi-o doresc”. Și îndeosebi cînd, exclamînd: „Dumnezeu știe dacă există sau nu o Dulcineea”, adaugă: „Acestea nu sînt totuși lucruri pe care trebuie să le verifici pînă la capăt”. Așadar, Don Quijote bănuiește sau chiar știe că iluzia lui nu este decît o iluzie! El este un erou lucid. Își construiește deliberat, ca un creator, o lume a lui. O lume care este aceea a artei. Tot atît de vulnerabilă și tot atît de nemuritoare. Problema pe care o pune acest aparent naiv, spaniol pînă în mada oaselor (în aceeași măsură în care Descartes nu putea fi decît francez), nu e a unui diagnostic medical: de ce vede monștri în loc de mori de vînt?, ci a unei credințe. Nici o iluzie nu ar fi posibilă fără iluzia că există dragoste, această credință îl susține pe Don Quijote, nu naivitatea. Ea îl ajută să ignore ironiile celorlalți și am convingerea că în lumea ideală a cavalerului de la Mancha, teoretic mincinoasă, se află mai mult adevăr decît în realitatea pe care Don Quijote n-o vede sau, mai degrabă, nu vrea s-o vadă.

Privită cu ochii lui, corida devine un fel de descîntec al morții și al încrederii. Ea te face să te gîndești la momentul cînd s-a ivit, cu milioane de ani în urmă, această creatură numită „om”, care n-a avut, probabil, decît o singură ocazie să apară, printre răcnetele bestiilor carnivore și catastrofele climatice, și s-a folosit de ea. S-ar zice că tauromahia vrea să reconstituie, într-un spectacol, curajul inițial și că arena a rămas unicul loc în care scenariul luptei dintre inteligență și bestie se mai joacă în forma lui pură. Iar această caracteristică e cu atît mai demnă de interes cu cît întreaga glorie de care se bucură toreadorul e meritul său. O cucerește singur, cu forțele sale, prin arta sa, în vîzul lumii. Și este, de aceea, străină de gloriile dubioase, oricîte dubii ar stărui pe marginea ei.

Încît logica mea e foarte simplă. Dumnezeu știe dacă există o coridă, așa cum mi-o închi-

pui eu, așa cum mi-o reprezint eu acum. Îotuși, zic, asemenea lui Don Quijote, acestea nu sînt lucruri pe care trebuie să le verifici pînă la capăt.

Sînt mulți cei care, în această superbă după-amiază catalană (sau andaluză), doresc să vadă ultima evoluție din actualul sezon a lui Pedro P. și ultima din carieră (cel puțin așa anunță ziarele) a celebrului El Cordobes, cel care a avut tupeul să-i spună lui Franco: „Noi sîntem spaniolii cei mai cunoscuți, eu întîii și apoi dumneavoastră”. Va fi, cu siguranță, o coridă de zile mari. Pedro P. va dori, evident, să lase admiratorilor săi o impresie care să-i justifice faima, iar El Cordobes, în final, va îmbrăca pentru ultima oară „straiele de lumină” la cei peste cincizeci de ani ai săi. El n-a mai fost văzut în arenă din septembrie 1981. Atunci, chiar după introducerea taurului, a sărit din tribună un băiețel, cu picioarele goale, care a scos dintr-un ziar împăturit o capă. El Cordobes s-a emoționat. Și-a adus aminte că el însuși, cînd era copil, a sărit într-o arenă din Madrid, cu miinile goale, în fața unui taur. Spera să fie remarcat de un impresar. În loc de asta, a stat douăzeci de zile la închisoare. Nu l-a lăsat inima să-l alunge pe băiatul în care-și regăsea copilăria, a vrut să-i îngăduie să facă două, trei pase, însă animalul l-a spintecat pe micul torero și de atunci El Cordobes a stat departe de arenă.

Afișe mari, în culori vii, pe care se detașează silueta unei femei elegante și un cap de taur, anunță fiesta. Casele de bilete sînt luate cu asalt, mulți gură-cască pindesc frumusețile zilei și sosirea matadorilor, iar poliștii abia prididesc să facă o relativă ordine în acest vacarm festiv în care milionarii se întîlesc cu cerșetorii și Don Juan-ii stau cot la cot cu călugării (ce caută ei aici? „plaza de los toros” e un templu profan!). Magia coridei a atras parcă întreg orașul aici. Nu lipsesc nici nobilele seînorite care lasă în urma lor o diră delicată de parfum. Bineînțeles, puștii care visează să devină într-o zi matadori nu vor putea intra toți (arena are totuși locuri limitate!), dar cei care nu vor reuși vor auzi de afară semnalele trompetei, strigătele, exclamațiile. Nu vor vedea taurul viu, dar îl vor vedea mort, cînd caili îl vor tîri afară din arenă.

Se zice că e un lucru rar să găsești un englez care să nu fi zărit în viața lui nici o fantomă, și e la fel de rar să găsești un spaniol care să nu știe nimic despre coride. Privindu-i pe cei care discută aprins despre cele mai bune pase, ai crede că nu există de la facerea lumii decît două categorii de oameni: unii care se luptă cu taurul și alții care trebuie să aibă o părere despre asta; și că nu există problemă mai importantă pe pămînt și în filosofie decît rezultatul coridei de azi. Restul preocupărilor, să mai aștepte. Ai putea crede chiar că lumea a fost creată tocmai în acest scop, să se stringă în fața arenelor, într-o după-amiază însorită, și se dezbată pe toate fețele șansele toreadorilor și ale taurilor pentru a da un pro-

nostic. Cine va învinge? Intrebare rămasă din timpuri imemorabile, repetată mereu. Corida e atît de veche și atît de tinăra, totuși! „Să pariem, din principiu, în favoarea inteligenței, e datoria noastră de animale raționale”, zice un domn bătrîn, foarte serios și corect îmbrăcat. Ceilalți îl aprobă. Sau, fără să spună nimic, încruntă sprincenele, în semn că ar avea de făcut unele obiecții la această teorie mult prea generală după opinia lor. Se gîndesc, poate, la faptul că Descartes a comparat omul cu o mășină, bine construită sau nu, afirmație care a fost desăvîrșită, se știe, în chipul cel mai oribil. Unul singur, cu o mutră de dihor isteț, rupe tăcerea cu vocea lui ascuțită: „Voi credeți că numai inteligența progresează? Vă înșelați”. „Hei, nu-ți mai bate gura”, îl opresc, supărați, ceilalți, după care toată lumea se întoarce la păreriile despre tauri.

Mă strecor prin această animație zgomoasă și colorată, admirînd pălăriile cordoveze, cu borurile drepte, celebrele șaluri de Manilla, bogat brodate și terminate cu ciucuri lungi de mătase, sau pieptănătura după moda andaluză care folosește un piepten înalt, înfipt în păr, spre ceafă. Evantaie de preț, mantile splendide, praf, lumină, gălăgie se amestecă într-o revărsare de pasiune, avidă de senzații. Din cînd în cînd, cineva ridică ochii spre cer. Nu cumva să plouă și să se amine corida! Dar, nu. Nu e nici un pericol. Cerul e curat, albastru și tinăr.

Un bărbat între două vîrste mă măsoară cu bunăvoință îngăduitoare, pentru că se observă, probabil prea clar, pe chipul meu că mă zăpăcește forfota sărbătorească din jur.

Desen de ALEX

— Ai mai fost vreodată la coridă? mă întrebă.

— Nu, răspund eu, incurcat și oarecum vinovat.

— Deci, un novice.

— Da.

Cîștigat de jena mea, omul se grăbește, să-mi dea cîteva sfaturi.

— Ai grijă să nu-ți destrami pălăria frămîntînd-o în mîini de emoție. S-au mai văzut cazuri. Și să nu-i deranjezi pe vecini dacă ți se face rău. Asta i-ar irita. Fii atent, mai ales, să nu-ți arăți panica tocmai cînd alții își strigă entuziasmul. Ar fi o greșală care te-ar expune la neplăceri. Spectatorii coridelor sînt foarte pasionați și capricioși. Dacă ții să te manifesti în vreun fel, cel mai bine e să faci ce fac alții. Aclamă cînd aclamă ei, huiduie cînd huiduie ei.

— A, nu, asta nu. De ce să huidui? Nu-mi plac asemenea lucruri, protestez eu grăbit. Și nici nu-i drept cînd un om își pune viața în pericol...

Binevoitorul spaniol se încruntă. Îmi vorbește, totuși, calm.

— Toreadorul, trebuie să știi, merge tot timpul între glorie și rușine. Dacă nu se teme, publicul îl răsplătește regește. Dacă nu e la înălțime, nu trebuie să se aștepte la înțelegere.

Și fiindcă par neconvins, adaugă:

— Nu există compasiune decît pentru toreadorii morți. Dar e timpul să te grăbești. Să nu pierzi primul semnal de trompetă.

Între timp, individul cu voce ascuțită și cu mutră de dihor s-a cățarat pe gardul metalic (poliștii nu-i dau atenție, probabil nu face asta pentru prima oară) și strigă:

— Cum e cu puțință ca în plin secol XX să existe un spectacol atît de crud? Blîndul, bunul, delicatul, suavul nostru secol (lumea ride), care n-a cunoscut decît mila, care n-a trăit măcelurile altor secole, e silit să suporte rușinea unei lupte ce nu mai are nici o justificare azi (și poliștii rîd acum). Spania adaugă faimei Inchiziției trista ei pasiune pentru coride pe un continent și într-un secol în care istoria s-a purificat, iar cruzimea a devenit o amintire (rîsetele devin nervoase). Trebuie abolit acest ultim coșmar al Europei, trebuie ștearsă această pată de pe conștiința secolului XX, pentru ca, în sfîrșit, caritatea să fie cu adevărat deplină.

— Am impresia că ăsta își bate joc de noi, zice un polișt și îndreptîndu-se spre gard se zborșește la oratorul improvizat: Hai, coboară și cară-te de aici!

Pe lîngă mine trece un băiat scund, negricios și tuns chilug, care duce de căpăstru un cal deșirat, pe care va încăleca un picador, bănuiesc.

— Hei, Manuel, îl strigă cel care mi-a dat sfaturi, luîndu-se după el. Azi ești mîndru că te cheamă Manuel, nu-i așa? Ca pe El Cordobes.

Îi arăt controlorului biletul, îl întreb în ce parte a tribunelor e locul meu, după care mă îndrept într-acolo, mai mult furișîndu-mă, de teamă să nu atrag atenția cuiva. Abia cînd mă

liniştesc, îndrăznesc să mă uit în jur.

Arena are trei caturi şi seamănă cu un circ antic. E ca un O imens, cu ovalul de nisip împrejmuit de o barieră care îi apără pe spectatori. Recunosc cele trei porţi de acces. Pe una va intra grupul toreadorilor. A doua serveşte taurului; este în imediata apropiere a boxei. A treia e rezervată picadorilor, care vor pătrunde câlări, înarmaţi cu lăncile lor lungi. Pe nisip nu se întâmplă însă deocamdată nimic. Unicul spectacol îl oferă tribunele.

Femeile şi-au aşezat şalurile pe balustradele lojilor, şi-au pus ochelarii de soare şi studiază din spatele lentilelor fumurii efectul produs asupra bărbatilor de prezenţa lor. Bărbaţii, însă, îşi împart atenţia între frumuseţe şi lupta care urmează să înceapă. Pălăvrăgesc, comunicându-şi ultimele noutăţi despre crescătorii de tauri angajaţi în competiţia de azi sau despre starea de spirit a toreadorilor şi numai rareori trag cu coada ochiului. Dezamăgite, frumoasele seşorite se apucă să studieze programele sau, făcându-şi vînt cu evantaiile, se întorc, nerăbdătoare, spre porţi. Văpăile caniculei sînt încă puternice, nisipul scînteiază orbitor. Dar iată, foarte aproape de balustradă s-a aşezat o ţigancă frumoasă, cu părul cărunt în falduri sumbre pe umeri, cu ochi întunecoşi şi perversi. Poartă o fustă înflorată, amplă, şi o bluză strîmtă, care stă să-i plesnească pe piept, lăsîndu-i umerii goi, nu prea mult, atît cît să fie plini de făgăduieli neclare. Cerceii enormi, de argint, care flutură la fiecare mişcare a capului lovindu-se de pielea gîtului, sporesc provocarea. O adevărată bestie erotică, numai instinct şi promisiune din creştet pînă în tălpi, ţigancă nu pare să vadă, însă, pe nici unul din bărbaţii care o examinează pe furis, iar faptul că e atît de indiferentă cînd îşi umezeşte buzele îi tulbură fără îndoială pe „los hombres de cuenta” din preajma ei. Mesajul pe care li-l transmite toată atitudinea ţigăncii e clar: să nu încerce să-i dea tircoale, căci e o femeie liberă să refuze.

În acest timp, un spaniol volubil, cu cămaşă cadrilată, îi explică unui tip blond, spălăcit, un scandinav probabil:

— Străinii ne socotesc barbari pentru că ne plac luptele cu tauri. E soarta Spaniei să fie mereu judecată de străinii care n-o înţeleg. Dar daţi-mi voie să vă atrag atenţia, seşor, că nu trebuie să confundaţi o arenă cu obişnuitele terenuri de sport. O astfel de arenă cum e cea în care ne aflăm e un mic univers. Vă miră ce spun? Vă rog să mă urmăriţi şi vă veţi convinge că nu exagerez, că din acest univers nu lipseşte nimic.

Există, înainte de toate, matadorul, nu? Eroul zilei. Există, apoi, bestia. Un fel de Caliban patruped. Cînd i se va da drumul din boxă va năvăli gata să ucidă orice îi va ieşi în cale. Cai sau oameni. Există cei care-l ajută pe matador. Picadorii. Banderilierii. Sarcina lor e să întărească bestia şi s-o obosească. După care se dau la o parte. Existăm, nu-i aşa? noi, spectatori. Martorii. Şi există, seşor, muzica. N-o auziţi? Passo doble. O coridă fără passo doble e ca o toamnă fără ploaie sau ca un

oraş german fără cîrnaţi şi fără metafizică. Să nu uit poliţia. Ea asigură ordinea. Îi duce la carceră pe puştii care sar în arenă fiindcă au prea mult curaj şi pe matadorii care dau înapoi fiindcă au prea puţin. Şi există apoi ceea ce nu se vede. Undeva în spate se află infirmeria, cu un chirurg îmbrăcat în halat alb, pregătit să coasă, dacă mai e cazul, un abdomen străpuns. Şi, bineînţeles, capela, seşor, căci toreadorii nu intră în luptă înainte de a ingenunchea în faţa Fecioarei. Există speranţă, primejdie, superstiţii. Da, da, trebuie să ştiţi că toreadorii sînt extrem de superstiţioşi. N-ar cobori în arenă dacă ar auzi un ciîne urînd sau dacă ar zări, întîmplător, o bufniţă. Există tot, seşor. Arena e mare cît lumea. Singura deosebire e că în lume nici gloria, nici moartea nu urmează legi atît de clare ca aici...

„Hei, linişte, intervin cîteva voci iritate. Mai terminaţi odată. Începe corida”.

S-au înşelat. Pe poarta dinspre miazăzi apar doi bărbaţi ducînd o placardă pe care scrie: „Por la muerte del infortunado...” Şi urmează numele toreadorului căruia, la ultima coridă, i s-au deschis vena safenă şi artera femurală. Pînă la spital, pierzînd prea mult sînge, a murit. În ziua înmormîntării, sicriul a fost purtat pe umeri prin faţa tribunelor goale, într-un ultim tur de onoare, după care, potrivit tradiţiei, a fost ucisă mama taurului ucigaş. În urma placardei, alţi bărbaţi duc nişte pături întinse. O ploaie răsunătoare de monede cade din tribune. E ofranda publicului pentru familia celui care a murit în arenă.

În timp ce bizarul cortegiu se îndepărtează, nisipul, întunecat o clipă, redevine strălucitor, iar bărbatul cu cămaşă cadrilată îşi reia explicaţiile.

— Un toreador fără graţie, seşor, e ca un actor care spune prost o tiradă, ca un tenor care cîntă fals. Şi nu toţi toreadorii au dreptul să ucidă taurul. Picadorul, de exemplu, are o lance de lemn, doar vîrfurile e de fier, aşa că nu-i poate servi decît ca armă defensivă. Dar s-o luăm sistematic. O coridă are trei acte. În actul întîi, taurul intră în conflict cu picadorii care combat, cum veţi vedea, câlări. E o luptă între taur şi centauri, din care taurul iese obosit şi cu coarnele minjite de sînge, dacă a reuşit să spintece abdomenul unui cal. În actul al doilea, intră în joc banderilierii. Ştiţi ce sînt banderilele, nu? Mici harpoane cu fişii multicolore de pinză. Trei rînduri de banderile sînt înfipite în grumazul animalului. Bijuterii care pregătesc victima pentru sacrificiu. Ele slăbesc şi mai mult forţa funestă a taurului, îi slăbesc în special muşchii gîtului, pentru ca animalul să ţină capul mai aplecat, ceea ce îi va da matadorului posibilitatea să înfigă sabia în locul indicat pentru moarte. În sfîrşit, actul final e al sacrificiului propriu-zis. Înarmat cu „instrumentele morţii”, sabia şi muleta, matadorul subjugă taurul, îl seduce cu bucata lui de stofă roşie, îl atrage prin pasele pe care le face într-un fel de dans funebru, urmărind să-l aducă în poziţia necesară, cu capul în jos, pentru a fi omorît. Atunci se ridică în vîrfurile picioarelor, se încordează şi înfinge sabia la ră-

dăcina coarnelor. Dacă taurul nu e răpus, lupta se reia. Dar dacă sabia nimereste ținta și taurul, clătînindu-se pe picioare, ingenunchiază în fața matadorului, să vedeți ce triumf! Un torent de chiote, de fluierături, de aclamații și aplauze inundă arena. Pălăriile zboară în aer și cad pe nisip, împreună cu alte suveniruri, evantaie, șaluri, flori, și nu rareori inele, ceasuri, portmonee. Să sperăm că așa va fi și azi. Căci corida, seînor, e ca o monedă care are pe o față înscrisă gloria, pe cealaltă, moartea. Nu se știe, cînd va cădea, pe ce față se va rostogoli.

Dar de ce nu începe lupta? Publicul și-a pierdut răbdarea. A discutat cît a discutat despre Avispado, taurul negru și agil (se pare că n-are cinci sute de kilograme, însă e foarte puternic, o fiară magnifică, zic conșcătorii) cu care se va lupta Pedro P. Acum freamătă. Se aud fluierături. Strigăte. „Los Toros! Los Toros! Los Toros!” Cei mai nervoși dintre spectatori bat din picioare și lovesc în balustradă cu ce pot, făcînd un zgomot infernal. Taurii sînt încă în boxe în loc să fie aici! În golurile dintre strigăte se aude muzica, acel passo doble care, ceva mai devreme, mă pre-dispunea la reverie; parcă eram la o veselă reuniune inocentă. Foarte frumos acest passo doble, dar spaniolii n-au venit aici la concert. Muzica trebuie să precedă ceva. Taurii! „Los Toros!” Vecinul meu fumează nervos, aruncînd țigara după cîteva fumuri ca să poată vociferă. Grațioasele seînorite tipă și ele, fără să-și menajeze coardele vocale. Mă ghemuiesc pe locul meu, intimidat. Aș striga și eu, dar n-am aplombul necesar. Și nici antrenament. Orice spaniol descinde în linie directă

nu numai din Don Quijote, ci și din conchistadori, așa că la el totul se rezolvă prin ereditate. Deci, mai bine mă abțin și mă rog în gînd să nu mai așteptăm mult, pentru ca sărbătoarea să nu degenereze. Există precedente primejdioase care arată că în aglomerații omul poate fi uneori feroce, săvîrșind acte pe care singur nu le-ar săvîrși. Ca să mă liniștesc, îmi concentrez atenția asupra unui alguazil îmbrăcat în negru, care stă nemișcat, absent, împietrit în costumul său tradițional. Cu atît mai rău pentru el! Ceilalți se pot descărca de tensiunea nervoasă. Inclusiv cei care nu posedă nimic, dar se bucură de totul într-o asemenea zi. La iritarea publicului contribuie poate și faptul că, din senin, vîntul a început să sufle, aducînd, uneori, din depărtare nori fini și gălbui de praf pe care-l răsucește în spirale chiar deasupra tribunelor.

Un sunet de trompetă potolește vacarmul. În sfîrșit, ora de soare și de pericol a coridei începe! Apar mai întîi doi alguazili călări, cu mantalele negre și pălăriile în formă de bicorn, împodobite cu pene roșii și galbene. În urma lor vin toți cei ce vor avea un rol de jucat în tragedia care se va desfășura în curînd, mai puțin picadorii. Merg în pas cadențat, în acordurile eternului passo doble, mîndri de primirea ce li se face și încrezători în steaua lor. Mulțimea aplaudă, ovaționează. Oacheșul Pedro a îmbrăcat azi un costum albastru, tivit cu argint, care contrastează cu tristețea întipărită pe obrazul lui. Pare preocupat. Îi face un semn cu mîna țigăncii cu fusta înflorată, gest din care toată lumea înțelege că îi va închina matadorul victoria dacă va birui taurul, după care răspunde sec la saluturi. Nimic mai detestabil la un toreador decît impresia că ar putea cerși succesul, îmi spun. De aceea, probabil, e Pedro atît de sobru. „Suerte”, strigă o voce groasă. „Suerte”, „șansă”, cel mai frumos cuvînt din tauramahie. Încurajarea tradițională și singura de obicei. Un spectator, însă, ține să mai adauge ceva: „Haide, este ultima”. Vrea să spună că este ultima coridă din sezon și că ea trebuie să fie un triumf. Pedro, superstițios, se încruntă: „Eu zic totdeauna că este penultima”. Lumea rîde. Inclusiv cel care a făcut gafa, aplaudă. Dar ce-a fost asta? Printre rîsete și aplauze s-au auzit parcă și cîteva fluierături. După ce cortegiul ocolește arena, dispare în spatele porților.

Un călăreț se îndreaptă spre loja rezervată celui ce prezidează corida și cere cheia boxei unde e închis Avispado. Cheia e aruncată, călărețul o prinde și se întoarce în galop. Arena, arhiplină, se agită. În aceste momente, mă orientez și eu după principiul ieziut că omul nu trebuie să știe, ci să creadă. Chiar dacă nu știu mare lucru despre luptele cu tauri, e important să cred și eu, asemenea celorlalți, că în fața noastră se va juca propria noastră farsă sau tragedie.

Mă zmulge din această stare individul cu cămașă cadrilată. El îi explică scandinavului că unii specialiști l-au contestat pe Pedro, cîtat în general foarte sus, pretinzînd că n-are noblețea și suavitătea marilor matadori, că folosește un stil decadent, plin de înfloritură. Și,

Desen de ALEX

ca un făcut, Pedro a decepționat la Sevilla, în chiar templul tauromahiei. A mai decepționat o dată la Madrid, la San Isidro. Acum e ultima șansă din acest sezon pentru a-și justifica renumele.

— Când te cheamă Pedro P. zice el, nu-ți poți permite să dansezi doar, fără să riști, în fața taurilor. Mai ales că nu lipsesc cabalele. N-ai auzit adineauri câteva fluierături? Pedro a acuzat pe unul din cronicarii coridelor că i-a pretins patru milioane de pesetas pentru a-l lăuda. Or, vă dați seama, dacă ar fi prea prevăzător azi, s-ar putea vedea atacat. Ca să-i oblige pe spectatori să nu se îndoiască de el, își va schimba probabil stilul, adoptînd unul mai sec sau poate chiar extrasec, și își va pune la bătaie întreaga sa artă. Publicul vrea ca matadorul să treacă foarte aproape de buza prăpastiei înainte de a merita cinstea sa omoare taurul.

Rumoarea și muzica au încetat. Nu se mai aud decît foșnetele unor copaci din apropiere. Ne răsucim, toți, capetele spre poarta de fier. Sufocat de emoție, abia mai respir. Arena e ca un vulcan mut. Și deodată, cele aproape cinci sute de kilograme ale lui Avispado pătrund pe pămîntul roșcat presărat cu nisip. Vecinii mei exclamă admirativ: „O, ce fiară!” Un taur trebuie să posede multe calități pentru a avea onoarea să fie ucis în plină fiesta, dar Avispado întrunește, se pare, toate condițiile pentru a-i încînta pe cunoscători. E sumbru și are mișcări abrupte. „Va fi o zi grea pentru Pedro”, e de părere cineva. Țiganka frămîntă în mîini o mică batistă, privind îngrijorată spre taur, care s-a oprit, zăpăcit de lumina brutală a soarelui și de scînteierile nisipului.

În jur, nimeni nu se grăbește să confirme părerea că pentru spanioli nu cel care are prea puțin este sărac, ci acela care dorește să aibă prea mult. Spectatorii înghesuți în tribune doresc să aibă și ceea ce nu pot avea. „Al toro”, strigă acum din toate puterile, asurzindu-mă. În așteptarea picadorilor, cițiva „peones” flutură cape roșii, ascunzîndu-se cînd sînt în pericol în dosul unor paravane de lemn. Ei sînt singurii cărora li se îngăduie să dea bir cu fugiții. Dar iată că își fac apariția picadorii, cățărați pe caii lor deșirați, pe șeile lor înalte, cu tălpile sprijinite pe scări masive, ce le apără picioarele. Conform tradiției, caii au cîte un ochi acoperit, cel dinspre arenă, ca să nu vadă taurul și să nu se sperie. Fără să vreau, cobor privirea. Știu că, și nu rar, taurul reușește să se debaraseze de lancea cu care îl înțeapă picadorul, să se arunce asupra calului, spintecîndu-i abdomenul cu coarnele. Bieții cai, ei înroșesc cei dintîi nisipul. Și fără să se poată apăra. Ba, societatea crescătorilor de tauri din Spania a protestat, am auzit, cînd caii au fost echipați cu un „pecho protector”, un fel de platoșă care-i scapă uneori; ea susținea că, demoralizați de încercările infructuoase de a nimici caii, taurii pierd din bravura lor și scad astfel din combativitate. Și asta în

același locuri unde Rosinanta e departe de a fi un simplu mijloc de transport!

Trompeta sună din nou, semn că picadorii, terminîndu-și misiunea de a-i slăbi fiarei rezistența și de a-i desăvîrși furia, au ieșit din scenă. A venit rîndul banderilierilor. Ei își înfig banderilele, cîte două odată, și fac un pas în-lături pentru a se feri de taur. Șuvițe de sînge înroșesc acum ceafa întunecată a lui Avispado. Spectatorii aplaudă. Le place acest colier roșu și nu se cruță cînd trebuie să răsplătească o mișcare izbită, frumoasă, îndrăzneată. Aproape toți sînt niște erudiți ai coridei, dublați de temperamente aprinse. Au coardele vocale exersate și își etalează vehement pretențiile, salutînd fiecare reușită și sancționînd fiecare stingăcie. N-am văzut un public mai pasional și mai capricios, care să-și adore favoriții fiind pregătit să devină în orice moment ingrât cu cei care-l dezamăgesc.

Hăruielile picadorilor, asalturile banderilierilor n-au fost totuși decît pregătiri. Adevărata coridă începe cînd taurul și matadorul rămîn singuri față în față. Cînd cineva trebuie să moară și nu se știe cine va muri. Jocul cu pliurile romantice ale capei, de un roșu aprins pe dinlăuntru, și scrișnetul copitelor pe nisip imping lupta la paroxism și nu trebuie să fii

Desen de ALEX

psiholog pentru a înțelege că sub încordarea din tribune vulcanul e gata să erupă.

Pedro pare calm. Trebuie să fie calm. Nu se poate baza decât pe îndeminarea sa în aceste momente decisive. E un toreador baroc, se spune, avînd un simț înăscut al strategiei, iubește taurii, care sînt toată viața lui, și își dorește, fără îndoială, să mai citească o dată în ziare ceea ce s-a scris cînd a devenit vedetă, că orologiul arenei s-a oprit în momentul în care a ridicat el muleta. Numele lui a răsunat atunci ca o fanfară. Îi emoționase pe cunoscători prin sinceritatea sa. Dar succesul uzează teribil.

În ciuda așteptărilor, Avispado nu se repede furios. Are mișcări moi, acum. Pare chiar inofensiv. Unii spectatori încep să se impacienteze, dau semne de nervozitate. Nu cumva reclama care i s-a făcut lui Avispado a fost o înșelătorie? Poate că organizatorii au vrut să-i tragă pe sfoară, să-i opună un taur slab lui Pedro, ca să-l favorizeze.

— Se înșală, îi spune scandinavului însoțitorul său. Uită că un taur e mai periculos decît nu se grăbește să atace. Înseamnă că începe să-și calculeze loviturile.

Pedro înțelege ce se întîmplă. Un toreador simte instinctiv căldura sau răceala tribunelor. Stăpînindu-se, face o mișcare scurtă, care ne îngheață pe toți. Coarnele taurului au trecut

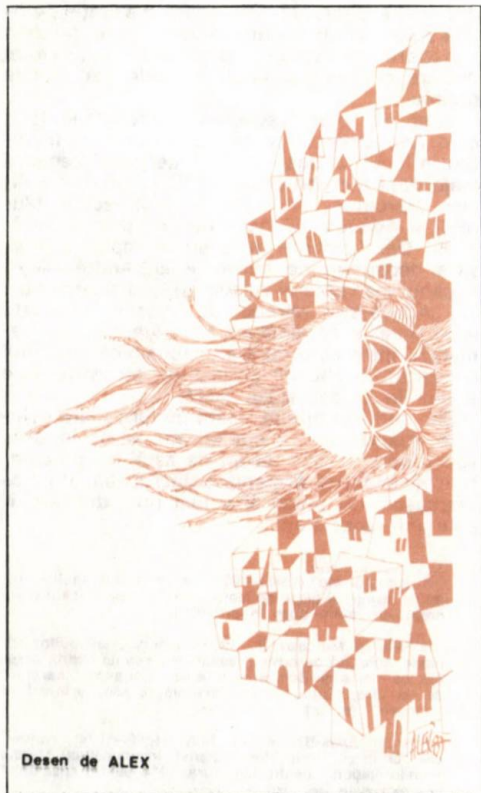
milimetric pe lînga șoldul lui. „Viva Pedro!” izbucnesc, plini de admirație, cîțiva spectatori. Alții rămîn rezervați. Așteaptă. Cu un elan sec, Pedro se întoarce și arată din nou fiarei muleta, fără să-i dea răgaz, după care rămîne drept pînă cînd, cu o mișcare ușoară a trupului înapoi, se ferește de contactul fatal cu coarnele taurului. Ah, această pasă n-a fost totuși perfectă. Căci abia trecut de trupul matadorului, taurul revine.

— A fost un avertisment pentru Pedro, e de părere bărbatul cu cămașa cadrilată. Avispado e mai primejdios decît a crezut.

Țiganca a devenit palidă. În mod normal, Pedro ar trebui acum să fie atent la eschive, dar ea știe probabil că, urmărit de amintirea neplăcută a coridelor de la Sevilla și Madrid, matadorul va risca. E prizonierul propriului său prestigiu. Și, într-adevăr, Pedro se agață de fiecare mișcare, prelungeste pasele, forțînd nota. Încearcă imposibilul, deoarece publicul nu i-ar ierta o decepție în plus. Din fericire, e un iluzionist abil, iar agilitatea îl ajută să iasă cu bine din momentele dificile. „La izquierda! La izquierda!” „Stînga! stînga!”, strigă, cu figurile congestionate, spectatorii din jurul meu, îndemnîndu-l să efectueze pasele cu mîna stîngă și să-și asume astfel maximum de risc înainte de a avea dreptul să sacrifice taurul. Matadorul se conformează. Stringe cu mîna stîngă muleta și așteaptă, cu picioarele impecabil lipite, asaltul taurului. A reușit. În tribune e acum un adevărat delir. Atmosfera a ajuns aproape irespirabilă. Există chiar ceva erotic în surescitarea arenei. Și iată că în mîna lui Pedro lucește sabia. Poate că toreadorul ar trebui să fraternizeze cu taurul împotriva celor care-l împing să se ucidă unul pe altul, însă ar fi periculos să spun așa ceva, tocmai acum. Tac și privesc. Pedro își stăpînește mîna să nu-i tremure. Trebuie să țintească bine. Avispado suflă greu. Parcă și el ar ști, după ultimele asalturi dezordonate, că trebuie să se concentreze. „Acum, Pedro, arată-ne ce știi”, tipă cineva. Spaniolii sînt învinuiți de lipsă de tenacitate, că nu duc lucrurile pînă la capăt, că nu finalizează victoria, dar nici unui toreador nu i-ar fi iertată o victorie pe jumătate. Și poate că ei sărbătorească la o coridă nu atît înfrîngerea taurului, cît înfrîngerea unui din marile lor defecte. În tribune e un vacarm asurzitor. Soarele arde nemilos, orbitor, iar publicul îi cere toreadorului să îndrăznească, să riște. Muleta (dar ce este o bucată de pînză?), picioarele lipite (dar ce este simetria acestor picioare?), sabia întinsă (dar ce este orizontalitatea unei săbii?), totul se învîrte parcă în fața mea. Simt că îmi cedează nervii, că sînt extenuat. „Al toro! Al toro!” poruncește mulțimea. Și nu mai înțeleg nimic. S-a clătînat Pedro, sau mi s-a părut? Închid ochii...

Cînd îi deschid, în arenă nu e nimeni, în afară de mine. Stau în fața mașinii mele de scris, ascult vîntul care spulberă ce-a mai rămas din frunzișul plopilor de peste drum și mă gîndesc la viața mea.

Desen de ALEX

SCANDALUL GONCOURT

In cei 91 de ani de existență, Academia Goncourt — instituită în 1896 de Edmond de Goncourt în amintirea fratelui său Jules, pe care l-a adorat — a înfruntat patru scandaluri, care i-a dezbinat pe cei zece membri ai săi, împărțindu-i în tabere. A stîrnit o mare vîlvă în presa vremii, unul dintre aceste scandaluri, ajungînd chiar în fața tribunalului, iar ultimul provocînd, ca să spunem așa, o schismă.

Primul s-a întîmplat în 1932 cînd, în loc ca Louis-Ferdinand Céline¹ să fie desemnat laureatul premiului Goncourt, atît de rîvnit de tinerii scriitori, pentru romanul său „Călătorie la capătul nopții” — așa cum se hotărîse, cum se obișnuia, cu o săptămînă înainte, de majoritatea acestui prestigios for cultural — premiul i-a fost atribuit lui Guy Mazeline pentru romanul său „Lupii”. Scandalul a izbucnit cu furie, Lucien Descaves, care îl susținuse cu multă căldură pe Céline, părăsind Academia, pe care a numit-o „un bîlci, în care totul e de vînzare”, iar Galtier-Boissière, în „Le Crapouillot”, l-a atacat cu vehemență pe președintele Academiei, Rosny aîné², cerînd demisia lui, deoarece „își vinde votul în fiecare an”.

Al doilea scandal a izbucnit în 1947, cînd membrii Academiei au fost convocați în cabinetul unui notar în loc, așa cum se obișnuia de obicei, de restaurantul Drouant. Ce se întîmplase oare? Trei dintre membrii ei: Jean Ajalbert, René Benjamin și Sacha Guitry³ fuseseră acuzați de colaboraționism și, ca atare, nu mai participau de trei ani la ședințele Academiei, fără să fie propriu-zis excluși. Or, în 1945, ultimii doi — Ajalbert murise între timp — fuseseră disculpați, tribunalul constatînd că „activitățile lor de scriitori nu pot fi criticate”.

Sacha Guitry, socotind că acea convocare e „un afront”, „o măsură insultătoare” hotărî, împreună cu René Benjamin, să nu dea curs convocării; ba, mai mult decît atît, ei acordară premiul Goncourt-Jules, — cum i-au spus ei — lui Kléber Haedens, pentru romanul său „Salut la Kentucky”, în timp ce membrii Aca-

demiei atribuiseră premiul, cel real, lui Jean-Louis Curtis, pentru romanul său „Pădurile nopții”. Deci, în vitrinele librăriilor cele două cărți apărură cu banda roșie „Premiul Goncourt 1947” și „Premiul Goncourt al lui Sacha Guitry și René Benjamin”, ceea ce nu se putea tolera. De aci, discuții aprinse, amenințări, iar Academia, neputînd obține excluderea celor doi vinovați, le-a dat un vot de blam. A urmat un proces, în urma căruia autorul și editorul romanului lui Haedens au fost condamnați la plata unei despăgubiri de 700 000 franci, în loc de 5 milioane cît reclamasese inițial Academia împotriva piriților, firește, a lui Sacha Guitry și René Benjamin.

Al treilea răsunător scandal a izbucnit în 1960, cînd Academia a acordat premiul lui Vintilă Horia, pentru romanul său „Dumnezeu s-a născut în exil”. Or, la scurt timp după atribuirea premiului, „L'Humanité” și „Les lettres françaises”, urmate apoi, la scurt timp, de celelalte ziare, relevau că Vintilă Horia „a aparținut Gărzii de Fier și a scris nenumărate articole, făcînd apologia nazismului și a fascismului, îndemnînd la violență și ură de rasă etc.”, fiind chiar condamnat în 1946 de către tribunalul român.

În fața acestei situații cu totul neașteptate, precum și a presiunilor exercitate de organizațiile de foști luptători și deportați, Academia, recurge la un subterfugiu: a atribuit premiul, dar nu l-a decernat. Din această situație penibilă a scos-o chiar autorul însuși care, printr-o scrisoare adresată președintelui Academiei, declară că, spre a liniști spiritele, renunță la premiul.

În sfîrșit, ultimul scandal a izbucnit în 1971 cînd Academia urma să aleagă un nou membru în locul lui Jean Giono⁴, decedat, alegerea majorității membrilor îndreptîndu-se spre Félicien Marceau⁵, unul din cei mai recentii laureați ai Academiei, încununat cu premiul ei în 1969. Dar lucrurile nu s-au întîmplat așa și, spre deosebire de afirmația lui André Billy⁶, decanul de vîrstă al Academiei, care declarase că „Adevăratul miracol al celor din această Academie e că alcătuim un grup de buni camarazi, între care nu s-a produs niciodată nici o ceartă”, a izbucnit un scandal monstru, care a dus la o adevărată criză.

Dar cum nu putem relata pe larg toate celelalte scandaluri — spațiul nu ne-ar îngădui acest lucru — să-l lăsăm de astădată pe celebrul dramaturg Armand Salacrou să ni-l povestească, deoarece el a fost unul din principalii lui detonatori.

¹ Pe numele lui adevărat Louis Destouches (1894—1961), după ce a exercitat mai multe meserii, devenind apoi medic într-o periferie a Parisului, s-a lansat în literatură, romanul său „Călătorie la capătul nopții”, cu sau fără premiul Goncourt, făcîndu-l celebru peste noapte (n. tr.).

² Joseph Henri Romy (1856—1940) a scris, împreună cu fratele său, Séraphin Justin Boex Rosny (1859—1948) o serie de romane realiste și de evocări ale primului război mondial (n. tr.).

³ Autor dramatic și actor de teatru și cinema (1885—1957), a scris peste 120 de piese, toate jucate cu deosebit succes, numeroase scenarii de film, ca și romane (n. tr.).

⁴ Jean Giono (1895—1976), autorul mai multor romane, eseuri și piese de teatru, calificat de critica literară drept „un mare poet în proză” (n. tr.).

⁵ Félicien Marceau (n. 1913), autorul mai multor romane, culegeri de nuvele, eseuri și piese de teatru, apreciat de Pierre de Boisdeffre în a sa „Istoria vie a literaturii de azi” drept „una din cele mai sigure valori a literaturii franceze” (n. tr.).

⁶ André-Jules-Barthélémy Billy (1882—1974), romanțier, critic și istoric literar, ziarist, încununat cu Marele Premiu Național pentru literatură, 1954, pentru ansamblul operelor sale (n. tr.).

CRIZA ACADEMIEI GONCOURT SAU MAREA CONTESTAȚIE

La începutul lunii martie 1971, doar opt membri ai Academiei Goncourt — Hervé Bazin lipsind, fiind victima unui accident de mașină — eram adunați, ca totdeauna în astfel de împrejurări, în salonul albastru al Academiei, spre a desemna pe succesorul lui Jean Giono. Lucrurile păreau că se vor desfășura normal, deoarece în prealabil noi ne fixasem alegerea asupra lui Félicien Marceau. Potrivit obiceiului și a îndemnului lui Roland Dorgelès, președintele nostru, efectuasem personal un demers pe lângă cel propus care, firește, a primit propunerea cu entuziasm. Mai mult decât atât, la începutul lunii februarie 1971, cu o lună înainte de data prevăzută pentru înlocuirea lui Giono, Marceau participase la masa noastră, ocupînd fotoliul nr. 1, deținut înainte de Léon Daudet, La Varenne și Colette, înainte de a-i reveni lui Giono. Așa încît totul arăta că alegerea lui Marceau se va face cu unanimitate de voturi.

Dar, peste o lună, totul se schimbaseră: în ajunul scrutinului el nu mai dispunea decât de trei voturi: al lui Queneau⁷, Hériat⁸ și al meu.

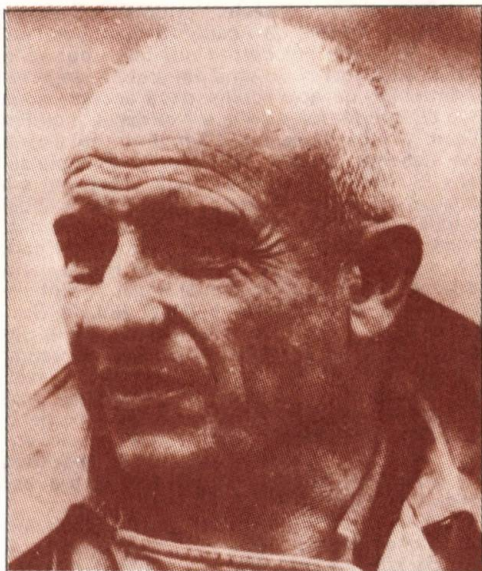
Atunci, Armand Lanoux⁹ s-a dus la Marceau, spre a-i prezenta situația.

— I-am spus, declara Lanoux, că șansele lui au diminuat considerabil și că, deci, de astă dată nu va fi cooptat, dar că, poate, altădată...

Ce elemente noi interveniseră, în cursul celor patru săptămîni, care i-au fost fatale lui Félicien Marceau, modificînd atât de radical o situație care, la început, se prezentase aparent fără probleme? În primul rînd, constatarea că, după moartea lui Giono și pentru prima dată după 1954, academicienii publicați de editura Gallimard nu se mai aflau acum, — în cazul alegerii lui Marceau — decît în situația de patru din cei zece, iar dacă Marceau nu era ales — în situația de trei din cei zece.

În al doilea rînd, apariția inopinată — în fața lui Félicien Marceau — a unui rival despre care, cu șase săptămîni înainte, nici nu fusese vorba: Bernard Clavel¹⁰, care fusese încununat cu premiul Academiei noastre în 1968.

După ce ușile salonului s-au închis, Dorgelès a dat citire unei scrisori a lui Hervé Bazin — cum am spus — victimă a unui accident de mașină, care nu putea participa la ședința noastră și-l rugase pe președinte să voteze în

Bernard Clavel, „mărul discordiei” din 1971

numele lui și anume pe Bernard Clavel.

— Cer explicații! Bazin ne-a promis că o să-l voteze pe Marceau. Și acum îl votează pe Clavel! am exclamat eu.

În clipa aceea, Lanoux anunță că și el va vota pe Clavel, iar Dorgelès declară că-i de acord cu Lanoux, în timp ce Billy va vota pînă la capăt pe Jean Cassou.

— De ce n-am fost preveniți? am întrebant.

Atunci mi s-au alăturat și Queneau și Philippe Hériat, înfruntarea fiind foarte vie și violentă.

În sfîrșit, am trecut la vot: Jean Cassou a obținut un vot, Félicien Marceau, trei voturi, iar Bernard Clavel, cinci și, deci, a fost ales.

Acum, cînd îmi revăd notele pe care le-am consemnat atunci, pot să redau cit se poate de fidel cele întîmplate. Iată deci scena.

Hériat — Nu pot admite să nu se respecte promisiunile făcute...

Queneau — Înainte de alegere, Roland Dorgelès a telefonat chiar el lui Marceau, ca să-i spună că va fi foarte încîntat să-l primească la Academie... Iar Lanoux mi-a trimis la 8 februarie o scrisoare, prin care mă asigură că Bazin va vota, ca și el, pe Marceau. Dacă am fi putut prevedea această schimbare radicală, nu l-am fi îndemnat niciodată pe Marceau să se prezinte!

Dorgelès (îndignat): — Toate astea sînt false: n-am promis niciodată nimic! Nici lui Marceau, nici altcuiva.

Lanoux: — Bineînțeles, acum șase săptămîni n-a fost vorba de Clavel. Dar de cînd numele prietenului meu a fost pomenit, pentru mine s-a schimbat totul. De altfel, alegerea nu putea fi făcută decît azi și, în consecință, fiecare dintre noi are dreptul să-și schimbe votul.

⁷ Raymond Queneau (1903—1976) autorul unor culegeri de poeme, eseuri și al unor romane, dintre care „Zăbie în metro” l-a făcut celebru (n. tr.).

⁸ Pe numele lui adevărat Raymond Payelle (1898—1971), autorul mai multor romane, dintre care romanul-fluviu „Familia Boussardel” a fost încununat de Academia Goncourt (1939), de Academia Franceză (1947) (n. tr.).

⁹ Armand Lanoux (1913—1980), autorul unor culegeri de nuvele și al unor romane, încununat cu premiul Populist (1948), premiul Interallié (1956), premiul Goncourt (1963) (n. tr.).

¹⁰ Bernard Clavel (n. 1923), autorul mai multor romane, printre care ciclul: „La Grande Patience”, în 3 volume. (n. tr.).

Salacrou: — Firește, oricine își poate schimba părerea. La Academia Goncourt, noi discutăm între noi despre meritele unui scriitor și apoi votăm, iar când am stabilit alegerea, îl întrebăm pe acel scriitor dacă acceptă să ia loc alături de noi. Acesta a fost cazul și cu Félicien Marceau, care s-a simțit foarte onorat de alegerea noastră, eu transmițând răspunsul său lui Roland Dorgelès. După aceea, nu s-a mai vorbit nimic. Alegerea de azi nu trebuia deci să fie decît o formalitate, dar n-a fost așa. Nimeni nu ne-a avertizat de revirimentul care se va produce. Chiar lui Philippe Hériat, care e totuși secretarul Academiei noastre, nu i s-a comunicat nimic. Asta-i culmea! Roland Dorgelès ar fi trebuit să ne convoace într-o ședință, ceea ce n-a făcut-o! Deși, pînă acum, nu s-a pomenit nici un moment despre Clavel. Asta dovedește că-i vorba de un complot, provocat și inadmisibil! Fără ca să se fi pomenit vreodată de Clavel, el obține imediat cinci voturi. Asta nu-i posibil! N-am nimic împotriva lui Clavel, dar mă indignă faptul că nu s-a respectat angajamentul ce ni l-am luat!

După pronunțarea votului, Hériat, Queneau și cu mine ne-am ridicat furioși de la masă și am părăsit imediat salonul, de față la această scenă neprevăzută fiind și ziariștii, care așteptau nerăbdători rezultatul votului.

Academia Goncourt se împărțise în două. Iar criza care a urmat, a fost însoțită de o polemică foarte aprinsă. Această criză a luat am-

ploare, deoarece eu, părăsind restaurantul Drouant, am declarat că n-am „să mai pun niciodată piciorul acolo”. La rîndul lor, șapte din colegii mei, manevrați de Dorgelès, au declarat că „refuză să mai stea de aici înainte alături de Armand Salacrou pe care îl considera demisionat”.

RĂZBOIUL DE DOI ANI IA SFÎRȘIT

Dar cît timp a durat acest război între cele două tabere? Doi ani, deoarece, pe de o parte, Roland Dorgelès nu uitase atacurile și invectivele mele, iar pe de altă parte, eu nu aveam deloc de gînd să formulez vreun regret față de cele întimplate și, încă și mai puțin, să mă scuș față de președintele nostru.

Situația aceasta — care a stîrnit mari ecouri în presă, toate ziarele publicînd largi articole în pagina întâi, descriînd-o și comentînd-o — a dăinuit pînă după moartea lui Dorgelès, survenită în martie 1972. Într-adevăr, în ziua de 7 noiembrie, o placă comemorativă urma să fie aplicată pe imobilul din strada Mabillon, 2, unde Dorgelès a trăit în ultimii săi ani. Cu o zi înainte, Academia Goncourt trimisese spre publicare ziarelor următorul comunicat: „Academia Goncourt, preocupată de a-și regăsi unitatea în momentul cînd e hotărîtă să întreprindă profunde transformări, dorește să pună capăt unui dezacord iscat în martie 1971... Ne-

Armand Salacrou (după un desen de José David, copertă la lucrarea memorialistică „Dans la salle des pas perdus” — „În sala pașilor pierduți”

Academia Goncourt în plenul ei, după ce s-au stins toate furtunile (1972). Stind pe scaun, de la stînga la dreapta: Hervé Bazin, președintele Academiei, Francoise Mallet-Joris, Armand Salacrou, Armand Lanoux, secretarul Academiei; în picioare, de la stînga la dreapta: Emmanuel Roblés, Robert Sabatier, Bernard Clavel, Jean Cayrol, Michel Tournier (lipsește doar Raymond Queneau)

voind să reaprindă un conflict depășit, Academia decide să nu mai revină asupra genezei acestor incidente, lăsînd această grijă istoricilor literaturii... ea regretă situația inamică care a putut explica reacțiile celor care au participat la ea... Academia ia act de regretele analoage manifestate de unul dintre noi și nu uită că președintele Roland Dorgelès a fost unul din cei mai activi membri ai noștri timp de 44 ani și rămîne profund atașată amintirii lui"... Cum s-a ajuns la acest comunicat? După lungi și laborioase pertractări, duse de Hervé Bazin, noul președinte al Academiei și Armand Lanoux, noul ei secretar, eu am acceptat să revin în sinul Academiei și, în ziua cînd s-a dezvelit placa comemorativă, în fața ziarștilor, a microfoanelor radioului și a camerelor de televiziune, am rostit următorul discurs.

— E trist să vezi case, în care oamenii au trăit veseli, transformîndu-se prin aceste plăci de marmură, în cîmîtire. Dar fidelitatea noastră față de memoria celui care se și află pe drumul pe care îl vom urma cu toții într-o zi trebuie să ne atenueze tristețea... Cînd am intrat la Academie am fost cel mai tînăr din membrii ei, iar Dorgelès era decanul de vîrstă. Acum, a sosit rîndul meu de a fi acest decan. Dacă, așa cum gîndesc poate unii dintre dv., el ne ascultă acum, vreau să-i mărturisesc teama mea la gîndul de a-i lua locul, în jurul

unei mese la care nici unul din cei care m-au primit la intrarea mea în Academie nu se mai află în viață. Eu sînt unicul supraviețuitor: Collette, Carco, Bauer, Arnoux, Larguier, Billy nu mai sînt printre noi, dar toți, împreună cu el, ne așteaptă, deoarece moartea e întîlnirea celor vii...

Am continuat, evocînd pe autorul „Crucilor de lemn”, pe acel Dorgelès al „suferinței oamenilor”, după care am vorbit — era absolut necesar — de cearta care, din păcate, a făcut din noi doi, adversari.

— Minia mea a fost tot atît de mare, cît a fost de mare afecțiunea mea. Minia mea a căpătat dimensiunile prieteniei noastre. Această dispută, pe care o regret acum, ne-a antrenat, și pe unul și pe altul, pe un teren care nu era nici al meu, fiindcă nu era terenul vechii noastre afecțiuni... Azi, cînd am fi putut fi iar ceea ce am fost aproape tot timpul, moartea ne-a despărțit. Dar prietenia pe care i-am purtat-o rămîne vie, așa cum rămîne vie admirația pentru opera sa...

Așa s-a terminat înflăcărata și funesta ceartă, începută cu doi ani în urmă, care scindase, împărțise Academia Goncourt în două tabere adverse.

**Prezentare și traducere de
PAUL B. MARIAN**

SOLARIUM

AUGUSTI

Cea mai de seamă descoperire arheologică postbelică de pe imensa întindere a imperiului roman a fost făcută în chiar capitala acestuia, vădind o dată mai mult că Roma, ale cărei antichități au fost explorate și studiate de veacuri, mai poate da încă la iveală, grație erudiției, observației și perseverenței cercetătorului, monumente de mare însemnătate pentru înțelegerea civilizației de la care se revendică într-o obârșie lumea europeană modernă.

De mai mulți ani, profesorul Edmund Buchner, președintele Institutului Arheologic German, era preocupat de corelarea unui pasaj din *Istoria naturală* (36, 72) a lui Plinius cel Bătrîn, cu câteva sumare informații din arhivele Vaticanului, de raportul existent între poziția nr. 344 a planului din 1748 al Romei, datorat lui G.B. Nolli, actualul amplasament al obeliscului egiptean de granit roșiat în piața din fața palatului Montecitorio, și reprezentarea pe baza coloanei lui Antonius Pius (expusă acum la Vatican în așa-zisa Curte a cuiraselor) a personificării Cîmpului lui Marte, cu brațul stîng petrecut pe după un obelisc.

Plinius afirmă că „Divinul Augustus a dat obeliscului din Cîmpul lui Marte minunata întrebuințare a măsurării zilelor și nopților prin umbrele pe care le arunca, sub lumina soarelui, pe un paviment de piatră, lungimea umbrei fiind egală cu a obeliscului în ora a șasea a zilei solstițiului de iarnă; prin linii încastrate în piatră și turnate în bronz se marca descreșterea și apoi creșterea fiecărei zile, lucru demn de luare-aminte, datorat talentului matematicianului Facundus Novius. El a adăugat virfului obeliscului un glob de bronz aurit care dădea profil constant părții terminale a umbrei cînd scurte și groase, cînd imens de lungă și subțire a acestuia, făcînd-o să semene, precum se zice, cu capul unui om. Atare măsurare a timpului nu mai corespunde realității de aproape treizeci de ani, fie din pricina schimbării dintr-o anumită cauză a cursului soarelui însuși și al astrelor, fie pentru că întregul pămînt s-a deplasat puțin în raport cu propriul său centru (fapt de care sînt conștienți, căci l-am observat și în alte părți), fie fiindcă mișcările seismice de la Roma au dereglat un orologiu aflat de întins, fie, în fine, datorită inundațiilor Tibrului, fundațiile unei atari greutăți adîncindu-se în solul aluvionar pe care se afla ridicat monumentul au pricinuit reducerea înălțimii acestuia”.

Multe din fragmentele obeliscului acoperit

cu hieroglife, dimpreună cu părți ale inscripției dedicatorii de pe pedestal au fost scoase la iveală în 1748 (și publicate în 1750) cu ocazia săpării fundațiilor pentru clădirea ce avea să se ridice în acel loc. În 1792 obeliscul a fost reconstituit în fața palatului Montecitorio (actualul sediu al Parlamentului italian, care a primit o fațadă modernă, monumentală, pe lațura opusă). Inscripția, întregită astăzi, glăsuiește: „Împăratul Caesar Augustus, fiul divinului (Iulius), mare preot, deținînd imperiul pentru a XII-a oară, consulatul pentru a XI-a oară și puterea tribuniciară pentru a XIV-a oară, redînd Egiptul în stăpînire poporului roman, a închinat (obeliscul) ca dar Soarelui.”

Datîndu-se, după titulatura imperială, în anul 13 î.e.n., obeliscul are 30 m înălțime; el este în mod cert cel despre care vorbește Plinius. Ghidat de planul lui Nolli și de lucrările clasice consacrate topografiei Romei antice, profesorul Buchner a început sondarea, cu mașini moderne, a terenului bănuît că ar ascunde lastrele de piatră și marcajele de bronz ale uriașului cadran solar. Lucrările inițiate în vara lui 1979 au continuat în iarna 1979/1980 și au dus la descoperirea în subsolul clădirii de pe Via di Campo Marzio 48 (la 6,40 m adîncime sub actualul nivel de călcare) a unui fragment al vastului paviment, marcat de încrucișarea liniei lunare (Fecioară — sfîrșit Berbec) cu cea a orei a șasea pe meridian. Inscripția greacă **Etesai pauontai** (sfîrșitul vînturilor etesiene, adică data de 23 august) se află încastrată în acest punct. Întrucît se desfășurau în plin centru al Romei actuale, săpăturile nu au putut fi extinse sub fundațiile palatelor seculare și sub pinza freatică fără a primejdui, în ciuda măsurilor de consolidare, integritatea acestora și viețile lucrătorilor. Calculele topometrice și astronomice urmau să întregască configurația remarcabilei descoperiri, vizitată astăzi nu numai de specialiști, ci și de nenumărate personalități ale vieții culturale și politice internaționale.

Orologiul solar al lui Augustus este cel mai mare ceas și calendar al tuturor timpurilor (cca 160 x 75 m), axa lunilor fiind orientată pe direcția nord-sud. Amplasamentul original al obeliscului se afla la 200 m sud de cel actual. Obeliscul acestui **solarium** a fost primul dintr-o lungă serie de astfel de monumente aduse din Egipt, în veacurile Romei imperiale. Întregul complex cronometric constituia deopotrivă și monumentul triumfal al cuceririi Egiptului (la 30 î.e.n.). Așa cum a arătat descoperitorul său, el se afla în strînsă corelație cu alte construcții sacre și simbolice înălțate pe Cîmpul lui Marte. În primul rînd cu Altarul Păcii lui Augustus, ridicat și el într-o primă formă de lemn în același an (13 î.e.n.) al întoarcerii lui Augustus din Gallia, după trei ani de reorganizare la fața locului a deosebit de importante provincii a imperiului. Lucrările de construcție și decorație sculpturală ale Altarului Păcii se vor termina în anul 9 î.e.n. Această măreață mărturie a artei și politicii augustane, ale cărei fragmente au ieșit la iveală de-a lungul veacurilor moderne, a fost cercetată arheologic (fundațiile) abia în 1903 și reconstituită

* Traducerile textelor latinești aparțin, în ordinea citării: autorului, lui Petre Stati, George Coșbuc și D. Ollănescu.

în 1938 în alt loc decât cel inițial, pe malul Tibrului, în imediata apropiere a Mausoleului lui Augustus. Topografia Cimpului lui Marte pe vremea lui Augustus arată că centrul Altarului Păcii se afla la 90 m NE de obelisc, cel al Mausoleului, la 400 m NV, iar al ustrinului (locul incinerării) lui Augustus, la 370 m NV, unghiul dintre ultimele două fiind de 18°37'.

În monumentalul ornic calendar se aflau înscrise o serie de date biografice ale cuplului imperial (de pildă, ziua de 23 septembrie 63 î.e.n. a nașterii lui Augustus) ce-i confereau acestuia multiple semnificații cosmico-politice, în limbajul unei simbologii astrale strâns legate de marele rol istoric al întemeietorului Principatului și al păcii romane. Războaiele civile zguduiseră atât de puternic conștiințele romanilor încât ei credeau că acelea aveau să fie sfârșitul Romei, prevăzută de mitul celor doisprezece vulturi, zăriți de Romulus în momentul întemeierii Urbei, și al Anului cel Mare, al cărui ultim secol, al Soarelui, trebuia să însemne combustia (*ekpyrosis*) universului, în concepția palingenetică stoică. Neopitagoreicul Nigidius Figulus (98—45 î.e.n.), de pildă, considera trecerea de către Caesar a Rubiconului deopotrivă sfârșitul Romei și al neamului omenesc, iar poezia latină avea să se facă pînă la Lucan (39—65 e.n.) ecoul unor astfel de credințe și temeri (*Farsalia*, VII):

*„De cînd întemeiasă cetatea-i Romulus
După un zbor de vulturi, dînd pentru pleavă-azil
Într-o pădure largă, pînă în clipa cînd
Tosalicul dezastu te-a prăbușit, vai, Romă!*

*„Din neamurile toate ce-ndură vreo sclavie,
Într-adevăr noi sîntem cei mai bătuți de soartă
Că încă ni-i rușine de jugul ce-l purtăm.
Fără de zei e cerul de astăzi pentru noi
Doar de-nîmplarea oarbă sînt secolii țiiți*

*Războaiele civile se vor grăbi să facă
Mulți zei egali cu zeii și le vor da podoabe
De fulgere și astre acestor mani despotici
Iar Roma o să jure pe umbra lor, prin temple...”*

La 13 ianuarie 27 î.e.n. Octavian (cărui ultimul Senat îl va conferi titlul de Augustus = marelui, auguralul, împărătescul) restituia înaltului corp puterile speciale cu care fusese investit spre a pune capăt războiului civil și a lichida (prin sacrificarea necesară a multor capete) mentalitatea anarhică de pretins spirit republican, ce generase decenii de rănd al atare flagel politic și social, amenințînd cu dispariția civilizația romană însăși. Senatul îl imploră să nu se retragă în viața particulară, ci să-și continue opera de asanare a celei publice. Este începutul unei politici legislative, religioase, culturale, artistice, sociale, edilitare etc., de o anvergură și eficiență nemaiaținse de atunci în istoria lumii mediteraneene. Augustus și iluștrii săi colaboratori (oameni politici, militari, poeți, intelectuali de mare suprafață) acreditează ideea că de fapt războaiele civile au marcat sfârșitul unui ciclu (vîrsta de fier) și că nenorocirile de ele aduse au fost

acea *ekpyrosis* atît de temută. Prin forța politicii principelui o nouă vîrstă de aur începe, iar Roma nu va cunoaște limită în spațiu și timp. Istoria acesteia și a întregului imperiu este scoasă de sub legile ciclurilor cosmice, raportul răsturnîndu-se în sensul că însuși cosmosul este supus de acum înainte puterii și voinței romane. Ziua nașterii lui Augustus este începutul acestei ere fără de sfîrșit în care orice moment de vitregie a soartei e prilej de regenerare istorică. Cu alte cuvinte, o îndrăzneală tentativă de reificare a sacralului și de instăpînire a umanului asupra stihilor. Atare mesaj, vizînd eshatologicul, urmărea să facă tuturor semînților lumii credibilă ideea că doar Roma și imperiul ei sînt capabile să le protejeze față de nesigura soartă terestră și cosmică.

Jocurile seculare organizate de Augustus în 17 î.e.n. constituie debutul spectacular al amintitei politici deja anunțată și formulată de vestitul *poeta vates* (poetul profet) al regimului. Vergilius în *Enaida* (I, 278—283) dă glas verii lui Jupiter cît îi privește pe romani:

*„Nu le voi pune nici vremii hotar, nici locului margini
Fără sfîrșire domnia le-o dau. Iar Juno, zeloasa,
Mări și pămînturi și cer plictisind cu spaimele dinsei
Prinde-va minte-n curînd și-alături cu mine iubi-va
Neamul romanic, pe-ai lumii stăpîni, poporul în togă.
Asta mi-e vrerea!”*

Și tot el immortalizează pe Augustus drept inițiator și garant al noii ordini a firii (*Enaida*, VI, 790—796):

*„El e bărbatul de care-ai-vei prin veacuri că vine,
Caesar Augustus, născutul din cei de-o făptură cu zeii,
Cel ce-n domniul cîndva de Saturnus, în Latium, aduce
Zilele de-aur din nou și-nînde dincolo de Indii
Sceptrul; și-i zace dincolo de stele pămîntul, din calea
Soarelui nostru ieșit, pe unde pe umeri întoarce
Polul cu sorii-i aprinși păzitorul văzduhului, Atlas.”*

Soarele, cărui îi era închinat obeliscul monumentului cosmopolitic augustan (dar de sub primejdiile cărui principele scosese Roma și imperiul ei: „din calea/ Soarelui nostru ieșit...”), este invocat deopotrivă ca protector de Horatius în *Carmen saeculare*, întru aceeași voință de creștere și eternă dăinuire a puterii și ordinii romane, cîntată acum deja de al doilea eșalon de poeți de curte.

Dacă descoperirea fizică a calendarului și orologiului solar al lui Augustus confirmă, nu-antează și precizează textul lui Plinius, este deopotrivă adevărat că pînă acum încercările de a stabili cărei faze aparține pavimentul cadranelor (cele originale a construcției, discordantă în vremea lui Plinius, sau una concordantă, ulterioară, din timpul lui Domițian — 81—96 e.n.) nu s-au dovedit suficient de concludente. Erudita elucidare a acestei incertitudini ce mai planează încă asupra uneia din cele mai atrăgătoare construcții augustane, dintre zecile cu care a reîntemeiat în marmură Roma pînă la el din modestă cărămidă, incumbă desigur talentului, experienței și fructuoasei perseverențe ale lui Edmund Buchner.

HAMMETT: O VIAȚĂ PE BUZA PRĂPASTIEI

Congdon & Weed, New York, 1983

La începutul lui 1934, când se afla în punctul culminant al carierei, iar al cincilea dintre romanele sale, **Uscățișul**, abia ieșise de sub tipar, Dashiell Hammett a fost întrebat de un reporter care este secretul succesului lui. Hammett a ridicat din umeri.

— Am fost detectiv, așa că am scris despre detectivi, i-a răspuns. De aici a pornit totul.

În 1908, tatăl lui se îmbolnăvise și devenise inapt de muncă. Hammett, care avea pe atunci 14 ani, a părăsit Institutul politehnic din Baltimore și s-a angajat curier la căile ferate. Studiile lui școlare se încheiaseră. De acum înainte avea să învețe de la viață.

Multe dintre lecții au fost dure. În următorii șapte ani, adică toată adolescența, a avut parte de o educație dură fiind, pe rând, încărcător de vagoane, hamal, pontator într-o fabrică, lucrător terasier, muncitor într-o fabrică de conserve, mărunț funcționar la o agenție de publicitate și forjor de cuie la o fabrică de lăzi. „Eram — avea să scrie el în „Masca neagră” — un salariat nesatisfăcător și nesatisfăcut, treceam mereu dintr-o slujbă în alta. De obicei eram dat afară.”

Rutina îl plictisea repede și refuza să se conformeze regulilor. Își amintea de o slujbă la care întârziase zi de zi, o săptămână în șir. În cele din urmă, patronul, înfurându-se, i-a spus că e concediat. Înțelegând logica situației, Hammett n-a avut obiecții. Se îndreptă spre ieșire, când patronul l-a chemat înapoi: „Dă-ți cuvîntul că n-o să se mai întîmple și poți să rămîi.” Hammett a zîmbit și i-a făcut semn că nu. Nu putea să-și dea cuvîntul; n-avea de gînd să mintă ca să-și păstreze slujba. Și a plecat.

În 1915, Hammett a reușit să se angajeze la o firmă de agenți de bursă din Baltimore, Poe & Davies, unde avea de adunat cifrele tranzacțiilor de bursă de pe un teleximprimator. „Mă incurcam foarte rău în cifre și rareori obțineam de două ori același total” a scris mai târziu. Din nou a fost concediat.

Urmărind ofertele de serviciu din zările locale a dat peste un anunț enigmatic care i-a atras atenția: nu specifica despre ce gen de muncă era vorba. Solicitanții trebuiau să aibă „o vastă experiență” și să fie liberi să se deplaseze. Unde să se deplaseze? În ce scop? Intrigat, Hammett a răspuns ofertei și s-a pomenit în biroul din Baltimore al Agenției naționale de detectivi Pinkerton. (Filiala din Baltimore a lui Pinkerton își avea sediul în clădirea Continental — evident sursa de inspirație pentru Agenția de detectivi Continental de-

spre care avea să scrie Hammett.) Agenția, după cum avea să constate, angaja adesea oameni cu trecut „multilateral”, iar faptul că Hammett avusese o carieră atât de instabilă s-a dovedit a fi în favoarea lui. Aveau nevoie — i-au spus — de tineri care pot face față oricărei situații.

În 1915, cînd tînărul Hammett a devenit agent al lui Pinkerton, cu un salariu inițial de 21 de dolari pe lună, agenția funcționa de peste șase decenii și avea douăzeci de birouri răspîndite în întreaga țară. Istoria ei fusese zbuciumată și pitorească. Agenții lui Pinkerton urmăriseră proscriși prin Vestul sălbatic, se infiltraseră în rîndurile Confederației lucrînd pentru Abraham Lincoln, fuseseră trimiși pe urmele unor răufăcători prin junglele Americii Centrale (fapt din care s-a inspirat fără îndoială Hammett pentru prima sa povestire polițistă din „Masca neagră”), supravegheaseră meciuri de box, găsiseră aur furat și aduseseră pretutindeni un ajutor prețios poliției. Statisticile publicate arată că, în numai 15 ani, „prinseseră peste o mie de falsificatori de bani, spărgători, hoți de buzunare și alți bandiți”.

Născut în 1819 la Glasgow, în Scoția, Alain Pinkerton, un scoțian musculos și năsos, emigrase de tînăr în America și se stabilise la Chicago pentru a-și face meseria de dogar. Pentru plăcerea lui, se îndeletnicea și cu „prinderea pungașilor” și în curînd a dobîndit renumele de priceput vînător de hoți. Spre sfîrșitul anilor '40, primarul din Chicago l-a angajat ca prim-detectiv al poliției orașenești. Prin 1850 și-a dat demisia pentru a-și crea o agenție proprie și a angajat nouă oameni care au devenit cei dintîi agenți Pinkerton. I-a pregătît el singur, în conformitate cu principiul său: „Agenția consideră că scopul său, care este realizarea justiției, justifică mijloacele folosite.”

După cum a notat un istoric, „dacă pentru a se face dreptate era nevoie să recurgă la o rapire, Pinkerton și oamenii lui recurgeau la rapire.” Regulamentul lui Pinkerton recomanda metodele cele mai eficiente: „Adesea, cînd intră în contact cu criminalii, detectivul trebuie să se prefacă a fi el însuși un criminal și pentru aceasta trebuie să se deghizeze ca atare. Pentru ca acțiunea lui să dea rezultate este necesar să se depărteze cîteodată de adevărul strict și să recurgă la înșelătorii.”

Biograful James D. Horan a expus amănunțit felul în care își pregătea Pinkerton agenții: „Îi învață arta urmăririi, a deghizării, a asumării unor roluri. Biroul lui semăna adesea cu culisele unui teatru. Pinkerton demonstra cîte unui agent cum să se prefacă a fi un ageamiu abia debarcat de pe vapor, un barman, un birjar sau un cartofoar. Avea un dulap mare plin cu toate cele necesare deghizărilor.”

Pinkerton nu se temea să se amestece el însuși printre răufăcători, călătorînd adesea cu arma în mînă în diligențe sau dejucînd atacuri împotriva unor bănci. Minat de „un venin și o furie care îi paraliza pe răufăcători” a fost elogiât de ziare pentru prinderea lui Frank Reno, un abil jefuitor de trenuri. În 1908 a publicat

un afiș prin care îndemna la prinderea lui Harry Longbaugh, supranumit „Sundance Kid”, acuzat de jefuirea unor trenuri și furt de cai. Urmărind oameni certați cu legea prin ținuturi sălbatice a devenit un foarte bun călăreț și o fotografie rămasă de pe vremea aceea îl înfățișează cu barba în vînt, calare pe un armăsar puternic, în zilele Războiului civil.

Deși nu exista asemănare fizică între ei, Hammett și Pinkerton aveau aceeași capacitate esențială de a îndura vicisitudinile meseriei, inclusiv brutalitățile criminalilor. Zvelt dar vînjos, Hammett avea peste 1,85 metri înălțime și o forță surprinzătoare. Și mai importantă însă pentru munca de detectiv era o minte ageră. Hammett a obținut prima avansare descoperind un scrînciob furat de la bilci. După cum avea să explice ulterior: „Era simplu. Am folosit deducția. Nu furi un obiect atît de mare ca să-l pui în curtea casei. Știăm că trebuia să fi ajuns la alt bilci.” A colindat cu răbdare bilciurile pînă cînd a găsit un scrînciob al cărui proprietar nu putea să justifice posesiunea. Simplu.

Agentul însărcinat cu pregătirea lui Hammett ca detectiv a fost James Wright, un bon-doc căpăținos, hîrșit, deja intrat în legendă pentru temeritatea și iscusința lui. Jimmy Wright — care i-a servit mai tîrziu ca model lui Hammett pentru Agentul Continental — era sever cu subalternii lui, dar, pentru a folosi cuvintele lui Hammett, „juca cîstit”. I-a explicat tînărului Hammett principiile de bază ale agenției: Să nu-ți înșeli niciodată clientul. Să nu încalci niciodată legea într-un mod care să-ți știrbească integritatea. Păstrează-ți anonimul. (Toate rapoartele scrise erau nesemnate, fiind marcate doar cu numărul detectivului.) Nu-ți asuma riscuri fizice decît dacă este strict necesar. Și mai presus de orice, păstrează-ți obiectivitatea; nu te atașa niciodată afec-

tiv de client sau de orice alta persoana implicată în cazul dat.

Acest cod s-a imprimat pentru totdeauna în mintea lui Hammett. Nu numai că l-a respectat în activitatea lui de detectiv, dar s-a călăuzit după regulile lui întreg restul vieții. Și, bineînțeles, l-a folosit pentru substanța tematică a literaturii lui. Este codul după care aveau să se conducă Sam Spade și Agentul Continental.

Pentru prima oară în viață, Hammett era mulțumit de slujba lui... Îi plăcea să fie un „Pink”, la dispoziția agenției 24 de ore din 24. Nu se mai plictisea. Profesiunea pretindea prezență de spirit, răbdare, capacitate de adaptare și singe rece. Fiecare caz era altfel decît celelalte; fiecare nouă zi aducea aventuri noi. Și, totuși, această nouă profesie își avea și ea ciudățeniile ei.

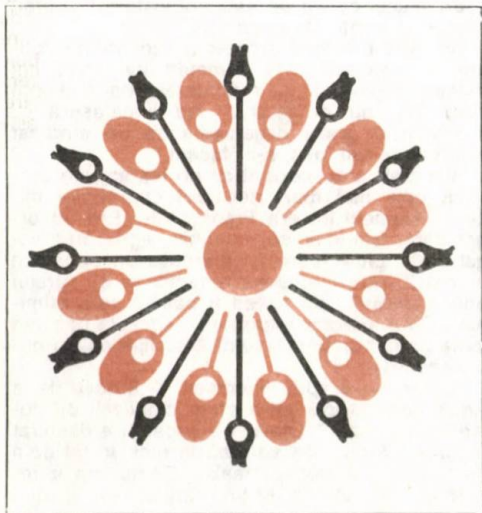
„Munca de detectiv este adesea ridicolă — a notat Hammett. Un agent pe care îl cunoșteam încerca să surprindă hoții de buzunare la cursele de cai de la Havre de Grace, dar i s-a furat portofelul! Am fost acuzat odată pe nedrept de sperjur și ca să nu fiu arestat am fost nevoit să jur fals. Altădată urmăream un tip care s-a rătăcit și, din greșeală, ieșise din oraș. A trebuit să mă arăt și să-i spun pe unde s-o ia ca să se întoarcă în oraș. Un șef de poliție din Sud mi-a furnizat descrierea amănunțită a unui suspect, vorbindu-mi pînă și de negul pe care îl avea pe gît, dar a uitat să-mi spună că-i lipsea un braț.”

Vremea rea l-a ajutat să obțină o mărturisire esențială. Transporta la Lewistown, în Montana, un individ prins la un ranch din Gild Edge. Era iarnă. Pe drum, a avut o pană de motor. Arestatul, care își susținuse cu încăpăținare nevinovăția, fusese prins fără palton și era îmbrăcat într-o salopetă subțire. Hammett avea haine groase. În lunga noapte geroasă, în timp ce așteptau pe cineva care să-i depa-neze, tipul, tot mai înfrigurat, se arăta din ce în ce mai descurajat. „În zori, a arătat Hammett — moralul lui era atît de scăzut, încît mi-a făcut mărturisiri complete.”

Un agent Pinkerton trebuia adesea să-și asume o identitate falsă. În statul Oregon, Hammett s-a prezentat drept secretar al Ligii civice puritane, în speranța că va obține informații despre un suspect. N-a căpătat informațiile dorite, dar înainte de a reuși s-o șteargă a fost înghesuit într-un colț de o puritană în-căcată care i-a ținut un discurs interminabil despre efectele afrodisiace ale țigărilor asupra femeilor tinere.

Alt caz l-a silit să stea 3 luni într-un spital ca pacient, pentru a intra în vorbă cu un suspect din patul alături. Altădată, pentru a obține informații de la un informator de profesie, s-a dat drept un individ de aceeași teapă. Erau și cazuri cînd falsa identitate a unui agent se putea dovedi a fi **prea** convingătoare. Hammett își amintea de „un detectiv care s-a deghizat atît de perfect în pungaș, încît primul polițist înțilnit l-a arestat”.

Într-un interviu acordat în anii '30, Hammett

a evocat noaptea când i s-a aruncat în poală un revolver încărcat. „S-a întâmplat la Detroit. Ședeam la o bere cu un bătaș cam nerod, când în partea opusă barului a izbucnit o încăierare. «Tine-l, măi frate, mi-a spus, aruncându-mi un Colt 45 în poală. Vreau să le trag și eu vreo două». Noroc că nu s-a descărcat.” În același interviu, Hammett a povestit și altă întâmplare „deosebit de dură”. „Fuseserăm trimiși într-o casă să arestăm o bandă care furase dinamită. Când am intrat am fost atacați de întreaga bandă și ai noștri au fost bătuți măr. Lucrurile luau o turnură îngrijorătoare.” În fierbințele încăierării Hammett n-a simțit împunsătura de cuțit din piciorul drept pînă cînd, privind în jos a văzut „un tip care îmi ciopîrtea piciorul”. A reușit să-l doboare pe agresor, dar a rămas cu o cicatrice pentru tot restul vieții. Lillian Hellman a descris „tăietura urîdă de pe picior și o scrijelitură în cap dobîndite în bătaii cu criminalii”.

Hammett a lucrat ca agent Pinkerton în cîteva state și, în pofida înălțimii lui care sărea în ochi și a motului de pînă prematur albit, a dobîndit în agenție faima de „as al urmărilor”. Urmărirea era una dintre treburile la care erau folosiți cel mai ades agenții Pinkerton, iar abilitatea lui Hammett era foarte apreciată de șefii lui. La Washington a urmărit odată „un grăsan nesărat despre care se credea că ar fi un agent secret german”. Hammett l-a luat ca model pentru Casper Gutmann, ticălosul rotofei din *Șoimul maltez*.

„Arta urmăririi este relativ simplă, susținea Hammett. Ea implică patru reguli: să rămii mereu în spatele celui urmărit; să nu încerci niciodată să te ascunzi; să te porți firesc, indiferent de situație; să nu întilnești niciodată privirea celui urmărit.”

„Cu excepția grșelilor flagrante — spunea el în continuare — singurul lucru care te poate face să pierzi contactul este agitația excesivă. Chiar și un criminal inteligent poate fi urmărit săptămîni în șir fără să-și dea seama. Am cunoscut un agent care a urmărit un bătrîn falsificator viclean vreme de trei luni, iar urmăritul n-a bănuț nimic. Chiar și eu m-am ținut după un individ șase săptămîni, călătorind în același tren cu el și cuturelînd o duzină de orașele. Nu trebuie să te preocupe fața suspectului. Felul în care merge, în care își poartă hainele, silueta, mișcările — toate văzute din spate — sînt mult mai importante pentru urmăritor decît figurile.”

Cu mulți ani mai tîrziu, Hammett i-a povestit unui prieten, scriitorul S.J. Perelman, unul dintre cele mai amuzante cazuri de urmărire din cariera lui. Un voiajor comercial specializat în bijuterii era bănuț că ar fi hoț. Numele lui era Finsterwald. Hammett a fost însărcinat să-l urmărească pînă i se va putea stabili vinovăția. Finsterwald a pornit într-un lung turneu comercial, iar Hammett s-a ținut după el tot drumul — mai întîi cu trenul pînă la Philadelphia, apoi tot cu trenul la Hagerstown, Richmond, Raleigh, Knoxville, Macon și în cele din urmă la Savannah.

„Nu l-am pierdut deloc din ochi — a spus Hammett. Eram în parc la Savannah — el ședea pe o bancă, eu, pe banca alăturată și citeam un ziar. Găsisem un articol care mă interesa, cînd, deodată, mă pomenesc că Finsterwald se apropie de mine și mă întreabă dacă nu cumva ne cunoaștem. Figura mea i se părea familiară. l-am răspuns că nu, nu ne-am mai întîlnit niciodată.”

Cel suspectat de hoție s-a așezat lîngă Hammett și a intrat în vorbă cu el. l-a propus să caute împreună un bar și „să bea cîteva halbe”. Hammett a acceptat.

„După vreo cinci sticle de bere, Finsterwald se cam amețise, a spus Hammett. A început să mă trateze ca pe un vechi amic. M-a întrebat dacă nu vreau să cîștig ușor bani și i-am răspuns că sigur că da, dar cum?” Finsterwald i-a expus un plan în conformitate cu care urmau să împartă pe din două cîștigul rezultat dintr-un furt de bijuterii. El va depune giuvaerurile furate la depozitul de bagaje al gării din Miami și-i va trimite prin poștă chitanța lui Hammett, care va lua legătura cu un tănuitor, va primi banii și după aceea se va întîlni cu Finsterwald la Altoona pentru a-i împărți. „Am acceptat și apoi am bătut pentru a pecetlui înțelegera.”

Cînd Finsterwald a plecat cu trenul spre Miami, Hammett a anunțat poliția din Florida. Hoțul a fost arestat. „Finsterwald a fost teribil de nedumerit. Presupun că și-a petrecut, bietul de el, anii care au urmat, scărpinîndu-se în cap și spunîndu-și: «Pe cineasta mea, planul era beton armat. Cum l-or fi descoperit?»”

În vara lui 1917, îndeplinind o misiune pentru Pinkerton, Hammett a fost implicat într-o afacere șocantă care l-a înfuriat și l-a consternat. Era unul dintre cei cîțiva agenți angajați de Anaconda Copper Company din Butte, Montana, ca „spărgători de grevă împotriva sindicatului numit Muncitorii internaționali ai lumii. Pe atunci, folosirea detectivilor Pinkerton în acest scop era o practică curentă. Li se spunea „cei ce vin de hac sindicatelor” și erau foarte eficienți în acest rol.

„În 1917 n-aveam nici pic de conștiință politică — avea să spună Hammett mai tîrziu. Îmi făceam meseria și nu mă interesa dacă clienții erau sau nu detestabili. Ne angajasera să spargem o grevă organizată de un sindicat așa că ne-am dus s-o facem.”

Hammett a descoperit că un ins anume provoca cele mai mari necazuri companiei miniere. Numele lui era Frank Little. Era un organizator sindical supranumit „agitatorul vagabond”. Little, care își pierduse un ochi, era în parte indian și avea tenacitatea și curajul unui războinic; nu putea fi păcălit sau intimidat. Cînd perora împotriva nedreptăților din mine, membrii sindicatului îl sprijineau cu entuziasm.

„Atunci — a spus Hammett — cineva de la Anaconda Copper mi-a oferit cinci mii de dolari ca să-l ucid.” Oferta l-a șocat și a declarat răspicat că nu vrea să aibă în nici un fel de a face cu o asemenea treabă. Compania a recurs la alte metode. Puțin după aceea, în toial

noptii, Little a fost prins de o poteră voluntară și linșat, împreună cu alți trei tovarăși, lângă o barieră feroviară.

Hammett a fost uluit și îngreșat de oribilele asasinat și Lillian Hellman a ajuns la convingerea că aceasta a fost cheia care i-a deschis ochii asupra a ceea ce el considera a fi corupția sistemului. Asasinarea lui Frank Little în august 1917 a contribuit la orientarea lui Hammett către o politică radicală în anii '30.

Cu trei luni înainte de această odioasă faptă, Statele Unite declaraseră război Germaniei și Hammett începuse să rivnească să plece pe front pentru a lupta împotriva dușmanilor țării sale. La sfârșitul lui iunie 1918 și-a dat demisia de la Pinkerton și s-a înrolat în armată, dar în loc să fie trimis să lupte în Europa a fost repartizat ca șofer la Compania de ambulanțe motorizate de la Camp Mead, Maryland. Descurajat și frustrat, Hammett a încercat să facă față cât mai bine situației, dar nu s-a simțit nici o clipă în largul lui la volanul ambulanței greoaie care îi fusese încredințată. În timp ce transporta cițiva pacienți, ambulanța a lovit o piatră de pe șosea, s-a răsturnat și i-a aruncat pe bolnavi în noroi. Acest accident, pentru care și-a asumat întreaga vină, a fost traumatizant; s-a jurat că nu va mai conduce niciodată vreo mașină. Și nu există dovezi că ar fi făcut-o după ce s-a eliberat din armată.

O epidemie de gripă spaniolă făcea ravagii în taberele militare americane în 1918. Hammett i-a căzut victimă la începutul lui octombrie și a petrecut trei săptămâni în spital. În aprilie anul următor a fost avansat sergent, dar sănătatea lui devenise o problemă. În mai 1919, două zile după ce împlinise 29 de ani, a fost reinternat în spital. Medicii au descoperit că gripa îi afectase plămânii și că, acum, era atins de tuberculoză. A fost lăsat la vatră bol-

nav și slăbit. Cântărea doar 63 de kilograme. Deoarece avea nevoie de odihnă, s-a întors acasă la părinți, în Baltimore. Se certa însă cu tatăl său și abia aștepta să se mute singur.

A renunțat la fumat, s-a fortificat și după aceea s-a angajat din nou la Pinkerton cu un salariu de 105 dolari pe lună. În curând, însă, s-a reîntors în spital și, în decembrie, a fost clasat ca avînd o invaliditate de 50 la sută. I s-a acordat o pensie de 40 de dolari pe lună.

După ce-a ieșit din spital și-a reluat activitatea de detectiv pentru Pinkerton și s-a interesat de posibilitatea de a obține un post în alt oraș. În mai 1920 a fost informat că există un loc liber la filiala din Spokane. Avea din nou 70 de kilograme și se simțea destul de voinic pentru a accepta transferul.

Hammett își avea acum sediul la Spokane și de acolo colinda pentru Pinkerton statele din Vest. A prins în cursă un falsificator bun de gură; a refuzat oferta unui traficant din San Diego de a face comerț cu stupefianți; a prins un hoț care spărgea vitrinele magazinelor de bijuterii la Stockton; a studiat arta amprentelor false cu Wesley Turner, de la biroul de identificări al poliției din Spokane; a dovedit vinovăția unui polițist feroviar hîrșit în rele din Montana; a luat urma unui escroc care se ascundea la Seattle; a arestat în Arizona un indian care comisesse un asasinat... Era tot timpul în horă și savura ceea ce scriitorul și detectivul Joe Gores a numit „plăcerea singulară a vîntorii de oameni, sportul periculos constînd în a-l doborî pe criminalul care încearcă să te doboare”.

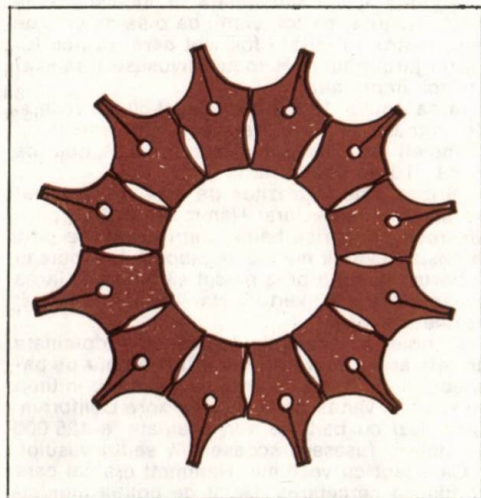
Fiecare caz era altfel, fiecare îl puneă altfel la încercare. Unul dintre ele, a povestit Hammett, a fost cel al lui Nick Arnstein. Nick era un domn spilcuit, care purta pijamale de mătase naturală cu monogramă, avea în baie mai multe periute de dinți și poseda un grajd de cai de rasă. În 1915 fusese condamnat să petreacă doi ani la Sing-Sing pentru escrocherie. Cînd a ieșit din închisoare s-a căsătorit cu actrița Fanny Brice. În 1920, Nick intrase din nou în conflict cu legea, fiind considerat creierul unei mașinații al cărei scop era furtul a cinci milioane de dolari în acțiuni de la financiarii din Wall Street. Un ziar prezenta cazul în următorii termeni: „Detectivii îl caută pe Arnstein, cunoscut poliției ca membru al faimoasei bande Gondorf, care a jumulit zeci de persoane, din acest oraș, de sume ridicîndu-se pînă la un milion de dolari.”

Cu mulți ani mai tîrziu, în timp ce se afla cu ziaristul Leonard Lyons la Clubul Stork, din New York, Hammett a zărit-o pe Fanny Brice la o masă din apropiere. A început să chiclească de unul singur. Lyons l-a întrebat ce găsește atît de amuzant.

— E vorba de Fanny, i-a răspuns Hammett. Acum sîntem prieteni, așa că n-aș vrea să aflu ceea ce am să-ți spun.

Lyons i-a promis discreție.

— Prin 1920 era măritată cu Nick Arnstein. Mă ocupam de cazul lui pentru Pinkerton și m-am ținut pe urmele ei săptămîni în șir, sperînd că o să ne conducă la Nick. În cele din urmă s-a predat singur.

— Și nu și-a dat seama că o urmărești?
— Nu, nici o clipă. Eram pe atunci un detectiv de mină-ntii.

Munca de detectiv i-a venit în cele din urmă de hac lui Hammett și în noiembrie 1920, la numai șase luni de la plecarea din Baltimore, era din nou la pat în spitalul Cushman din Tacoma, Washington. Tuberculoza răbufnise din nou și greutatea lui scăzuse iar la 61 de kilograme.

(Hammett a rămas în acest spital până în primăvara anului 1921. Acolo a cunoscut-o pe infirmiera Jose Dolan, cu care s-a căsătorit în luna iulie la San Francisco. Și-a reluat activitatea în cadrul agenției Pinkerton.)

Pinkerton avea o filială în acest oraș — avea să spună Hammett — și m-au angajat pe loc. Eram plătit cu șase dolari pe zi și cind plămîinii mei își făceau de cap puteam să lucrez cu program redus.”

Șeful biroului din San Francisco era Phil Geauque, un tip mărunțel, capabil, care pretindea performanțe superioare de la agenții săi. Geauque îi prefera pe detectivi cu state de serviciu îndelungate și a fost impresionat de palmaresul lui Hammett. I-a încredințat o mare varietate de cazuri. Hammett a prins falsificatori, a dat de urma unor fete dispărute, a investigat jefuirea unor bănci. A fost și rănit: în cursul unei urmăriri a căzut dintr-un taxi, ar mai tirziu a fost lovit în cap cu o cărămidă.

La 15 octombrie 1921, Hammett a devenit tată. Jose a născut o fetiță pe care au botezat-o Mary Jane. Cheltuielile de spitalizare le-au epuizat micile economii și Hammett a preluat cazuri suplimentare pentru a-și echilibra bugetul. Una dintre misiuni a fost investigarea marelui furt de la Compania de tramvaie din California. Bandiții care îl savîrșiseră erau înarmați și cunoscuți ca periculoși și Hammett i-a spus camaradului său, Haultain, să ia un revolver în plus „pentru cazul în care am avea nevoie de el”.

Portul de armă făcea parte din profesie. Hammett susținea că a supraviețuit unui spectaculos duel cu revolverele pe străzile orașului San Francisco, înfruntînd „un puști drogat”, apoi avea propriile sale idei foarte ferme despre schimbul de focuri: „Nimerirea armei din mîna adversarului este adesea pur întimplătoare. Dacă ești un bun trăgător tragi în mod firesc și automat foarte aproape de locul către care îți este ațintită privirea. Cînd cel din fața ta vrea să-și scoată pistolul, tragi în el nu într-o anumită parte a lui. Deoarece foarte probabil privești spre pistol, nu-i deloc surprinzător dacă glonte îl nimeresc.”

Hammett a povestit o variantă amuzantă a unui asemenea caz al cărui erou a fost un ajutor de șerif din Montana pe care îl cunoștea și care, urmărind un criminal pînă la o cabană izolată, s-a pomenit în fața unei puști. A încercat să tragă pe deasupra capului individului

pentru ca să-l sperie și să-l facă să arunce arma, dar glonte ajutorului de șerif a fost deviat de o pală puternică de vînt și a nimerit în arma infractorului zmulgîndu-i-o din mînă. „Pe măsura trecerii timpului — a relatat Hammett — ajutorul de șerif a început să accepte reputația de trăgător de elită dobîndită accidental. Nu numai că a permis prietenilor săi să-l înscrie la un concurs de tir, dar a pariat pe propria sa dibăcie punînd în joc tot ce avea. La concurs, n-a reușit să nimerască ținta cu nici unul din cele șase gloanțe trase.”

Jack Knight, alt coleg al lui Hammett, a fost silit să-și dea demisia după mai puțin de patru ani în serviciul lui Pinkerton, din cauza rănilor produse de arme de foc. Despre Hammett, Knight a povestit următoarele: „Agenția își avea «vedetele» ei, tipi deosebit de versați. Hammett făcea parte din această categorie, fiind cunoscut în întreaga agenție ca un om foarte de nădejde. Odată am participat amîndoi, fiecare din altă direcție, la aceeași operațiune. Asta s-a întîmplat cu vreo doi ani înainte de mutarea lui la San Francisco.”

Este vorba de afacerea Kaberei. În 1919, o doamnă din înalta societate a orașului Cleveland, Eva Kaberi, a angajat doi indivizi, pe Salvatore Cala și pe Vitorio Pisselli, să-l ucidă pe soțul ei, pentru ca ea să poată încasa asigurarea lui de viață. Cei doi au intrat în casa familiei Kaberi și l-au înjunghiat pe Daniel Kaberi, omorîndu-l. Pentru ca să dea impresia unui atac tîlhăresc, au luat argintăria.

Eva s-a mutat de la Cleveland la Pittsburgh pentru a aștepta acolo banii de la asigurări. Tatăl victimei, Moses Kaberi, n-a fost însă satisfăcut de raportul poliției și s-a adresat agenției Pinkerton pentru o cercetare mai temeinică. Hammett a investigat pe coasta de Vest, mergînd pe urmele celor doi asasini care părăsiseră Cleveland-ul, iar Knight s-a dus la Pittsburgh, unde s-a dat drept curtezanul uneia dintre prietenesele Evei. A strîns destule dovezi de netăgăduit pentru ca Eva să fie acuzată de asasinarea soțului ei.

„Cînd a fost condamnată la închisoare pe viață, s-a jurat pe toți sfinții că o să-mi vină de hac pentru că eu am fost cel care i-a pus funia în jurul gîtului. Hammett avusese însă și el un rol important.”

Iarna anului 1919 a fost deosebit de rece și de ceoasă la San Francisco și plămîinii lui Hammett au început din nou să-i dea de furcă. Tușea foarte tare.

„Frisco este îngrozitor de greu de patrat pe ceață — a declarat Hammett. Vîntul golfului trece prin orice haine, pătrunzîndu-te pînă la oase. Plămîinii mei de vagabond nu-l puteau suporta. Nu mi-a prea plăcut să lucrez în iarna aceea pentru Pinkerton, dar aveam neapărat nevoie de bani.”

În noiembrie, ziarele locale erau dominate de relatările despre un mare furt de aur pe pachetobotul „Sonoma”. Furtul avusese loc în timp ce vaporul venea de la Sydney spre California. Cinci lăzi cu bani de aur, evaluate la 125 000 de dolari, fuseseră scoase din seiful vasului.

Ca agent cu vechime, Hammett era cel care conducea cercetarea, ajutat de poliția muni-

pală. Examinarea sistematică a furtunurilor de incendiu de pe vas a dus la descoperirea unei mari părți din aur, iar altă cantitate considerabilă a fost găsită în lăzi legate de bidoane de ulei care pluteau în apropiere de coca navei. Mai lipseau însă 20 000 de dolari.

— Timpul presa. La începutul lui decembrie, pachetbotul urma să plece înapoi spre Sydney. Phil Geauque l-a chemat pe Hammett în biroul său și i-a spus că, după părerea lui, aurul lipsă se afla încă la bordul „Sonomei”. „Săptămîna viitoare, cînd vaporul pleacă, vreau să fii pe el — i-a spus lui Hammett. O să aranjăm să fii înscris ca membru al echipajului. Sint convins că aurul este încă pe undeva pe acolo. Cei care l-au pitit vor încerca să părăsească vaporul înainte de a ajunge la Sydney. În momentul acela va trebui să pui mîna pe ei”.

— Hammett era încîntat de ocazia de a scăpa de ceața din San Francisco, visa un voiaj pe ocean pînă în Australia, unde era atunci vară.

— Am să am grijă să ți se dea legitimația de marinar în cîteva zile.

— În regulă.

— A doua zi dimineată, Geauque a fost chemat la telefon de Hammett:

— Am găsit afurisitul ăla de aur. M-am decis să mai controlez o dată și am dat peste restul. Virît sub găurile de scurgere de pe puntea inferioară.

— Bravo, ai făcut o treabă bună.

— Presupun că s-a zis cu călătoria mea gratuită în Australia.

— Asta cam așa e, i-a spus Geauque. Mă tem că s-a zis.

In același an, în decembrie, trei indivizi l-au răpit pe directorul Companiei de bijuterii Shapiro din St. Paul, Minnesota, și l-au silit, cu revolverul la timpă, să le deschidă seiful principal. Acționînd calm, cu precizie, au furat pietre prețioase și argint în valoare de 130 000 de dolari și au reușit să dispară fără urmă din oraș. Agenția Pinkerton a preluat cazul și Phil Geauque a aflat de la un informator local că banda își avea sălașul la Vallejo, la circa 45 de kilometri de San Francisco. Hammett a fost trimis să-i ademenească să iasă din ascunzătoare. Dînd tîrcoale prin oraș, i-a reperat repede pe cei trei indivizi răspunzători de furtul de bijuterii. Șeful lor era un bandit înveterat, cu mustră mohorîtă, cunoscut sub numele de Gus Schaefer „Posomoritul”.

Banda urma să se întîlnească într-o noapte într-un hotel din afara orașului și Hammett ținea să audă ce se va vorbi acolo. În timp ce banda se aduna într-o cameră de la etajul întîii, Hammett s-a cățărât pe un balcon situat deasupra, pentru a trage cu urechea; își făcea însemnări despre ceea ce vorbeau, cînd, dintr-o dată, întregul acoperis s-a prăbușit. Deși lovit și zdruncinat, Hammett a reușit să se tîrască, schiopătînd, și să se piardă în beznă; a doua zi, cînd s-a întors, banda se dispersase.

— M-am decis să mai zăbovesc o vreme — a povestit el — pentru cazul în care vreunul din

ei ar mai fi rămas în oraș. Am avut noroc. Gus s-a arătat și am început să mă țin după el”. Hammett l-a urmărit cu răbdare pe șeful bandei săptămîni în șir. Perseverența lui a fost răsplătită. Schaefer l-a condus pe detectiv pînă la locuința din Oakland a soției lui. Hammett a arestat-o pe doamna Schaefer în momentul cînd deschidea un seif particular la o bancă locală. Înăuntru se afla partea lui Gus Schaefer din bijuteriile furate.

— Pînă la urmă i-am prins pe toți — a spus Hammett. Gus a fost însă singurul dintre ei condamnat și, după cîteva ani, a fost amnistiat și pus în libertate. Așa că totul avea să se reia de la început.”

Hammett era sătul pînă peste cap de profesia de detectiv; sănătatea lui continua să se deterioreze. Umezeala, frigul și extenuarea îi provocau dificultăți de respirație; tușea tare, continuu. „N-a trebuit să demisioniez eu — a spus el. Plămîinii mei au fost cei care au luat hotărîrea. Nu mai puteau să îndure chinul”.

La 15 februarie 1922, experimentatul agent și-a dat demisia. Perioada Pinkerton a luat sfîrșit. Cariera de detectiv a lui Hammett s-a încheiat. Era pe punctul de a începe cariera de scriitor a lui Dashiell Hammett.

Anii petrecuți la Pinkerton ca agent de teren l-au influențat puternic pe Dashiell Hammett. Fusese martor al corupției politice la toate nivelurile, avusese de-a face cu aproape toate tipurile de delict, de la încăierările întîmplătoare pînă la asasinat, fusese luat în pumnii, înjunghiat, ciomăgit, se trăsese în el; avusese de-a face cu bogătași, cu oameni din clasa de mijloc, cu sărîntoci, cu informatori, cu gangsteri, cu ucigași, cu psihopați periculoși și cu șantajști elegați. Evoluase precaut printr-o lume a minciunilor, a trădărilor și contratrădărilor, a violenței sumbre, nesăbuite, în care singurul punct stabil era postul său. Pentru a supraviețui, învățase să-și țină sub control emoțiile, să pară impasibil, să nu aibă încredere în nimeni, să privească lumea cu cinism.

Aceasta a fost atitudinea pe care a adus-o Hammett în romanul polișt la începutul anilor '20. Ca romancier, a spus Joe Gores, „Hammett n-a fost un scriitor care învață despre activitatea detectivilor particulari; a fost un detectiv particular care învață să scrie”.

Cînd a început să creeze povestiri poliștiste de duritatea diamantului pentru „Masca neagră”, Hammett nu-și propunea să inoveze, ci doar să reconstituie pe hîrtie, în mod direct și corect, lumea hîină pe care o cunoștea cel mai bine. A încredințat tiparului argoul străzii, a portretizat în modul cel mai autentic cu putință pe cei din lumea lui, lăsîndu-i să vorbească și să se poarte pe hîrtie așa cum vorbeau și se purtau în anii în care lucrase pentru Pinkerton. Rezultatul neintenționat a fost ceea ce Ellery Queen a numit „primul roman polișt sută la sută american, cu adevărat indigen”.

**Selecție și traducere
FELICIA ANTIP**

SCRIITORI ROMÂNI LA P.E.N.-CLUBS

P.E.N.-Clubul s-a dovedit cea mai puternică asociație internațională a scriitorilor dintre cele două războaie mondiale. Creată în Anglia, în 1923, din inițiativa marelui romancier John Galsworthy („Balzacul Angliei”), ca o grupare între poeți, esești și nuveliști (Poets, Essayists, Novelists) — P.E.N.), asociația a reușit să cîștige aderenți în propria țară și peste hotare. Oameni de litere aparținând celor mai diferite curente și școli literare își întind mina deasupra frontierelor naționale și deasupra oricărei opinii politice. Indiferent de credințele lor, pe toți scriitorii îi uneau în primul rînd preocupările artistice, precum și chestiuni de organizare și apărare a intereselor profesionale. Exemplu grăitor îl dă gruparea engleză care reușește să închege P.E.N.-Clubul național prin respectarea părerilor fiecărui scriitor, indiferent de curentul sau revista în jurul căruia gravita. Prin P.E.N.-Club se stabilesc relații cordiale între toți scriitorii englezi aparținînd celor mai diverse curente literare, pe toți legîndu-i calitatea de membru al P.E.N.-Clubului.

Pe aceleași baze de organizare s-au înființat P.E.N.-Cluburi și în alte țări. Prin fixarea de congrese anuale internaționale la care să participe toate P.E.N.-Cluburile naționale înființate, asociația ia un vădit aspect internațional, țelul principal fiind apropierea scriitorilor din cele mai diferite țări pentru ca „să se cunoască, tinzîndu-se la o reală solidaritate intelectuală prin relații constante ce s-ar stabili cu timpul între scriitorii din lumea întreagă”. Cluburile P.E.N. urmînd să prolifereze în așa fel ca în cultura fiecărui stat să-și facă loc o asemenea asociație scriitoricească, pe baze noi, fără precedent pînă atunci, și care să nu se confunde cu „Asociația”, „Societatea” sau „Uniunea Scriitorilor” din țara respectivă.

Astfel, se ține primul Congres P.E.N.-Clubs la Londra, în 1923, al doilea, la New York, în 1924, iar cel de-al treilea, la Paris, în 1925.

Printre primii care au susținut ideea înființării unui P.E.N.-Club în țara noastră a fost Marcu Beza, pe atunci Consulul României la Londra. (Aromân din Clisura Macedoniei, născut în 1885, după absolvirea liceului din Bitolia se înscrie la Facultatea de Litere din București, unde își ia licența în 1908 cu lucrarea **Raportul dintre poezie și filosofie**, care atrage în mod deosebit atenția lui Maiorescu. Din 1909 este trimis la Londra, mai întîi ca interpret, apoi consul și docent la Universitatea din Londra. Se face cunoscut și ca scriitor publicînd în română și în engleză. Printre primele volume: **De la noi** (1903), **Pe drumuri — Din viața aromânilor** (1914). Pentru activitatea sa

este ales membru corespondent al Academiei Române.) Inițiatorul P.E.N.-Clubului la noi a avut o contribuție deosebită la cunoașterea literaturii române în Anglia, iar literaturii engleze pe care o cunoaște îndeaproape îi dedică lucrările **Romanul englez contemporan** (1928) și **Shakespeare în România** (1931) — prin aceasta răspunzînd unuia din comandamentele majore stabilite de P.E.N.-Clubs: traduceri și lucrări de critică literară care să contribuie la cunoașterea reciprocă a valorilor literare naționale.

Primul președinte al P.E.N.-Clubului Român a fost I. Al. Brătescu-Voinești.

O remarcabilă activitate desfășoară în cadrul P.E.N.-Clubului Român scriitorul Jean Bart (Eugeniu Botez), fiind delegat ca reprezentant al scriitorilor români la două din congresele anuale internaționale P.E.N.-Clubs: la Paris, în 1925 și la Varșovia, în 1930 (respectiv la cel de-al treilea și la cel de-al optulea Congres). Impunător, cu o prestanță deosebită și o eleganță de diplomat în gesturi și în grai, Eugeniu Botez este trimis în mai multe rînduri la diverse Congrese și Conferințe internaționale: în 1912, la Congresul Navigației de la Philadelphia, în 1919—1920 face parte din delegația română la Conferința de pace de la Paris ca expert în problemele Dunării, apoi este consilier în Comisia Internațională a Dunării, în 1926 este șeful delegației române la cea de-a 9-a Conferință Internațională a Muncii, la Geneva, și, în același an, la Congresul de Navigație de la Cairo etc.

Cel de-al III-lea Congres P.E.N.-Clubs ținut la Paris a fost organizat de către un comitet de scriitori francezi în fruntea căruia se afla criticul Benjamin Cremieux, care era pe atunci secretarul P.E.N.-Clubului Francez. Deschis în sala „Hoche”, congresul a întrunit circa 300 de scriitori, reprezentînd 22 de țări. În capul fiecăreia din cele opt mese comune pregătite pentru participanți se afla cite un scriitor celebru: John Galsworthy, Heinrich Mann, Luigi Pirandello, Miguel de Unamuno, Johan Bojer, Alexandru Kuprin, Alfonso Reyes.

Cuvîntul inaugural îl rostește John Galsworthy. Așa cum notează participantul român Jean Bart (Eugeniu Botez), cuvîntarea celebrului scriitor englez a produs o puternică impresie: „Numai schimbul cugetării internaționale este unica salvare posibilă a lumii” — cu aceste cuvinte John Galsworthy și-a început discursul. El a arătat, cu emoție, că omenirea, îngrozită de masacrul războiului mondial, face apel la mințile și inimile scriitorilor ca să lucreze pe toate căile la stabilirea unei solidarități spirituale între popoarele cari se cunosc așa de puțin între ele.”

Amintirea primei conflagrații mondiale era atît de vie, încît aproape toate discursurile arătau primejdia care amenință civilizația, dacă „oamenii nu vor învăța să se cunoască, să se înțeleagă și să se unească”. Georges Duhamel face apel ca toți scriitorii să înțeleagă „lecția dură” a flagelului mondial: „Că orice civilizație este muritoare am înțeles-o bine acum cîțiva ani, cînd am simțit trecînd printre noi acel suflu distrugător. Am încercat cu toții diferența

dintre noțiunea abstractă și experiența personală. Ei bine, noi nu consimțim să murim”.

Pentru asigurarea viitorului civilizației cîștigate de-a lungul secolelor — arată H. Mann, Unamuno și Johan Bojer — scriitorii de pretutindeni trebuie să hotărască a-și da mina pentru o cunoaștere reciprocă, spre întemeierea unei „solidarități literare internaționale ce trebuie să ajungă o forță morală mondială, care va cădea greu în cumpăna conducerii popoarelor”.

În relatarea asupra desfășurării lucrărilor congresului, scriitorul român dă expresie puternicei trăiri de confrerie de breaslă a tuturor participanților: „O caldă atmosferă familiară însuflețea această variată adunare de scriitori veniți din toate colțurile lumii. Figurile artiștilor celebri străluceau ca fațetele unei prisme care răsfrîngea toate aspectele talentului de exprimare a gândirii și simțirii omeneshti dintr-o epocă”.

În ședințele din 22 și 23 mai 1923 s-a discutat chestiunea federalizării tuturor P.E.N.-Cluburilor și crearea unui Comitet Internațional la Londra, comitet care să nu atingă însă autonomia diverselor P.E.N.-Cluburi naționale, precum și stabilirea locului unde să aibă loc congresul P.E.N.-Club din anul următor. Cu toate că la Congresul P.E.N.-Club de la New York se alesese Roma, scriitorii italieni cedează în favoarea germanilor și se desemnează Berlinul. Nu fără obiecții și opoziție: „Un delegat belgian și-a arătat părerea că poate nu ar fi oportun [stabilirea Congresului la Berlin] și ar trebui să se țină seamă întrucîtva și de anumite chestiuni politice”.

Problema fundamentală a Congresului a constituit-o însă stadiul traducerilor în acel timp și îndeosebi reciprocitatea care s-ar impune. În acest sens a acționat și delegatul român, punînd accentul cu deosebire pe „reciprocitatea traducerilor”. Sesizînd că dintre scriitorii români sînt cunoscuți mai ales cei care scriu în limba franceză, Jean Bart face o propagandă celor mai valoroși scriitori români din epocă.

„Am avut ocazie, scrie el, să vorbesc cu mulți scriitori străini. Toți mă întrebau de ce românii dau așa de puțină importanță traducerilor.”

Ca scriitori români nu sînt cunoscuți decît cei care scriu în limba franceză: Prințesa Bibescu, Elena Văcărescu, Panait Istrati.

Un poet german, d. Feders, îmi spunea că a citit cu mult interes un roman românesc în limba germană: **Haldicul** de Bucura Dumbravă.

Johan Bojer, marele scriitor norvegian, om jovial, fermecător, exprimîndu-și simpatia ce o are din timpul războiului pentru români, îmi cerea să-i indic autorii români care sînt traduși. Pe Vazov îl citise în traducere germană. Bulgarii fac o întinsă propagandă în străinătate traducînd scriitorii lor în mai multe limbi.

Pirandello, o figură de-o rară distincție, cuceritorul tuturor teatrelor europene, se interesa de traducerea pieselor sale în românește.

Simpaticul și vigurosul scriitor rus Kuprin,

I. Al. Brătescu-Volnești

căruia îi arătam admirația de care se bucură printre românii care i-au citit cărțile, mi-a spus cu un ris zgomotos că îi pare bine de succesul moral, căci succesul material ce trebuie să-i vină de la editorii din România, care i-au publicat traducerile, îl așteaptă mereu...

După informațiile luate la fața locului, revistele franceze care sînt oricînd dispuse să primească traduceri din literatura română sînt: **Europe, Revue Bleue, Revue de Genève** și **Figaro Illustré** (Jean Bart: **Congresul Internațional al scriitorilor P.E.N.-Clubs, în Adevărul Literar și artistic**, anul VI, nr. 238, 28 iunie 1928, p.1).

Problema traducerilor și problema cărții românești peste hotare vor sta în atenția scriitorului Jean Bart în diverse articole și interviuri publicate în anii imediat următori. Dintr-un interviu acordat în 1927 revistei **Viața Literară** desprindem:

„Străinii nu ne cunosc decît din literatura lui Panait Istrati, Elena Văcărescu și Martha Bibescu... Fără îndoială că am putea să organizăm un serviciu cu ajutorul Ministerului Artelor și Casei Școalelor, ca să traducem pe toți autorii reprezentativi. Nu e nevoie să facem volume luxoase și scumpe care nu s-ar putea vinde. E de ajuns să scoatem broșuri în genul «Lecturii» în mii de exemplare...; o carte intră mai ușor în casa cetățeanului decît muzica sau pictura. Această colecție de traduceri ar trebui să fie periodică și foarte bine împrăștiată. Nu-ți vorbesc cită propagandă s-ar face în modul acesta. Gîndește-te: o țară ca Norvegia s-a făcut cunoscută numai prin Ibsen, Björnson, Johan Bojer” (I. Valerian, **De vorbă**

cu Jean Bart (Eugeniu Botez), în *Viața literară*, nr. 38, din 19 februarie 1927, p. 2).

După terminarea congresului li se oferă scriitorilor participanți prilejul de a vizita împrejurimile Parisului și diferite localități din Franța. Jean Bart călătorește împreună cu Unamuno la Ermenonville, unde s-a stins din viață cel mai mare iubitor al naturii: Jean-Jacques Rousseau. În parcul celebru unde și-a petrecut ultimele șase săptămâni din viață autorul capodoperelor **Julie ou la Nouvelle Héloïse** (1761) și **Emile** (1762), scriitorii vizitează Muzeul Chablis și insula străjuită de ploi piramidali pe care e așezat un sarcofag simplu, în stil antic. Interesantă e atmosfera călătoriei surprinsă de scriitorul român într-un articol publicat în **Adevărul literar și artistic**:

„După ultima ședință a P.E.N.-Clubului, ieșim pentru câteva ceasuri din tumultul Parisului. Pe șoseaua ce duce la Soissons, îngheșuiți în uriașele autobuze sistem Cook, aluncăm ca-n zbor pe luciul caldarîmului cu lespezi de granit.

Lângă mine o tină, **miss F...**, romancieră engleză. Lungă, elastică și subțire ca o nuia de alun, îngînă neîntrerupt o melodie copilărească, cu senina candoare a unei eleve de pension.

Pe banca din față un poet japonez, cu fața măslinie, luminată de un zîmbet enigmatic, vorbește în monosilabe cu soția lui, o englezoaică cu părul roșu-aprins.

În grupul din capăt disting figura ilustrului spaniol: de Unamuno. Cu capul gol, cu suvițele de păr fluturînd în vînt, zvelt și vioi, Unamuno își mîngîie bărbuța albă, care încadrează o figură palidă și fină.

Cu privirea pierdută în zare admirăm cîmpia lucrată cu îngrijire cînd, deodată, lângă mine, explodează o exclamație zgomotoasă:

„Au!!! Boi! boi!” Englezoaica din stînga mea sîrsește în picioare și, entuziasmată ca un copil în fața unui elefant, arată cu amîndouă mîinile spre cîmp, unde o pereche de boi trăgeau molcom o grăpă prin bulgării de arătură proaspătă:

„Ce interesant!!! La cinci kilometri de turnul Eiffel — boi... Ce interesant!”

Toți făceau haz. Un bătrîn scriitor german începu cu gravitate s-o descoasă pe tină romancieră engleză” (Jean Bart: **La mormîntul lui Jean-Jacques Rousseau**, în **Adevărul literar și artistic**, anul VI, nr. 239, 5 iunie 1925, p. 6).

La Congresul din 20—25 iunie 1930 de la Varșovia, care a cunoscut o largă participare (membri ai P.E.N.-Cluburilor naționale din peste 30 de țări), delegația română e formată din Jean Bart, Emanoil Bucuța (în acel timp secretar al P.E.N.-Clubului Român) și ziaristul Radu S. Dragnea. Așa cum reiese din relatările lui Jean Bart asupra desfășurării lucrărilor Congresului, totul a fost „sompțuos”.

Pe marginea problematicei supuse Congresului, scriitorul și jurnalistul în cel mai bun înțeles al cuvîntului — își exprimă propriile opinii cu privire la rolul literaturii: „Pentru a ajunge la înfrățirea popoarelor, pacea mondială — suprema perfecție a umanității — magia literaturii poate face mai mult decît notele

diplomaților politici. Dar pentru o înțelegere mutuală, popoarele trebuie să se cunoască. Este nevoie de schimburi de cugetări între națiuni și limbi, de punere în circulație a valorilor literare... Cugetarea merge mai departe decît trenul, vaporul sau avionul!” (Jean Bart: **Al VIII-lea Congres al P.E.N.-Clubului**, în **Adevărul literar și artistic**, anul IX, nr. 501, 13 iulie 1930, p.5).

În plenul lucrărilor Congresului se propune o conlucrare între Federația P.E.N.-Cluburilor și Institutul Internațional de Cooperare Intellectuală pentru traducerea capodoperelor naționale și ale celor mai bune cărți contemporane. Scriitoarea vinează Greta Urbanitzki a propus ca federația P.E.N.-Cluburilor să premieze, la fiecare doi ani, cartea cea mai bună care să fie tradusă în toate limbile. S-a discutat de asemenea în jurul suprimării taxelor vamale pentru cărți și regimul pieselor de teatru pentru radio. Cu privire la legăturile stabilite de delegația română cu scriitorii polonezi, Jean Bart va relata la reîntoarcerea în țară:

„Cu Polonia, de care ne leagă atîtea interese comune, putem ușor face un schimb și comerț intelectual. Am găsit cîțiva tineri care au învățat singuri românești și urmăresc cu interes mișcarea noastră culturală.

Pădurea spinzuraților a lui Rebreanu a fost tradusă și în curînd va apare în limba polonă. În schimb va apărea în limba română o traducere a unui roman de Ferd. Goetel, scriitor polonez care are deja cîteva cărți traduse în limba franceză și germană.

Scriitorul polonez Jelenta, care astă-iarnă a ținut cu succes o serie de conferințe interesante la București, a publicat cîteva articole în ziarele poloneze asupra literaturii române” (Jean Bart: **Al VIII-lea congres al P.E.N.-Clubului**, în **Adevărul literar și artistic**, anul IX, nr. 501, 13 iulie 1930, p.5).

Din Goetel apare în 1936 **Urgia destinului**, în traducerea Elenei Eftimiuc.

Constatînd și de data aceasta numărul mic de scriitori români traduși peste hotare, Jean Bart arată că statul ar trebui „să facă oarecare sacrificii” pentru tălmăcirea operelor respective românești în limbi de circulație internațională, „ținînd seama că nu-i destul ca România să se afirme numai cu producția de petrol, grîu și brînză de Brăila”.

După încheierea lucrărilor Congresului, Jean Bart, în compania lui Emanoil Bucuța, călătorește la Cracovia și Orskoe More (Ochiul de mare), lac de un pitoresc inegalabil în parcul natural de la Zakopane, în masivul Tatra, la frontiera cu Cehoslovacia, apoi pe riul Dunaiet, asemănător Bistriței românești. Iată cum va descrie Em. Bucuța în **Pietre de vad** această călătorie: „Mă vîd încă pe riul Dunaiet, din Polonia, un fel de Bistriță cu toance, cocoțați pe două bărci legate alături, luate de suvoi, pe după ziduri prăpăstioase de stîncă, bătuți de o ploaie piezișă, nu cu picături, ci cu fire groase de apă, și orbîți de fulgere. Stăteam unul lângă altul în mantale, încovoiați puțin și cu brațele pe genunchi. N-am zis nici eu, nici el nimic, o jumătate de ceas, un ceas cît a ținut prăpădul. Jean Bart mes-

Jean Bart

teca numai la o coada neagra de lulea fără tutun și fără foc. Se uita din cind în cind cu uitătura lui lungă la vislașii care ne duceau. Nu erau vislași obișnuiți, ci plutași ca ai noștri de pe Bistrița, învățați să umble pe coama apelor vijelioase, din butuc în butuc de molid. Marinarul din el îi prețuia" (Emanoil Bucuța: **Jean Bart**, în **Pietre de vad**, vol. III, p. 281).

Jean Bart a activat la P.E.N.-Club pînă în ultimul an al vieții (se stinge din viață la 12 mai 1933). Pe o listă a membrilor, trimisă de secretarul P.E.N.-Clubului Român, Emanoil Bucuța, ca anexă la invitația de participare la adunarea generală din 5 aprilie 1933, Jean Bart figura pe primul loc între cei 52 de membri ai P.E.N.-Clubului Român. Se pare că într-un timp a fost chiar președintele P.E.N.-Clubului Român, sau locțiitorul acestuia, așa cum reiese dintr-o scrisoare trimisă de Jindra Huskova (traducătoare cehă din limba română, fostă studentă a lui Ovid Densusianu) lui Camil Petrescu, reamintindu-i că: „...au luat odată o masă împreună la «lordache», în societatea scriitorilor, pe vremuri, cînd răposatul Jean Bart era președintele P.E.N.-Clubului”.

Succinte și la obiect, articolele lui Jean Bart dedicate activității la P.E.N.-Club sînt veritabile contribuții la cunoașterea acestei laturi a activității scriitorilor români. În **Pietre de vad**, Em. Bucuța le considera „adevărate studii pentru istoricul P.E.N.-Clubului Român”.

Cozeur desăvîrșit, cu maniere protocolare, scriitorul a fost solicitat adesea să facă parte din delegațiile Societății Scriitorilor Români

Victor Eftimiu

pentru primirea unor scriitori de peste hotare. Astfel, la sfîrșitul anului 1930, face parte din grupul de scriitori care au întîmpinat pe romancierul Maurice Bedel, eseistul și autorul unor scrieri de călătorie în Turcia, Africa și America. Participă și la Banchetul dat de P.E.N.-Club în cinstea oaspetelui francez. Semnătura „Jean Bart” se păstrează pe lista unui meniu de la „Cina”, din 1 decembrie 1930, alături de cele aparținînd celorlalți scriitori participanți: Ion Pillat, „Matteiu Jean Caragiale”, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Ilarie Voronca, Claudia Millian, Corneliu Moldovanu (Ion Paraschiv, Trandafir Iliescu: **De la Hanul Șerban Vodă la Hotel Intercontinental**, București, Editura Sport-Turism, 1979, p. 123).

La sediul P.E.N.-Clubului Român care își avea birourile în același local cu al Societății Scriitorilor Români (Bd. Academiei nr. 4. — în 1928; str. Brezoianu nr. 44 — în 1933) Jean Bart era întîlnit adesea în compania celor mai prestigioși scriitori. Activează aici pînă în ultimele luni de viață. Astfel, la 5 aprilie 1933, ia parte la adunarea generală a P.E.N.-Clubului Român care avea la ordinea de zi alegerea noului comitet de conducere și desemnarea delegației care să participe la cel de-al XI-lea Congres P.E.N.-Clubs de la Dubrovnik (Ragusa) în Iugoslavia între 25—28 mai 1933. Conducătorul delegației române la congresul de la Dubrovnik este desemnat Victor Eftimiu. Totodată, cunoscutul scriitor Victor Eftimiu este ales președinte al P.E.N.-Clubului Român, funcție pe care o va îndeplini pînă la sfîrșitul vieții.

CRISTOFOR COLUMB

sfânt, aventurier sau poet?

Interviul de față i-a fost luat marelui scriitor cubanez după apariția, în 1979, a romanului El harpa y la sombra (Harfa și umbra), în care se dezbate vasta problematică suscitată de descoperirea Lumii Noi de către Columb în 1492.

— Pentru dumneata, Cristofor Columb n-a fost un sfânt, ci un marinar mediocru și un uzurpator, căci a descoperit Lumea Nouă datorită informațiilor pe care le-a obținut în timpul unei călătorii în Islanda. Nu îl osindești însă în mod definitiv, deoarece în fond se pare că admiri complexitatea acestui personaj și că fantezia lui te fascinează.

— Minciunile spuse de Columb fac parte dintr-un fel de strategie impusă de Europa de atunci. Nu trebuie să uităm că voiajurile de explorare ale oamenilor de știință, cum sînt cele efectuate de La Condamine, Bougainville, La Perouse sau Humboldt la începutul secolului al XIX-lea, erau expediții inimaginabile la sfîrșitul Evului Mediu sau la începutul Renașterii. Navigațiile se făceau cu un obiectiv comercial. Oamenii se duceau în Orientul îndepărtat în căutare de mirodenii; în nord, în căutare de ambră, iar cînd nu se presimțeau posibilități de cîștig pentru armatori sau pentru firmele care închiriau corăbiile, atunci călătoriile nu se puteau face.

Guvernele acordau o asemenea importanță economică marilor călătorii, încît, de exemplu, la curtea lui Henric Navigatorul, marele rege portughez, relatările și hărțile care înfățișau noile pămînturi descoperite de portughezi erau considerate secrete de stat, fiind aspru pedepsită, de altfel, divulgarea rutelor maritime.

Ei bine, a fost Columb un mincinos, un impostor, un

comediant? Fără îndoială, dar înainte de toate a fost un om genial care și-a depășit adesea propriile sale limite cu o intuiție uimitoare. În călătoriile lui confunda milele arabe cu milele uzuale, mințea tot timpul cînd dădea informații asupra distanțelor străbătute, niciodată nu știa unde ajunge și nici unde se îmbarcă, dar era insuflit de o convingere de nezdruccinat că va realiza ceva important. O frază celebră ne demonstrează ceea ce spun: principalul său dușman și contemporan, care va fi invocat permanent ca martor în timpul procesului de canonizare, călugărul dominican Bartolomé de las Casas, a scris: „Era atît de sigur că va ajunge, încît s-ar fi putut spune că avea în buzunar cheile unei Lumi Noi.” Epoca l-a silit, în primul rînd, să-și ofere posibila lui descoperire de două ori Portugaliei, o dată Spaniei, o dată Angliei, fără succes; o dată Anei de Bretagne, fără succes, pînă cînd în sfîrșit Coroana spaniolă s-a decis să-l trimită. Așa începe marea comedie a erorilor. Fiindcă, atunci cînd se semnează faimoasele Capitulații de la Santa Fé și Columb e numit amiral al pămînturilor pe care le-ar fi putut descoperi, acordîndu-i-se 10% din cîștiguri, totul seamănă cu un cec în alb al unui cont fără fonduri. Nu era nimic sigur în tot ce scrisese pentru a obține finanțarea călătoriei sale. Dar cel mai interesant lucru este evoluția atitudinii lui, care într-un anumit fel coincide cu trecerea de la

Evul Mediu la Renaștere. În primul rînd, făgăduiește aur și bogății pe care nu le găsește nici în prima și nici în a doua călătorie. Atunci îi vine în minte un lucru care-l va costa aureola, și anume să trimită indienii în Spania ca sclavi, ceea ce regina Isabel nu va admite. Totuși, în ultimele sale texte îi scrie regelui aproximativ următoarele cuvinte: „N-am adus bogății, nici aur. Dar, în orice caz, meritul meu constă în faptul că am lărgit cunoașterea lumii, îngăduind omului să cunoască mai bine planeta pe care trăiește.” Și, în continuare, citează exemplele lui Solomon, Alexandru cel Mare și, poate în mod eronat, Nero.

— În cartea dumitale, Alejo, se vorbește mult de canonizarea lui Columb, și intri în toate meandrele procedurii, care sînt foarte complicate. Cum te-ai documentat?

— Într-adevăr, m-a interesat mult procedura și am cercetat tot felul de cărți.

— Era, totuși, dificil să se obțină canonizarea lui Columb, pentru că, între altele, îi transformase pe indieni în sclavi; mințise și fusese, după cît se înțelege din cartea dumitale, amantul reginei Isabel.

— Așa este. Sînt unele elemente care întotdeauna m-au iritat în majoritatea textelor dedicate lui Columb, ca bunăoară aspectul hagiografic prefabricat. În operele lui Claudel și Langlois, Columb trebuie neapărat să fie un sfânt, cu o misiune predestinată, iar Regina Catolică, de vreme ce e numită așa, o sfîntă. În realitate, a fost numită așa, între altele, pentru că a instituit Inchiziția. Inchiziția spaniolă, care evocă întotdeauna Evul Mediu, a fost reorganizată la cererea ei. Pe de altă parte, a realizat unitatea Spaniei, expulzîndu-i pe mauri și, ceea ce n-a fost abil din partea ei, pe evrei. De aceea a fost numită Catolica, și lumea a uitat de nobilul paj din Sigüenza, despre care vorbesc în două rînduri în carte. Franchiștii l-au transformat într-un fel de simbol al tînărului războinic, îndrăgostit de regină, care se

Celebru scriitor cubanez Alejo Carpentier

sacrifică pentru ea, un poet tinăr. Există o frumoasă sculptură care îl înfățișează zăcînd, pe lespede de mormînt, cu o carte de poeme în mînă, în catedrala din Sigüenza. Isabel Catolica, care a fost o femeie cu mult temperament, foarte frumoasă și foarte inteligentă, își adorase bărbatul, pe Fernando, cu care se căsătorise în împrejurări absolut rocambolești, la frontiera dintre Aragon și Castilia, el fiind deghizat în cărauș. Erau atît de săraci, că a trebuit să ceară bani cu împrumut pentru a face nunta. Pe urmă și-a dat seama că bărbatul ei nu era la înălțimea misiunii sale, nici prin inteligență, nici prin simț politic, și că o înșela în mod scandalos, acoperind-o de rușine. Atunci, Isabel s-a dăruit tinărului, cu cîțiva ani înainte de apariția lui Cristofor Columb. Putem, deci, presupune că relațiile lui Columb cu regina erau însoțite de un sentiment de duioșie, pe care el, pe de altă parte, nu l-a ascuns niciodată. Și încă ceva, foarte important: a doua cauză pentru care Columb n-a fost canonizat este faptul că a trăit în concubinaj cu Beatriz Enri-

quez, cu care a avut un copil, Francisco, preferatul lui. În testamentul lui există o frază extrem de ciudată și misterioasă. Îi cere fiului său mare, Diego, să-i facă o rentă acestei Beatriz, care să-i permită să trăiască fără griji materiale pînă la moarte, căci nu s-a căsătorit cu ea dintr-un motiv pe care nu-l poate dezvălui.

— Așadar, Alejo, în aprecierea dumitale despre Columb figurează și o fațetă de umbră, aspectul său de uzurpator, și o alta, ignorată, pe care dumneata o numești poezia în acțiune. Dumneata refuză să-l condamni pe Columb, și în final rămînem cu impresia că e imposibil să judecăm un om, cel puțin pe un mare om...

— Firește, deoarece Columb îi depășește pe toți navigatorii epocii sale și pe cei din epocile anterioare în ceea ce privește creația imaginativă. Alături de asta, însă, i s-a întîmplat un lucru teribil: a murit fără să știe ce a descoperit. Deși nu trebuie să uităm un lucru foarte important: Columb a introdus în viața Renașterii, cel puțin a Renașterii spaniole, miraculo-

sul în viața reală, și asta a fost funcția lui ca poet. Și mai există un lucru, la fel de important, despre care s-a scris foarte puțin: romanele de cavalerie încetează să-i intereseze pe oameni cînd încep să fie citite relatările despre descoperirea Americii, și acest eveniment se reflectă în marea literatură. Cervantes, bunăoară, și alți scriitori introduc în operele lor elemente și personaje din America. Să ne gîndim la Montaigne, pe care eu l-am numit cîndva cel dintîi latino-americanist pentru eseurile lui despre canibali. S-a produs atunci în Franța o atracție pentru lucrurile extraordinare din America, odată cu **Indiile galante** de Rameau, **Incașii** de Marmontel și textele lui Voltaire. Și încă ceva interesant, dacă vorbim de introducerea miraculosului în viața reală: puțin după descoperirea Americii, Hernán Cortés realizează cucerirea Mexicului; împreună cu el ajungea în America un cronicar al miraculosului, Bernal Diaz del Castillo, care a scris istoria acestor isprăvi cu o memorie prodigioasă. Cînd ajunge în fața orașului Mexic, orașul Tenoxitlán (despre care trebuie să spunem că avea o arie de o sută de kilometri pătrați, pe cînd aria urbană a Parisului era de numai treisprezece kilometri pătrați în 1521), Diaz del Castillo a spus: „Avem în fața ochilor orașul lui Amadis de Gaula.” În cărțile de cavalerie figurau munți fermecați din care ieșea fum, și așa erau vulcanii mexicani; dacă aceste cărți vorbeau de dragoni, spaniolii găseau aici caimanii uriași din riurile americane. Mai mult: toți au mințit într-un mod cu totul neobișnuit, căci au prezentat, ca și cum ar fi fost viziuni reale din lungile lor călătorii, întreg bestiarul lui Isidor din Sevilla, care a scris multe pagini în care descrie animale fabuloase, iar conchistadorii se jurau, întorcîndu-se în Spania, că întîlniseră toate aceste animale în America.

**În românește de
ANDREI IONESCU**

GEORGES SIMENON

SE MĂRTURISEȘTE

Aprilie, 1969

Abia am pus piciorul pe pavajul umed al Lausannei că mi s-a și adus la cunoștință existența unui flagel ce lovește în prezent pe cetățenii cantonului Vaud. Victimele ilustre sînt nenumărate. Familia Chapelin, de pildă, a fost biciuită în așa măsură încît de opt zile se află la pat.

Boala care răspîndește groaza? Gripa. Gripa a urcat pînă chiar la Epalinges, la Georges Simenon, obligîndu-l pe romancier să se mute din birou în dormitor.

— În ajunul bolii mele, mi se mărturisește tatăl lui Maigret în fine însănoșit și scoțînd un nor din pipa-i, tocmai începusem să scriu un nou roman. Întrerupt la sfîrșitul primului capitol, a trebuit să abandonez și să rup manuscrisul. Virusul mi-a ucis romanul. Nu-l voi mai reîncepe niciodată.

Epalinges e un loc cu reședințe elegante, la șapte kilometri de Lausanne, mergînd către Berna. Casa construită aici de Georges Simenon a intrat deja în legendă. Totul în ea pare a fi automat. Pivnița adăpostește mașini misterioase pentru profan. Piscina este aseptizată automat, la intervale regulate. Clădirea lungă și foarte îngrijită pare tăiată în brînză elvețiană pasteurizată. Doar țiglele contrastează cu albul desăvîrșit. Ne aflăm în țara țiglelor și Simenon le-a adus deci din orașul său, Liège, unde acestea conferă importanță locuințelor notabiliilor, medici sau magistrați.

— Veneam dimineața pe malul golfului foarte aproape de acest loc, îmi spune Simenon. Aici, splendidele răsărituri de soare zurgăveau în roz munții dimprejur. Și ce privelește! Se vede o mare parte din Léman, pînă la Geneva, lanțul Alpilor și chiar ceva din Alpii italieni. Am fost fermecat. Terenul se întimpla a fi liber. L-am cumpărat în douăzeci și patru de ore.

Se vede o mare parte din Léman... cel puțin atunci cînd zăpada nu ascunde totul, ca astăzi. Casa lui Simenon este înconjurată de un imens cîmp imaculat. Zăpada își atîrnă dantela albă pe fierul forjat și prin vaste ferestre reflectă în încăperi o stranie lumină. De pe pereți te strigă foarte frumoase tablouri: un Vlaminck, mai ales, și una din vestitele *baigieuses* ale lui Buffet. Buffet este prezent de asemenea și pe un culoar care adăpostește nu mai puțin de zece pinze printre care și un portret al romancierului.

Aici s-a născut Mai sînt încă aluni. La această mașină de scris ce se învecinează cu rastelul de pipe și-a compus Georges Sime-

non cel de al două sutele roman al său. Să fim bine înțeleși, cel de al două sutele semnat cu numele lui, căci mai înainte au fost romanele populare sub zece pseudonime.

— Din întîmplare am aflat că era vorba de al două sutele. Într-o zi cineva mi-a spus: dar ai scris o sută nouăzeci și nouă. Cînd m-am hotărît să scriu următorul m-am gîndit că pentru atare aniversare trebuie să-mi acord plăcere... unui nou roman.

Noul erou al lui Georges Simenon este François Perret-Latour, bancher, piața Vendôme, în vîrstă de șaptezeci și patru de ani.

— Prin el la flință romanul îmbătrînirii, al renunțării.

Al două sutele va părea neîndoielnic drept o etapă insolită în cariera unui romancier în sensul că e foarte vizibil marcat de... optimism.

— Ah, ai observat? Este într-adevăr posibil ca îmbătrînind să mai pierd puțin din pesimismul meu. Știi că am șizeci și șase de ani; am depășit deci vîrsta (de la cincizeci la cincizeci și cinci de ani) cînd ești îngrozit de apropierea bătrîneții.

Urmele de optimism nu sînt dealtminteri singurele semne noi pentru cei ce scrutează opera lui Simenon cu lupă de entomolog. Ei consemnaseră deja cu trei ani în urmă că autorul *Cîinelui galben* a renunțat dintr-o dată să-și mai redacteze manuscrisele cu creionul.

— Da, scriind *Plisca*, am realizat brusc cît de periculos instrument este creionul. El îmi oferea ispita înfloriturii literare. Am adoptat în consecință mașina de scris. E foarte excitant să scrii direct la mașină. Subconștientul trebuie să-și elibereze mai repede substanța. Am avut dintotdeauna ceea ce suprarrealiștii numeau o scriitură automată. Ritmul mecanic depășește deseori însă subconștientul.

Îmbrăcat de sus pînă jos în gri, ca o amprentă pe zăpezile de la Epalinges, luînd cu îndemînare între degete tutunul spre a-și umple pipa și bind din cînd în cînd cîte o gură de whisky, Simenon povestește această stranie aventură: geneza unui roman de Simenon.

— Mai întîi apare simbul...

Simburile este ideea primordială care îi vine brusc, sub forma unor imagini.

— De pildă, am deja simburile următorului. Mă voi apuca de el la începutul lui aprilie. Copiii vor veni să-și petreacă aici vacanța de Paște, dar i-am și avertizat: după 10 incui casa. Va fi un Maigret... Nu va fi decît un Maigret. Pentru ce: „Nu va fi decît un”...? Flîndcă pentru mine romanele din seria Maigret sînt ca o gimnastică. Iată, într-o zi Bernard Buffet a pictat aici această foarte mică pinză. Și pentru el, tot o gimnastică. Pentru Maigret trebuie o cheie diferită. Dramatism, dar niciodată tragic.

Pentru acest viitor Maigret, Simenon are așadar imaginile începutului: o stradă, o anumită oră. Posedă el oare și firul acțiunii?

— Nu, niciodată nu-l vîd înainte de a scrie. Imaginile „simburului” vin de foarte departe, din subconștient. Trebuie mai mulți ani ca Simenon să le „digere” după ce le-a cules din viață.

Părintele lui Maigret cu nelipsita-i pipă

— Uneori e vorba doar de un miros, de un zgomot... cel al trenului, de exemplu. Niciodată al unui avion. Poftim, ce ciudat, îmi dau seama că avionul nu m-a inspirat nicicând.

Simenon scormonește în memorie și abia găsește un singur caz în *Albul cu ochelari*. Și încă și atunci avionul nu zboară.

Și totuși, viața modernă n-a încetat să năpădească de-a lungul anilor opera lui Simenon. Maigret și d-na Maigret privesc astăzi la televizor. Personajele nu-și mai scriu, își telefonează.

— Asta n-a schimbat însă nimic, în fond. Văd aceleași lucruri sub înfățișări diferite. Tineretul? Gîndește aldoma celui de odinioară. Deosebirea este că pe atunci nu îndrăzneau să exprime ceea ce îi trecea prin cap. Părul lung? Și eu l-am purtat și încă însoțit de lăvăleră, pe vremea cînd trăiam la pictori.

A doua etapă a genezei: cele opt zile care preced primul rînd.

— Atunci caut tonul. Vedeți, romanul este într-o oarecare măsură o chestiune de artizanat, dobîndirea unei tehnici. Iată pentru ce la început am scris patru sau cinci ani romane populare. Ele m-au învățat exact ceea ce nu trebuia făcut. Nicăieri nu veți găsi la mine marea scenă sentimentală, marea scenă care trebuie scrisă. Tonul deci este cel pe care-l dă primul paragraf. Primul alineat este cheia muzicală a cărții. Pe care n-am găsit-o săptămîna trecută cînd am căzut la pat. Mi-ar mai fi trebuit doar o zi. Este la patra oară în viață cînd trăiesc atare aventură.

Încep apoi cele unsprezece zile ale conce-

perii, unsprezece zile legendare, uneori chinuitoare.

— Este adevărat, mi se întîmplă uneori să scriu cu ochii scăldați în lacrimi.

Legendă și legende... Sînt atîtea. Și încă atîtea false. Să distrugem măcar una în trecere. Simenon a locuit într-adevăr în Tahiti spre a scrie *Turiști de banane*.

— Desigur, desigur.

Nu face decît un salt pînă la biblioteca celui de al doilea birou, cel mare și solemn, rezervat convorbirilor de afaceri, și scoate un album.

— Priviți!

În fotografia poate fi văzut Georges Simenon în tovărășia unor băștinașe foarte dezgolate sau în mijlocul dansatoarelor agitînd ramuri de palmier.

Exotismul îl întîlnești în trecut. Georges Simenon o știe prea bine, el care devoră biografiile, mărturiile, cu specială predilecție pentru epoca lui Ludovic al XIII-lea. Richelieu și Mazarin îl fascinează.

— Îmi plac de asemenea foarte mult marii epistolografi, cu toate că asemenea oameni îmi par puțin cam dedați autoascultării. Cînd Gide îmi scria, îl răspundeam în stil telegrafic. Într-o zi mi-a mărturisit că e ușor iritat că mi-a adresat o scrisoare fără cîrnă prealabilă, ceea ce făcea imposibilă păstrarea textului pentru publicarea lui ulterioară. Apropo, mă întreb ce va fi devenit cărticica pe care o scria despre mine. Era, cred, la pagina 120. Prima dată cînd l-am văzut pe Gide mi-a pus o mulțime de întrebări, iar apoi mi-a spus: „Așterne răspunsurile pe hirtie”, ceea ce am și făcut în aceeași seară după cîină. Se adunaseră vreo douăzeci de pagini...

Maigret ar consemna cu interes un alt semn ciudat apărut de curînd în viața lui Georges Simenon. Dacă nu are înclinație spre corespondență — „am atît de mult bosa romanului încît nu pot scrie decît roman”, spune el — și-a descoperit-o pe cea a jurnalului intim. Între 1957 și 1960 Simenon a ținut unul zilnic pe care se gîndește să-l publice.

Cînd Georges Simenon privește trecutul de la înălțimea celor două sute de romane, descoperă el vreo evoluție în propria-i artă?

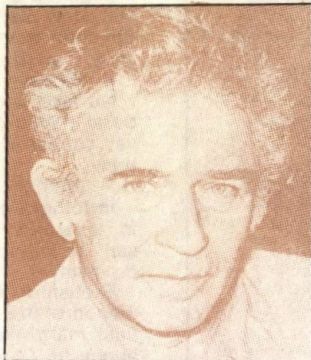
— Rămîn uimit constatînd cît de mult am progresat; dar și cît de lentă a fost evoluția de la „Piotr letonul” la „Mai sînt încă aluni”. S-a vorbit de atmosfera romanelor mele, însă în primele mi-au trebuit fraze lungi ca s-o creez. Astăzi, frazele mele sînt scurte. În ultimul roman cred că am atins chiar punctul maxim; am reușit să elimin inutilul, să nu las decît strictul necesar de cuvinte și imagini și să creez un personaj foarte apropiat de idealul meu, altfel spus, mai adevărat și mai universal. Căci oamenii sînt aceiași peste tot. Dezbrăcîndu-i de pitoresc, îi veți descoperi atît de asemănători și de simpli! Fie fără pretenții zis: voiam să ajung la omul biologic.

În acel moment un mic personaj a intrat ca o furtună în biroul lui Simenon: ultimul dintre fiii săi. Se întorcea de la școală. Și a reușit repede să înlătore inutilul (pipa) spre a nu lăsa decît esențialul: pe tatăl de familie. (Trad.: M.G.)

Din „OȘTIRILE NOPTII”

Unul dintre cei mai incitanți și originali scriitori ai Americii contemporane, Norman Mailer, romancier, novelist, dramaturg, publicist, ziarist și critic, oferă în cei patruzeci de ani care s-au scurs de la publicarea primului său roman, *CEI GOI ȘI CEI MORTI* (1948), imaginea intelectualului total implicat în actualitate, a cărui carieră literară, într-o voită întrepătrundere cu viața personală și cu istoria contemporaneității, se află permanent, așa cum o mărturisește el însuși, sub impactul unui puternic imperativ interior „de a săvârși o revoluție în conștiința epocii”, precum și al unei ambiții obsedante de a crea o operă care „dintre toate operele produse de romancierii americani în acești ani să exercite cea mai profundă influență”. Asemenea lui Hemingway, cu care este adesea comparat, Mailer și-a transformat viața în legendă: el este scriitorul devenit eroul ficțiunii, dar și scriitorul care se vrea, asemenea lui Whitman, un profet al națiunii. Dind glas părerilor împărțite de mulți critici americani la începutul anilor șaptezeci, Ihab Hassan îl numea pe Mailer „principalul reprezentant al epocii”.

Născut la 21 ianuarie 1923 în Long Branch, statul New Jersey, Mailer își petrece copilăria în Brooklyn, pentru ca înainte de a împlini 17 ani să plece la Harvard unde va urma cursuri de inginerie, dar și de artă scriitoricească, încă de pe atunci simțind „dorința de a deveni un mare scriitor”. În 1943, la absolvirea facultății, intră în rândurile armatei cu intenția mărturisită de a scrie „un mare roman de război”. Beneficiind din plin de pe urma experienței trăite de Mailer pe frontul din Pacific, precum și de admirația lui pentru naturalismul lui Dos Passos luat drept model, acest roman de război care va fi *CEI GOI ȘI CEI MORTI* reprezintă un succes instantaneu, ceea ce nu-l face însă pe Mailer să se fi

xeze la o anume formă romanescă. Atracția care o reprezintă pentru el investigarea realităților definitorii pentru istoria, cultura, politica și moravurile Americii contemporane este dublată de căutări asidue și încercări de găsimă a unor forme care să poată exprima întreaga vitalitate a imaginației sale, forța și energia cu care abordează o realitate de cele mai multe ori deconcertantă pentru a releva sensurile adânci, ascunse ale evenimentelor sau pentru a le diagnostica absurdul. De la naturalismul începuturilor, proza sa trece la cultivarea, în special în anii șaizeci, a „noii jurnalistic” în care scriitorul apelează frecvent la mijloacele reporterului ajungând de multe ori să se confunde cu acesta, pentru ca în anii șaptezeci să se reîntoarcă la roman, evoluind, paradoxal, atît în direcția romanului documentar (de pildă *CINTECUL CĂLĂULUI*, 1979), cit și în cea total opusă, a fabulației postmoderniste, așa cum o dovedește cel mai recent roman al său *SERI ANTICE* (1983).

Variatatea de tehnici, stiluri și forme, precum și întrepătrunderea lor face de multe ori dificilă și arbitrară identificarea genului de proză scrisă de Mailer. Pe lângă romanele deja

menționate, în această categorie mai pot fi incluse: *ȚĂRM BERBER* (1951), *PARCUL CĂPÎOARELOR* (1955), *UN VIS AMERICAN* (1965) și *DE CE SÎNTEM ÎN VIETNAM?* (1967), dar majoritatea volumelor publicate de Mailer reprezintă combinații de eseu, povestire și reportaj, eseu predominând în cărți cum ar fi *RECLAME PENTRU MINE ÎNSUMI* (1959), *NEGRUL ALB* (1959), *DOCUMENTELE PREZIDENTIALE* (1963), *CANIBALI ȘI CREȘTINI* (1966), *PRIZONIERUL SEXULUI* (1971), iar reportajul, în *OȘTIRILE NOPTII* (1968), *MIAMI ȘI ASEDIUUL ORĂȘULUI CHICAGO* (1968), *DESPRE UN INCENDIU PE LUNĂ* (1970) etc.

Îmbinînd istoria cu ficțiunea și apeland deopotrivă la resursele scriitorului și ale reporterului, *OȘTIRILE NOPTII*, din care a fost selectat fragmentul ce urmează, este o relatare autobiografică a celebrului marș de protest împotriva războiului din Vietnam, organizat la Washington în octombrie 1967, la care Mailer, venind de la New York, a participat alături de alți cunoscuți oameni de litere și intelectuali americani. Evenimentul propriu-zis — sosirea la Washington, protestul din fața Ministerului de Justiție, marșul de a doua zi asupra Pentagonului și arestarea unor participanți printre care și Mailer — este relatat în prima parte a cărții, intitulată *ISTORIA CA ROMAN*, cea de a doua, *ROMANUL CA ISTORIE*, oferind mai degrabă o interpretare a evenimentului în contextul socio-politic al Americii acelor ani. Între „Mailer”, participantul la acest marș al păcii, prin intermediul și din perspectiva căruia se relatează evenimentul, și Mailer, cel care scrie cartea vorbind despre sine la persoana a treia, se creează o distanțare, ironică uneori, care face ca interesul lecturii să treacă dincolo de aspectul strict documentar, deși pentru cititorul străin, în special, acest aspect nu este deloc neglijabil. *OȘTIRILE NOPTII* s-a bucurat de altfel de o deosebită recunoaștere fiind distinsă cu două dintre cele mai prestigioase premii ale cărții americane: Premiul Pulitzer și Premiul Național al Cărții.

MINISTERUL DE JUSTIȚIE

Ei bine, acum erau în fața treptelor — în orice caz în fața unuia dintre șirurile de trepte de la intrare. Totul părea cam lipsit de dramatism. Cînd auzise prima oară de la Mitch Goodman¹ despre această acțiune, Mailer își imagi-

nase că vor avea loc tot felul de incidente neplăcute pe coridoarele Ministerului de Justiție cu oamenii F.B.I.-ului; “în schimb, acum, prin preajmă nu se vedea nici ipenie de funcționar guvernamental, dacă nu-i puneai la socoteală pe agenții F.B.I. și C.I.A. răspîndiți fără în-doială printre reprezentanții presei ca foto-

¹ Mitchell Goodman, scriitor, prieten cu Norman Mailer.

grafi, operatori de film și televiziune sau zia-riști, gata să introducă în memoria peliculei trăsăturile oricărei figuri subversive zărite la fața locului. Singurul indiciu al unei posibile ciocniri violente era prezența unui grup de cinci naziști americani purtând în jurul brațului banderole cu zvastika, pe care poliția îi ținea mai la distanță de locul unde se aflau vorbitorii. Toată după-amiaza acești naziști au scandat tot felul de lozinci. Cel mai clar se auzea: „Moarte comunistilor!”

Iată cum erau dispuse forțele într-un colț al treptelor din fața Ministerului de Justiție erau strînse cam cincisprezece persoane, majoritatea urmînd să vorbească în jur de două-trei minute; chiar la picioarele treptelor, cu fața spre ei, se afla o falangă formată din reprezentanți ai mijloacelor de comunicare în masă angajați în operațiunea preliminară de a-și croi drum și a se strecura printre camerele de luat vederi, carele de reportaj și trepidurile aparatelor de fotografiat, pentru a obține o poziție cît mai bună. De-o parte și de alta, precum și în spatele lor, se strînsese o mulțime de vreo patru sau cinci sute de oameni, care mai tot timpul au ovaționat politicos și cu o vădită înflăcărare cuviincioasă toate ideile care le-au plăcut în mod deosebit.

Principalul vorbitor a fost Coffin². El începu prin a preciza cum se va desfășura întrunirea: după citeva scurte cuvîntări, studenții care doreau să-și predea ordinele de recrutare, fie că o făceau în numele lor personal, fie ca reprezentanți ai unor organizații studențești, urmau să vină unul cîte unul pentru a le depune într-un sac. Apoi, oricine dintre cei prezenți — student, cadru didactic sau simplu spectator — putea, dacă dorea, să facă același lucru. După care, Mitch Goodman, Coffin, Dr. Spock³ și alți șapte demonștranti „vor dispărea pentru un timp și vor pătrunde în clădirea Ministerului de Justiție. Odată ajunși înăuntru, preciză Coffin, ne vom îndrepta spre cabinetul Procurorului General și îi vom înmîna Procurorului General ordinele de recrutare, aducîndu-i totodată la cunoștință intenția noastră ca prin aceasta să le recomandăm în mod public acestor tineri să persevereze în refuzul lor de a servi în rîndurile Forțelor Armate atîta timp cît mai continuă războiul din Vietnam, angajîndu-ne să-i sprijinim și să-i încurajăm prin toate mijloacele de care dispunem”. Urmăra ovații. „Ajunși în acest punct, continuă Coffin, în funcție de cum vom fi primiți, fie că ne vom întoarce imediat aici pentru a vă comunica rezultatele discuției, fie că s-ar putea să fim reținuți un timp mai îndelungat.” Era imposibil să-ți dai seama dacă se referea la faptul că s-ar fi putut să fie arestați. „Dacă nu ne facem curînd apariția, v-aș ruga pe toți să așteptați și între timp să vă distrați cu niște luări de cuvînt” — risete înfundate — „sau cu cîntece”. Din nou risete. „Dacă discuția durează prea mult și nu vom reuși să facem să vă parvină nici o veste, v-aș propune să vă împrăștiati, urmînd ca toți cei interesați să vină pentru a

primi o relatare amănunțită diseară, la mitingul deja anunțat”.

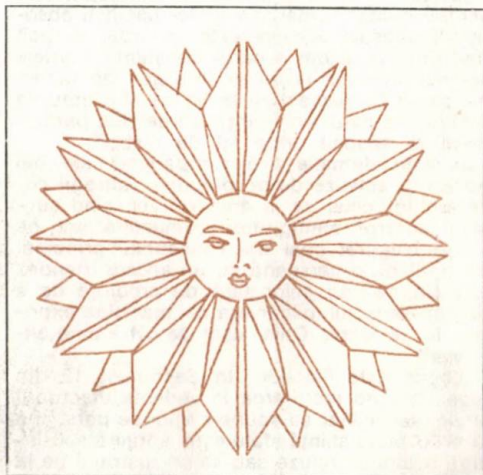
Apoi Coffin își începu cuvîntarea pregătită dinainte. A fost o cuvîntare de o lungime rezonabilă, ideile erau punctate clar, indignarea era bine ținută în friu, totuși, vibranta. Frazele aveau sensuri precise, nepoetizate, ceea ce le făcea tocmai bune pentru a fi citate în presă.

„...după părerea noastră, ceea ce ne-a adus aici nu este o rătăcire idealistă, ci o reacție clarvăzătoare. Căci așa cum a spus-o cineva dintre noi: «Dacă ceea ce fac Statele Unite în Vietnam se cheamă că e bine, atunci ce ne mai rămîne să considerăm că este rău?»

Mulți dintre noi sîntem veterani de război și toți nutrim cea mai mare simpatie pentru băieții noștri din Vietnam. Ei știu despre ce fel de război murdar și sîngeros e vorba. Dar li s-a spus că scopul scuză mijloacele și că apele curate ale victoriei vor spăla de pe miinile lor toată murdăria și tot sîngele. Și atunci nu e de mirare că ne urăsc pe noi, cei care spunem: «Să nu fie nevoie de o astfel de apă.» Ceea ce trebuie să se străduiască ei să priceapă, cu toate că nu e ușor, este că o asemenea apă nici nu poate exista dacă victoria militară înseamnă înfrîngerea morală.

Nutrim cea mai adîncă simpatie și pentru cele ce poartă povara acestui război prin faptul că fiii, iubiții sau soții lor se află pe cîmpul de luptă sau și-au dat viața în Vietnam. Dar și ele trebuie să înțeleagă un adevăr fundamental — și anume că sacrificiul în sine și pentru sine nu conferă nimic sfînt. Chiar dacă o jumătate de milion din tinerii noștri ar fi să moară în Vietnam, cauza n-ar deveni cîtuși de puțin mai sfîntă. Ne dăm seama totuși cît de greu este să ajungi la o asemenea înțelegere cînd soțul ți se numără printre cei sacrificați”.

Oare omul acesta, se grăbi Mailer să se întrebe, descinsese dintr-un lung șir de clerici din Noua Anglie, al căror titlu de glorie consta în mare parte în dexteritatea de a extrage metode practice din tot ceea ce făptuiau în lume? Era o disciplină protestantă despre care

² William Sloan Coffin, Jr., capelan la Yale.

³ Benjamin McLane Spock, medic pediatru și profesor

Participantul nostru la această demonstrație știa foarte puține, dar care, după părerea lui, nu pricinuiseră lumii decât pierderi, fiindcă, după părerea lui Mailer, marile corporații ale Americii erau mai vinovate decât comuniștii de poluarea aerului, a cîmpurilor și apelor, de degradarea produselor, de înlocuirea credinței cu știința, tehnologia și medicina, în timp ce în numele acelor metode deosebit de practice totul era angajat în aventuri scandaloase peste hotare — da, tot ce-ar fi putut rezulta dacă se cernea nisipul spiritului practic autohton din rîndurile tumultuoase ale experienței creștine în lume. Pe Mailer îl fascina faptul că preotul de la Yale avea una din acele figuri pe care te așteptai să le vezi pe copertele revistelor **Time** sau **Fortune** — aparținînd candidatului la titlul de „tînăr director al anului” — avea aceeași privire ca de cremene, intransigență în urmărirea scopului, curaj în asumarea răspunderii, același umor necrutător privind detaliile din programele supuse spre examinare, aceeași absolută lipsă de umor de îndată ce se producea cea mai mică fisură în platoșa temperamentului său de anglo-saxon protestant, pur sînge. Coffin era o întrupare desăvîrșită a principiului masculin acționînd în haină preoțească.

„Conform legislației în vigoare, dreptul de a refuza efectuarea serviciului militar pe motiv că este împotriva conștiinței proprii îl au doar persoanele care cred în Dumnezeu. Oare din punct de vedere etic ar fi cu puțință o mai mare absurditate? Oare umaniștii nu au conștiință? Unii dintre cei mai de frunte umaniști cunoscuți de mine — și ca un creștin ce sînt spun lucrul acesta cu mîhnire — ar considera convertirea lor drept o abandonare a înaltelor idealuri pe care le nutresc. Ca un creștin ce sînt, am convingerea că lipsa credinței este într-adevăr ceva cu totul regretabil, dar nu în mod automat, și un defect de ordin etic.

În ciuda numeroaselor apeluri din partea a numeroase instituții și grupuri religioase, în primăvară Congresul a hotărît acordarea dreptului de opțiune în privința efectuării serviciului militar numai așa-zisilor pacifiști absoluți. Și măsura aceasta este absurdă, întrucît drepturile unui om a cărui conștiință îi interzice participarea la un anume gen de război merită să fie respectate la fel ca și drepturile unui om a cărui conștiință îi interzice participarea la absolut orice fel de război”.

Această afirmație atrase după sine cele mai îndelungi aplauze de pe parcursul întregii cuvîntări. Întocmai ca în anii treizeci, cînd succesul tuturor mitingurilor comuniste era pe deplin asigurat doar dacă discursul principal era ținut de o persoană cu un accent irlandez autentic, refuzul celor fără de credință de a efectua serviciul militar era cel mai bine exprimat de un cleric. Chiar așa! De către cine altcineva?

„Legea este limpede. În Secțiunea 12 din Legea privind recrutarea în vederea efectuării serviciului militar se spune că «orice persoană care cu bună știință sfătuiește, sprijină sau instigă o altă să refuze sau să se sustragă de la luarea în evidență sau efectuarea serviciului

militar... este pasibilă de pedeapsa cu închisoarea pe un termen de pînă la cinci ani sau de o amendă de 10.000 dolari sau de ambele».

Prin acțiunea întreprinsă aici noi îi îndemnăm în mod public pe acești tineri să persevereze în refuzul de a efectua serviciul militar atîta vreme cît nu se pune capăt războiului din Vietnam și ne angajăm să-i sprijinim și să-i încurajăm prin toate mijloacele de care dispunem. Aceasta înseamnă că dacă ei vor fi arestați pentru că nu se supun unei legi care contravine propriei lor conștiințe, trebuie să fim și noi arestați fiindcă în fața legii sîntem și noi la fel de vinovați ca și ei”.

Urmărî alte cîteva cuvîntări, scurte toate, Mitch Goodman rosti cîteva cuvinte, Dr. Spock, de asemenea, și apoi alte trei sau patru persoane de care Mailer nu auzise și ale căror cuvîntări nici nu se osteni să le asculte. Se făcea tot mai rece, soarele intrase după un nor, iar mahnirea puse de-a binelea stăpînire pe Mailer. Știa că nu va scăpa de ea decît după ce se va termina întrunirea și se va putea duce undeva să bea o tărie. Habar n-avea dacă în curînd nu va fi și el solicitat să vorbească, deși bănuia că nu. Probabil că Mitch Goodman răspîndise vestea că Mailer se afla printre participanți, dar nu cu deosebită trageră de inimă.

În mijlocul acestor vorbitori a fost chemat să ia cuvîntul Robert Lowell¹. Pînă atunci el stătuse rezemat de un zid la marginea scărilor, în obișnuita lui poziție girbovită, cufundat în visare — și firește fusese fotografiat drept o întrupare a deznădejdii — solicitarea de a rosti cîteva cuvinte îl luase oarecum pe neașteptate. Acum ținea în mînă microfonul portabil, vîdînd o delicată lipsă de familiaritate cu respectivul obiect, de parcă acesta ar fi fost un exemplar uriaș și rar de păianjen tropical, pe care el avea obligația de a-l examina, fără a fi însă obligat să simtă vreo plăcere. „Am fost întrebant în după-amiaza aceasta”, începu el cu frumoasa lui voce bilbiuită care lăsa impresia că viața se năpustea asupra lui asemenea unei serii de obstacole, dintre care pe unele reușea să le sară, iar pe altele nu, — „am fost întrebant puțin mai devreme de către un reporter de ce nu îmi predau ordinul de recrutare”, începu Lowell cu o patimă de adevărat pelerin, „și nu i-am răspuns că este o întrebare prostestască, deși am fost tentat s-o fac. Mă gîndeam că ar fi trebuit să știu că sînt deja prea bătrîn pentru recrutare, dar că de fapt asta nu contează. Cînd unii dintre noi ne angajăm să sfătuiem, să sprijinim și să instigăm orice tînăr care dorește să-și predea ordinul de recrutare, puteți avea certitudinea că sîntem conștienți de consecințele posibile și nu încercăm să ne ascundem în spatele unui amănunt formal, ca de pildă acela dacă literalmente am primit sau nu ordine de recrutare. Prin urmare, le declar aici reprezentanților presei că, spre deosebire de cei aflați la cîrma acestei țări, noi nu căutăm subterfugii, încerc-

¹ Unul dintre cei mai de frunte poeți ai perioadei postbelice, Robert Lowell (1917—1977) refuzase în timpul celui de al doilea război mondial să efectueze serviciul militar, suferînd în consecință o condamnare la închisoare.

cam să credem că sîntem oameni serioși, dacă bineînțeles presa poate pricepe un asemenea efort, și vom protesta împotriva acestui război prin toate mijloacele de care dispune conștiința noastră, fără a încerca să fugim de consecințele legii, indiferent care ar fi ele”.

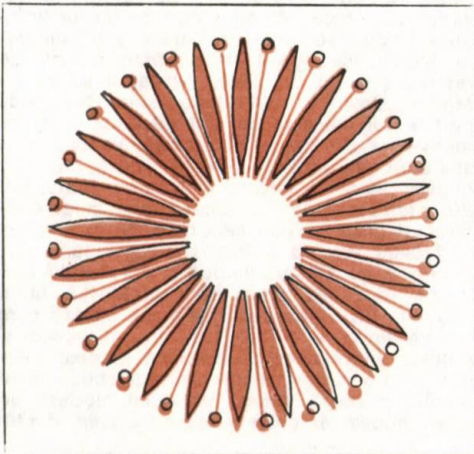
Vorbele fuseseră rostite calm și așezat, dar pe un fond de profundă indignare și Lowell nu arătase în viața lui mai demn și mai impunător. Parcă fiecare cuvînt venea de unul singur din mintea poetului în vocea sa, parcurgînd un drum sinuos sau trecînd printr-o poartă exorbitantă. Fiecare cuvînt îl costa mult — farmecul lui Lowell izvora din valoarea pe care o aveau pentru el cuvintele; parcă se îngrozea la gîndul că le-ar putea irosi sau maltrata, iar cuvîntările politice nu i se părușeră nicînd mai dificile și prin urmare mai necesare pentru exprimarea propriilor opinii.

Așadar Mailer aplaudă cînd Lowell termină ce avu de spus. Și brusc omul acesta îi plăcu enorm de mult pentru cuvîntarea ținută și hotărî în sinea lui că sentimentul era cît se poate de autentic. Dincolo de tot snobismul, de plictiseala simulată, de tîmăriile literare reciproce, de pretențiile la neutralitate și de indiferent ce alte atitudini infestate de snobism ale lumii literare, pătrunse deja vrînd-nevrînd în universul poetului și împletite strîns cu cele mai bune și mai atent selectate tradiții și valori cultivate de el, cu toate aceste defecte, Lowell rămînea un om minunat, bun și cinstit și Norman Mailer era fericit că se afla alături de el în sprijinul aceleiași cauze.

Numai că o mulțime de lucruri începuseră să i se întîmple lui Mailer în urma acestei cuvîntări. Căci nu după mult timp studenții se apucară să urce scările în șir, unul după altul, pentru a depune în sac ordinele de recrutare personale sau ale celor pe care îi reprezentau și în curînd această procesiune se transformă într-o adevărată ceremonie. Fiecare persoană urca pînă sus, își dădea numele, spunea ce stat, localitate sau colegiu reprezintă și în continuare preciza cîte ordine de recrutare i se încredințaseră spre a fi depuse. Cifrele

erau mai mari decît te-ai fi așteptat. Aproape două sute din New York, mult peste două sute din Boston și un număr mare de la Yale. Cînd se anunțară respectivele cifre, mulțimea, formată, la urma-urmelor, din buni americani, scoase murmure de satisfacție, aflate la o distanță academică față de strigătul scos de ei în copilărie, cînd urmăreau la circ evoluția acrobaților, dar nu total fără legătură cu acesta, căci și manevrele desfășurate acum aveau ceva din numerele cu trapezul zburător: depunîndu-și ordinele de recrutare, acești tineri își lăsau viitorul în seama închisorii, emigrării, frustrărilor sau, în cel mai bun caz, a unor ani cînd probabil totul avea să fie necunoscut și lucrul acesta dovedea că se simțeau pregătiți să accepte riscul salturilor morale, la fel ca acrobații cînd se avîntă în spațiu — cînd trebuie să ai încredere în capacitatea de a reacționa cu har pe parcurs, cînd în ultimă instanță e de presupus că trebuie să crezi într-un fel de grație divină.

Așadar, judecînd după această dovadă a **fortiori**, erau toți tineri cu suflete de o dimensiune interesantă, iar figurile lor nu dezmințeau cu nimic această afirmație. Nu semănau cîtuși de puțin între ei, înfățișarea fiecăruia avea o surprinzătoare individualitate. Unii, uscățivi, cu un aer erudit, erau îmbrăcați în spirit conservator și semănau cu niște funcționari; alții erau în blugi și aveau, asemenea negrului Dickie Harris, acel *élan* interior care amintea de cavalerii de odinioară ai SNCC-ului¹; cîțiva făceau parte din categoria băieților „de viață” și după aspect păreau să aibă opt pasiuni: automobilele comandă specială, marihuana, ordinele de recrutare, schiul alpin, chitara, schiul nautic, fetele și pescuitul subacvatic — nu erau ei prea mulți, dar Mailer se așteptase să nu vadă nici unul. Un student înalt din Vest, fără îndoială din California, semăna cu imaginea pe care ți-o făceai despre felul cum trebuie să arate președintele tinerilor republicani de la Universitatea Stanford; după toate standardele convenționale era destul de frumos pentru a putea fi vedetă la clubul studențesc de la Delta Kappa Epsilon. După ce își aruncă în sac ordinul de recrutare, tînarul rosti o scurtă cuvîntare, spunînd că mulți dintre studenți se speriaseră la început cînd dăduseră foc ordinelor de recrutare, cu luni de zile în urmă, își luaseră rămas-bun de la iubite și de la familie și se apucaseră să aștepte sunetul metalic al porților de închisoare. Dar porțile închisorii nu s-au făcut auzite. „Părerea noastră este că s-ar putea ca celor din guvern să le fie frică să se atingă de noi. Asemenea știri se răspîndesc repede. O mulțime de tineri, cărora anul trecut le-a fost teamă să ni se alăture, anul acesta nu se vor mai teme. Așadar, orice cîștig, cît de mic, ajută. Dacă ne vor aresta, ne-am atins scopul și oamenii nu vor uita — scopul nostru fiind acela de a demonstra că deși ne stau în față niște cariere promițătoare, urîm atît de tare acest război,

¹ Comitetul studențesc de coordonare a mișcării non-violente (Engl), organizat în anii cincizeci în cadrul mișcării de eliberare a negrilor.

încît preferăm închisoarea — iar dacă nu se vor arăta dornici să ne aresteze, atunci cu atît mai mult se vor grăbi alții să ni se alăture”. Aproape că era prea frumos pentru a fi adevărat. O clipă se ivi bănuiala că, fără îndoială, C.I.A. nu încetase să-și recruteze oameni din rîndurile studenților și că în mod cert s-ar bucura să se poată infiltra și aici — un gînd neplăcut — dar pe de altă parte Mailer venea de la New York, unde gîndurile neplăcute erau ceva obișnuit și scriitorul din el simțea că i se trezește interesul la gîndul unui scurt roman despre un tînar american care duce în facultate o viață dublă, făcînd parte din poliția secretă. Ce roman bun putea ieși! Cam o dată pe săptămînă Mailer avea să dea tircoale cu o privire plină de regret momentelor palpitante din noua carte care tocmai îi venise în minte. Va lăsa în seama detractorilor lui să hotărască dacă acele cărți pe care nu le scrisese nu cumva erau mai bune decît cele pe care le scrisese.

Urmă un alt student și apoi un altul. Unul dintre ei, slab, cu o față ascuțită, cu o cămașă sport și ochelari de soare, avea înfățișarea unui învîrtit de la Hollywood, dar asta era ceva înșelător; purta ochelari de soare fiindcă ochii îi erau încă slăbiți de pe urma cantităților de **Mace**¹ pulverizate în ei de către poliția din Oakland. Studentul acesta avea un stil propriu celor de la Berkeley, stil care îi dispăcea total lui Mailer: era încrezut, atotștiutor, repede gata să-și ridice de generațiile trecute de treizeci de ani. Cum era de prevăzut, aceste generații au constituit cam primul punct în legătură cu care băiatul s-a apucat să dojenească mulțimea. „Vreți să mergeți alături de noi, se adresa el celor trecuți de treizeci de ani, perfect, asta e treaba voastră, dar noi avem treaba noastră și-o să ne-o facem singuri, indiferent dacă ne urmați sau nu”. Mailer simțea întotdeauna dorința să dea un șut în fundamentul oricărei cugetări atunci cînd i se spunea că el avea „treaba lui” — cum să aștepti cu nerăbdare o revoluție care să nu facă altceva decît să pună cuvîntul „treabă” în locul unor cuvinte mai potrivite.

Cu toate acestea, băiatul de la Berkeley se dovedi a fi inteligent. Începuse să vorbească despre **Mace**. Pentru a șterge urma de auto-compătimire din glas (care exprima o auto-mulțumire adenoidală amintind de vorbitorii conservatori ai partidului, nicidecum mai de nesuportat decît atunci cînd deveneau martiri de bună credință), el sublinia ideea că dacă suferințele au fost extraordinare, o dată cel puțin și relatările presei au fost extraordinare. „Ve-deți, zise el, reporterii au fost de partea noastră”. În acel moment își îndreptă cu dispreț privirea îndrăzneată spre cei cincizeci sau peste cincizeci de reprezentanți ai presei, radioului și televiziunii din fața lui și preciză: „N-au dorit-o în mod special, dar polițiștii au fost atît de proști încît n-au putut să-i deosebească pe reporteri de demonștranți și prin urmare reporterii au primit și ei în ochi **Mace**

cît să le ajungă. De data aceasta, în loc să fie prezentați drept cei ce au înlăturat marea amenințare pe care o reprezentam noi pentru steagul american, polițiștii au fost cei ticăloși, mai bine zis, polițiștii au fost cei ticăloși de îndată ce reporterii au reușit să-și recapete suficient vederea pentru a pleca să-și scrie relatările — ceea ce le-a luat cîteva ore, vă asigur. Substanța asta, **Mace**, face foarte rău la ochi”.

Continuă să vină, între douăzeci și patru și treizeci de tineri, unul cite unul, majoritatea limitîndu-și declarațiile la niște fraze scurte, seci, ca de pildă: „Sînt gata să-mi depun ordinul de recrutare, dar nu pot, fiindcă l-am ars în Kansas City acum cîteva luni, așa că am adus aici o declarație cu numele și adresa mea, pentru ca autoritățile să poată da de mine”.

În ceva mai mult de o jumătate de oră se termină cu studenții. Acum era rîndul cadrelor didactice. Și ei urcară scările tot unul cite unul, dar fără a lăsa acea impresie deosebită de organizare internă. Spre deosebire de studenți, ei nu dezbătuseră de luni de zile aceste probleme într-un forum deschis, nu se organizaseră, nu făcuseră prozeliti, nu fuseseră cîști-gați cu argumente, nu, majoritatea îi îndrumaseră pe studenți, îi povățuiseră și mulți dintre ei fuseseră luați și duși de iureșul acestui torrent moral ca niște bucați mici de pămînt rupte dintr-un mal și luate de puhoiul apelor. Probabil că nu le venea deloc ușor acestor universitari. Erau mai în vîrstă, fără îndoială ar fi suportat mai greu închisoarea, știau mult mai exact cum și unde se va infunda sau se va schimba cursul carierei lor, mulți dintre ei aveau familii, erau universitari cu idei liberale, tehnologi, erau forțați să renunțe la mașinile și aparatele din care făcuseră însăși viața lor. Hotărîrea de a-și depune ordinele de recrutare probabil că mulți o luaseră în miez de noapte; alții o luaseră probabil chiar în noaptea precedentă sau în răstimpul de cînd se aflau aici deliberînd cu ei înșiși. Mulți dintre ei rămîneau parcă nehotărîți lingă trepte un timp indeiungat, apoi, în cele din urmă, începeau să urce scara. Rogoff¹, care în aerul de octombrie, devenit acum rece, stătea alături de Mailer ținîndu-și brațele strîns încrucișate în jurul pieptului îngust, își scoase într-un tirziu ordinul de recrutare și cu un zîmbet forțat îi spuse lui Mailer: „Cred că o să-l depun și eu. Numai că partea ridicolă este că sînt declarat inapt pe motive de sănătate”. Și tot așa, veneau pînă sus unul cite unul, nu solidari, împreună, ci ca indivizi separați, fiecare distrîngînd scutul, zidul protector, matruța, lăcașul sau chiar constructul propriei sale securități. Și în timp ce ei făceau asta, o adîncă tristețe începu să-l cuprindă pe Mailer, fiindcă o profundă modestie își făcea drum spre ființa lui. Sînd acolo în frig, cu mahnirea lui, simțea cum devine din ce în ce mai mult un om modest și detesta lucrul acesta, deoarece modestia era pentru el o veche rubedenie: se născuse într-o familie modestă, fusese un băiat modest, un tînar modest și detesta toate acestea, îi plă-

¹ Marca fabricii pentru o anumită substanță utilizată drept armă toxică.

¹ Gordon Rogoff, profesor de dramă la Yale.

ceau mândria, aroganța, încrederea în sine și egocentrismul pe care le dobândise de-a lungul anilor; erau forța lui, luxul de care dispunea, tăria avidității lui, dulceața plăcerii lui, puterea forței lui competitive. Stătea acolo, în frig, privind diverși membri ai corpului profesoral urcând scările, da, mereu unul câte unul, și își resimțea mahnirea precum în parte cu o seară înainte de disprețul față de acești oameni, pe care nu reușise prea bine să și-l înăbușe și în parte din frica lui; da, acum își dădea seama, din frica de urmările acestui sfârșit de săptămână la Washington, întrucât de la bun început știuse că lucrul acesta i-ar putea bulversa viața pentru o perioadă de timp mai scurtă sau chiar mai lungă și într-un fel periculos constă în faptul că pe el, unul, aceasta îl putea schimba pentru totdeauna. Avea patruzeci și patru de ani și îi trebuieră cei mai mulți din acești ani ca să înceapă să poată gusta plăcerile acolo unde le găsea, mai degrabă decât să-și bată capul cu cele care îi erau inaccesibile — fără doar și poate nu era momentul să te angajezi în acțiuni care pînă la urmă puteau să-ți aducă vreo cîțiva ani buni de închisoare. Și, totuși, nu exista nici o scăpare. De ani de zile se imaginase într-un fel de cataclism final, drept lider de organizație clandestină în cine știe ce oraș sau drept gherilă în munți, cu arma în mînă și disprețuise aspectele organizatorice ale revoluției: cuvîntările, mimogramele, munca grea și anostă de făurire a noi partide și programe, mașinațiile pentru păstrarea puterii și intoleranța supunerii cerută în fața necesităților intelectuale de ordin general din fiecare perioadă obiectivă; și disprețuise lucrul acesta, da, scuipea pe el și poate că avusese dreptate, categoric avusese dreptate, asemenea revoluții au fost matricea și leagănul tehnologiei; nu, singurul adevăr revoluționar era o armă în munți, dar arma aceea nu va fi a lui, pînă atunci el va fi prea bătrîn și prea incompetent, da, prea incompetent, îi șopti noua lui modestie, și prea va semăna cu un teatru plutitor, prea va fi lipsit de păreri esențiale — în plus era prea cunoscut! Va plăti pentru plăcerile furnizate de notorietatea lui cu imposibilitatea de a se deghiza. Nici vorbă de vreo armă în munți, nici vorbă de vreo predilecție pentru organizare, el era un om de paie și prin urmare se puteau lipsi de el, spuse noua lui modestie — el nu era un viitor lider, ci o viitoare victimă: în asta consta adevărata lui valoare. Putea fi trimis la închisoare pentru protestul lui, ca să-și petreacă acolo niște ani buni, dacă-i vorba pe-așa poate chiar viața, căci dacă războiul continua și America își întindea limba de foc peste granița chineză, ei bine, închisoarea era perspectiva probabilă, lagărele de detenție, centrele de reeducare, lichidarea indezirabililor, asta îl va aștepta și i se va întâmpla tocmai cînd va isprăvi de învățat cum să-și trăiască viața!

Adîncurile acestei tristeți și ale acestei modestii coborîră peste Mailer. Văzu delegația intrînd în clădirea Ministerului de Justiție cu sacul conținînd 994 ordine de recrutare, ascultă cuvîntările ținute în timp ce așteptau cu toții și

pînă la urmă se auzi și el solicitat să țină o cuvîntare și țină una modestă, cu o voce atît de vîlăguită din pricina demonstrațiilor răsunătoare din noaptea precedentă, încît se bucură că exista un microfon, căci altfel ar fi putut să comunice doar în șoaptă. Rosti cîteva cuvinte despre gîndurile care îi trecuseră prin minte în timp ce îi privise pe ceilalți: că își dăduse seama în după-amiaza aceea că sosise clipa cînd unii americani, mulți americani, vor trebui să se confrunte cu posibilitatea de a intra la închisoare pentru ideile lor și nu era o perspectivă prea veselă, fiindcă închisorile erau niște locuri veseligătoare, unde aproape tot ce este mai bun în om pierde încetul cu încetul, dar că poate nu era de ales. Războiul din Vietnam era un război obscen, cel mai rău din cîte purtase vreodată națiunea americană și de aceea logica lui s-ar putea să ceară sacrificii din partea celor care nu fuseseră obișnuți cu așa ceva. Și din nimic mai mult decît dintr-un vechi obicei și dintr-o veche furie, el muștră presa pentru minciunile și relatările înexacte, pentru vina de-a fi creat în americanul de rînd în ultimii douăzeci de ani o psihologie care făcuse posibile niște războaie precum cel din Vietnam; apoi lăsă microfonul și coborî scările, iar aplauzele îi dădură o senzație plăcută.

După o vreme, Coffin ieși din clădirea ministerului urmat de întreaga delegație și făcu o scurtă comunicare. Ordinele de recrutare nu fuseseră acceptate. Autoritățile jucaseră un joc de eschivare birocratică. De fapt, Procurorul General nici măcar nu fusese acolo, în schimb, fusese adjunctul său. „Adjunctul a refuzat pur și simplu să se atingă de ordinele de recrutare”, spuse Coffin. „Ce ziceți de asta? Iată un om al legii care are în față dovada clară a unei încălcări a legii și cu toate acestea refuză să accepte respectiva dovadă. Și-a încălcat îndatoririle!” Coffin era cuprins de o minie stăpînită, foarte asemănătoare cu cea a unui avocat, de parcă s-ar fi jucat cine știe ce joc subtil de șah, în care una din combinații se bazase pe un gambit, dar guvernul refuzase gambitul, așadar, acum combinația căzuse.

Mai dădură rapoarte Dr. Spock și vreo alți doi membri ai delegației. Apoi întrunirea luă sfîrșit. Macdonald¹, Lowell și Mailer plecară să se cîntească la cel mai apropiat bar cu niște binemeritate băuturi și o sfîrșiră luînd cina împreună. În ciuda modestiei sale nou moștenite, Mailer se înveseli la masă. Cu toate acestea, înainte să se sfîrșească cina, cei trei bărbați s-au înțeles ca a doua zi să iasă împreună la Marsul asupra Pentagonului și au ajuns la concluzia că probabil — avînd în vedere situația — vor face în așa fel încît să fie arestați. Acum, lui Mailer aproape că îi trecuse mahnirea. Seara își urmă cursul agreabil.

**Prezentare și traducere:
RODICA MIHĂILĂ**

¹ Dwight Macdonald (1906—1982), editor, scriitor și critic american.

ULTIMA ZI DE RĂZBOI,

PRIMA ZI DE PACE...

In după amiaza zilei de 8 mai 1945, Divizia „Mărășești” din care făcea parte și Regimentul 34 Infanterie, în cadrul căruia eu îndeplineam funcția de șef al Biroului de Operații, ajunsese în localitatea Nemceice din Boemia-Cehoslovacia. Calea fusese lungă, oboșitoare, noi purtând nenumărate lupte cu trupele hitleriste, care, în retragerea lor generală spre Germania, ne opuneau dirze rezistențe pe poziții succesive bine pregătite cu săptămîni în urmă.

Oamenii noștri de-abia se mai țineau pe picioare. Nici cei care îi urmăreau călare pe nemți nu erau mai odihniți; abia se puteau ține în scările șelilor.

În sufletele noastre stăruiau aceleași simțăminte: Vom da acum ultima bătălie! Și, mai stii?, poate că nici nu o vom da!

În văzduh plutea o pînză deasă de colb. Totul era învaluit într-o piclă înăbușitoare, înecăcioasă. Pe cer, soarele apărea ca un disc roșietic. Pe șoselele învecinate, căruțele, mașinile, coloanele de ostași mărșăluiau fără încetare. Toate spre o singură țintă: Dobromilice. Acolo inamicul rezista încă. Nebunește, cu desperare, dar rezista deși Berlinul fusese cucerit. Din cînd în cînd, în depărtare răbufnea surd bubuitul tunurilor. Era specificul luptelor de întîlnire. Avangarda regimentului nostru trecuse de Nemceice. Pe drumul nostru, ofițerii de legătură, agenții călări sau cu motociclete, ori cu mașini aduceau și transportau ordine, rapoarte...

- De unde vii?
- Ce se aude?
- Ce fac nemții, se predau?

Întrebările curgeau cu nemiluita.

Ca șef al biroului de operații, care trebuia să calculeze totul în minute și secunde, mi-am controlat ceasul-cronometru, mi-am notat ceva într-un carnet, mi-am ajustat ținuta, așteptam ordine:

— Ei, și acum să trecem repede la treabă, îmi zise colonelul Mateescu, comandantul regimentului.

— Să raportăm domnului general Stănculescu, la divizie, ca să obținem aprobarea propunerii dumneavoastră.

— Stai, nu te grăbi, mai bine-zis nu te tripi. Așadar, pentru ca să putem anihila reiditul dușman din față, va trebui să-l învăluim pe la dreapta, trecînd prin zona cotei 310, exact pe acolo pe unde, cînd priveai harta, te pusese pe gînduri drăceasca de umbră a uneia din degetele stîngii mele.

— Dar, ...umbrele conturau, în jurul cotei, o dublă învăluire.

— Exact. Ca să putem împinge arcul mane-

vrei regimentului, de cădere în spatele poziției dușmane, trebuie mai întîi să punem stăpînire pe cotă. Și ca să nu ne poticnim, se impune ca mai întîi să cucerim cota printr-un atac frontal, combinat cu învăluirea ei, pe la stînga și pe la dreapta, după care toate trupele atacatoare

se circumscriu în marele arc al manevrei finale. Mai concret, acțiunea se va desfășura astfel: patru companii vor ține de piept adversarul de aici, din față, iar alte patru companii vor efectua acțiunile proiectate în zona cotei 310.

— Întru totul de acord, domnule colonel. Voi lua măsurile necesare.

— Eram sigur că vei fi de acord. Trebuie să știu însă, și asta cît mai repede, de ce forțe dispune inamicul în fața cotei, ce se petrece acolo, în special în contrapantă. Înțelegi? Pentru că de acolo ne pot veni toate surprizele. Să împingem deci înapoia cotei o incursiune tare și isteată. Să fie organizată prin grija regimentului. Chiar în noaptea asta!

— Chiar în aceasta noapte? Nu va gîndiți ca acum este aproape ora 22,00?

— Și ce vrei să spui cu asta?

— Dar nu avem timpul necesar pentru organizarea și executarea ei în cele mai bune condiții.

— Nu dispunem de alt timp, adică de alta noapte, decît de aceasta.

Am stat puțin în cumpănă. M-a podidit un noian de semne de întrebare. Dădui să plec, avînd privirea în pămînt.

— Te ghicesc, Pană. Să nu uiți însă că în actualele condiții timpul sînt oamenii, luptătorii noștri. M-ai înțeles?

Mi-am îndreptat corpul, am luat poziția de drept.

Mă înșeninasem. L-am privit drept în ochi pe colonel fără să spun un cuvînt. Apoi am cerut permisiunea să-mi mai arunc încă o dată ochii pe harta de pe masa comandantului. Îmi concentram privirea în careul unde se împreunaseră, sub forma unui semicerc, umbrele mîinii stîngi a colonelului... Harta îmi juca în ochi.

L-am mai privit o dată pe comandant drept în ochi. Am salutat energic:

— Să trăiți! Totul este în ordine!

După ce am transmis dispozițiile și am verificat starea de luptă a regimentului m-am reîntors. De astă dată în camera colonelului ardeau patru lămpi. Pe mese erau întinse hărțile. Pe una din ele, comandantul regimentului indica cu un creion roșu direcțiile de atac: „Așa, pe aici, batalionul 1, pe acolo, al doilea, iar tu Vărăștene, cu rezerva, la ordin, uite, așa vei ataca...” — și comandantul descrise pe hartă un cerc larg parcă voind să cuprindă cu brațul întreaga poziție inamică. Era manevra de învăluire.

Cînd ceasul marca ora 23 din noapte un or-

din scurt străbătu satul, ca un curent electric. „Populația, la beciuri! Săpați tranșee și adăposturi!”

Inamicul ne reperase și începuse să bată satul cu artileria.

La punctul de comandă telefonul zbirnii cu întrerupere.

Divizia comunica: „Ocupați imediat baza de plecare la atac, pe linia trupelor de contact!”

Proiectilele dușmane cădeau din ce în ce mai des asupra satului. Pe cer, în partea din care se trăgea, licăreau lumini scurte ca niște fulgere. S-a dat alarma. Mișcarea trupei s-a făcut într-o ordine și tăcere desăvârșite. Fiecare companie era călăuzită pînă la trupele de contact. Din cînd în cînd proiectilele artileriei cădeau aproape de noi. Cînd cineva era rănit, se comunica în șoaptă: „Sanitarii! Sanitarii!”

Înainte de miezul nopții am intrat în poziție. Dar ce surpriză ne-a rezervat acea noapte!

La punctul de comandă al regimentului, colonelul Mateescu, comandantul unității, se uită în ochii mei.

— Ce-i măi, Pană, cu liniștea asta? Nu se mai aude nici un foc... S-or fi retras nemții?

— Eu știu, domnule colonel?! Voi lua legătura chiar acum telefonic cu batalioanele.

Dar telefonul zbirnii prelung. Fără grabă, stăpînindu-și curiozitatea, comandantul regimentului apucă receptorul:

— Da, aici „Visul I”, „Visul I” (indicativul regimentului).

Deodată ciuli urechile și ascultă atent. Fără să vrea, cu receptorul la ureche, izbucni către mine:

— Pace, măi, Pace!

Apoi, dîndu-și seama că vorbește la telefon, cu generalul, spuse stingerit în receptor:

— Să trăiți! Să trăiți!

De la divizie se comunicase că în acea noapte Germania nazistă a capitulat necondiționat. Aceasta marca sfîrșitul războiului în Europa.

Știrea ne coplesî. Am anunțat imediat batalioanele, companiile.

Pe cer apără — ca la o comandă — o lumină orbitoare care creștea vertiginos, cuprînzînd toată zarea. Se dezlănțui un vuiet clocotitor, ca de furtună.

„Ce-o fi? Să fi pătruns oare inamicul înăpoia liniilor noastre? Care inamic? E doar pace! Tot nu s-a terminat? mă întrebam.

Sub bolta întunecată se aprindeau în buchete de stele, sute și sute de rachete. O puzderie de cartușe luminoase se înșiruiau ca mărgelele, salbe-salbe, în bezna nopții, încrucișîndu-se în toate direcțiile ca niște ghirlande de lumină pe arcadele unei imense și feerice săli de bal. Se trăgea în sus, cu toate armele. Am început să tragem și noi.

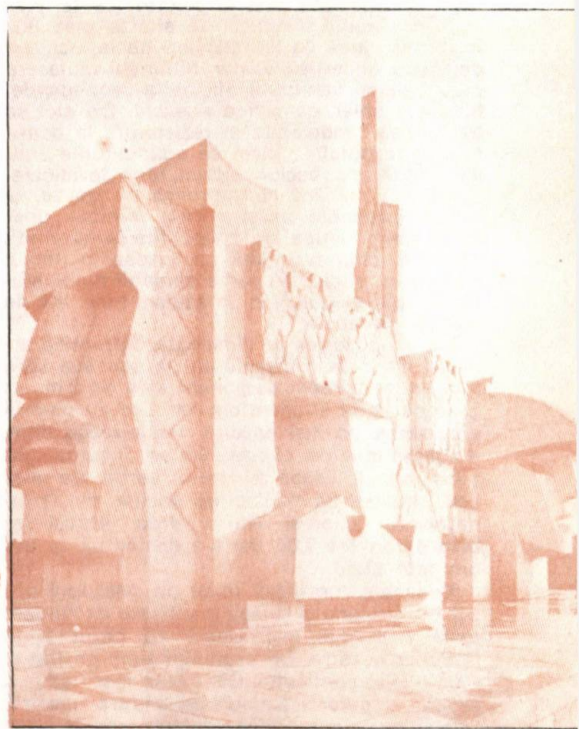
Era primul omagiu adus măreței victorii.

Mai tîrziu, în aceeași noapte, de 8 spre 9 mai, ne sosi o veste zguduitor de tristă: forțele hitleriste din Boemia și Moravia rezistau pe poziție. Prevăzîndu-se și ipoteza că ar fi fost posibil ca unele unități hitleriste să pu execute ordinul de încetare a ostilităților și de depunere a armelor, să continue rezistența, coman-

dantul Armatei a 4-a române a ordonat ca trupele să nu înceteze nici un moment lupta împotriva acelor unități urmărindu-le pînă la completa lor nimicire. Corpul 2 armată a primit ordin să înceteze orice acțiune de luptă pînă la 9 mai, ora 5,30. Dacă pînă la acea ora inamicul nu ar fi depus armele, marile unități trebuiau să pornească la atac, fără alt ordin, pe întreg frontul.

În ființa mea, a miilor și miilor de oșteni de toate gradele, s-a înscăunat atunci cea mai întunecată tristețe din tot cursul războiului anti-hitlerist... dar împletită cu unele fibre de speranță... că poate, la ora 5,30, 9 mai 1945, marile „necunoscut” — inamicul — și totuși paradoxal, atît de bine cunoscut de noi, va da curs ordinului de la Berlin de a depune armele...

„Cum, îmi spuneam, la fel cu toți ceilalți, să scap cu viață timp de 260 zile, și tot atîtea nopți, din vîlvățile morții, în Dobrogea, în zona Bucureștiului și a Ploieștilor, pe Mureș și pe Tîrnave, la Apahida, la Cluj, în Munții Făgetului, la Carei și Satu Mare, în pusta maghiară, pe Tisa, în Slovacia — la Dobsina, pe Hron, în Tatra Mare și Tatra Mică, la Banská Bystrica, la Kremnica, pe riul Vah, în Carpații Albi, pe Morava, în Boemia, iar în noaptea de 8—9 mai să trăiești înnebunit de bucurie vestea pacii generale, ca apoi, tot în acea noapte, să afli că mîine, 9 mai 1945, luna speranțelor,

VIDA GEZA: „Monumentul de la Carei”

a iubirii, să te pornești iar la o singeroasă trîntă cu moartea?!"

De necrezut și totuși mai mult decît adevărat!

„Oare, mă întrebam, vom mai fi în stare, în cazul că... să mai lupte vreunul dintre noi? Cum? Ar fi posibil ca sublocotenentul erou Aurel Mihale, astăzi scriitor, care mergea lîngă mine, fiind comandantul companiei de pionieri a regimentului, să cadă... să nu-l mai vîd niciodată...”

Și la cîte alte și alte întrebări înecate în acea noapte nu vor fi gîdit tîți militarii.

Înaintam greu, apăsăți de negre presimțiri, simțind cum din adîncurile firii noastre începea să izvorască cumplita ură: scrîșnirea maxilarelor, înjurături infundate, baterea cu pumnii în piepturi a amenințare de moarte a dușmanului, palme peste frunți care dădeau pe spate căștile în zîngănituri stridente și mai apoi voci tot mai ridicate: „mnezeii voștri de tilhari!... minca-le-aș ficații pe spic de baionetă!”

Îmi dădeam seama că trupa noastră, o mare de umbre care ronțăia întunericul, devenise un vulcan în stare potențială...

Să mori în ultima secundă a ultimei zile de război? Să mori în prima zi de pace a lumii?...

Cînd s-a ridicat perdeaua întunericului ne găseam pe baza de plecare, pe două boturi de deal care se prelungeau pînă la piciorul pantei platoului. Inamicul se afla la vreo 600 m de noi. Încă de ieri aflasem de la locuitori că, după cucerirea Vienei, hitleriștii mutaseră baza acestei vanitoase oficine a propagandei hitleriste chiar pe colina aceasta. De aici se transmiteau îndemnuri la rezistență, la continuarea războiului. Știam că adăposturile erau din beton, cu beciuri adînci, bine fortificate.

Artileria inamică ne împroșca cu ouze. Și totuși, pierderile noastre erau minime: doar cîțiva răniți. Trupa era adăpostită la teren atît de bine, cum niciodată nu fusese în timpul campaniei. Niciodată parcă oamenii nu se arătaseră atît de grijulii și, în același timp, atît de îndrîjiți ca acum.

A sosit gustarea de dimineată. Înfruntînd artileria hitleristă, furișîndu-se pe șoseaua apărută de un parapet de pămînt înalt de 2 m, un grup de tineri și tinere din sat a ajuns pînă în apropierea poziției noastre. Pe întreaga linie, din mină în mină, circulau farfuriile încărcate cu pîine, brînză, ceapă și usturoi verde. Ce nostimă situație! Să mîncînci pe poziție, din farfurie, brînză, ceapă și usturoi verde! Atacul trebuia dat la ora 7,00, dar s-a dezlănțuit cu trei ore mai tîrziu.

Avioanele românești roiau pe deasupra pozițiilor germane și lansau manifeste de culoare roșie și format mic. Unele au căzut și în rîndurile noastre. Un exemplar l-am păstrat și i-am copiat conținutul. Cînd ne-a fost tradus a produs o puternică impresie asupra noastră.

Iată cum suna în traducere românească acest manifest:

„SOLDAȚI GERMANI,
HITLER ESTE MORT, iar voi sînteți eliberați de jurămîntul vostru.

Mai mulți generali germani printre care se găsește generalul DITMAR au părăsit Wer-macht-ul German și s-au predat victorioaselor forțe combatante aliate.

HIMMLER a oferit CAPITULAREA GERMANIEI.

GERMANIA DE NORD este ocupată, BERLINUL ESTE PIERDUT.

În ITALIA nu mai este rezistență germană.

BAVARIA și OSTMARK sînt pe cale să fie complet ocupate. Ca o consecință a înaintării aliaților în Valea Dunării, SITUAȚIA VOASTRĂ ESTE PIERDUTĂ.

Lupta și jertfa voastră, astăzi, sînt lipsite de sens. Scurtați suferințele voastre și păstrați-vă viața pentru familiile voastre rămase fără vești de la voi.

Renunțați la luptă, TRECEȚI LA TRUPELE NOASTRE, unde vi se asigură VIAȚA ȘI UN TRATAMENT MILITAR BUN, atît din partea armatei rusești, cît și din partea armatei române!”

În acea dimineată s-a mai făcut o încercare, trimițîndu-se de la divizie parlamentari spre a evita o vărsare de sînge inutilă. Comandanții se gîndeau în primul rînd la ostașii noștri. Să nu se mai zbată în aprigile flăcări ale războiului și în prima zi de pace, după cel de al doilea război mondial. Criminalii hitleriști, căci nu pot fi numiți altfel, nu au răspuns nobilei noastre încercări. Dimpotrivă, au continuat să tragă cu artileria, pe poziția unde ne aflam. Cînd am văzut acest act mirșav, cît era de frumoașă ziua de 9 mai, pe atît de neagră ni s-a părut. În sufletele tuturor s-a aprins o ură înspăimîntătoare. Privirile noastre nu mai erau decît căutări năpraznice. Zîmbetele s-au transformat în aprige înlecstări ale maxilarelor. Palmele care trebuiau să salute pacea s-au strîns pe paturile puștilor, pe minerele mitralierelor, pe cordiele de tragere ale tunurilor gata să năruie cel mai groaznic răspuns, să-și verse veninul într-o cumplită răzbunare. Așa am început lupta... Am pornit asaltul asupra postului de radio „Donau” de pe platoul de lîngă Dobromilice, cu cota 310, ultimul nostru asalt, dat în ziua de 9 Mai, Ziua Victoriei asupra fascismului.

Deodată, pe deasupra capetelor noastre, din spate au început să zboare proiectilele artileriei diviziei. Împroșcau crîncen pozițiile inamice. Pămîntul e cutremura sub picioarele noastre. În spate, zgomotul detunăturilor se auzea ca un muget. Pe pozițiile dușmane se ridicau ritmic trîmbe de fum gros, negru. Pătrundea pînă la noi praful înecăcios al exploziilor. Ne usturau ochii. La un moment dat, pe toate liniile noastre, din șanțuri se ridică o mare de tigve cenușii. Privirile tuturor erau ațintite spre platou. Oamenii își comunicau gîndurile dar nu cu graiul, ci cu privirile. În-cordarea creștea la maximum.

Aviația noastră vărsă și ea foc asupra inamicului. Pe cer au apărut rachete roșii. Pornirăm la atac. Am mers vreo 200 m, dar focul turbat

al inamicului ne-a silit să ne culcăm la pământ. Străfulgerat de un glonț dușman a căzut Pandele, armonistul. Oamenii se îndirjiră. „Uite mă, căzu în astă zi!” Izbucniră niște injurături groaznice la adresa hitleriștilor.

Comandantul hotărî ca direcția principală de atac să fie de-a lungul văii, contrar regulilor clasice. În frunte a pornit căpitanul Zamfir cu tunurile anticar.

Cele două tancuri inamice care au apărut la creastă au fost atinse din primele lovituri.

„Ura! Ura! Uraa! au izbucnit uralele de atac. Ai noștri au trecut vijelios la escaladarea înălțimii. Au urcat panta. Am trecut un canal cu apă pînă la brîu. Pionierii au întins punți de asalt pentru armamentul greu de infanterie. În urma bombardamentului artileriei noastre baza pilonului postului de radio a fost dărîmată. Uriașul pilon de fier, ce se înălța semeț către cer, începuse să se incline.

Din nou izbucni un „Ura” puternic, năvalnic. Uralele se împleteau cu exploziile grenadelor în ecouri prelungi. Batalionul 2 căzu în spatele hitleriștilor.

Lupta a durat pînă la prînz. Platoul fumega ca un imens rug. Pilonul trufaș zăcea aplecat într-o rină. Nu mai putea improșa văzduhul cu minciunile lui. În razele soarelui, prin perdeaua de fum, umbrele ostașilor noștri păreau ale unor uriași. Hitleriștii, care mai scăpaseră cu viață, se predară, unii în genunchi, de teamă că li se ia viața.

Duțu Scăpău, vlăganul acela de prin părțile Iașului, luă pe un hitlerist de bărbie, îl privi țintă în ochi și îi spuse:

— Ei, acum crezi că s-a dus dracului Berlinul?

— Ia! Ia! Berlin Kaput! Hitler Kaput!, bălbii nazistul holtbind ochii de spaimă.

Cînd am ajuns pe ultima linie a poziției dușmanului am fost martor al unei scene ciudate. Un locotenent, mi se pare că se numea Bentoiu, mergea agale, cu gura permanent căscată, bătînd aerul cu ambele miini întinse în lături. În stînga ținea un pistol-mitralieră, iar în dreapta un bidon. M-am apropiat de el să-l întreb ceva... Nu vorbea, ci doar continua să meargă cu gura căscată și bătînd aerul cu miinile.

Am trimis după un medic, sau vreun sanitar. Doctorul a constatat că ofițerului îi intrase un glonț de pușcă prin gură și îi ieșise prin ceafă fără a-i primejdi viața.

I s-a făcut injecții și după cîteva ore n-avea cîine să-l mai întrecă la vorbă și la șotii.

În urma atacului care a dus la încercuirea completă a forțelor hitleriste de pe marea platou unde se afla Postul de radio „Donau”, divizia noastră a capturat 1311 prizonieri, sute și sute de mașini încărcate cu muniție, cu armament și echipament, cu alimente, cu medicamente, cu obiecte jefuite din Cehoslovacia. Iar pe cîmpul de luptă erau presărate sute și sute de cadavre hitleriste și românești. Răzbunarea noastră fusese cîmplită. Păcat însă că în această ultimă luptă au căzut pentru totdeauna mulți ofițeri și soldați de-ai noștri. Ei nu au mai putut gusta din marea cupă a victoriei, a păcii care începuse să se aștearnă îmbibată

de speranțe nesfîrșite pe întinsul Europei.

Eram frînți de oboseală. Picoteau oștenii în ultimele tranșee cucerite pe platoul cu postul de radio. Așteptam ordinul de reluare a înaintării.

După ce ne-am încolonat am trecut imediat la o urmărire viguroasă, într-un ritm extrem, nemaiîntîlnit. Între 9 mai, orele 13, și 12 mai 1945, orele 5 dimineața, Divizia 9 infanterie, urmărind strîns trupele fasciste, care se retrăgeau în goană spre vest, a parcurs 210 km, ceea ce înseamnă că s-au făcut, în medie, aproape 70 km pe zi. Cum s-a putut realiza un astfel de ritm? În primul rînd prin adaptarea la noua situație. Întregul drum era presărat cu sute și sute de căruțe și de cai, rămași de la coloanele hitleriste care fugeau înspăimîntate spre vest. Regimentul nostru, ca și celelalte regimente, a profitat de acest lucru și a organizat, imediat, trei eşaloane-hipo. Primul îl constituia avangarda; al doilea, grosul; al treilea, trenurile de luptă și regimentare.

Toți ofițerii și subofițerii, ca și o parte din sergenții comandanți de plutoane, își făcuseră rost de cai. În fruntea avangărzii a fost împins un pluton de cercetași-călări. Cu acel pluton, și avînd toate decorațiile prinse pe piept, printre care ordinul „Mihai Viteazul”, cu spade, mă deplasam și eu călare. Întregul regiment era o furtună care uruia, ropotea și alerga neobosit pe urmele fasciștilor.

Eram înmărmuriți de cantitatea mare de tunuri, de mașini, de tancuri distruse, de căruțe și de cai care umpleau toate drumurile. Regretăm că nu aveam șoferi să fi pus în mișcare mașinile, să gonim cu ele. Era atîta risipă de tehnică de luptă, de echipament și de muniție părăsite, încît ne întrebam cum de am putut noi să învingem un asemenea dușman.

Dar, deși înaintarea noastră era atît de vîjioasă, nu scăpăram nimic din vedere pentru o eventuală luptă. Localitățile pe care le străbăteam „în zbor” erau înșesate de oameni, locuitori eliberați, care ne acopereau pur și simplu cu flori, ne salutau cu urale, și cu fețele radiind de fericire.

În ziua de 11 mai am ajuns din urmă restul diviziilor 16 și 24 infanterie hortyste, care se predaseră în parte cu o zi mai înainte, răspîndite pe tot frontul de urmărire al Corpului 2 armată. Au fost și scurte ciocniri cu niște ariergărzi, și ele sătule de război. S-au predat fără lupte cu tot materialul și echipamentul aferent. Apoi am ajuns din urmă și alte unități și subunități hitleriste, pe care le-am capturat.

La 12 mai 1945, ora 5,00, regimentul nostru a ajuns în comuna Veprova, la 80 km sud-est de Praga. Războiul luase pentru noi definitiv sfîrșit. Ne pregăteam pentru viața de tabără pe care o vom instala în pădurea din apropierea localității Veprovac.

Acolo ne-am făcut și bilanțul victoriilor și bilanțul pierderilor. Acolo ne-am făcut și planuri de viitor. Priveam cu ochii minții spre patria pentru care luptaserăm. Eram hotărîți să continuăm mai departe lupta pe fronturile muncii constructive, creatoare!

HENRI JAMES, SCRIITOR COMPLEX

Cunoscutul scriitor american Henri James (1843—1916) a fost nu numai personajul central al propriei sale opere — un Proust de limbă engleză, cum spunea André Maurois — ci și un foarte interesant personaj de contact între spiritualitățile a două continente: America și Europa. În fond, ceea ce s-a materializat ca întoarcere a sa către tărîmul plin de blîndețeuri al bătrînei Anglii era urmarea unui proces îndelungat și profund de căutare a sensului fundamental al propriei sale existențe. Irlandez prin origini, născut la New-York, frate numai cu un an mai mic al filosofului pragmatic William James, și-a petrecut copilăria și anii de studii la Paris, Londra, Geneva, Bonn, Boston, Roma, Florența, New-York. A călătorit în Belgia și Canada. Acest mod de viață care a constituit obișnuitul primilor săi douăzeci de ani a fost plin de urmări pentru viitorul prozator, eseist și critic. Nu numai ceea ce se numește „îndeobște „L'esprit de finesse” avea să se dezvolte în proporții și sensuri neașteptate, ci și sentimentul apartenenței lui la cultură avea să fie îndelung cizelat prin lovituri precise și repetate, aplicate în momente și locuri diferite, spiritului său cercetător. S-a obținut astfel un aliaj spiritual stabil, solidificat în redutabila operă lăsată nouă de Henri James. La interferența a două veacuri și a mai multor reflexe culturale, ochiul său atent, situat în poziția excentrică a obiectivității și deopotrivă în cea concentrată a creatorului, privește, clăsează, strînge mărturiile și ne dăruiește concluzii despre o lume aflată în continuă mișcare pe axa unui timp care se destabiliza progresiv, de la calmul cunoscutului „Belle Epoque” și al aceluia „Fin de

SAU DESPRE

CEEA CE GĂSEȘTI

ATUNCI CÎND

CAUȚI ÎNTRUNA

Siècle” nostalgic, regretat, spre confruntarea acută cu realitățile aduse spiritului uman de primul război mondial.

Personalitatea lui Henri James se definește prin coincidența ideatică a diferitelor sale demersuri creatoare. Primul nivel de receptare îl oferă scrierile de călătorie, notele și eseurile în care autorul își exprimă fără nici un echivoc părerea în legătură cu diferența și asemănările între tipologia diferitelor popoare în mijlocul cărora a trăit. Nu numai obiectul cultural, ci și viața de zi cu zi a străzii, diverse alte manifestări ale ansamblului societății (instituții, mod de organizare politică, economică) îi oferă scriitorului indicii de preț în detectarea psihologiei popoarelor. În acest punct nu numai legăturile dintre concepția sa și a

fratelui său William sînt evidente, ci și traseul pe care se înscrie în ce privește genul special al literaturii de călătorii. Încă de la **A Passionate Pilgrim and Other Tales** (Pelerinaj iubitor și alte povestiri) și **Transatlantic Sketces** (Schite transatlantice) din 1875, la **Portraits of Places** (Portrete de locuri) din 1883, **English Hours** (Ore petrecute în Anglia), 1905, **Italian Hours** (Ore petrecute în Italia) și **The American Scene** (Scena americană), ambele din 1907, pînă la postumul **Notebooks** (Carnete) din 1947, sînt evidente direcțiile pe care se concentrează investigațiile lui Henri James, mereu mai precise, mai fine și mai profunde: caracteristicile fiecărui popor produc caracteristicile culturii. În acest cadru larg fiecare creator și consumator de cultură își definește opțiunile și demersul în funcție atît de afinitățile electivă, cît și de imperativele categorice ale rațiunii în general și ale celei sociale în special. Cît de fecund avea să fie în veacul douăzeci acest mod de tratare a literaturii de călătorii o atestă nu numai scrierile unui Salvador de Madariaga în, de pildă, cunoscutul eseu **Anglais, Français, Espagnol**, studiu de tipologie comparativă, ci și prin cele, în mai mare măsură literare, ale unui André Malraux sau Okakura Kakuso din **Condiția umană** ori **Cartea cealului**, ambele încercări de definire a tipului oriental și occidental printr-un joc de oglinzi care presupune situarea privitorului în afara spațiului investigat. Ca și cum Alice n-ar fi intrat încă în Țara minunilor, ci, aflată în prag, ar căuta să-i descopere drumurile, direcția și sensul lor. Cel puțin în ceea ce-l privește pe Malraux, există dovezi sigure ale acestei intenții de pătrundere în tainele altui spațiu spiritual. Eseul numit **Ispita occidentului**, presupusă corespondență între un chinez și un francez, resuscită nu numai îndepărtatul și reminiscent exoticul mesaj al lui Voltaire, ci și mai apropiatele în timp preocupări ale filosofiei culturii de definire a spiritualității specifice a unor popoare și conti-

nente întregi. Dicotomiile de origine romantică între nordul și sudul Europei, care constituiau axul filosofiei lui Schiller, de pildă, se extind în viziunea primei jumătăți a veacului douăzeci la intuirea diferențelor, dar și a căilor de acces între orient și occident, între Asia, Europa și America. Prin demersul lui Léopold Sédar Senghor, Africa intră și ea, plinar, în competiția filosofică și ideatică a continentelor lumii.

Cel de-al doilea nivel de receptare a personalității lui Henri James poate fi întrevăzut în romanele, povestirile și teatrul său. Personajele poartă de cele mai multe ori o încărcătură semantică menită să trimită spre aceeași esență a mesajului jamesian, ca și însemnările de călătorie. În *The American* (teatru), 1877, *Daisy Miller* (teatru), și *The Europeans*, ambele din 1878, *An International Episode*, 1879, *The Ambassadors*, 1903, se desenează proiectele de destin ale unor oameni pe care împrejurările îi situează în contexte deosebite de cele originare, menite să-i trezească la viața spiritului. Puterea lor de discernere este astfel în situația (être en situation) de a deveni factorul cel mai activ al definirii de sine. Ce primești și ce respingi, iată problemele imediate ale acestei puteri omenestii. Și în al doilea rând: ce poți face pentru semenii tăi pe baza acestei opțiuni fundamentale. Herbert Read spunea, în legătură cu toate aceste sensuri ale prozei, că Henri James vede civilizația omenească în calitatea ei de „tradiție neîntreruptă a culturii pe care Europa occidentală a moștenit-o de la lumea antică și, într-un sens mai restrâns, tradiția Renașterii” pe care vechiul continent a făcut-o să se răspîndească în lume. Această optică europeană a lui James este compensată de una a locuitorului Noii Anglii, concepție bostoniană în esență, bazată pe marea chertă a quakerilor: puritanismul, latura moralizatoare și inocența pe care America le opunea valului cultural european. Persona-

jele cărților lui Henri James optează pentru una sau alta din cele două atitudini existențiale, ori își rafinează instrumentele de percepție pentru a găsi căile spre ceea ce le este diferit. Demersul acestui autor în zona prozei, ca și cel din sfera literaturii de călătorii, n-a fost unul izolat. Ideea continuității culturale a lumii, ca și a unității ei, va afirma-o Thomas Mann în *Iosif și frații săi*. Iar felul în care Lumea Nouă își îndreaptă antenele spre Europa a fost o preocupare amplă pentru toate domeniile culturii americane, de la filosofia hrănită la școala neohegelienilor și pînă la muzica unui Gershwin, să spunem, pe care-l interesau reacțiile unui american la Paris, sau a unui Dvorak, consemnând viziunea unui european asupra Americii.

Paginile autobiografice, jurnalul și scrisorile lui Henri James completează proza și teatrul, ca și relatările de călătorie, stabilind contacte neașteptate între înfățișările locurilor și cele ale culturii. Astfel, în memoriul autobiografic din 1913, intitulat *A Small Boy and Others* (Un băiețuș și ceilalți), amintirea Parisului ca loc anume pe harta Europei se leagă de obiective culturale: Luvru, galeria Apollo. Cel de-al treilea memoriu autobiografic, din 1917, neterminat, *The Middle*

Years (Anii de mijloc) ne înfățișează, de pildă, Londra ca pe un spațiu de inițiere în opera lui George Eliot. O scrisoare ca aceea adresată mamei sale în 13 octombrie 1869 este edificatoare pentru Henri James, americanul venit în Italia, teritoriu mirific al Renașterii.

În sfîrșit, cel de-al treilea nivel de receptare a operei lui Henri James se referă la activitatea sa de critic. De fapt, autorul a debutat în presă în această calitate, publicînd în 1864, în „The North American Review”, *Essays on Fiction* (Eseuri despre ficțiune). Abia în 1878 va stringe în volumul *French Poets and Novelists* studiile critice tipărite între timp în reviste. Cariera de critic se desfășoară paralel cu aceea de scriitor și exprimă de fapt matricea creației, întipărirea în clar a amprentelor pe care aceasta le lasă doar să transpară. James își analizează opțiunile literare: Whitman, Dickens, Turgheniev, Balzac, Zola, George Sand, d'Annunzio, Stevenson, Browning, Dumas Père, Flaubert, H. G. Wells. Construcție pe baza acestor opțiuni o schiță de teorie literară, iar în esul *Criticism*, apărut în volumul *Essays in London and Elsewhere*, din 1893, chiar o știință a criticii. L-a preocupat, în cea mai mare măsură, proza: ce metode și ce forme duc la maximum de expresivitate, atît în registrul afectiv al percepției, cît și în cel rațional, al ideilor pe care le conține mesajul creației. Nicăieri mai mult ca în domeniul criticii literare nu e vizibil ascendenul lui Henri James asupra fenomenului cultural american. Baza analitică a demersului critic, pornind de la textologie și stabilind unghiurile de convergență ale procesului creator pînă la ultimul far, acela al metalimbajelor criticii — teoria literaturii și a criticii — a rămas pînă astăzi coarda de acces a criticii americane de la text spre speculația ideatică și de la formula receptorului la aceea a creatorului. Un singur exemplu, cel furnizat de *Literary Criticism. A Short Story*, 1957, a lui W.K. Wimsatt Jr. și

Desen de ALEX ■

Cleanth Brooks, despre ideea de literatură în occident, este edificator. În plus, intensă preocupare pentru „poetică” (poetry), adică în ultimă instanță pentru lirismul literaturii, este, într-un fel poate nu atât de vizibil, dar oricum sugestiv, paralela a ceea ce în culturile europene a însemnat Proust din **Contre Sainte-Beuve**, adică modernizarea acutului critic în acord cu propunerile intuițiilor și psihologismului. Dacă ne gândim, de exemplu, că pragmatismul lui William James, fratele scriitorului, de care acesta era atât de apropiat sufletește, a fost influențat stricto sensu de filosofia lui Bergson, atunci putem înțelege într-o lumină mai adecvată urmările demersului teoretic al lui Henri James însuși. În **Notes on Novelists with Some Other Notes**, 1914 (Însemnări despre romancierii cu o seamă de alte note), analizele lui James sînt îndreptate, în cea mai mare măsură, către perceperea literaturii drept cale — dacă nu unică totuși fundamentală — de comunicare între spiritualități diferite. Pe fondul plin de răsturnări de optică adus Europei de cel de-al doilea război mondial, vocea acestui scriitor, care a exprimat în mai mare măsură punctele de acces decît rupturile dintre diverse spații și optici de abordare a existenței,

s-a făcut din nou auzită. Acela a fost momentul cînd căutările sale s-au împlinit. S-a naturalizat englez, revenind la matca străbunicilor săi. Mesajul atât de complex al vieții și creației lui Henri James l-a exprimat chiar el, sintetic, din anii cînd, tînr încă, nu-și găsisese propriul său drum: „Viața este, în fapt, o bătălie. Asupra acestui punct și optimiștii și pesimiștii sînt de acord. Răul e insolent și puternic; frumusețea spiritului încîntătoare, dar rară; bunătatea aptă să fie slabă; prostia să fie sfidătoare; fărâdelegea să fie cheia zilelor noastre; imbecilii să fie în locuri înalte, oamenii cu bun simț în cele joase și omenirea în general nefericită. Dar lumea așa cum este nu-i o iluzie, nici o fantasmă, nici visul rău al unei nopți; ne deșteptăm în ea mereu și mereu; n-o putem uita, nici nega, nici nu putem renunța la ea. Putem doar saluta experiența atunci cînd vine; să-i dăm ce-i aparține în schimbul a ceea ce n-are rost să nămim mult ori puțin în măsura în care contribuie la sporirea conștiinței despre noi înșine. Există în asta un amestec de durere și bucurie, însă deasupra aliajului misterios planează o lege vizibilă, care ne cheamă să învățăm a dori și să căutăm a înțelege.”

CU CERNEALĂ

SIMPATICĂ

• Cartea s-a bucurat de o erată favorabilă.

• La unii artiști, boemia ține și locul talentului.

• Epitaful a făcut celebră doar piatra funerară.

• Frazele cele mai frumoase ale cărții au rămas în călimară.

• Și cărțile pot fi ingrate. Îi abandonează pe unii autori în voia soartei.

• Un om de litere nu poate fi decît o plăsmuire a alfabetului.

• În fiecare schiță se povestește cum nu poate fi scris un roman.

• Poveștile devin veridice numai după ce se dovedește autenticitatea închipuirii.

• Capodopera are toate defectele perfecțiunii. Este foarte greu de realizat.

• În cartea polițistă, detectivul l-a arestat pe autor împiedicîndu-l la timp să comită un nou delicat.

• Refuzat de posteritate a preferat să rămînă în viață.

• Candidatul la nemurire îi lipsea numai pretextul operei excepționale.

• A fost văzut intrînd la o editură. Dar n-a mai apărut.

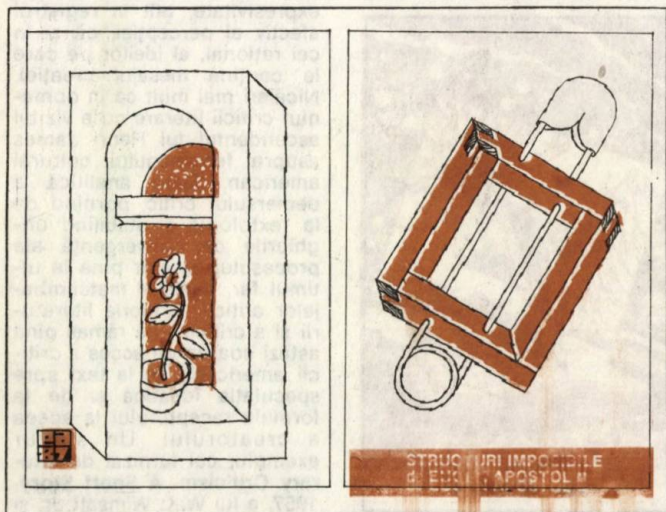
• În carte era vorba despre cit de puțin se poate spune cu atît de multe cuvinte.

• Manuscrisele nu sînt întotdeauna o dovadă că opera este originală.

• Poveștile de dragoste: întimități de notorietate publică.

• Anticii au intrat în posteritate construind cele mai celebre ruine.

• Abia după ce piesa a fost pusă în scenă, s-a văzut că totul era o farsă.

MIHAI PAULIUC

EVOCĂRI...

Corespondențe...

■ NICOLAE MANOLESCU

PRIETENUL MEU IVASIUC

Sînt atît de deprins să scriu „la comandă” ori în funcție de calendarul unei rubrici fixe, încît, deși la Alexandru Ivasiuc mă gîndesc mereu, așa zicînd „spontan”, de scris despre el n-am scris niciodată din proprie inițiativă, ci numai cînd am fost solicitat. Dacă nu se ținea Mircea Scarlat de capul meu, n-aș fi scris nici însemnările de mai jos. „N-am nici o idee”, i-am spus la telefon tînărului critic, cînd mi-a amintit (a treia sau a patra oară) că promisesem un articol. „E vorba să scrieți despre om, nu despre operă”, a precizat el, ca și cum numai despre cea de a doua ar trebui să ai idei.

„Tocmai asta e (m-am plîns eu), că nici despre om n-am vreo idee în momentul de față”. Închizînd telefonul, m-a cuprins o mare mirare: cum am putut să debitez o asemenea prostie? Despre Ivasiuc, omul cu cele mai multe idei din cîți am cunoscut, îmi vin toată vremea idei cu ghioțura, printr-un fel de contaminare. Ca să nu mai spun că îmi face o enormă plăcere să vorbesc despre el, oricînd și oricui. Prietenii mei știu asta, iar cei care nu l-au iubit se feresc să mă provoace. Cînd mă pornesc, nu mă mai opresc. Sper, date fiind condițiile unui articol ca acesta, să mă opresc totuși la timp.

L-am cunoscut în toamna lui 1967. În vară îi apăruse **Vestibul**, scrisesem o cronică elogiasă, iar el, care o citise la mare, la 2 Mai, îmi trimisese o scrisoare de răspuns. Nu de mulțumire (deși era, firește, și asta), ci de răspuns. O scrisoare lungă și minuțioasă (din păcate nu mai dau de ea și mă tem că s-a pierdut), în care discuta cu mine chestiunea finalului cărții, pe care eu îl credeam ratat. Nu mai știu cum (dar bănuiesc că prin Tina Chipper, soția lui), am ajuns să ne întîlnim. Ne-am plimbat cam o oră pe bulevard, prin dreptul blocului Leonida, și am întors pe toate fețele aceeași problemă, a finalului. Mi-a povestit, atunci, prima oară, și cite ceva despre dificila lui tinerețe. Avea treizeci și patru de ani (iar eu, douăzeci și opt) și arăta ca o babă, cu obraji scofilciți, din cauza unei lucrări dentare în curs. Era foarte slab. Costumul de haine, prea larg, semăna cu cel pe care mi-l oferise tatăl meu, cînd am plecat la facultate, și care avea dimensiunile lui, nu ale mele. Vorbea mergînd și întorcînd neconștient capul spre mine, care eram în stînga lui, într-un fel ciudat, spasmodic, așa zice, punînd pe mine de fiecare dată o privire fixă și interogativă. Eram stînjinit (ce naiba o fi vrînd să vadă la mine, îmi ziceam) și mai mult îi ascultam peiorația decît vorbeam eu însumi. (Mult mai tîrziu, împrietenindu-ne și cunoscîndu-l mai bine, am aflat că privirea cu pricina **nu mă vedea** de fapt, Ivasiuc fiind complet absorbit de ce gîndea și spunea, întorsul capului reprezentînd la el un soi de tic, ca un control pur mecanic al prezenței interlocutorului. L-am tachinat nițel, cînd am făcut descoperirea, pe tema funcției factice, de contact, pe care ticul cu pricina o avea la el.) Între altele, mi-a mărturisit că a ținut să mă cunoască personal pentru a verifica o impresie pe care o avusesese citînd, prin 1962 sau 1963 „Contemporanul” (era încă la Lădești), și anume că aș fi un om care se exprimă „liber”. Nu știu dacă i-am confirmat ori nu impresia, dar ne-am simțit bine împreună în acea zi din octombrie, cred, 1967, și am continuat să ne vedem.

O bună parte din imaginea mea despre Ivasiuc s-a format atunci: inteligența lui absolut extraordinară, ușurința de a lega ideile, talentul de povestitor, agitația permanentă a omului, debitul verbal ieșit din comun, insolitul observațiilor și asociațiilor — acestea și altele m-au cucerit la el din primul moment. De împrietenit, nu ne-am împrietenit însă cu adevărat decît după întoarcerea lui din America. Unele întîmplări ale vieții literare ne despărțiseră, prin 1968, așa că nu ne-am mai întîlnit. A urmat sederea lui la Iowa, cu o bursă pe care au avut-o atîția dintre colegii noștri de generație, înapoierea, cu care n-am fost la curent, pînă cînd, într-o zi, am dat peste el în vechiul sediu al Uniunii Scriitorilor (de pe Kiseleff, cred că în marea cameră din dreapta, care-i va fi birou peste un an sau doi (sau în cea de alături?). Îmi citise un articol (mă citea cu atenție, ca și cum ar fi fost cu ochii pe mine), ca și data trecută, și simțea nevoia să mi-l comenteze. Era un articol despre cartea unui critic. Îi plăcuse că am observații personale, deși le apreciez și pe ale autorului, sau așa ceva. Am ieșit împreună și ne-am plimbat „la șosea”, cum se spune. Din acea zi, care trebuia să fi fost prin toamna lui 1969, am devenit prieteni nedespărțiți. Doar moartea lui neașteptată, peste opt ani, ne-a separat.

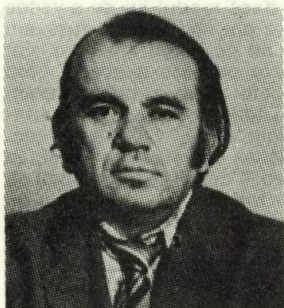
Aș da orice să fi înregistrat, într-un fel sau altul, discuțiile noastre. Numai cu unul sau doi dintre prietenii mei de pînă acum am mai avut discuții atît de frecvente și de interesante. Dintre toți, incontestabil cea mai puternică impresie mi-a lăsat-o însă tot Ivasiuc.

M-am gândit de multe ori dacă m-a influențat, în sens propriu, dacă modul lui de a vedea lumea, literatura s-a răsfrînt și asupra mea, care eram cu șase ani mai tânăr și fusesem cruțat de unele din experiențele lui. Nu sînt în stare să răspund cu limpezime. Dar sînt aproape convins că n-a existat o asemenea influență. La vîrsta pe care o aveam cînd ne-am împrietenit, îmi formasem personalitatea (multă-puțină, cită este) și nu mai eram dispus să primesc mare lucru, decît, poate, în straturile superficiale, rarefiate, care înconjoară nucleul dens al ființei morale și intelectuale. Ne deosebeam, apoi, în multe privințe, și spiritul meu critic funcționa ca o barieră. Mă apăram cu succes de influența lui și, aș zice, valorificînd circumstanța primară în care ne apropiasem: eu îl descoperisem pe el ca scriitor, nu invers. Deși mai tînăr, debutasem înaintea lui și, în toamna lui 1967, eram de cinci ani și jumătate cronicarul **en titre** al celei mai citite reviste românești din epocă, în vreme ce el publicase, pînă atunci, doar două schițe și un eseu despre Faulkner, fiind, în mediile literare, un quasi necunoscut. Acest raport dintre noi n-a rămas, desigur, neschimbat ulterior, dar am profitat cît am putut (în mod inconștient) de avantajul inițial, ca să nu mă las subjugat de personalitatea prietenului meu. Așa că în discuțiile noastre eram pe picior de egalitate, chiar dacă el vorbea mai mult și de obicei impunea temele. Îi datorez, incontestabil, anumite lucruri: voi aminti aici doar de lecturile unor articole, studii și cărți de politologie. Nu citeam înainte așa ceva și, dacă am rămas cu gustul lor, numai Ivasiuc poartă răspunderea. În materie de literatură, aveam păreri foarte diferite. Ne înțelegeam însă în privința valorii, ca să zic așa, conveneam, adică, asupra unui număr de oameni talentați și, indiferent de fluctuațiile lor de formă, îi respectam fără să trebuiască să reinnoim acordul dintre noi. Nichita Stănescu era unul dintre aceștia. Aveam și idiosincrazii comune. Nici în privința lor nu era nevoie să discutăm. Ne înțelegeam pe mutește.

Mai delicat era capitolul propriilor cărți. Nu toate ale mele i-au plăcut lui, nici toate ale lui, mie. El scăpa, în general, mai ușor decît mine, căci nu trebuia să scrie. Așa că mă citea și apoi vorbeam. La „Capșa”, la el acasă, în Pictor Iscovescu, dar mai ales pe străzi, în sutele de ore de plimbare. Avea felul lui de a citi și de a reține. Cartea despre Maiorescu el mi-a publicat-o, în trei luni. Se înființase „Cartea Românească”, era redactor șef, și mi-a cerut manuscrisul tezei de doctorat, pe care comisia desemnată pentru susținere mi-o respinsese. I-am dat dactilograma în martie, și în iunie a apărut volumul. Nu sînt foarte sigur că s-a străduit s-o parcurgă în întregime. A citit doar pasajele care-i spuneau lui ceva, cele „ideologice”, generale, nu analizele. Chiar și așa, observațiile lui mă interesau enorm. Abia așteptam să-i aflu opinia. Situația inversă era mai agitată. Îi citeam de regulă cartea în manuscris, adesea neterminată. Avea loc prima discuție, în care eu încercam să-l determin s-o apuce într-o anumită direcție. (M-am simțit totdeauna responsabil de direcția în care o apucă operele prietenilor mei și am vrut să „colaborez” cu el. A fost nevoie să îmbătrînesc citind manuscrise ca să mă dumelesc că dorința mea era prostescă. Puțini dintre ei m-au ascultat și... au regretat. Văzute din afară, cu ochi critic, cărțile arată altfel decît văzute dinăuntru de către autori. Această banalitate nu mi-a intrat însă decît cu greu în cap). Ivasiuc mă asculta, uneori protesta, alteori zicea ca mine, dar făcea totdeauna ca el. (Cu toată experiența mea negativă în această privință, continui să cred că i-am dat unele sfaturi bune și să-mi pară rău că nu le-a urmat. Ca să vezi!) Venea a doua discuție, cu volumul tipărit în față. A treia era articolul din revistă. Ivasiuc găsea că între ce-i spuneam oral și ce scriam erau mari diferențe. Și se supăra. Îi trecea repede, dar se supăra pe mine, nesmintit, după fiecare cronică la cărțile lui. Pe atunci nu pricepeam de ce mi se părea că atît cronică orală, cît și cea scrisă erau la fel. Probabil însă că el avea dreptatea lui. Nu scriem la fel cum vorbim. Conversația și scriitura au inerții proprii și radical deosebite.

Minus aceste împrejurări, ne înțelegeam de minune. Modul nostru neidentic de a ne comporta și de a ne trăi viața nu ne împiedica să reușim să punem la un loc un mănunchi de principii comune care să formeze liantul dintre noi. Și, mai presus de orice, prietenia noastră s-a bazat pe ceea ce aș numi oarecum pretențios **dezbateră** tuturor problemelor personale ori generale: tot ce ne unea, ca și tot ce ne despărțea, forma obiect de discuție prelungită și minuțioasă, sinceră, fără menajamente. Am regretat imens, la moartea lui Ivasiuc, tocmai aceste „debateri”, cum n-am mai putut avea de atunci încoace cu nici unul dintre prietenii mei, poate și pentru că eu am devenit, cu vîrsta, mai comod și mai conciliant, poate și pentru că n-am mai avut nici un prieten atît de apropiat de care să mă deosebesc, totuși, atît de mult cît mă deosebeam de Ivasiuc. Dacă nu e decît pe jumătate adevărat că ne alegem prietenii, nu mai e deloc adevărat că ne sînt prieteni doar cei cu care semănăm: prietenia pretinde o anumită tensiune între două personalități, nu pur și simplu o identitate (reală ori falsă), ea este o asemănare bazată pe neasemănări.

Aș putea să spun multe alte lucruri despre Ivasiuc. Pe măsură ce povestesc, altele și altele, uitate, îmi vin în minte. Dar cum toate au un sfîrșit, pun punct aici, în așteptarea unui prilej (a unei „comenzi”) de a înnoia firul...

■ GICA IUTEȘ

CU NICOLAE VELEA

Milo îi făcuse deja faimosul portret, el și cu Nichita erau cei doi copii minune, lamura „Gazetei literare”. Așa că, atunci când Nicolae Velea m-a oprit la cotitura scării care urca la mansarda „Luceafărului” să-mi încredințeze un manuscris, redactorul ce mă aflam s-a simțit „cineva”. „Dar e cu... problema!” m-a prevenit, și în privirea lui de profundă blîndețe am zărit o sarabandă de spiriduși. Parcă văd și azi manuscrisul acela; o copie pe foiță cenușie ferfeniit de tot. Bineînțeles, am citit imediat. Tremurînd ca frunza de plop am dat buzna în biroul de dactilografie; constatînd cît de schimbată sînt la față, fetele mi-au făcut hațirul să mă pună pe urgența întii. Am pus o copie ca o floare pe masa șefului meu direct, Alexandru Oprea. Auzind despre ce-i vorba, adică o nuelă din „viața satului nou” semnată de Nicolae Velea, i-au sticlit ochii. M-am oferit să-i păzesc ușa. Cînd, în fine, m-a chemat, era roșu și grav.

— Ei, am întrebat cu sufletul la gură, te-a făcut țândări-țândărele?

— Colosal!! a mormăit. Mă și miram de ce ne-a dat-o nouă! Îți dai seama?

Îmi dădeam seama, dar nu prea clar.

— Ce să-i spun? Vine mîine!

Am căpătat un răspuns sibilinic:

— Discuț eu cu dînsul. Și-mi aduci celelalte copii, inclusiv manuscrisul.

Nuvela „În treacăt” a apărut în „Luceafărul” însoțită de un cartuș „de gardă”. Cartușul fiind rodul unor dezbateri furtunoase într-o seară de cenaclu instituit ad-hoc, lunea următoare, la Casa Scriitorilor. (Cred că Fănuș își amintește bine, pentru că una, două, mai trînteau un pumn în masă!)

S-a făcut atunci un adevărat rechizitoriu personajului „Duminică”. Ce fel de erou era el? Pozitiv — negativ — pestriț! Cum să fie cel mai bun șofer din „raion”, dacă nici după țigări nu se ducea pe jos pe distanță de-un kilometru? Dacă vîna iepuri la lumina farurilor? Și dacă împreună cu Șoalcă (alt tînăr în culpă!), mecanicul de la moara electrică, jucau table lîngă butoiul de țuică pînă-i podidea sîngele pe nas? Și finalul? Dintr-un cuvînt aruncat în vînt moare și tehniciana Adina, iar Duminică se tot duce în fundul Dunării cu tot cu ea, cu camion și bidoanele cu lapte ale cooperativei...

Mai tîrziu, mult mai tîrziu, în perioada cînd lucram cu Nicolae Velea la „Luceafărul”, țin minte că afară ploua cu găleata. Primăvara, toamna să fi fost? apare pe ușa Nicolae Velea, fără trenți, fără umbrelă, dar încă se mai putea vedea că fusese pus la patru ace: costum, cămașă albă, cravată.

Chipul lui ud de ploaie părea radios. Începu să-și caine costumul „festiv” achiziționat cu mari sacrificii din „Cutia cu greieri”, plimbîndu-se de colo-colo. Se așeză în fine cu capul în pumni, după obiceiul lui, și mă asigură solemn că prejudiciile aduse costumului său festiv nu contează cine știe ce, întrucît fusese la o „discuție” foarte importantă...

Și mă întrebă așa, tam-nesam, dacă mai țin minte ce-am spus atunci, în ședința aceea cu eroul pozitiv? Am înlemnit... Misterul acelei întrebări pluti jilav în aer...

(Ce-oi fi spus de n-a uitat aflăta amar de vreme?)

— Memoria e mama rațiunii!

— Pe naiba, rațiunea n-are nici mamă, nici tată. Vezi, ăsta e defectul tău! Pe toate le bolmojești! Și atunci ai bolmojit-o cu „simboalele”. I-am replicat cătrănită că și alți „filosoofi” de marcă au presupus că autorul, botezîndu-și eroul „Duminică”, a intenționat să sugereze că „te-ai ars” dacă iei viața ca pe-o continuă sărbătoare...

— Oricum ai lua-o tot te arzi! a mormăit. Dar să știi că nu mă interesează simbolul, ci amănuntul: ăla nevăzutu, neștiutu, care vine, răstoarnă totul, face și desface, distruge sau creează.

În cele din urmă am înțeles, primise comanda unui scenariu de film din „viața satului”; umbra lui „Duminică” i se arătase și nu mai avea pace. Nu știu ce s-a întîmplat cu acel proiect de scenariu.

Incontestabil, Velea era un moralist de mare finețe, cu nemaipomenite resurse inventive și stilistice. Pentru apariție a adăugat în textul nuvelei o frază oarecum prevestitoare pentru primejdia care l-ar fi pîndit pe „Duminică”.

„Lui Duminică i s-a părut deodată că s-a grăbit, și-a zis că are prea mult timp înainte, că poate să se odihnească, să se mai desmierde.”

Nicolae Velea părea stăpînit mai ales de gîndul bucurat de ceva foarte bine întocmit

foarte trainic, curat și liniștit. Înzestrat din părinți cu principiile domnului Jean Jacques Rousseau, însoțit de lumina plaiului natal, el credea că omului i se cuvinte tot ce e mai bun pe lume. E un duh chinuit, căci nu admite evaziunea, caută veșnic în realitatea dură raza binefăcătoare a omeniei, starea de grație a nevinovăției, semnul fericit al iubirii. „Velismele lui” sînt semnificative prin candoarea cu care vrea să comunice ceva care pare in-communicabil.

Băiatul infirm din „Zbor jos”, poreclit Hephaistos de colegii de clasă, descoperă puterea de a-și răzbuna umilințele. Îmbătut de forța obscură a răzbunării, lovește orbește. Dar suferința înșingurării devine infinită. Alinul nu va veni decît după împăcarea cu sine, după cuminecătura sfîntă a iubirii materne și candoarea tandră a fratelui mai mic. Suprema iertare, izbăvirea e magistral sugerată: băiatul adoarme pe paște în timp ce vaca slobodă intră în mejdina de grîu. „După ce se sature, veni uimită lîngă băiat și începu să-l lîngă recunoscătoare pe cap. Apoi pe gît. Și aici află boabe de nădușeală sărată care-i plăcură. După ce le isprăvi căută altele pe sub gulerul cămășii. Le termină pofțicioasă și începu să mînce cămașa de cîneapă udă de nădușeală, era și ea sărată. Apoi mîncă pantalonășii, făcuți tot din cîneapă și cînd termină îl mai linse o dată pe Andrei de la picioare la cap. Pe urmă se culcă rumegînd îngăduitor și ocrotitor lîngă băiatul gol”.

Gloria nu l-a ocrotit, soarta l-a trădat, boala l-a învins. Se făcuse taciturn, înșingurat... A plecat visînd la „pașii fragezi” ai adolescenței, la poteca ce se rotunjea spre-o poartă... O poartă ce odată trîntită ar fi auzit iar glasul, „uite cine a venit!” Și vasele căzînd în cioburi vesele...

■ RADU COSAȘU

MAZILU, BOGATUL

Mazilu a însemnat prea mult pentru cîțiva oameni — căci nu merita să placă tuturor! — ca să mă pot exprima despre el altfel decît cu cea mai simplă sinceritate, dezgustat de căutarea vreunui efect stilistic: e singurul scriitor din generația mea pe care l-am invidiat sănătos și curat, pe care l-am iubit ca pe un frate, de al cărui diagnostic mă temeam, căutîndu-l, așteptîndu-l și murînd cînd nu-l auzeam sau nu venea. Nu o dată a venit rău și m-am simțit distrus. Mi s-a imputat de către prieteni mai mari în vîrstă, în luciditate, idolatria mea față de el. N-am cedat. Nu puteam renunța la

ea, pe măsură ce acceptam vulnerabilitățile, schematisme, unilateralitățile talentului lui și atîtea alte vorbe care se îngrămădesc, dragele de ele, bietele de ele, în jurul oricărui — și cîți sînt? — inventatori de univers, limbaj și infern. Mazilu a trezit — odată cu triumfale ovații, cu strigăte și șoapte înfiorate de aceeași încredințare: „E genial!” — aversiuni violente. Uri trainice. Contestări vehemente, urlete din adîncul ființei demascate în vulnerabilitatea ei. N-aș pune accentul pe acestea, dar mă întreb tot timpul cum să nu i se fi aruncat în față și vulnerabilitățile lui, cînd el, tocmai aici, în acest domeniu — al felului cum se naște ura cu curtea ei regală, cruntă, feroce, prostească, precară, fleacă, de sentimente adiacente — a realizat esențialele și inextricabilele lui descoperiri? Nici o viziune nouă — și prin natura ei viciată de o anume unilateralitate creatoare — nu se acceptă cu brațele încrucișate. Nici o lumină necunoscută nu lasă indiferentă întunecimea de spirit. Nici o inovație în industria caracterelor nu rodește în inocență, nu împlînzește lumea, nu înveselește, nu poate crea unanimitate. De la Molière la Caragiale, risul i-o fi ars pe ticăloși — cum se spune cu prea multă speranță, de atîtea ori dezamăgită — dar arsura le-a stimulat o replică pe măsura inteligenței lor. Or, revelația lui Mazilu se desfășoară în două direcții: umanizarea ticăloșiei și resuscitarea prostiei bătrîne, încăpăținate, sclerозate în clișee, într-un nou cadru, feeric, strălucitor, neașteptat, acela al inteligenței. Aceste două direcții se întîlnesc, se condiționează, fertilizează împreună: prostia — în dezvoltarea ei sălbatică — devine și omenoasă, și duioasă, și tandră, și deșteaptă foc, cu atît mai vicleană, mai reușită, mai penetrantă; ticăloșia își estompează caracterele clasice, desuete, plicticoase, căpătînd lirism, poezie, pricepere sufletească, patetism, justificare vitală, nu mai spun pe larg de cultură, abolindu-ne perplexitatea. Prostia se ridică la luptă împotriva prostiei, mediocrității, împotriva mediocrității, nemerniciei nu mai suportă nemernicia! „Poate fi omul atît de ticălos? Poate!” — celebra replică din „O sărbătoare princiară” decide orizonturi, doamne iartă-mă, creatoare, dar asta e mutația!

Mazilu a produs un șoc, era nefiresc să cadă în gol, fără contra-replică, descoperindu-i-se „lipsa de epicitate”, „sărăcia situațiilor dramatice”, „abundența scenelor în doi”, „caracterul prea eseistic”, „statismul” etc., etc., de fapt tot atâtea calități de structură ale edificiului său care strălucea și prin aceste defecte de care mai toată lumea binecrescută se ferește ca dracul de tămâie, dar neinventind nimic, mândră că poate demonstra sacrosancta învățătură a lui „nimic nou sub soare”. Există tot timpul ceva nou — susține ochiul diavolesc al lui Mazilu — sub soare, sub clar de lună și anume: vigilența inteligenței și a caracterelor pentru a nu se lăsa înșelate de cea mai lugubră și insalubură operație, aceea a minciunii care ia aparențele adevărului ajungând să-i fure măștile lui — căci nu-i de crezut că adevărul e nevinovat, fără o mască a lui — ba chiar tinzând să se identifice cu el, niciodată însă deplin, aici apărind o margine, un hotar imperceptibil de multe ori, asupra căruia trebuie să ne concentrăm la maximum auzul, gustul, mirosul, toate cele cinci simțuri și al șaselea — bunul simț cu încrengătura lui complicată de sfinte locuri comune și revolute paradoxuri. Spre acest imperceptibil — nu prea spectaculos, nu prea dramatic, nu prea sfiorător (de la sfoarță!) — spre această mișcare secretă, spre acest război feroce și invizibil dintre valori și aparențele lor (cu nonvalorile a devenit mai ușor, fiindcă, orice ar spune scepticii, literatura clasică n-a stat nici ea degeaba...) ne-au dus teatrul și navelistica lui Mazilu, deloc absurde, perfect coerente, din ce în ce mai accesibile maselor de spectatori care căutau de la cinema „Patria” „un bilet în plus” pentru teatrul de la Grădina Icoanei. Întru totul democratic, ferindu-se de încifrări estetizante sau de „pilele” cu care lipsa de talent nu o dată încerca să-și salveze impostura, spectacolul inteligenței maziliene — egal distanțat de ipocrizie ca și de disperare — asumându-și riscul tezismului pentru intransigența lui morală, s-a impus, cu fiecare controversă, drept cea mai originală experiență a dramaturgiei noastre, alături de „Moromeții” lui Preda, în proză, și de Nichita Stănescu, în poezie. El a deschis ochii, el a destupat urechea, a uimit, a înfricoșat, a încântat, a indignat. Actori de o vigoare imensă ca Dinică, Toma Caragiu, Costescu, regizori de forță lui Pintilie au alergat cu brațele deschise spre el, pricepându-i instinctiv viziunea și plasticizând-o într-o dicțiune care nu mai avea să ne părească auzul. Căci, blestem fertil al limbii noastre, al teatrului nostru, curat intraductibil în misterul alăturării cuvintelor — Mazilu a adus o expresie nouă, o potrivire și o ciocnire a vorbelor în frază, cum de la Caragiale nu s-a mai întâmplat. Forța expresiei lui „compensa”, recompensa, recupera, sfida absența clasicelor lovituri de teatru, lipsa îndătinatului dialog spiritual ververs (pe care Mazilu îl disprețuia pe față, numindu-l: „graba de a spune o prostie nouă, pînă nu se încheie cea veche...”). Melodiile din replicile lui au devenit șlagăre — în sensul cel bun, democratic — ale vocabularului nostru, chiar dacă unii scrișneau cînd le vedeau fulgerînd în discuții, ba chiar în ședințe: „turnătorul fără dicție”, „nu două idei la un singur om”, „cu sîinii mei mici, ce viață monotonă duc”, „nu zic s-o iubești, dar du-o măcar la cinema”, „eu, Gogule, te iubesc nu numai fizic ci și psihic”, „am văzut de șapte ori „Cartagina în flăcări”, dar tot n-aș putea spune că am priceput totul”, „sufrageria mă-sii de viață”, „vreau butelie, nu caracter”, „bietul băiat, în ce situație penibilă ne-a pus!”, „iubitul meu pe care-l am e prozatorul Thomas Mann”, „Beethoven, compozitorul?”, pînă la sacramentalul „Poate fi omul atît de ticălos? Poate!” au intrat în limbajul inteligenței noastre, cu forța aceea pustiitoare și binecuvîntată a sarcasmului și lucidității românești care, ne place sau nu, treaba fiecăruia, ne interzice, de la Caragiale încoace, să mai auzim pe o scenă „te ador!” fără să surîdem cu o trainică suspiciune. Mazilu a ucis un limbaj de clișee, de vorbe venite prea rapid pe buze (cele mai periculoase pentru sănătatea noastră intelectuală) introducînd și instaurînd mărșul și salubrul dubiu față de toată mecanica placată pe tot ce e viu. Lipsă de patetism? Apologie a zeflemelii, în numele căreia atîtea inteligențe bruscate l-au răstignit și pe Caragiale? Nici vorbă! În încordatul efort pe care ni-l pretinde autorul, trebuie să ne concentrăm din nou asupra imperceptibilului, asupra nuanței care tremură, din decență și pudoare, sub potopul de impertinențe îndreptate împotriva rapacității și tîmpeniei, lenei sentimentale și confortului mental. Fără a fi o clipă duos sau concesiv cu bunătățile blegi, Mazilu cunoaște nuanța infinitesimală a milei venite din împrecția intransigentă, din revolta naivă și sălbatică, umila milă cu care știi că nu e cazul nici să te mîntui, să te tîngui, nici să te mîngii. Prea mulți i-au luat intransigența morală drept tezism, ca să nu vedem că în schematismul lui („Molière era schematic”), dădea strigăt Călinescu) există nuanța cuprinzătoare dintre antidoșie și autoironia garantă a antidemagogiei. Odată prinsă această nuanță, se pătrunde și se rămîne fericit în cea mai dinamică artă, aceea care se poate dispensa de toate trucurile loviturilor de teatru, de toate deliciile vitezei în dialog, indiferentă la cerințele condițiilor superficiale de mișcare și intrigă. Arta care refuză atît demagogia bunelor sentimente, cît și demagogia cinismului, a dezabuzării, a incomunicabilului și a „răului fără ieșire”. Lovitura de teatru a lui Mazilu este hazul uriaș al seriozității morale, al echilibrului sufleteș, al bunătății modelate de o inteligență rea, niciodată morocănoasă. Nebunia lui vine din grava cerință a

normalului, a transparenței — dacă nu posibilă, atunci visată cu o încredere incoruptibilă. ...Scriu toate astea exact în clipa când mă aflu la primul episod al noii mele cărți — urmare la „Logica”, în care mai toți comentatorii au observat ce capital e pentru erou strigătul lui Mazilu, într-o noapte de Crăciun, de pe un trotuar al Popa Nan-ului: „Cosașule, dacă vrei să te salvezi, descrie-ți mătușile!” — primul capitol desfășurat la „Lido”, într-o vară a lui '60, când eroul asistă la o discuție între Mazilu și un regizor francez, sosit la București, pentru o ecranizare în coproducție. Ca și eroul care ficționează, am asistat la o asemenea convorbire în care francezul — un om care lucrase cu Chaplin, un maestru în contestabil al montajului — rămânea stupefiat de răspunsul lui Mazilu la întrebarea lui: „Și unde credeți dumneavoastră că s-a ascuns prostia universală în veacul nostru superinteligent?” „În inteligență!”, a formulat calm Mazilu. Parizianul a clipit îndelung, a recunoscut că n-a avut în vedere niciodată o asemenea eventualitate și l-a fixat respectuos, intimidat, pe dramaturgul apărut la 14 ani în redacția „Scinteii tineretului”, din Rahova lui lumpenproletară. Monsieur H.C. a avut într-un târziu o singură remarcă: „Ați face o avere la Paris cu această idee...” Cu Mazilu nu m-am simțit niciodată provincial în lumea asta mare, nici sărac, fără avere, nici „frustrat”, termen care făcea furori prin '60, lansat de critica șocată de copilăriile într-adevăr frustrate pe care le descopereau un Velea, un D.R.P. Urechea lui Mazilu nu putea să nu-l înregistreze, surzind malițios la tot ce intra prea rapid în proprietatea frazelor de-a gata. Îmi dădea telefon: „Facem o după amiază frustrată de fotbal?”

O singură dată l-am văzut într-adevăr îngrijorat de o frustrare: i se făcuseră mari dificultăți cu o piesă, după o premieră triumfală. Onestitatea lui funciară nu-i permitea să alerge după vreo intervenție, după o rugă, după o autocritică falsă, dar tot găsea oaza unei idei care să-i îndulcească groaza: „Problema e cum dau înapoi două mii de felicitări!”

ȘERBAN FOARȚĂ

VIRGIL MAZILESCU

N-am, de la el, nici o scrisoare (nici de la mine, el, vreuna). Am cărțile lui, patru, cu **envol**. Cel dintîi, la **Versuri**, e datat: **29 aprilie 1968**; ultimul: **în secolul douăzeci/ în univers**. — Am (și mă laud!) și o propriu-zisă (câci tipărită) dedicație¹ (prin care numele-mi va dăinui, pesemne, fie și dacă scriere-mi, nu!).

Ocaziile să ne vedem n-au fost prea multe (nici douăzeci în șaisprezece ani): toate în urbea-i adoptivă (la el acasă, pe Ștefan Furtună, cînd nu „la Casă”, pe Victoriei, sau aiurea), — mai puțin două, pe teren neutru (dacă poate să se cheme astfel orașul meu natal și, totodată, al unor ani dintîi, ai săi, de școală): una, deci, la Turnu Severin, în fierbîntea vară '68; cealaltă, în septembrie '80, într-o Polonie ce, pentru noi, se reducea, în fond, — precum, pentru Marcel, Combray-ul — la cadrul/ cadra vechii piețe a mult eroicei Varșovii.

Astfel că tolba-mi cu aduceri, mai vii, mai palide, aminte e, cum ar spune un confrate², o „boceluță cu plăpînde”; și totuși, „devant tous” și „plein de sens”, mărturisesc că **am fost prieteni**.

29 aprilie 1968 (la București, pe seară, după ploaie). — Venim de la „Albina”, perechi și în morfom, Ștefania, Mircea Brăilița, Daniel și Marius (Turcea și Robescu), Mia și eu; Virgil, în frunte, cravașează, cînd aerul, cînd propriii blugi (pe atunci, încă, **blue-jeans**, — cînd nu „ginji”), cu paginile unui ziar, făcute sul. Întîietatea nu-i e contestată: i se cuvine, e, de drept, a lui. Își devansează, din principiu, tovarășul de drum, pe stradă, fie și numai

¹ Cf. Virgil Mazilescu, *Fragmente din regiunea de odinioară*, p. 24 (ca și *Va fi liniște, va fi seară*, p. 57).

² George Azap.

cu un pas. Avantajul e, cînd ești femeie, să poți anticipa că, în localuri, nu va trebui să intri prima! Îi stă în fire să primeze; iar dacă nu-i dintre aceia în jurul cărora, în lume, se face totdeauna cerc (el, nelipsit de „cîmp magnetic“, la sindrofii e, totuși, singur), strada, în schimb, îi aparține. — Însuși devansul amintit (acest alt chip de a fi singur!) conferindu-i dreptul de suită. Ne ținem, iată, după el, — care pășește cu aplomb și fără a privi în urmă: Virgil nu practică... orfismul! — La G., unde ajungem pe la nouă (și „bem o băutură care se poate bea“), ne dă înfiul său autograf... Sărbătorit și ascultat, se străduie să nu displace; dar nu-i un companion comod, necum un indulgent confrate. Intransigent (ca toți copiii) și în răspăr (cu toată lumea), robit unei estetici proprii, informabile altminteri decît în poezia lui, și unei axiologii fără expresie obiectivă, nu e capabil de tranzații (ba nici de disocieri, de nuanțe) și, spirit non-speculativ, e fatalmente apodictic, părăind într-adevăr arogant. Dar nu trișează, joacă **fair**, nedîndu-se — cînd nu-i — în carte. N-are mânia cantității, a randamentului în artă, — ambițul operei obeze în detrimentul inspirației. Pe lîngă el, poet-poet, mă bănuie de grafomanie; nu pot să știu dacă și ceilalți, cîți cred, acum, — la G. — în steaua lui! (După ce bate miezul nopții, începe ziua mamei mele. — A lui e, din păcate, moartă.) Plecăm în zori; Virgil cu, între dinți, „patru-cinci petale de tran-dafir în aprilie“.

Același an, în august, la Turnu Severin, — din care, tineri și iresponsabili (față de tot ce nu privește poezia), facem un ermetic **Tour d'Ivoire**. — Ne vedem, la Mircea (unde trage) sau la mine, în nocturnă, zilnic: „am venit de foarte puțină, de foarte puțină vreme în această așezare de oameni de pe malul unei ape între dealuri acoperite cu vii într-o casă a țării“... El, care scrie fără ustensile, se miră de mașina mea de scris. Vreau, uneori, să scriu ca el și, neînstare, încerc să-l tălmăcesc în franțuzește. Scriu despre el (și despre alții: Leonid Dimov, M. Ivănescu) o cronică (ce e, de fapt, o adeziune) pentru revista „Orient“ (unde apare în octombrie). I-o citesc, nu fără trac, la Mircea. Virgil, de altfel, mă intimidează; și pare-mi-se că și eu pe el (care mă crede foarte doct și mă consultă, la răs-timpuri, în felul unui lexicon). Deși citește admirabil, oficiile de lector public, cît despre domnul Caragiale, mi le cedează, totuși, mie. Feblețea lui rămîne **Situațiunea...** Histriionismul mă cuprinde — și, după teatru, trec la circ: încerc să stau în echilibru pe cele două, dîndărăt, picioare ale scaunului de sub mine! Virgil nu poate să nu emuleze, — și ne în-trecem, cîteva reprize, în 'echilibristica aceasta, absurdă, improbabilă, precară și fără nici un viitor.

1980, la „Toamna poeziei“, în Varșovia. — Resuscitat din jale și cenușă (după vedutele lui Canaletto?), Stare Miasto are aerul factice al unui brav decor de teatru. Ne facem, ca toți ceilalți, veacul într-unul din subsolurile sale: o babilonică locandă. La întîlnirile, de seară, cu cititorii (nu ai noștri), n-ai cum să nu încerci senzația că abuzezi, că ești inoportun. Norocul nostru (și al lor) sunt literații indigeni; iar într-o bună zi, Daniel Olbrychski — care, înalt, bălai și palid, — recită-n șoaptă, imnul polonez! În escapadele, puține și scurte, extravarșoviene, Virgil, cu „trece în goană un pîlc de călăreți...“, pare să aibă, totuși, un anumit succes. — Nu-l are și la loz în plic, la care e în veșnică devenă. Ceea ce nu-l împiedică să joace, să fileze și să piardă. Tot. (Uită, pesemne, că-i îndrăgostit!) — Din scurtmetrajul nostru polonez, rămîn, în ceea ce-l privește, cu două, lirice, stop-cadruri: Virgil dizînd — de dragul meu —, la microfonul unui vesel și plurilingv autocar, nazal și cu lentori de blues, o cantilenă de Ion Barbu: „Această pontifică lună/ Cuvînt adormiților e...“; apoi, în piața înnoptată, genuflectînd și adresîndu-i, prin impasibilul eter, frumosei sale adormite, de două ori, acest mesaj zadarnic: „Monica, te iubesc!“.

Notă: **Monica** e un criptonim; cît despre numele real, acesta, cred, nu (mai) importă.

În secolul douăzeci/ în univers. — Bara oblică marcînd, aici, dispunerea pe două rînduri a „datei“ ultimului său **envoi**, închipuie, acum, bariera însăși a vămii ce, vremelnice, ne desparte: noi, în secol; el, în univers.

■ PETRE STOICA DIN „ÎNSEMĂNĂRILE CULTIVATORULUI DE MĂRAR”

1 martie 1977. În unele curți de crengile cireșilor atîrnă pînglicuțe roșii. Frumos obiceiul, conservat prin nu se știe ce minune.

Pe alocuri gospodinele golesc casa, pun odăile la punct. Bătrînii cîrlesc gardurile, coțele porcilor. Unii, mai zeloși, consolidează șanțul din fața porții.

2 mart. Smuls dintr-un vis minunat (dormeam în patul prințesei Soraya...), îmi inaugurez ziua sub semnul ghinionului. În cușca Bubulinei descopăr un pui înghețat, apoi constat o pană de curent electric. Mă consolez repede și plec la cantonul silvic din Teșor, unde am întîlnire cu Mituș a lu' Rășină. În sfîrșit, îmi zic, voi avea moliftul. Sunt întîmpinat de un dulău feroce și de o nevastă îngălată. Mituș a șters-o la București... Om de cuvînt și ăsta!

Cu Nea Costică scot cei doi meri inutili dinspre fațada casei, strămutăm totodată vișii aflat în calea viitoareii magazii. În răstimp îi expediez lui Mitu materialele pentru înghețarea cuștilor.

Lîngă ghereta cu pîine se instalează o căruță cu păsări. Vînzătorul strigă cît îl tin bojocii: „la găini, vînzare potolită, vînzare potolită!” Ce-o fi însemnînd „vînzare potolită”?

4 mart. Procur trei brăduți. Doar pe aceștia i-am găsit în pepiniera Teșorului. Drum lung și anevoios.

C. (care e și responsabilul cooperativei de țesut covoare): „Am luat de la bibliotecă poeziile lui Eminescu, Alecsandri și Coșbuc, să le citesc fetelor în timp ce țes. Să nu mai aibă timp de vorbit prostii...”

Îmi beau ceaiul în tihnă și privesc ceasul, așteptînd ora nouă și jumătate ca să ascult știrile. Mai e puțin și deschid „Scînteia”. Pe cînd parcurg titlurile principale, aud niște zgomote infernale. Am senzația că-n imediata mea apropiere s-a prăbușit un avion. Văzînd cum saltă lucrurile în jur, trag concluzia că nu poate fi decît cutremur de pămînt. Năvălesc fulgerător în curte. Luminile se sting brusc, iar dinspre Capitală țîșnește o flacără uriașă. Nucul balansează și vine către mine, clădirea de vizavi se zguduie din temelii. Năvălesc în stradă clătîindu-mă. N-am timp să mă gîndesc la moarte. De pe acoperișul fostei școli curg olanele, cărămizile coșurilor zboară în stînga și în dreapta. Caruselul materiei ia cu sine efemerul. Urletele cîinilor și cotcodăcitură gîinilor din sat alcătuiesc corul apocalipsei. Hohotul străfundurilor pămîntului are durată veșniciei. Și totuși, se înscăunează liniștea. Văzduhul pute. A ce pute? Intru calm în casă și aprind lampa cu petrol. Cu finarul verific cuștile iepurilor, temelile casei, pereții. Rețin cîteva fisuri, cuștile etajate s-au deplasat, în cămară dau de borcane sparte. Treptat, treptat, lumea iese buimăcită din case, mină spre primărie. Unii apar desculți sau numai în izmene. Pîlcurile fantomatice se îngroașă. Prima impresie: „A fost mai grozav ca în patruzeci”. Întrebarea generală: „Ce o fi în București?” După aproximativ un ceas răsare o mașină. Este oprită prin zeci de mîini ridicate. Posesorul mașinii: „Toate cartierele noi, distruse, n-a rămas cărămidă pe cărămidă”. Găsesc exagerat. Lugubra veste dezlănțuie urlete, țipete, comentarii ciudate:

— Of, lume!..., — La ce ne-am născut..., — Ai auzit, mă?, — Ce să aud?, — Că Bucureștiul e una cu pămîntul, — Nenorocire, — Vai maică, vai..., — Ce-or face ai noștri?, — S-au prăpădit cu toții, presimt., — Le-am spus să nu se mute la bloc., — Mai tacă-ți gura., — De-o săptămînă mi s-a zbătut ochiul stîng., — Ca să vezi..., — Ce ziceți de flacăra aia?, — Explozie., — Cîți morți or fi?, — Sute de mii.

Dialogul comic descrește o clipă fruntea:

— Măi, vecine, i-ați coșul din curte, mi-a strivit closetul.

— Zău, mă?!

— Vin de vezi!

— Las' pe dîmineață, că mai apare un cutremur... Se ivește o altă mașină. Lumea bariadează drumul.

— Ce se aude?

— S-au dărîmat mai mult clădirile vechi. Dezastrul e în centru.

— Cum e cu blocurile noi?

— Venim din Balta Albă. Acolo nu s-a dărîmat nici un bloc.

— Tot e bine.

— Să trăiești taică, mulțumim pentru vești.

Mă liniștesc cît de cît. Mașinile încep să circule și în sens invers. Profit de ocazie, și o iau spre București, înnebunit la gîndul că s-ar fi putut întîmpla ceva cu ai mei.

5 mart. După o adevărată odisee, ajung acasă. Ileana cu Radu (tocmai sosit în permisie) s-au refugiat în apartamentul vecinilor. I-am găsit la lumina lumînărilor. Atmosferă de priveghi. Acasă, numai cioburi. Și obiecte răsturnate. Toate farfuriile și paharele sunt tăndăruite, ceasurile smulse de pe perete (ce timp să mai măsoare?), televizorul zace în mijlocul sufrageriei. O acuarelă de Baconsky a ajuns în hol, greu de explicat cum a fost proiectată acolo. Ușa bibliotecii este blocată de rafturi și cărți. Dorm cîteva ore.

Trecem cu mașina prin centrul orașului. Întîmăm anevoie, există puține zone de acces. Clădiri turtite ca niște răclite sub talpa lui Golem, vitrine sparte, pereți desprinși, ziduri căscate, moloz și iarăși moloz. Hidoase sculpturi suprarealiste. Restricții de circulație, echipe de intervenție, soldați cu fețele gâlbejite de oboseală. Dacă s-ar auzi plînsul inimii...

Ileana mă readuce la Bulbucata.

Hrănesc în mare grabă iepurii și mă îndrept spre primărie, dornic să pipăi pulsul satului. Acolo discuțiile converg în jurul singurei teme posibile în aceste momente de groază: efectele cutremurului.

6 mart. Încerc să reintroduc ordinea în gospodărie. Lucrez fără tragere de inimă. Mă urmărește coșmarul celor văzute în Capitală.

Îmi imaginez drame, am în fața ochilor numai cadavre.

În sat pagubele sunt relativ mici. Observ ziduri fisurate, multe coșuri desprinse. Se vorbește de un grajd prăbușit și de cai morți. Vizitez ferma, splendida ei clădire principală este zguduită. Directorul ordonă măsuri de consolidare.

Avem iarăși curent electric.

După ce am scăpat cu viață, iată-ne numărînd farfuriile sparte.

7 mart. Beau pînă-n zorii zilei, cot la cot cu D. și cu V. Așa, ca să uit.

În mîntea mea se derulează, secundă cu secundă (pentru a cîta oară) filmul cutremurului. Reînvie o secvență hazlie, ce-o uitasem: Țîșnind din curte, era cît pe ce să iau în piciorare un bețiv, tolănit sub gardul casei, care mormăia: „Măi că am tremurici, nu glumă! Nevastă, vin' de mă ia c-am tremurici".

8 mart. Oficialitățile inspectează gospodăriile sătenilor pentru evaluarea pagubelor.

C. susține că a văzut venind dinspre Podul Doamnei camioane încărcate cu vite moarte. Am impresia că bate cîmpii.

Pretutindeni domnește amărăciunea și apăsarea. Radioul nu transmite decît relatări legate de catastrofă.

9 mart. Contabilul-șef Grecu a aflat prin intermediul unui post de radio străin că Baconsky a căzut victimă cutremurului. Refuz categoric vestea. Nu. Nu cred. Omul mă asigură că auzul nu l-a înșelat. Umblu pe stradă în zig-zag. Imposibil... Imposibil... O fi la mijloc o confuzie, ca atîtea altele în aceste zile înfiorătoare. Și dacă totuși?

Mă arunc în primul autobuz. În Capitală, alerg la Modest, îl găsesc contemplîndu-și serioasele stricăciuni din casă. Îmi confirmă tragedia, dă și amănunte. Vorbim în șoaptă, suportăm greu doliul. Simt în mine impulsul nebuniei, plec la Casa scriitorilor. Beau vodcă pahar după pahar.

Petre Cristea vine de la morgă. Mă întreabă dacă nu vreau să-l văd pe Baconsky, sunt asigurat că-mi facilitează intrarea, are acolo pe cineva apropiat. Da, vreau. Însoțit de Naș Prelupeanu luăm piepș ruinele. În jurul Leihenhau-ului e-o agitație extraordinară. În curte ne strecurăm printre sicrie deschise. Cineva ne introduce într-o cămăruță. Trei bărbați puși unul lîngă altul: A.E. Gafița și Milo, cu toții în haine noi. Baconsky a fost îmbrăcat într-un costum maro de serie, la gît i-au legat cravată bleumarin!! Fața poetului pare

destinsă, Gafița e complet albit, pe Milo nu-l recunosc deloc. Soțiile lor unde-s? O clipă mă clatin, mi se face rău. Gol de gânduri, strivit, complet strivit, din nou la **maison**. M-am îmbătat îngrozitor. Spun probabil, întrucît nu mai știu ce s-a petrecut cu mine.

10 mart. Străulești II. Însmormîntarea lui Baconsky ! Da, a lui Baconsky! Poetul a fost găsit sub dărîmăturile blocului de pe Ghica. Cu puțin înainte de cumplitul cutremur venise la Veronica, însoțit de doamna Clara și de soții Gafița. Despre doamna Clara nu se știe încă nimic. Milo nu era cel văzut de mine la morgă, l-au confundat cu altă victimă.

Papa Bac, omul care a hotărît decisiv destinul meu literar, a plecat, a plecat definitiv! Pe unde o hălădui sufletul lui? Îmi spun că visez un coșmar. La Cluj i-am călcat pragul casei în cîteva rînduri, aproape seară de seară după ce plecase din fruntea „Stelei”. Aveam în biroul lui Berjera, cafeaua și țuica mea. Laolaltă am săvîrșit două călătorii peste hotare, prima de neuitat. Străinii i-au apreciat cum se cuvine talentul literar, inteligența, humorul, nobletea spiritului, frumusețea fizică, un buchet de însușiri rar întîlnite la confracți în ale scrisului. Îi aud glasul, aud deopotrivă glasul bunei și înțelegătoarei doamne Clara, glasul veselului și spiritualului Milo, al blîndeii Veronica, veșnic gata să-mi sară în ajutor. Și aud și glasul lui Gafița, care mi-a tipărit cele mai bune cărți. Requiescat în pace!

A.E., A.E.... Cum să-mi fi închipuit vreodată că sicriul lui va fi purtat și pe umerii mei... Era atît de tînăr...

11 mart. Iarăși în Bulbucata. Departe de doliu, obsedat însă în permanență de scena însmormîntării. Jalinic noul cimitir Străulești II. De ce nu l-au dus pe A.E. la Cernica?

Frînt de oboseală, după prînz îmi îngădui un picuț de somn. Nici nu știu de unde s-o încep cu treburile. Mașina gospodăriei se cere unsă și repusă în funcțiune. Din păcate, îmi lipsesc ajutoarele. Ca să nu mai spun că-mi lipsește și elanul.

Seara citesc din poezia veche germană. Singura lectură potrivită actualei mele stări sufletești. În locul meu altul ar fi ales romanul polițist, eu îl detest. Mă opresc asupra lui Böhme, Gryphius, Angelus Silesius. Încerc să memorez alexandrini din ultimul:

„Ich weiss nicht, was ich bin, ich bin nicht, was ich weiss:
ein Ding und nicht ein Ding: Ein Tüpfchen und ein Kreis.”

„Wenn du die Dinge nimmst ohn allen Unterscheid,
so bleibst du still gleich in Lieb und auch in Leid.”

„Ich bin nicht ausser Gott, und Gott nicht ausser mir;
ich bin sein Glanz und Licht, un er ist mein Zier.”

„Ich selbst muss Sonne sein, ich muss mit meinen Strahlen
das farbenlose Meer den ganzen Gottheit malen”.

„Ich glaube keinen Tod: sterb ich gleich alle Stunden,
So hab ich jedesmal ein besser Leben finden.”

12 mart. Natura reînvie impetuos. Curățenja cerului alungă negrul din suflet.

Descopăr întîmplător reproducerea unei cărți postale ilustrate de pe vremea lui Musso-lini. Reprezintă un copilăș de doi ani, gol-goluț, cu mîna pe puțică. Pe fundal, eroi și steaguri desfășurate-n vînt. Textul ilustratei, tipărit cu litere cursive: „I bimbi d'Italia son tutti Fascisti”. Primitivă mintea celui care a inițiat tipărirea unui asemenea material propagandistic.

Măriete are aproape șaptezeci de ani, i-am dat doar cincizeci. Nimic nu-i trădează vîrsta. Muncește de zori și pînă noaptea, fumează îndîrjit și întreține relații sexuale! Cît despre curtea lui, model de urmat.

16 mart. Zi ploioasă. Recitesc anumite pagini din **Scrinul negru**. Subliniez fraza: „Po-poarele care aruncă cu pietre în ciini stau jos pe scara umanității”.

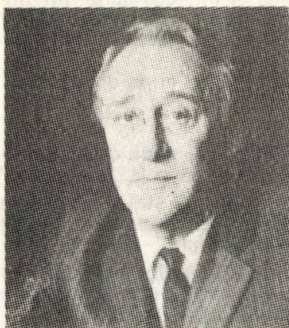
Procur niște otravă specială pentru șoareci, un produs redegist, sub formă de pastile, care odată introdus în gurile galeriilor, se transformă în gaze nimicitoare.

17 mart. „Oborul” păsărilor a căpătat contur definitiv. O capodoperă. Măriete are mîna de aur, ce mai!

Traversînd podul, m-am pomenit alături cu inginerul agronom. A oprit șareta și m-a pofțit să urc. Credea că merg la Teișor. I-am mulțumit pentru gest, eu aveam altă destinație. O bună bucată de vreme m-a chinuit imaginea frumoasei sale soții. Păcat că nu o întâlnesc mai des, așa, să-mi spăl ochii obișnuiți cu urtele din jur.

18 mart. Sosește mama. Despachetează și trece imediat în grădină. Pune arpagic, seamănă cartofi, morcovi, pătrunjel, salată și altele. Straturile ei sînt trase cu rigla, amintesc întrutotul stilul de lucru bănățean. Sătenii rămîn tuț. O, și mama, cită energie, la vîrsta ei!

19 mart. Înspre seară ies să cumpăr la magazinul sătesc cuie și creioane. În urma mea vine A. Întind pașii, totuși mă ajunge. Ea, roșie ca sfecla: „Știi ceva? Mi-a fost dor de dumneavoastră.” Tac.

■ ION PETRICHE

NICOLAE TĂUTU...

...,sau pentru prieteni, Tilică, poetul care, existînd, a fost o anecdotă tîmăduitoare pentru cei mai mulți dintre noi...

A fost un colonel, care, după părerea mea, salută din mers trecutul cu evlavie. Pentru mine, în loc de trei stele, avea pe umăr trei sfîrleze ca și pe celălalt. Trei se învîrteau în sensul vieții, celelalte invers. De aici mințea lui fosforescentă, cu o gîndire răscolind cimitire, scoțînd la iveală dis-păruții care mai mureau odată rîzînd.

Este incredibil că marele farseur al verbului colorat să fi coborît la adîncime. Este incredibil că el nu mai circula cu verbul lui printre noi... Se pare că Tilică, după unii, ar fi murit. Eu nu cred! Mă duc, solemn, la Muzeul Militar, dar elevii-militari — încă mai rîd de povestea cu generalul Malto-pol. Mă duc la Suceava și-mi amintesc zîmbind de cei trei scriitori care recitau cu emfază în fața unei săli pline de surdo-muți, grație lui! Și incredibil este și faptul că Tilică continuă să stea, ca o stea, în fiecare pahar de duhovnic. El încă mai are înaltul prestigiu de fachir care nu dă voie nimănui să lăcrimeze. Tot timpul, lîngă el, se rîdea. Știa să rîdă și de tristețe. Cum o făcea, nu știu.

Tilică n-avea emfază. Ditamai colonelul, se cobora într-un scaun la aproape sfertul scaunelor noastre. Și de-acolo ieșeau niște vorburițe pe latura stîngă a cerului pe care le îndrepta cu degetul acela anchilozat (degetul mic, stîngul) să involbureze taina cerului într-un răcnet de explozie.

Mi-amintesc de Tilică cel care, după cîte un chef, rămînea singur să sărute o frunză care pentru el era vocea pămîntului străbun, vocea României. Și mai mi-amintesc de el care a fost ceea ce n-a existat, adică de o baladă în mers, baladă pe care cei ce se încoronează cu bancurile lui nu și-o mai amintesc.

... Te suna la miez de noapte să-ți spună că în zori va fi o dimineată atît de clară încît poezii au dreptul să se plimbe necunoscuți. Păstra în el veghea ca nici un prieten să nu fie bolnav sau încărcat de griji materiale. Căra pe umerii lui, sub epoleți, grija pentru ceilalți, intervențiile și banii necesari (mai încerca să-și cumpere din cînd în cînd și lozuri în plic!...).

Tilică, fiind militar, avea totuși o pasiune: să țină cu echipa „Rapid”. Îi era teamă de comandantul lui, dar, în Giulești, susținătorii de astăzi nu i-au uitat stelele care la o încăierare s-au pierdut în tribune. Cîțiva dintre ei le păstrează și astăzi.

Era un amestec din dragoste și o rimă împinsă la refuz, rimă scoasă dintr-o goarnă de militar ca aceea pe care am auzit-o îngemănată cu împușcăturile de onoare în Cimitirul Ghencea, ultimul lui cuib cu vise.

Tilică a rămas pentru mine un balon fluid în care zboară o inimă nemuritoare către înălțimi desăvîrșite pentru eternitate. În semnul respectului și al prieteniei care ne-au înfrumusețat gîndurile și viețile, îmi îngădui să sparg o vocală ca o petardă în dreptul numelui lui și să-mi șterg, pe furis, lacrima căzută pe fila ultimei lui cărți.

Prietene, fii liniștit! Numele tău va rămîne mereu tînăr, cînd șagălnic, cînd umbrit de dureri, și-n inima adolescenților care te-au iubit și o vor face-o mereu, precum și-n sufletul adevăraților prieteni.

SANDA MOVILĂ ÎN CORESPONDENȚĂ

Prietenii literare sunt rare, mai ales când ele se dovedesc și trainice. Și nu pot fi trainice, decît atunci cînd sunt bazate pe afinități de gusturi, dar mai ales de structură sufletească. Am cunoscut în casa scriitoarei Ticu Archip, — acea doamnă vîrstnică, pentru mine (în 1953), distinsă, tăcută și ușor distantă, pe unii dintre prietenii ei statornici din tinerețe. E vorba de Felix Aderca și de soția sa, poeta și prozatoarea Sanda Movilă. El, înalt, semeț, drept, semănînd izbitor cu Thomas Mann (asemănare de care era mîndru), volubil, izbucnind tinerește în hohote de rîs molipsitoare sau apărînd cu infocare juvenilă un autor sau o idee. Ea, micuță, împutînată, mereu zîmbitoare, prezență agreabilă, apropiată și caldă.

Sanda Movilă, scriitoare de talent, autoarea acelor versuri din „Crinii roșii” (1925), despre care E. Lovinescu scria că se aseamănă unor „grațioase broderii pe evantalii”, rod al unei imaginații în care „simțul decorativului și al exoticului era împins pînă la virtuozitate”, dar și autoare a rafinelor scrieri în proză: „Desfigurații”, „Nălucile”, „Marele ospăț”, Sanda Movilă s-a bucurat de prietenia unora dintre scriitorii de seamă ai epocii: Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, Octav Șuluțiu și a unor sburătorisți dintre care amintim pe Anton Holban, Ticu Archip, Hortensia Papadat-Bengescu, E. Lovinescu ș.a.

Trebuia să încep cu E. Lovinescu, cel care i-a dăruit pseudonimul literar cu care a apărut în paginile „Sburătorului” și a rămas în literatura română.

Într-o savuroasă proiectată autobiografie literară (din păcate s-au păstrat din ea doar două pagini), pe care doamna Doina Lupu-Aderca, moștenitoarea Sandei Movilă, ne-a permis s-o cercetăm, extragem această pagină care fixează cu umor și autoironie momentul debutului:

„La 14 ani am scris romanul „O inimă zdrobită”. Romanul avea 16 pagini. Eram o tînră contesă, măritată cu un conte bătrîn. A trecut pe la curte un tînră trubadur de care m-am îndrăgostit. Nu-mi mai amintesc celelalte evenimente din acest roman atît de masiv. Tot ce mai știu e că se încheia cu această frază: „Aștept ca moartea crudă să mă răpească și să mă ducă la copilașii mei”. Am semnat: Ana Maria Villara.

În 1916 din pricina războiului, toate școlile s-au închis în orașul în care locuiam, spre a fi preschimbate în spitale. Am lucrat în cadrul Crucii Roșii la un spital, și mi-am făcut un jurnal. Tot în 1916 am publicat în „Universul” poezia „8 Octombrie”, împotriva războiului. La șaisprezece ani am tradus din franțuzește, în versuri, după posibilitățile mele de atunci, „Fete galante” de Paul Verlaine, din „L'Epiphanie” a lui Leconte de Lisle etc.

Dar am mai crescut și eu, m-am făcut domnișoară, am venit la Universitate. Am publicat într-o revistă studențească poezia „Glas de corn” și am semnat: Crizantema.

În '21 am trimis la „Sburătorul” poezia „Oarba” cu un cîfat din Rabindranath Tagore. După mulți ani mi-am dat seama că singurul lucru frumos din poezie era citatul din Tagore: „Ești oarbă, așa cum sînt și florile, nu știi singură cît ți-e darul de frumos”. Am semnat poezia „Oarba” cu [pseudonimul] Pierina Delmonte.

Mi-am citit poezia publicată de Eugen Lovinescu în „Sburătorul” dar semnată: „Sanda Movilă” și am primit o invitație să trec pe la redacție. Cînd m-a văzut, Lovinescu atît de măruntică, a desfăcut larg brațele și a murmurat: „Bine că nu te-am botezat Sanda Delmonte! Ei, dar dumneata știi că eu, ca elev de liceu, am publicat un articol semnat „Delmonte”?”

TICU ARCHIP, prietenă pînă la sfîrșit a soților Aderca, a trimis probabil mai multe scrisori decît cele ce se mai află azi în posesia moștenitoarei, d-na Doina Lupu-Aderca. Dintre cele păstrate, elocventă mi se pare aceea trimisă de la Mangalia, nedatată, dar aflată în același plic cu alte două scrise pe aceeași hîrtie, cu același scris și aceeași cerneală,

În foto: Sanda Movilă, Ticu Archip și Felix Aderca — în Cîșmigiu, probabil în 1932

SANDA MOVILĂ ÎN CORESPONDENȚĂ

purtînd data „1932”. Reproducem această scrisoare:

Dragă Roanță și Ront,

Decît să vă coaceți în Cetatea lui Bucur mai bine ați grăbi venirea voastră fiindcă marea mi-a spus că o așteaptă pe Sanda, iar cortul care l-am fabricat pe plajă mă întreabă mereu de voi.

Viața, scumpă familie Ront, e ieftină — în limitele posibilului, dar dacă veți avea odaia, atunci va fi înadevăr ieftin.

Sunt pe aici o mulțime de plimbări simpatice(,) poți trăi și izolat cînd vrei, în fine voi știți toate astea.

Vă trimite fel de fel de gânduri bune și Coca, iar eu sărut pe Sanda, strîng mîna lui Felix,

prietena voastră, Ticu

Vila Valeria (Alectoride) Mangalia"

Sanda Movilă a publicat o vreme în ziarul „Timpul” recenzii despre cărțile unor scriitoare (mai ales). Astfel, a scris nu o recenzie ci, alegînd **ceva** ce a impresionat-o mai mult din cartea „Rădăcini” a Hortensiei Papadat-Bengescu, îndeosebi moartea lui Ghighi, copilul Drăgăneștilor, în „Timpul”, an III, nr. 605, din 9 ianuarie 1939, la rubrica: „Timpul femeii”.

Hortensia Papadat-Bengescu trimite Sandei Movilă, în urma publicării articolului, următoarea scrisoare:

„Scumpă colegă,

În dimineața de azi, Timpul mi-a adus în camera mea de bolnavă un dar gingaș și de preț. Pentru aspra muncă de plămădire a făpturilor din „Rădăcini” mi-ai făcut, duduie Sanda, ofranda unui juvaer.

Legătura noastră sufletească și spirituală nu e nouă, dar gestul și expresia croniciei ce ăi dedicat „Rădăcinilor” ridică la suprafață aceste simțăminte.

Hortensia Papadat-Bengescu

din 7 ianuarie '939

cu întîrzierea unei

prelungite convalescențe din 21 ian. 1939.

lată și o altă scrisoare de mulțumire din partea Marthei Bibescu. Trimisă din Londra, tot în 1939, scrisoarea este scrisă pe hîrtia cu en-tête a hotelului Ritz:

Ritz Hotel

Piccadilly

London W .1.

19 martie 1939

Scumpă Domnișoară Sanda Movilă,

Îți mulțumesc din adîncul inimei (ci din depărtare) pentru frumoasele rînduri scrise despre „Katia”

Cu toate că sunt departe — mă simt aproape de D-ta și de tot ce gîndești.

La revedere, la Mogoșoaia sau la Posada, cu dor mult și mare mulțumiri

Martha, Princesă Bibescu"

GIRUL LUI PERPESSICIUS. Printre alte scrisori aflate în posesia familiei reținem această scrisoare a lui Perpessicius, nedată, dar nu e greu de presupus că ar putea fi poate chiar din anul 1935, anul apariției romanului „Desfigurații”, reprezentînd debutul în roman al Sandei Movilă.

Scrisă pe o hîrtie cu **en-tête**-ul zîarului Cuvîntul (ca și plicul)

„Miercuri seara

Prea stimată Doamnă,

Primesc astăzi biletul dvs., grație căruia aflu în sfârșit adresa dvs. Luni am sosit la redacție, cinci minute după plecarea dvs. și-am regretat mult! Voiam ca să vă scriu imediat și deși am aflat strada, mai mult n-am știut.

Am cetit cu multă satisfacție romanul dvs. Întii p-că, după cît știam din proza dvs. precedentă, n-aș fi bănuir un atît de prețios și precis talent epic. Apoi pentru că se menține, **aproape în întregime**, într-o foarte unitară simplitate matură. Cuvintele poate că nu spun îndeajuns, dar romanul există, pe întreg traseul său, ca o vie și emoționantă experiență de viață și artă.

Aproape în întregime, spuneam. Într-adevăr, de prin cele două capitole de la urmă am impresia că romanul grăbește. Poate că la impresia noastră să contribuie și finalul (despre care acum aflu că l-ați modificat — voi căuta să-l citesc) cu care nu mă împăcam și care întărea aprehensiunea că el ar voi să confirme și să justifice titlul: „**Desfigurații**”. Poate impresia aceasta, îmi spuneam, să fie și de ordin pur subiectiv. Personal, n-aș fi voit să aruncați pe umerii biete Ada o nefericire așa de mare. Iar dacă romanul trebuie să sfîrșească trist, nu s-ar cuveni atunci un mai îndelung studiu în ultimile capitole? Cu excepția acestei obiecțiuni, pe care finalul cel nou de care vorbiți, poate că a și înlăturat-o, nu văd ce s-ar mai putea spune, decît bine. Doar scuza că lectura în manuscris nu dă celortorului deprins cu tiparul, cum sunt eu, toată măsura pregnanței și că ascunde multe din frumuseți.

N-aș voi, însă, să termin cu altceva decît cu recomandarea din care mi-am făcut o intimă linie de conduită și pe care o cred justificată: Nu vă încredeți în impresia nimănui. Dacă socotiți că obiecțiile sunt eronate, nu vă sfiiți să le înlăturați. Dreptatea e cu d-voastră și va fi.

Cu cele mai bune sentimente și lui Aderca salutări,
Perpessicius”

D'ALE SCRIITORILOR

Între cele două războaie mondiale Erich Maria Remarque, autorul renumitului roman „Pe frontul de vest, nimic nou” a cunoscut în Berlin un american. „Aș vrea să vizitez țara dv.”, spune Remarque. „Dar din păcate nu cunosc limba engleză.”

„Nu cunoașteți nici măcar cîteva expresii?” întrebă americanul.

„Ba da: How do you do? I love you. Forgive me. Forget me. Ham and eggs, please. Asta este tot ce știu”.

„Extraordinar!” exclamă americanul. „Cu vocabularul acesta puteți călători în țara mea în lung și în lat”.

Într-o pauză la reprezentația uneia din piesele sale, Bernard Shaw a vrut să cunoască opinia spectatorilor despre opera sa și a întrebă cu voce tare: „cum vă place piesa mea?” Înainte de a putea răspunde cineva, un bărbat din ultimul rînd al teatrului strigă: „O piesă imposibilă”. Bernard Shaw se înclină în direcția lui și spuse cu un zîmbet: „Sunt întru totul de părerea dv. Dar ce putem face noi doi contra majorității acestor oameni, cărora piesa le place.”

Un taximetrist, în Franța, îl ducea pe Conan Doyle de la gară spre hotel. Cînd acesta l-a plătit în fața hotelului, șoferul spuse: „Mulțumesc domnule Conan Doyle!”

„Mă cunoști?” se miră Conan Doyle.

„Da, domnule. Am citit în ziar că dv. veniți în Paris. Așa cum arătați am înțeles, că sunteți un englez. Am reflectat și m-am convins că trebuie să fiți Conan Doyle.”

„Ești un om foarte perspicace”, spuse Conan Doyle. „Este de mirare că pe baza unor mici lucruri să poți recunoaște pe cineva.”

„A fost încă un amănunt, din cauza căruia v-am recunoscut”, spuse șoferul. „Numele dv. este scris pe geamantan.”

Un cunoscut scriitor englez a venit la Paris și-și petrecea tot timpul într-un restaurant pe Turnul Eiffel.

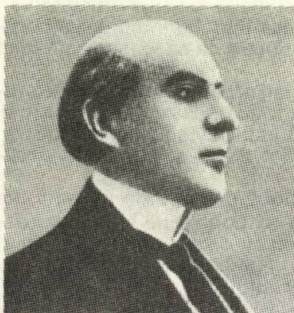
„Probabil ești încîntat de această minunată construcție”, spuse un prieten.

„Încîntat?” răspunde scriitorul. „Sunt aci pentru că acesta este singurul loc în Paris, de unde nu se poate vedea acest turn blestemat.”

Un muzician tînăr a vrut să știe părerea lui Rossini despre opera sa. Citindu-i partitura, Rossini dădea tot timpul din cap. Foarte mirat, tînărul muzician întrebă, în sfîrșit: „De ce clătinați din cap, maestre?”

„Sunt un om politicos, declară Rossini. Dacă înlînesc cunoștințe vechi, le salut întotdeauna. Și în opera dv. înlînesc mereu pe cîte cineva”.

CINCINAT PAVELESCU ÎN EPIGRAME, SCRISORI ȘI DEDICAȚII

Opera literară a lui Cincinat Pavelescu e redusă ca dimensiune. Victor Crăciun, un bun cercetător literar, a adunat în anii trecuți aproximativ tot ceea ce e durabil din creația urgisitului trubadur. De atunci revistele literare publică, uneori, poezii de circumstanță, epigrame, dedicații și scrisori ale lui Cincinat Pavelescu. Toate aceste texte, cele mai multe în versuri, întregesc creația lui Cincinat Pavelescu fără să o modifice sub raport valoric. În acest sens, publicăm aici unele texte și documente ce vin să contureze și mai pregnant pe risipitorul dintotdeauna. Se cunoaște faptul că Cincinat Pavelescu, cu toate că a fost nevoit să se stabilească temporar în mai multe centre ale țării datorită profesiei sale, avea o selectă și bogată bibliotecă. Îl interesa, în primul rând, poezia și destinul autorilor ei. În biblioteca sa predomina poezia franceză și română. Biblioteca a risipit-o posesorul ei, cât și unele rude colaterale. Așa se face că în biblioteca mea există înția monografie asupra lui Dimitrie Anghel datorată, Silviei T. Bălan, pe care a citit-o Cincinat Pavelescu făcând următoarea însemnare pe verso paginii a patra: **Epitaf/ Cu fiecare clipă se destramă/ Al vieții fir și cind voi fi țărină/ Mă-ntreb de sunt ursit ca să rămînă/ Pe urma mea măcar o epigramă/ Cincinat Pavelescu, 25 octombrie 1925. (Opera literară a poetului Dimitrie Anghel. București, Cultura Națională, 1925).** Uneori epigramele sînt prieluate de aniversările și onomasticele unor prieteni foarte apropiați. Lui Traian Lăzărescu (1888—1964), avocat și om de litere, ginerele lui Ion N. Roman, Cincinat Pavelescu i-a păstrat o permanentă prețuire, după cum ușor se observă din aceste versuri și misive: **Amicului Traian Lăzărescu în ziua aniversării lui de 39 de ani cu niște butoni de aur și cu**

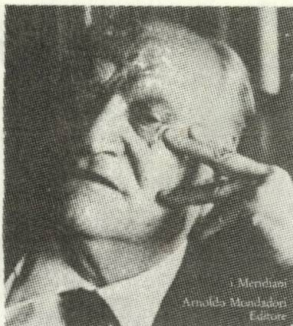

Cu baston, gambetă și pălărie de pai

pietre de lună: Cîteva pietre mici de lună/ Legate-ntr-un inel de aur! Eu știu că nu-ți dau un tezaur/ Oare poate darul meu să-ți spună/ cînd amîndoi vom fi departe/ C-am prins și eu lumini de lună/ În aur van de rime moarte?/ Cincinat Pavelescu/ 21 martie 1927, Chișinău./ Lui Traian/ Frîngînd al Epigramei arc/ Cer lirei coardele-i divine.../ Dar ca să cînt un om ca tine/ Ar trebui să fiu Plutark/ Cincinat Pavelescu/ Atuncea doar nu va fi van/ Să-i admir verva și prestanța/ Cînd vom vedea și pe Traian/ Lingă Ovidiu, la Constanța/ Cincinat Pavelescu. (Plutarque, *Morale, Pensées choisies* par Maurice Solovine, Paris, Payot; pe acest minuscul volum sînt scrise epigramele lui Cincinat Pavelescu, precum și însemnarea: **Lui Traian amintire de la Cincinat, 21 martie 1927**). Semne de prietenie și simpatie intelectuală sînt și în misivele pe care i le-a expediat din Belgrad și Paris: **O salutare afectuoasă din misterul plin de poezie al insulei Ada-Kalé unde s-a continuat basmul din o mie și una de nopți al entuziasmului românesc pentru presa latină. Cincinat Pavelescu. P.S. Un salut din Belgrad unde m-a luat I. Necșești și domnul Stelian Popescu. Omagii mamei tale. Cincinat Pavelescu. Duminică seara. Belgrad 9 octombrie 1927.** (Domnului Traian Lăzărescu, Procuror general al Curții de Apel, Chișinău. România, Bessarabie). Dragul meu, Sunt de cîteva zile la St. Germain-en-Laye ale cărui frumuseți nu le cunosc încă fiind în convalescență și în pat după durerosul acces de reumatism pe care l-am avut și pe care l-am tratat într-o clinică din Bd. Strassbourg. Nu mai știu ce e cu concediul meu. Am trimis un act medical (adică 2). Am fost oprit de a pleca. Aici e frumos. În parc cîntă privighetoarea, păcat însă că plouă zilnic și soarele se ascunde. Păltinea îți trimite gîndurile lui cele mai bune care se înfrățesc cu ale mele. Scrie-mi ce mai e pe acolo. Se vorbește de succesele șefului care a fost la înălțime la ultima festivitate. Spune-i omagiile mele și domnișoarei Climescu de la al tău Cincinat Pavelescu. St. Germain-en-Laye, 18 august 1928. (Domnului Traian Lăzărescu, Procuror General al Curții de Apel.); Dragă Traian, azi părăsesc St. Germain-en-Laye unde eram în convalescență într-un sanatoriu St. Marie. Trebuie să vin la Paris ca să-mi fac pașaportu fiindcă marți vreau să plec la București, unde trebuie să văd pe Titulescu. Sper săptămîna viitoare să te îmbrățșez la Chișinău. Cu bine, Cincinat. Omagii mamei tale. Cincinat Pavelescu. Paris, 23 august 1928. (Domnului Traian Lăzărescu. Procuror General.) De tot interesul sînt și dedicațiile pe care le-a însemnat pe volumul de *Poezii* și pe cel de *Epigrame*. Voi reproduce cîteva doar spre a se constata că nu sînt deloc convenționale: **Scumpului meu frate Virgiliu și sufletului distins și înălțat spre frumos îi dau acest volum ca semn de gloriificare al numelui scump moștenit de la părinți. Cincinat Pavelescu, 12.X.1911. (Poezii, București, C. Sfetea, 1911): Lui Mihai Dragomirescu, marelui îndrumător al tinerimii și al literaturii pe căile sigure ale idealului estetic; omului superior care de treizeci de ani își cheltuiește viața luminînd. Cu sentimentele mele de admirație și de veche iubire. Cincinat Pavelescu, 1926. (Epigrame, Craiova, Ramuri, 1925, nr. 175 exemplarul domnului Mihail Dragomirescu, Cincinat Pavelescu, 1926); Lui Horia Furtună, poetului pasionat, armonios și strălucit — adevăratului Făt-Frumos al teatrului nostru, pe care l-a înviorat cu fantezia intraripată a versurilor sale, ca și pe eroul legendar ce a rechemat la viață pe dulcea zînă a basmelor copilăriei. Omului politic cu idei largi și generoase, oratorului plin de imagini și de aripi, în semn de iubire și de admirație. Cincinat Pavelescu, 28 decembrie 1925. (Epigrame, Craiova, Ramuri, 1925. Nr. 148, exemplarul poetului Horia Furtună. Cincinat Pavelescu).**

Ne oprim aici, deocamdată, mulțumind doamnelor **Ica Roman, Aurelia I. Valerian**, precum și domnului **Dinu Teodorescu**, pentru amabilitatea de a ne fi ajutat în investigațiile noastre de istorie literară.

CENTENAR GIUSEPPE UNGARETTI

Am avut solemnul privilegiu de a asista, nu la nașterea lui Giuseppe Ungaretti, ci la înmormîntarea sa. Acela care m-a anunțat la Roma, în incinta Accademiei di Romania, cu vocea frîntă: „A murit il Grande Vecchio, a murit Giuseppe Ungaretti”, a fost prietenul nostru și al culturii românești, Giancarlo Vigorelli. Valoarea lumii s-a micșorat prin dispariția în infinit a unui alt vast, sonor ecou, al veacului care trece, poetul care s-a considerat totdeauna un grăunte de nisip din deșertul nesfîrșit al istoriei, o „docilă fibră a universului”.

Orga din San Lorenzo fuori le mura ne-a învățat despre frumusețea imnurilor morții, iar cele două minute și jumătate ale „discursului” funebru al lui Carlo Bo l-au prohodit pe marele poet, sub un soare copleșitor, în cimitirul geometric Verano. Nu era lume multă, nu erau autorități, erau numai scriitori, nici ei prea mulți. Marele mim care fusese totdeauna Ungaretti în cea mai dezlănțuită gestică, în risul celor mai ascuțite cascade, s-ar fi amuzat îndelung pe aleile asfaltate ale cimitirului roman, sub candelile chiparoșilor, asistînd la o asemenea insolită ceremonie.

Risul atît de straniu al acestui protagonist al unei moderne Comedii dell'Arte l-am auzit răsunînd prima oară, pe tîrmul mării, în incinta de vis a Superbei, pe înălțimile de aur mat ale Genovei, la Congresul din 1965 al scriitorilor latino-americani.

Întovărășindu-l pe asprul drum pe poetul și prietenul Miron Radu Paraschivescu, tradusesem, în simbioză electivă și afectivă, o antologie de versuri ungarettiană. M-am apropiat cu mare sfială, pentru a i-o înmîna, de acela care se învecina cu vîrsta ameițitoare de optzeci de ani. L-am găsit în acele ceasuri albastre pe „Marele Bătrîn”, îndrăgostit, sfîșiat de iubire, explodînd în cele mai neverosimile cascade de rîs. Mi-a vorbit îndelung despre dispariția păsărilor cîntătoare (nu era un simbol), din Italia, țara frumuseții și a istoriei, mi-a vorbit despre discordanța care există între timpul exterior al civilizației moderne și profundul Timp interior. Erau pentru el două fluvii imense cu o curgere discontinuă, cu mari viteze inverse. Singura cale care a mai rămas omului este navigarea pe un asemenea fluviu ale cărui ape sînt fără întoarcere. L-am ascultat atunci pe Giuseppe Ungaretti urlînd, fermecat, și s-a impus desigur comparația cu bătaia marilor unde ale mării în furtună. Freamătul ungarettian era continuu, incantatoriu, ca oceanul planetar în eternă vibrație, cîntînd ca aezii Mediteranei, cu grava lui voce tragică, **trece**rea, inexorabila **trece**re. Dar totdeauna se revela sub marile gesturi, sub înspăimîntătoarea sonoritate, inefabila, extraordinara suavitate a aceluia care acum se identifică cu opera în amintirea literaturii lumii.

Cu prilejul centenarului nașterii sale, îmi amintesc și reiau de aici, de departe, cuvintele unui posibil profil ungarettian care au însoțit și traducerea românească.

Acest profund martor și confesor al omului și al istoriei sale moderne a putut să fie în-cadrat, de autorii de manuale universitare între reprezentanții ermetismului în poezia italiană. Ermetismul avusese în literatura italiană o coloratură de incomunicabilitate într-o societate care era departe de om. Viața era aridă în fascismul invadent, marile idealuri ale omului erau absente în sensurile lor corale. Ermeticii recunoșteau imposibilitatea comunicării existențiale și se scufundau ca în apele grele, în undele propriului **eu**, dar nu pentru exteriorizare, ci pentru o mai profundă introversiune, vastă excavație în substituirea proprie, în solitudinea universului. Autorii de manuale care l-au înscris pe Ungaretti între ermeticii absoluți n-au putut adera la profunzimea modernității sale expresive, pentru a putea constata că faimoasa „nuditate a cuvîntului”, „dezagregarea sintactică”, formule cu care este sigilată arta lui Ungaretti, sînt echivalente cu demolarea formei depășite și aspiră către arhitectura nouă a versului modern.

Copilăria egipteană a celui care s-a născut în urmă cu o sută de ani în Alexandria s-a oglindit în versurile de început ale poetului, evocator al infinitului grandios al pustiului, al soarelui arzător și al fluviului încărcat de istorie, Nilul. Va studia la Paris, pe tîrmurile unui alt fluviu care va curge evocator alături de alte ape care au străbătut viața lui Ungaretti, într-una din capodoperele sale, intitulată chiar **Fluviile**. La Paris va cunoaște îndeaproape pe reprezentanții poeziei pure, pe Rimbaud, pe Mallarmé, sau, direct, pe Guillaume Apollinaire. Va învăța despre esențialitatea lirică, despre poezia imediată, corespondentă directă a unui mod rapid, cvasi instantaneu de a percepe realitatea și de a o transloca în imagini transparente. Poezia aceasta corespunde și unui impresionism filtrat

și răsrînt prin cristalul poliedric al senzațiilor, ca o iluminare, ca o imediată viziune a unui peisaj de noapte, luminat brusc de alba descărcare a fulgerului.

Ungaretti a cunoscut și acrobația verbală și grafică a futuriștilor, amănunțirea formulă a „cuvintelor în libertate”, dar totdeauna s-a arătat a fi un căutător neliniștit de concret și de esențialitate structurală lirică. Pentru el, cuvîntul „gol” este un centru vibrator, un nucleu iradiant. S-a impus comparația cu piatra grea aruncată în apele calme ale unui lac, centru pendular de la care iradiază valuri concentrice mereu mai vaste în lungimea lor de undă și interferențe irizate.

Experiența gravă a primului război mondial în care a luptat efectiv pe înălțimile albe, roase de vînturi, ale Carsului în Italia și în Franța, apropierea existențială de valorile morții, această „immemore sorella”, l-au purtat cu mari pași înainte, pe drumurile aspre ale realității, ale cunoașterii și ale apropierii de oameni. După război a participat la mișcările spirituale ale Italiei contemporane, i-a cunoscut profund viața literară, și-a adîncit studiile de istorie-literară și a putut fi profesor de literatură italiană la Universitatea braziliană din São Paulo. Aici a ținut cursuri de înaltă ținută academică în care s-au reflectat îndeosebi studiile sale temeinice asupra liricii italiene de la Francesco Petrarca la Giacomo Leopardi. A călătorit mult: „*Fino alla morte in balia del viaggio...*” scrisese într-o poezie profetică din 1916. A tradus mult din marii scriitori ai lumii (Racine, Shakespeare, Mallarmé) și a scris și multe versuri în care a depășit treapta unui fragmentarism filtrat, jertfind magiei sugestiei și valențelor muzicale ale versului, dar tinzînd subliniat să redea cuvintelor în-treg sensul lor primordial, uneori în ritmuri care amintesc de cunoașterea deplină a clasicismului prozodiei poezilor din Ottocento. Respirația vastă a versurilor sale este sub semnul sensului de **immediatezza** lirică, de aderență nemijlocită la viață. Ariditatea geometrică a primelor versuri se transformă în sobrietatea mijloacelor de expresie.

Reîntors din continentul american, Giuseppe Ungaretti va fi profesor de literatură italiană la Universitatea din Roma, dedicîndu-și cursurile universitare literaturii contemporane. Va primi unele premii literare (dar niciodată Nobel, de la care va rămîne totdeauna marele exclus!). Ideile centrale ale noilor sale volume de poezie sînt ale autobiografismului de martor al atîtor momente din viața proprie și colectivă, de la moartea propriului fiu la moartea pe ultimele fronturi sub semnul strivitor al războaielor.

Acum, acela care se autodefiniște ca „uomo di pena”, aduce în dar tuturor oamenilor sufletul său „**ben sola e ben nuda**”. Umilînța sa artistică este deplină în aspirația de a se simți o „docilă fibră a universului”. Poezia lui Ungaretti este o meditație permanentă asupra propriei autobiografii, asupra trăirii în mijlocul furtunilor vieții, este un „strigăt unanim”. Cuvîntul are forța elementară a energiilor primare, este esențial liric, limpede, nuda expresie a stărilor sale de suflet. De aci și constatarea existenței unei surdine puse de poet valorilor fonice ale versurilor sale, acea stare de incantație și de inefabil. Sensibilitatea îndurerată a poetului a găsit o concordanță deplină în sobrietatea expresivă, în modulițiile noi care au frînt ritmurile cunoscute, dînd uneori impresia de răceală abstractă acolo unde, în realitate, este vorba numai de sobrietate austeră, de meditație gravă asupra întrebărilor umanității, dintre care primordială îi apare poetului caducitatea.

Trebuie respinsă cu tărie ideea închiderii lui Ungaretti în înaltele turnuri de fildeş. Lirica lui este în fond un „strigăt unanim”, un strigăt aderent la realitatea perenă a vieții, o confesiune dintre cele mai umane și mai dramatice din cîte se cunosc în literatură. Poezii „au suferit”, „au strigat pentru toți”, va fi declarat Ungaretti, durerea lor a fost altoiul durerii universale, fragilitatea condiției umane a fost mărturisită cu mijloacele simple ale clarității depline.

Exemplul ungarettian a fost excepțional de oportun pentru germinarea unei modulații poetice a cărei aripă gravă a atins generațiile actuale ale poeziei italiene. Tinerii, de care era atît de apropiat „bătrînul care nu vrea să moară niciodată” (cum se autodefinița Ungaretti, atît de optimist în ultimele zile ale vieții), au simțit în arta lui vibrația înaltă a unei voci profunde a universului. Pentru ei, pentru literatura contemporană a Italiei, Giuseppe Ungaretti este promotorul unei poezii dense, încordate, esențiale, trăită profund, uneori cerebral, intelectualist, totdeauna sincer. Părăsind schemele tradiției prozodice, care nu puteau cuprinde în rama lor tumulturile moderne, chinurile labilității, durerea vie a omului contemporan, Ungaretti are marele merit artistic de a fi introdus în literatura lumii înclinarea către valoarea melodică, emoționantă a verbului, modulația frîntă care ascultă de legile ritmurilor interioare, copleșită de lumina primordială, sorbind la izvoarele pline de adevăr, de cunoaștere și de durere ale condiției umane contemporane.

Cu prilejul împlinirii vîrstei de șaptezeci de ani, mari scriitori ai lumii au adresat poetului italian mărturie de profundă prețuire literară. Consemnăm unele dintre ele:

Jean Amrouche = „...Ungaretti este pentru mine poetul auscultății interioare. Plutînd

pe cursul timpului dușman, el îi urcă, fără încetare, fluxul spre originea pe care izbutește s-o atingă uneori, și-atunci sigiliul eternității se impune cuvântului omului, și îi conferă atributele verbului divin."

Manuel Bandera = „Salut în Ungaretti una din marile voci ale poeziei lumii moderne."

Maurice Bowra = „A vorbit în numele epocii noastre cum poate vorbi numai un mare poet și toți cei care iubesc poezia au față de el o datorie nepieritoare."

Jean Cassou = „Operația geologică a limbii și cea a sumbrilor săi făurari se reinnoiesc în capodopera de lungă răbdare și perfecțiune sintetică pe care ne-o dă la iveală astăzi acest Ungaretti, căruia precedesorii săi, din înălțimea Parnasului lor, dacă nu din adâncurile prăpastiilor lor, îi întind coroana de cel mai bun meșter."

René Char = „Avem rareori ocazia s-o spunem cu voce tare, fără nici o intenție de a face literatură, și determinați numai de plăcerea noastră, de integrala noastră emoție, cît de mult contează pentru noi opera și viața unui mare poet care este contemporanul nostru."

Georges Emmanuel Clancier = „Giuseppe Ungaretti, poezia ta are în amintirea mea lumina secolelor — grația îi acordă tragicului ultima grandoare; cîntul său se adapă de la amenințarea timpului pe care o depășește printr-un suris al eternității."

Hugo Claus = „Cizelată ca un metal transparent, străbătută de flacăra freamătului individual pe care el îl ridică la o simțire universală, poezia lui Ungaretti este exemplul care a învățat generația mea să-și pună în joc, fără rezerve, propria personalitate."

John Dos Passos = „Mi s-a întîmplat să citesc un mic volum de poezii de Ungaretti, în Franța sau în Italia, în anii primului război mondial. Îmi amintesc că le citisem cu entuziasm. Futurismul era un cuvînt semnificativ pentru acele timpuri. Eu încercam atunci să scriu o proză care să se cabreze pe pagină; versurile lui Ungaretti făceau același lucru..."

T.S. Eliot = „Simt că Giuseppe Ungaretti este unul dintre acei foarte puțini poeți autentici ai generației mele și un demn reprezentant al poeziei italiene în vestul Europei și în America..."

Odysseas Elytis = „Foarte apropiat de natură ca și grecii, dar și de păcat ca și creștinii, Ungaretti vorbește de la hotarul a două lumi, cu familiaritatea contemporanului, așa cum vorbește din zonele memoriei, aproape totdeauna la prezent. Înălțarea lui constantă și neînteruptă din cercuri concentrice spre Perfecțiune, elevația lui prin imagini de puritate către care tinde cu nostalgie unghiul pămîntean al sufletului său, copilăria cerului pe care el o invocă, mă fac să-mi imaginez c-ar fi putut fi un Plotin liric."

Pierre Emmanuel = „Am cunoscut mulți poeți, unii foarte mari. Nici unul nu mi s-a părut, ca Ungaretti, născut din sînul însuși al Mamei Naturi."

André Frénaud = „Ce să spui în atît de puține cuvinte? Avem aici o ardoare leonină, o voce tragică și aeriană care răsună prin metalul cel mai pur."

Jorge Guillen = „Ungaretti, artist magistral, mă cucerește mai ales prin grația sa poetică — ceva care transcende orice program și orice voință."

Jean Lescure = „Fiecare din clipele în care această poezie devine cuvînt figurează înfruntarea minunii de către om fără alte arme decît puterea de a vorbi. Învăț că, pentru a supraviețui, este necesară devoțiunea unei întregi existențe față de această datorie a cuvintelor."

André Pleyre de Mandiargues = „Într-adevăr, dacă vrei să-i cunoști pe egalii lui Giuseppe Ungaretti, trebuie să-i cauți pe Berg, Stravinski, Picasso, oameni a căror artă are structura fulgerului, și care știu, sau care au știut, să alieze prin creație cea mai mare luciditate cu forța oarbă a fanteziei..."

Jean-Jacques Mayoux = „Mult mai real decît retorul Whitman, Ungaretti este un cosmos, el este piatra și marea, el macină și transmite elementele... După ce-a fost inima vie a lucrărilor, această poezie, îngreuiată de timp și de memorie, devine Gîndirea intolerabil avertizată de trecerea sa, Orfeu și Euridice împreună, într-o singură evanescență strîngere."

Murilo Mendes = „Scumpe Ungaretti, în afirmația voastră despre predominarea valorilor umane asupra tehnicii, fără de care ar fi distrusă ordinea naturală a universului, noi avem cheia corespondenței existente între opera voastră și constanta notă umanistă a poeziei braziliene moderne..."

O. Nadal = „La el densitatea, autoritatea verbului nu-și găsesc egalul decît în puritatea inspirației, a transparenței și a nudității interioare ale căror mărturii sînt."

Saint-John Perse = „Timpul care bubuie la toate porțile nu bîntuie la pragul vostru pentru că ați ales să trăiți în orice lucru, atît de aproape de esențial încît opera voastră de poet se salvează prin ea însăși de degradări."

Gaëtan Picon = „Gloria lui fără asemănare este de a ne dăruî cuvîntul poetic în violența zămislirii sale; de a ne face să vedem această forță a vieții care plămădește poemul mai înainte ca poemul să se fi transformat în poezie."

Georges Poulet = „Ca Hölderlin sau Rimbaud, Ungaretti se silește să se sustragă timpului raportându-se la singurul moment care este eliberat de timp, momentul originar. Și acest efort l-ar exila fără îndoială pentru totdeauna, în cel mai adânc trecut, dacă la fiecare clipă, întrerupându-se, încetînd să curgă și să dureze, timpul pe neașteptate n-ar îngădui țînirea unui nou moment originar. Poezia ungarettiană este alcătuită concomitent din asemenea izbucniri și rupturi.”

Marcel Raymond = „Giuseppe Ungaretti este pentru mine „poetul” prin excelență. El a meditat profund asupra artei sale, și a trăit; experiența vieții și experiența sa de poezie sînt indiscutabile. Tot ce emană de la el — gest, cuvînt, proză sau poem — atinge dintr-o dată și în mod necesar un stil.”

Jean Rousselot: „Îl consider pe Giuseppe Ungaretti drept cel mai mare poet italian în viață și ca pe unul dintre cei mai mari poeți ai lumii actuale. El a știut mai bine decît oricare altul să creeze în opera sa sinteza tuturor chemărilor care solicită poezia timpului nostru: patetism, realism, abstracțiune, moralism, viteză, modernism, stare eliptică.”

Claude Roy: „Poezie-săgeată. Orice cititor în fața ei se simte Sfîntul Sebastian. Fiecare cuvînt devine săgeată, străpunge. Se întîmplă adesea să facă și să singereze.”

Jules Supervielle: „Recitînd *Durerea* îmi spuneam că sensul umanului nu înseamnă nimic în poezie, dacă nu are, în același timp, ca la Ungaretti, darul unicității. Îmi place și admir faptul că la el aceste daruri sînt inseparabile, ca la clasici...”

Allen Tate: „Îl număr pe Giuseppe Ungaretti printre cei mai mari poeți europeni moderni, un poet care după moartea lui Paul Valéry nu mai are de cine să fie întrecut în Europa.”

Robert Vivier: „Individual la extrem, și găsind în acest extrem secretul transmutației sale în universal, limbajul poeziei lui Ungaretti poate să fie numit mai mult forma unei vieți decît o formă de viață. Concluzia lui freamătă, imaginile lui sînt forța explozivă a fulgerului și, adunate, populează spațiul pe care îl creează în jurul lor printr-o misterioasă iradiere.”

Bernard Wall: „În condiția umană de astăzi există arzătoare stări sufletești pe care nimeni nu a știut să le prezinte cu suavitatea, cu umanitatea lui Ungaretti. El este fără îndoială unic în calitatea sa umană...”

Și, în continuare, prezentăm, pentru demonstrarea unor asemenea afirmații, cîteva traduceri din opera poetului al cărui centenar este sărbătorit, cu devoțiune intelectuală, în întreaga lume a culturii.

FLUVIILE

*Mă prind de-acest arbore mutilat
abandonat în vîlceaua aceasta
ce are lîncezeala
unui circ*

*Înainte ori după spectacol
și privesc
liniștită trecere
a norilor peste fața lunii*

*Azi dimineață m-am întins
într-o urnă de apă
și ca o relicvă
m-am odihnit*

*Isonzo curgînd
mă lustruia
ca pe-o piatră de-a lui*

*Mi-am adunat
cele patru ciolane
și am pornit-o
ca un acrobat
pe apă*

*M-am ghemuit
lîngă toalele mele
murdare de război
și ca un beduin
m-am înclinat să primesc
soarele*

*Acesta e Isonzo
și-aici mai bine
m-am recunoscut pe mine
docilă fibră
a universului*

*Supliciul meu
e cînd
nu mă socot
în armonie*

*Dar acele tainice
mîini
care mă plămădesc
îmi dăruie
aleasa
fericire*

*Am restrăbătut
epocile
vieții mele*

*Acesta e Serchio
din care-au scos apă
poate două mii de ani
de lume de-a mea de la țară
și tata și mama*

*Acesta e Nilul
care m-a văzut
născîndu-mă și crescînd
și arînd de neștiință
pe-ntîinsele cîmpii*

*Aceasta e Sena
și-n acel vîrtej al ei
m-am contopit
și m-am cunoscut*

*Acestea sînt fluviile mele
numărate în Isonzo*

*Acestea sînt fluviile mele
ce-n fiecare din ele
îmi transpare
acum cînd e noapte
cînd viața îmi pare
o corolă
de tenebre*

IRONIE

*Aud primăvara în negrele crengi amorțite.
Poate fi auzită numai la ceasul acesta, când treci
printre case singuratic cu propriile-ți ginduri.
E ceasul ferestrelor închise, dar
această tristețe a re-ntoarcerilor mi-a răpit somnul.*

*Mîine un vâl de verde va-nfrăgezi dimineața, din
acești arbori, pe care-adineauri — noaptea-i prinsese
încă uscați.*

Dumnezeu nu-și dă pace.

*Numai la ceasul acesta îi e dat vreunui arar
visător martiriul de-a-i urmări lucrarea.
Noaptea asta, deși de Aprilie, ninge peste oraș.
Nici o violență n-o întrece pe-aceea ce are
înfățișarea tăcută și rece.*

MUT ESTE TIMPUL

Mut este timpul printre neclintitele trestii...

*Departe de mal rătăcea o luntre...
Istovit, inert vîslașul... Cerurile
Decăzute-n prăpastii de fum...
Zadarnic aplecat pe marginea amintirilor,
Căderea a fost poate o grație...*

Nu știa

*Că-i aceeași iluzie lume și cuget,
Ca-n taina propriilor ei unde
Orice pămînteană voce naufragiază.*

BUN RĂMAS

*Iubite
prietene
poezia
este lumea, umanitatea
propria viață
înflorite prin cuvînt
limpedea minune
a unui ferment delirant*

*Cînd găsesc
în tăcerea aceasta a mea
un cuvînt
el e dezgropat din viața mea
ca dintr-un abis.*

PORTUL INMORMÎNTAT

*Sosește — aci poetul
și apoi se-ntoarce la lumină cu cîntările
sale
și le răspîndește*

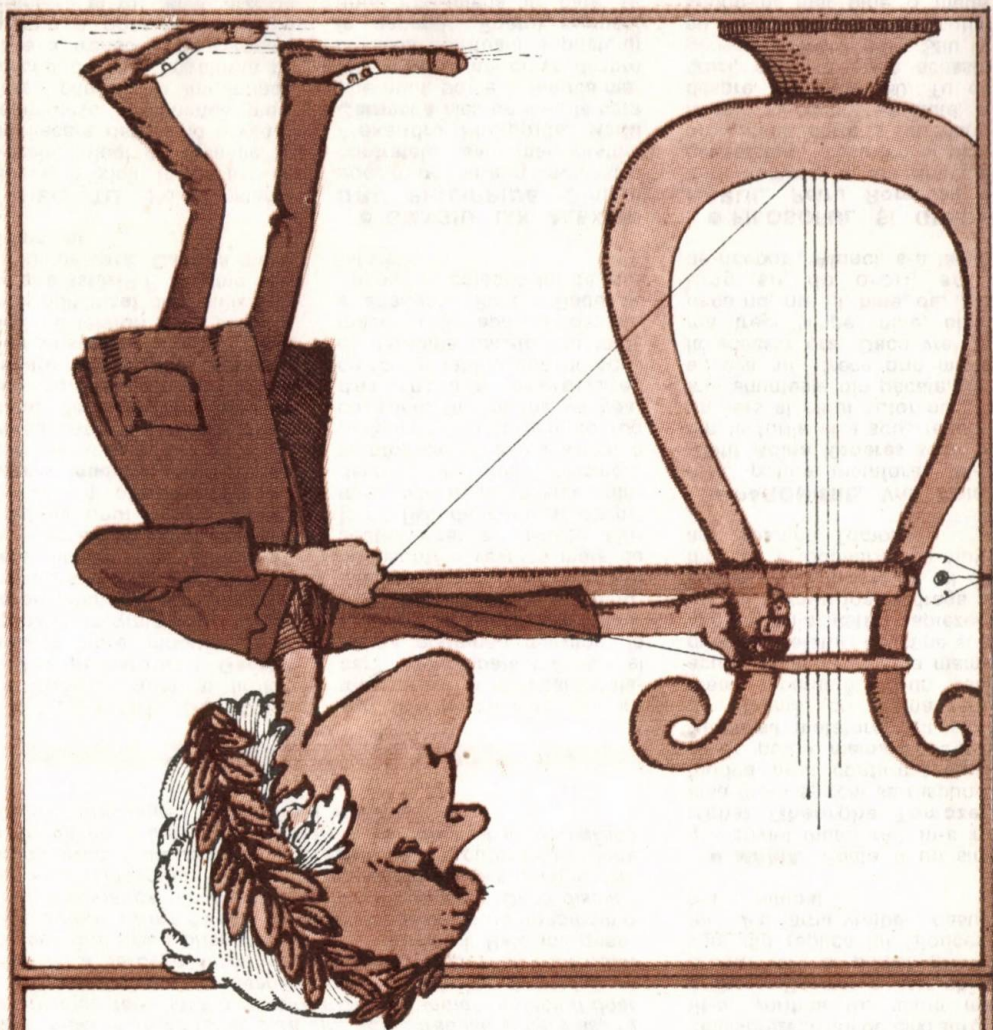
*Din această poezie
mă aleg
cu acel nimic
al nesecei taine*

ASTĂ-SEARĂ

*Balustradă de briză
să-mi reazim astă-seară
melancolia*

DIMINEAȚĂ

*Mă iluminez
de nemărginire*

FUTURATI LIRICE

SPUNEȚI O METAFORĂ CARE V-A PLĂCUT

Cu siguranță că mulți contemporani vor întâmpina cu un zîmbet malițios încercarea aceasta de a solicita scriitorilor să spună cîte o metaforă, iar urmașii avangardiștilor ar putea privi chiar cu dispreț preocuparea noastră gazetărească, demnă de dulcele veac romantic. Sînt mulți cei care au decretat moartea metaforei sau doar i-au prevăzut declinul, dar și mai numeroși sînt aceia care i-au sucit gîtul, silind-o să se retragă în tratatele de stilistică. Chestiunea nu e aici aceea a discriminării între un fel de poezie și altul, căci poemele acelea sînt bune care imblă în toate țările, care sînt adică traduse și care aspiră la universalitate. Însă o metaforă izbutită indică, judecînd doar după bunul simț și nu neapărat cu instrumentele criticului, un mod de a percepe lumea, de nu chiar o viziune. Într-un tratat de cea mai nouă orientare critică și teoretică, Retorica generală, autorii afirmă că este aproape imposibil să ne imaginăm o scriitură poetică din care metafora să lipsească. Dacă dispariția ei va însemna, așadar, o agresiune asupra imaginației, atunci avem toate motivele să credem că, cel puțin pentru încă o vreme de acum înainte, metafora va continua să vorbească despre intensitatea sensibilității noastre.

■ **SOLSTITIUL DE VARĂ.** La celălalt capăt al firului, glasul prozatorului **George Bălăiță** pare molatic, topit aproape în vîpia verii, ca un șarpe somnoros și catifelat. O metaforă? Să ne gîndim la un vers din Eminescu, de pildă la acesta: „Braț molatic ca gîndirea unui împărat poet”. Ce zici, îți place? E din **Venere și madonă**. Îmi place, sigur că-mi place! Păi, vezi! Versul ăsta ascunde un întreg tratat de estetică, domnule, aici somnolează puncte de vedere asiatice. Glasul continuă să se scurgă molatic prin firul de telefon, însă pare tot mai mult irizat de maliție. Știi ce zi e astăzi? E 21 iunie, solstițiul de vară. Căldură mare, domnule!

■ **EL, TU.** Pe Constanța Buzea o sîcîi în fiecare zi, sîntem colegi de redacție, și de fiecare dată cînd o văd îi reamintesc rugămîntea mea. După cîteva zile îmi întinde discret o hîrtie împăturită pe care a transcris cu cerneală neagră o poezie inedită. Se numește **el tu**: „el tu arzi de

viu/ mie nu-mi este dat/ înmărmuresc în revărsarea/ flăcării ce-mi spală mîinile// el tu/ la marginea marginii/ la capătul puterii contemplînd/ neliniștea cu care resping/ căldură și răni// deasupra și dedesubt/ o veșnică mare de ceață/ visează să-nece ființa-n/ fîșii de cenușă/ nisip// mi-e sete el tu/ nesigur gîndești gîndul meu/ clepsidra se-ntoarce/ și parcă aștept o pedeapsă// m-apropii de rug cu speranța/ că mă va bea/ dar intru-n privelește/ ca-ntr-un tablou plin de nori/ de fantome uscate/ de foste măceluri de apă”. Dedesubt, a adăugat: „Pentru Radu G. Țeposu și colecția lui de metafore”!

■ **OMAGIU LUI ALEXANDRU PHILIPPIDE.** Dintr-o poezie pe care a închinat-o confratelui său mai vîrstnic Alexandru Philippide, **Radu Cărneci** a ales un vers la care ține mult, poate și fiindcă metafora vorbește chiar despre condiția spirituală a poetului în general: „Poetul asemenea unui iris imens în care se

oglesc galaxiile”. Un ochi spre a cunoaște.

■ **SHAKESPEARE & STEINBECK.** Lui **Ștefan Agopian** nu-i plac metaforele. Chiar dacă proza lui este îmbinată de o superbă plasticitate, lui nu-i plac metaforele. Doar una, măcar una trebuie să-ți fi stîrnit cîndva interesul, insist eu, el caută prin memorie, scotocește prin amintirile lui pufioase, măcar una, a, da, a găsit-o și chiar îi place: „Iarna vrajbei noastre”. Steinbeck? Nu, Shakespeare, de la dramaturgul englez a luat-o Steinbeck. Cred că e din **Richard al III-lea**, au trecut cincisprezece ani de cînd am citit-o, verifică tu, acum ma grăbesc. Da, așa e, este chiar primul vers al piesei, primul vers din replica lui Gloucester: „Azi iarna vrajbei noastre s-a schimbat”.

■ **MAMA.** Poate fi un singur cuvînt metaforă?, m-a întrebat **Gheorghe Tomozei**, însă n-am apucat să răspund, fiindcă mi-a confirmat chiar el, da, poate, **mama** e cea mai frumoasă metaforă, atît, simplu, **mamă**, ori **mamă țară**, **mamă speranță**. Spun asta acum, în clipa în care mama mea este alături de mine și a împlinit chiar astăzi șaptezeci de ani și mi-e foarte dragă și continui s-o iubesc la fel de mult ca în copilărie. La mulți ani, doamnă Tomozei!

■ **PARONIMIE.** Vrei metaforă, poftim metaforă!, mi-a trîntit **Adina Kenereș** scurt și din lecturile ei a scos repede un vers al cărui autor nu și-l mai amintește din păcate, dar altceva nu-i trece prin minte la această oră. Dacă vrei să mă treci și pe mine, bine, dacă nu, nu! Ei, bine, da: „Un lung șir de orori, erori de-nceput”. Atunci, s-a făcut!

■ **FILOSOFUL ȘI GRĂDINARUL.** **Petru Romoșan** e mai răbduriu, el are timp de conversație, discutăm și despre ultima carte a lui Marin Mincu, și despre sănătate, și despre generația '80. Tu ce crezi, cum va arăta această generație peste ani? Știi și eu, hai să aminăm discuția, spune-mi mai bine o meta-

foră! „Să ne cultivăm grădini-le”. **Candide** de Voltaire. De fapt, îndemnul ăsta ascunde un înțeles filosofic, e cam același lucru cu îndemnul lui Socrate: „Cunoaște-te pe tine însuși!” Am reținut.

■ DINTR-UN MANUSCRIS.

„Se face mult caz în ultima vreme de metaforă. E un nonsens, un adevărat nonsens. Incapacitatea poezilor de a se exprima și altfel este absolutizată. Ba, lucrurile au mers pînă acolo, încît un tînar poet și-a intitulat ultima carte **Ioan Metafora**”. Și: „Îmi vin în minte, deși am așternut pe hîrtie o lungă listă de citate, de metafore, cîteva cu adevărat memorabile: «Olimpul diavolului» (Ion Bănuță), «Ieac pentru îngeri» (Constanța Buzea) și, ca să mă compromit și pe mine, «Cardioglob sau pe ce lume trăim»”. Am citat din depeșă pe care mi-a trimis-o **Niculae Stoian**, în fapt un articol intitulat **Metafora înainte de toate, dar nu numai ea**. Manuscrisul nu se inapoiază.

■ LUNTRE ȘI PUNTE.

Cînd a aflat, de la Mircea Horia Simionescu, despre această anchetă, **Tudor Topa** și-a amintit el însuși niște versuri dintr-o postumă eminesciană, pe care i le-a și comunicat imediat prietenului său, rugîndu-l să mi le transmită: „O stea în cer albastru, / Ce-arunc-a ei icoană / Pe-oglinda albă, plană, / A lacului Meran”. E strofa a patra din **Stam în fereastra susă**. Mircea Horia Simionescu s-a făcut luntre și pînte și s-a ținut de cuvînt.

■ DESPRE METAFORĂ.

Cînd l-am sunat, **Radu Cosașu** citea volumul întîii din **Viața lui Titu Maiorescu** de Z. Ornea. Ai picat la țanc, ia uite că tocmai despre metaforă e vorba în cartea asta superbă, iată ce zice Ortega y Gasset pe care-l citează Ornea: „Frumusețea unei metafore începe acolo unde sfîrșește adevărul ei”. Să citești neapărat cartea asta! Cred că n-are rost să-ți mai spun și altceva, mi-a plăcut așa de mult ce spune Gasset, încît mi-e imposibil să mă gîndesc acum la o metaforă propriu-zisă. Ce rost mai are, definiția face cit un vers!

■ NOCTURNĂ. Din poezia

Ochii de pe ramuri, George Macovescu mi-a dictat o strofă, în fapt o imagine stilizată despre fervorile nocturne ale naturii: „Adormitul cîng s-a trezit azi noapte. / Sînge verde-n vene s-a mișcat să umble, / Ochii de pe ramuri, speriați de șoapte. / Au privit spre lună. Luna lăsa umbre”. În tonul calm cu care mi-a recitat versurile, am simțit parcă, pentru o clipă, boarea Herăstrăului, ce va fi pătruns probabil și în propria-i lîrică.

■ CE ESTE POEZIA? Lau-

rențiu Ullici mi-a spus nu o metaforă, ci o definiție metaforică. E a lui, a altcuiva? Nu-și mai dă seama de unde o știe, important e că o ține minte și-i place: „Poezia este ceea ce rămîne pe obrazul unui copil după ce i s-au uscat lacrimile”. Doar Hölderlin a mai avut intuiția aceasta a candorii poeziei.

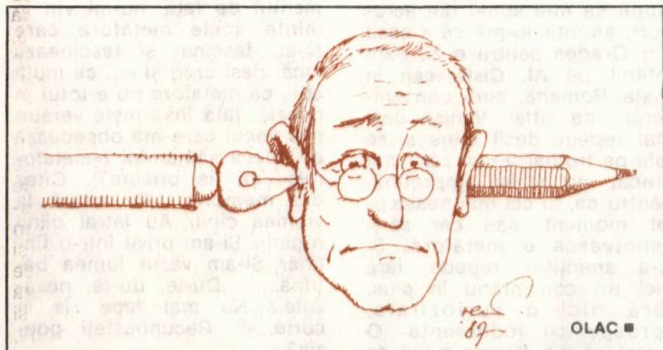
■ TÎNĂRUL KIERKEGA-

ARD. E ora meciului, Rapidul joacă în deplasare, tocmai se transmit cîteva secvențe la radio. Sun la **Radu Călin Cristea** și povestea mea cu metafora cade ca o nucă în perete într-un moment ca acesta în care se decide soarta Rapidului. Va rămîne în divizia A, va retrograda? O metaforă? Sună și tu mai tîrziu, nu vezi că ascult meciul? Rapidul a scăpat, meciul s-a încheiat cu bine, Radu Călin Cristea e liniștit. Uite metafora, e din Kierkegaard, o frîntură dintr-o scriere de tinerete. Am trecut cam iute de la fotbal la filosofie? Lasă glumele și scrie, că e foarte serios ce-ți spun: „Pedeapsa mea este castelul meu senorial, suspendat ca un cuib de vultur pe crestele munților”.

■ UNEORI, PLUTIREA.

Dan C. Mihăilescu e cam sceptic în privința alegerii sale, îi e foarte greu să găsească o imagine anume. Păi, e foarte simplu, ia și tu o carte din bibliotecă și răsfoiește-o, trebuie să găsești o metaforă care să-ți placă. Domne, adevărul e că pe mine m-a preocupat de multă vreme imaginea corabiei în diverse contexte poetice: omul ca o corabie, biserica închipuită ca o corabie plutind pe ape, lumea ca o corabie. De la cei vechi, de la Biblie, de la Horațiu și Petrarca și pînă la modernii, literatura e plină de motivul plutirii. Asta e, am notat, uite că nu era deloc greu. Atunci, să-ți mai spun ceva, deși habar n-am ce vrei să faci tu, poate vrei să-ți bați joc de mine, să-mi faci o farsă, dar eu tot îți fac mărturisirea asta. Am făcut și-n liceu o lucrare cu această temă pornind de la cronicarii noștri, e motivul care m-a obsedat cel mai mult. Metafora e des întîlnită și la Eminescu: ea traduce imaginea sufletului, a omului, a țării. Anul trecut am publicat și un studiu despre motivul plutirii la Eminescu, în **Caielele Eminescu**, VI. Am notat tot, nu mi-a scăpat nimic.

■ **BALENA ALBĂ.** Răspuns scurt, fără alte explicații, din

partea criticului **Gabriel Dimisianu**, trimis prin intermediar, căci am uitat să sun cînd am convenit: **Moby Dick**. Dacă vrei alte detalii, dă un telefon! Las metafora fără nici o altă explicație: ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este.

■ **DESPRE TIMP.** Bătrîne, mă întreabă **Traian T. Coșovei**, n-ai impresia că nu se prea mai vorbește în ultima vreme despre Nichita? Parcă a început lumea să-l cam uite. Știu eu, bătrîne, ce să zic? Poate că ai dreptate, deși s-ar putea să fie doar o eclipsă scurtă, dar ce-ți veni? Vreau să-ți spun o metaforă din poezia lui, nu m-am gîndit foarte exact, dar țin neapărat să fie din versurile lui, sună-mă peste un ceas, ca să răsfoiesc nițel cărțile. Am găsit-o, notează, e ușor de ținut minte: „Scheletul clipei străbătînd eternul”.

■ **DESPRE STIL.** Deși mulți contemporani sînt de părere că metafora s-a depreciat, că acest trop e în declin, **Dinu Flămînd** continuă să creadă în virtuțile ei literare. Îi place mult un vers al poetului american **Howard Nemerov**, luat dintr-o traducere a lui **Mircea Ivănescu**: „Focul acesta care arde ceea ce luminează”. E și-un fel de ghițitoare versul ăsta, de fapt e vorba de stil, așa-l definește liric poetul. Să știi că m-am gîndit mult la definiția lui **Nemerov**, mi se pare extraordinară, mai adaugă **Dinu Flămînd**, încercînd parcă să-și închipuie cum chiar această imagine e cuprinsă de flăcări.

■ **FĂRĂ COMENTARIU.** Metafora care l-a tulburat cel mai mult pe **Grigore Arbore**: „Nu credeam să-nvăț a muri vrodată”. **Eminescu. Odă (în metru antic).** Vers minunat peste vers minunat, vorba unui alt poet din alt veac.

■ **JOC SECUND.** În piața Amzei, **Nicolae Prelipceanu** trece grăbit cu o pungă de fructe în brațe și din carnea proaspătă a fructelor se răs-pindește o aromă îmbătătoare și în haosul lor vegetal versurile lui **Ion Barbu** par niște picături de rouă pe pielea cati-

felată a piersicilor: „Pendulul apei calme, generale./ Sub sticlă sta, în Țările de Jos” (**Margini de seară**).

■ **DEFINIȚIE.** Un fragment dintr-o convorbire cu criticul **Eugen Simion**: „N-o să-ți spun metaforele care-mi plac în poezia română, pot să-ți spun doar o definiție pe care o țin minte, și anume o definiție pe care a dat-o Proust: «Doar metafora poate da un soi de eternitate stilului»”.

■ **LEGENDA MANKURȚILOR.** **Octavian Paler** și-a amintit de o legendă cu tîlc dintr-un roman: „Îmi vine în minte teribila legendă a mankurților din **O zi mai lungă decît veacul** de **Aitmatov**. Pentru cei care n-au citit cartea, precizez că e vorba de o metodă primitivă de spălare a creierelor, practică de janjuani — o populație cotoptoare. Prizonierii erau rași în cap și li se aplica peste craniu, ca o cască, o bucată de piele proaspăt jupuită de pe grumazul unei cămile. Apoi, ca să nu se audă urletele, erau duși la o oarecare distanță și abandonați cu mi-nile și picioarele legate în butuci, sub bătaia nimicoitoare a soarelui de stepă. Din pricina căldurii, pielea de cămilă se usca, se contracta, strîngea craniul victimei, provocînd, cu dureri îngrozitoare, stingerea totală a memoriei și adeseori chiar moartea. Cel care supraviețuia acestui tratament devenea un mankurț. Nu mai știa cine este, nu mai avea trecut, nici identitate. Era un sclav perfect”. Metodă infailibilă, metaforă superbă!

■ ÎN PIAȚA ROMANĂ.

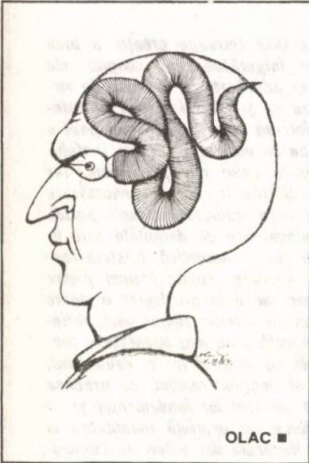
După ce m-a sunat din aeroport, anunțîndu-mă că a sosit din Oradea pentru o zi, l-am întîlnit pe **Al. Cistelecan** în Piața Romană, cum conveniserăm de altfel. Venise deja mai repede decît mine și se foia pe trotuar. L-am zărit, am plecat pe străzi împreună, pentru ca, în cel mai neașteptat moment, să-i cer să-și amintească o metaforă. Și și-a amintit-o, repede, fără nici un comentariu în plus, fără nici o curiozitate, aproape cu indiferență. O metaforă din **Poeme nouă** de

Mircea Ivănescu, poetul lui preferat, din cîte știu: „Frici argintii”.

■ **PE DE ROST.** I-am propus lui **Alexandru Paleologu** un răgaz de gîndire pentru a alege metafora care-i face plăcere, însă criticul mi-a replicat scurt, orgolios, că n-are nevoie să încerce să-și amintească, întrucît el își amintește tot timpul un vers din **Note de toamnă** de **Bacovia**: „Grăbite, trec frunze liberate”. În plină vară, memoria se lasă împlînzită de sonuri bacoviene.

■ **MÎNĂ LIBERĂ.** Tocmai venise de la bibliotecă, apoi îi sosiseră musafirii, avea multe lucruri de făcut, așa încît nu de metafore avea timp în clipa în care am sunat. Poeta **Doina Uricariu** era copleșită de imagini casnice, domestice, trebuind să devină degrabă o amfitrioană impecabilă. N-am timp, trebuie să predau ancheta mîine. Atunci, fă ce vrei, alege tu o metaforă din poemele mele. Să văd ce gust ai! Am mînă liberă, prin urmare, așa că pot răsfoi ultimul volum, **Ochiul atroce**, căutînd o poezie pe care o știu dinainte de a fi publicată și care mi-a plăcut, țin minte, foarte mult. Se intitulează **Fructe sărace**. Mina mea liberă a scos, așadar, aceste trei versuri din poem: „Copiii cu pielea pe oase, negri de dade,/ Corcodușe de ceară, luminări acrișoare la gust,/ Scaieți împînziți de animale rătăcite”.

■ **MODERAȚIE.** Din ceea ce mi-a spus **Cezar Baltag**, am transcris totul, pentru moderația confesiunii: „În momentul de față, nu-mi vin în minte acele metafore care m-au fascinat și fascinează încă, deși cred și eu, ca mulți alții, că metafora nu e totul în poezie. Iată însă niște versuri mai vechi care mă obsedează de cîteva săptămîni («metaforele» să fie pricina?). Citez din memorie: «Pe seară la vremea cinii/ Au lătrat cîinii ruginii/ Și-am privit într-o fin-tină/ Și-am văzut lumea bătrînă.../ ...Du-te, du-te, nevăzute,/ Nu mai face ris în curte...»”. Recunoașteți poezia?

OLAC ■

■ **DOAMNA ȘI DOMNUL CĂRTĂRESCU.** În biroul poetului **Florin Mugur** de la Editura Cartea Românească s-a strâns mai multă lume, bat la ușa abia întredeschisă, bună ziua, o, ce plăcere, ia, uite, domnule, doamna Cărtărescu, sărut mîna, felicitări, casă de piatră, bună ziua, domnul Mugur, salut Mircea, da, dragă, chiar s-au căsătorit, mulțumesc, bine, cea mai frumoasă metaforă e-n **Creion** de Tudor Argezi, foarte bine, foarte bine, domnul Mugur, dar care dintre versuri, astea, dragă, uite, cită grație, ce rafinament, „Obrajii tăi mi-s dragi/ Cu ochii lor ca lacul,/ În care se-oglesc/ Azurul și copacul./ Surîsul tău mi-i drag,/ Căci e ca piatra-n fund,/ Spre care-noată albi/ Pești lungi cu ochi rotund”, superb, bună ziua, domnul Mugur, mulțumesc, sărut mîna, doamnă Cărtărescu!

■ **LOCURI COMUNE?** În timp ce-și strînge hîrțile de pe birou și bea un pahar cu apă, îl întreb pe **Ioan Buduca** dacă lui îi plac metaforele și dacă spiritul ironic suportă, în genere, astfel de delicatețuri poetice, dacă nu cumva ironia e trufașă și arogantă cu lirica. Ce-i cu asta, hai să mergem, coborîm scările și în stradă răspunde iute, o metaforă, da, poftim una, „Timpul e un fluviu”, despre poziția asta Borges zicea că e lo-

cul comun cel mai profund, azi n-am idei și nici nu-mi stă gîndul la literatură.

■ **LECȚIA DE LATINĂ.** Puțin a durat pînă ce **Radu Albala** să aleagă un vers din cele care i-au reținut atenția și telefonul a început să zburîie. S-a oprit asupra unui pasaj din **Eneida** (VI; 268) de Vergiliu. Tocmai a scos din raft cartea și-mi citește, în original, textul buclucaș: „Ibant obscuri sola sub nocte”. Cum adică, n-are nici o logică, ce vrea să spună că umblau întunecați în noaptea singură? Ei, vezi, dragă domnule Teșosu, așa am pățit și eu în liceu, cînd credeam că e o ghicitoare, în realitate e un procedeu stilistic, o **hypallagen** (a, da, o hipalagă!) sau o **enallagen**, cum i se mai spune, și înseamnă că trebuie să traducem altfel, exact pe dos, adică așa: „Umblau singuri în noaptea întunecată”. Mda, acum e limpede, să vedem dacă am transcris corect, deci, „Ibant obscuri sola sub nocte”, **nocte** e în ablativ, nu?

■ **LA RÎND.** Prozatorul **Mircea Horia Simionescu** stă la rînd la Fondul literar, azi e o zi fastă, i-a apărut în librării **Trei oglinzi** și acum se plătesc drepturile de autor. Îl țin de vorbă, pierde rîndul, îmi scrie pe o hîrtie două versuri din Dosoftei: „Peste luciul cu genune/ Trec corăbii cu minune”, apare și criticul Virgil Podoabă și, pînă schimbăm alte cîteva cuvinte, rămîne din nou ultimul la rînd. O ia de la

capăt, eu plec, număr persoanele din fața lui **Mircea Horia Simionescu**, una, două, trei..., unsprezece, într-o jumătate de oră rîndul va dispărea.

■ **SINCERITATE.** Să-ți spun drept, zice **George Arion**, mie cel mai mult îmi place un vers bacovian din **Lacustră**: „Aud materia plîngînd”. Cam asta e!

■ **BILETUL.** Ne-am întîlnit în fața librăriei „Cartea Românească” și și-a amintit că-l rugasem ceva. Prozatorul **Costache Olăreanu** scoate o hîrtie frumos împăturită pe care scrie caligrafic, cu pixul: „În cuibar rotînd de ape, peste care luna zace”. E clar, **Călin** (file din poveste). Zimbește, parcă sint personajul lui din ultimul roman, dragă Pavelicule, uite, eu îți spun o metaforă pe care sper ca tu s-o recunoști...

■ **CRINUL DIN VALE.** Deși poet, **Gheorghe Istrate** a fost sedus nu de o secvență lirică, ci de stilul artistic al unui critic, stil superb, cu somptuoziități de plantă exotica. E finalul cărții **Viața lui Mihai Eminescu** de Călinescu, în care spiritul eminescian e înălțat la dimensiunea hiperbolică a geniului: „Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate și cite o stea va vesteji pe cer în depărtări, pînă cînd acest pămînt să-și strîngă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale”. Eminescu, nume al poeziei.

Nu există metaforă care, chiar în absolutul preferințelor, să spună totul despre un scriitor și nici memorie infailibilă care să nu înșele, discret și involuntar, spiritul însetat de poezie. O alegere e însă o stare de spirit și ea spune ceva despre un anume teritoriu al gîndului, care poate lua și forma unui anotimp, și-a unui sentiment, și-a unei disponibilități. O metaforă, înțelegă în întregime haloului poetic, iar nu în îngustimea didactică a imbinărilor de cuvîne, ascunde în sensurile ei condensate atîta esență spirituală, încît, uneori, nici o carte întreagă n-o poate cuprinde între copertele ei. Luați infinitatea de metafore pe care regnul poetic le-a produs în durata lui incalculabilă și veți vedea că literatura are atîtea cercuri concentrice ale geologiei sale artistice, încît încercarea de a le străbate echivalează, simbolic, cu o călătorie spre centrul pămîntului.

O SUTĂ DE POEȚI ÎNTR-UN VERS

Poezia trebuie să fie ca fulgerul, spunea Tudor Vianu. Intensă și luminoasă, încărcată de tensiune și scriptoare. O descărcare a spiritului în noaptea memoriei. O irizare a întunericului. Definiția aceasta, ce poate ține loc de portret ideal pentru poezie, dă însă și o măsură despre ce poate deveni sufletul poetului în clipe de supremă încordare spirituală. O întreagă limbă literară strinsă în transparențele unui vers e chiar linia de lumină pe care talentul o străbate de-a lungul unei clipe fugoase ce poate închide o revelație. Un poem într-un vers arată foarte bine de câtă concentrare trebuie să fie în stare un poet pentru a face limba să vorbească în toate înțeleșurile ei. Un poem de un vers poate echivala cu răbufnirea unor acumulări prelungi, cu o întredeschidere a pleoapelor în care se răsfringe imaginea unei

lumi infinite. A prinde însă întreaga creație a unui poet într-o succesiune fulgerătoare de imagini, ele însele de natura poeziei adevărate, e o probă de virtuozitate la fel de mare ca și efortul grațios al autorilor înșiși. A stringe într-un vers profilul unui poet e chiar un mod de a face un portret de natura inefabilului, tras rapid în liniile celui mai pur lirism. Iar ceea ce face Traian Stoica în aceste nenumărate asemenea versuri, din care iradiază reflexele perlei, e proba cea mai convingătoare că definițiile sale lirice sînt fragmente de poezie autentică, cristale fosforescente care dau, adunate, conturul unei pietre prețioase pe care doar un ochi privilegiat o poate zări în viață. Să recunoști într-un singur vers reflexele lirice ale unei biografii mult mai nuanțate e tot mai o astfel de dovadă că autorul lor e, deopotrivă, cunoscător desăvîrșit al poeziilor române, că urechea sa recunoaște degrabă sunetul lor fundamental și că el însuși poate reproduce cu ușurință tonalitatea la care cîntă diapazonul fiecăruia din autori. O cunoaștere, dar și o mare devoțiune și dragoste pentru ei. Rezultatul e un fragmentarium liric, un caleidoscop în care lirica română, de azi și de altădată, are vibrațiile unei orgi somptuoase prin tuburile căreia trece aerul sonor al unei superbe simfonii. Versurile de față sînt astfel de sunete din care prinde viață o melodie memorabilă. (Radu G. Teșosu)

G. BACOVIA

Un alchimist preface tot plumbul lumii-n aur.

ION BARBU

Din numere și linii un cîntec pur dedus.

EUGEN JEBELEANU

Deasupra: nici săbii, luna albită de spaimă...

VLAICU BĂRNA

Vechi turnuri ogliindite în bruma veacurilor.

GELLU NAUM

Ca un fluviu curge heraclitian pohemul...

LUCEAFĂRUL (cu sfială)

Sfînt pisc etern sub nimbul reginei nopții albe.

TUDOR ARGHEZI (cu sfială)

S-a potrivit ca-n fagure-n verb filtrata miere.

B. FUNDOIANU

O Herță gloduroasă mutată în Parnas.

ZAHARIA STANCU

În simplul poem ard focul din sînge, cîmpia...

NICOLAE LABIȘ

În literă-i gravată pentru-o ciută lacrimă...

MIHAI CODREANU

În sonet ca-n statuă e urma unui suflet.

OCTAVIAN GOGA

Vers nuntit cu doina, sol al vrerii de dreptate.

GEORGE COȘBUC

Ca-ntr-o casă a lor sălășluiesc țărani-n vers.

AL. PHILIPPIDE

Un vis visez de zbor în pisc de inedit azur.

V. VOICULESCU

Un somptuos amurg pe cerul poeziei.

MARIN SORESCU

Ca niște mingi de ping-pong sar silabele-n destin.

ION PILLAT

Poemul într-un vers ca marea într-o scoică...

CICERONE THEODORESCU

Ocnaș muncit să scoată cleștarul din cuvânt.

RADU BOUREANU

Hamac îmi sînt: cuvîntul, metafora, culoarea.

ȘTEFAN ROLL

Metafora nu-nnăbușe ritmata inimă.

LUCIAN BLAGA

Pan deșteptat, prin naiul său tăcerea cîntă.

ARON COTRUȘ

În verb pietros, colțuros stau eroii ca-n munți.

ION MINULESCU

Pipa rîde, soba rîde, gura rîde... clown trist.

PERPESICIUS

Ars iris oglindit în dunărene ape.

G. CĂLINESCU

Bărbatul apă vie avea în călimară.

VLADIMIR STREINU

Se-nfășură-n singurătate ca toamna-n ceață.

TUDOR VIANU

Poftit să vină-n vie spre a se regăsi.

LENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU

O grijă-n suflet de-o floare și limba română.

VASILE CĂRLOVA

Din ruinuri ies totuși razele nădejdi.

DIMITRIE BOLINTINEANU

Vii tropote în cavalcade cu vîntul rivale.

O SUTĂ DE POETI ÎNTR-UN VERS

ALEXANDRU MACEDONSKI

Darnic nabab în vers cu-opale adevărate.

D. IACOBESCU

Fizia ucigașă boltește-un cer la fel.

PETRE STOICA

Tandrețe pentru lucruri, ființe și mărar.

ADRIAN MANIU

Ca-ntr-un tablou trăiește din străfunduri țara.

VASILE ALECSANDRI

Visează cum în luncă prelude cîntăreața.

ION VINEA

O stea veghează pur tristețea din adîncuri.

AL. SIHLEANU

Vinul viei ce-a cîntat-o doar l-a degustat.

AL. DEPĂRĂȚEANU

În vară la țară lira începe să cînte.

GEO DUMITRESCU

Aleargă să alunge comode certitudini.

RADU CĂRNECI

Continuă nuntire de catifea și miere.

ION GHEORGHE

Ochi virgin răsfrînge ev, ca-n a doua naștere.

ALEXANDRU CĂLINESCU

Pe bancă-n parc trist stă ftizia cu poeții.

MAGDA ISANOS

Duios cuvînt copilului, florii și morții.

EMIL BOTTA

Poetul ce-și topește tragica mască-n sînge.

RAYMONDE HAN

Cu mari finețuri zăpada ninge în poem.

VASILE NICOLESCU

Dans pur de cuvinte în volute diafane.

CAMIL PETRESCU

Uimit vede Ideea, duios pe Kicsikém.

ALEXANDRU BAICULESCU

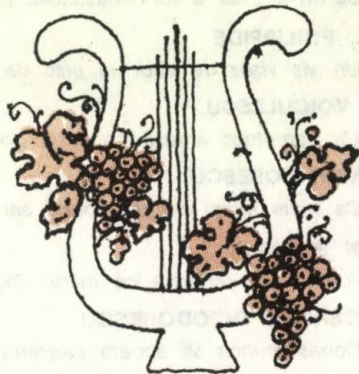
Un loc timpuriu presimțit în Calea Lactee.

ION ELIADE RĂDULESCU

Ca-n vînt un plop tremură fata-n prag de iubire.

DEMOSTENE BOTEZ

În suflet cad ca-n urbe tristeți duminicale.

MIHAIL SĂULESCU

S-a-nfășurat în legendarul suflu-al morții...

VIRGIL GHEORGHIU

Inima-i leagănă Euterpe, Polymnia...

SIMION STOLNICU

Un zbor de pe un pod spre un punct vernal visat.

CAMIL BALTAZAR

Țesute-n transparente moartea și dragostea...

ION ȘIUGARIU

Pleoapa-i cade pe draga-i pădure ardeleană.

D. CIUREZU

Har frust merit să iconească om și sat oltean.

ADRIAN PĂUNESCU

Mai rezistă încă lira ultrasentimentelor...

DIMITRIE STELARU

A bea ca pe o izmă toată Neliniștea.

IULIAN VESPER

Drum din ceșos septentrion în luminat tărîm.

MIHAIL CRUCEANU

O sută de ani-flori pus-a în coș trecutul.

ILARIE VORONCA

Corabie intrată-n cascade de imagini.

D. ANGHEL

Emană un parfum dinspre cuvînt și floare.

ALICE CĂLUGĂRU

Vis ce ivește o mereu neatinsă oază.

BARBU NEMȚEANU

Un trenșor ce-i zîmbet în tristețea-i pală.

ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ

Stăpîn pe verb și vis, la rîndu-le stăpîne.

ȘTEFAN PETICĂ

Cîntarea abia-ncepută și-a frînt albul arcuș.

ȘT. O. IOSIF

Aruncă vâl melancolia peste munți și sat.

MARCEL GAFTON

Silaba-i o teroare și virgula un chin.

ELENA FARAGO

Îtinse mîini a rugă către un dor de viață.

I. M. RAȘCU

Nostalgic ochi copilului de ieri și-azurului...

N. MILCU

De-atîta viață-nchisă-n el mormîntul cîntă.

ARTUR ENĂȘESCU

O umbră, la rever cu floarea poeziei.

EMIL GIURGIUCA

Inima cu stele strînse'n țarină ardeleană.

VIRGIL TEODORESCU

Zbor peste munți de vise spre umana inimă.

CONSTANT TONEGARU

Fantast din bîlci visarea se despletea-n spații.

MIHU DRAGOMIR

Dor nestins de viață în cupa de cerneală.

ION TH. ILEA

S-a vrut cu pumnul strîns și dinamită în cuvînt.

GEORGE DAN

Schimbă timona-n liră să cînte om și mare.

MIRON RADU PARASCHIVESCU

Rapsodul e acum cîntat de el nume de steag.

STELIAN CUCU

Ca păsările-n ceas de-amurg trec triste visele.

AUREL RĂU

Portret în arbori suitori spre gînditoare stea.

ION BĂNUȚĂ

Candid poetul urcă pe diavol în Olimp.

GHEORGHE TOMOZEI

Cuvîntul nu-l ucide, ci-l înfloră și mai viu.

HORIA FURTUNĂ

Îvit carul morții prin perdeaua de imagini.

CLAUDIA MILLIAN-MINULESCU

Vis derulat pe un viu ecran multicolor.

VICTOR EFTIMIU

E poezia o veșnic nouă dimineață.

MODEST MORARIU

Din timp nostalgia vine pe-o stradă pavată.

ION SOFIA MANOLESCU

Cuvintele sînt fluturi și ceață în rozete.

COSTACHE CONACHI

În sama Afroditei numai leșin și-oftat...

N. GRIGORE MĂRĂȘANU

Inima-i insulă înconjurată de fluvii.

TRISTAN TZĂRA

Își vrea poetul visul ieșit din pălărie.

EMIL GULIAN

Albă fată desenată-n zbor de pasere'n cer.

CEZAR BOLLIAC

Poezia e-n nuanță și-n stratul celor mulți.

DULIU ZAMFIRESCU

Cîntă Athena și graurii verii române.

PANAIT CĂRNA

Înălță curcubeul iubirii peste lume.

AL. T. STAMATIAD

Floarea iubirii moarte pe-o roză etajată.

AL. ANDRIȚOIU

Sculptează alfabetul c-o daltă de-azur pur.

TEODOR SCARLAT

În viață urmărit-a al imaginii zbor alb.

I. VALERIAN

Pescărușii însoțesc caravana gândului.

FĂNUȘ NEAGU

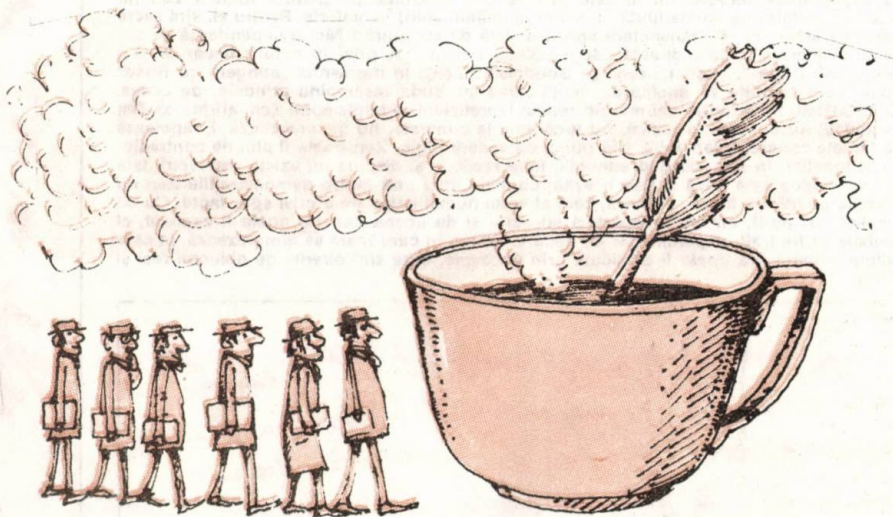
Ninge cu metafore-n inima-i metaforă.

P.S.**CAPȘA (I)**

De-atîta suflu liric, se aburea vitrina.

CAPȘA (II)

Nu-n Cale, ci pragul în Istorie ducea...

HAIKU ȘI POEMELE ÎNTR-UN VERS ALE LUI ION PILLAT

În poezia niponă există un gen de creație de o surprinzătoare scurtime, un poem cît suflul unei respirații, trei versuri cu o lungime de șaptesprezece silabe (5—7—5). Este poezia haiku, apărută spre sfîrșitul Evului Mediu, pe fundalul unei întregi mișcări estetice, generată de filosofia budistă Zen și devenită expresia ei poetică. Practica sa, scrierea și lectura haikului nu sînt altceva decît un exercițiu spiritual. Un haiku desăvîrșit presupune, așadar, o experiență anterioară, identificată cu starea de iluminare pe care japonezii o denumesc satori. Pornind de aici, cuvintele poemului au menirea de a produce cititorului acea stare de spirit ce caracterizează expresia anterioară a poetului, ca o fișnire a unei a doua evidențe, pe care o desemnează, și la care ele trimit, dar care, de fapt, nu se află în ele. De aceea, credem, un poem haiku nu poate fi înțeles în afara unei oricît de succinte teoretizări a budismului Zen.*

Revenind la poemele haiku, să notăm că specificul lor constă, pe lîngă alte caracteristici, într-o perfectă echilibrare în plan formal a artei poetice care stă la baza lor: a sugera fără a descrie. Aceasta se realizează pe plan lingvistic prin folosirea verbelor la moduri impersonale, prin eliziunea subiectului și chiar a predicatului, cu introducerea unei atemporalități și universalități spațiale.

În continuare, vom căuta să subliniem diferența dintre spiritualitatea extrem-orientală și cea europeană, nu din punctul de vedere al „exotismului” care emană aparent dintr-un poem haiku, ci din forța prin care sugerează o întreagă lume într-un grăunte de nisip. În acest scop am considerat semnificativă comparația între haiku japonez și poemele într-un gînd ale lui Ion Pillat, care, pentru mentalitatea europeană, ar putea constitui un exemplu de concentrare a ideii, fără a reuși însă să atingă prin spontaneitate profunzimea la care aspiră și pe care o realizează poemul nipon.

* Budismul Zen propune o nouă perspectivă asupra vieții, o perspectivă „eliberatoare”. Aceasta se realizează prin eliberarea energiilor naturale, proprii fiecăruia, a tuturor impulsurilor creatoare, inerente ființei umane. Zen se adresează faptelor din realitatea imediată, experiențelor personale, și nu cunoașterii prin optică livrescă. El trimite la experiențele directe, nu la cele primite prin intermediar. „Pentru inițiații Zen nu există dualitate; nu există luptă între finit și infinit, spirit și materie. Pentru ei, sînt sacre anumite sentințe: «O transmitere specială, fără de scriptură; / Nici o dependență de cuvinte și litere; / O cale directă către sufletul omului; / A privi în natura fiecăruia și a atinge pe Buda»”. (V.R. Linsen, Le Boudhisme Zen). În momentul „atingerii cu Buda” toate contradicțiile se anulează, identificarea cu Buda înseamnă armonie; de aceea, D.T. Suzuki, unul dintre cei mai de seamă teoreticieni ai budismului Zen, afirmă că Zen niciodată nu explică, ci indică, nu face apel la contexte, nu generalizează. El apelează la faptele concrete, tangibile. Din punct de vedere logic, Zen poate fi plin de contradicții și repetiții. În Zen existînd armonia, între realitate și discurs nu există deosebiri. Iată de ce, logica este falsă și Zen o evită; ca atare, nici una dintre demonstrațiile Zen nu trebuie privită ca finală, decisivă, căci el arată numai calea de a privi spre fapte. Cu cît explici mai mult, cu atît îndepărtezi adevărul și de aceea Zen nu poate fi explicat, el trebuie să fie trăit, experimentat de fiecare. Starea în care toate se armonizează, în care atîngi infinitul, nu poate fi explicată prin concepte, care sînt diferite de obiectul real și finite.

E doar e un om!
Sunt om, sunt om (ai- un suflet și e ch 心)
Dar n-are n-ut plîns și bocet de muiere
Să-lupte pentru frumos e mult mai greu:
O compană în zile de durere

Ion Pillat

古池
や
蛙
と
び
こ
む
水
の
音

Nu există informații că Pillat ar fi cunoscut **haiku** în forma lui originală. Cert este însă că prin intermediul culturii franceze, căreia îi datorează în mare parte formația sa intelectuală și artistică, el a cunoscut și admirat poezia și arta niponă. Ca o dovadă a impresiei pe care aceasta a lăsat-o în sufletul său este faptul că în volumul **Întâlniri** (1939), Pillat dedică pictorului japonez Hokusai un întreg poem:

*Și la măsura ta, lărgindu-i rama
Cu-o trăsătură de penel senin
Culegi din nori eternul Fuji-Yama.*

Dar tocmai pentru că poemele **haiku** nu i-au fost accesibile în original, e cu atât mai semnificativă o comparație între **haiku** și versurile lui Pillat, pentru că sub forme, în general, identice se văd mai ușor deosebiri de sensibilitate și de viziune între poezia japoneză și cea europeană.

Mișcarea interioară, trăirea din poemele sale, Bashô, cel mai valoros autor de **haiku**, o realizează implicând toate cuvintele, dînd în același timp o senzație de instantaneitate. Seli Osuga Otsuji, un alt mare teoretician al budismului Zen, spunea că momentul **haiku** este un moment estetic în care cuvintele ce au generat trăirea și trăirea însăși devin una, iar Kenneth Yasuda vorbea despre atemporalitatea naturii în **haiku**, despre faptul că în **haiku** omul și mediul înconjurător formează un tot armonios și în acest tot se mistuie sentimentul timpului.

Și tocmai această senzație de instantaneitate de care vorbeam o urmărește și Pillat în unele din poemele sale într-un vers:

Iarnă

În zare zurgălăi de sănii... Suflet nins.

Sfîrșit de iarnă

Cocorii țipă. Ghița din suflet mi se sparge.

Plajă

Nisip, talazuri, spume și scoici - tu, nicăieri.

În gîndirea occidentală natura este opusă omului, ea este fizică, materială, pe cînd în filosofia zen „problema naturii este problema vieții umane.” Nu este însă vorba de resemnare, ci de participare, asimilare și chiar identificare cu natura. Natura poate spune omului ceva despre ea; înțelegînd-o, omul se înțelege pe sine. Întoarcerea la subiectivitate și intuiție este, de fapt, o întoarcere la natură:

*Fără penel
salcia pictează
pe vînt.*

Kikuto

Faptul că autorii **haikurilor** erau inițiați ai budismului Zen a făcut ca acest gen de poe-

zie să capete contact cu viața în viziunea filosofiei respective. În aceste poeme viața este sursa celor trei versuri. Simplitatea formei **haikului** încearcă să redea simplitatea în perfecțiune a naturii. Poezia nu e o construcție artificială, ci expresia directă a unei trăiri. Poetul de **haiku** face apel la inconștientul din el (deci la natură, în accepția zen) pentru a crea. Artă lui e expresia mișcării interioare a spiritului, ea nu dă impresia de construcție, ci de creație spontană. Spre exemplu:

*În cîntecul greierului
nici un semn
că va muri curînd.*

Bashô

Principiul fundamental al „artei poetice” **haiku** este identitatea actului de creație cu actul iluminării, cu acea străfulgerare de intuiție și sensibilitate care într-o fracțiune de moment deșteaptă în spiritul poetului un adevăr primordial. Poemul este expresia nemijlocită a adevărului revelat. De aceea, suflul poemului **haiku** durează atât cît durează acea străfulgerare de intuiție. Este o străfulgerare de gînd care nu se poate exprima decît printr-un singur cînt.

*O floare neștiută
de păsări și fluturi:
cerul toamnei.*

Bashô

Acea intuiție poetică nu poate fi repetabilă și deci nu poate fi exprimată decît o singură dată.

La Pillat vom întîlni aceeași idee exprimată în mai multe feluri. Astfel, **Popor nomad** are două variante:

I. Cu norii și cu vîntul porneam, pămîntul sta.

Ion Pillat

*II. Foc stins, cort strîns, pustiul și pulberea
plăcării.*

Pentru **Friză** avem trei variante:

*I. Strunindu-și calul, sare prin veacuri ne-
mîșcat.*

*II. De cînd îți legi sandala, s-au dezlegat mi-
lenii.*

*III. Pe piatră stau eroii, în ea dorm zei as-
cunși.*

Arta poetică are de asemenea trei variante:

I. Nu vorbele, tăcerea dă cîntecului glas.

*II. Iubiri, dureri, amurguri, un vers în scrum
de ani.*

*III. Din teascurile vremii plîng lacrimă de
vers.*

În continuare, vom lua ca exemplu acel **hai-
ku** al lui Bashō, considerat o culme a genului:

*Furu ike ya Străvechiul lac.
Kawazu tobikomu broască ce plonjează,
Mizu no oto. clipocitul apei.*

și poemul **Melancolie** al lui Ion Pillat:

Foșniră împușcate, lungi aripi. Dor tîrziu.

Atît **haikulu**, cît și poemul lui Pillat sînt con-
stituite din cîte două segmente. În cazul poe-
mului lui Pillat avem de-a face cu două pla-
nuri: planul real, obiectiv (foșnetul aripilor) și
planul subiectiv: starea sufletească a poetului,
care devine un fel de primat în poezie (dor tîr-
ziu). Starea interioară apare explicită, expusă.

În cazul **haikului** avem două elemente de
real: primul element este ambianța generală
(lacul străvechi sugerînd nemișcarea), al doi-

lea este percepția subită, momentană (clipoci-
tul apei provocat de mișcarea broaștei), expri-
mată tot prin elemente ale realului.

Deci, în timp ce la Pillat starea interioară
este explicită, în **haiku**, aceea percepție subită
este implicită, ea izbucnind din întîlnirea celor
doi poli componențiali.

O tot atît de importantă deosebire de con-
strucție constă și în faptul că la **haiku** termenii
de legătură dintre cele două elemente compa-
rate sînt sugerați în codul cultural comun au-
torului și cititorului. Să luăm de exemplu un
haiku:

*Floarea de camelie
a alunecat, o lacrimă
căzînd.*

Bashō

Între cele două părți ale **haikului** este evident
că nu există nici o legătură, dacă ne raportăm
la conținutul de realitate al termenilor. Dar,
prin faptul că textul poetic le unește, în mod
implicit chiar în momentul lecturii, simțim cei
doi termeni ca intim legați în virtutea unui ele-
ment secund, absent. „Lacrima” cuprinde între
înțelesurile sale și pe acela de „alb”. Ar putea
fi nota comună între acest cuvînt și „floarea
de camelie”. Dar, în virtutea notei comune,
sensuri ale ultimului cuvînt (tristețe, nostalgie)
se proiectează asupra primului. Procesul este
și invers; sensuri din „floarea de camelie” (pu-
ritate, suavitățe, imaculat) luminează cuvîntul
„lacrimă”. Lectura este astfel mai complexă:
ea depășește stadiul unei singure note co-
mune — alb, pentru a ajunge, unind elemen-
tele, aparent opuse, la o totalitate unitară de
înțelesuri.

În poemele lui Pillat, în schimb, termenul de
legătură dintre cele două elemente este expri-
mat în titlu.

Vecernie

natură	cultură	natură
<i>Ca stropi de ploaie</i>	<i>toaca, și clopotul</i>	<i>furtună</i>
sunet slab	slab	puternic
	puternic	puternic

Începutul acestui poem („Ca...”) într-un vers
stabilește analogia dintre cei doi termeni apa-
rent dispați (natură și cultură). De aceea,
ceea ce găsim la nivelul lecturii imediate este
de la bun început situat la un nivel absolut.
Nota comună care unește cei patru termeni
este sunetul. Primii doi termeni sînt legați de
caracterul slab al sunetului, iar ceilalți doi, de
cel puternic. La acest prim nivel de lectură,
avem de-a face cu o simplă comparație. Ea nu
încheagă un univers poetic, un sistem semnifi-
cativ, autonom și complet, și acest lucru nu
s-ar realiza niciodată (nici în mintea celui mai
speculativ cititor), dacă nu ar exista titlul, **Ve-
cernie**, prin ambivalența sensului său („mo-
ment al serii” și „slujbă”) este termenul care
dă a treia dimensiune a acestui spațiu poetic.

„Toaca” și „clopotul” se leagă în mod firesc
de „vecernie”, ca date ale unui ritual creștin.
Prin faptul că ele sînt comparate cu „stropi” și
cu „furtună”, cele două elemente naturale de-
vin parte a unui ritual analog, dar proiectat la
dimensiuni cosmice. Deci, sugestia de cultură
și proiecția astronomică sînt unite prin titlu
într-o viziune amplă. Ne dăm seama că este
vorba de o vecernie cosmică.

Între **haiku** japonez și **Poemele într-un vers**
ale lui Pillat ni se pare că ar sta ca formă în-
termediară un alt fel de **haiku**.

Ce sugerează acest **haiku**?:

*Puterile lucrează în istorie.
Ascuns acționează
pe fundul mării vulcanii.*

Nu este altceva decât un aforism al lui Blaga: „În istorie puterile irezistibile lucrează în ascuns: ca vulcanii pe fundul mării.”

Istoria — — — — mare

acționează
ascuns

puterile — — — vulcani

irezistibile

Deci cumul de opoziție:

vulcani — mare

foc — apă

fund — suprafață

intermitență — permanență

Un alt aforism al lui Blaga: „Există ascunzișuri ale sufletului ușoare ca umbrele; ele dispar de îndată ce încerci să le luminezi”. Sub formă de **haiku** acest aforism ar suna așa:

Ascunzișuri ale sufletului,
umbre ușoare,
dispar odată cu lumina.

În aforisme termenii nu sînt sugerați, ci exprimați, dar textul nu are nevoie de titlu pentru a fi înțeles, el se explică singur.

Deci în **haiku** cei doi termeni **A** și **B** sînt prezenți în text, în timp ce cel de-al treilea termen care îi leagă, **X**, e absent în text, dar sugerat în codul comun autorului cu cititorul.

La Pillat, cei doi termeni **A** și **B** sînt de asemenea prezenți în text, iar cel de-al treilea îl găsim exprimat în titlu.

În aforismul lui Blaga, al treilea termen este indicat în text.

Între poemul lui Pillat, care nu se poate dispensa de titlu, acesta fiind de fapt „cheia” poemului, și **haiku**, a cărui semnificație este sugerată, ar sta deci, ca formă intermediară, aforismul, al cărui text se explică singur. În demonstrația noastră am ales aforismul ca termen de comparație pentru că, pe lângă forma sa concisă, ni s-a părut că se apropie mult și prin conținutul său — rezultat al unor căutări filosofice — de intenția poemului **haiku** — expresie a înțelegerii sensului existenței.

Esențial la Pillat este deci faptul că reușește să surprindă acel moment estetic instantaneu, că surprinde într-un singur vers o idee, idee din care se poate dezvolta un poem întreg,

după puterea de realizare a fiecărui cititor. „Pentru Ion Pillat, conceptul de poezie pură înseamnă maxima claritate, evitarea oricărei răsuciri formale și concentrarea ideii pînă la un singur vers”.

De altfel, la o cercetare atentă, vom observa că Ion Pillat uneori și-a stilizat într-un vers idei mai ample, exprimate anterior în pastelluri.

Ciocirlia în volumul **Amăgiri** (1914—1916)

*Dar sus, sus prin spirale de fum, spre Răsărit
Se-nalță-n zbor și suie pe scări de armonie.
Cetatea-n tîmpidare de fier n-a bănuț
Că, slobod, sparge cerul un vîers de ciocirlie.*

Ciocirlia în **Poeme într-un vers** (1935—1936)

Din praștia cîmpiei lumina cîntă sus.

sau: **Iarnă** din volumul **Satul meu**
(1923—1926)

*Ți-aduc omătul liniștit ce apasă,
Cu fulg ușure, ca o piatră greă
Pe o țarină, pe suflet și pe casă.
Ți-l las pe geamuri preschimbat în stea.
De-acum cîmpia va fi foaia nouă
Pe care sîinii-nseamnă stranii dungi,
Și-n tine, călătorule-o să plouă
Cu zurgălăi, cu amintiri, cu doruri lungi...*

Aceste două strofe revin mai tîrziu în **Poeme într-un vers**:

În zare zurgălăi de sîinii... Suflet nins.

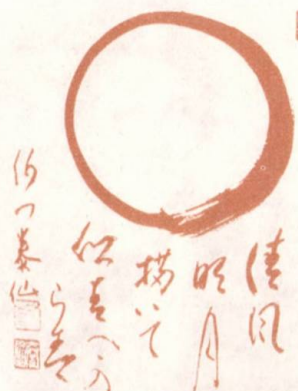
Vom observa în ambele cazuri că Pillat reia ideea, folosind chiar aceleași cuvinte, dar reușind tocmai ceea ce și propusese, de data aceasta, să redea acel cînt „cel dătător de mișcare”, iar celelalte rămînînd deschise — în accepția lui Umberto Eco — pînă la sfîrșitul poemului presimțit. Căci singur spunea în **Arta poetică**: Nu vorbele, tăcerea dă cîntecului glas.

Dar aici stă și diferența esențială între spiritualitatea orientală și cea europeană: în timp ce în **haiku** gîndul (iluminarea) și expresia lui (poemul) sînt un singur moment estetic, la Pillat, între intenția poetică și realizarea ei se interpune un laborios proces de sintetizare, de miniaturizare. Pillat însuși preciza în prefața la **Poemele într-un vers**: „Poemul într-un vers nu trebuie confundat cu epigrama greacă, rubaiul persan sau haikaiul japonez. Cîte trele corespund unui sentiment de concentrare lirică și cel mai descriptiv e și cel mai extrem-oriental. Poemul într-un vers aduce această concentrare la limită. El se prezintă față de un poem obișnuit ca o picătură de parfum în fața unui coș cu flori”.

Spontaneitatea și simplitatea poeziei nipone sînt produse ale unei atitudini de integrare și de participare la natură, de trăire și de expresie necenzurată.

La Pillat, simplitatea este în fond simplificare. Instantaneitatea este în poemul japonez o relaxare a conștientului. La Pillat, ea este o concentrare de gînd, un efort al conștientului de a se exprima cît mai concis.

Este, de fapt, deosebirea dintre două culturi, dintre două lumi: orientală și europeană.

EMPIREUL

...Și dacă ar fi, dacă ar exista un Empireu rezervat marilor poeți ai lumii? Un loc ideal în care marile Umbre ale Poeziei s-ar înțelege firesc, fără traducători?... El nu poate să nu fie, să nu existe în neinteligibilă, încă, radiofonie a universului, în memoria cosmosului care păstrează, înregistrează toate vibrațiile vieții. Și, în acest Empireu, în această rezervație, ce rămîne? Ce mai trăiește, după ce suflul poeziei s-a risipit în aerul Terrei? Rămîne indestructibilul, rămîne pulsația versului trimis în spațiu și care dăinuie și după ce postul emițător, Steaua, s-a stins, întrucît **azi o vedem și nu e...** Deși n-o mai vedem, ea există mistuită, în starea ei de emisie...

Nu cred să fie alei în acest Empireu al geniiilor. Nici pași în florile, nici riuri, — naiva proiecție umană a celor ce vor să se mute dincolo cu tot confortul natural, plus bagajul adunat de-o viață. Nu. Nimic nu există în acest Empireu al marilor nefericiți, care au dat, arzînd, un sens, fericirii umane, altfel neînțeleasă, jertfindu-se pentru toți. Nimic decît infinitatea fantastică de surse energice izvorînd dintr-un focar unic și recreînd, fiecare în felul său, literă cu literă, sunet cu sunet, vibrația luminii...

Să nu ne temem să ne jucăm, să fim copilăroși, închipuindu-ne acele surse de energie ale liricii universale, cum se interferează ele în spațiile siderale, post cu post, frecvență cu frecvență. Frecvența François Villon cu frecvența Goethe, frecvența Pușkin cu frecvența Shakespeare, a lui Eminescu și a lui Rimbaud, frântul care iubea birtul popular unde servea chelnerița impresionistă ce-i pune în față stacana imensă de bere și o căpătină de usturoi: Viața, cu alte cuvinte, pur și simplu existența deghezată într-o ospătărită robustă și rizăreată...

Rimbaud adresîndu-se românului tăcut care

corectează de zor șpalturile Timpului, Gazeta care vorbește de toți, care ne privește și în care intrăm toți... — Bătrîne contemporan, zice Rimbaud cu neliniștea și plictisul lui fără leac, lasă lucrul, hai să vorbim de viață mai bine, spune-mi ceva de pe la voi, cum era viața la voi, cum priveați voi, femeia, să spunem, pentru că, ... pentru că... **qui n'a pas connu la Femme n'a pas connu la Vie.**

Eminescu, lucrînd — nu pot bătrîne, Zețarul așteaptă, corecturile astea îmi mîncă sufletul...

Rimbaud, — spune măcar cum te cufundai tu în stele. Îmi îngădui? și murmură pe propria sa frecvență: Iar te-ai cufundat în stele/ Și în nori și-n ceruri nalte/ De nu m-ai uita încalte/ Suflul vieții mele./ În zadar riuri în soare/ Grămădești-n a ta gîndire/ Și cîmpiile Asire/ Și întunecata mare;/ Piramidele-nvechite/ Urcă-n cer virful lor mare/ Nu căta în depărtare/ Fericirea ta, iubite!/ Astfel zise mitica/ Dulce netezindu-mi părul/ Ah, ea spuse adevărul/ Eu am rîs, n-am zis nimica...

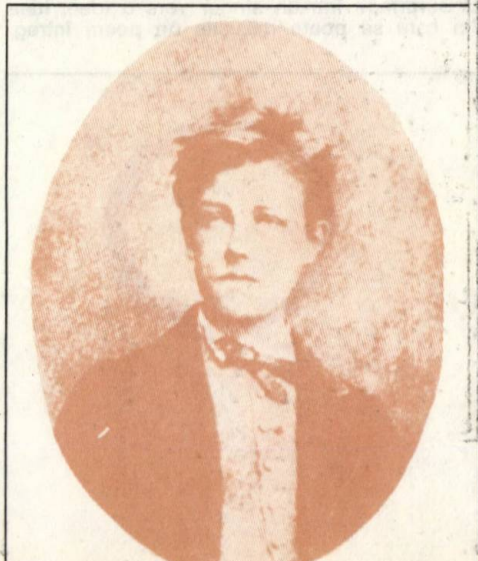
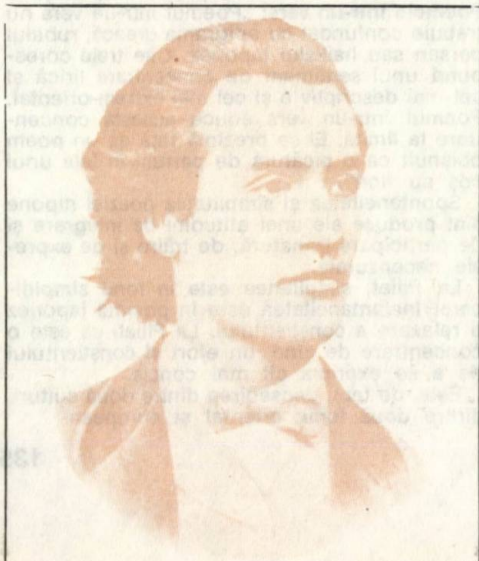
Bătrîne, să recunoaștem, nu prea ne-am bucurat de viață. Avea dreptate **Cette petite...** Și ce versuri!... **Dulce netezindu-mi părul/ Ah, ea spuse adevărul,** ți l-aș da pe Saturn, numai să-mi fi venit mie în virful condeiului versurile astea!...

Cunosc și eu viața, cunosc și eu Femeia, răsună în eter alt glas. Rimbaud se încruntă. Ce băgăreț!... Dar se luminează pe loc: e Rusul, Le Russe Bien, Pușkin! El recită cu ușorul accent al trecerii sale basarabene, dar numai Eminescu își dă seama, doar el știe, și ridicînd în fine ochii din șpalturi, ascultă zîmbind rozîndu-și mustața umezită de cafea:

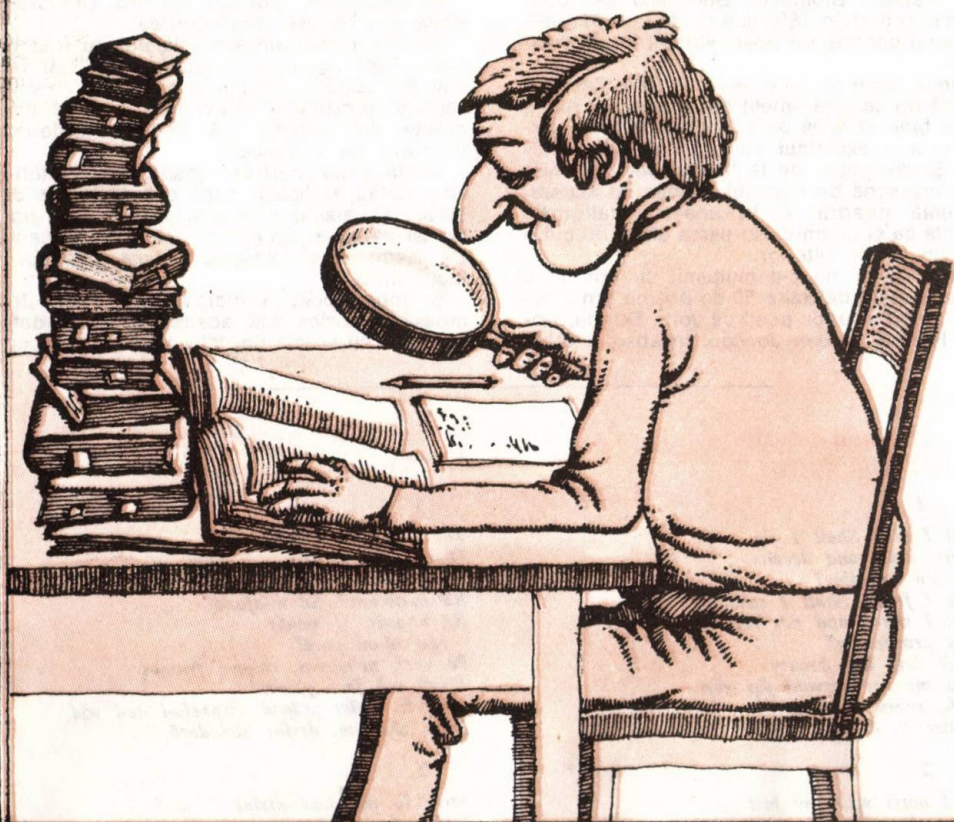
*Atît de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cîres
Și ca un înger dintre oameni
În calea vieții mele ieși.*

*Abia atîngi covorul moale
Mătasea sună sub picior
Și de la creștet pîn-la poale
Plutești ca visul de ușor...*

Interferența Eminescu—Rimbaud, cum nu se poate mai reală

INVESTIGATION

SHAKESPEARE, INEDIT

Un tânăr shakespeareolog din Kansas, S.U.A., Gary Taylor, care a lucrat timp de șapte ani și jumătate în Biblioteca Bodleiană a Universității din Oxford, Marea Britanie, pentru a pregăti o nouă ediție completă a operelor lui Shakespeare ce urmează să apară anul acesta, a făcut pare-se o senzațională descoperire. Procedind la o ultimă verificare a surselor, el a dat peste o culegere de poeme într-un volum manuscris, *in folio*, care se afla de 230 de ani în arhivele bibliotecii. În acest volum a găsit un poem de dragoste; fără titlu, compus din nouă strofe, atribuit lui Shakespeare. Pe baza caligrafiei folosite în volum, s-a apreciat că acest text manuscris datează din deceniul 1630—40, copiat deci după moartea poetului.

Poemul, pină la descoperirea lui Gary Taylor, a trecut neobservat, deși în cataloagele tipărite ale vastei colecții de manuscrise de care dispune Biblioteca Bodleiană s-a consemnat, o dată în 1895 și a doua oară în 1969, că tomul conține un poem atribuit lui Shakespeare.

Primul lucru pe care l-a făcut Gary Taylor a fost să nu se lase amăgit de succes. Se putea foarte bine să aibă de-a face cu un fals. Cercetătorul a examinat caligrafia numelui William Shakespeare de la finele poemului. Numele era scris de copistul anonim cu aceeași cerneală neagră și în aceeași caligrafie dreaptă ca și poemul. Nu părea ciuși de puțin a fi un adaos ulterior.

Gary Taylor nu s-a mulțumit cu atât. El a cercetat atent celelalte 50 de poeme din culegere atribuite unor poeți ca John Donne, Robert Herrick și Ben Jonson. În absolut toate

cazurile paternitatea s-a dovedit autentică.

Însuși istoricul culegerii vine în sprijinul autenticității poemului. Volumul a fost lăsat moștenire Bibliotecii Bodleiene de un bibliofil pe nume Richard Rawlinson, mort în 1755. Nu este decât vorba de un manuscris necunoscut, apărut din senin.

Încă nesatisfăcut, Gary Taylor și-a continuat investigațiile de detectiv literar, trecând la faza „forensică” a cercetărilor sale, cum spune cronicarul Herbert Mitgang de la New York Times. Tânărul shakespeareolog a studiat „corpul” poemului, recurgând la diverse metode savante, printre care concordanța computerizată a întregii opere shakespeareiene care indică cercetătorilor cât de des și în ce context a folosit Shakespeare fiecare cuvânt pe care l-a scris.

Investigațiile au continuat cu intensitate crescândă, extinzându-se la Biblioteca Muzeului Britanic din Londra, la bibliotecile Folger din Washington, Rosenbach din Philadelphia, la Colecția Huntington din California, la Harvard și la Yale — adică la toate deținătoarele de manuscrise din perioada respectivă — pentru a afla dacă a dat cineva de vreo urmă a acestui poem, atribuit lui Shakespeare, sau altcuiva, sau neatribuit nimănui. Răspunsurile primite au fost toate negative.

În concluzie, editura Oxford University Press și-a însușit descoperirea.

Primele reacții ale specialiștilor au fost variate, după cum vom arăta mai jos. Dar iată mai întâi textul poemului în engleză și în echivalențe românești. (Cuvintele în paranteze drepte din original completează evidentele omisiuni ale copistului.)

Există în text destule densități, obscurități și ambiguități; totodată, după cum se poate observa, mai ales la o lectură cu voce tare, poetul își îngăduie pe alocuri ieșiri din cadență. De asemenea, el folosește adesea asonanța în locul rimei.

Și totuși poemul încântă prin zicere frumoasă și muzicalitate, aceasta din urmă datorată mai cu seamă bogăției rimelor interioare.

A Lyric Attributed to Shakespeare

1

*Shall I die? Shall I fly
Lovers' baits and deceits,
sorrow breeding?
Shall I fend? Shall I send?
Shall I shew, and not rue
my proceeding?
In all duty her beauty
Binds me her servant for ever.
If she scorn, I mourn,
I retire to despair, joying never.*

2

*Yet I must vent my lust
And explain inward pain*

Poem liric atribuit lui Shakespeare

1

*Voi să mor? Voi să zbor
Depart de mreață, de vrajă,
Ce chinuri nasc doară?
Să m-ascund? Să m-afund?
Să m-arăt, și nici cî
rău să-mi pară?
Pe veci, ne'ndoios, chipu-i frumos
Slugă mă face plecată.
Simt în suflet prăpăd disprețu-i de-l văd,
Doar zbucium, desfăt niciodată.*

2

*Strig în vînt jindu-nfrînt
Și-nvinui de chinu-i*

by my love breeding.
If she smiles, she exiles
All my moan; if she frown,
all my hopes deceiving —
Suspicious doubt, O keep out,
For thou art my tormentor.
Fly away, pack away;
I will love, for hope bids me venter.

3

'Twere abuse to accuse
My fair love, ere I prove
her affection.
Therefore try! Her reply
Gives thee joy — or annoy,
or affliction.
Yet howe'er, I will bear
Her pleasure with patience, for beauty
Sure [will] not seem to blot
Her deserts, wronging him doth her duty.

4

In a dream it did seem —
But alas, dreams do pass
as do shadows —
I did walk, I did talk
With my love, with my dove,
through fair meadows.
Still we passed till at last
We sat to repose us for our pleasure.
Being set, lips met,
Arms twined, and did bind my heart's treasure.

5

Gentle wind sport did find
Wantonly to make fly
her gold tresses,
As they shook I did look,
But her fair did impair
all my senses.
As amazed, I gazed
On more than a mortal complexion.
[Them] that love can prove
Such force in beauty's inflection.

6

Next her hair, forehead fair,
Smooth and high; next doth lie,
without wrinkle,
Her fair brows; under those,
Star-like eyes win love's prize
when they twinkle.
In her cheeks who seeks
Shall find there display'd beauty's banner;
Oh admiring desiring
Breeds, as I still look upon her.

7

Thin lips red, fancy's fed
With all sweets wher he meets,
and is granted
There to trade, and is made
Happy, sure, to endure
still undaunted.

iubirea ce naște cu teamă.
Cînd draga zîmbește îndată gonește
Tot geamătul meu, dar mi-e greu
cînd se-ncruntă și visu-mi destramă.
Ci piei, bănuială, amară-ndoială,
Căci tu mi-ești călău ne'ndurat.
Ci zboară-n pustie, te du pe vecie;
Iubi-voi iubi, de visuri mînat.

3

Ar fi preaurit s-o-nvinui atît,
Să nu crezi cît nu vezi
dovezi de iubire.
De-aceea tu stăruie! Răspunsul ei dăruie
Plăceri — sau dureri
sau mîhnire.
Dar eu orișicum ca rob mă supun
Vrerii ei răbdător: gingășia
Nu pare, firește, cumva că umbrește
Virtutea, călcînd datoria.

4

Alături de ea, prin vis se făcea —
Dar visele trec, se petrec
precum umbrele, vai —
Mă plimbam și vorbeam
Cu draga aleasă, cu cea preafrumoasă,
prin pajiști de rai.
Colindînd pînă cînd
Am șezut spre odihnă în fin.
Cu lung sărutat, în brațe ne-am luat,
Comoara mi-am strîns-o la sîn.

5

Și vine subțire zefir să resfire,
Zburdalnic, săgalnic,
de aur coșifele ei.
Și eu le privesc ce scump văluresc,
Dar senina-i frumusețe în mreje îmi țese
simțirile toate, alei!
Astfel amețit, delung am privit
Un chip dăruit nemuririi.
Acei ce iubesc ușor deslușesc
Puterile desăvîrșirii.

6

Păr de mătăasă, frunte frumoasă,
Naltă și lină, frunte senină,
o cută n-o taie;
Scrise sprîncene, și printre gene
Ochi precum astre, gene albastre,
dulce văpaie.
În obraji, cine cată, vedea-va curată
Flamura marii frumuseți.
Dor naște și jînd cu-admîrare privind
Chipul cel fără de preț.

7

Roși buze subțiri — nesaț în priviri
De dulce-nfruptare răsare;
și de-ar fi a lor vrere,
Ce mult mi-ar mai place schimb cu ele a face;
Fericit, negreșit, dar neîmblînzit,
dorul încă-ar mai cere.

Pretty chin doth win
Of all [the world] commendations;
Fairest neck, no speck;
All her parts merit high admiration.

8

A pretty bare, past compare,
Parts those plots which besots
still asunder.
It is meet naught but sweet
Should come near that so rare
'tis a wonder.
No mishap, no scape
Inferior to nature's perfection;
No blot, no spot:
She's beauty's queen in election.

9

Wilt I dreamt, I, exempt
[From] all care, seems to share
pleasures in plenty;
But awake, care take —
For I find to my mind
pleasures scanty.
Therefore I will try
To compass my heart's chief contenting.
To delay, some say,
In such a case causeth repenting.

WILLIAM SHAKESPEARE

Cum spuneam, reacțiile specialiștilor au fost variate. „Mie mi se pare al naibii de bun (It looks bloody good to me)”, a declarat John Pitcher, de la Colegiul St. John din Oxford. „Este de mare importanță. Nu sînt cele mai bune versuri pe care le-a scris Shakespeare dar, oricum, poemul este senzational”.

Doi shakespeareologi din Statele Unite au salutat cu emoție descoperirea.

„Dacă nu se ivesc la un moment dat dovezi împotriva, se poate spune că poemul aparține lui Shakespeare”, este părerea Profesorului Samuel Schoenbaum, consilierul american pentru Proiectul Shakespeare al editurii Oxford University Press și autorul unui studiu recent publicat, „Shakespeare și alții”. Domnia sa este profesor emerit de literatură renascentistă și director de studii renascentiste și baroce al Universității din Maryland.

(L-am vizitat pe Profesorul Schoenbaum nu de mult la catedra sa. M-a introdus în intimitatea atelierului său de lucru și mi-a arătat lucrările sale recent apărute, impresionante ca sferă de interes și ca prezentare grafică, ca și lucrările în curs de elaborare. La rîndul meu l-am informat pe profesor asupra prezenței lui Shakespeare în țara noastră — traducerea operei sale, spectacole teatrale, studii. Am cunoscut-o cu acest prilej și pe soția profesorului, cu același „hobby” pentru Shakespeare, însă pe linie anecdotică. Într-adevăr, domnia sa colecționează cu fervoare „anecdote shakespeareiene” — întâmplări interesante, amuzante, colorate din viața teatrală și literară, le-

Gingașa bărbie o lume îmbie
S-o vadă, s-o caute;
Grunaz alb de nea; oricine ar vrea
Întreaga făptură să-i laude.

8

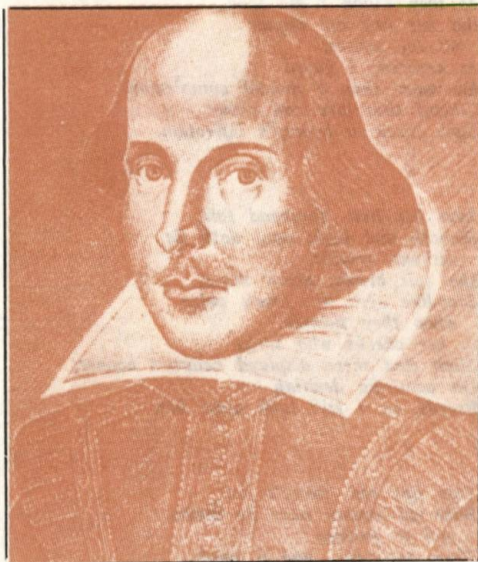
Adînc dezgoliți, în două-mpărțiți,
Frumoși peste fire, prin neasemuire
cu farmec te-mbată.
Cuvine-se, dar, nici o floare măcar
Să vrea să mîngîie a lor gingășie,
minune curată.
Nimic nefrumos, nimic mai prejos
De-a firii desăvîrșire.
Nimic n-o întină; aleasă regină
A frumuseții e ea spre cînstire.

9

Cît visam, oh, eram
De grijuri scutit, din plin dăruit
cu plăceri de nespus;
Însă treaz, după vis, ia seama, mi-am zis:
Să judeci de stai, plăcerile, vai,
sînt puține, sau nu-s.
De-aceea-ncerca-voi și inimii-i da-voi
Din plin bucuria cea mare.
Și n-am să amin; aminînd, unii spun,
Te-ncarci de cîînte amare.

WILLIAM SHAKESPEARE

gate de marele dramaturg, nu numai din Statele Unite, ci de pe toate meridianele, urmînd să publice într-un volum rodul muncii sale de colecționar.)

Marele Will, autorul fermecătoarelor sonete

Intr-un interviu acordat unui cronicar literar, Profesorul Schoenbaum a mai spus în legătură cu acest poem: „Este autentic pînă la proba contrarie. Gary Taylor a făcut dovada la prima vedere (**prima facie**) că poemul aparține lui Shakespeare. Este o descoperire strălucită”.

Robert Giroux, autor al unui valoros studiu asupra sonetelor lui Shakespeare, președinte al colegiului de redacție al editurii Farrar, Straus & Giroux, a declarat că de-abia așteaptă să audă argumentele care l-au dus pe Taylor la concluzia că poemul este al lui Shakespeare. După ce i s-au citit patru din cele nouă strofe Giroux a comentat: „Frumușel poem, însă după standardul elisabetan — care era foarte ridicat — nu sînt versuri de calitate superioară. Dacă poemul aparține lui Shakespeare, îmi dau seama de ce acesta nu l-a publicat niciodată. Este tineresc sub raportul conținutului, al sensibilității și al stilului, mai ales în privința folosirii excesive a rimei. Mai multe versuri, dacă au fost reproduse corect, prezintă imperfecțiuni. În comparație cu maturitatea și subtilitatea poemului „Phoenix și Turtureaua”, acesta poartă amprenta adolescenței”.

Același Profesor Samuel Schoenbaum, citat mai sus, după ce a cercetat documentul conținînd argumentele lui Taylor, a avut de făcut următorul comentariu:

„Acesta este unul dintre poemele ocazionale ale lui Shakespeare. Este artificial în sensul cel mai larg al cuvîntului. Extrem de ingenios în ce privește schema rimelor, poemul posedă calitate seducătoare, ironii, un amestec de stări sufletești, bogate complexități pe care nu le înțelegi adesea în această perioadă. Și mai este ceva: cine altul l-ar fi putut scrie dacă nu Shakespeare?”

În Marea Britanie reacțiile au fost în general mai puțin favorabile:

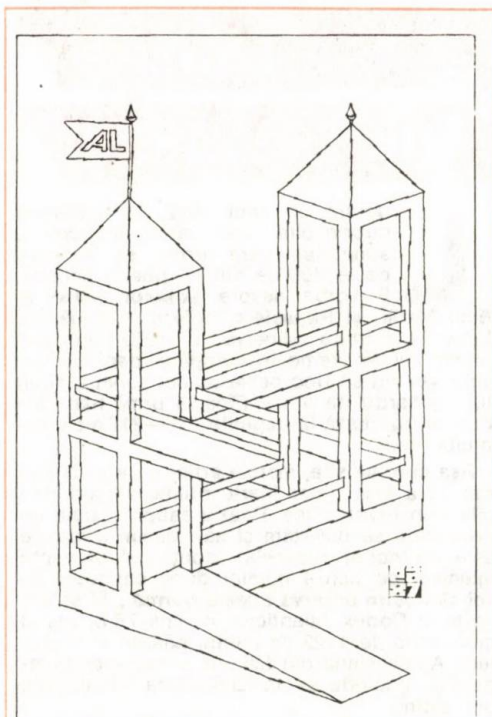
Profesorul David Palmer de la Universitatea din Manchester a reacționat în felul următor: „Nu cred că [poemul] adaugă mare lucru la reputația lui Shakespeare. Este o vădită exhibiție de îndemînare, însă are slabe calități poetice... Rămîn sceptic pînă ce voi fi studiat metoda de analiză a lui Taylor”, a mai adăugat el.

John Wilders, specialist în shakespeareologie de la Worcester College, Oxford, a spus: „Mi s-a părut atît de îngrozitor încît după ce am citit primele strofe am renunțat”.

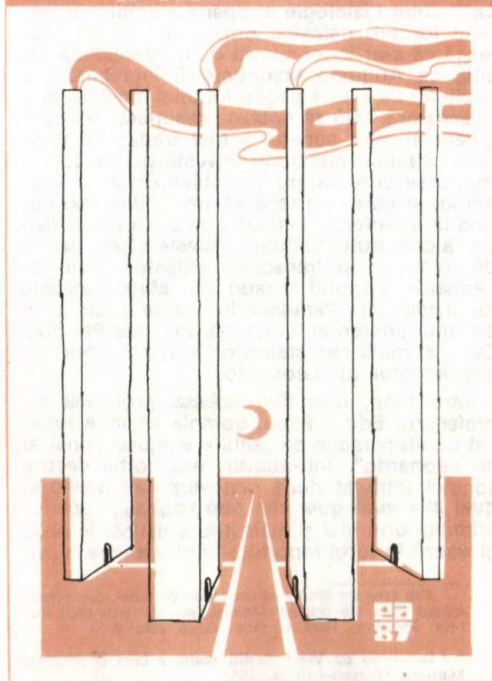
John Carey, profesor de literatură tot la Universitatea din Oxford, a declarat că nu este convins, „din cauza calității poemului”.

Oricum, poemul va fi inclus în ediția „The New Oxford Shakespeare” care va apărea anul acesta la Oxford University Press din New York, co-editat de Gary Taylor și Stanley Wells, expert britanic în shakespeareologie. Wells se declară susținător al descoperirii lui Taylor.

Prin includerea poemului în ediția Taylor-Wells, se va fi făcut primul adaos la cano-nul shakespeareian după 364 de ani, adică de la apariția în 1623 a primei ediții a pieselor dramaturgului, vestitul **The First Folio**.

STRUCTURI IMPOSIBILE de EUGEN APOSTOL ■

SONETUL LUI LEONARDO?

Lucram, în anul 1962, la alcătuirea cuprinsului unei vaste antologii a sonetului, care urma să acopere peste 400 de ani de poezie italiană. E vorba despre **Sonetul Italian în Evul Mediu și Renaștere**, apărut în două volume la Editura Minerva în 1970. Am stat atunci multă vreme în cumpănă dacă se cuvine sau nu să trec peste unicul sonet atribuit lui Leonardo da Vinci. Până la urmă l-am tradus; el figurează la paginile 216—217 ale volumului întâi.

Așa cum se știe, marele artist nu a scris poezii, ci a lăsat doar foarte puține versuri risipite prin manuscrise. Poezia asupra căreia ne propunem să dizertăm și să-i găsim izvoarele este un sonet ritornelat, conținând precepte igienice, pe care-l numim după capovers **Se voi star sano osserva questa norma...** El se găsește în Codex Atlanticus, pagina 78 b, vastul manuscris de 1222 de pagini păstrat la biblioteca Ambrosiana din Milano, o copie contemporană găsindu-se în Biblioteca Municipală din Udine.

Dacă unii dintre cei mai erudiți cercetători contemporani ai operei lui Leonardo da Vinci, ca Jean Paul Richter¹, îl plasează la sfârșitul capitolului **Fiziologie** al operei științifice a marelui toscan, nelăsând prin nimic să se înțeleagă că s-ar îndoi cumva de originalitatea lui, alții, ca Augusto Marinoni², îl înglobează la capitolul de câteva pagini intitulat **Traduzioni e trascrizioni**, fără să noteze presupusul text original din care sonetul a fost tradus ori transcris. Singura mențiune privește grafia, care e frumoasă și lentă, nu cea obișnuită a lui Leonardo, și care „ne face să ne gândim mai curînd la un interes caligrafic, decît la unul privitor la conținutul textului”. Aceste câteva pagini de traduceri și transcrieri atașate operei lui Leonardo cuprind versuri din **Metamorfozele** lui Ovidiu, din **Paradisul** lui Dante și din poezia unui prieten al lui Leonardo, Luca Paccioli. Cei mai mulți cercetători omit însă cu desăvîrșire sonetul lui Leonardo.

Între timp, discutînd aceeași problemă cu profesorul Edgar Papu, domnia sa mi-a replicat cu stupefacție că „altul e singurul sonet al lui Leonardo”. Într-adevăr, era vorba despre sonetul intitulat după capovers **Chi non può quel che vuol quel che può voglia...**, superior primului prin idei și măiestrie artistică. În el se glosează în jurul raportului dintre a vrea, a pu-

tea și a trebui, dezvoltîndu-se o adevărată „dialectică a depășirii”, cum o numește Edgar Papu, „care stă la baza marilor realizări din Renaștere și, în primul rînd, a propriilor sale înfăptuiri.” Acest sonet însă, pe care totuși l-am tradus și l-am publicat în 1972, atribuit de G.P. Lomazzo, în urmă cu mai bine de o sută de ani, lui Leonardo, a fost violent contestat de Gustavo Uzzielli³, care a dovedit că autorul sonetului este Antonio del Meglio. Edgar Papu a analizat întreaga splendoare a acestui sonet miezoz în **Fețele lui Ianus**⁴.

Faptul de a vedea în Leonardo prototipul inventatorului și de a descoperi totdeauna în el exuberanța demiurgică a lăsat în umbră figura unui Leonardo cărturar, mai bine-zis învățat, înzestrat cu o uriașă curiozitate și putere de asimilare a fondului milenar de observație, de soluții și de reflecție al omenirii. Pe acest postament impersonal, Leonardo oficia ritualul originalității. Al originalității extrase din experiență. „Dar aceștia nu știu — spunea el celor ce-l acuzau că nu-i om de litere — că materia scrisului meu este trasă nu atît din spusesele altuia, cît din experiență, care a fost maestra tuturor celor care au scris bine și pe care o iau și eu de matoră.” Sub semnul acestei gnome, care este și o mărturisire de credință, stă creația genialului artist care socotea că omul este modelul lumii. Leonardo a reprezentat la un anumit moment întreaga putere de creație a rasei omenești reductibilă la o singură ființă. Evident, în această situație este vorba despre cultura însăși care, în efortul de ordonare în schelăriile sintezei, ignoră într-o bună măsură paternitatea, pentru a modela în forme noi pasta anonimă a noianului informațional. Faptul este din plin evident în opera literară a lui Francesco Petrarca și a lui Michelangelo Buonarroti, în ale căror poezii se găsesc asimilate crîmpeie întregi din opera înaintașilor. În cazul lor însă, conceptul de cultură era superpozabil ideii mai restrîns de cultură greco-latină, în care preluarea, prelucrarea ori imitația se confundau cu creația. În regimul acestei observații, putem privi Renașterea ca pe o paradoxală coabitare a ideii de creator cu indiferență față de originalitate. În ea îi stă unul din izvoarele vitalității. I-am putea spune înaintare prin des-știință... Shakespeare ne stă la îndemînă cu multe exemple, ceea ce nu-i scade întru nimic geniul... De altfel, și Leonardo a folosit în **facezile** și în **fabulele** sale bestiariul italian intitulat **Flore di virtù**, apărut în 1488, prelucrare toscană a unei opere semidialectale din Duecento, la rîndul ei plină de elemente antice...

Pornind de la o listă de cărți scrisă de însuși Leonardo, marchizul d'Adda⁵ a încercat, cu peste o sută de ani în urmă, să reconstituie biblioteca personală a lui Leonardo și să preci-

³ Gustavo Uzzielli, *Ricerche intorno a Leonardo da Vinci*, Roma, 1884, p. 29.

⁴ Edgar Papu, *Literatura Sfinxului — Leonardo da Vinci*, în **Fețele lui Ianus**, București, Editura Univers, 1970, p. 52—86.

⁵ Marchese Girolamo d'Adda, *Leonardo da Vinci e la sua Libreria*, note di un bibliofilo, Milano, 1873.

¹ *The Literary Works of Leonardo da Vinci*, compiled & edited from the original Manuscripts by Jean Paul Richter, Phaidon, 1969, London. Două volume.

² Leonardo da Vinci, *Scritti scelti*, a cura di Augusto Marinoni, Rizzoli-Editore, 1952.

zeze izvoarele unoră dintre scrierile lui. El a dovedit că genialul artist se servea mai mult de lucrări de vulgarizare și mai puțin de lucrări originale. Fiindcă, adăugăm noi, le folosea și pe unele și pe altele ca materie primă pentru creația originală... Lista aceasta, pe care în zilele noastre Jean Paul Richter a publicat-o într-o ireproșabilă transcripție filologică⁶, începe cu Pliniu, continuă cu **Cronica d'Isidoro**, ca să termine cu **De immortalitate animae** și Burchiello. Ea conține și o lucrare intitulată **Della conservation della sanità**, care înglobează elemente dintr-un **Tractato utilissimo circa la conservatione de la sanitate**, imprimat la Milano în 1481, și pe care n-am putut-o consulta, dar semnalarea căreia a fost suficientă pentru a ne da sugestii utile. Cum în Renaștere aceste miscelane erau de cele mai multe ori compilații ale unor opusculă, la rândul lor prelucrări recunoscând izvoare antice greco-romane sau arabe, trecute prin felurite avataruri medievale, paternitatea lor se pierde. Astăzi, cu mijloacele moderne ale cercetării, stabilirea ei încă e dificilă, dacă nu imposibilă.

Dusă pînă în pinzele albe, istoriografia leonardescă este în zilele noastre un monument edificat pînă într-acolo, încît locul celui mai mic detaliu e ocupat. Am fost de aceea fericit să găsesc izvorul sonetului **Se voi star sano osserva questa norma...**, izvor nesemnalat — după cunoștința noastră — pînă acum, în prima strofă, cu valoare de prolegomenă, din **Regimen sanitatis salernitanum**, numit și **Flos medicinae** sau **Schola Salernitana**, lucrare tradusă și publicată cu textul latin în fața de către doctorul G. Z. Petrescu în 1929⁷ și retipărită într-o formă revizuită, adnotată și însoțită de un excelent studiu introductiv de doctorul G. Brătescu în anul 1975⁸.

Regimen sanitatis salernitanum, în varianta lui de peste 360 de versuri, trece drept opera învățatului catalan Arnald de Villanova (1235—1311, după alții 1285—1363), cunoscutor al latinei, arabei și ebraice, cărturar, medic, diplomat și alchimist călătorit prin Spania, Italia și Franța. El a fost o vreme oaspete al reputei Școli de la Salerno, cunoscută în secolul al XII-lea ca **Civitas hippocratica**. Breviarul lui de igienă și dietetică recunoaște, dincolo de izvoarele primare hipocratice grecești și latine, surse arabe sau bizantine, care, împletindu-se în succesivă lor redactare și absorbind experiența noilor autori, și-au estompat identitatea: „Un practicim destul de mărginit — scrie dr. G. Brătescu — își pune am-

Leonardo Da Vinci, universalul toscan

prenta mai pe fiecare vers al Poemului". Excepție face într-o oarecare măsură strofa proemială intitulată **De remediis generalibus** (Despre leacurile trupului întreg), în care descoperim sorginea sonetului amintit. Iată cele două texte:

1. Sonetul lui Leonardo da Vinci:

1. *Se voi star sano osserva questa norma*
2. *non mangiar senza voglia, e cena leve,*
3. *mastica bene, e quel che in te riceva*
4. *sia ben cotto e di semplice forma.*

5. *Chi medicina piglia mal s'informa.*
6. *Guarti dall'ira e fuggi l'aria grieva;*
7. *su diritto sta, quando da mensa leve;*
8. *di mezzogiorno fa che tu non do(r)ma.*

9. *El vin sia temprato, poco e spesso,*
10. *non for di pasto né a stomaco voto;*
11. *non espectar né indugiare il cesso;*

12. *se fai esercizio sia di piccol moto.*
13. *Col ventre resupino e col capo depresso*
14. *non star, e sta coperto ben di notte;*

15. *el capo ti posa e tien la mente lieta.*
16. *Fuggi lussuria e attienti alla dieta.*

⁶ Op. cit., vol. II, p. 366—367

⁷ **Regimen salernitanum** sau **Dietetica Școalei din Salerno**. Traducere — în versuri cu adnotații de dr. G. Z. Petrescu. Tip. „Cultura”, București, 1929. Extras din **Revista științelor medicale**, noiembrie 1929, nr. 11.

⁸ O scriere clasică de educație sanitară. **Regimul sănătății al Școlii din Salerno sau Floarea medicinii**. Traducere de G. Z. Petrescu. Studiu introductiv, revizuirea traducerii și note de G. Brătescu. Editura Medicală, București, 1975.

11. *Flos medicinae. De remediis generalibus:*

2. *Si vis incolumen, si vis te reddere sanum,*
3. *Curas tolle graves; irasce crede profanum,*
4. *Parce mero, coenato parum, non sit tibi vanum*
5. *Surgere post epulas, somnum fuge meridianum;*
6. *Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum*
7. *Haec bene si serves, tu longo tempore vives.*
8. *Si tibi deficient medici, medici tibi fiant*
9. *Haec tria: mens laeta, requies, moderata dieta.*

Traducerea lui Leonardo e destul de fidelă. Succesiunea versurilor, care sînt tot atîtea precepte, este în general respectată. Primul vers al originalului latin, cu enigmatica lui referire la un rege englez, a fost eludat, dacă nu cumva el lipsea din varianta **Regimului salernitan** din care se va fi inspirat marele artist. Ultimul vers, care se termină în amîndouă textele cu subiectul, cuvîntul **dieta**, îndeplineşte admirabil condiţia impusă de creatorii sonetului, poeţii sicilienii ai secolului al XIII-lea, aceea de a reprezenta o culme ori o surpriză şi de a se răsfrînge luminînd întregul conţinut al sonetului, clauză care avea să fie atît de dragă lui Charles Baudelaire şi Théodore de Banville. Este meritul de necontestat al marelui Leonardo care, deşi se pare că nu a scris alt sonet, a intuit potenţialitatea textului latin de a evolua spre forma fixă a sonetului.

Versurile italieneşti, cărora nu le găsim echivalentul latin în prolegomena de mai sus, sînt parte creaţia lui Leonardo, cerută de necesităţile formei fixe, respectate riguros de marele artist, parte preluări din alte strofe ale **Regimului salernitan**, aşa după cum vom arăta. Iată un paralelism între sintagmele textului italianesc şi ale celui latin:

V. 1: **Se voi star sano osserva questa norma=Si vis incolumen, si vis reddere sanum** (v. 2).

V. 2: **cena leve=coenato parum** (v. 4).

V. 5: **Chi medicina piglia mal s'informa=Si tibi deficient medici, medici tibi fiant/ Haec tria: mens laeta, requies, moderata dieta** (v. 8—9)

V. 6: **Guarti dall ira=Curas tolle graves; irasci crede profanum** (v. 3).

V. 7: **su diritto sta, quando da mensa leve=non sit tibi vanum/ Surgere post epulas** (v. 4—5).

V. 8: **di mezzogiorno fa che tu non dorma=somnum fuge meridianum** (v. 5)

N. TONITZA: „Cap de fetiță”

V. 9: **El vin sia temprato, poco e spesso=Parce mero** (v. 4).

V. 11: **non expectar né indugiare il cesso=Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum** (v. 6).

V. 15: **tien la mente lieta=mens laeta** (v. 9).

V. 16: **atienti alla dieta=moderata dieta** (v. 9).

La acestea se adaugă următoarele cinci corespondenţe cu versuri din alte strofe ale **Regimului salernitan**:

V. 8: **di mezzogiorno fa che tu non dorma=Sit brevis aut nullus tibi somnus meridianus** („De somno meridiano”).

V. 2: **Cena leve=Ut sis nocta levis, sit tibi coena brevis** („De coena”).

V. 5: **Chi medicina piglia mal s'informa=Fortior est meta medicinae certa diaeta** („De diaeta”).

V. 6: **Fuggi l'aria grieva=Nec sit infectus, nec oleus foetora cloacae** („De aere”).

V. 9: **El vin sia temprato, poco e spesso=Vinum sit (...) maturum/ Ac bene lymphatum (...), moderamine sumtum** („De meliora vinum”).

Regulile igienice şi ale unui text şi ale celui-lalt sînt, fără îndoială, străvechi şi în uzanţa firească a vieţii omeneşti. Leonardo da Vinci s-a apropiat de ele fie printr-o reminiscenţă mnemotehnică, fie mai curînd din interesul lui faţă de starea de sănătate privită ca o ipostază a esenţialului din făptura umană. Intuindu-i statutul adevărat, Augusto Marinoni spune ca sonetul „arată interesul artistului pentru conţinutul moral ori sentenţios al poeziei, contribuind la dezminţirea vechii legende a unui Leonardo autor de versuri improvizate sau de sonete.” Dar dacă autor de sonete nu a fost, ceea ce poate am dovedit, Leonardo rămîne poet nu numai prin cele cîteva versuri presărate ici-colo prin imensele-i manuscrise, versuri ce pot fi numărate pe degetele ambelor mîini, dus şi întors, cît mai ales prin poezia implicită din **Pensieri**, lucrare de proză apoftegmatice. Este ceea ce a intuit admirabil eminenţul nostru compatriot, compozitorul şi muzicologul din Italia, Roman Vlad, cînd a compus cortina muzicală a serialului TV **Leonardo da Vinci**, pe versuri, de o simplitate misterioasă, care nu sînt altceva decît crîmpeie din **Pensieri**:

Quando l'amante è giunto all'amato, li si riposa.

Quando il peso è posato, li si riposa.

...Fiindcă, într-adevăr, cum spune tot artistul, „o viaţă zbuciumată înseamnă neant”...

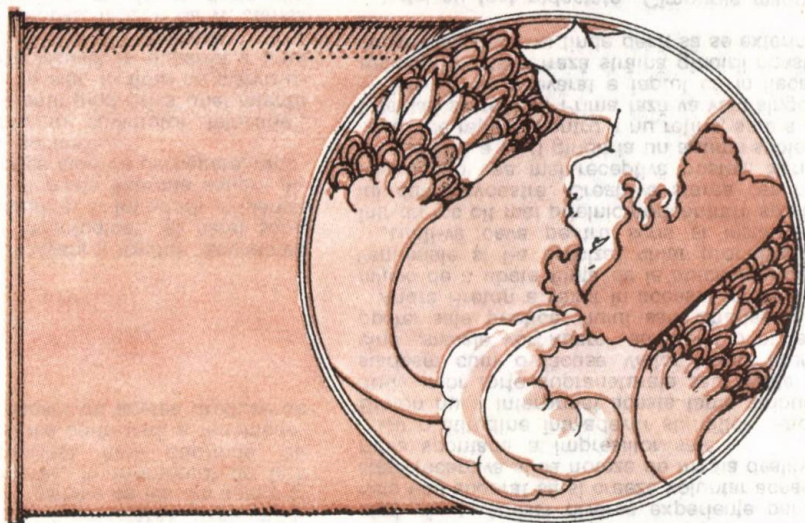
Să încheiem şi noi cu patru versuri confesive din cele nouă, originale cu siguranţă, ale primului dintre oamenii universali, ce ne-a izbit totdeauna prin uluitoarea lui operă care, în timp ce este foarte mult o autobiografie spirituală şi artistică, este prea puţin o autobiografie sufletească:

Lionardo mio...

Lionardo, perché tanto penate?

Deh non n'avete a vil ch'io son povero;

Povero è quel che assai cose desidera...

CAITIDOS COP REITRO

CE ESTE SUPRAREALISMUL?

Evadarea din obișnuința cotidiană a fost adesea apanajul ființelor neadaptate condițiilor existenței. Dacă, în mod deliberat, ei se îndepărtează de la căile logicii și ale bunului simț, pentru a explora domeniul iraționalului și pentru a descoperi aici noi surse de inspirație, pe care vor ști să le exprime, atunci vor fi „încoronați” poeți. Dar dacă se vor lăsa pradă delirului, fără a-l putea stăpîni, atunci vor deveni prizonierii acestuia și vor fi considerați drept alienați.

Granița între nebunie și geniu este atît de ușor de trecut încît sînt numeroși aceia care, din dorința de a pătrunde misterul de DIN-COLO, sfîrșesc prin a se rătăci, ca de exemplu William Blake și Gérard de Nerval.

Ce este, deci, această altă realitate, acest „supranatural”, care a constituit căutarea atîtor ființe?

Parapsihologia, sau cercetarea experimentală a fenomenelor psihice ce ies din spațiu și timp, este într-adevăr, în momentul de față o parte a metapsihiei, care cuprinde, de asemenea, observarea controlată a fenomenelor fizice asemănătoare cu acelea produse de „medii”.

INVENTATORUL TELEPATIEI

În 1882 filozoful Myers a fondat „Societatea pentru Cercetări Psihologice”, al cărei scop era „examenul naturii și al întinderii influenței pe care un spirit îl poate exercita asupra altuia, dincolo de orice mod de percepere, recunoscută în mod general”.

El a fost inventatorul cuvîntului „telepatie”, sau transmitere a unui gînd ori a unei intenții de la o persoană la alta, în timp ce clarviziunea este percepția vizuală la distanță a unui obiect, fără vreo persoană interpusă.

Fizicieni ca W. Crooks, filozofi ca W. James și mai tîrziu Bergson au făcut parte din această societate. Să amintim că profesorul Richet a fost corespondentul acesteia în Franța.

În diferite universități din Statele Unite, din Europa și din Rusia apoi, au fost create catedre de parapsihologie, în timp ce, din 1919, se desfășoară cercetări la „Institutul de Metapsihologie Internațională” din Paris al cărui președinte este profesorul Martinez.

Între cele două războaie mondiale, André Breton, fondatorul mișcării suprarealiste, nu a fost numai poet, dar și un experimentator care prin adevărate tehnici a vrut să exploreze „Supranaturalul”.

Reacționînd împotriva limitelor unei pretinse logici care respinge orice dezvoltare a gîndirii, în numele unui pozitivism „îngust”, suprarealiștii au vrut să facă să explodeze „ansamblul de puteri necunoscute refulate din care „eul” nu este decît emanarea permisă, subordonată în totalitate prudenței”. Și ei au cules mărturii despre manifestările sale și au constituit în 1924, „un birou de cercetări suprarealiste”.

Este deci interesant să fie confruntate cu cîteva observații parapsihologice.

AUTOMATISMUL

André Breton, care a urmat studii medicale, se interesa mai ales de bolnavii mintali și de metodele de psihanaliză.

Prin slăbirea întregii activități de control în stările de vis, inconștientul se manifestă în mod spontan și scrierea automată permite transcrierea mesajelor.

El relatează în „Primul Manifest al suprarealismului” că a fost frapat auzind, într-o seară înainte de a adormi, o frază ciudată, pronunțată clar, fără nici o legătură cu activitatea din ajun, care i-a „părut stăruitoare... avînd rezonanță”. I s-a întîmplat de asemenea să aibă o reprezentare vizuală la trezirea din somn, care i-a produs o impresie puternică, de ceva nîcînd văzut. Aceste diverse experiențe personale i-au sugerat să-și creeze voluntar această stare receptivă și să noteze de îndată desfășurarea spontană a impresiilor sale.

Cu o atitudine într-adevăr științifică, André Breton nu a interpretat aceste fapte, atribuindu-le unor forțe supranaturale sau legate de spiritism cum o făcuse Victor Hugo, atunci cînd „mesele vorbitoare” au dictat o parte a operei sale poetice, fiului său Charles.

André Breton a văzut în această tehnică un mijloc de a abate ființa de la obiceiurile convenționale și i-a precizat chiar procedeul:

„Luați-vă ceva pentru scris și instalați-vă într-un loc cît mai prielnic concentrării spiritului dumneavoastră. Creați-vă starea cea mai pasivă sau cea mai receptivă posibil. Scrieți repede fără a vă fi gîndit la un anume subiect, destul de repede pentru a nu reține, spre a nu fi tentați să recitiți. Prima fază va veni singură — într-atît de adevărat e faptul că în fiecare secundă există o frază străină gîndirii noastre conștiente, care nu tinde decît să se exteriorizeze”.

Astfel au fost redactate „Cîmpurile magnetice”, împreună cu Philippe Soupault; și-au dat seama că existau numeroase analogii între paginile pe care le-au redactat separat, prin acest procedeu.

La Institutul de Metapsihologie din Paris, M. Warcollier — care a fost președintele acestuia din 1950 pînă în 1962, studiînd telepatia, experimental, cu grupuri de persoane cărora le trimitea un stimul, adesea vizual, a constatat că existau contagiuni mentale printre cei care căutau să primească acest stimul. „Fenomenul de acord telepatice spontan se realizează de altfel în mod frecvent în reuniunile publice, în consilii, în ceremoniile religioase” și acest lu-

cru explică de asemenea simultaneitatea descoperirilor științifice de către savanți care lucrează în țări diferite, dar care au același scop, telepatia transgresind (încălcând legile) distanțele (Ior).

VISUL, JOCLUL, HAZARDUL

Or, această „contagiune mentală” despre care vorbește de asemenea Max Ernst, în legătură cu „desenele colective”, fusese presimțită de Lautréamont atunci când scrisese: „Poezia trebuie să fie făcută de toți”. După părerea lui J. Rivière, foaia de hirtie albă devine atunci „locul de întâlnire al unor cunoștințe multiple, ca aspecte ale unei unice conștiințe”. Suprarealiștii încercând deci să favorizeze această „ștergere” a individului axat pe preocupări adesea meschine, au descoperit atunci în joc, un alt mijloc de a provoca Supranaturalul. Ca și visul, jocul are drept consecință dezinteresul față de realitatea percepută și, mai mult, stimularea pe care o implică între participanții săi constituie un factor de reușită. Astfel, Rhine, profesor de parapsihologie la Universitatea din Duke în SUA, împărțea recompense sau pedepse, atunci când experimenta cu copii, pentru a da o atracție testelor ce țineau de statistică și care prezentau o anumită monotonie.

Ele nu puteau totuși să aibă atracția jocului „unul în celălalt” pe care l-au practicat suprarealiștii în 1954 și ale cărui reușite au fost uluitoare, și erau datorate probabil comunicărilor telepatiche.

În 1954, André Breton indică regulile acestui joc: „Unul dintre noi părăsea camera și trebuia să hotărască în sinea lui, identificarea cu un anumit obiect determinat (să spunem de exemplu „scară”). Ceilalți trebuiau să convină în lipsa lui că el se va prezenta ca un alt obiect (de exemplu „o sticlă de șampanie”). El trebuia să se descrie ca o sticlă de șampanie,

oferind asemenea particularități, încât imaginii acestei sticle să i se suprapună, puțin câte puțin, până la substituie, imaginea scării.

În afara de atmosfera jocului, condițiile favorabile telepatiei se reunesc pentru că, participanții sînt repartizați așa cum sînt: un agent de o parte și un medium de cealaltă — mai mult, ei au o atenție preperceptivă pentru a încerca să descopere un stimul.

Acest joc face să reiasă diferitele modalități în care poate să fie primită o imagine, căci stimulul este departe de a se putea transmite ca o scrisoare sau o telegramă.

TIMPUL NU MAI ESTE DIVIZAT

La fel, desene transmise sînt cînd decom-puse în diferite părți, cînd asamblate de către medium, ajungîndu-se la obținerea de imagini asemănătoare celor obținute de suprarealiștii ce experimentau jocul „cadavrului exemplar”, sinteză de elemente desenate separat. Acest joc permite de asemenea punerea unor întrebări, dar ale căror răspunsuri sînt deja scrise de altcineva, așa cum remarcă Paul Eluard.

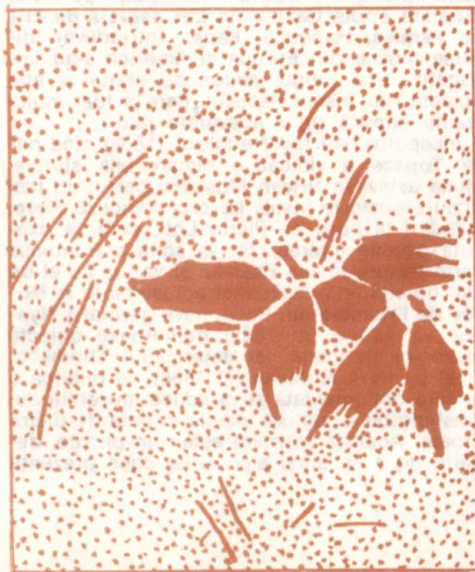
Astfel, se întîmpla adesea în timpul adunărilor de studii despre telepatie, la Institutul de Metapsihologie, ca un medium sosit cu întîrziere să descrie stimulul primei experiențe în timp ce, invers, unul din cei care percepeau, să primească nu mesajul trimis atunci de agent, ci pe acela pe care ar fi trebuit să-l emită după o oră. Se produceau atunci post și pre-cunoașteri. Astfel, se pare că, în experiențele sale, nu numai spațiul cu cele trei dimensiuni ale lui nu mai separă ființele, dar chiar că timpul nu mai este împărțit în trecut, prezent și viitor.

Suprarealiștii explorează deci „existența unei materii mentale pe care similitudinea senzațiilor și halucinațiilor îi forța să o înfățișeze ca „diferită de gîndire” care nu putea să fie chiar și „în manifestările sale sensibile decît un caz special”.

Dar, în mod diferit față de spiritism, André Breton „nu-și propune nimic mai puțin decît să unifice personalitatea”. Pericolul acestor explorări este de a te pierde, de a nu mai ști să sintetizezi datele într-o noțiune mai bogată. Breton se străduiește deci să arate că automatismul nu este un sfîrșit, că el nu poate să servească decît la dezvoltarea cunoașterii. „Deci, dacă profunzimile spiritului nostru ascund forțe ciudate, capabile să le dezvolte pe acelea de suprafață sau să lupte victorios împotriva lor avem tot interesul să le captăm pentru a le supune apoi controlului rațiunii noastre”. Această „conștiință lărgită” îl va descătușa pe om de temeri și dorințe perturbatoare și va lega în mod definitiv individul de realitatea obiectivă.

În românește de
ANTONIA NICOLESCU

(Revista „Arts Loisirs”, 8 noiembrie 1966).

INSULELE CELOR

O MIE DE ENIGME

Este probabil că în secolul nostru nici un petec de pământ n-a stîrnit — în rîndul oamenilor de știință, dar și a numeroși amatori de „enigme” — atîta interes ca Insula Paștelui, aflată multă vreme în centrul unei dispute științifice — dispută care a îmbrăcat pe alocuri și forme tipice performanțelor sportive. Numele, insula l-a căpătat de la amiralul Jakob Roggweeen, care a poposit aici cu trei nave ale Companiei Olandeze a Indiilor de Est în a doua zi de Paște a anului 1722. Așa a intrat Roggweeen — navigator mediocru, care nici măcar n-a reușit să încheie o călătorie în jurul lumii (la două veacuri după Magellan) — în istoria descoperirilor geografice, nedreptățindu-l astfel pe piratul englez Edward Davis, care zărise și semnalase insula încă din 1687, fără a-i atribui însă vreun nume. În ultimul sfert de mileniu, Insula Paștelui a primit însă foarte multe nume — navigatori, călători, oameni de știință, arheologi și etnografi profesioniști și amatori au poreclit-o: Insula Giganților, Insula Singularității, Insula Tăcerii, Insula Urechilor Lungi, Spărgătoare de Valuri, Insula Dezolării, Insula celor o mie de enigme, Insula vînturilor, iar locuitorii ei îi spun Matakiterani și Te pito no te Henua, ceea ce în polineziană înseamnă „Bucuric Pămîntului”.

Își merită bună parte dintre aceste nume, fiind unul dintre locurile cele mai izolate din lume: o insulă situată în mijlocul oceanului, la 2 600 mile de Tahiti (Arhipelagul Societății) și 2 700 mile de coasta sud-americană (Valparaíso, în Chile); are o formă triunghiulară, cu o suprafață de aproape 120 km², este de origine vulcanică și prezintă numeroase variații magnetice. Pe insulă trăiesc astăzi 1000 locuitori care vorbesc polineziană și cam 40 000 de oi aparținînd administrației militare chilene — după unele aprecieri, cu trei veacuri în urmă, populația ar fi numărat 4 000 pînă la 5 000 locuitori și pe insulă nu se afla nici un animal domestic.

IPOTEZA POLINEZIANĂ ȘI IPOTEZA PERUVIANĂ

În decursul anilor s-au scris multe sute de cărți despre Insula Paștelui: ea n-a devenit cunoscută europenilor prin mijlocirea lui Roggweeen — compania care-l angajase n-a socotit necesar să-i publice lucrarea, *Jurnalul călătoriilor în vederea unor descoperiri* (care a fost tipărită mai mult de o sută de ani mai tîrziu, în 1838) — în schimb, însoțitorul lui Roggweeen, germanul Carl Friedrich Behrens, aflat și el în slujba olandezilor, a reușit să-i publice *Călă-*

toria prin țările de miazăzi și în jurul lumii din anii 1721-1722 la cîțiva ani după efectuarea călătoriei (în 1737), stîrnind interesul unor cercuri relativ largi pentru acea vreme cînd știința de carte nu era prea răspîndită. De atunci și pînă în zilele noastre, Insula Paștelui a pasionat pe oamenii de pretutindeni, savanți, navigatori sau simpli călători amatori de asemenea „enigme”. Aceste „enigme” se grupează în jurul a trei obiective: mai întîi, cavouri acoperite cu platforme și numite **ahu** dintre care unele datează dintr-o epocă depărtată și conține schelete ale unor indivizi aparținînd populației dispărute de pe insulă: apoi, statuile gigantice, unele cîntărind peste 20 tone, fără picioare, cu chipuri prelungi, mîrturii ale unei arte rafinate; în sfîrșit, tăblițele cu scriere numită **rongo-rongo**, pînă astăzi nedescifrată — singura scriere găsită în multimea insulelor care formează Polinezia (ultimul cunoscător al acestei scrieri a murit în 1914, în timp ce pe insulă se afla o expediție etnografică britanică).

Cavouriile sînt destul de numeroase (pînă astăzi s-au descoperit peste două sute șazece) mare parte dintre ele avînd cîte o statuie — aborigenii le numesc **moai** — în chip de monument funerar. Cele mai impunătoare dintre ele, **pakeopa** în denumirea locală, aparțin unei epoci foarte depărtate și sînt situate în apropiere de țarm. Doi vestiti navigatori care au vizitat insula, englezul Cook (1774) și francezul La Pérouse (în 1786) au descris aceste monumente, atribuindu-le un simbolism religios, părere emisă și de Roggweeen care ne dă unele amănunte: „În lumina dimineții, notează amiralul olandez, marinarii i-au văzut pe indigeni prosternîndu-se înaintea idolilor, cu fața spre soare și oferindu-le drept jertfă anumite obiecte cărora le dădeau foc”. Totuși, acest caracter sacru al **ahu**-urilor și statuiilor este astăzi obiect de controversă. Căci dacă erau socotite sacre, „cum se face că băștinășii au lăsat să fie violate sepulcrele, răpîndu-li-se statuile? Însiși pascuanii au ajutat la transportarea lor, la încălcarea pe navele care le duceau spre alte orizonturi”, constată, pe bună dreptate Louis Castex (în *Les secrets de l'île de Pâques*, Hachette, Paris). Într-adevăr, diverse muzee din Europa și America s-au îmbogățit, de-a lungul anilor, cu statui și alte obiecte din Insula Paștelui, care a fost multă vreme supusă unor adevărate jafuri.

Începutul l-au făcut englezii (1868), cînd nava **Topaze** a ridicat o remarcabilă statuie, aflată astăzi la **British Museum**; patru ani mai tîrziu sosește în insulă coveta franceză **Flore**, avîndu-l la bord pe Pierre Loti, care va executa desene interesante, va scrie o frumoasă carte despre Insula Paștelui și va lua cu el un cap de statuie uriașă, aflat actualmente la **Musée de l'Homme** din Paris; nava germană **Hyaena** va aduce (în 1882) numeroase obiecte muzeelor germane, iar americanul Thomson, sosit cu nava **Mohican** (în 1886), va publica o lucrare documentată și va aduce muzeului din Washington o statuie intactă și dale de piatră ornate. Această înșiruire este, din păcate, de parte de a se sfîrși aici — iar dacă prezența

unor obiecte de cultură materială pascuană în marile muzee publice este oarecum îndreptăţită, obiectele aflate în diverse colecţii particulare, unde au ajuns de multe ori pe căi lăturale, nici chiar dubioase, nu au nici o justificare. Abia mai târziu, instalarea administraţiei chilene în insulă va pune într-o oarecare măsură capăt acestor acţiuni arbitrate.

Fireşte că toţi aceşti călători (şi „colecţionari”, profesionişti sau amatori) şi-au pus de la început întrebarea care este originea acestor statui — cu alte cuvinte, cine au fost sculptorii lor? Şi, fireşte, căutând răspunsul la această întrebare, au trebuit să ţină seama de faptul că Insula Paştelui este unul dintre cele mai izolate colţuri de lume. Aici nu se putea ajunge decât pe două căi: de la Răsărit, de pe coastele sud-americane, şi pe la Apus, din insulele polineziene. Thor Heyerdahl, „cel mai sportiv dintre savanţii aplecaţi asupra istoriei necunoscute”, cum îl numeşte Jean Maurice Hermann — caracterizare cum nu se poate mai potrivită, dacă luăm în considerare expediţia **Kon-Tiki** în cadrul căreia întrepidul norvegian a traversat Pacificul (1947), pe o plută din lemn de balsa, şi expediţia **Ra II**, peste Atlantic (în 1970), pe o navă din tulpini de papirus, de asemenea expediţia **Tigris** pentru traversarea Oceanului Indian pe o ambarcaţiune din trestie de Mesopotamia — Thor Heyerdahl, deci, izbit de asemănările dintre uriaşele statui (precum şi alte elemente ale vechii culturi materiale şi ale tradiţiei pascuane) cu vestigiile unor culturi precolumbiene din Peru, a încercat şi a reuşit să demonstreze că Insula Paştelui putea fi abordată cu mijloacele de navigaţie primitive folosite în urmă cu secole şi chiar cu milenii, de pe coasta apuseană a Americii de Sud.

În 1947, aşadar, problema părea lămurită: constructorii uriaşelor statui din Anzi, (legenda îi numeşte „poporul alb şi bărbos”) au pornit sub conducerea regelui Tiki, cu flota lor de plute din lemn de balsa, spre insulele polineziene, unde au continuat să cioplească straniile chipuri; iar cele două cărţi ale savantului norvegian cu prenume de zeu viking — au devenit **bestsellers** (traduse la noi: **Expediţia Kon-Tiki** şi **Aku-Aku**, ambele apărute la Ed. Ştiinţifică). Dar iată că, în ciuda acestor cărţi scrise cu talent şi a unor argumente expuse convingător, arheologii şi etnograful mai noi par să revină la ipotezele formulate mai demult de energica doamnă Katherine Scoresby Routledge (conducătoarea unei misiuni etnografice engleze în 1914—1915) şi de Alfred Métraux (conducătorul unei expediţii franco-belgiene din 1934—1935), care pun populaarea Insulei Paştelui pe seama unor migraţiuni polineziene, prin urmare venite din vest şi nord-vest. În favoarea acestei teorii pledează, înainte de orice, faptul că polinezienii au fost din cele mai vechi timpuri navigatori (spre deosebire de vechile populaţii peruvienne), precum şi similitudini în arta şi tradiţia orală.

Înainte de orice însă, adepţii ipotezei polineziene au găsit argumente în activitatea de sculptori a locuitorilor din alte insule mai mult

sau mai puţin apropiate. De pildă, la 1 400 mile de Insula Paştelui, în Pitcairn (insulă devenită celebră, prin odiseea revoltaţilor de pe **Bounty**) s-au găsit statui asemănătoare, deşi de proporţii mai reduse; iar misiunea franco-belgiană condusă de Alfred Métraux (directorul prestigiosului **Musée de l'Homme** din Paris), din care făcea parte şi Henry Lavachéry (conservatorul muzeului regal din Bruxelles), reunise numeroase elemente în favoarea asemănării dintre construcţiile pascuane şi cele din Insulele Marchise: altare, mici incinte sacre, case de oaspeţi, morminte; statui asemănătoare s-au găsit şi în alte insule, îndeosebi în Raiivavae, Tahiti, Moorea şi în Arhipelagul Hawaii.

După părerea lui Louis Castex, statuile pascuane sînt „fructul unei evoluţii a coloanei sculptate (Stela). Acest antropomorfism este în logica esteticii realiste a pascuanilor. Această din urmă ar fi rămăşiţa uneia dintre tendinţele primitive ale polinezienilor, fii îndepărtaţi ai unei Asii creatoare de imagini după chipul şi asemănarea vietăţilor, tendinţă care se simte încă în arta veche a marelui bazin al Pacificului”. Iar un etnolog avizat de talia lui Kenett Emory (de la **Bernice Bishop Museum**) arată că: „Este posibil să se descopere, în platformele cu statui din Insula Paştelui, o afinitate mai strînsă decât s-a crezut pînă acum cu **marae**-le polineziene”. Aceste **marae** sînt un soi de sanctuare sub cerul liber, altarul fiind constituit dintr-o mică piramidă de pietre, sub ele erau înmormintate căpeteniile şi eroii polinezieni.

MISTERIOASELE POPULAȚII MIGRATOARE

Autorii care s-au ocupat de vestigiile din Insula Paştelui — ei ei sînt destul de numeroşi — au relevat caracterul desertic al peisajului în care se ridică aceste statui cu aspect straniu, cu feţele lor prelungi şi buzele subţiri, cu capetele acoperite de curioasele pălării cilindrice. Totul este nemişcat, împietrit, mort — aspect cu atât mai nefiresc cu cît, după cum se ştie, pantele vulcanilor sînt în general roditoare, generatoare de vegetaţie: în jurul vulcanului Etna, de pildă, se întind livezi de lămii, portocali şi măslini, printre cele mai fertile ale Siciliei, iar pantele Vezuviului şi ale vulcanului Pico din Azore sînt acoperite de podgorii cu vinuri vestite în toată lumea. O explicaţie a aspectului dezolant, a lipsei de vegetaţie de pe Insula Paştelui ar putea-o constitui efectele pustiitoare ale valurilor seismice din această regiune bogată în cutremure; în 1960, după cutremurul din Chile, asupra insulei s-au năpustit trei asemenea valuri uriaşe (japonezii le numesc **tsunami**), care au acoperit uscatul pe o adîncime de 600 metri, răsturnînd cînsprezece statui, printre cele mai frumoase aflate pe **ahu**-ul Tonga Riki — statui măsurînd 7—9 metri şi cîntărind 20—30 tone. Unii dintre aceşti uriaşi au fost tîrîţi pe o distanţă de o sută de metri şi sfărîmaţi, alţii s-au răsturnat

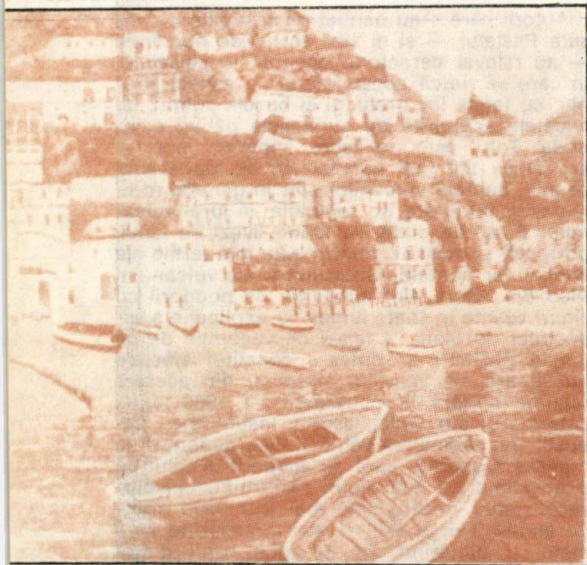
doar, rămânând întinși pe spate; cu ochii mari, deschisi spre cer.

Se pare că aspectul dezolant e de dată relativ recentă — în trecut Insula Paștelui avea o vegetație destul de bogată. Din cercetările arheologului Carlyle Smith de la Universitatea Wyoming (participant la expediția **Kon-Tiki**) rezultă că în urmă cu câteva veacuri pe insulă se afla o pădure întinsă — vulcanul Rano-Raraku era acoperit cu palmieri și alți arbori, între care o varietate de conifere necunoscută în Pacific. Din analiza fibrelor unei țesături vechi (aflată la muzeul din Washington) rezultă că este confecționată din scoarța unei specii de dud, care trebuie să se fi aflat din belșug pe insulă de vreme ce servea la îmbrăcăminte și la țesutul unor frînghii foarte rezistente, folosite pentru transportarea statuiilor atît de grele de la „atelierul” din coasta vulcanului și pînă pe țărm. (Acest soi de dud a fost botezat de botaniști **Broussonetia papyrifera**, deoarece în răsăritul Asiei din fibrele sale se confecționează celebra hîrtie de China și de Japonia).

Și iată-ne ajunși la o altă chestiune controversată, și anume transportul statuiilor, unele cîntărind peste 30 tone. În 1868, pentru a transporta o asemenea statuie de la câteva sute de metri de țărm pînă la puntea navei **Torpedo**, au fost necesari 200 de marinari pricepuți în asemenea treburile și tot atîția indigeni. Față de aceasta, transportul unor statui mai grele, pe pantele accidentate ale vulcanului și pînă aproape de țărm, cu mijloace primitive, trebuie să fi cerut eforturi supraomenești și, înainte de toate, soluții de o ingeniozitate pîrînd să indice o tehnică mai evoluată, aparținînd unei populații mai vechi, care la un moment dat a dispărut brusc din motive necu-

noscute. O emigrație în masă? O epidemie? Fapt este că populația polineziană — ai cărei urmași sînt cei o mie de pascuani trăind astăzi pe insulă — a sosit aici relativ tîrziu, se pare că în migrații cuprinzînd două etape, în secolele al XII-lea și al XIII-lea e.n., ei sînt de un alt tip antropologic decît vechii locuitori. Polinezienii veniți în prima etapă — tradiția îi numește „urechile-lungi” deoarece aveau obiceiul să-și alungească lobii urechilor — au fost exterminați de cei veniți în a doua etapă (sub conducerea eroului legendar Hotu-Matua), după ce conviețuiseră mai mult sau mai puțin pașnic vreme de aproximativ 350 ani. „În orice caz”, este de părere Francis Mazière (în **Fantastique Ile de Pâques**, Laffont, Paris 1965), „datele delimitează o certitudine: cele două migrații au fost polineziene, dar ele nu ne arată în nici un fel ce s-a petrecut înainte, cine au fost oamenii care [...] au sculptat statuile aparținînd primului stil. Poate că au venit dintr-o cu totul altă direcție [...]”.

Acest „prim stil” la care se referă aici Fr. Mazière este reprezentat prin **Ahu-ul Vinapu**, situat în nord-estul insulei, în apropiere de rada la Pêrouse: o construcție la care „arhitectura, atît de desăvîrșită și de inspirată, lasă loc unor anumite ipoteze [...] Este sigur că **Ahu Vinapu** reprezintă în arhitectura polineziană un traumatism [...] nu putem decît să constatăm caracterul neobișnuit al arhitecturii de la Vinapu, în care întîlnim elemente specifice, certe, ale construcțiilor preinoase”. Și iată că, după aproape două decenii, ne întoarcem la ipoteza peruviană, de data aceasta fără a o înlătura complet pe cea polineziană: Mazière (ale cărui cercetări au fost considerabil ușurate prin faptul că este căsătorit cu o polineziană care a cules de la pascuani, a căror

NATALIA TOFAN: „Plajă la Amalfi”

NATALIA TOFAN: „Pe Valea Bistriței”

limbă o vorbea, tradiția orală legată de istoria insulei) nu exclude complet ipoteza lui Heyerdahl, ci o încadrează într-un context mai larg al unor relații Polinezia—America de Sud.

De altfel, despre aceste relații vorbea, în urmă cu multe decenii, un savant de renume mondial ca Paul Rivet, iar alți oameni de știință au remarcat că lângă Tiahuanaco, pe țărmul bolivian al lacului Titicaca, vechi centru religios preincaș, se găsește un loc numit „Buricul Pământului”, amintind de acel **Te pito uo te Henua** — numele tradițional al Insulei Paștelui. Or, după cum demonstrează oamenii de știință, locuitorii mai vechi ai Oceaniei au lăsat urme nu numai în Insula Paștelui, dar și în Noua Zeelandă, în Hawaii și în alte insule din bazinul Pacificului — ceea ce ne duce la următoarea ipoteză: dacă insulele respective au fost populate, prin migrații de la Apus, în mai multe etape (probabil în veacurile al XII-lea — al XIV-lea), oare nu este posibil ca locuitorii străvechi ai acestor insule să fi venit aici, tot prin migrații, într-o epocă anterioară, de la Răsărit? Ipoteză interesantă, nu lipsită de argumente.

ARGUMENTE DIN DOMENIILE LINGVISTICII ȘI ETNOGRAFIEI

Să vedem, mai întâi, care sînt argumentele în favoarea migrațiilor dinspre nord și nord-vest, care au început să se contureze încă din al doilea deceniu al veacului trecut, odată cu apariția jurnalului de călătorie al germanului (de origine franceză) Adalbert von Chamisso, care a făcut parte din expediția de pe nava **Riurik** (1815—1818) condusă de rusul (de origine germană) Otto von Kotzebue. Astăzi, Chamisso este cunoscut numai ca prozator — nuela fantastică **Extraordinara poveste a lui Peter Schlemihl** a apărut în 1814, cu un an înainte de plecarea în călătoria pe bricul **Riurik**; el a fost însă nu numai prozator și remarcabil poet, ci și botanist și cercetător de meaguri îndepărtate — și cel dintîi care a remarcat că idiomurile vorbite în insulele polineziene prezintă asemănări cu cele din Indonezia. Mai târziu, cercetările lingviștilor au demonstrat existența de rădăcini comune la unele cuvinte folosite în graiurile malaieze din Sud-Estul Asiei și în cele din insulele Oceaniei, și astfel s-a ajuns la ipoteza migrațiunii malaiezo-polineziene — o deplasare determinată probabil de factori economici și sociali — care ar fi pornit din regiunile Asiei de Sud-Est către insulele care formează astăzi Polinezia.

Argumentelor de ordin lingvistic în favoarea acestei ipoteze li se asociază și cele de ordin etnografic: la data sosirii europenilor, tehnica navigației se afla la un nivel relativ ridicat, polinezienii întreprindeau călătorii destul de lungi, se orientau după stele și foloseau curenții marini — ceea ce duce la supoziția că moșteniseră arta navigației de la malaiezi, cu care aveau comun și utilizarea luntrelor cu balsamier (pe alocuri folosite pînă astăzi). În sfr-

șit, se pare că și unele culturi (trestia-de-zahăr ș.a.) s-au deplasat, împreună cu malaiezii, către Sud-Est, unde au găsit soluri propice de dezvoltare.

Argumentele în favoarea unor migrații de la răsărit, dinspre coastele sud-americane, sînt tot atît de convingătoare și tot atît de vechi: ele au început să se contureze cam în aceeași vreme datorită cercetărilor întreprinse de englezul William Ellis, care a plecat (în 1816, prin urmare la un an după începerea călătoriei vasului **Riurik**) ca misionar în Hawaii, Tahiti și alte regiuni ale Oceaniei, unde avea să stea vreme de nouă ani. În relatarea călătoriei sale (**Polynesian Researches**, Londra, 1829), Ellis menționează asemănarea unor structuri sociale, de asemenea a unor tradiții polineziene cu acelea ale populațiilor amerindiene de pe coasta apuseană a Lumii Noi; la aceasta se adaugă denumiri comune, de pildă a batatului american (**Ipomoea batatas** sau „cartoful dulce” cum i se mai spune) numit **kumara** în unele idiomuri polineziene și **kumar** în limbile **checlua** din vechiul Peru. Ellis s-a servit și de un argument care în vremurile mai recente va juca un rol important în pasionanta întrecere sportiv-științifică pe care o menționăm: existența curentului ecuatorial de nord — care pornește de la coastele Americii Centrale și se îndreaptă spre insulele Hawaii — de unde concluzia că este mult mai lesne de ajuns în insulele Oceaniei dinspre Răsărit decît dinspre Asia de Sud-Est. Ipoteza emisă (cu oarecare timiditate) de W. Ellis n-a stîrnit, la vremea ei, cine știe ce interes în rîndurile oamenilor de știință, ulterior însă — mai ales către sfîrșitul secolului trecut — cercetări întreprinse în insulele Oceaniei păreau să aducă noi argumente în favoarea ei: în legende polineziene culese de etnografi revin cu insistență șefi, mari șefi, regi și chiar zei veniți din Răsărit în fruntea unei flote de luntre; de asemenea, s-a stabilit că unele plante de cultură răspîndite în Polinezia sînt originare din Lumea Nouă. Adversarii ipotezei lui W. Ellis aveau însă și ei contraargumentele lor: semințele plantelor nu călătoresc numai cu navele grupurilor migratoare, ci și cu alte mijloace (valurile, vînturile...) — iar legende sînt, totuși, numai legende.

ÎNTRU THOR HEYERDAHL ȘI ERIC DE BISHOP

Prima jumătate a veacului nostru, bîntuită de două războaie pustiitoare, n-a rezolvat în vreun sens disputa dintre adepții ipotezei asiatice și cei ai ipotezei sud-americane. Printre adepții acesteia din urmă se numără, cum arătam, și Thor Heyerdahl, care în anii imediat următori celui de-al doilea război mondial a hotărît să înlăture printr-o performanță spectaculoasă argumentul-cheie al „adversarilor”: vechii peruvieni, pretindeau aceștia, n-ar fi putut stăbăte asemenea distanțe pe Oceanul Pacific, deoarece nu foloseau pentru navigație

decît plute. Or, Heyerdahl pornea de la premisa că în migrațiile pe ocean distanțele nu constituie un factor decisiv dacă direcțiile vînturilor și curenților sînt favorabile — drept care a hotărît să întreprindă o expediție care să repete drumul (ipotetic) străbătut de vecii locuitori din Tiahuanaco, între coastele peruviene și insulele din răsăritul Pacificului.

Thor Heyerdahl abia împlinise 33 de ani cînd a pornit în expediția sa și nu era prea cunoscut, deși stîrnie unele discuții și fusese învinuit de „superficialitate”, de „argumentație neconcludentă”, de „grabă în formularea concluziilor”, de „comentarea arbitrară a opiniilor altor oameni de știință”. Împreună cu cîțiva prieteni care-i împărțeau nu numai părerile, dar și spiritul sportiv — și, ca să spunem lucrurilor pe nume, o oarecare înclinație către aventură — a pornit la drum pe o plută din lemn de balsa, legată cu funii din fibre vegetale, așadar în condițiile pe care le-ar fi avut, cu veacuri în urmă, vecii peruvieni; astfel a străbătut circa 8 000 km între Callao (Peru) și Arhipelagul Touamotou, iar cartea în care relatează călătoria a devenit un **bestseller** și l-a făcut cunoscut în lumea întreagă. Chiar dacă privită din punct de vedere strict științific performanța lui T. Heyerdahl are o valoare echivocă (el a demonstrat că o asemenea migrație **ar fi putut avea loc**, iar nu că a și avut loc), nu este mai puțin adevărat că ea constituie într-adevăr o performanță — în ea regăsim unele dintre atributele specifice marilor expediții de explorare din trecut: cutezanța, perseverența, pornirea către acțiunea riscantă, primejdioasă, către aventură.

Expediția **Kon-Tiki** n-a constituit o premieră mondială: călătoriile pentru demonstrarea experimentală a unor ipoteze științifice, chiar a unora de ordin istoric-etnografic, constituie o inițiativă mai veche. Francezul Eric de Bishop, unul dintre partizanii ipotezei că migrațiile polineziene s-au efectuat de la Vest spre Est, a colindat, încă în anii dinainte de război, insulele Oceaniei cu o barcă dublă de tip polinezian. Într-o discuție avută în anul 1956 cu Bengt Danielssohn (unul dintre membrii expediției Kon-Tiki), Bishop, referindu-se la un proiect al său, spunea: „Scopul călătoriei pe care o voi face este tot atît de serios ca și acel al călătoriei întreprinse de voi pe **Kon-Tiki**. Diferența însă constă în faptul că eu intenționez să dovedesc o teorie cu totul opusă. Voi demonstra că polinezienii plecau din insulele lor spre America de Sud...” În același an, Bishop și-a construit o plută din lemn de bambus și, împreună cu patru însoțitori, a plecat din insula Tahiti; pluta a fost dusă de curenți și vînturi spre Est, în direcția cea bună, vreme de două luni. Apoi s-au ivit greutăți — vîntul și curenții au deviat de cîteva ori pluta. În a patra lună, cînd navigatorii străbătuseră aproape cinci șesimi din drum, s-a dezlănțuit un uragan puternic, care i-a silit să abandoneze, lansînd prin radio semnalul de alarmă: au fost luați la bordul unei nave militare atunci cînd nu mai aveau de parcurs decît 900 km pînă la tărîmul american și se aflau nu departe de insulele Juan Fernandez.

O primă concluzie: vînturile și curenții din bazinul răsăritean al Pacificului sînt încă prea puțin cunoscuți — și capricioși de vreme ce o simplă plută (fie ea din lemn de balsa sau din bambus) poate efectua drumuri în sensuri diametral opuse. De asemenea se cuvine să remarcăm că performanța realizată de Bishop (la vîrsta de aproape 70 de ani) nu trebuie socotită mai prejos de cea a lui Heyerdahl (care abia împlinise 33 ani), deși acesta din urmă s-a bucurat de o mai largă popularitate, probabil și datorită faptului că realizatorul ei este în mai mare măsură preocupat de publicitate... În sfîrșit, o ultimă observație se referă la factori de risc, nu tocmai neglijabili, ai unor asemenea acțiuni: Bishop a murit în mod tragic, doi ani după călătoria în Pacificul de Est, în cursul altei expediții, la cîteva zile înainte de apariția cărții sale **Cap à l'Est**.

În ciuda acestor factori de risc, sîntem martorii unei adevărate avalanșe de călătorii pe mare cu tot felul de ambarcații primitive sau improvizate, de obicei veliere dar și plute, călătorii în grup sau solitare — acțiuni nesigure, primejdioase, care nu o dată s-au sfîrșit tragic. Scopul: o carte de tipul **Străbătînd Atlanticul** (eventual Pacificul) sau **Singur în jurul lumii** etc. și poate o mențiune în cartea recordurilor editată de Guinness. Mulți dintre acești performeri, temerari irezistibil atrași de călătorii marcate de neprevăzut și aventură, merită admirația noastră. Cu atît mai mult o merită oamenii de știință al căror scop nu este exclusiv performanța cu caracter sportiv — savanți ca Thor Heyerdahl și Eric de Bishop, care au demonstrat că din Oceania se poate ajunge în

MIRCEA TAFLAN: „Iarna”

America de Sud și că din Peru se poate ajunge în Oceania pe plute de bambus și, respectiv, balsa.

În fapt, se aduc astfel argumente în favoarea ipotezei unor duble migrații — unele mai vechi, dinspre Peru, altele mai recente, dinspre Asia. Ipoteza nu întrunește, desigur, sufragii unanime — însuși termenul migrație include ideea unei deplasări în masă — „cu cățul și cu purcel”, cum sună vorba populară: migrațiile sînt determinate de factori economici, sociali sau naturali, iar scopul lor (măturisit sau nu) este, în general, de a întemeia în altă parte așezări bazate pe aceleași relații, credințe și norme de viață caracteristice grupului de migrație; or, asemenea deplasări masive pe ocean sînt extrem de dificile cu mijloace atît de primitive și fragile cum sînt plutele, chiar dacă alcătuite din materiale rezistente ca lemnul de balsa sau bambusul. Fiindcă trebuie să luăm în considerație și faptul că întemeierea unor comunități noi presupune prezența femeilor în grupurile migratoare (altfel respectiva comunitate s-ar stinge după o singură generație...), ceea ce iarăși sporește dificultățile deplasării, mai ales că între insulele situate în bazinul central al Pacificului distanțele sînt enorme. Evident că putem pleca de la presupunerea că —după cum reiese din numeroase legende polineziene — grupurile migratoare, formate numai din bărbați, au găsit în insulele respective femei aparținînd unei populații mai vechi (ceea ce nu este exclus, „Răpirea sabinelor” din istoria Romei antice corespunde unei practici larg răspîndite în perioadele caracterizate prin mi-

grații masive): în acest caz, însă, ne aflăm în fața unei noi întrebări sortite să rămînă deocamdată fără răspuns: cine erau aceste populații „mai vechi” și de unde au venit?

Este o problemă pe care un cercetător modern ca Fr. Mazière (din lucrarea căruia am mai citat) o pune astfel: „Aici (este vorba, firește, de Insula Paștelui — n.n.) apar anumite urme ale acestui popor antediluvian, a cărui prezență începem s-o regăsim și care va pune sub semnul întrebării toate noțiunile de timp și de etică pe care știința noastră a voit să i le impună, fie din orgoliu, fie dintr-o extremă sărăcie a cunoașterii”. Și, mai departe: „Aflînd despre existența acestei rase antediluviene și neavînd îndoieli asupra nivelului de cunoaștere a unei cu totul alte lumi, anumite informații culese pe Insula Paștelui, pe care am fost autorizată să le înregistrăm, mi-au părut că trebuie comunicate cu luciditate...”

Numărul impresionant de lucrări despre insulele Polineziei — fie cu caracter strict științific, fie scrise la nivel mediu și accesibile unor cercuri mai largi de cititori — sînt, în majoritate, rodul unor călătorii presărate cu întîmplări și situații neobișnuite, imprevizibile, uneori primejdioase, care le dau acea nuanță de aventură atît de atrăgătoare pentru cititor; după cum atrăgătoare sînt înseși chestiunile neelucidate, „tainele” acestor insule care preocupă numeroși cercetători moderni: originea celor mai vechi locuitori din Insula Paștelui, Noua Zeelandă, Hawaii și din alte părți; originea „tăblițelor vorbitoare” sau scriere rongo-rongo din Insula Paștelui, o scriere cum nu se mai găsește nicăieri în altă parte; înfățișarea caracteristică stînd măturie pentru o artă relativ evoluată, a statuiilor din Insula Paștelui și din cîteva insule ale Arhipelagului Societății; existența unor cuvinte de origine necunoscută în familia de limbi malaiezo-polineziană, desemnînd anumite construcții sau folosite de preoți în exorcisme și activitate sacerdotală — și multe altele.

În centrul acestor probleme neelucidate se află Insula Paștelui, cel mai izolat colț de lume, care pare să dețină cheia tuturor enigmelor. Tocmai din pricina acestei izolări în largul celui mai vast ocean de pe planeta noastră, o expediție pînă la „Buricul Pămîntului” cere investiții enorme în energie și fonduri — și totuși, nu puțini sînt oamenii de știință ca și amatorii entuziaști atrași de necunoscut, care reușesc să adune suma necesară și vin aici, unde stau cîteva săptămîni sau cîteva luni, apoi se întorc și scriu o carte care de obicei este un succes de librărie. Din păcate, performanțele spectaculoase ale unora dintre expediții — avînd, cum am văzut, un pronunțat caracter sportiv — n-au dus, în ultima vreme, la descoperirea unor date noi, ci numai la emiterea unor ipoteze noi, unele dintre ele foarte interesante, de altfel. Dar poate că nu este departe vremea cînd o expediție prevăzută cu întreg arsenalul științific modern va reuși să ridice, măcar în parte, vălul de mister — și atunci, poate că „Insula celor o mie de enigme” ni se va spovedi, iar tainele ei nu vor mai fi taine...

MIRCEA IONEL: „Peisaj”

UMBRA LUI RASPUTIN

*Din destăinuirile
dragului meu Pok.*

Prin 1915, când începeam să-i aud numele, împlinisem unsprezece ani: — C'est un Rasputin! — comenta bunicul meu la masă. Era vorba de protopopul Talpă, din cale afară de bețiv și afemeiat. Pe urmă și alții de la consulat îl pomeneau așa des, încât era ca o prezență abstractă și permanentă, o umbră a diavolului.

— Cine e Răsputin? — îl întrebam pe Inovici, majordomul consulatului, fost grenadier din garda țaristă. El mi-a sădit primele cuvinte românești. El îmi inspira o încredere oarbă. Făcându-și cruce mi-a răspuns: — E blestemul sfintei Rusii. Fiindcă am intrat într-un război nebun, în cîrdășie cu antechristul. „Antechristul” pentru el era Franța francmasonică și atee. Mai târziu, ajuns în Rusia am întâlnit mulți care gîndeau la fel.

O vizită la Reni mi-a sporit perplexitatea. Acolo domnea amiralul Vessiolkin, fiul lui Alexandru al III-lea și al unei balerine. Deci jumătate frate cu țarul Nicolae al II-lea.

Ministrul Rusiei la București, Poklewski Coziel, l-a chemat la el pe bunicul meu, Piotr Kartamișev, consulul general al Rusiei la Galați și delegatul Rusiei pe lângă C.E.D., Comisiunea Europeană Dunăreană, și l-a rugat să se pună bine cu vecinul de la Reni. Astfel ne-am îmbarcat pe splendidul yacht „Carolus Primus”, pus la dispoziția bunicului meu.

Sosind la Reni, în timp ce vasul se apropia de pontonul de debarcare, am văzut un grup de ofițeri care ne priveau, în frunte cu amiralul, care cu multă cordialitate l-a poftit pe bunicul și pe noi pe vasul **Rusi**. Foarte repede mi-am dat seama că din toți membrii familiei, eu eram personajul care îl interesam mai mult. Vessiolkin n-avea copii și atît el cît și Xenia Vladimirovna, soția lui, adora copiii.

— Mă cheamă Jorjik — m-am prezentat eu.

— Eu am să-ți spun „lorka”. Îți place ciocolata?

— Da, dar numai cu lapte, nu amar!

— Atunci să coborîm la mine în caiută (cabină), să vedem dacă găsim așa ceva. Ne scuzați, vă rog, — se adresă el mamei și bunicii.

— Mi se pare că am ce-ți place, uite!

În timp ce el căuta într-un mic dulăpăș, eu mă uitam cu curiozitate la fotografiile din cabină. Una din ele era portretul țarului, pe care-l mai văzusem. Una era a fiului său Alexei, dar ce m-a intrigat era într-o ramă de argint fotografia unui popă bărbos, nepieptănat și cu

o privire ciudată, parcă avea ochii albi. Sub fotografie se vedea o dedicație în litere rusești pe care nu știam să le citesc încă.

— Cine e acest popă?

— Acest popă e sfîntul părinte Grigore. N-ai auzit niciodată de el? Grigore Rasputin (desfrînatul) i se mai spune, pe nedrept însă. El e acela care ocrotește țara noastră. Dar tu nu poți să înțelegi, ești prea mic. Hai să mergem că ne așteaptă doamnele.

Un an mai târziu, România fiind în plin război, mama și cu mine, de teama nemților care înaintau spre Galați, ne-am refugiat la Sumi, în Ucraina, unde bunica avea o soră. Avînd numai doisprezece ani, eu simțeam mai mult decît înțelegeam. Iar amintirile, prin uzura vremii, ajung pete de pictură impresionistă. O pată mare galbuie și sclipitoare e samovarul. Răspîndește căldură parcă și toarce ca un motan. Tante Margoș servește ceaiul musafirilor. Ordonanțele vesele cără mereu piroși, cornulețe calde și nenumărate gustări cu pește, icre, ciuperci. Ordonanțele sunt copii de negustori bogați. Astfel scapă de front. Se schimbau mereu și războiul mergea înainte. Pentru un neamț (mort) mureau cinci ruși. Așa spuneau unii. Alții dădeau din umeri: Cine are timp să-i numere?

La ceaiurile lui tante Margoș se bea și vodcă. Mereu apăreau alte cafele, dar n-am văzut pe nimeni amețit. Cu mult succes mama cînta la pian tangouri. Mai târziu m-am întrebat dacă această lume de militari, de magistrați și bogătași era inconștientă ca pasagerii de pe Titanic, bunăoară. Dar nu, societatea din palatul Alfiorov era perfect lucidă. Știa ce o așteaptă, dar nu voia să-și otrăvească ultimele zile.

Un proverb rusesc zice: „să bei cît timp poți bea și să trăiești cît poți trăi.”

Pe urmă, cînd a trebuit să ne mutăm, am stat un timp la familia Lensky — oameni serioși, anxioși, plicticoși.

Acolo, într-o seară, în jurul samovarului, sub portretul lui Lev Tolstoi, „razgavorul” (conversația) era în toi. În afară de stăpînii casei și de noi mai era fiul lui Lensky din prima căsătorie, fiul cel mic, studentul, care urma să plece pe front, un învățător cu studii în Germania, un protopop foarte revoluționar și — sosit ultimul în întîrziere, cînd samovarul nici nu mai era fierbinte, cel mai important aducător de știri, șeful de gară. Mijloacele de informație fiind aproape inexistente, vizitele lui erau foarte apreciate. De la el aflasem de căderea Bucureștiului sau de dezastrul de la Lomza. Acum, cerînd liniște și tușind ca să-și dregă glasul, ne-a anunțat:

A murit Rasputin. A fost ucis jîgodia, vampirul care ne suga sîngele.

— E sigur? a întrebat Lensky.

— Absolut, iată manifestul tipărit la Petrograd. E strict secret: Ce n-ar da jandarmii sau Ohrana să-l găsească!

Șeful de gară citi:

— „Grajdani (cuvîntul „tovarisici” avea să apară doar peste cîteva luni) A fost stîrpită

una din jigodiile stăpînirii. Iar cei care l-au răpus sunt alte jigodii. Și ele sug sîngele poporului. E un bun început!" Îscălit „Comitetul revoluționar”.

— Volodia — se adresa Lensky fiului său. Avea glasul răgușit de emoție. Du-te în pivniță și adu cele două sticle rămase. Le aveam pentru ocazii mari. Acum cred că e timpul, Rusia e salvată!

— Dar România? — am întrebat eu inspirat de patriotismul domnișoarei Florescu, iubita mea profesoară.

— România — repetă Lensky, cu tonul omului readus la preocupări mărunte... bineînțeles și România.

Oarecum liniștit am gustat din vinul de Casetia — gros și negru, cu gust de rășină dulce. Începeam școala vinurilor proaste. Așa am învățat să le recunosc pe cele bune. Ca și în literatură, de altfel.

Ajunși în odaia noastră, mama și-a aprins o țigară, gest interzis în salonul gazdelor și trăgînd din ea cu ciudă, vorbe mai mult pentru ea: — În ce rahat ne-a băgat războiul! Să stăm la masă cu niște idioți care cred în forța lui Rasputin.

Delegatul țarului la București, Poklewski, cu picioarele lui lungi și solurile înguste, era de o distincție, de o eleganță poloneză. Dar de polonez nebun. În Polonia, cine nu bea, era considerat nebun. Pok bea numai apă minerală sau ceai.

— Iaurtul din București este mai bun decît cel din Teheran, declara el prin 1913. Dăduse 300 000 de ruble aur cancelarului Sazonov pentru a fi numit în Europa. Era catolic practicant. Țarul, foarte habotnic, a ezitat un timp să-l numească la București, dar a cedat la argumentul decisiv că Poklewski era un sobru. Pentru țar lumea se împărțea în bețivi — mai toți — și cîțiva abștinenți. La averea lui Pok, sutele de mii de ruble nu prezentau un sacrificiu prea mare. Se născuse printre cei mai bogați moștenitori din Rusia imperială.

Deportat în Siberia ca revoluționar polonez, tatăl lui a stat acolo douăzeci de ani, timp suficient pentru a studia subsolul, ca un geolog serios ce era, și a identifica zăcămintele de aur și azbest. Grațiat, bătrînul a refuzat să se întoarcă în Polonia. A cerut doar să i se vîndă o bucată de pămînt (la scara Siberiei) ca să facă agricultura. Cînd administrația a descoperit adevărul nu se mai putea face nimic. Acum însuși guvernatorul Siberiei era cointerestat. Sute de deportați lucrau în minele lui Poklewski, care se mutase la Petersburg.

Fiul lui, diplomatul, era mare jucător, din cei care cîștiga. Își permitea să piardă numai la masa lui Eduard al VII-lea, regele Angliei. După cum se știa, dar nu se spunea, arbitru elegantelor, favoritul cocotelor pariziene, „uita” să-și plătească datoriile de joc. În schimb, nu ierta pe cei care pierdeau. Era un joc la care se pretau cîțiva arhilionari, familia Rotschild și alți snobi.

In 1936 Poklewski, care nu mai avea nici o funcție și care pierduse tot ce avea în Rusia, rămăsese la București și locuia în vila din str. Mercur, unde altădată Junimea își ținea ședințele.

Acolo mă primea cu o plăcere vizibilă. Era tare singur și mai cu seamă îi lipseau probabil cunoștințe din tinerețe cu care ar fi putut face schimb de amintiri.

Purta un halat vechi, cîrpit. De cine cîrpit? Nu prea îl vedeam pe fostul trimis al țarului însăilînd petice. Îi slăbise vederea încît nu mai putea citi.

Pe biroul lui era fotografia țarului în uniformă de marină. Avea o expresie tristă, resemnată. Fiind născut în zodia lui Job, el știa că îl așteaptă o soartă cumplită.

— În spatele țarului, îmi povestea Pok, țarul tont și cumsecade, se aflau birourile, cancelaria imperială care hotăra totul. Această cancelarie a organizat dezastrul de la Tsushima, cînd pentru a compensa inferioritatea flotei ruse, preoții navelor stropseau tunurile cu apă sfințită. Dar dezastrul de la Tanenberg, continua el, crezi că e opera lui Hindenburg, a genului său militar sau incuria, imbecilitatea birourilor noastre? Eram la Petersburg cînd garda imperială defila în marș spre gară, spre abator. Ce minunat cîntau! Bărbați înalți, volnici, aleși unul și unul, plecau să moară pentru țar, pentru Serbia, pentru Franța și alte țîmpenii. „O poveste plină de furie și zgomot relatată de un idiot”, cum spune Shakespeare.

Poklewski devenise teribil de sincer. După ce îi aduceam o havana Vilar y Vilar, îi făceam o expunere a presei mondiale pe care o răsfoisem la Corso. Îl interesau numai problemele legate de Rusia și era indiferent față de Polonia, țara lui de baștină.

— Am jurat credință țarului — mi se destăina el — și înțeleg să mă respect. E grea bătrînețea cînd îți păstrezi întreagă memoria. Sunt copleșit de umbre. O văd și pe a mea... cu greu mă recunosc... la Maxim's într-o oglindă cu rama modern style, apar lîngă o zîină cu ochi de peruzea. Și face cu mîna un gest de om dezamăgit. Am fost oare vreodată iubit? Eram o partidă strălucită, nu un om. Banul mă făcuse egoist și vanitos. Eram convins că totul mi se cuvine... așa era făcută lumea de atunci. Pentru cîțiva plăcerea era un drept. Pentru cei mulți plăcerea era un păcat.

În minele mele din Siberia, sute de condamnați săpau, săpau... douăsprezece ore pe zi. Dar la Paris, în Franța democrată, era altfel? Prin cabareturile „sic” mă întîlneam cu marchizul de Dion. Avea o renumită fabrică de automobile, firma de Dion-Bouton. Mii de muncitori se spateau în uzinele lui tot douăsprezece ore pe zi. Gras, cîrn, în frac, cu jobe-nul pe o ureche, marchizul boteza cocotele cu șampanie. Era „la belle époque” cum s-a spus mai tîrziu. Da, în adevăr, unii trăiau minunat. Dar pe toți ne aștepta aceeași moarte. Se trăia bine dar se murea cumplit, banul încă nu te ferea de suferința fizică.

Bineînțeles, — îmi spunea Pok altădată — sunt tot felul de deștepti care îți explică: nu omul face istoria, ci istoria face pe om. E o timpenie care vine de departe... a fost de mare folos pentru unii. De la români am învățat că omul sfințește locul.

— Eram la Iași în 1917, continuă el, în modestul palat cu cariatide unde Regele Ferdinand mă convoca la belotă împreună cu prietenul său Constantin de Plagino, când i s-a prezentat regelui telegrama lui Diamandi, ministrul României la Petersburg, în care anunța că țarul a abdicat și nu se știa unde se găsește.

Jocul s-a transformat într-un fel de consiliu de coroană. A sosit și regina Maria. Mi s-a adresat în englezește calificând situația: — a pretty mess — pe urmă din considerație pentru Ionel Brătianu a tradus în franțuzește: — Autrement dit, nous sommes fichus (adică suntem pierduți).

— Mais Madame, tout n'est pas dit (totul nu s-a terminat), i-am răspuns acestei excepționale și fascinante fapturi.

Dar impetuoasă din fire, regina mi-a tăiat vorba. Avea un stil direct, chiar brutal. Nu spunea platitudini sau înșepții.

— Mon cher Pok, — continuă ea în franțuzește, — nu uit că sunt în mare parte o Romanov, dar cunosc pe ruși. Odată țarul plecat, totul se duce.

Brătianu asculta enervat. Nu suporta femei în politică, dar n-avea încotro. Regele părea amuzat de intervenția soției lui. Regina se plimba prin salon. — Ce vesel era oncle Nicki! exclamă ea adresându-se regelui. Era de sfântul Nicolae în 1911 sau 12. Pe Neva înghețată defila garda imperială. Ce călăreți, ce cai! Tot ce avea Rusia mai bun. Dragonii lui Uruzov aveau cai roibi cu stea în frunte. Ajungând în dreptul tribunei, Pavlic (Uruzov) m-a recunoscut și m-a salutat. Mă întreb dacă mai trăiește... dacă n-a fost înghițit de lacurile mazuriene. Vă dați seama, domnilor? Tot ce defila sub ochii noștri, valuri de tinerețe, de forță, de speranță, astăzi e pulbere. Dar unchiul Willi, ce trebuie să-și frece minile. Și Kronprințul, alt îngimfat! exclamă regina, — apoi întorcându-se spre mine:

— Cum îl chema pe acel călugăr bețivan, și plezni din degete ca un ofițer de husari.

— Cred că vă gândiți la Rasputin, majestate.

— Da, da la el mă gândesc, nu-i așa că el a telegrafiat țarului „Dacă faci război îți pierzi capul.” Există o asemenea telegramă?

— Da, majestate, mi s-a spus chiar atunci. (1914). Sazonov, cancelarul, era înspăimântat. Tot atunci a venit bătrînul Pourtales, ambasadorul Germaniei, care în genunchi i-a spus țarului că războiul va fi sfîrșitul împărățiilor, al nobiletei. Dar țarul n-a ținut seamă de nimic. A iscălit decretul de mobilizare, așa cum îl îndemna duhovnicul său.

Pok îmi completează: duhovnicul era un pezevenghi, dușman de moarte al lui Grișa Rasputin și plătit de Buchanan, ambasadorul Marii Britanii.

— Prin 1915, Rasputin ajutat de Ana Virubova, doamna de onoare, a reușit să-l expedieze pe duhovnic tocmai la izvoarele Volgăi în niște codri de unde n-a mai ieșit, iar Rasputin și-a continuat influența asupra țarinei care-i săruta mina când oprea hemoragia țareviului. Odată el i-a spus: — Nu trebuie să-mi mulțumiți. Pe fruntea voastră văd semnul morții... Curînd... curînd.

— Cînd? — a întrebat împărăteasa înspăimîntată.

— Pe toată Rusia apasă un nor de sînge iar voi, țarul și tu, și copiii tăi veți trece prin fața casei unde am locuit. Pe Volga. După care veți de socoteală celui de sus. Eu am să vă aștept acolo. Voi muri înaintea voastră. Urită moarte mă aștepta! Dar un păcătos ca mine nu merită altă.

— Ca să scape de robia lui Rasputin, în plin război, în 1916, țarul a chemat un celebru profesor din Suedia. În zadar, moștenitorul tronului fiind în agonie, împărăteasa Alix disperată a telegrafiat lui Rasputin. Cu cîteva „pase” acesta a oprit iarăși hemoragia. Atunci țarul i-a mulțumit călugărului, dar nu i-a dat mîna nici ca s-o sărute.

— Te-am iertat, i-a spus Nicolae al II-lea.

De după ușă asculta căpitanul Scipotiev din echipajul de gardă al marinei imperiale, bun prieten al meu și om de încredere; el mi-a povestit scena.

— Degeaba m-ai iertat, că cel de sus nu te iartă. Tot sîngele sfintei Rusii se scurge în tranșee din vrerea ta. Rasputin a căzut în genunchi. — Oprește măcelul, Măria Ta. Mi-a apărut sfîntul duh și mi-a vorbit: Dacă țarul nu oprește măcelul, va pieri și el și tot neamul lui împărătesc.

— Cum arată sfîntul duh? a întrebat țarul bănuitor.

— Ca de obicei, i-a răspuns imperturbabil, lumină mare, pătrată.

— De ce nu mi s-a adresat mie sfîntul duh?

— Nu cercetez căile Domnului, dar Măria Ta, gîndește-te că orice ezitare costă mii de vieți și...

Dar țarul nu l-a lăsat să termine. — Bine, vă mulțumesc, puteți dispune — l-a concediat el, ducîndu-se să joace tenis, iar Rasputin a continuat pe calea care avea să-l ducă la palatul lussupov, unde îl aștepta moartea.

— Și, în adevăr, încheie Pok, țarul cu ai săi, răscumpărînd păcatele dinastiei, au trecut prin fața casei lui Rasputin. Erau în drum spre casa Ipatiev. Căile Domnului sunt de nepătruns.

In istoria omenirii, povestea altădată Pok — există clipe de răscruce care stîrnesc furtuni. Un colonel de jandarmi din anturajul țarului a trecut prin București în 1921. Asistase la complotul generalilor și trecuse de partea lor.

— Cu pistolul încărcat — îmi spunea el, — am intrat la țar.

— Vă ascult, — a spus țarul cu acel calm trist care îl caracteriza.

— Trebuie să abdicăți! a răcnit Alexeiev, — și să abdicăți și pentru fiul dumneavoastră.

— Nu sunt surd — a răspuns țarul și mai calm. Exprimați-vă pe un ton normal. De ce are nevoie Rusia în plin război de abdicarea mea?

— N-avem timp de discutat, a intervenit generalul Russki și mai violent. Dacă nu iscăliți vom recurge la o măsură teribilă, o măsură care privește și pe țarevici.

Alb ca varul, țarul, după obicei, își duse mâna la mustață și privi împrejur. Era privirea omului încolțit care caută un ultim ajutor. Am simțit că mă fixează, că mă întreabă: ce cauți printre acești trădători, tu care ești pus să mă aperi? Cred că tocmai prezența mea printre conjurați l-a determinat pe țar.

— Dați-mi documentul, a cerut cu o voce stinsă. A iscălit și a împins hirtia.

— Și acum? — a întrebat. Erau ultimele cuvinte pe care le-am auzit de la viitorul „țar martir”. Nu i s-a răspuns, — o primă umilire din calvarul aceluia imbecil cumsecade.

Dar să mă întorc la lași, continuă Poklewski. În seara telegramei, ieșind de la rege, sentinela mi-a prezentat onorul. I-am zîmbit. Era strălucitor de tânăr. Nu cred că împlinise douăzeci de ani. În opinii, cu picioarele înfășurate în bucăți de saci, foarte slab, purta casca „Adrian”. Pok îmi zîmbeste ironic. Un cadou al Franței generoase. Tânărul avea în priviri un elan, un entuziasm care îmi amintea ceva. Ah, da, mi-am spus — e portretul unui tânăr de Rafael, știi cel cu boneta roșie. M-am uitat împrejur, își amintea Pok. Eram singuri. Din buzunar am scos un pachet de țigări egiptene. Le aveam la mine pentru prieteni și i l-am întins... Poftim — cunoșteam cuvântul. Tânărul erou — că era un erou, dar nu știa —, a ezitat o clipă, după care mi-a spus în șoaptă ca din fundul sufletului, sărut mâna.

În fața reședinței regale arde un felinar cu petrol. Lux nebun! Unul singur în tot lasiul. Tot orașul era cufundat în beznă, ger și foame. În permanență erau deschise gropi comune pentru victimele tifosului exantematic. Era să plec, să mă îndrept spre Consulatul rus, când mi-am amintit că în lași nu existau chibrituri. Să aprinză ceva era o problemă și atunci m-am întors la sentinela și i-am dat o cutie de chibrituri suedeze ca să poată fuma.

Ca tot omul ajuns la capătul vieții îmi fac procesul, mă judec. Fiind bogat am ajutat pe mulți. Dar nimic nu cîntărește în bilanț cît pachetul acela de țigări.

— Peste câteva zile, Brătianu mi-a înmînat o hirtiuță. Era însoțită de traducerea în franțuzește.

— Cred că vă interesează, mi-a spus în stilul lui sarcastic și rece.

Și Pok a scos din birou și mi-a arătat vechiul manifest tipărit pe o hirtie gălbuie. Scris: „Tovarăși români! Veniți cu noi și veți avea pă-

mint, pace și libertate. Cot la cot vom gonii pe rege, pe boieri, pe generali și pe toți care sug singele poporului. Trăiască Revoluția!”

Manifestul nu era iscălit și nici nu era nevoie. Mai târziu, în vara lui 1917, Moldova era inundată de hirtiuțe roz, verzi și galbene. Toate îndemneau pe soldații români să plece. să împartă moșiile boierilor.

— În 1924, își amintea Poklewski, doctorul de Lazover, otrăvitorul lui Rasputin, a fugit din Rusia, rămăsese blocat la Athenée Palace, din cauză că nu putea plăti hotelul. Într-o zi, Aurică barmanul, care adora să vorbească o franceză stricată, mi-a spus: Excellence, docteur tres malheureux, très malheureux. Pas mangé deux jours. Mi l-a arătat. Într-un fotoliu stătea un bătrîn jerpelit și melancolic care ne privea cu interes. Aurică l-a chemat și eu l-am invitat la masă. Tot ce ar fi putut să-mi povestească Lazover, știam de mult, dar vroiam o confirmare de la un participant la complot și l-am întrebat prin ce era periculos Rasputin pentru Rusia și de ce trebuia eliminat.

— Ce întrebare! a exclamat el. Rasputin dorea să facă pace separată cu Germania. Vroia ca țarul să calce angajamentele luate față de Anglia și Franța. Era singurul care vrea încetarea războiului.

— Singurul? am întrebat atît de violent încît s-au întors spre noi cei de la mesele vecine. Dar pe nenorocii din tranșee i-a întrebat cineva dacă vor să putrezească acolo, fie că erau ruși, nemți sau francezi?

— Nu știam că sunteți atît de pacifist, mi-a răspuns agresiv Lazover.

— Nu știu dacă sunt pacifist. Sigur e că urăsc din tot sufletul pe imbecilii sau canaliile care susțin ideea războiului. „Acea stupiditate majoră în care cei mai buni omoară pe cei mai buni”, cum spune Anatole France.

Nu știu cum a dispărut doctorul de Lazover. În 1938, Poklewski a trebuit să ceară ajutorul morții să-l scape de mizeriile bătrîneții. S-a stins refuzînd să mai mănînce, ca o candelă rămasă fără ulei... Avea prea multa demnitate ca să împartă soarta altor ambasadori, șambelani, conți care după revoluție cerșeau la bisericile rusești din occident. Am fost la înmormîntarea lui. La catedrala catolică, am văzut pe o pernă, prinsă, printre altele, cea mai prestigioasă și învidiată decorație a Europei de altădată. Lîna de aur, conferită de prietenul său, regele Alfons al XIII-lea al Spaniei. Au fost și lacrimi. Într-un colț, o bătrînică, Rudi Catargi mi-a spus: — E Mița Studenta, singura care îl plîngea...

DOAMNA RIMBAUD

IESE DIN LEGENDĂ

Vasta istoriografie literară închinată lui Arthur Rimbaud a pus în circulație interpretări ale operei și legende asupra vieții poetului, în egală măsură contradictorii și, uneori, cu totul deconcertante pentru cititor. Înfățișându-l drept un veritabil vizionar (R. de Renéville, **Rimbaud le voyant**), vagabond și scandalagiu (B. Fondane, **Rimbaud le voyou**) sau de-a dreptul geniu nerăbdător și neliniștit (H. Mondor, **Rimbaud ou le génie impatient**), exegeții și biografii săi au creat în jurul autorului **Iluminărilor** un adevărat mit (R. Etiemble, **Le mythe de Rimbaud**).

Acestei țesături de legende i-a căzut victimă și mama poetului, Vitalie Rimbaud. Ea a fost înfățișată ca o femeie incultă și bigotă, incapabilă să-și înțeleagă fiul, căutînd cu încăpăținare să-i taie aripile aspirațiilor sale pline de nerăbdare și impunându-i constrîngerii pe care adolescentul le încalcă fără șovăire și cu perseverență. Dar cercetări mai recente o prezintă pe nefericita mamă într-o lumină cu totul nouă. Este ceea ce face îndeosebi Françoise Lalande în volumul **Madame Rimbaud**, de curînd apărut la Paris și primit cu interes de presa literară franceză. Dintre cronicile apărute, am ales prezentarea făcută acestei cărți demistificatoare de Jean Chalon, în „Figaro littéraire”, care rezumă corect o biografie deopotrivă interesantă, emoționantă și reparatoare.

„Așa cum Maria Antoaneta a fost una din reginele cele mai calomniate din istorie — nu spunea ea: „E inutil să mai înălțați ghilotina pentru mine, calomnia m-a și ucis” — tot astfel doamna Rimbaud, mama lui Arthur, este „femeia cea mai defăimată din istoria literară”, cum scrie Françoise Lalande în cartea sa **Madame Rimbaud**. Aceea pe care legenda rimbaudiană o arată ca pe o zgripțuroaică înspăimîntătoare, o jugănitore de aventuri (și trec peste alte adjective mai aspre), nu este decît o femeie simplă, foarte (sau prea) simplă, una dintre acele „inimi candido”, atît de dragi lui Flaubert. Între extrema simplitate a mamei și fabuloasele complicații ale fiului, orice înțelegere era aproape cu neputință. Dar, după cum se va vedea, doamna Rimbaud nu este monstrul care ne-a fost înfățișat adesea. Și apoi, să ai fiu pe Arthur Rimbaud, trebuia să fi fost întotdeauna înnebunitor.

Vitalie Cuif se naște la 10 martie 1825, la Roche, în Ardeni, într-o fermă. Părinții ei sînt țărani. Cînd Vitalie împlinește cinci ani, îi moare mama: **Copiii se maturizează repede în Ardeni, în secolul al XIX-lea. Vitalie renunțase la păpușile ei de cîrpă și la sfîrteaza ei. (...) Vi-**

Verlaine și Rimbaud
Tablou (detaliu) de Fantin-Latour

tale nu era singura din sat care, la șase ani, munea în rînd cu femeile.

● NECAZURI

Vitalie a cunoscut o grea ucenicie, care a făcut din ea o femeie rezistentă la munca depusă pentru ea și pentru alții. Are doi frați, Felix și Charles. Felix se va dovedi foarte devreme „un individ dubios” și, în urma unei încurcături pentru care risca să intre la închisoare, se va înrola în armata din Africa. Charles se căsătorește. Vitalie și cu tatăl ei părăsesc ferma din satul Roche, ca să se instaleze la Charleville. Acolo, în piața gării, lîngă chioșcul muzicii, unde începea să se cînte un cadril de Offenbach, Vitalie Cuif întîlnește pe căpitanul Frederic Rimbaud, un burgund, originar din Provence. Participase la cucerirea Algeriei și face figură de erou.

În ziua de 8 februarie 1853, Vitalie Cuif, la douăzeci și opt de ani, se căsătorește cu Frederic Rimbaud, care are treizeci și nouă. Frederic, un împătimit de gramatică, i-a dăruit Vitaliei Gramatica lui Bescherelle, pe care o adnotase cu grijă, subliniind îndeosebi această frază: **Gramatica este baza, fundamentală tuturor cunoștințelor umane.** Arthur, fără îndoială, va fi frunzărit această biblie familială.

La 20 octombrie 1854 se naște Jean Nicolas Arthur Rimbaud. El e încredințat unei doici, într-un sătuleț de la frontiera cu Belgia.

Bucuriile căsătoriei și ale maternității sînt însă dintre cele mai scurte. Vitalie e sortită nenorocirilor. Își pierde mai întîi tatăl, apoi o fetiță și acestor pierderi li se adaugă alta: e părăsită de soț. La 16 septembrie 1860, Vitalie și Frederic se despart pentru ceea ce s-ar numi astăzi „nepotrivire de caracter”. De atunci, nu se vor mai revedea niciodată. Iată deci o femeie de treizeci de ani care va trebui să-și crească singură patru copii: doi băieți, Frede-

ric și Arthur, și două fete, Jeanne-Rosalie și Isabelle. Fanteziile, capriciile, toanele sînt izgonite din casa lor. Singura distracție: slujba de duminică.

La Charleville, Vitalie veghează cu înversurare studiile copiilor săi. Incepe să tremure pentru Arthur, despre care directorul colegiului spune: **Nimic obișnuit nu încolțește în acest cap; va fi geniul răului sau geniul bine-lui.** Arthur citește pe Victor Hugo și Vitalie se înfricoșează:

Domnule,

Vă sînt cum nu se poate mai recunoscătoare de tot ce faceți pentru Arthur. (...) Dar este un lucru pe care nu l-aș aproba, de exemplu, lectura unei cărți ca aceea pe care dumneavoastră i-ați dat-o acum cîteva zile, «Mizerabili», de Victor Hugo. (...) Ar fi cu siguranță primejdios să l se permită asemenea lecturi — îi scrie ea lui Georges Izambard, profesorul care-i împrumutase lui Arthur «Mizerabili».

Începînd de acum, e ușor de imaginat ce a urmat. Neînțelegerile dintre mamă și fiu devin pînea lor zilnică. Escapadele lui Arthur o înnebunesc pe Vitalie și, mai mult decît oricare, aceea pe care o face Rimbaud la Paris, pentru a regăsi pe Verlaine. Peripețiile acestei patimi, fuga la Londra, Verlaine rîndu-l pe Rimbaud cu un foc de pistol, sînt prea cunoscute pentru a mai fi amintite aici. Ceea ce este mai puțin cunoscut și ne relevă scriitoarea Françoise Lalande, e înțelegerea de care făcu dovadă Vitalie față de această legătură, a cărei natură exactă o cunoștea. O mărturisește scrisoarea ei către Paul Verlaine care a amenințat că se va omorî:

Te plîngi de viața dumitale nenorocită, sărman copil! Știi dumneata ce va fi mine? Speră decl. (...) Fă ca mine, dragă domnule: Fil tare și curajos în fața tuturor necazurilor; (...) luptă fără răgaz împotriva a ceea ce se cheamă ne-

dreptatea soartei; și vei vedea că nenorocirea va înceta să te urmărească, vei deveni iarăși fericit. (...) Eu îți string mîna și nu îți spun adio, sper că te voi vedea într-o zi.

În 1878, în urma plecării ultimului arendaș al fermei părintești, Vitalie se reîntoarce la Roche, întovărită de Isabelle. În același an, moare căpitanul Rimbaud și Vitalie va primi de la armată o pensie de văduvă.

● NELINIȘTI

În 1880 Arthur Rimbaud ajunge la Harar, în sud-estul Abisiniei, îi precizează el mamei sale, cu care începe o corespondență dominată de grija plasării banilor și cererea de cărți, ca Ghidul călătorului sau Anuarul biroului de longitudini pe anul 1882. De voie sau de nevoie, Vitalie execută ordinele lui Arthur. Ca toate mamele, e îngrijorată mai ales de sănătatea fiului ei:

27 martie 1891

Arthur, fiul meu,
Îți trimit, odată cu scrisoarea aceasta, un mic pachet care conține un borcan de pomadă ca să-ți ungi varicele și două perechi de ciorapi elastici făcuți la Paris. (...) Alături la prezenta scrisoare rețeta și recomandările doctorului. Citește-le foarte atent și fă exact ce îți spune, îți trebuie îndeosebi odihnă, și odihnă nu așezat pe scaun ci culcat, pentru că, așa cum zice el, și cum vede din scrisoarea ta, boala ta a ajuns la un punct neliniștitor pentru viitor.

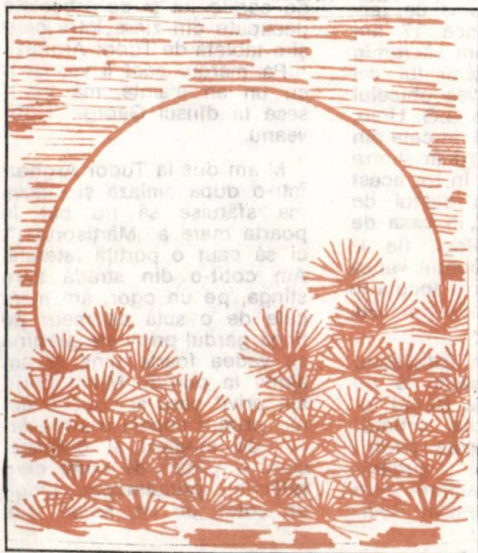
Vitalie nu se neliniștise în zadar: fiul ei moare puțin după aceea, la 10 noiembrie 1891. Doamna Rimbaud comandă un drc de lux și o înmormîntare frumoasă, cu cinci canotori, opt copii de cor și douăzeci de orfane care să poarte luminările.

În 1897, Pierre Dufour, om de litere al căruia pseudonim e Paternie Berrichon, cere mîna Isabellei. Vitalie scrie imediat lui Stéphane Mallarmé pentru a-i cere informații asupra viitorului său ginere:

Vă sînt necunoscută, dar eu vă cunosc datorită lucrurilor bune pe care le-am auzit spunîndu-se despre dumneavoastră și lecturii multora din cărțile dumneavoastră, pe care le admir.

Legenda Doamnei Rimbaud, țărancă incultă și analfabetă, se năruie. Dacă n-a înțeles toate subtilitățile din *Corabia beată* și din *Iluminări*, ea nu și-a susținut mai puțin fiul în întreprinderile lui cele mai insolite. Și cînd moare, la 2 august 1907, ea este înmormîntată, potrivit ultimelor sale dorințe, în cimitirul din Charleville, între «bunul ei tată» și «sărmanul ei Arthur». Biata Vitalie, care declara bucuroasă: **Există fapte care sînt destinate tuturor suferințelor vieții; eu sînt una dintre acelea.** Sumbru, sumbru destin a fost cel al mamei «omului cu pași de vînt».

Traducere și prezentare de
MIORIȚA MUȘAT

O ANIVERSARE

L-am cunoscut pe George Tutoveanu când mă aflam în ultimele clase de liceu, prin 1940, îl căutasem la casa din Birlad să-i solicit o poezie pentru „Vlăstarul”, revista elevilor din Vaslui. Casa lui se afla în spatele Școlii Normale, gardul și porțița înfundau capătul de sus al Bulevardului Epureanu, stradă liniștită pe vremea aceea, străjuită de plopi sădiți, când, în fruntea guvernului se afla Nicolae Iorga care, în scurta lui guvernare, pusese prefect de județe poeți și alți oameni de carte, străini de partidele politice. La Tutova fusese prefect poetul Birladului și după spusele-i proprii, atunci sădise plopii pe Bulevardul Epureanu.

A venit să-mi deschidă o femeie voinică și blajină, Anuța pe numele ei, mi-a făcut semn să intru și m-a lăsat în fața casei albe, cu prispă de scindură de la un capăt la altul, cu câteva trepte în fața ușii principale. Eram speriat, mă aflam în ogradă „palatului de cleștar”, așteptam cu șapca în mână și priveam în jur. În fața se vedeau ronduri de flori, trandafiri agățatori și doi sau trei pomi, iar în spatele casei, spre apus, urca în pantă un teren prelung, plin cu viță de vie. N-am avut când să iscodesc mai mult împrejurimile, femeia cea primitoare m-a îndemnat să pătrund în tindă și de acolo pe ușa din stînga. Era o încăpere mare cu mobilă puțină, predomină în mijloc o masă lungă și neacoperită, pe lăcuțul ei, într-un colț, se aflau câteva cărți, iar în mijloc, trei sau patru foi, una din ele înobilată de scrisul poetului. George Tutoveanu stătea în picioare, lângă un scaun cu speteaza dreaptă și înaltă, purta o haină neagră, mai lungă decît știam eu că sînt hainele și, cu toate că vremea era bună, avea în jurul gîtului un fular de mătase subțire. Nu-l văzusem pînă atunci, îl cunoșteam doar după o fotografie în care era îmbrăcat în alb, era tînăr și avea o figură

semeață. Omul din fața mea arăta altfel, mult mai în vîrstă, avea chipul surizător, privirea blajină și statura dreaptă, dar mai presus de toate era frumos. Mi-a întins o mină fină și albă, cu degete prelungi, ce păreau transparente, mi-a făcut semn să stau pe un scaun și de abia atunci a ridicat ușor din sprîncene, vrînd să afle pentru ce venisem acolo să-l tulbur. Am început să rostesc repede o frază pe care o chibzuise de mai înainte, el a ridicat palma ușor, cu un zîmbet ocrotitor.

— Stai, mi-a zis, stai copile! Nu te grăbi de fel.

M-a ascultat în liniște, apoi mi-a pus o seamă de întrebări, minunîndu-se parcă de tot ce asculta și acordînd o atenție deosebită răspunsurilor mele. Cînd i-am spus că la școală scoteam o revistă tipărită și că eram redactorul ei, s-a arătat de-a dreptul uimit.

Așa l-am cunoscut pe George Tutoveanu, care la vremea aceea avea 68 de ani și despre care știam că era unul dintre membrii fondatori ai Societății Scriitorilor Români, că întemeiasse „Academia Birlădeană”, în 1915, condusesse revista „Făt Frumos” și era autorul atîtor volume de versuri frumoase. Încă 17 ani după aceea aveam să rămîn unul dintre prietenii lui cei mai tineri cum avea obiceiul să ne onoreze, pe G.G. Ursu, pe subsemnatul și, în cele din urmă, pe cel mai tînăr dintre toți, C.D. Zeletin. În tot acest timp îl întilneam destul de des, fie la Birlad, în casa de pe strada cu plopi, fie la București, unde poetul venea de obicei toamna și locuia în Vatra Luminoasă, la fiul său, Polidor.

În 1947, George Tutoveanu avea să împlinească 75 de ani. Prietenii de la Birlad începuseră pregătirile sărbătoririi, adunau articole pentru un volum omagial și organizau o seamă de acțiuni între care o sedință festivă dedi-

cată poetului. Potrivit procesului verbal publicat în volumul „Birladul odinioară și astăzi”, apărut datorită harnicului publicist Romulus Boteanu, această sedință a avut loc la 21 noiembrie 1947, în locuința unuia dintre membrii „Academiei Birlădene”, magistratul Ion Manta-Roșie, pe vremea aceea președintele tribunalului din Birlad. Între scriitorii și notabilitățile județului, în frunte cu prefectul Ion Andronache, prezenți la sedință, se afla și un elev de 16 ani, scriitorul de mai tîrziu, Ion Hobana.

Aflîndu-mă la studii în București, unele pregătiri în vederea aniversării poetului în Capitală mi-au revenit mie. George Tutoveanu avea mulți prieteni și nu aveam de făcut altceva decît să le amintesc evenimentul ca să primesc tot sprijinul lor. Plin de entuziasm, m-am apucat de treabă din vreme. Chiar cu un an înainte, după ce în prealabil primisem toate datele necesare; am pregătît o conferință despre „Academia Birlădeană”, pe care am rostit-o la radio, ziarul „Fapta” consemnînd-o sub semnătura lui C. Ianculescu în numărul din 21 iunie 1946. Tot cu prilejul aniversării a 75 de ani ai poetului de la Birlad am organizat împreună cu Gh. Cârdaș o vitrină la librăria „Cioflec”. În mijlocul vitrinei se afla fotografia poetului înconjurată de cărțile lui și de articolele decupate din ziare, între care și o tableta de Tudor Arghezi.

Pe marile poet îl vestisem cu un an înainte, mă trimisese la dînsul George Tutoveanu.

M-am dus la Tudor Arghezi într-o după amiază și cineva mă sfătui să nu bat în poarta mare a „Mărtisorului”, ci să caut o porțiță laterală. Am cotit-o din stradă spre stînga, pe un ogor, am mers cale de o sută de metri pe lîngă gardul prin care grădina se vedea foarte bine și am ajuns la porțiță. M-am oprit, am privit casa și copacii din jur, printre copaci o sumedenie de magazine și cotinete, cum și păsări de curte care rătăceau pretutindeni. Lîngă un coteț, un om bătea cuie

într-o ladă. Deasupra porțiței era atârnat un fier, poate un fragment dintr-o șină de roată, în care am bătut ușor. Omul a auzit, s-a îndreptat de șale și fără să lase ciocanul din mână s-a întors spre porțiță. L-am privit apropiindu-se pe sub copaci, avea capul rotund, descoperit, era îmbrăcat de lucru, cu mînecele suflecate și avea un mers încet, ușor legănat. A deschis fără grabă porțița, a rămas locului dincolo de prag și m-a privit.

I-am spus că veneam din partea lui G. Tutoveanu de la Bîrlad și în clipa aceea chipul poetului s-a luminat. M-a privit cu mai mult interes, cu ochii limpezi și prietenoși, a schimbat ciocanul din dreapta în stînga și mi-a strîns mîna. De altfel, din toată întîlnirea cu Tudor Arghezi, gestul acesta m-a cucerit și mi-a rămas întipărit mai mult, pentru că-l văzusem la zeci de oameni din satul meu, îl văzusem și la tata de cîte ori își repara gardul și se oprea careva să-l întrebe de sănătate. Apropiata aniversare a poetului bîrlădean l-a bucurat nespus, mai scri-

sese o tabletă despre dînsul cînd împlinise 70 de ani, avea să scrie și de data aceasta. M-a întrebat cu ce mă ocup și i-am răspuns că tocmai isprăvisem facultatea și fusesem numit profesor de română la liceul de fete din Bîrlad. A dat din cap și mi-a spus să-l caut la telefon mai aproape de aniversare, să-i amintesc evenimentul. Așa am făcut.

Tudor Arghezi a scris tableta „Un medalion: poetul G. Tutoveanu”, apărută în ziarul „Adevărul” de joi, 20. XI. 1947. Iată cîteva rînduri: „Nu mă pot gîndi la el fără să fiu copleșit de imagini matinale și de arome. El îmi evocă argintul, și libelulele, și lalelele, și liliacul și chihlimbarul, și miresmele amărui ale unui ierbar de terapeut. Îl găsesc oriunde l-aș căuta, în rosturile frumoase ale vieții, în cuc, în mierlă, în iasomie, în cetirea de la Ioan, în strungurile urzite din raze tîmioase”.

În felul acesta a gîndit și a scris marele Arghezi despre G. Tutoveanu, poetul plopilor, poetul albastrului și poetul cu cei mai mulți prieteni.

REFLECȚII... CONCAVE

● Privesc în spatele meu... și surprind prietenii luptîndu-se din răputeri cu dușmanii mei, pentru... a-mi lua tot ce am mai bun...

● Privesc orizontul... și zăresc cerul făcînd dragoste cu pămîntul...

● Privesc la jocul secundelor oferit de ceasul meu... și înțeleg mai bine cum îmi „scapă din mînă”... timpul.

● Privesc de pe poziții de forță... și constat că, de fapt, sînt singur în fața oglinzii...

● Privesc umbra-mi ce mă însoțește peste tot... și mă întreb dacă nu o pot personifica cu cea mai fidelă ființă ce am avut-o în viață.

● Privesc în ochii unui hoj... și observ cum vrea să mă fure din priviri...

● Privesc spre zările viitorului... și-mi întrevăd trecutul ce mi-a mai rămas...

● Privesc în tolba amintirilor... și descopăr chiar unele proiecte de viitor.

● Privesc în față un mare laș... și simt cum încearcă să-și camufleze ochii ce îi trădează perfidia.

● Privesc spre inima unui om rău... și constat că „singele rece” i-a congelat toate sentimentele bune...

● Privesc luna plină... și compătimesc poeziile contemporani care o văd acum doar ca pe o simplă pistă de aselelizare...

● Privesc în largul mării... și înțeleg foarte bine nostalgia țărîmului îndepărtat, incertă de ațiția marinari.

● Privesc cu atenție obrazul unui mare columbofil... și observ că este plin de ciupiturile porumbelilor.

● Privesc cu ochii imaginației un vis ce m-a impresionat foarte mult... și încep să-l dezvolt în „Camera obscură” a... realității...

TITEL CANACHE

ALFABETUL

UNIVERSAL PENTRU ORBI

Geneză și răspîndire pe glob

Marele public cunoaște puține lucruri cu privire la destinul alfabetului braille, acum, la 160 de ani de la apariția acestui sistem de scriere care, de atunci și pînă astăzi, a facilitat integrarea a milioane de oameni în circuitul de valori al lumii moderne.

Începuturile aventurii se regăsesc pe bună dreptate în Parisul celui de-al treilea deceniu al secolului trecut, întrucît spațiul civilizației franceze consemnează înființarea primei școli pentru orbi din lume, înregistrată în 1784 la inițiativa unui funcționar din Ministerul de Externe, pe numele său curios Valentin Haüy (1745—1822), caracter nobil care pune în joc întreaga sa avere pentru a împlini un vis. Noua instituție deocamdată particulară, susținută de o societate filantropică, se bucură îndată de interesul Academiei Franceze, în rîndurile căreia figurează fratele fondatorului, distinsul mineralog René-Juste Haüy, inițiator pe plan mondial al cristalografiei.

Numele fostului funcționar ministerial, devenit **tîllopedagog**, depășește curînd hotarele Franței. La sugestia sa se întemeiază o școală similară la Berlin, o alta la Petersburg.

Dar ce și cum se studiază la acea vreme în instituția lui Haüy? Desigur, discipline cum sînt: gramatica limbii franceze și latine, istoria, matematicile, geografia, muzica vocală și instrumentală, alături de practica tricotajului, a împletirii pantofilor și a frînghiilor. Textele se imprimă inițial în relief în **alfabetul latin** obișnuit, ceea ce permite citirea lor de către orbi, dar cu destulă dificultate, deoarece simțul tactil este constrîns să analizeze sistemul de linii drepte și curbe, pentru a identifica fiecare literă. Succesele educaționale, însă, nu lipsesc.

Numai că sediul școlii se află în clădiri vechi de 200 de ani, cu încăperi igrasioase, nespațioase, deficitar distribuite în ansamblul edificiilor, interiorul înțetrînd un climat insalubru ce-i expune pe elevi primejdiei scrofulozei și ftiziei. Ne găsim în strada Porte Saint-Victor pe unde trecea cîndva brîul de metereze care circumscria Parisul, școala funcționează, așadar, în zona unei foste periferii. Abia în 1838, în urma intervenției persuasive în Camera Deputaților a lui Alphonse de Lamartine, Ministerul de Interne alocă fondurile necesare construirii unui nou sediu în Boulevard des Invalides, unde școala se mută în 1843.

Dar Louis Braille petrecuse deja 24 din cei 43 de ani de viață în strada Porte Saint-Victor, unde pusese la punct alfabetul ce urma a-i eterniza numele, dar unde contractase și

boala ce-i va fi fatală. S-a născut la 4 ianuarie 1809 în satul Coupvray din Île-de France, departamentul Seine-et-Marne, fiind cel de-al patrulea și ultim copil al cuplului Simon-René Braille — Monique Baron. Meseria de curelar a tatălui determină în chip nedorit soarta copilului care, la vîrsta de 3 ani, jucîndu-se în atelierul părintesc cu un cosor de tăiat piele, se rănește grav la ochi. Vederea scade treptat pînă la dispariție. Începe să studieze la școala din Coupvray, dar în 1819 părăsîndu-l înscriu la Institutul Regal al Tinerilor Orbi din Paris. Obține rezultate remarcabile la învățătură. Deosebita sa îndemînare determină autoritățile școlare să-l numească în 1823 în funcția de contra maestru în atelierul de pantofi împlețiți sau confecționați din fișii. În 1827 devine meditator, iar mai tîrziu, profesor al institutului. Incontestabilul său har pedagogic atrage simpatia elevilor care îl apreciază pentru exprimarea exactă, nedigresivă, pentru argumentația ce nu lasă loc adaosurilor.

Viața lui Braille se confundă cu cea a institutului, cu a unei lumi izolate, orientate către lăuntru. Alte bucurii afective în afara prieteniei nu-i sînt cunoscute; singura sa acreditare extra muros este cea de pe lîngă biserica Saint-Nicolas du Chardonnet, unde colaborează ca organist. Moare la 6 ianuarie 1852, bolnav de tuberculoză contractată, fără îndoială, în strada Porte Saint-Victor, înmormîntarea are loc la Coupvray unde un monument îi cinstește memoria. Louis Braille, la vîrsta de 16 ani, își concepe alfabetul în părțile sale esențiale. Inspirația îi vine de la căpitanul de artilerie Nicolas-Marie-Charles Barbier (1767—1841) care pentru a semna, folosește democratic doar ultimii doi termeni ai copiosului său nume, personalitate ciudată, interesată de noile invenții, în dorința de a impune un sistem de scriere în relief, compus din linii și puncte, gravate cu briceagul, urmînd a servi armatei la transmiterea unor mesaje nocturne. Ne aflăm în perioada campaniilor napoleoniene și a indiscreției telegrafii optice a fraților Chappe. Autorul investește această creație cu numele de „sistem expeditiv francez”, „scriere nocturnă” etc. De aici, pînă la ideea elaborării unui procedeu de scriere punctată pentru orbi, drumul nu pare prea lung. În 1822 Barbier se înfățișează la institut prezentîndu-și opera cu titlul de „sonografie”. Cele 36 de „foneme” identificate de el în limba franceză sînt dispuse pe 6 coloane a cîte 6 elemente fiecare. Literale care simbolizează sunetele se încadrează într-un dreptunghi cu latura verticală de 6 puncte și orizontală de 2. Astfel, sunetul din rîndul 3 coloana 5 se reprezintă prin trei puncte pe verticala din stînga și 5 pe verticala din dreapta.

Procedeu aduce clare avantaje față de relieful literelor latine, deoarece pentru simțul tactil al degetelor, punctul prezintă o evidentă superioritate percepțională în raport cu linia dreaptă, curbă, sau cu ansamblul acestora. Lectura orbilor devine mai rapidă, imprimarea mai lesnicioasă, mai ales că Barbier inventează și o placă, o riglă și un punctator pentru

scris, ustensile complicate a fi descrise aici.

Dar 12 puncte sînt prea numeroase, ele ocupă prea mult spațiu. Louis Braille își restrînge sistemul în limita a 6 puncte: trei pe verticala stîngă, trei pe verticala dreaptă. Din combinarea a 6 puncte se pot obține 64 de semne, inclusă fiind și absența semnului. Primele texte se imprimă în 1827, ca în 1829, autorul să publice o broșură cu ample explicații relative la procedeul său.

Braille și-a conceput sistemul în baza 10. Din maximum 4 puncte aflate în partea de sus a grupului de 6 el a configurat primele 10 litere din alfabetul latin — de la „a” la „j”. Urmatoarele 10 litere — de la „k” la „t”, prezintă, față de primele un punct în plus în partea de jos, în stînga. Astfel, „k” este „a” cu punctul din stînga, jos, „l” este „b” cu adaosul aceluiași punct etc. A treia decadă, aduce în plus, față de prima punctele din stînga și dreapta, jos. Ea cuprinde literele de la „u” la „z”, precum și o serie care în scrisul obișnuit, comportă un accent — grav, ascuțit, circumflex, tremă. A patra decadă o îmbogățește pe cea dintîi cu punctul din dreapta, jos și include alte litere accentuate. Se precizează că, de pildă, „à” se obține printr-o combinație de puncte specifică și nu prin evadarea din limita celor 6 fundamentale.

Semnele de punctuație se redau prin elementele primei decade, scrise însă mai jos, așadar, în absența punctelor din stînga și dreapta sus. Nu se folosesc majuscule sau minuscule specifice; cuvintele introduse prin majuscule sînt precedate de un semn special. De asemenea cifrele, care sînt identice de fapt cu primele 10 litere, au în față un semn numeric particular, așa încît, 1829, de exemplu, se scrie „ahbi” cu semnul proclitic amintit.

La rîndul ei, notația muzicală, prin semne independente sau grupate se cuprinde integral în sistemul celor 64 de grafeme.

Începînd cu 1837, cînd apare la Institutul din Paris prima carte tipărită în braille, o istorie a

Francei, procedeul prinde să se răspîndească. În 1854 se imprimă, tot la Paris, cea dintîi carte într-o limbă străină de franceză, și anume, „O metodă de lectură” în limba portugheză, la comanda și pe spezele regelui Pedro II al Braziliei.

Ingenioasa scriere trece repede și în alte țări: mai întîi în Elveția, apoi în Belgia și Germania, unde se încearcă totuși o adaptare a alfabetului la limba germană, pentru ca literele mai frecvente să fie compuse din mai puține puncte, cu scopul economisirii spațiului. În Anglia, circula curenți patru procedee de scriere, dar pînă la urmă, în 1870, orbiile engleze se decid pentru braille.

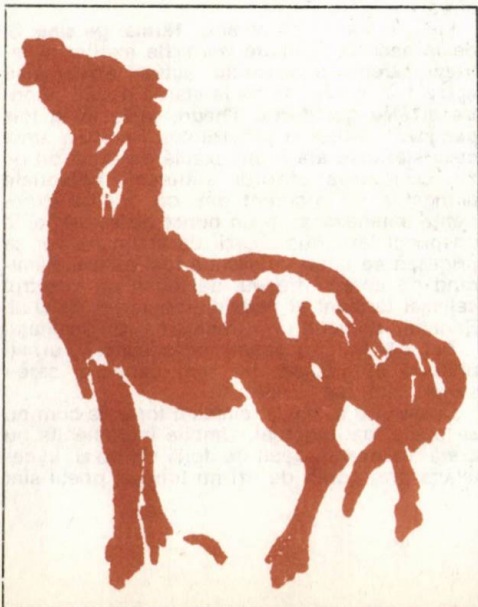
Anul 1878 este hotărîtor pentru triumful sistemului. Se desfășoară la Paris „Congresul Universal pentru Îmbunătățirea Soartei Orbilor și a Surdo-muților” în cadrul căruia, majoritatea participanților se pronunță pentru acceptarea sistemului de scriere braille nemodificat. În S.U.A. însă, persistă o serie de procedee disidente și abia în 1910 se admite oficial procedeul francez.

Sistemul de scriere braille se impune, de fapt, prin propriile sale calități: claritate, simplitate, structură logică. Forma și dimensiunea literelor alcătuiesc sub degete o imagine sintetică. El funcționează perfect adaptat la limba japoneză care întrebunțează scrierea silabică, precum și la chineză, unde tonurile se marchează prin semne specifice. În 1950 pentru idiomurile indiene, iar în 1951 pentru limba arabă, UNESCO realizează adaptări ingenioase ale alfabetului.

În țara noastră, procedeul este folosit pentru prima oară oficial în învățămînt, în 1901, la clasa specială pentru orbi, înființată de profesorul Ioan Vasile Tassu în cadrul orfelinatului pentru surdo-muți din Focșani. De altfel, numele profesorului I.V. Tassu (1878—1955), absolvent al Școlii Normale Superioare din Paris, se identifică simbolic cu începuturile învățămîntului tiflogic în România. Actualmente, funcționează în țara noastră 5 centre școlare pentru orbi, la toate nivelurile de învățămînt — preșcolar, primar, gimnazial, profesional și liceal — în localitățile: București, Cluj-Napoca, Buzău, Arad și Tg. Frumos.

Nu există o statistică a publicațiilor braille care apar azi pe glob, în orice caz, numărul lor este extrem de mare. Imprimarea se face mai ales stenografic, în vederea cîștigului de spațiu. Bazele stenografiei pentru orbi au fost puse, firește, tot de Louis Braille. El a creat de fapt principiul absolut al percepției universului prin simboluri tactile. Acest principiu se produce, parcă de la sine, în formule ideale, oricărei noi situații. Exigențe de codificare ivite mai tîrziu, cum ar fi redarea simbolurilor matematicilor superioare, se încadrează perfect în orizontul concepției inițiale. Este, se pare, unul din cele mai simple coduri de semne cu întrebunțare universală complexă, elaborate vreodată de om.

Louis Braille a fost contemporan cu Champollion și a imaginat simbolic universul în spîritul lui Mendeleev.

NOTĂ DE ISTORIE LITERARĂ

Răsfoind, de curînd, revista **Caiet lunar de literatură și artă**, apărută la Rîmnicu-Sărat în 1934, prin îngrijirea a doi tineri redactori, **Alexandru Boiculescu** și **Traian Stoica**, am avut satisfacția de a descoperi în paginile acestei rarissime publicații provinciale un excelent eseu al poetului Eugen Jebeleanu asupra unor aspecte ale poeziei românești interbelice.

Intitulat semnificativ **Falimentul poeziei de azi** și apărut în **Caiet. Revistă lunară de literatură și artă**, nr. 2—3, august — septembrie 1934, p. 1., col. 1—3 și p. 4 col. 1, acest eseu e, de fapt, un puternic strigăt de alarmă asupra unei poezii ce devenea din zi în zi tot mai inexpressivă, mai fadă și mai caducă, deoarece se distanța de viață și de frământările acerbe ale cotidianului. Am putea numi, fără să greșim, acest articol al scriitorului Eugen Jebeleanu ca fiind un text programatic în care se jalonează cu claritate ideile sale asupra poeziei militante, patriotice și temeinic angajate. La lectură atentă a acestui articol observăm că Eugen Jebeleanu, una dintre cele mai acute conștiințe ale scrisului românesc, stabilește interesante conexiuni între **viață** și poet și între **timp** și poet. Comparația cu ceasul, devenită obsesivă, e de tot farmecul. Restituind acest text ne facem o plăcută datorie față de istoria literară și aducem, totodată, un emoționant omagiu celui ce l-a scris cu o sinceritate fără echivoc.

N. SCURTU

FALIMENTUL POEZIEI DE AZI

Tragedia cea mai amară este aceea în care te consumi fără să știi, adică fără să ai măcar conștiința grandorii suferinței. Intrî în moarte fără să-ți fi schimbat costumul. Nu știi cînd s-a oprit din mers ceasul alb al vieții și nici cînd a început rotirea minutarului celui alt ornîc, negru, al morții. Suspendare în gol și în nimic. Cîntec care nu-și poate găsi rezonanțe nicăieri. Melodie neprimată de nimeni, reînnoșată, ca o corniță de melc, să se stingă, fără glorie și fără sens, în degetul cu ochi al fluierului.

De ce să ne mai mințim? Există o tragedie a poeziei de azi. Se apropie moartea cîntecului și poetul nu o simte. Modulile poetice actuale au atins epuizarea. Lirica de astăzi, atît de prezumțioasă și în aparență ajunsă la maximum de altitudine, este în realitate de o fadă uniformitate. O sărăcie de motive de inspirație extremă. O lipsă de autenticitate, de culoare, de diferențiere, dezolantă. Ironic paradox: într-o epocă de mașini la maximă presiune, de furnale în continuă ardere și de dinamică revoluționară, poezia e mai statică decît oricînd. Douăzeci de ani de suprarealism au trecut ca niște fulgere prin atmosfera poetică, nelăsînd nici o urmă, provocînd o vibrație de o clipă, astăzi cu desăvîrșire stinsă. Cîntăreții s-au obișnuit din nou să officieze ca niște vicioși. Temăzici de zgomot, retrași adînc în cochiliile propriilor lor individualități, neurectînd nici o culoare de afară, nici un sunet, nici un ritm.

Retrași adînc în carapacele lor, dar nu profunzi. Ci obscuri. Și uniformi. Și înconștienți că specularea exclusivă a lirismului oniric și orfic, departe de a imprima fiecăruia dintre ei o marcă originală, este tot atît de primejdioasă ca poezia banală, de teama căreia le scapără călcîiele. Să fim înțeleși: hermetismul înseamnă o haină de noblete poetică numai întrucît el reprezintă o cerință organică a unui temperament. Atît. Altfel, el nu este decît cămașa demonică a lui Nessus; sfîșie în flăcări carnea imprudentului.

Dacă ar fi numai atît...

Pînă la urmă, un cîntec mare, din care să izbucnească arborii prin ferestre ca niște pumni și un cer vast ca un ocean, se poate stîrni și dintr-o cabană.

Dar (aici nenorocirea, aici moartea...) colibele sufletești ale cîntăreților de acum sînt pe atît de vide în interior, pe cît de împodobite afară.

Fiecare s-a cîntat pe sine. **Nu mai pe sine.** Și de la această realitate pornește explicația întregii carențe a lirismului actual. Poeții s-au epuizat în ei. Au ajuns la starea celui „**mon tre arrêtee qui donne l'heure juste deux fois par jour**”. Adică la preciziunea ironică a unui ceas stat care arată ora exactă de două ori pe zi! Explorarea stărilor sufletești personale ajunge la un moment dat, ca oricare experiență omenească, la un punct de saturație, la un punct terminus. Poeții de acum nu vor să priceapă că limita aceasta a fost atinsă. Rămînd pe același traseu, dai ochii cu spectrul cel mai terifiant al poeziei: repetarea, banalul. Banalul, provenit din repetarea originalității.

Dar cîți își dau seama de aceasta? Turnați uniform în mătase, nu simt cancerul care-i surpă, lent, pe dinăuntru.

Ceasul lor a stat și cîntecul lor este cum nu se poate mai inactual. Limbile incremenite nu arată ora exactă decît de două ori pe zi. În celelalte ore, poeții de azi nu trăiesc, poeții sînt

strigoi. Orelle acelea trebuie umplute. Minutul unei poezii complete trebuie să arate ora precisă de 24 de ori pe zi. Poezia de astăzi e o poezie parțială.

Să ieșim din noi, ca să dăm piept și cu tala-zurile vieții din afară!

„Da, o știu, frați sînt pretutindeni...” — pre-simțea, cîndva, Lafargue.

Ne trebuie o mare răsturnare din afară, un temerar salt mortal peste sufletul nostru de acum, ca să putem reînvia cîntecul.

Fericiți cei care se nasc în revoluții. Mă gîndesc ce plat liric ar fi fost Esenin dacă nu ar fi trecut peste pletele lui uraganul fantasticei răsturnări sociale.

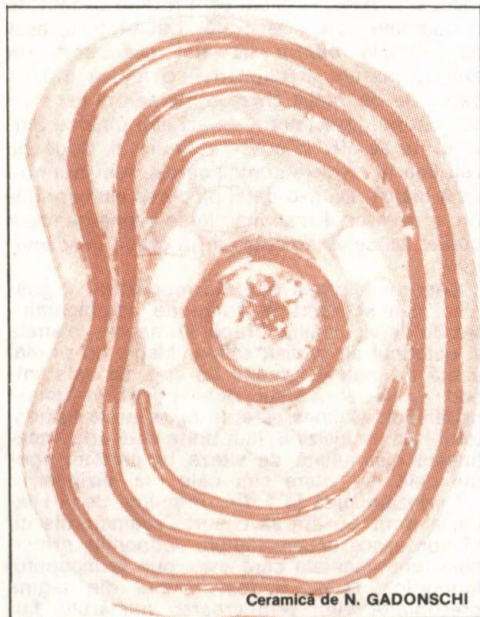
Drumul spre captarea ecourilor din viața unanimă este cel pe care au mers toți creatorii veritabili, pentru a-și rotunji adevărata lor personalitate.

Să ne gîndim la Descartes. cavalier grav în armile ducilor de Bavaria și Nassau, călător cu ochi atenți și ureche trează prin aproape întreaga Europă, cu o experiență a vieții deosebit de serioasă — și de-abia pe urmă marele gînditor, desăvîrșitul Cartesius! Și ar mai fi atîtea de spus asupra contactului direct cu viața fremătătoare, pe care poezii trebuie să-l aibă...

Invitația lui Walter Mehring se adresează tuturor:

*„Voran! Voran!
Und fort! Nur fort! Nur fort!
Folgt Noahs Wort.
Und fangt von neuem an!”*
Să invocăm potopul!

EUGEN JEBELEANU

Ceramică de N. GADONSCHI

MICA BANCĂ DIN PARC

de **BOZIDAR STOSIC**

Începuse să se întunece, iar în parc nu mai rămăsese decît un anumit gen de vizitatori. Prin liniștea nopții calde de vară, răzbătea orăcăitul broaștelor din lacul apropiat, iar din loc în loc, cite o șoaptă înăbușită și scîrțituit ușor al nisipului de sub picioarele unei perechi de îndrăgostiți în căutarea unei bănci. Căutarea era desigur zadarnică, căci toate băncile fuseseră ocupate cu mult înainte. Așa se întîmplă în fiecare vară. O criză a dragostei — dacă ne putem exprima astfel. Oferta este mai mică decît cererea!

— Permiteți, e liber aici?

Cei cărora li se adresase întrebarea erau prea cuprinși pentru a putea da imediat vreun răspuns. De altfel, acesta nu era necesar, omul care întrebasese se și așezase lîngă ei.

— O noapte minunată, nu-i așa? — intră în vorbă vecinul inoportun.

Mormăitul neinteligibil rostit de tînăr nu putea conta drept un răspuns satisfăcător.

— Prezența mea mi se pare că vă cam stingherește, nu-i așa?

— Hm, adică...

Tînărul emise un sunet asemănător unui tușit.

— Desigur, vă înțeleg — continuă intrusul. Sînteți însă de acord că această bancă este destinată pentru un număr de persoane mai mare decît doi! Sau...?

— Vino, dragă, să mergem — se auzi șoptind o voce de femeie.

— Pardon, pardon, doar nimeni nu vă gonește. Dar nici nu puteți pretinde că v-ați abonat la această bancă!

Datorită întinericului nu se observă cum tînărul roșește brusc.

— la ascultați... începu tînărul, dar necunoscutul îl întrerupse:

— V-ați supărat chiar de-a binelea? Nu are nici un sens. Dacă măcar ați face ceva rațional. Dar să stai așa să te privești fix, asta...

— Hai să mergem odată.

Vocea fetei devenise rugătoare.

— ...nu are nici un sens te iubesc, țin la tine și mai știu eu ce; credeți că pentru aceasta putem fi obligați să vă lăsăm liberă banca întreagă?

— Asta le întrece pe toate!

Vocea tînărului trăda o minie de-abia reținută.

Ei se sculă demonstrativ.

— Să mergem!

Nisipul scîrție sub pașii lor grăbiți.

După ce liniștea fu pe deplin restabilită, bărbatul care se așezase pe bancă se întoarse spre o siluetă care rămăsese nemișcată, lipită de un copac din apropiere.

— Vino. dragă. Acum banca e în sfîrșit liberă.

NIMIC ÎN MÎINI, TOTUL ÎN CAP

Jean Hladik este un om ascuns. De obicei, el predă **termodinamica proceselor ireversibile** la Facultatea de Științe din Paris, și degeaba îl veți întoarce pe toate fețele, nu va apărea nimic altceva decât un profesor ocupat cu experiențele lui. La unele ore, totuși, și dacă se declanșează un anume resort, iese din Jean Hladik un alt personaj, ale cărui mâini încep să escamoteze bule de culoare, fulare sau cărți de joc. Acest profesor ține în culisele sale un prestigitor, și cînd cele două funcții se unesc una cu alta, rezultă o carte, **Prestidigitatie și iluzionism**, publicată de una din editurile cele mai serioase din Franța, **Presses Universitaires**, și în colecția „Que sais-je?”

Cum a devenit Jean Hladik profesor universitar, ca printr-o scamatorie cu cărți de joc, am putea spune: la 13 ani se plictisește de moarte într-un birou și dă peste o carte de prestidigitatie. Iată-l cuprins de pasiune. Își dedică zilele și nopțile pentru a citi pe Robert Houdin sau Treborix. Își creează o societate de femei tăiate în bucăți și de iepuri în jobene. Prințind curaj, el prezintă câteva ședințe în sălile de spectacol din arondismentul 20. Dar în cercetător se zărea deja scamatorul. Creează câteva trucuri. În ce loc, în acest **curriculum**, să introduci liceul, studiile și bacalaureatul? Nici unde, sau la fel de bine în timpul paralelei care desparte oglinzile de iluzie.

Cartea sa, astăzi, îl readuce la pasiunea lui și asta pentru că el caută timpul pierdut și pentru că încearcă să înțeleagă ce a fost — ce este mereu — fericirea lui. Iată întrebarea care circulă în cartea sa. Acesta să fie imboldul lui de a scrie? Este gata să admită că diferența între procesele științei și cele ale iluziei nu este mare. În felul său, omul care descrie contrariul magiei procedează ca și Copernic. Pînă la savantul polonez, soarele părea că se roteste în jurul pămîntului. Funcționa ca un prestidigitator și ne oferea falsul drept adevăr. Copernic este cel care a știut să treacă de cealaltă parte a cortinei. El a dat pe față scamatoriile soarelui, a arătat vicleniile pe care planetele le făceau pentru a înșela lumea. Păstrînd proporțiile, Jean Hladik nu procedează altfel cînd ne poartă în ascunzișurile minciunii și ale adevărului, pe partea inversă a cărților.

FEMEILE TĂIATE ÎN DOUĂ? SÎNT SCUMPE!

În alte vremuri, această carte ar fi fost un sacrilegiu. Astăzi, nu este nici măcar o trădare

Jean Hladik, profesorul prestidigitator

și nimeni nu se supără că ni se arată fețele ascunse ale cutiilor cu răutăți, șiretenia arcurilor de oțel chinezești. Și asta deoarece prestidigitatorul se schimbă odată cu obiceiurile. Fachi-rii cățărați pe lanțurile lor, spiritele care vorbesc cu morții au nevoie de un public credul. Cei care vin să-i vadă nu au alt scop decât să-și hrănească foamea de vrăjitorie și de fantastic. Un scamator din Evul Mediu să fi dat cheia trucurilor sale, nimeni nu l-ar fi crezut, ar fi fost tăiat în bucăți.

În zilele noastre, această artă și-a schimbat locul și sensul. Publicul este rareori păcălit de minunățiile care i se arată. Dacă-i plac, asta se întâmplă pentru că aici descoperă un anume parfum al copilăriei, o logică ironică care ride de logică chiar în momentul în care i se supune. Spectatorul de azi știe bine că diavolul nu se află în cușca suflurului. Degeaba veți tăia în rondele domnișoarele, nimănui nu-i va fi teamă. Dintr-o dată, plăcerea este contrariul a ceea ce a fost: înainte se venea pentru a crede, azi se vine pentru a nu crede în scamatorii.

Decorul a urmat această modificare a gustului. S-a scuturat de zorzoane. Îmbrăcămintea de derviş, vrăjile, draperiile negre, volanele și pateticul au părăsit scena. Magia nu se mai apără în spatele fumului de sulf. Ea este limpede și se fabrică sub ochii noștri, în lumina neoadelor. Culmea este că ni se arată totul și totul rămîne invizibil. Iată unde este arta: încetineala disimulată de viteze fulgurante; figurile cele mai clare sînt cele mai ilizibile.

Cartezian pînă în virful unghiilor, Jean Hladik a dorit nu atît să descrie scamatoriile cît să vorbească despre logica, economia, principiile fundamentale care s-au pus la începutul timpurilor: Moise a fost primul din tagma prestidigitatorilor prin crearea numărului fai-

mos care constă din a face un șarpe dintr-un baston. Scamatoria este descrisă de greci, jocul de-a uite popa, nu e popa se practica în toate bălciurile din Evul Mediu și fahirii se cățăra din cele mai vechi timpuri pe frînghii.

— Există totuși o evoluție, spune Hladik. Continuăm să inventăm. Secolul nouăsprezece a fost timpul marii creații cu Robert Houdin și mai ales Bautier de Kolta. Femeia tăiată în două cu ferăstrăul a fost prezentată de Torrini la începutul secolului 19. Există chiar și scamatorii cărora nu le cunoaștem cheia: Bautier de Kolta prezenta un zar care se mărea sub ochii noștri, pînă cînd ieșea din el o femeie. A murit fără să dezvăluie secretul.

Astăzi, inventăm încă. Dar trebuie să spunem că în acest canton marginal al cercetării științifice, Franța nu mai ocupă un loc 'de frunte. Este depășită de Statele Unite, U.R.S.S., Germania. Noi avem buni manipulanți, puțini creatori.

În orice caz, progresele sînt lente. Pe ce se sprijină ele? Aveți procesul tehnic: becurile care se aprind, anumite dispozitive de știință modernă, folosirea materialelor noi. În 1961, descoperirea unui aliaj metalic a permis punerea la punct a unui număr foarte frumos cu bastoane care apăreau deodată în aer, în vîrf degetelor manipulatorului. Dar inovațiile sînt limitate de costul marilor mașini. Este foarte frumos să tai o femeie în bucăți, dar în general este nevoie de două femei pentru a îndeplini scamatoria, ceea ce face să crească cheltuielile pentru personal.

De altfel, gustul publicului se îndepărtează de marile mașinării. El preferă numărul ușor, aerian, viu și strălucitor. Al doilea progres s-a făcut în prezentare. Ea a fost epurată. Șarlătania de tîrg și, mai mult, latura magică sau tau-maturgică au dispărut. Scamatoria este însoțită acum de un discurs sobru, comic, elegant. De altfel, printre profesioniști, găsim de cele mai multe ori un nivel cultural ridicat. Numai în Franța, cunosc cel puțin un medic, un inginer, un funcționar deveniți profesioniști.

MODESTUL HOȚ DE BUZUNARE

Această meserie este pasionantă și dificilă. Este necesar un lung antrenament. Și în acest sens, nu mă feresc să dezvălui sistemele. În afara experienței și a unei munci imense, orice descriere este moartă. Ați citit cartea mea. V-ați exersat oare în scamatoriile care formează ABC-ul meseriei?

- Da.
- Și atîc obținut rezultate?
- Nici unul.

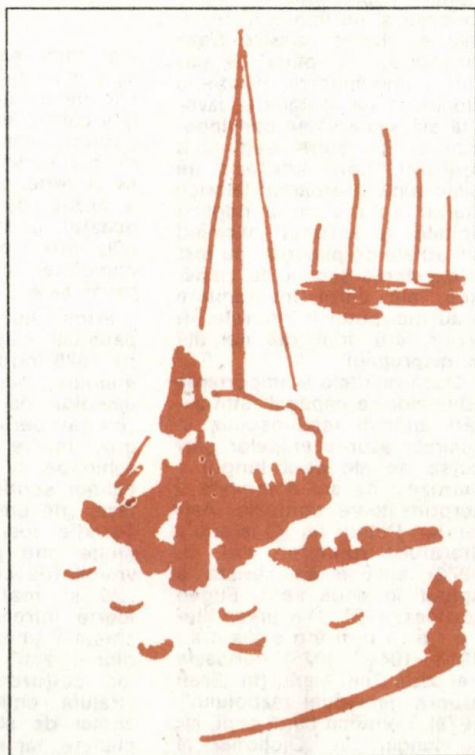
Așa încît, un prestidigitator merită respect. Chiar și hoțul de buzunare, care este vărul ră-

tăcit al familiei, nu este un om fără merit. La urma-urmei, în ziua în care ceasul dumneavoastră de mină alunecă cu nonșalanță de pe încheietura mîinii, în învălmășeala din metrou, spuneți, ca să vă consolati, că hoțul a petrecut multe nopți albe și de studiu repetîndu-și scamatoria, desprinzînd ceasuri de pe piciorul mesei.

Atîta îndîrjire merită răsplată. Și desigur că e răsplătit cu claustrarea respectivă, pentru că activitatea rămîne foarte imorală. Este adevărat că arta lui constă în alegerea, pentru criterii ale reușitei, a clandestinității. Spectacolul există, dar este spectacolul absenței, pentru că nimeni nu trebuie să-l observe. Această „modestie” a hoțului de buzunare este foarte rar întîlnită în meseriile music-hall-ului: ce artist de cabaret ar accepta ca numele lui să nu apară pe afișe, și chiar ca scamatoriile sale să fie realizate numai în culise?

Dacă ar trebui, în sfîrșit, să completăm această listă a virtuților prestidigitatiei, ne putem gîndi că Méliès, înainte de a intra în cinematografie, a fost un mare iluzionist. Mai tîrziu, el a pus la punct arta trucajului în cinematografie: un alt număr de prestidigitatie a cărui fecunditate nu va înceta niciodată să ne farmece.

Traducere de
DORA SCARLAT

TREI TABLETE ȘI O SCURTĂ ISTORIE

Se împlinesc anul acesta șaiszeci de ani de cînd a erupt în presa românească un „ciumpei de gazetă”, „mai puțin decît o fiuică”, „un ziar atît de mic”, „cît o foiță de țigare”, cum „n-a mai apărut niciodată, nici la furnici”: **Bilete de Papagal**. Această publicație fără de asemănare în jurnalistică vremii a însemnat hotăr și cumpănă între două ere, căci într-un fel se scriese pînă atunci, și altfel a trebuit să se scrie după apariția ei. „Bilete de papagal” au ridiculizat pînă la discreditare scrisul leneș, fără vibrație și fără nerv, cu propoziții lălii, cuvinte blegi și epitete scamoase, menite să vehiculeze orice abdicare de la conștiința responsabilității scriitoricești și au impus în revistele și ziarele noastre fraza incandescentă, plină de pasiune, fremătind de emoție și clocotind de indignare, izvoiră din sinceritatea convingerilor și din buna credință a opțiunii, care scutesc de blam pînă și eroarea. Istoricii literari au realizat o deplină unitate de aprecieri afirmînd că „Bilete de papagal” au fost o excelentă școală de ziaristică, ale cărei învățăminte n-au mai putut fi ignorate ulterior fără primejdia ilarității și disprețului.

Dacă meritele și importanța „Biletelor de papagal” sînt astăzi unanim recunoscute, în schimb, asupra etapelor parcurse de ele de-a lungul a patruzeci de ani domnește o surprinzătoare confuzie. Astfel, Ion Rotaru (în „O istorie a literaturii române”, vol. II, 1972) susține că revista a apărut în două serii, Eugen Marinescu (în „Din presa literară românească, 1918—1944”, 1975) cunoaște trei serii, Emil Manu (în „Eseu asupra generației războiului”, 1978) identifică cinci serii, iar I. Hangiu (în „Dicționar al presei literare românești”,

1987) consemnează apariția tot a numai trei serii și atribuie o periodicitate zilnică și celor șaptesprezece numere tipărite între 15 iunie și 5 octombrie 1930. Cu aproape un deceniu în urmă am încercat să restabilesc adevărul în această controversată problemă, precizînd — în almanahul unei reviste eclectice — că „Bilete de papagal” au apărut, la intervale de timp

La 60 de ani de la apariția „Biletelor de papagal”

mai mici sau mai mari, în șase serii distincte, fie ca publicație de sine stătătoare, fie intercalate în paginile altor tipărituri, dar delimitate prin chenar la formatul aproximativ al seriei dintîi. Aniversarea a șaiszeci de ani de la ivirea acestei publicații excepționale oferă prilejul reluării și completării cu noi detalii a istoriei sale.

Primul număr de „Bilete de papagal” a apărut la 1 februarie 1928 (purtînd data zilei următoare, după obiceiul cotidienele de atunci), într-un „format derizoriu”: patru pagini înalte abia de două șchioape și înguste cît latul palmei, scutindu-se astfel, din fașă, „de umpluturile și colaborările foarfecilor”, care în multe alte gazete mari ale vremii (de cîte 8, 12, 16 sau „20 și mai multe pagini, foarte întrebuițate la impachetat”) țineau „locul scriitorilor direcți”. Deasupra literelor colțuroase ale titlului, străjuia emblema lui Cocò agățat de stînghia cutiei cu planete, iar în colțul de lîngă cotor, certificatul unei nobile

paternități: **Director T. ARGHEZI**. Minusculul cotidian a apărut 460 de zile la rînd, fără întrerupere, pînă la 8 august 1929 (ultimul număr purtînd data de 9 august 1929). El aducea în fiecare număr (cu foarte puține excepții) măcar o „tabletă” argheziană, împlinită din firul de aur al graiului românesc cu măiestria filigranistului de geniu, și texte ale unor scriitori de certă notorietate: Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Jean Bart, F. Aderca (secretarul de redacție al gazetei), Ionel Teodoreanu, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Adrian Maniu, Paul Zarifopol, Al. O. Teodoreanu, N. M. Condiescu, N. Davidescu, Demostene Botez, pe care Cocò îi și saluta uneori, grațios, cu cîte un „bilet” tras anume din cutia cu „planete”, de ciocul lui coroiat și deprins să dezghioace semințele, să arunce cojile și să păstreze numai miezul substanțial. Alături de asemenea meșteri mari și lucrători pricepuți, au fost primiți zeci și zeci de tineri ucenici, ispițiți de zborul printre imagini și metafore: Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Radu Bouréanu, Cicerone Theodorescu, Ion Biberi, Eugen Ionescu, I. Peltz, Virgil Gheorghiu, Maria Banuș, Mihai Beniuc, Alexandru Sahia, B. Iordan, George Lesnea, Emil Botta, N. Milcu, Dragoș Vrîncanu, Simion Stolnicu, Gherghinescu-Vania, Sergiu Dan, Mircea Damian, Romulus Dianu, Sanda Movilă, Petru Manoliu, C. Nisipeanu, Paul Daniel, Tudor Măinescu, N. Crevedia, Aurel Baranga, D. V. Barnoschi, T. C. Stan, Mircea Pavelescu, Horia Bottea, Aurel Lambrino, Andrei Tudor, Mihail Steriade, Al. Dimitriu-Păușești, Horia Roman, Ilariu Dobridor, Tiberiu Iliescu, Liviu Deleanu, Al. Călinescu, Traian Mateescu, Florea Călin, Matei Ghimbășanu, Al. Bilciurescu, Paul B. Marian, Eugen Constant, Al. Lascașcu-Moldovanu, Liviu Opris, Eduard Sbierea, Raul Iulian, D. Diaconescu-Dăiești, Ion Pogan, Sașa Pană și alții. Sub ocrotirea generoasă a lui Cocò, multora dintre ei le-au crescut „aripi de cocor”, iar unii au ajuns ulterior să stăpi-

nească văzduhul înalt al literaturii românești. Căci publicația lui Tudor Arghezi a fost un adevărat atelier de ucenicie scriitoricească. „Ziarismul lui (avea să noteze Gala Galaction la împlinirea a șaizeci și cinci de ani de la nașterea meșterului) este splendidă literatură, iar violențele lui stilistice, vocabularul lui paradoxal — la alții, fără talent: venin, puroi și trivialitate — la Arghezi, prin alchimia marelui talent, se prefacă în topaze și în rubine“. Aproape toate piscurile literaturii noastre din deceniile imediat următoare, aici au învățat și responsabilitatea față de cuvântul tipărit, dar și exigențele etice ale misiunii asumate de scriitor. Peste ani, Geo Bogza avea să mărturisească: „Tudor Arghezi a pus pecetea unei alte vorbiri și implicit a unei alte gândiri pe generația mea. Zi de zi, în atelierul „Biletelor de papagal“ se auzea nicovala; marele meșter bătea cuvintele pe o parte și pe alta, bine încălzite la flacăra geniului său, ca pe bucăți de fier, de tuci și de oțel, dîndu-le sunete noi, iar în jur, cu ochi mari și inimi entuziasate, se grămădeau ucenicii.“

Dintre felurile genurilor literare, la „Bilete de papagal“ a fost cultivat cu predilecție pamfletul — „un gen iute și viu“ care „se lucrează cu undrea, cu peria de sîrmă, cu răzătoarea sau cu ferăstrăul bijutierului și uneori, în clipele supreme, cu unelte măcelăriei“, pentru a sluji cu mai multă eficacitate decât altele la dărîmarea imposturii cocoțate pe socluri, la dezumflarea falselor notorietăți și, în consecință, la restabilirea proporțiilor reale între componenții unui organism social, după aportul fiecăruia la binele obștesc. Meșterul a știut să trimită tinerilor veneți să ucenicească lîngă caterinca lui Cocó, năpraznica lui convingere că morala publică nu se apără de la distanță. El i-a învățat să nu spună prostului: naiv și nici escrocului: șmecher, doar spre a simula cumsecădenia și a cruța preținsa pudoare a fașiseilor care se mîngînesc să strîmbe din nas ori să-și infunde nările în batistă, cînd trec pe lîngă fo-

bilete de papagal

oase. Un purice nervos, dotat cu o remarcabilă natură de inspector general, așijit de o inițiativă și o ipoteză nouă la fiecare săntură și zigzag, este orîșnic o creațiune catalogată în albumul ilustrat al lucrurilor făcute de Dumnezeu, în ziua lui a șaptea, de odihnă.

De ce să fie omul liniștit, s-a întrebat ziditorul, înființînd duminica pentru repaos? Gîndiți-vă că puricele, evaziv, absent și provizoriu, mai trăiește și după ce limba latină, în care i s-a zis **pulex**, a murit. E mai vechi decât istoria: s-au scărpînat de el fenicienii, perșii, chinezii, Atila, Iuliu Cezar, Napoleon și Antropitecul. Un om călare nu se poate ține după el, săgeata nu-l găsește, gloanțul încă nu l-a nimerit, există realmente și totuși dubitativ, mai mic decât el însuși, invizibil și preferînd costumului pielea.

Înființînd un bilet de papagal fără flașnetă, ne-am gîndit să satisfacem cu acest cuvînt numai firma: puricele rămîne capitalul. Dar ce e puricele altceva decât un ac cu gămălie animat? Blajin la un capăt, cu capătul celălalt înțepat, dar abia a înțepat, delicat, în vederea unei mîncămîni ca o sărutare, că el a și pornit mai departe. Păzească invocația Papagalului, patronul acestui cîumpei de gazetă, să nu se întîrzie puricele mai mult într-un cojoc. Pentru stațiunile lungi ale mîncării natura întocmise un alt personaj, de moravuri sedentare, musulman, cu familie, cu haremuri, și cu rotative, care nu are nimic comun cu personajul nostru nomad, neinstalat și celibatar.

Preocuparea noastră de căpetenie nu este totuși a face pe oameni să se scarpine, ci pe cititor să zîmbească. O dată pe zi, un surîs nu e de lepădat și doi lei pe zi ca să surîzi e un record de ieftinătate și o medicină bună. Niciodată omul nu a fost mai bolnav decât de atunci de cînd a început să fie serios și tragic. În războiul popoarelor medicii au făcut observația că aceleași răni se vindecau mai repede la soldații victorioși decât la cei învinși, învingătorul fiind optimist, adică în stare sufletească de surîsuri. Cititorii „Biletelor de papagal“, deprinși cu ziarul de împachetat, în 18 și 20 de pagini de afiș, este bine să ia seama la ceea ce firimitura noastră de ziar le aduce cu totul nou: Sănătatea. Măsurate cu kilometru pătrat, nici marile ziare nu dau cititorului, afară de hirtie de ambalaj, un material literar mai voluminos. În cel mai bun caz, pe două-trei coloane se sleiește întregul conținut interesant al unei zile.

Tendința „Biletelor de papagal“, care în primele zile vor apărea amestecate, este să dea zilnic cititorului numere individuale, organizîndu-și colaborările așa încît fiecare număr să fie scris și semnat în întregime de unul și același colaborator, care își va lua inspirația, în libertate, ori de unde i-ar plăcea. Cititorului i se asigură o lectură variată, elastică și unanimă și foaia noastră este scutită de umpluturile și de colaborările foarfecilor, care în adeseori locul scriitorilor direcți. Surzînd treptat, în fiecare zi, cititorul se va obișnui să și ridă: educația optimismului trebuie făcută cu băgare de seamă după război — și rîzînd, îi va crește inima, cum zice o vorbă bună țărănească — și odată cu inima lui, va crește și formatul acestei gazete.

Este ridicul să mai afirmăm, dat fiindu-le formatul, că „Biletele de papagal“ apar din inițiativa strict personală a unui scriitor, fără bănci, fără idoli, fără partid politic și fonduri inexplicate; adică în toate condițiile dorite de expresia sincerității.

T. ARGHEZI

care de putrefacție și infecții, în loc să le înlăture. El le-a arătat tuturor că scriitorului nu trebuie să-i rămînă indiferent nimic din tot ce se împotrivesc aspirațiilor spre libertate, spre adevăr, spre dreptate ale fiecărui om — căci fiecare „poartă în sine forma întregă a umanității“ — și că, în numele acestei conștiințe, purtătorul de condei are datoria sacră de a sparge și a extirpa toate tumorile societății din vremea sa. El le-a

atras atenția că dintre toate tranzacțiile scriitorului, cea mai odioasă este tranzacția cu propria-i conștiință, acceptarea jalnicului rol de a arde smîrnă înaintea idoloilor de putregai sau de a stropi cu miresme izurile clocite ale puroaielor sociale. Învățătura lui Arghezi, multiplicată prin „Bilete de papagal“, a înfrînt treptat împotrivrile, pentru a deveni și a rămîne unicul însemn de noblete al breslei scriitoricești.

În numărul 459 al „Biletelor de papagal” (purtînd data de 8 august 1929) apărea un „Bilet de voie”, repetat în numărul de a doua zi, cu următorul cuprins: „Neputînd să-și distribuie timpul suficient, Dl. Tudor Argezei își roagă cititorii să binevoiască să-i acorde o vacanță, destinată unui supliment de lucru, pînă la 1 octombrie. «Biletele de papagal» își vor suspenda apariția la nr. 460. Următorul, nr. 461, va apărea la 1 octombrie, cînd se va da la tipar și volumul de proză «Amintirile Ierodiaconului Iosif» în editura Ciornei. Dar, la 1 octombrie, Cocô nu a venit la întîlnirea făgăduită cititorilor. Volumul de proză anunțat s-a numit pînă la urmă „Icoane de lemn” și a împodobit vitrinele librăriilor în decembrie 1929

Abia în pragul verii din 1930, Cocô s-a ivit din nou printre revistele și ziarale românești. Această a doua apariție n-a fost de lungă durată, iar ritmul de învîrtire la manivelele caterincii s-a dovedit mai zăbavnice: „Biletele de papagal” ieșeau acum numai o dată pe săptămînă, în ziua a șaptea, cu același format ca al foii zilnice (mai lat doar cu două degete) și cu paginile sporite la douăsprezece. Au apărut, cu toate, șaptesprezece „Bilete”, numerotate în continuarea celor cotidiene, de la nr. 461 din 15 iunie, pînă la nr. 477 din 5 octombrie 1930. Conținutul lor vădea aceeași fermă atitudine etică, aceeași responsabilitate cetățenească și aceeași înaltă ținută artistică. Comentînd, de pildă, incapacitatea diriguitorilor de atunci ai țării, Cocô nu se sfia să strige de pe flașnetă lui: „Avem o mie de gospodari de Stat, incapabili să conducă o gospodărie personală și a căror căsnicie copiază casa de nebuni. În dulapul lor ghetete stau amestecate cu ghiudemul, cu ciocolata și cu gulerile scrobite, iar în mintea lor ordinea publică se organizează cu divorțul conjugal și cu anarhia intelectuală și suflătească a progeniturii.” Pamfletul argehian își alegea obiectivele de pe trepte tot mai înalte ale

ierarhiei sociale și acțiunea lui salubră ținea către piscuri supreme.

N-am avut parte să cunosc numerele acestor două serii din „Bilete de papagal” pe măsură ce se iveau de sub tipar. La vremea apariției lor, vîrsta nu-mi îngăduia decît strădania de a descifra taina literelor, minunata lor adunare în cuvinte și îngemănarea acestora în propoziții sau fraze. Le-am căutat și le-am citit mai tirziu, după ce fusesem fascinat de întîlnirea „cărțicelelor” cu copertă portocalie ale seriei a treia din „Bilete de papagal”. Primul număr din această nouă serie a apărut în iunie 1937, fără să mai poarte vreo dată și în cu totul alt format: șaisprezece pagini cît jumătate din înălțimea foii zilnice, îmbrăcate în copertă. Între semnături, doar cîteva din cele găzduite mai înainte, și multe altele noi: Cella Delavrancea, Ștefana Velisar (Lili Teodoreanu), Isaia Răcăciuni, Pericle Martinescu, Traian Chelaru, Ion Ștefan Manolescu, N. Andrieș, Paul Lahovary, Lucian Mănescu, N. Papadopol, M. Ghinescu etc. Din păcate, de data aceasta Cocô își restrînsese singur aria iscodirilor sale de pasăre isteată și cuvîntătoare: angajat într-o polemică necruțătoare cu N. Iorga — polemică iscată, ce e drept, de marele savant — T. Argezei n-a mai găsit răgaz să-și oprească luarea-aminte asupra multor tumori maligne ale societății noastre de atunci, care ar fi avut nevoie de intervenția salutară a condeului său cu virtuți de bisturiu. În toiul bătăliei cu ilustrul adversar, cumpăna aprecierilor i s-a înclinat cîteodată anapoda și a distribuit cu vîinte de laudă și încredere unor nuliități care, suplinind lipsa de har și cinstea cu ostilitatea față de N. Iorga, confundau prea des înfruntarea de idei cu înjurătura trivială. Asemenea erori au grăbit sfîrșitul celei de a treia serii: după apariția a 33 numere, prin februarie 1938, „Biletele de papagal” erau suprimate din ordinul ministrului Armand Călinescu. Și multă vreme după aceea Cocô nu s-a

mai putut ivi cu caterinca și planetele lui...

...Au urmat anii tulburi și neliniștiți de dinaintea războiului, apoi cei plini de suferințe ai marelui măcel planetar. În țară, dictaturile se succedau, una după alta, cu denumiri, lozinci și uniforme feurite, dar cu aceleași îngrădiri ale libertăților civice, cu aceeași încălcare, mai blajină ori mai brutală, a drepturilor și demnității omului. Dictatura de operetă a lui Carol al II-lea a fost înlocuită, la 6 septembrie 1940, de cea a legionarilor, care transformaseră jaful, tîlhăria la drumul mare, teroarea și asasinatul în metode de guvernare, pentru ca după înfrîngerea rebeliunii din ianuarie 1941 să se instaureze, în locul ei, dictatura generalului Antonescu, slujită de obediențe cazone, de naivități regretabile și de lichelism. Presa legală devenise searbădă, cenușie, căci „era supravegheată de un minister, de o cenzură și de șapte poliții adiacente”, care trimiteau redacțiilor „note și observații, aprecieri asupra gradului de conformism și amenințări”. Reintrarea lui Cocô „în universul hîrtiei tipărite” era, așadar, mai mult decît necesară. În 1942, Argezei a cerut guvernului militar dreptul de reapariție pentru „Bilete de papagal”. Dar „nefiind un privilegiat înscris în catalogul chelnărilor președinției și propagandei, am fost, după tărăgăneli de un an, refuzat” — va istorisi poetul ulterior. Eșecul demersului legal a determinat intercalarea „Biletelor de papagal” între coloanele pline de „nerozii importante” ale unui „mare ziar popular”, îngrădite însă cu chenar, ca răzorul bine muncit, arendat de gospodarul harnic în marginea hectarelor de bălării și paragină.

Așa s-a ivit Cocô pentru a patra oară: din spațiul dobindit în prima pagină a ziarului „Informația zilei”, el s-a rostît în fiecare zi, de la 8 aprilie pînă la 29 septembrie 1943, cînd apariția celebrului pamflet „Baroane” (în ziarul datat 30 septembrie 1943) a justificat suprimarea unei prezențe publicistice în răspăr cu nor-

bilete de papagal

STREINII

Dacă prietenii s-au lepădat cu o duioasă spontaneitate (după internarea poetului în lagăr, ca urmare a publicării pamfletului „Baroane” — nota red. Alm. lit.), streinii nu s-au infricșat nici de telefonul interceptat, nici de scrisoarea cu 4 cenzuri, din care cea mai primejdioasă, S.S., era a Serviciului Secret.

Dispunind și de o temniță S.S. personală, în Calea Plevnei, cu celule și camere de tortură, Serviciul avea și o seamă de ziaristi, supraveghetori ai presei, atenți să trimită observații confidențiale cenzurii, pentru ce li se părea oarecum obscur în articolele lăsate libere la tinar. Cifra 10, ștampilată într-un cerc, indica examenul laboratorului secret. Abilitățile de specialitate ale ziarștilor experți se exersau în a defini în textul familiei un mister demn de un reportaj pe 10 pagini la Gestapo. Luai plicul în mână cu senzația că supurează otrăvă rece și, pentru că oricât de secreți, spionii sucursalei române îți erau știuți pină la unul, simțiai al cui era ochiul care minjise literatura unui sentiment, sărutată pe hirtie de copiii tăi, rămași cu maica lor acasă.

De altfel agenții S.S. interzic de complezență pentru urmărirea și în lagăr, pină în odaie și geamantan, a deținuților politici, uitând uneori de sine, ca niște oameni ce-și aduceau aminte și ei că sînt, și se apropiau de ureche și se destăinuiau. Șoaptele acestor nenorociți, tăbăciți în ani de zile de misiuni prin toate țările din Europa, cînd scăpați pe o fereastră cu un dosar furat, cînd primiți ceremonios într-o mare Capitală, cînd condamnați la moarte și fugiți, îți dădeau uneori un fior și o zbîrlire de piele.

— Dumitale pot să-ți spun adevărul, cine sînt, ce caut și pentru ce stau aici. Acuzația ce ți se aduce Dumitale o știe toată lumea și nu ai de ascuns nimic... Sînt în Serviciul Secret... Cel care te spionează în special pe Dumneata, nu sînt eu, e altul, un agent indirect, un intelectual, Domnul de colo, de lingă rontul cu flori, care tocmai face în dreptul Cămarilor, o teorie. E un om cu carte. Dacă vrei, îți arăt un referat care te privește... Citește-l și spune-mi dacă nu e un mare prost.

Agenții Serviciului Secret se spionau și între ei. Îți surprindeai și prin dosul cabanelor apostrofîndu-se unii pe alții pentru o eroare de diagnostic mai blajin, pentru o dibăcie distrată, pentru că le scăpase mama, soția sau sora unui deținut necercetate îndeajuns. Franzela era tăiată în felii, sâpîndul despăcat în patru, tutunul puricat, rufăria întoarsă pe dos. Prizonierul închis din pira unui concurent sau a unui prieten, în urma unei rezoluții energice, scrisă de însăși pana literată a Mareșalului, se întorcea de la cercetare cu geamantanul deșertat și cu boarfele tișii, grămădite pe umere și brațe, ca un vinzător de țoale vechi din piața Taica Lăză.

La întia vizită, după 16 ore de drum, familia mi-a adus o listă de 54 de persoane streine. Între ei, cîțiva cunoscuți. Lista, în mîna agenților S.S., ar fi constituit un document de complicități și braviu oameni de bunăvoință și curaj puteau să fie anchetați, percheziționați la domiciliu, ținuți cîteva zile pe undeva, poate că și bătuiți unii din ei, ca, de pildă, un librar din provincie care-mi puneia la dispoziție întreaga lui avere, 4 metri pătrați de prăvălie și de sărăcie. Scrisoarea lui, strecurată pină acasă, printr-un soldat de pe front, m-a făcut să mă chinuiesc cu o lacrimă, care se încăpățîna să-mi dea de gol, față de ai mei, simțirile tănuite. Te revoltă și te umilește în același timp, propria judecată despre tine, influența suferinței intime asupra durtății poruncită de voință, ca o conduită de viață. Te ghicești în ordinea brutală pe care ți-ai impus-o, sentimental și gingaș...

54 de oameni înfruntaseră nesiguranța în care trăia fiecare, suspect și cînd era bun și milos, bănuț și sincer și devotat, urmărit și-n dragostea și în virtuțile lui luminoase. Jumătate din populația Capitalei era spionată de cealaltă jumătate, pentru bani ori satisfacții personale, în cincizeci la sută din ei stînd ascuns un agent, un provocator, un denunțator.

Toți acei streini ofereau familiei celui închis banul nobil al sacrificiului și al solidarității riscate, așteptînd la o adresă precisă, pe un nume precis, la un număr de telefon precis, un cuvînt.

— Ce le-ai răspuns? am întrebat.

— Că deocamdată n-avem prea mare nevoie... Cînd o fi, o să le spunem... Nu ne-au crezut... A doua zi, au început să ne vie bani... Ni-i cam rușine... I-am trimise îndărăt...

Pe lista celor 54 era și un german din Timișoara...

T. ARGHEZI

mativalele dictaturii și internarea poetului, pe trei luni, în lagărul deținuților politici de la Tîrgu-Jiu. Cele o sută șaptezeci de „Bilete” apărute în anul premergător ieșirii României din alianța cu Germania nazistă au reprezentat o luptă eroică, dusă — paralel cu publicațiile clandestine ale organizațiilor patriotice — de unul dintre reprezentanții de frunte ai intelectualității românești, împotriva celui mai cîmplit flagel al secolului, — flagel care, din nefericire, avusese precursori și avea să lase urmași. Ca orice luptă, ea a cunoscut lovituri frontale și simple hărțuiri, cuceriri de poziții și replieri tactice, atacuri vijelioase și simulări de acțiune ofensivă. Argezi a înfierat abandonarea idealurilor generoase („Tinerimile”), pretinsa competență în toate domeniile de activitate („Dialog plastic”), slugărnicia și lichelismul („Dialog jubiliar”), demagogia conducătorilor de atunci („Viață sau scamă”), politica pseudo-culturală a dictaturii („Visul lui Bazil”). Dar ținta spre care s-au îndreptat cu precădere atacurile lui a fost, în anul acela, fascismul în general și manifestarea sa cea mai sălbatică, hitlerismul, îndeosebi. Teorii aberante, ca „spațiul vital” smuls din spațiul vital al altora, „rasa superioară” destinată să înrobească rasele decretate inferioare sau să extermine pe unele dintre ele, „primatul forței” asupra dreptului — care alcătuiau „doctrina” hitlerismului — au fost înfățișate de Argezi în goliiciunea lor absurdă și hidoasă („Fel de poveste”, „Document pentru un romancier”). Încrederea în inevitabilul sfîrșit al tascismului și al slugilor lui de pretutindeni a fost consolidată în multe cugete de „slova de foc” a pamfletului argehizan („Domnul Polemist”). Sancțiunea dreaptă pe care umanitatea și istoria aveau să o dea celor ce batjocorisera demnitatea omului și călcasea în picioare drepturile naturale ale popoarelor — și implicit, tuturor celor ce ar mai rivni să o facă — a fost rostită de Tudor Arghezi, cu anticipație, prin blesteme

incărcate de accente și înverșunări biblice („Năpircă”). Am demonstrat altădată („Arghezi și «generația războiului» sau patosul împotrivirii”, în „România literară”, nr. 19, 1980, pp. 4—5) că toate aceste pamflete publicate în vara anului 1943 au fost doar trepte ascendente spre „Baroane”, acea pagină de neegalată măiestrie artistică și de luminat patriotism, în care și-a găsit expresie ura unui neam întreg împotriva invadatorilor.

Osîndirile care au urmat — a lui Arghezi, la detențiune în lagărul de limbă Cărbuneștii obîrșiei sale gorjene, iar a lui Cocò, la tăcere! — au fost de scurtă durată. După alungarea hitleriștilor de pe pămîntul țării, „Bilete de papagal” au reapărut pentru a cincea oară, zilnic, în formatul obișnuit al cotidienei epocii, de la 15 decembrie 1944 (datat 16 decembrie) pînă la 13 februarie 1945. Pe ultima pagină, jos, purta și precizarea: anul XVI, nr. 681 (serie nouă, nr. 1). Ziarul, în totalitatea lui, ar fi părut mai mult decît mediocru, dacă n-ar fi adus din cînd în cînd articole semnate de F. Aderca, Corneliu Moldovanu, Otilia Cazimir, Ion Sava și, în fiecare zi, cite o nestemată cu limpezime și duriță de diamant: biletul lui Cocò...

...Ultima oară, Cocò s-a mai întîlnit cu cititorii timp de un an de zile, din iunie 1966 și pînă la marele exod al zămisliștilor său. La această reparație a lui am fost și eu argat și, într-un fel, am iscat-o. Fusesem chemat să mă alătur echipei redacționale care a dat viață, la Pitești, revistei „Argeș”, pentru a adăuga entuziasmului ei tineresc bruma de experiență agonisită în aproape treizeci de ani de salahorie prin presă. Tudor Arghezi continua să scrie, înconjurat de toată suflarea românească și de mulți cărturari de peste hotare, cu prețuirea, respectul și dragostea datorate excepționalei sale opere literare. Tabletele lui științie-

TABLETE DE LIMBĂ

bilete
de papagal

Conștiința de pescuitor de știință prin apele vieții nu mi se liniștește cu ce am strîns din tîna priveștilor întîlnite. Caut îndărăt cui îi sînt dator schimbarea licăririlor adunate, în aur de cuvinte românești: căci pentru cuvinte și vorbe înșirate am ajuns scriitor.

Trebuie să fac pomenire de dascălii mei cei adevărați. Fără ei, aș fi rămas poate un codaș nălucit la moara de măcinat iluzii.

Unul a fost, în școala primară, părintele Abramescu, cititorul de mai tîrziu al bisericii Brezoianu din București, zugrăvit de către pictorul Luchian...

Al doilea maestru mi-a fost, în gimnaziu, un oltean frumos, Gheorghe Gîrbea, poet cu vocație stînsă... Un dascăl în stare să știe limbă mai bună și mai adîncă, într-o epocă lipsită de filologie și lingvism, decît Gîrbea, n-am apucat.

Al treilea dascăl nu mi-a mai fost un profesor, ci vrful de cărți bătrîne din strana dreaptă a chinoviei, tipărite în chinile, unde am făcut „ascultare” de ucenic; Ceaslovul, Triodul, Aghiasmătrul, Penticostarul, Mineele, Psaltirea...

Scriitorii de toi denumite ziare se chiamă azi redactori, redactor șef, reporteri, secretari de redacție, corectori, directori... Nu le-aș cere să citească neapărat pe Dositei, Conachi, pe Miron Costin, pe Neculce ori Letopiseșii, nici măcar pe An-tim Ivoireanul, dar o fărîmă de cunoștință, dincolo de stradă și cinematograf, a limbii pe care o scriu, e de necesitate majoră.

Ziarul nu are numai sarcina să informeze. Zilnic desfăcut sub ochii cititorului grăbit, ziarul e o școală de limbă pentru fiecare și totuși ziaarele alunecă lesne uneori spre forme și vocabule care trebuiesc exterminate. Asta pentru onoarea limbii!

Ți-ai pus ceva de gînd și cite un redactor scrie că **intenționezi**. O gospodărie bine chibzuită iese în fruntea celorlalte și fratele redactor spune că se **situează** în frunte. O piesă de teatru ori un film ești invitat să le **vizionezi**. Progresul **bunei stări** ajunge la gazetă al **bunăstării**. E nevoie devine **necesită**. A robi se face a **inrobi**. Meritul cutăruia nu a fost că, ci a constat în aceea că.

Adeseori numele de localități stau geograficește la plural: **București, Ploiești, Călimănești, Călărași**...

Nominativ: **Bucureștii**.

Genitiv: **Bucureștilor**. De unde a putut ieși în titlul unui cotidian forma monstruosului **Bucureștiului**?

Limbă noastră e definită fonetică, în școală.

Fonetică e propriu-zis ortografia. Se scrie cum se vorbește, fiecare literă reprezentînd sunetul ei.

Totuși, în vorbire se aud sunete care nu se scriu. De pildă, imperfectul **știam** nu se rostește uscat **ști-am**, ci **ști-iam** și **știam** e rostit, nu **sfi-am** ci **sfi-iam**.

toare apăreau prin perioadele culturale din Capitală, dar vîrsta de patriarh (avea optzeci și șase de ani), suferințele unui trup robit muncii fără odihnă nu-i mai îngăduiau să-și asume, singur, povara redactării unei reviste întregi, cum făcuse în trecut. „Biletele de papagal” nu mai apăreau de peste douăzeci și unu de ani; credeam, însă, cu credință tare că și generații-lor tinere trebuie să li se dea

posibilitatea de a le citi în autenticitatea cadrului pe care el însuși îl crease, pentru ca — frecventînd și ei școala de înaltă exigență a scrisului arghezean — să trăiască din plin privilegiul de a fi contemporani cu marele meșter al „Cuvintelor potrivite” și să se cutremure de răspunderea de a nu micșora, prin inflație, acoperirea în aur a frazei tipărite, statornicită de Eminescu, în celălalt veac, și de

Litera e din este se citește ie (ieste) fără ca îndulcirea vocalei să fie scrisă. Adevărul e că, în afară de etimologiile și derivațiile raționale, cuvintele au și pentru ochi un portret, o figură, un profil. S-a încercat altădată să se scrie ieste în loc de este și prezența parazitărilor în text a cuvintelor, logic estropiate de către simplificatori de aventură ai vocabulelor, a supărat peizajul limbii. O altă simplificare introdusă întâi de Nicolae Iorga, prin generalizarea lui i din i cu căciulă, alterează aspectul și atmosfera frazei, în afară de considerentul originii și rădăcinii. E greu de admis un esperanto artificial al ortografiei, pe cuvintul reducerii la unitate.

S-au ivit confuzii de agramatie. Am avut mult de luptat la corectunile unei edituri, a căreia pricepere nu renunța în ruptul capului la ele, cu trebue în locul lui trebuie. Aici sunetul i face parte constitutivă din verbul a trebui, cum îl dă limba curat. A-l vii forțat în litera e face să se zbirlească penița.

Valoarea vocalei e adeseori străină de înțelegimile redactorului. În urarea fii bine venit sint evidenții doi i, unul întreg și finalul scurtat la jumătate, ca în pluralul substantivului fiiu (am trei fii). Redactorul lasă cuvintul berc și scrie adeseori fi bine venit. Se constată că și cuvintul iie (cămașa țărăncii) se scrie de la un timp mutilat ie.

Sint zece consoane aproape duble, cinci tari și cinci slabe, ale aceluiași sunet, cu diferența de o nuanță. P e slabul lui B, C slabul lui G, T, slabul lui D, F slabul lui V și S slabul lui Z. Traducerea în scris a silabelor înaintea celor tari răzbește în harababură. Redactorul împerechează consoana S slabă cu consoanele tari, ceea ce nu se poate rosti în vorbirea grăită, care grupează tarile cu tari. E corect de scris spor, scormon, strein, sfirc, dar nu e permis a se scrie sbor în loc de zbor, sgirii în loc de zgirii, sdrobesc (ca stropesc) în loc de zdrobesc, svint (ca sfint) în loc de zvint.

Se întîlnesc și neologisme fără altă paternitate, decît fantezia anonimă, ca să nu zic ignară a nepriceperii aflate în treabă. De la o vreme încoace compozitorul se cheamă (brrl) muzician...

Confuzia lui spun cu zic, frecventă, dă de multe ori impresia traducerii brute a verbului, dintr-o franțuzească neștiută sau o nemțească nedigerată. În limba noastră întrebuințarea lui a zice e limitată la un număr stabil de expresii. În nici un caz a spune nu-i egal cu a zice. Izbesc și alte confuzii pe cititor: împreună cu dimpreună (sau dinpreună), între, dintre, printre.

Mi-aș permite, să am irtare, și obiecția relativă la titlul unei publicații savante: Limba Română, cu desență: franțuzită (Langue roumaine). Titlul e o remisișcă profesorală de catedră și program afișat. El evocă școala, băncile, trișurii și cirpa de șters. În românește, Limba Română nu ar fi putut să fie decît Limba Românească — vezi revista Viața Românească. Titlul ei vine de la lașii Moldovei lui Creangă, Eminescu, Ibrăileanu, Sadoveanu. Închipuiți-vă cum ar fi sunat un titlu ca Viața Română!

Aș fi vrut să spun că, neste gramatică și vocabular, redactorul cit și scriitorul calif, at au nevoie de o sensibilitate, de o intuiție, de un simț al limbii, care nu se învață la nici o școală. Ori le ai, ori nu le ai și dacă nu le ai dă condeiul celui care le are.

A scri nu e o meserie decît comparativ. A ști, pentru a fi scrisă, o limbă, e a o avea, aș zice, în stare de instinct. Cucul nu scrie, dar își cîntă silaba corect.

Iunie 1967

TUDOR ARGHEZI

tit, cam în grabă, într-o carte a mea („Arbori din țara promisă”, 1972) și, cu amănuntele necesare, într-un alt volum, la întocmirea căruia am fost numai părtaş („L-am am cunoscut pe Tudor Arghezi”, 1981). Mi-a înminat, lună de lună, unsprezece „Bilete de papagal”, pe care le-am tipărit în pagina din mijloc a revistei „Argeș”, redându-le titlul desenat și veșmintul grafic croite de el în 1928

Întîiul „Bilet” din ultima serie era intitulat „Amintiri de presă”, relata pricinile care-l determinaseră, cu aproape patru decenii în urmă, să întemeieze cea mai vie și mai fertilizatoare publicație din cîte a cunoscut literatura noastră între cele două războaie. În celelalte, T. Arghezi a dezbătut probleme de limbă, de la vocabular, gramatică, ortografie, pînă la funcțiunile artistice ale cuvintului („Cuvîntul și vorba”, „Păinea minții noastre”, „Scriș și nescris”), a expus opinii autorizate asupra poeziei și asupra îndatoririlor scriitorului („Un semn bun”, „Ce e poezia?”), a înfierat falsificările folclorului românesc („Folclor și ne-folclor”) și a evocat chipurile unor personalități, dispărute, ale artei și culturii („Aduceri aminte”, „Camil Ressu”, „Liceul”). Un „Bilet” aparte a fost dialogul „O familie cu doi copii”, subintitulat „pastel”, în care poetul făcea elogiul armoniei conjugale, aducînd un delicat omagiu celei ce fusese „Doamna Paraschiva”. Pe la jumătatea lunii iunie din 1967, am primit de la T. Arghezi manuscrisul intitulat „Tablete de limbă”, care avea să fie ultimul „Bilet de papagal” și să capete, peste ani, valoarea celui mai patetic testament lăsat urmașilor de un scriitor.

Aceasta este istoria adevărată a „Biletelor de papagal” și a avaturilor ei, cîteodată hazlii, alteori sumbre, — a revistei care i-a dat dreptul lui Arghezi să spună: „...În orice caz, o datorie a fost satisfăcută, aceea de a nu fi absent din vremea ta, din țara ta și din marile ei tragedii”.

Arghezi, în veacul nostru. M-am gîndit că dacă aceste „Bilete” nu mai pot să apară ca la început, „întro-o minusculă foaie deosebită”, ele ar putea să se inscrie, cu o clară delimitare grafică, în spațiul cuprinzător al altei publicații, așa cum în 1943 se intercalaseră, de nevoie, în pagina întîia a ziarului „Informația zilei”. Am împărtășit gîndul meu poetului, căruia îi păstrasem, din adolescență, o

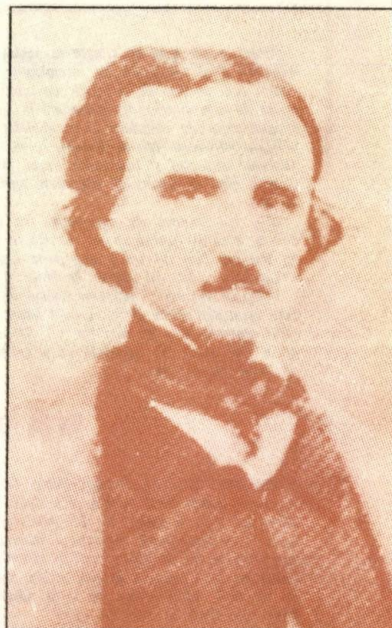
statornică admirație și de la care mai obținusem o colaborare cu totul neobișnuită pentru o gazetă zilnică diriguată de mine prin anii 1946—1947 — „Tribuna românească”. În ce fel i-am înlăturat ezitățile și cum i-am dobîndit încuviințarea de a reinvia — înainte de scăpătat! — revista cea mai dragă din cite urzise și în care își imprimase, mai adînc decît oriunde, sigiliul personalității sale, am pove-

EDGAR ALLAN POE, ARHANGHELUL BIZARULUI

*Teroarea era patria sa,
paradoxul — logica sa,
extraordinarul — orizontul său cotidian.*

Asociat amintirii lui Baudelaire, autorul „Corbului” a prezidat anul trecut, invizibil și omniprezent, comemorarea autorului „Florilor răului”. Fellini, Lois Malle, Roger Vadim, Roger Corman au sesizat de curînd beneficiul pe care cinematografia putea să-l tragă din „istorii extraordinare”. Ne dăm seama astăzi în ce măsură figura măreață și sumbră a lui Edgar Allan

Poe domină universul literaturii polițiste și fantastice. De asemenea, anul trecut, juriul marelui concurs „Cele mai bune 12 romane polițiste” l-a pus „hors concours”. Și tot în afara seriei va apărea, la André Sauret, volumul 13 al colecției „Cele mai bune 12 romane polițiste”, aceste „istorii extraordinare” la care Jacques de Lacretelle a scris prefața.

El este pionierul, omul care a făcut primii pași în subteranul fabulos. Cei care s-au aventurat în el nu erau de aceeași rasă. Ei recurgeau la vechile panoplii ale teroarei, chemau vîntul care urlă, mizau pe fantome. Poe nu folosește aceste accesorii. El este atras de fantastic așa cum pot fi un poet și un drogat. În dubla sa halucinație, el introduce spiritul de analiză și deducția logică. Enigma pusă vrea să fie coerentă și va fi rezolvată prin intelect.

El este patronul visătorilor treji, al cercetătorilor blînzi de figuri dispărute, ca Nerval — citați „Morela” — sau marii șefi ai rebeliunii, ca Rimbaud. În maniera lui Rimbaud, el ar fi putut scrie: „îmi explic sofismele magice cu halucinația cuvintelor”.

El nu separă niciodată invenția și arta de gîndire. El vrea să fie lucid. Există în el un domn Teste care ar fi luat supranaturalul drept subiect de teză. Este un somnambul care înaintează pe marginea acoperișului și ia note. „Nu este, în natură, pasiune mai diabolic neliniștită decît cea a unui om care, tremurînd pe marginea unei prăpastii, visează să se arunce în ea”, scria el în „Demonul perversității”. Acest vizionar care pare să dețină fluidele unui medium are obișnuința descrierii ca un reporter.

De unde îi vin aceste calități contradictorii? Freud ne-ar fi făcut repede să vedem în el unul din subiectele sale cele mai bune. Și de altfel Marie Bonaparte l-a anexat psihanalizei. Părinți care sînt comedianți ambulanti, o copilărie de orfan, o înstrăinare datorată intrării

lui, prin adopțiune, într-o familie mai bogată, călătorii, la o vîrstă precoce, pe un alt continent, toate acestea îi încarcă de complexe dosarul. Nostalgia afecțiunilor pierdute, refularea revoltei, o lume de tabous-uri de învins și enigme de descifrat în meditația solitară, iată ce alimenta imaginația unui adolescent. Și mai tîrziu vine căsătoria lui, poate neconsumată, cu o verișoară de 14 ani care seamănă cu mama lui și care va fi răpusă de același rău. Fiecare oră care sună în cursul zilelor sale a făcut din el un Oedip.

Dar dacă psihanaliza face eforturi să descopere cu mai mult sau mai puțin succes secretele omului și ale comportamentului în viață, ea devine inutilă pentru a-l explica pe scriitor și inspirația operei sale.

Originalitatea și bogăția acestei opere au două surse: facultatea de a se dedubla și un permanent dialog cu conștiința sa.

El știe că există în el, în anumite momente, un alt personaj. Îl aude venind, se lasă tentat, îi vorbește. Acționează ca un martor care înregistrează o depoziție. Totul se întîmplă sub dicteul dublului. Nici un recul în fața ororii sau a nebuniei. Dar mîna care scrie este agitată de cutremure. Conștiința veghează, sau rațiunea. Și una și cealaltă se simt ajunse la limită. Încă un pas și el se va răsturna, va deveni el însuși criminalul sau nebunul. De aici — căci cititorul participă la această luptă — angoasa care se degajă din toate povestirile lui Poe, indiferent dacă se consacră faptelor diverse sau fenomenelor psihice. Naratorul pare cuprins de panică la ideea unei complici-

tați posibile cu dublul său. Și cititorul se lasă convins.

● SPIRALA NEFERICIRII

Orice operă de Poe este marcată de drama unei conștiințe neliniștită de actele sale, cât și de învelișul său terestru. Este un om hăituit. Cum bine spune unul dintre biografi săi, Jacques Cabau, „orfan, el caută adopțiunea; soldat, caută o carieră; vagabond, un cămin; scriitor, o revistă, dar adoptat, fuge; ofițer, dezertează, găzduit, se mută; redactor șef, demisionează” (Jacques Cabau. Edgar Poe prin el însuși).

El este aspirat de dezastru. Semnul său este spirala nefericirii. Să imagineze în negru este pentru el un refugiu, o eliberare, și asta chiar și atunci când ironizează în maniera lui Hogarth (*Hop-Frog*) sau înnegrește cu creionul o caricatură (Butoiul cu amontillado — n.t. un vin din Xères).

Amintirile călătoriilor sale, fără îndoială amplificate în memoria sa de abuzul de opium, conferă povestirilor sale un gen de universalitate. El nu este un autor specific american, ca Hawthorne, Melville sau Faulkner. Nu-i pasă prea mult de originea sa. **Culoarea locală** a scrierilor lui este teroarea care domnește în lume și angoasa omului care tinde să o explice. El amestecă realul și imposibilul, observația științifică și ficțiunea, grotescul și pateticul.

Majoritatea poemelor sale se înscriu în același sistem. Ele sînt fixate între teamă și culpabilitate. Ne amintim de cel mai faimos, „Corbul”. Se știe că el ne-a dat geneza acestei piese și că Mallarmé, apoi Valéry au fost tentați să vadă în el secretul propriului lor laborator, unde, foarte adesea, subiectul contează mai puțin prin idee cît prin montajul ideii.

Și este adevărat că Poe, în explicarea poemului său, a declarat: „Pentru mine primul dintre toate considerentele este cel al unui efect de produs”. Dar poate că aceasta este doar o extravaganță de artist și în orice caz un comentariu tehnic. Cine nu vede că aceste „efecte” el le-a căutat și găsit într-o lume de imagini și de culori care zace în adîncul său, care îl obsedează și îl strivește?

Acest corb, această pasăre de noapte care îl persecută, este oare dublul său născut dintr-o halucinație? Este oare conștiința sa? Nu tre-

buie niciodată restrînsă prea mult aria simbolurilor. Să ne mulțumim a aminti aici ultimele două strofe din acest cîntec al disperării și al remuşcării. Și ne vom exprima părerea.

„Fie acest cuvînt semnalul despărțirii noastre, pasăre sau demon”, am urlat eu în timp ce mă ridicam. „Întră în furtună, întoarce-te în noaptea plutoniană. Nu lăsa aici nici o pană neagră ca o amintire a minciunii pe care sufletul tău a proferat-o. Lasă-mi singurătatea neatinsă. Părăsește acest bust deasupra porții mele. Smulge-ți ciocul din inima mea, și aruncă-ți spectrul departe de poarta mea!” Corbul spune: „Niciodată! Nevermore!”

„Și corbul, nemișcat, stă și stă într-una, sus pe albul bust al lui Pallas, chiar deasupra porții mele; și ochii lui seamănă cu ochii unui demon care visează; și lumina lămpii, revărsîndu-se pe el, îi aruncă umbra pe covor; și sufletul meu, dincolo de cercul acestei umbre care zace plutoare pe covor, nu se va putea ridica niciodată”.

Căutarea de efecte este evidentă aici. Ne gîndim la arta lui Odilon Redon. Dar dacă scoatem această îmbrăcăminte, prețioasă, literară, cine vorbește acolo fără știrea lui Poe? Dublul său. Și cine se ridică împotriva acestei legi care îi este dictată? Conștiința sa.

● „ACEASTĂ CONȘTIINȚĂ ÎNGROZITOARE”

Aceeași confruntare dramatică se citește în filigran în aproape toate povestirile lui Poe. **William Wilson**, ale cărei prime pagini sînt o autobiografie ușor romanțată, are un epigraf, ca o dorință, aceste două versuri dintr-un autor englez din secolul 17, William Chamberlayne: „Ce va spune ea? Ce va spune această (conștiință) îngrozitoare.”

Acest spectru care merge pe drumul meu? Cine s-ar putea mira că lectura lui Poe a fost o revelație pentru Baudelaire? Acest sadism eliberat și combătut, această nevoie de a spiritualiza corpul uman, mirosind în același timp moartea, această alăturare de paradisuri artificiale, iată multe legături între ei! Nici la unul, nici la celălalt nu întîlnim fantome, ci schelete sau cadavre.

Baudelaire găsea de asemenea în această operă singele rece imperturbabil și forma riguroasă pe care o pretindea de la artist. El a fost fratele, **alter ego** al Americanului pînă în dinamismul său sobru și în disprețul echivoc al cârnii.

Știm că i-a consacrat 17 ani pentru a-l traduce și că prin Poe a învățat el engleza. În fond era cunoașterea de sine care-l stimula în această muncă. Această natură sălbatică, închisă, această bătaie a vieții unde iubirea se tirăște, este propria sa poveste. El găsea la Poe o justificare. Să ne amintim de primele rînduri ale studiului unde se prezintă publicului francez. Este o pledoarie, un autoportret în care se înfruntă umbra și lumina. Se lasă în voia ei cu delectare.

„Există destine fatale; există în literatura fie-

cărei țări oameni care poartă cuvîntul **ghinion** scris cu caractere misterioase în pliurile sinuoase ale trunții lor. Mai demult, era adus la tribunale un nefericit care avea pe frunte un tatuaj ciudat: **Fără noroc**. El purta astfel cu el peste tot eticheta vieții sale, așa cum o carte poartă titlul, și interogatoriul dovedea că existența sa se conformase acestui enunț. În istoria literară, există sorti asemănătoare. Am putea spune că îngerul orb al extincțiunii a pus stăpînire pe anumiți oameni și îi biciuiește cu toată forța pentru edificarea altora. Totuși, parcurgeți-le viața cu atenție și veți găsi virtuți, talente, gingășie. Societatea le imprimă o anatema specială și-i acuză de vicii care le-au fost date de persecuția ei.

Oscar Wilde s-a inspirat din **William Wilson** pentru deznodămîntul din **Portretul lui Dorian Gray**. Villiers de L'Isle-Adam și chiar Huysmans — acesta înainte de a se converti — i-au dat tircoale. **Povestiri crude** și **Tribulat Bonhommet**, acest ciudat roman de Villiers, la frontierele spiritualității și ale mistificării, derivă din Poe.

Mai aproape de noi, oare anumite personaje din Julien Green nu ne dau sentimentul, prin automatismul actelor lor, că s-au născut și că se mișcă în teroarea irațională a unui tribunal interior?

Kafka l-a citit cu siguranță pe Poe și a învățat de la el să mărească efectul viselor sale printr-o argumentație rațională. Dar cerneala nu este aceeași. Să nu-i comparăm. Răul său vine mai de departe.

În sfîrșit, posteritatea cea mai numeroasă a lui Poe este, în zilele noastre, ieșită din povestiri ca **Dublu asasinat în strada Morgue** și **Scrisoarea furată**.

Poe a inventat jucîndu-se — vreau să spun fără a se abate de la drumul său — romanul polițist. A introdus în el puterea sa de vizionar și articulația logică. Personajul său Dupin este tatăl lui Sherlock Holmes și al tuturor comisarilor din serviciile comandate. El i-a pus primul o pipă în gură, o pipă de spumă albă!

● POSIBILUL ÎN IMPOSIBIL

Acest Dupin, observator riguros și puțin șiret, încurcă piste și o ia de-a curmezișul pentru a se bucura mai mult de succesul lui. Este un justițiar intelectual căruia nu-i pasă de justiție. Prin asta Poe a creat un tip care s-a răspîndit în cele patru colțuri ale lumii și în toate limbile, dar care era nou la timpul său. Polițiștii din Balzac și Gaboriau, acei Javert din **Mizerabilii** sînt niște funcționari sau agenți construiți dintr-o bucată și care nu practică deloc arta pentru artă.

Această deschidere mai largă și această construcție mai suplă explică succesul actual și proliferarea romanelor polițiste. Le este permis totul. Ele pot atinge supranaturalul sau se

pot naște dintr-o simplă conversație auzită într-o cafenea între oameni din cartier.

Politica și spionajul sînt de domeniul lor, dar și afacerile de bani sau dramele pasionale. Orice decor le convine. Provincia — unde adesea domnesc alți corbi! — ca și peisajele exotice care exaltă misterul și **suspansul** printr-o evaziune vizuală.

Ele au urmat marilor romane de aventuri, care au fost semnate de Stevenson, Conrad, Somerset Maugham sau Pierre Benoit. Procedeul — să spunem mai degrabă itinerariul, pentru a nu răni pe nimeni! — este întotdeauna același: descrierea ușor modificată a locurilor, relatarea obiectivă a faptelor, dezvoltarea progresivă a enigmei printr-o voință complice, deznodămînt mai mult sau mai puțin artificial în funcție de calitatea autorului și de scopul său moral.

Cinematografia a început și ea să se intereseze de Poe. Am putut vedea de curînd tînăra intelligentsia ecranului punîndu-se de acord pentru a compune un spectacol din trei din povestirile extraordinare. Rezultat contestabil. Sentimentul pe care-l inspiră Brigitte Bardot manevrată de Vadim nu este spaima, iar adaptarea modernă de Fellini seamănă a spectacol muzical. Louis Malle a salvat onoarea cu **William Wilson**. Halucinația și demonul perversității își țin cu abilitate rolul. Dar am prefera mai puține costume frumoase și mai puține culori. Doliul este permanent la Poe.

Un alt cineast de renume, Alfred Hitchcock, a prefăcut de curînd o reeditare a **Istorilor extraordinare**. Subliniind o anumită asemănare între arta lui Poe și între ceea ce el însuși încearcă să pună în filmele sale, el o rezumă astfel: „O poveste total incredibilă, spusă cu o logică atît de halucinantă încît avem impresia că această poveste se poate întîmpla a doua zi”. Definiția este bună. Dar, în literatură, regula jocului este mai exigentă dacă dorim să durăm secole și nu doar o seară.

Trebuie ca cititorul să simtă că este în comunicare cu autorul. Trebuie ca această transă provocată de cuvinte să se lege cu evenimentele trăite. În fond, extraordinarul, la Poe, rezidă în viața sa curentă și în gîndirea sa intimă. Nomadism, gustul nefericirii, iubiri ucise sau deturnate de senzualitate, iluminări născute în crizele sale de beție și în visele sale artificiale, mizerie și delir, iată atelierul său de lucru. Este acea inscripție „Fără noroc” de pe fruntea lui care ne emoționează.

Chiar și în absurd (**Evrika**, **Gordon Pym**) ne atrage. El este insecta pe care o vedem urcînd pe un geam spre o ieșire iluzorie, și care cade. Căutarea posibilului prin imposibil, asta este metoda lui. Ea este de neacceptat în metafizică. Nu stă în picioare. Și totuși, cititorul, tulburat, se întreabă: „Cine știe?”

Traducere de
DORA BUNACIU

■ PETRE STRIHAN

AFORISME

- Ne naștem, trăim și murim debitori.

Oricît de corecți am fi și oricît de mult am trăi, nu avem nici timp nici mijloace ca să plătim sau să răsplătim pe toți cei care ne-au ajutat să creștem, să ne realizăm și să ne încheiem viața onorabil.

Așa cum nu există om care să știe totul, oricît de savant ar fi, nu există pe lume om care să nu știe nimic. Înțeleptul (chiar cînd e savant) este gata să învețe oricînd și de la oricine, orice ar putea să-i lipsească din sfera cunoștințelor sale.

- Treptele binelui.

a. Cine face binele, cînd se ivește prilejul și se bucură că l-a făcut, este un om întreg.

b. Cine face binele și este mai mulțumit el, care l-a făcut decît cel care l-a primit, este un om și jumătate sau „un om de bine”.

c. Cine refuză binele ce i se solicită, deși este în puterea lui să-l facă și se bucură de nemulțumirea celui refuzat, este un om mic sau chiar un „om de nimic”.

- Inteligența omenească, chiar genială, are totuși marginile ei.

Prostia omenească însă este nemărginită.

● Corpului omenesc, osatura îi asigură soliditatea, iar carnația, frumusețea. Și, după cum omul cînd slăbește și i se vede scheletul devine urît, tot așa opera de artă devine respingătoare cînd teza autorului e prea evidentă.

● Cravata este ultimul element de poezie din îmbrăcămîntea bărbatului. Și este pe cale de dispariție.

● Între adevăr și minciună sînt, logic, raporturi de contradicție sau de contrarietate. Dar, ciudat, și unele de simetrie: astfel, deseori minciuna este verosimilă și, tot așa, adevărul este uneori neverosimil.

● Corectitudinea nu are grade sau nuanțe. Ca și virginitatea, ea este sau perfectă sau absentă.

În zilele noastre, cărțile de poezie sînt de două categorii: unele recitite, altele necitite.

● E de necrezut cîte lucruri profund serioase se pot spune într-o formă glumeată.

Acest adevăr se străvede în aforismul lui Tudor Mușatescu: „visul umoristului este să fugă de risul lumii”. Acestuia, la o evocare a marelui dispărut, i-am replicat așa:

„Nu e umorist scriitorul care nu te poate face să rîzi și nu e liric cel care nu te poate face să plîngi”.

● Ca și altădată noblețea, astăzi talentul obligă.

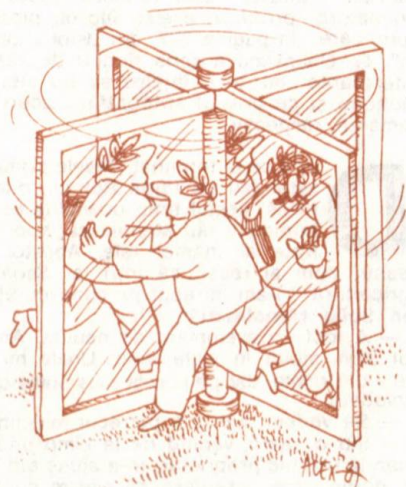
● O metaforă reușită trebuie să strîngă ideea cum strînge mînușa de piele mîna unei femei cochete. Metafora ratată amintește o mînușă de boxer pe mîna unei fete de cinci ani.

● Plictiseala, pe lîngă aspectul ei negativ și criticabil, are și o latură pozitivă, prin care contribuie la progres. Ca oboseală de lucruri frumoase și adevărate, după o trecere de vreme, plictiseala stă la originea modei, fenomen care se produce nu numai în domeniul vestimentar, dar și în artă și chiar în filozofie.

● Oricît de bine plătită ar fi și oricît de egoistă ar părea, munca are în sine, prin efectele ei secundare de care profită întreaga societate, o mare doză de altruism.

● Într-o stațiune climaterică, surprins de o ploaie torențială și udat pînă la piele, am citit pe fețele zîmbitoare ale localnicilor următorul aforism:

„Zilele urîte aduc recoltele frumoase”.

Desene de ALEX ■

MICI EVENIMENTE, MARI

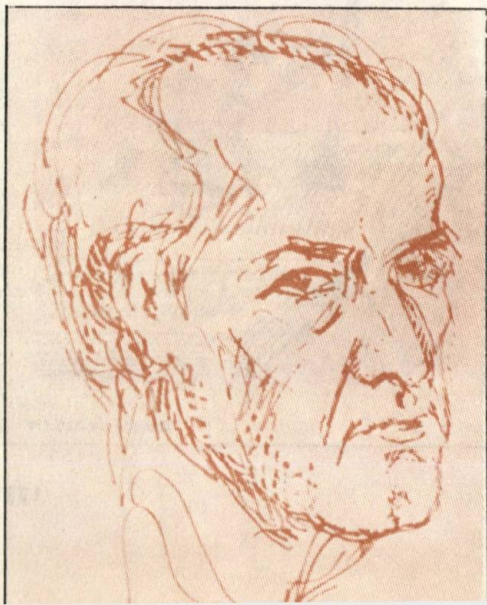
Dimineată de 26 mai 1987. Mă aflu din nou în apartamentul poetului, prozatorului, pictorului și fostului actor **Radu Boureanu**. Discutăm despre multe, dar eu doresc să surprind amanuntul — un eveniment în epoca respectivă — când Camil Petrescu îi dăruise prima ediție a romanului „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război” cu un autograf în care, între altele, îi mulțumea și **ca pictor...**

Pe Camil Petrescu îl cunoscusem și eu destul de bine, îndeosebi în perioada când a onorat cu scrisul lui paginile ziarului „Fapta”, condus de Mircea Damian. Mi-a rămas în minte efigia unui scriitor care își învăluia chipul, pentru cei pe care îi simpatiza, cu un suris feciorelnic, de adolescent. Și așa fi putut relata evenimentul literar care duse la o vremelnică ruptură între el și Mircea Damian, pentru că în „Fapta” se inițiasă o campanie împotriva lui Tudor Arghezi, pe care Camil nu o admisesse, de vreme ce atunci când el se aflase ținta unor atacuri în revista „Duminica”, Arghezi îl apărase!

Dar cazul în care **Radu Boureanu** primise următorul autograf: „Lui Radu Boureanu — poet, actor — și cu ocazia apariției romanului și pictor — deopotrivă de talentat în toate, cu prietenie, Camil Petrescu” — zic, acest caz mă atrăgea mai mult.

— Pe vremea aceea, mi-a destăinuit autorul „Zborului alb”, se obișnuia ca uneori o carte să fie lansată prin cele mai ingenioase mijloace, deoarece cumpărătorii erau atrași nu numai de recenziile ce apăreau în diferite re-

Radu Boureanu, autoportret

Sublocotenentul Camil Petrescu în 1916

viste, iar scriitorii erau interesați ca noul lor volum să se vîndă cît mai bine, pentru a-și încasa drepturile ce li se cuveau.

Și în cazul romanului amintit, Camil Petrescu a fost de acord cu Editura Alcala, ca în vitrina plină cu volume din „Ultima noapte de dragoste...” să fie așezat și un portret însă nu al lui, nu o fotografie, nici „secvențe-desen” ce ar fi reprezentat momente din cursul acțiunii — ci un anume tablou realizat de un pictor. Pe atunci, prietenia dintre noi era deosebit de trinitică. Ne întâlneam aproape zilnic, fie la cafeneaua „Elisee”, de pe Calea Victoriei, fie acasă la el ori în biroul de la „Revista Fundațiilor”, fie la mine. Deci atunci eu n-am realizat pentru vitrina respectivă portretul lui Camil, ci un desen mare reprezentîndu-l pe **Danton** — aluzie, firește, la piesa acestui mare dramaturg, prozator, eseist, filozof, piesă despre care, la pagina 747, din „Istoria Literaturii”, G. Călinescu a scris rînduri deosebit de interesante. Iar el a înțeles să nu uite a-mi mulțumi și cu prilejul autografului acordat pe romanul respectiv.

Dupa ce ai terminat clasele primare în satul tău pe lîngă Roman, după ce fusesi destul timp ucenic la brutăria bunicului tău Manolescu, apoi la un frate al mamei tale, Apostol Ghi-deanu, cum ai reușit să intri la „Școala de agricultură”? I-am întrebat pe cunoscutul poet **Ion Sofia Manolescu**?

— A fost un eveniment de neuitat. Am trecut prin multe în viața mea, Unele mi s-au șters din minte, dar pe acesta n-aș putea să-l uit niciodată.

— Să vedem cum s-a petrecut evenimentul!

— Într-o seară, venind de la cîmp unde lucram la un mic proprietar, m-a ajuns din urmă un domn care observase că aveam cu mine, ducîndu-le sub braț, două cărți. Era un volum

de poezii de Macedonski și o carte de nuvele de Slavici, ambele împrumutate de la biblioteca școlii. Obişnuiam să mai citesc pe cîmp, de cîte ori ne mai odihneam. „Ce cărți sînt astea măi, cărturarule?” m-a întrebat drumețul. I le-am arătat. Dar dînsul m-a întrebat al cui sînt? După ce i-am răspuns, călătorul a exclamat: „Aha, va să zică ești nepotul lui Bucur, îl cunosc bine. Dar ție chiar îți place cartea, așa cum vîd?”

Am răspuns cum m-am priceput, accentuînd că nu exista o bucurie mai mare decît să dau peste un volum pe care nu-l citisem încă. „Atunci n-ai vrea să mergi să înveți la Școala de agricultură?” „Păi cu ce parale? am îndrăznit și eu. Acolo, am adăugat, trebuie să haine, taxe, cărți și caiete...” „Nu trebuie să te îngrijești tu de toate acestea,” mi-a răspuns tovarășul meu de drum. Dacă într-adevăr vrei, te duc eu la Rîmnicu Sărat.”

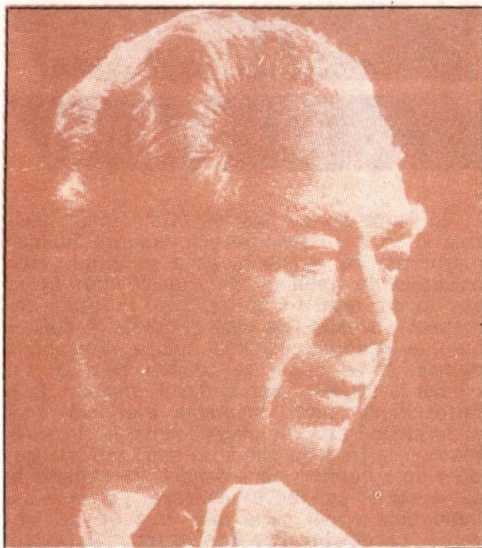
Și inspectorul școlar Duțu, — fiindcă acesta era chiar cel care sta de vorbă cu mine, — m-a dus la Rîmnic plătindu-mi biletul de tren. Acolo, am aflat că pentru a se acoperi cheltuielile, fiecare școlar avea obligația să muncească, îndeosebi în cursul dimineții, la cîmp ori la grajdurile de vite. Trebuia să ne deșteptăm din somn pe la trei-patru dimineața, dar pentru mine, care eram obișnuit, asta era o floare la ureche! Vara, lucram îndeosebi la treierat, la batoze, încît după aceea o lună îmi tot vuia în cap zgomotul mașinilor...

Și **Ion Sofia Manolescu** a urmat trei ani cursuri teoretice și practice la școala respectivă, după care a „făcut” alte două clase, întâi ca bursier, la Școala agricolă de gradul al doilea de la Trifești (Roman). Dar suprimîndu-se bursele și trebuind să plătească taxe, în continuare s-a dus la „Școala de viticultură” condusă de Roman Stere, fiul scriitorului Const. Stere. Era în anul 1930.

Aici, lucrul se plătea mult mai bine încît viitorul poet își putea aduna banii necesari taxelor (cam 600 lei pe an!). La un moment dat însă, mîrîndu-se și acolo taxele respective, băiatul s-a reîntors la Roman, intrînd „paznic de izlaz” la „Camera agricolă” de atunci. Cînd se strica vremea, era trecut la birouri în calitate de copist și dactilograf. Abia în 1938, după ce încercase zeci de meserii între care și pe aceea de... zidar, **Ion Sofia Manolescu** a reîntors cursurile „Școlii de viticultură”, fiind și salariat, în continuare, al „Camerei Agricole”, unde însă îi ținea locul un teolog!... Numai la terminarea războiului a reușit și poetul să termine Facultatea de agronomie, înșurat de-a-cum, și cu copiii!...

— Dar și azi aducerea mea aminte se duce uneori spre seara aceea cînd inspectorul școlar m-a îndreptat către carte, **acela fiind evenimentul cel mai de seamă al vieții mele**, încheie lungă-i poveste **Ion Sofia Manolescu**...

Gălesc într-un caiet o interesantă discuție cu importantul dramaturg care a fost **Mircea Ștefănescu**, în care punctasem stenografic un „eveniment”, cum îl numise el, referindu-se la modul cum scrisese cunoscuta lui piesă de

Mircea Ștefănescu

teatru „Comedia zorilor”. Intre altele, notasem că după ce se înapoiasse de la Paris, devenise prieten bun cu **Victor Ion Popa**, care tocmai fusese numit directorul unui teatru în provincie.

„El mi-a pus la dispoziție una din cele două camere ale locuinței ce i se repartizase și m-a obligat să... scriu. Ziua participam și la repetițiile pieselor de acolo, realizînd o ucenicie bună în ale teatrului. **Victor Ion Popa** era un om de artă priceput și respectuos cu salariații, în plus, plin de omenie. La îndemnul, ba chiar la insistența lui, acolo am scris „Comedia zorilor”. Făcusem un pariu cu el că într-o singură săptămînă sînt capabil să scriu o piesă! Pe atunci n-aveam cum să cred că o asemenea lucrare va cunoaște un deplin succes, jucîndu-se ulterior de peste o mie de ori în toată țara. Dar tot la **Victor Ion Popa** am scris și o altă piesă determinată de un alt... eveniment! La Conservator funcționa actrița și poeta **Gina Sandri**, căsătorită cu **Petrică Bulandra**, fratele lui **Tony**, cum poate se știe, și el un actor valoros. Între alții, profesoara îl avea student și pe un... anume **Grigore Vasiliu**... devenit mai apoi **Birlic**! Pentru examenul final al acesteia, în care **Gina Sandri** depistase un talent remarcabil, mi-a cerut să scriu o farsă. Așa am realizat un act intitulat „Semnul particular”, pe care am cerut să-l pun eu însumi în scenă. În timpul repetițiilor însă, am schimbat aproape complet actul respectiv. **Birlic** a obținut cu această piesă un succes imens, nu numai la examenul de „producție” de la Conservator, ci și peste tot unde s-a dus pe urmă, în țară! Iar eu i-am dăruit piesa fără nici un fel de pretenții materiale. Cît a trăit, întîlnindu-ne, marele actor își amintea cu bucurie și nostalgie despre... evenimentul care îi adusese și gloria dar și ceva parale...”

O BIOGRAFIE A ISADOREI

În autobiografia **Ma vie** (Viața mea), apărută în urmă cu șase decenii, Isadora Duncan mărturisea că existența sa a conținut „vreo douăzeci de romane”. Pe această mărturisire și-a fondat recent Maurice Lever biografia romanească **Isadora**, pe care o consacră aceleia care, la începutul secolului nostru, revoluționa dansul. Astfel aflăm că Isadora Duncan s-a născut la 26 mai 1877 la San Francisco. Este descendenta unor imigranți irlandezi care și-au părăsit țara din cauza foametei din 1848. Încă de la fragedă vîrstă de cinci ani, pe Isadora nu o interesa decît dansul. Să danseze și să învețe și pe alții să danseze. La zece ani iniția deja copiii cartierului în pașii de mazurcă. La doisprezece ani, în fața succesului crescînd obținut, îi cere lui Elisabeth, sora ei, să devină corepetitoare. Totul se petrece sub ochii înduioșați ai mamei lor, Mary, care se consolează astfel de fuga soțului ei cu o tînră bogată. Pentru a completa tabloul familial, cei doi frați ai Isadorei par consacrați artei: Augustin declamă „Hamlet”, Raymond recită „Iliada” în limba greacă.

Înscrișă la o academie de dansuri clasice, va refuza canoanele impuse și va dansa în picioarele goale, în tunică grecească, declarînd dansul pe poante „împotriva naturii”.

Seratele familiale, consacrate declamației, muzicii și dansului, de către frații Duncan, atrag din ce în ce mai multă lume la San Francisco. Și astfel Duncanilor le vine ideea să se lanseze, în 1895, în cucerirea New York-ului. Eșecul e total. Pentru a supraviețui, sînt nevoiți să se resemneze cu un turneu din cele mai mizere, de-a lungul Statelor Unite, pe care, de altfel, frații Duncan nu pregetă să le părăsească, îndreptîndu-se spre Anglia. Isadora crede că la Londra soarta îi va surîde. Londra, unde preraphaeliții sînt în vogă. Instinctul nu a dezmințit-o pe Isadora. A fost repede admirată de artiști, de intelectuali, de înalta societate. Dar marele public încă nu gustă dansul Isadorei și astfel, la 13 martie 1900, „tribul” Duncan emigrează la Paris unde Expoziția universală deschidea calea celor mai îndrăznețe inovații în toate domeniile. Contesa Greffulhe o lansează pe tînră americană într-o memorabilă serată, unde, printre numeroase celebrități mondene, Rodin și Bergson o vor aplauda pe Isadora dansînd „Ifigenia” de Gluck, în tunică foarte transparentă.

În 1902, întreprinde un turneu în Germania și Austro-Ungaria. Succesul este imens, Isadora face săli arhipline. Este bogată și antrenează „clanul Duncan” în realizarea visului lor comun: descoperirea Greciei Antice. Isadora dansează în Parthenon, evident sub clar de lună.

Berlin, Petersburg, Moscova, Viena, Roma, Veneția o cer imperios pe Isadora Duncan. Între două triumfuri, face o pasiune pentru regizorul englez Edward Gordon Craig. Au o fiică, pe Deirdre, pe care vrea să o crească singură, ceea ce produce în epocă un adevărat scandal. Dar Isadora este celibatară convinsă.

La 22 mai 1909, Isadora Duncan dă o reprezentație la Paris, care devine apoteoză succesului său. Trei coloane în „Le Figaro”, patru pagini în „L'Illustration” și un articol ditirambic al lui Colette Willy. Este consacrarea. La scurt timp, întelege unul din cei mai bogați oameni din lume, Paris Singer, cel cu mașinile de cusut Singer. Dragoste fulgerătoare. Au un fiu, pe care-l numesc Patrick.

Fericirea Isadorei este perfectă. Iubește, este iubită, are succes... La 19 aprilie 1913 se petrece drama. Deirdre și Patrick pier înecați în Sena. Isadora nu-și va reveni niciodată din brutalitatea acestei duble nenorociri.

Într-o tentativă de consolare, Paris Singer îi oferă la Meudon, castelul Bellevue, unde ea poate să deschidă o școală de dans, pentru a forma „isadorette”. La 13 iunie 1914, Isadora apare cu elevele sale în programul unui spectacol de gală la Trocadero.

Primul război mondial izbucnește și, în toamna lui 1914, castelul Bellevue este transformat în spital. Isadora petrece ani triști în America de Nord și în America de Sud, unde atrage ovații pentru Franța, dansînd „Marseillaise” cu drapelul tricolor în mînă.

Çițiva ani mai tîrziu, în 1921, invitată în Rusia Sovietică, va dansa cu drapelul roșu sovietic în mînă. Isadorei i se propune să înființeze o școală de dans la Moscova și ea acceptă cu entuziasm. Isadora l-a întîlnit pe Serghei Esenin și a făcut o mare pasiune pentru marele poet. Esenin are douăzeci și șase de ani, Isadora are patruzeci și patru de ani. Se casatoresc la 3 mai 1922. Este prima căsătorie a Isadorei. Pînă atunci, ea denumise căsătoria „un monstruos sclavaj al femeii”. De data aceasta își schimbă definitiv opina. devine „sclava” frumosului Serghei, de la care suportă lovituri sufletești și diverse excese ale tumultuosului și marelui poet.

În Europa, ca și în America, Isadora primește din ce în ce mai puține aplauze. Se vorbește mai ales despre viața ei particulară și despre scandalurile soțului ei, decît despre

Isadora Duncan și Serghei Esenin

căutările ei în artă. La începutul lui august 1923, Esenin se înapoiază în patrie și se oprește la Moscova. De altfel, în poemul „Omul negru”, scris în 1925, Esenin are următoarele versuri amare despre el și Isadora: „Acest om a fost o dată aventurier, / Nu glumă, / De cea mai aleasă viță / și de cel mai falnic soi. // A fost fercheș, / Pe deasupra și poet, c-o înăscută / Deși nu prea mare forță / Care nu plăcea oricui. / Pe-o femeie oarecare, / Peste patruzeci trecută, / O numea fetița scumpă / Și-i spunea că-i draga lui”.

La 28 decembrie 1925, Esenin se sinucide la Leningrad. Isadora se retrage pe Coasta de Azur. Nu mai are bani. Pentru a câștiga ceva, își redactează memoriile, sub titlul „Ma vie”. Mai dansează pentru câțiva prieteni: Cocteau, Picasso, Marie Laurencin.

La 14 septembrie 1927, Isadora se drapează cu un imens șal cu franjuri și urcă într-un automobil decapotabil, care demarează cu vitează. Franjuri și șalului se prind în butucul roții. Strangulată, moare imediat.

Maurice Lever a reușit să redea în „Isadora” întregul romanesc al unei existențe atât de frământată.

(„Din Figaro littéraire”, martie 1987)

MANON A EXISTAT ÎN REALITATE?

Iată o întrebare pe care mulți și-au pus-o. La Salpêtrière există o legendă a lui Manon. O curte interioară și o fântână îi poartă numele. Tradiția e legată de publicarea romanului „Manon Lescaut” de către abatele Prévost.

Un excelent istoric, Légier-Desgranges, a cercetat întreaga listă a tinerelor pierdute, prizoniere la Salpêtrière, începând cu 1719. Astfel a descoperit că, la sfârșitul domniei lui Ludovic al XIV-lea, trăise la Paris un perceptor al impozitului pe sare, pe nume Jean Levieux, a cărui fiică, Antoinette, zisă Toinon, a fugit cu un anume Aydou, cu care a avut o fetiță, Marie-Madeleine, zisă Manon. Murind Aydou, Toinon și-a continuat viața ușuratică. Pe Manon o îndrăgise însă bunicul, și acesta, ajutat de niște rude onorabile, suflete milostive, a trimis-o la școală, să-i facă educație. Manon avea doar doisprezece ani când a fost răpită de Toinon, care a găsit amatori bogați pentru fetiță, de pe urma cărora se puteau trage profituri serioase. Dar micuța a ajuns pe minile unui anume cavalier Louis Antoine de Vienteix, de douăzeci și unu de ani, fiul pierdut al unui consilier al tribunalului din Besançon, care trăia din jocuri de noroc, de pe urma femeilor și chiar falsificând bani. Vienteix s-a îndrăgostit de Manon, ceea ce nu l-a împiedicat să se instituie în protector și să o plaseze la o anumită Cornier, intermediară cunoscută. Aceasta

a prezentat-o unui prinț, dar afacerea nu s-a încheiat. O scenă similară se află în romanul „Manon Lescaut”, prințul refuzându-i favorurile pentru că nu era „novice”.

Vienteix o plasează altei intermediare, Courcy, nu mai puțin cunoscută și cu clienți. Toinon era scandalizată fiindcă îi scăpase micuța Manon. Jean Levieux, la rîndul său, adresează autorităților o plîngere împotriva fiicei și nepotei sale. Ca urmare, Toinon e dusă în 1721 la închisoarea Salpêtrière, iar Manon, impresionînd prin gingășie și distincție, obține iertare și e retrimisă de bunic la școală. Dar ea cade iarăși sub influența lui Vienteix, care o ține ascunsă în diverse locuri. De teamă să nu fie spînzurată odată cu el, dacă s-ar fi aflat de expedientele protectorului ei, bunicul, Jean Levieux, adresează o nouă plîngere și, la 9 decembrie 1721, Manon este închisă la Salpêtrière. Abia împlinise paisprezece ani. Lipsită de venituri, desigur că deținuta Manon a avut cea mai grea detenție, îmbrăcăminte și hrană mizerabile, pedepsele pentru indisciplina fiind și mai grele: biciuire, lipsă de hrană, carceră. Oare cine avea cea mai mare vină? Manon, mama sa, care o silise să devină ușuratică, sau Vienteix care, deși o ceruse în căsătorie și se pare că o iubea, o silea să aibă o viață nedemnă. Totuși ea rămîne închisă mai mult decît mama sa, Toinon, care a fost eliberată în 1724. În 1731, anul primei publicări a romanului „Manon Lescaut”, Manon a fost eliberată prin intervenția cavalerului Sarrobert, aflat în slujba ducelui de Bourbon, fost prim-ministru. Eliberarea este plină de mister. Manon avea atunci douăzeci și patru de ani. A fost cea mai puțin vinovată și cea mai sever pedepsită. A stat peste zece ani la Salpêtrière.

Iată istoria acestei Manon descoperită de Légier-Desgranges. Tînăra și frumoasa captivă oferă destule asemănări cu eroina romanului „Manon Lescaut”. Încîntătoare ca și ea, frivolă, dar nu funciar coruptă, iar iubitul ei, Vienteix, fiul decăzut al unei familii din mica nobilime, oferă puncte comune cu des Grieux. Aventura ar fi avut totuși o urmare, pe care o enunță Frédéric Deloffre, grație unei traduceri în germană din 1969 a romanului „Manon Lescaut”, cu o prefață de Lernet-Holenia. Fără să dea sursele, prefațatorul prezintă următoarele fapte. La începutul lui octombrie 1728, abatele Prévost a fost trimis la Salpêtrière pentru confesiunea deținutelor. El a întîlnit-o pe Manon și s-a îndrăgostit de ea. Constrînși să se despartă, Prévost ar fi eliberat-o pe Manon cu ajutorul cavalerului de Sarrobert. La scurt timp după eliberare, Manon se îmbolnăvește grav și moare. Acest sfîrșit nefericit îl determină pe Prévost să modifice finalul romanului. Relatarea este frumoasă și romantică, dar Deloffre nu crede în ea. Să credem în această opinie, sau în descoperirea personajului de către Légier-Desgranges?

**Traducere și adaptare de
LIDIA ȘINDRILARU**

(Din „Figaro littéraire”, ianuarie 1969)

DINTR-O CONVORBIRE CU JOSEPH KESSEL ÎN MAI, 1969

Figaro Littéraire: Joseph Kessel, primul mare reportaj al dv. a fost cel consacrat paradei Victoriei, la 14 iulie 1919, și l-ați scris pentru un ziar cu foarte îndelungă apariție, care se numea *Le Journal des Débats*.

Joseph Kessel: Într-adevăr, acestui reportaj îi spun „primul meu mare reportaj”. N-a trebuit să merg departe ca să-l fac. Evenimentul se petrecea la Paris. Dar prin dimensiunile sale, prin importanța istorică, prin culoarea acestuia, era un mare reportaj.

F.L.: Cum ați fost ales, căci nu erăți încă o vedetă a presei?

J. K.: Cîtuși de puțin; mă gîndesc că din două motive. Întîi, deoarece patronul lui *Journal des Débats*, Etienne de Malerches, ținea mult la mine. N-avea copii și cred că nutrea față de mine un fel de sentiment părintesc. Apoi era și faptul că veneam de pe cîmpul de luptă. Malerches s-a gîndit cu siguranță că în acel vechi colectiv redacțional, unde nu erau decît oameni în vîrstă, fiind singurul care fusesem mobilizat, aș fi putut da expresie, mai bine decît oricare altui, acelei extraordinare dimineațe. Dealtminteri mi-am reîmbrăcat uniformă, căci era mijlocul cel mai sigur de a fi bine plasat. Toată noaptea de 13 spre 14 iulie am petrecut-o în oraș. De la poarta Maillot pînă în piața Republicii și în special pe Champs-Élysées nu numai trotuarele, ci și acoperișurile erau pline de o mulțime imensă care și ea își petrecuse întreaga noapte afară. În copaci erau ciorchini de băieți și fete. În fine, grație uniforme, am reușit să mă strecur pînă sub Arcul de Triumf; acolo eram atunci cînd a început parada. (Redăm mai jos reportajul amintit)

■ JOSEPH KESSEL

SUB

ARCUL DE TRIUMF

Scris la 14 iulie 1919

Griul zorilor abia începuse să zugrăvească străzile cu cenușa-i albăstrie. Și totuși, monoton și puternic ca tumultul unei forțe a naturii, venind din cartierele mărginașe și din așezările suburbane, din cartierele suprapopulate și din cele de lux, zgomotul mulțimii în mers urcă spre calea triumfală.

Și nu vor fi în rîndul din față cei ce totuși se sculară înainte de a se miji de ziuă. Alții, și mai entuziaști și mai pasionați, și-au ocupat locurile din ajun.

Am văzut bătrîne, copii, duminică seara, înfășurați în saci de dormit, în cuverturi, pe marginile bulevardului Champs-Élysées, în vreme ce Parisul mergea spre cenotaf să-și aducă omagiul celor morți. Socoteau acești oameni, în preluia bucuriei, că merita să-ți petreci noaptea pe tare spre a putea vedea mai bine pe cei ce-au trăit atîta vreme în noroi și chinuri, de veghe și săpînd tranșee.

Cerul cețos se lumina încet. Acestei glorioase zile i se cuvine o boltă glorioasă. Iar plămada umană se umflă tot mai mult, trece dincolo de trotuare, blochează străzile, năpădește totul.

E ca un nor imens de chipuri și trupuri. O pinză vie, fremătînd, de netrecut, de nedescris, care se așază, așteaptă, e plină de iubire.

Sînt pe fortificațiile ce flanchează poarta Maillot, sînt pe acoperișuri, la ferestre, pe balcoane; sînt în ciorchini așezați ca prin minune

pe gghiaburi, pe chioșcuri, pe copaci, pe statui.

Toată această mulțime nenumărabilă e liniștită și surizătoare. Nici un protest, nici o șicană nu tulbură bucuria de a trăi una din clipele divine ale istoriei.

Oboseala unei nopți de veghe, frisoanele unor zori răcoroși, înțepeneala corpurilor îndelung înghesuie în picioare n-au reușit să enerveze lumea, iar ochii strălucesc doar de mare nerăbdare și exaltare, nu de primejdioasă și tăcută minie.

Întreaga nenumărată mulțime așteaptă calmă, pasionată și surizătoare.

Așteaptă.

Căci vor trece în curînd ilustrații și anonimii, eroii încununați cu lauri și eroii obscuri, toți deopotrivă de strălucitori, toți deopotrivă de dragi: cei care de la 1914 la 1918 au făcut să tremure lumea de speranță dureroasă și sacră.

Arcul de Triumf pare că așteaptă și el.

În piața imensă, pustie și limpede, descătușat de tristețe-i lanțuri de învins, înconjurat de tunuri prizoniere, sub cerul umplut de soare, se ridică majestuos și senin, deschizîndu-și portalul de glorie.

În apropierea lui ești cu totul izolat de mulțimea încinsă cu trei rînduri de cavalerie ce poartă fanioane fremătătoare și care păzește piața.

Și în atare incintă pustie, în oaza asta de tăcere, rumoarea ce se ridică de acolo, rumoarea imensă, violentă și profundă ca o forță a naturii, rumoarea care crește, se apropie, mătură toate sunetele, toate simțămintele, rumoarea care urcă din caldarîm, cade de pe crengi, de la ferestre, de pe acoperișuri — rumoarea unei mulțimi, a unui popor ce-și strigă bucuria-i delirantă și varsă lacrimi de fericire — dobîndește o mai augustă și mai adîncă semnificație.

Adineaori, cînd au defilat mutilații, aclamațiile au fost reținute și pudice. În fața martirilor strigătele nu îndrăzneau să se înalțe prea vesel.

Acum însă bucuria sonoră este aici, în jurul nostru, deasupra noastră, cu noi.

Un pic de praf...

De pe bulevardul Marii Armate — avangarda oricărei glorii ce ne revine — se iese, cu săbiile scoase, un pluton al gărzilor republicane. Ropotul puternic și ritmat al cailor face să vibreze dalajul. Trec.

Apoi două chipuri brodate cu frunze aurii de stejar, doi oameni ce călăresc alături, unul în uniformă neagră cu roșu, celălalt în ținută cenușie. Unul e Joffre, celălalt Foch. Fiecare își are povestea sa, propria-i legendă, propria-i aureolă. Fiecare, nemurirea lui. Înaintează încet, calm, cu privirile ridicate și ațintite înainte. Salută cu bastoanele lor înstelate. Pătrund sub bolta arcului. Clipa devine veșnicie.

Atunci, de pe Arcul de Triumf, păsări se avîntă în zbor.

Tunul bubuie multimea aclamă, războinici de toate națiile defilează.

Americani cu o pădure de baionete toate ca una, cu căștile lor plate, mateloți cu boneta mică și albă, cu gîturile atletice și rase, precedați de un uriaș toboșar; belgieni cu goarnea de alamă patinată din care sună precum au sunat la Liège, la Ypres, la Passchendaele; britanici ai căror muzicanți au pe piepturi piei de leopard, hindușii cu profilul brun și misterios învecinîndu-se cu giganții purtători de kilți-uri scoțiene; italieni în uniformă gri-verde pe care cravatele roșii garibaldiene dau impresia unor pete de sînge; japonezi cu fețele de ambră caldă și mustați de jad, călărind pe cai nervoși; evzoni greci cu bonete lungi și fluieri

asemene; polonezi în albastru azur, cu șepci pătrate, avînd toți pe umăr vulturul alb; portughezi înveșmîțați în albastru; români în ținută de campanie, cu chipuri de medalie; sîrbi superbi, profil acvilin și pasul suplu; cehoslovaci pe cap cu beretul lor amplu — toate națiile și neamurile, de la cîmpie și de la munte, de pe continente și din insule, cele cu străveche istorie și cele ce abia o încep, toate care au luptat pe măsura forțelor lor împotriva înrobirii, toate au fost aclamate, sărbătorite, toate și-au primit partea lor strălucită în triumf, și marile căpetenii ce păseau înaintea trupelor și sublima armată a stindardelor.

Un freamăt, care se propagă din val în val pînă la sfîrșitul parcursului, mișcă mulțimile. Florile zboară în stoluri mai dese, ritmul strigătelor e mai alert; fluturarea stindardelor, mai înaripată.

Și poporul Franței salută generalii ale căror nume îi amintesc victoriile: Castelnau, Debeney, Humbert, Nudant, Maistre, Degoutte, Fayolle și Gouraud, mutilatul superb care acum exact un an oprea ultima revărsare germană, și Mangin, cel cu surîsul rece, primul atacant al marii ofensive.

Și poporul Franței salută stindardele nemuritoare, zdrențuiri de aur și purpură, ciuruite de exploziile obuzelor, dantelate de gloanțe, purtate spre glorie de cei ce le-au purtat către moarte.

Și poporul Franței își strigă în extaz dragostea și nesfîrșita lui recunoștință față de ostașii săi care vin, trec pe sub Arcul de Triumf și pășesc pe calea triumfală; față de toți, infanteriști cu eghileți roșii, galbeni sau verzi, artileriști, cavaleriști, față de tanchiști, ca și față de aviatori al căror steag e purtat de Fonk, față de pușcașii marini, ca și față de cei din legiunea străină, de zuavii bronzăți și de senegalezii de abanos.

Entuziasmul popular își ritmează tălăzuirea cu trecerea fiecărui nou detașament. E însă admirabilă în calmul și înțelegerea ei această mulțime imensă care, dacă-ar voi, ar putea rupe cordonul ca pe un pai. Dar ea are în față chiar pe acei pentru care și înalță uralele, soldați acoperiți cu toții de decorații și distincții. Ei asigură ordinea în chipul cel mai blînd și frătesc cu putință. Iar uneori cite-un cavalerist ridică politicos în șa lîngă el vreo tînră femeie ostenită, cu chipul rizător.

Plouă cu flori, bucuria divină urcă din inimă și din gîtlejuri, lumina aurită inundă spațiul.

Bulevardul Champs-Élysées, mărginit de cataracte pe care drapelele flutură ca niște aripi, strîns în armătura vie a mulțimii strălucind de culori și vîind de larmă, urcă spre Arcul de Triumf.

Și de acolo, de sus, ca dintr-un nesecat izvor, curge gloriosul fluviu. În sunetele muzicilor limpezi, sub palpitarea stindardelor zdrențuite și venerabile, într-o grandioasă unduire de baionete și săbii, prin praful aurit și subțire mărșăluiesc legiunile lumii cărora Parisul le consacră o apoteoză.

Joseph Kessel în 1919 și după 50 de ani

Traducere de M.G.

TALLEYRAND,

„DIAVOLUL ȘCHIOP”

Pe strada Saint-Florentin se află un palat și un canal de scurgere. Palatul, de o nobilă, bogată și sumbră arhitectură, s-a numit mult timp: Hotel de l'Infantado; astăzi, pe tronul porții principale poți citi: Hotel Talleyrand. În timpul celor patruzeci de ani în care a locuit pe această stradă, ultimul oaspete al palatului nu și-a aplecat poate niciodată privirea asupra canalului.

Era un personaj ciudat, temut și de vază; se numea Charles-Maurice Périgord, era nobil precum Machiavelli, preot precum Gondi, răspopit precum Fouché, spiritual ca Voltaire și șchiop ca diavolul. S-ar putea spune că totul în el șchiopăta după asemănarea lui; noblețea pe care o aservise Republicii, preoția pe care o tirise la Champ de Mars, apoi o azvîrlise în râu, căsătoria pe care a rupt-o prin scandaluri și printr-o despărțire voluntară, spiritul pe care-l dezonzora prin micime.

Bărbatul acesta își avea însă grandoarea lui; splendorile celor două regimuri se confundau în el; era prinț al vechiului regat al Franței și prinț al imperiului francez.

Timp de treizeci de ani, din străfundul palatului său, din adîncul gândirii sale, a condus Europa. S-a lăsat tutuit de către Revoluție și i-a zîmbit ironic, fără îndoială; dar aceasta nu și-a dat seama. I-a apropiat, i-a cunoscut, i-a observat, i-a pătruns, i-a alungat, i-a rechemat, i-a ironizat pe toți oamenii din vremea sa, a fecundat toate idelle secolului său, iar în viață a cunoscut minute în care, ținînd cele patru sau cinci fire formidabile care făceau universul civilizat să se miște, l-a avut în miini pe Napoleon I, împăratul francezilor, regele Italiei, protectorul confederației Rinului, mediatorul confederației elvețiene. Iată ce manevra acest bărbat.

După Revoluția din Iulie, vechea seminție, al cărei șambelan era, căzînd, el s-a trezit în picioare și i-a spus poporului de la 1830, stînd jos, cu brațele dezgolite, pe caldarîm: Fă-mă ambasadorul tău!

A avut spovedania lui Mirabeau și prima confidență a lui Thiers. Spunea despre sine că era un mare poet și făcuse o trilogie cu trei dinastii: actul I, imperiul lui Bonaparte; actul II, casa de Bourbon; actul III, casa d'Orléans.

Înfăptuise toate acestea în palatul său și, în acest palat, întocmai ca un păianjen în pinza-i, a atras încet și i-a prins pe eroi, gînditori, oameni de vază, cuceritori, regi, prinți, împărați. Bonaparte, Sieyès, Doamna de Staël, Chateaubriand, Benjamin Constant, Alexandru al Rusiei, Wilhelm de Prusia, Friederich de Austria, Ludovic al XVIII-lea, Ludovic-Filip, toate muștele aurite și scînteietoare care zum-

zăiau în istoria acestor ultimi patruzeci de ani.

Tot acest roi sclipitor, fascinat de ochiul profund al acestui bărbat, a trecut pe sub această poartă întunecată care are înscris pe arhitravă: Hotel Talleyrand.

Ei bine, alaltăieri, 17 mai 1838, omul acesta a murit. Au sosit medicii și au îmbălsămat cadavrul. Apoi, după modelul egiptean, au scos intestinalele din pîntece și creierul din teastă. Treaba pe dată terminată, transformat prințul de Talleyrand într-o mumie și ferecat într-un sicriu îmbrăcat în satin alb, ei s-au retras, lăsînd pe masă creierul, acel creier care gîndise atîtea lucruri, inspirase atîția oameni, ridicase atîtea clădiri, condusese două revoluții, înșelase douăzeci de regi, cuprinsese lumea. De îndată ce medicii au plecat, un valet a apărut și a văzut ceea ce ei lăsaseră: la te uită! Au uitat chestia asta. Ce-i de făcut? Și-a amintit că în stradă era un canal de scurgere, s-a dus înspre el și a aruncat creierul în acest canal.

Finis rerum.

Victor Hugo scrutînd, parcă, viitorul

EXECUTAREA LUI LUDOVIC AL XVI-lea

Nimeni nu a dat asupra execuției lui Ludovic al XVI-lea detalii amănunțite și tipice ca cele pe care le veți găsi aici pentru prima dată, împărțite de un martor ocular.

Eșafodul nu a fost înălțat așa cum se crede în general în centrul pieței, în dreptul obeliscului de azi, ci pe locul pe care decizia Consiliului executiv provizoriu îl definea în termenii aceștia: „între pied d'estal și Champs-Élysées”.

Ce era acest piedestal? Generațiile actuale, care au văzut derulându-se atâtea evenimente, au văzut căzînd atîtea statui și prăbușindu-se piedestale, nu prea mai știu ce sens să-i dea astăzi acestei vagi definiții și n-ar putea să spună cărui monument îi servise ca bază piatra misterioasă pe care Consiliul executiv al Revoluției o numește laconic **pied d'estal**. Piatra aceasta sprijinise statuia lui Ludovic al XV-lea.

Să notăm în trecere că această piață ciudată, care s-a numit pe rînd **piața Ludovic al XV-lea**, **piața Revoluției**, **piața Concorde**, **piața Ludovic al XVI-lea**, **piața Garde-Meuble** și **piața Champs Élysées**, și care n-a păstrat nici un nume, n-a putut păstra nici vreun monument. A avut statuia lui Ludovic al XV-lea, care a dispărut; a fost proiectată apoi o fîntînă a ispășirilor, care trebuia să spele centrul înșingerat al pieței și a cărei primă piatră nu a fost pusă; tot acolo a fost proiectat un monument pentru Charta; n-am văzut decît soclul acestui monument. Atunci cînd se începuse ridicarea unei figuri de bronz reprezentînd Charta de la 1814, Revoluția din Iulie a sosit cu Charta din 1830. Piedestalul lui Ludovic al XVIII-lea a dispărut precum se prăbușise piedestalul lui Ludovic al XV-lea. Acum, pe același loc, noi am pus obeliscul lui Sesostris. I-au trebuit treizeci de secole marelui Deșert pentru a-l acoperi pe jumătate; cîți ani vor fi necesari pieței Revoluției să-l înghită pe de-a-ntregul?

În anul I al Republicii, ceea ce Consiliul executiv numea „pied d'estal” nu mai era decît un bloc inform și hidos. Era un fel de simbol sinistru al regalității însăși. Ornamentația de marmură și bronz fusese dată jos, piatra dezgolită era despicată și crăpată pe întreaga suprafață; creștături adînci de formă pătrată indicau pe cele patru laturi locul basoreliefului spart cu lovituri de ciocan. Istoria celor trei seminții regale fusese și ea sfîșiată și mutilată pe latura vechii monarhii. Cu greu se putea recunoaște în vîrfurile piedestalului o rămășiță de antablament, iar sub cornișă o fișie de ovetocite și roase, peste care se înălța ceea ce arhitecții numesc un **șirag de mătănii**. Chiar pe

placa piedestalului se putea observa o moviliță formată din tot felul de resturi și pe care creșteau ici-colo mănunchiuri de iarbă. Această învîlmășeală fără de nume înlocuia statuia regală.

Eșafodul fusese ridicat la cîțiva pași de această ruină, ceva mai în spate. Era acoperit cu scînduri, așezate oblic, care ascundeau șarpanta. O scară fără rampă sau balustradă era fixată în partea posterioară, iar ceea ce nimeni nu îndrăznește să denumescă fața acestei oribile construcții era îndreptată înspre Garde-Meuble. Un coș în formă cilindrică, îmbrăcat în piele, era pus chiar în locul unde trebuia să cadă capul regelui, pentru a-l primi; și la unul din colțurile antablamentului, în dreptul scării, se vedea o manetă lungă de răchită, pregătită pentru corp și pe care unul dintre călăi, așteptîndu-l pe rege, își pusese pălăria.

Inchipuți-vă deci în mijlocul pieței, aceste două lucruri lugubre la cîțiva pași unul de celălalt, piedestalul lui Ludovic al XV-lea, și eşafodul lui Ludovic al XVI-lea, adică ruina regalității stinse și martirul regalității în viață; desfășurate în jurul lor, patru rînduri formidabile de oameni înarmați, formînd un pătrat gol, înconjurat de o multime imensă; imaginați-vă la stînga eşafodului Champs-Élysées, la dreapta, grădinile Tuilleries, care lăse în voia uitării și a capriciilor trecutului nu mai erau decît niște coline și terasamente informe; dacă vă gîndiți că aceste clădiri melancolice, acești copaci negri și desfrunziți, această multime erau învîluiți de cerul întunecat și rece al unei dimineți de iarnă, veți avea o idee asupra aspectului pe care-l oferea piața Revoluției în momentul în care Ludovic al XVI-lea, adus în trăsura primarului Parisului, îmbrăcat în alb, cu cartea de psalmi în mînă, sosea pentru a muri la ora zece și cîteva minute, în ziua de 21 ianuarie 1793.

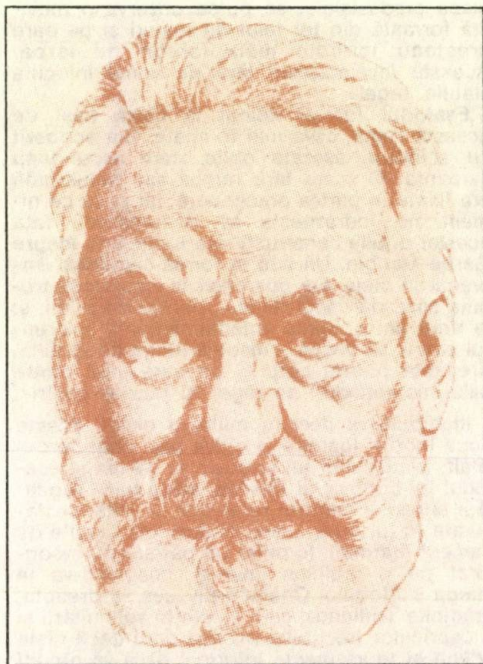
Ciudad exces de umilire și mizerie, fiul atîtor regi, înveșmîntat în odăjdii și binecuvîntat precum regii Egiptului, urma să fie sfîșiat între două straturi de var nestins, iar acestei regalități franceze, care avusese la Versailles un tron de aur și la Saint-Denis șaizeci de sarcofage de granit, nu-i rămînea decît o platformă de brad și un sicriu de răchită.

Nu vom scrie aici amănuntele cunoscute, lată ceea ce nu se știe. Călăii erau patru la număr; numai doi au participat la execuție; al treilea rămase în picioare la capătul scării, iar al patrulea se urcase în carul care trebuia să transporte corpul regelui la cimitirul Madeleine și care aștepta la cîțiva pași de eşafod.

Călăii aveau pantaloni scurți, erau îmbrăcați în haina franceză cu modificările aduse de Revoluție, iar pe cap purtau tricornuri pe care le încărcaseră cu niște enorme cocarde tricolore.

Îl executară pe rege acoperiți și fără a-și scoate tricornul, Sanson, apucînd de pâr capul tăiat al regelui Ludovic al XVI-lea îl arătă poporului, lăsînd timp de cîteva momente să șiroiască singele pe eşafod.

În timpul acesta, valetul sau ajutorul său desfăcea ceea ce se cheamă brîie; și în timp ce mulțimea își rotea privirea de la corpul re-

Pătrunzătoarea privire hugoliană

gelui, îmbrăcat pe de-a întregul în alb, după cum am mai spus, cu mâinile legate la spate și încă atașat de scîndura-bască, înspre capul care se detașa pe fundalul copacilor brumați și mohorîți din Tuilleries, doi preoți, trimiși ai Comunei, însărcinați să fie prezenți, ca oficialanți municipali, la executarea regelui, pălăvrăgeau tare și rîdeau în trăsura primarului; Jacques Roux, unul dintre ei, îi arăta batjocoritor celui alt pulpele groase și pîntecul voluminos al acestui Capet.

Oamenii înarmați, care înconjurau eșafodul, nu aveau altceva decît săbii și sulii; erau puține puști. Cea mai mare parte a lor purta pălării largi și rotunde sau șepci roșii. Cîteva plutoane de dragoni călare, în uniforme, se amestecaseră cu această trupă la anumite intervale. Un escadron întreg de dragoni era aranjat ca pentru luptă de-a lungul terasamentelor din Tuilleries. Ceea ce se numea batalionul din Marsilia forma una dintre laturile pătratului.

Ghilotina — cu deznădăjduit pui pe hîrtie acest hidos cuvînt — ar fi părut azi foarte prost construită oamenilor de meserie. Cuțitul era pur și simplu suspendat de un scripete fixat în mijlocul traversei superioare. Scripetele acesta împreună cu o sfoară de grosimea degetului mare formau întregul aparat. Cuțitul, cu o greutate mediocră, era de dimensiuni mici și cu tăișul curbat, ceea ce-i dădea forma răsturnată a unui corn ducal sau a unei căciuli frigiene. Nici o manta nu fusese întinsă pentru a primi capul regelui, și în același timp pentru a

masca și a delimita căderea.

Întreaga mulțime a putut vedea căzînd capul lui Ludovic al XVI-lea, și numai întîmplarea, sau poate dimensiunea redusă a cuțitului a diminuat violența șocului sau ca acesta să sară din coș pe pavaj. Un incident teribil care s-a produs de altfel în timpul execuțiilor Teroarei. Azi asasinii sau cei care se îndeletnicesc cu otrăvirile sînt decapitați într-un mod mai decent. Ghilotina a cunoscut mai multe „îmbunătățiri”.

Pe locul unde a căzut capul regelui un șuvoi de sînge se scurse de-a lungul podelei eșafodului pînă pe pavaj. Cînd execuția s-a terminat, Sanson a aruncat poporului redingota de molton alb a regelui și pe dată aceasta dispăru, sfîșiată de mii de mâini.

În momentul în care Ludovic al XVI-lea căzu răpus, abatele Edgeworth se afla încă lîngă rege. Sîngele țîșni pînă la el. Își trase repede o redingotă închisă la culoare, coborî de pe eșafod și se pierdu în mulțime. Primul rînd de spectatori se deschise în fața lui cu un soi de stupoare amestecată cu respect; dar, după cîțiva pași, atenția tuturor era încă atît de concentrată înspre centrul pieței unde se desfășura evenimentul, încît nimeni nu-l mai privi pe abatele Edgeworth.

Bietul preot, înfășurat în redingota groasă care acoperea sîngele cu care fusese mînjit, pleca uluit precum un om care visează și abia știe pe unde calcă. Totuși, cu un soi de instinct pe care-l au somnambulii, traversă pe malul celălalt, și o luă pe strada Bac, apoi pe strada Regard, ajungînd astfel la casa doamnei de Lezardièr, lîngă bariera Maine.

De îndată ce ajunse acolo se dezbracă de hainele murdare și rămase timp de mai multe ore ca pierdut, fără a putea să-și adune gîndurile sau să pronunțe vreun cuvînt.

Regaliștii, care veniră după el și care asistaseră la execuție, l-au înconjurat pe abatele Edgeworth și i-au amintit cuvintele de adio pe care i le adresase regelui: — „Fiu al Sfîntului Ludovic, mergi la cer!” Și totuși aceste cuvinte memorabile nu lăsaseră nici o urmă în spiritul celui care le pronunțase. — Noi le-am auzit, mărturiseau martorii catastrofei, încă emoționați și tremurînd. — Se poate, răspundea el, dar nu-mi amintesc.

Abatele Edgeworth a trăit mult timp fără să-și poată aminti dacă pronunțase cu adevărat acele cuvinte.

Doamna de Lezardièr, grav bolnavă cam de o lună, nu a putut suporta lovitura morții lui Ludovic al XVI-lea; ea a murit în aceeași noapte de 21 ianuarie.

**Traducere de
SORINA-MARIA ȘTEF**

Din Victor HUGO: „CHOSSES VUES”

Convinși că opțiunea critică (implicând o riguroasă selecție) devine relevantă numai în cazul unei informații documentare exhaustive, ne-am propus să întocmim un repertoriu al poezilor române, de la origini până în prezent. Numărul lor fiind impresionant, ne-am oprit, de astă dată, asupra celor născuți până în anul 1800. Pentru o documentare amplă, lucrarea de referință în domeniu este **Dictionarul literaturii române de la origini până la 1900** (București, Editura Academiei R.S.R., 1979), realizat de un colectiv de cercetători ieșeni. Celor 82 de autori ce figurează acolo le-am adăugat numele a 39 de literați care, din varii motive, au fost omiși în lucrarea amintită: Ioachim Bărbătescu, Dimitrie Blagovici, Ioan Căianul, Gavril Chiș, Daniil Panonianul, Simion Dedulovici, Ioan Duma (altul decît cel indicat în Dictionarul ieșean), Eustratie de la Putna, Petru Furdul, Gavril Diacul, Ioniță Giurescu, Preotul Giurgiu, Dimi-

trie Grigoriovici, Mihail Halici-tatăl, Martin Hochmeister, Ieromonahul Ilarion, Kiprian, Lupu Bogdan, Macarie (sec. al XVIII-lea), Gheorghe Maiota, Mihai din Roșcani, Episcopul Mitrofan, Gheorghe Montan, Ioan Muncăcianu, Gheorghe Nacul, Ieromonahul Nicanor, Nicola Grămăticul, Dimitrie Pandovici, Evstratie Popovici, Gheorghe Popovici, Sándor Gergely Agyagfalvi, Serafim sin Dragul, Serafim Ieromonahul, Hagi Stachie din Vilcea, Mihai Ștefan (Ștefanovici, Iștvanovici), Ioan Pavel Ștefănescu, Teodosie de la Neamț, Preotul Urs din Cotiglet, Matei Voileanu.

Este de așteptat ca, la o nouă ediție a excepționalei lucrări realizate de filologii ieșeni, măcar o parte din aceste nume să fie tratate în articole speciale. Înregistrînd toate numele de care am luat cunoștință, am încercat să oferim un inventar complet (pe cît posibil) al prezențelor poetice românești de la 1400 pînă în deceniul al treilea din

sec. al XIX-lea. Am prezentat numele tuturor celor care, în vechime, au întreținut interesul pentru poezie, chiar dacă au făcut-o doar prin traduceri ori prelucrări ale unor scrieri existente. Pentru epoca de început a poeziei culte sînt relevante și întreprinderi scriitoricești (precum cele ale unor Mihail Halici-tatăl, Ioan Viski, Gavril Chiș etc.) care, dacă ar fi apărut în epoca modernă, nu ar mai atrage atenția. Chiar dacă meritele literare ale unora au fost modeste, numele lor merită amintite, de vreme ce dovedesc existența unei tradiții, a unei dezvoltări organice a literaturii noastre.

În afara autorilor de versuri, am menționat și cărturarii care au avut merite în întreținerea gustului pentru poezie și în teoretizarea actului poetic: în cazul unor personalități polivalente (Miron Costin, Dimitrie Cantemir ș.a.m.d.) am semnalat exclusiv contribuția la dezvoltarea poeziei românești.

Dictionarul nostru este gîndit ca un **vademecum** util iubitorilor de literatură; spre a-și îndeplini acest rol, va fi completat, în viitor, cu un catalog al scrierilor anonime, care au reprezentat puncte de reper în devenirea poeziei noastre.

■ MIRCEA SCARLAT

● AARON, Vasile (1770—1822)

Prolific versificator, a prelucrat opere celebre, dînd versiuni libere, de mare succes la începutul secolului al XIX-lea: **Anul cel mînos** (1820), **Istoria lui Sofronim și a Haritei cel frumoase** (1821) ș.a. Tipărite fiind, au jucat un important rol modelator. Lui îi aparține și prima încercare de epopee religioasă a unui român: **Patimile și moartea Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos** (1805), avînd ca model *Der Messias* de Klopstock.

● AGYAGFALVI (vezi Sandor Agyagfalvi)

● ANDREAN, Daniil (vezi Daniil Panonianul)

● ANTIM, Ivireanul (c. 1660—1716)

Autor de versuri inaugurale „la stema țării (1694, 1709) și la propriul blazon metropolitan (1713). Compunerea imprimată în 1697 („Precum cei streini doresc moșia să-și vază”) a fost reluată frecvent de tipografi și copiiști din secolul al XVIII-lea.

● ARISTIA, Constantin (1800—1880)

Grec de origine, a început prin a versifica în limba maternă. Ulterior a făcut tîlmăciri versificate și în limba română, cu notabil ecou în perioada prepașoptistă. Traducerea din *Iliada* a fost elogiată de Ion Heliade Rădulescu. A scris și stihuri originale.

● ASACHI, Gheorghe (1788—1869)

Și-a început activitatea poetică versificînd în limba italiană, în timpul studiilor la Roma (1808—1812). În 1819—1821 scria poeme românești de inspirație arcaică, în nota autohtonelor cîntece de lume. În 1825, a avut intenția, nematerializată, de a tipări un volum de versuri românești. Debutul se va produce însă abia în 1836, prin apariția a două cărți: **Poezii** și **Fabule alese**.

● ASACHI, Lazăr (sau Leon) (c. 1750—1825)

A realizat prima traducere integrală în românește a **Noapților** lui Young (1819). Condițiile istorice au fost ostile tipăririi ei.

● BARAC, Ioan (1776 sau 1777—1848)

Versificator la fel de prolific și de citit (în epoca sa) ca Vasile Aaron. Dintre amplele-i tîlmăciri versificate, s-au bucurat de imensă circulație: **Istoria preafrumosului Arghir și a preafrumoasei Elena** (1801). **Rispira cea de pre urmă a Ierusalimului** (1821). **Tilu Buhogilindă** ș.a.

● BĂLĂCESCU, Costache (1800—1880)

Autor satiric, reticent la nou, antibonjurist. Reia și dezvoltă o celebră satiră a lui Heliade în **Iarăși la maldan cuconul Drăgan**. A cultivat sporadic epigrama și fabula; s-a exersat fără succes și în poezia meditativă.

• **BĂRBĂTESCU, Ieromonahul Ioachim** (sfârșitul sec. al XVIII-lea — începutul sec. al XIX-lea). Copiind romanul popular **Varlaam și Ioana** (în 1809 la mănăstirea Bistrița din Țara Românească), a adăugat un epilog versificat.

• **BĂRILĂ, Dimitrie** (vezi Dosoftei)
• **BELDIMAN, Alexandru** (Alec) (1720—1826)
Este autorul uneia dintre cele mai cunoscute narațiuni versificate românești: **Tragedia sau mai bine a zice Jalinica Moldovii întimplare** (trăind mișcarea eteristă din 1821). Notabilă aici este asocierea burlescului cu mijloacele specifice poeziei lirice din jurul anului 1800. I se datorează deopotrivă meditații în versuri și traduceri.

• **BELDIMAN, Dumitrache** (prima jumătate a sec. al XIX-lea).

A scris versuri sentimental-patetice, în nota lui C. Conachi. Împreună cu acesta și cu N. Dimachi a scris textul dramatic în versuri **Comedia banului Constantin Canta, ce-l zic Căbujan și cavalier Cucoș**.

• **BLAGOVICI, Dimitrie** (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea).

Copist transilvănean, activ la finele secolului al XVIII-lea. Copiind în 1797—1798 **Esopia**, a adăugat un epilog versificat, fără ca stihurile să fie marcate grafic.

• **BOTA, Moisi** (1789—1872)
Poet obscur, autor al volumului **Versuri îndemnătoare către deprinderea tinerimii românești într-un vârstări ca un dar de gratulație pe auritul an nou** (Buda, 1829). A fost animat de idealurile Școlii Ardelene.

• **BUCUR, Vasile** (prima jumătate a sec. al XIX-lea).

Autorul narațiunii versificate **Tabla mișcărilor** (trăind, înaintea lui Alexandru Beldiman, despre mișcarea eteristă din 1821).

• **BUDAI-DELEANU, Ion** (1760—1820)
Autorul celei mai valoroase epopei din literatura română: **Țiganlăda sau Tabăra țiganilor** (prima variantă era terminată în anul 1800, a doua, în 1812). Această scriere marchează emanciparea imaginii în poezia românească. Vocația parodică a autorului este reliefată și de poemul neterminat **Trei viteji**.

• **CAIONI** (vezi Ioan Căianul)
• **CANTACUZINO, Ioan** (1757—1828)

În intervalul 1791—1796 a publicat volumul **Poezii noo** (adjectival poate să însemne „inedite”, dar și „netradiționale”), cuprinzând 13 texte originale și 8 traduceri ori prelucrări. Este al doilea volum de versuri laice tipărit pe pământ românesc (după **Cinteele cimpenești**, imprimate de un anonim transilvănean în 1768). Volumul dovedește conștiința pionieratului și intenția de a îndruma poezia noastră pe făgașuri noi.

• **CANTEMIR, Dimitrie** (1673—1723)
Unul din cei mai prestigioși cărturari români. A presărat un număr de versuri în **Istoria lerogifică** (1705) și se numără printre cei dintâi autori români de considerații despre poetică.

• **CARCALECHI, Zaharia** (1784—1856)
Pionier al presei în limba română, a publicat mici pasaje versificate în **Biblioteca românească** (Buda, 1829—1830).

• **CĂIANUL, Ioan** (1629—1687)
A scris o narațiune versificată inspirată de războaiele dintre Matei Basarab și Vasile Lupu (1654). A întocmit celebrul **Codex Cajoni**. A scris cîntece în latinește și ungurește. În documentele transilvănene, numele lui este ortografiat Ioannes Kajoni (Valachus de Kis-Kajon).

• **CERCEL** (vezi PETRU Cercel)
• **CHESARIE de Rimnic** (?—1780)

Autor prezumtiv al versurilor inaugurale tipărite în **Mineului pe martie** (Rimnic, 1779). Compunerea aceasta înnoia obiceiul încetățenit în tradiția autohtonă, introducând dialogul fictiv.

• **CHIȘ, Gavril** (prima jumătate a sec. al XVIII-lea)
Stihuitor de ocazie. Pe la 1714, a redactat în versuri

o scrisoare, solicitînd un post de gornic (pădurar) în munții Hunedorei.

• **CIOCIRDIA-MATILA, Dimitrie** (1798—1860)
Autor de poezie socială, militantă (**Recunoștința Valahiei**) și satirică (**O alegorie**). A făcut, sporadic, tălmăciri versificate.

• **CIRJĂ, Manolache** (1791—1855)
Reprezentant minor al sentimentalismului patetic, în descendența lui Costache Conachi.

• **CLAIN** (vezi Samuil MICU)
• **CONACHI, Costache** (1778—1849)

Unul din cei mai originali reprezentanți ai sentimentalismului patetic din jurul anului 1800. Meșteșugul stihurilor îi era familiar, ceea ce-l determină să compună un mic tratat de versificație. Grație lui Conachi, limbajul poetic impus de primii Văcărești se îmbogățește cu motive din poezia preromantică occidentală.

• **CORBEA, Teodor** (c. 1670—1725)

A prelucrat în versuri psalmii lui David (a doua traducere integrală, după cea efectuată de Dosoftei). În fruntea ei, Corbea a așezat două compuneri redactate în rușește: versuri la stema Rusiei și un poem laudativ către împăratul David.

• **COREȘI (Diaconul)** (?—c. 1583)

La originile poeziei în limba noastră se găsesc textele tipărite de diaconul Coreși, inițial care s-a lovit de dificultățile impuse de „românirea” psalmilor. Efortul său merge în sensul plasticizării imaginilor și în direcția obținerii unor efecte eufonice. Este, până la apariția posibilă a altor documente, primul caz în care depășim încercarea de a se supune unei matrici ritmice.

• **COSTIN, Miron** (1633—1691)

Autorul primului poem gnomic românesc: **Vilața lumii** (1671—1673). Versurile sînt însoțite de considerații teoretice pe care le putem considera primul tratat românesc de versificație. Alte opere poetice: **Stihuri de descălecatul țării, Apostrof, Stihuri împotriva zavistiei**. În limba polonă a redactat prima epopee scrisă de un român: **Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească** (scrisă în 1684 și cunoscută sub numele de **Poema polonă**).

• **COSTIN, Nicolae** (c. 1660—1712)

Foarte puțin cunoscut ca stihuitor, cu toate că a înserat pasaje versificate atît în **Ceasornicul domnilor**, cît și în **Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601**. A scris o **Epigramă** originală și a făcut traduceri în versuri.

• **CRIMCA, Anastasie** (?—1629)

Poet român de limbă slavonă. La începutul secolului al XVII-lea a scris un **Vers de plîngere al omului căzut (în păcate) adresat sufletului său**. Apreciat de contemporani, textul a circulat în tot răsăritul ortodox al Europei.

• **CRIMCOVICI** (vezi Anastasie CRIMCA)

• **DANIIL Panonianul** (a doua jumătate a sec. al XVII-lea)

Autorul prezumtiv al versurilor dedicate mitropolitului Ungrovlahiei în **Îndreptarea Legii** (Tîrgoviște, 1652). Aici apare pentru prima oară gnomă numerică în versurile noastre inaugurale și avem primul indiciu al influenței literaturii neogrecești asupra autorilor români de atari compuneri.

• **DEDULOVICI, Simion** (începutul secolului al XVI-lea)

A scris în slavoneste un imn de laudă în stilul tradițional bizantin (**Lauda lui Mihail Mărturisitorul, episcop al Sinaidelor**), oferind un model pentru creații poetice ulterioare.

• **DIACONOVICI-LOGA, Constantin** (1770—1850)
Reprezentant al ideologiei Școlii Ardelene, a publicat **Versuri pentru îndreptarea tinerilor** (Buda, 1821), de factură pronunțat didactică.

• **DIMACHI, Neculai** (c. 1777—1836)

La începutul secolului al XIX-lea, s-a numărat printre cei mai cunoscuți reprezentanți ai liricii erotice. Prestigiu între contemporani i-l adusese **Plima lui**

Neculai Jimachi asupra vistieresei Anica Roset (compunerea este mai cunoscută sub numele: **Corabia pe valuri**).

● **DIMITRIU, Toma** (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea).

Autorul versurilor inaugurale din **Alcătuirea inaurită a lui Samuil Ravi Jidovul** (Iasi, 1771). În versuri sînt amintite traduceri succesive ale lucrării acum prezentate în versuri.

● **DOSOFTEI (Mitropolitul)** (1624—1693)

Numele laic era Dimitrie Bărilă. Cel mai prodigios versificator din literatura veche românească. A tipărit prima traducere integrală a psalmilor lui David în versuri românești (Uniev, 1673), edificînd cel mai impunător monument poetic din literatura noastră veche. Psalmii traduși de el au jucat un important rol modelator asupra poeziilor ulterioare. A scris și versuri originale, 12 dintre ele fiind presărate între paginile **Psaltirilor în versuri**.

● **DUMA, Ioan** (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea). Copist; a activat în Transilvania și în Țara Românească. Este autorul a trei epiloguri versificate, cel mai amplu aflîndu-se în **Tilcul Apocalipsului sf. Ioan Teologul**, copiat în Transilvania (1763). Într-un ms., copistul semnează: Ioan s(i)nu Radului Dumei Brașovean. Alteori: Ioan(n)u D(u)ma(a) c(intăre)ț.

● **EUSTATIEVICI, Dimitrie (c. 1730—1796)**

A semnat și Dimitrie Eustatiev Brașoveanul. În **Gramatica românească** (1757) a făcut prima încercare de prezentare sistematică în românește a problemelor versificației clasice (parte a patra: **Pentru prosodie**). A creat versuri originale spre a-și exemplifica afirmațiile.

● **EUSTRAȚIE de la Putna** (prima jumătate a sec. al XVI-lea).

Scriitor român de limbă slavonă. A fost protopsalt la Mănăstirea Putna. A scris un grup de imnuri religioase însoțite de note muzicale; unele au fost doar copiate de el, aparținînd tradiției bizantino-slave. Este autorul imnului închinat lui Ioan cel Nou de la Suceava (creația datînd din anii 1504—1511).

● **FABIAN-BOB, Vasile** (1795—1836)

Celebru datorită reluării de către Eminescu (în **Epigonii**) a versului inaugural al poemului **Moldova la**

anul 1821, inspirat de mișcarea eteristă. Alte opere: **Moldova la anul 1829** și **Suplement la Geografie** (poem mai cunoscut sub numele: **Geografia țintirului**). A scris și versuri ocazionale în limba latină.

● **FACA, Constantin** (Costache) (c. 1800—1845) Versificator satiric, refractar la nou, antibonjurist. Autor de satire (**Ministrul, Blestemul lumii**) și premergător al lui Alecsandri în persiflarea mondenității și a exceselor novatoare. În 1833 a compus, în versuri, **Comodia vremii** (Publicată ulterior cu titlul **Franțuzitele**).

● **FILARET de Rimnic** (1742—1794)

Autor prezumtiv al versurilor inaugurale tipărite în **Mineul pe august** (Rimnic, 1780)

● **FILOS** (numele de mirean al monahului FILOTEI)

● **FILOTEI (Monahul)** (a doua jumătate a sec. al XIV-lea — prima jumătate a sec. al XV-lea).

Primul poet roman cunoscut. A redactat, în limba medio-bulgară, **Pripealele** (cîntări aaduse, un fel de refrene), destinate a înlocui refrenul „aleluia”, care însoțea „psalmii aleși” ai bizantinului Nichifor Vledmidis. **Pripealele** au avut o largă audiență la români și la popoarele ortodoxe vecine: sîrbi, bulgari, ruși. Compuse în iurul anului 1400, au fost tipărite în 1536, la Veneția, cunoscînd numeroase reeditări. În 1703 au fost tălmăcite și tipărite în românește.

● **FOGARĂȘI, Ștefan** (sec. al XVII-lea).

Este unul dintre primii traducători români (prezumtivi) ai psalmilor lui David. Tălmăcirea a fost efectuată, se pare, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, înscrindîndu-se în eforturile calvinilor de introducere a limbilor naționale în practica liturgică.

● **FRANK von Franckenstein, Valentin** (1643—1697)

Scriitor sas din Transilvania, cunoscător al limbii române. În 1679 a tipărit la Sibiu culegerea plurilingvă de versuri ale lui Ovidiu **Hecatombe Sententiarum Ovidianarum Germanice Imitatarum**. Versurile românești au rămă, care lipsea în originalul latin.

● **FURDUI, Petru** (prima jumătate a sec. al XIX-lea).

Versificator moț din zona Abrudului, a scris (în dialect) **Versu Cotranții** (trăind desore viața băieșilor din minele de aur), tipărindu-l în 1818.

● **GANE, Ienache (Enache)** (1787—1842)

Prin 1823—1834, a compus **Călătoria lui Cupidon la pustiu**, ambițioasă narațiune alegorică, atrăgătoare în epocă prin modul folosirii decorului mitologic. A scris și un jurnal în versuri: **Călătoria mea la munte**.

● **GAVRIL Diaconul** (sfîrșitul secolului al XVIII-lea). Copist moldovean de la mănăstirea Rîșca. Transcriind, în 1799, un miscelaneu teologic, a compus zece versuri originale și a copiat tot aici, versurile lui Antim Ivireanul: „Precum cei streini doresc moșia să-și vadă...”

● **GEANOGLU-LESVIODAX, Alexandru** (1780 sau 1793—1869)

A tipărit epigrame în „Foae pentru minte, inimă și literatură” (1840), semînd: Al. Lesviodanu.

● **GHENADIE Cozianul** (c. 1695—?)

A compus 66 de catrene versificate în traducerea (din limba rusă) intitulată **Itica, Ieropolitica sau Filosofia învățătoare de obiceiuri: cu simvoluri și întâi cu chipuri lăuminate, spre îndreptarea și folosul celor tineri**. Fiecare catren prefătează un capitol al cărții.

● **GIURESCU (Logofătul), Ioniță** (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea).

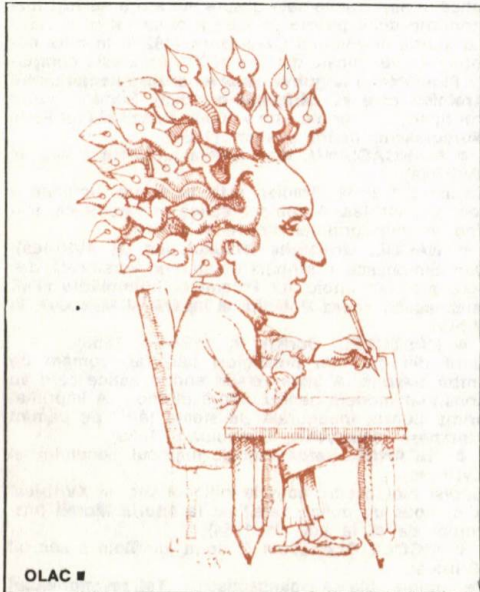
Copist prahovean, activ la finele secolului al XVIII-lea. Copiînd un miscelaneu în 1799, a compus un epilog versificat de factură tradițională.

● **GIURGIU, Preotul** (sec. al XVII-lea)

Preot bihorean din Lunca Sprie. Pe la mijlocul secolului al XVII-lea, a copiat cîntece românești, cu alfabet chirilic.

● **GOLESCU, Iordache** (c. 1776—1848)

I se datorează prima traducere românească din **Iliada** (a tălmăcit 200 de versuri). Tot din grecește a tradus

fragmentar Icoana lui Chevit. Pasaje versificate se află și în textele sale dramatice.

• **GRECEANU, Radu** (c. 1655—c. 1725)

A scris versuri encomiastice la stema Țării Românești și a făcut tâlmăciri în versuri. Cea mai amplă dintre acestea este *Poveste de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a preacinstiului Costandin Cantacozino, marele postălnic al Țării Românești*. Tipărită la Snagov între 1696 și 1699, traducerea a oferit un model intern pentru națiunile versificate apărute în secolul al XVIII-lea.

• **GRECEANU, Șerban** (?—c. 1710)

Autor al „stihurilor politicești” imprimate în *Evanghelia greco-română* (București, 1693)

• **GRIGORIOVICI, Dimitrie** (Ipodianaconul) prima jumătate a sec. al XVIII-lea.

Copland un *Cronograf* în Moldova (1732), a adăugat un epilog versificat.

• **HALICI-Iatăi, Mihail** (sec. al XVII-lea).

În 1640 începuse să traducă psalmii în românește, utilizând ca model traducerea maghiară a lui Albert Molnar de Szencz (1607).

• **HALICI-Iuul, Mihail** (1643—c. 1712)

Versificat în metru cantitativ propriu poeziei latine, *Oda* românească, pe care a închinat-o prietenului său Francisc Păpai, a fost tipărită în *Vota solennia quae Nobilissimi et Clarissimi Viri D. Francisci Pariz de Papa Transylvano Honoribus Doctoribus* (Basel, 1674).

• **HOCHMEISTER, Martin** (sfârșitul sec. al XVIII-lea — începutul sec. al XIX-lea).

Cunoscut tipograf sîbian, a imprimat numeroase cărți românești. Cu ocazia nunții sale, s-a tipărit *Pustia de dragoste*, în versuri.

• **HRISTACHE, Pitarul** (sfârșitul sec. al XVIII-lea — începutul sec. al XIX-lea).

În 1817, a scris o amplă națiune versificată, prima manifestare viguroasă a „balcanismului” în poezia românească: *Istoria faptelor lui Mavroghene vodă și a răzmiriței din timpul lui, pe la 1790*.

• **ILARION, Ieromonahul** (sec. al XVIII-lea).

În 1774, a copiat la mănăstirea Bistrița (din Țara Românească) versurile lui Antim Ivireanul din 1697 („Precum cei streini doresc moșia să-și vază”), cu o mică modificare în penultimul vers.

• **IȘTVANOVICI, Mihai** (vezi Mihai ȘTEFAN)

• **KAJONI** (vezi Ioan CĂIANUL)

• **KIPRIAN** (prima jumătate a sec. al XV-lea).

Poet român de limbă slavonă, unul dintre cei mai vechi atestați. Ca și monahul Filotei, a scris în medio-bulgară. Versuri scrise de el pe la 1432 au fost descoperite și semnalate de Nicolae Dabija.

• **KLAIN, Samuil** (vezi Samuil MICU)

Ortografiera fonetică a cuvintului german „klein” (= mic).

• **LAZĂR, Gheorghe** (1779 sau 1782—1832)

La începutul secolului al XIX-lea, a compus sporadic versuri românești. Sînt stihuri de circumstanță, encomiastice; unele au fost tipărite de autor.

• **LESVIDANU, Al.** (vezi Geanoglu-Lesvidox)

• **LUPU Bogdan** (sfârșitul sec. al XVII-lea).

I s-au atribuit (de către Virgil Căndea) versurile „la stema țării” tipărite în *Tălcuirea Liturghiei* (Iasi, 1697) și în *Divanul* (Iasi, 1698) scris de Dimitrie Cantemir. În versurile lui Lupu se simte influența autorilor munteni (a lui Radu Greceanu în special) de versuri encomiastice.

• **MACARIE, Ieromonahul** (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea).

Ieromonah moldovean (de la mănăstirea Dragomirna), venit ca tipograf la București. Este autorul compunerii inaugurale (*Acrostihuri prinu versuri asupra stemei împărătești*), tipărită în *Octoih* (București, 1774), alături de stema Cantacuzinilor. Lucrearea din 1774 are două predoslovii, prima semnată de arhimandritul Filaret, a doua de Ieromonahu Macarie, Diorthostoriul Tipografiei”. Citit de jos în sus, acrostihul indică numele autorului: „Macarie scrie”.

• **MAIOTA, Gheorghe** (începutul sec. al XVIII-lea). Este autorul compunerii versificate din *Cuvint la patima Domnului* (Rîmnic, c. 1707).

• **MANU, Constantin** (1777—c. 1831)

Autor de versuri de circumstanță, redactate cu egală ușurință în românește, grecește și italianește. A tradus în românește din La Fontaine și Lamartine.

• **MICU, Samuil** (1745—1806)

Sub titlul *Cîntare iealnică către prea sfînta de Dumnezeu Născătoarea* a prelucrat în versuri celebrul imn al lui Iacopone da Todi: *Stabat mater dolorosa...* Imprimarea s-a făcut în *Acatist* (Sibiu, 1801) și a fost semnată Samuil KLAIN. Alteleori a semnat Clain.

• **MIHAI din Roșcani** (Preotul) (prima jumătate a sec. al XVIII-lea).

Copiind, în 1729, *Cazanille* (La Roșcani-Hunedoara), a transcris compunerea lui Varlaam din 1643 („Valuri multe ridică furtuna pre mare...”).

• **MILESCU Spătarul, Nicolae** (1636—1708)

Prin 1661—1665 a tradus din grecește *Epigramă în cinstea lui David*. Traducerea a fost ulterior „stilizată” de frații Greceanu și tipărită în *Biblia* din 1688.

• **MILU, Matei** (1725 sau 1750—1801)

Este primul poet consecvent satiric din literatura noastră. A ilustrat de asemenea lirica erotică și a făcut traduceri în versuri.

• **MITROFAN, Episcopul** (sfârșitul sec. al XVII-lea — începutul sec. al XVIII-lea).

A compus versuri inaugurale (encomiastice) românești și grecești, pentru tipăriturile din epoca brâncovenească.

• **MOLNAR** (vezi Ioan PIUARIU)

• **MONTAN, Gheorghe** (începutul secolului al XIX-lea).

Reprezentant obscur al Școlii Ardelene. A tipărit *Versuri la nașterea Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos* (Buda, 1813) și „vorbierea în versuri” (dialogul) *Străinul în Pesta* (Buda, 1816).

• **MORA sau MORU** (vezi ZILOT Românul)

• **MOVILĂ, Petru** (1596—1646)

Cărturar polivalent, a scris versuri encomiastice în limbile rusă și poloneză, care au circulat în mediul intelectual moldovean din secolul al XVII-lea, exercitînd o puternică acțiune modelatoare.

• **MUMULEANU, Barbu Paris** (1794—1836)

A debutat în 1820, împinînd volumul *Rost de poezii, adică stihuri*. Ideile sale despre literatură au fost mai moderne decît poezia pe care a practicat-o. A cultivat satira, în volumul *Caracteruri* (1825). În nota națiunilor versificate din sec. al XVIII-lea este compusă *Pîngerea și tînguirea Valahiei asupra nemulțumirilor streinilor care au dărapănat-o* (1825). Superior celor trei apariții editoriale este volumul *Poezii ale lui Paris Mumuleanul*, tipărit postum (1837).

• **MUNCĂCIANU, Ioan** (prima jumătate a sec. al XVIII-lea).

Copist din zona Oradiei, activ în prima jumătate a sec. al XVIII-lea. A compus epiloguri versificate, trăînd în chip original motive existente.

• **NACUL, Gheorghe** (sfârșitul sec. al XVIII-lea).

Dan Simonescu îi atribuie națiunea versificată despre moartea cneazului Potemkin: *Întîlmirile vieții ferdmașului cneaz Potemke al împărăției Moscoviei, în stihuri*.

• **NĂSTUREL, Udriște** (c. 1596—c. 1658)

Unul din cei mai prestigioși cărturari români de limbă slavonă. A scris versuri encomiastice care au constituit modele pentru autorii ulteriori. A imprimat prima poezie inaugurale „la stema țării” pe pămînt românesc (*Molitevnic, Cîmpulung*, 1635).

• **NICANOR, Ieromonahul** (mijlocul secolului al XVIII-lea).

Copist moldovean, activ la mijlocul sec. al XVIII-lea. A compus un epilog versificat la *Istoria Moreli* (ms. copiat de el la Iași, în 1754).

• **NICOLA Grămăticul** (a doua jumătate a sec. al XVII-lea).

Pe ultima filă a manuscrisului *Tetraevangelulul*,

copiat de el la Mănăstirea Cîmpulung din Țara Românească (1685), a adăugat șase „versuri politice” proprii.

● **OLAHUS, Nicolaus** (1493—1568)

Poet român de limbă latină, cărturar umanist de faimă europeană. Versurile lui (a căror natură este preponderent elegiacă) sînt ocazionale, unele fiind trimise prietenilor ca epistole. Este primul român care și-a văzut tipărite versurile (patru epitafuri în limba latină și unul în limba greacă) în culegerea **D. Erasmi Roterodami epitaphia per clarissimos aliquod viros conscripta** (Louvain, 1537).

● **PANDOVICI, Dimitrie** (sec. al XVIII-lea).

Tipograf. A scris versurile inaugurale imprimate în **Catavasier** (București, 1742), intitulată **Cătră pravoslavniculu norodu alu Țării Rumânești**.

● **PANN, Anton** (1796—1854)

Poet foarte citit de contemporani, a fost, deopotrivă, un colportor de excepție. Broșurile pe care le-a publicat sintetizează, într-un fel, întreaga poezie românească scrisă pînă la el, constituindu-se într-un insolit „muzeu de antichități” al poeziei noastre. El continuă tradiții existente, precum: narațiunea versificată, prologurile și epilogurile tipografilor ori copistiilor, literatura pilduitoare, cîntecul de lume ș.a.m.d.

● **PANONIANUL** (vezi **DANIIL Panonianul**)

● **PEȘACOV, Gheorghe** (Gheorghian) (1785—1854)

Român din sudul Dunării, a semnat și George Hagi Toma Peșacov Pedestrășescul. A lăsat un volum de versuri (netipărit) în descendența lui Alecu Văcărescu: **Dezmierdarea poeticească** (datat 1828). A scris versuri encomiastice (adresate lui Tudor Vladimirescu și lui Dinicu Golescu) și a făcut traduceri.

● **PETROVAY, Nicola** (c. 1650—c. 1723)

Lui i se datorează **Codicele Petrovay** (1672), cuprinzînd cîtece ceremoniale reformate, scrise pentru poet (predicator și cantor). Sînt transcrise 42 de cîntece și 50 de psalmi ai lui David. În același codice se află un **Cîntec românesc de dragoste**, traducere după o **Canto de amore** compusă în ungurește la Sibiu în 1660.

● **PETRU, Cercel** (c. 1545—1590)

Fost domn al Țării Românești (1583—1585), a tipărit un memorabil imn religios în limba italiană în **Dialoghi piacevoli del Sig. Stefano Guazzo** (Venezia, 1586). Imnul poate fi citat fără reținere alături de produse similare italiene. A fost scris în iarna

1579—1580 și nu a fost singura creație poetică a autorului.

● **PIUARIU (MOLNAR), Ioan** (sec. al XVIII-lea)
Supranumit și Popa Tunsu, a fost tatăl iluministului Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815). Petru Maior semnalează curajul preotului care „au început a propăvădui neunirea (bisericii române cu aceea catolică, n.n.) și a grăi cu batjocură încă în versuri nu numai de uniți și de catolici, ci și de calvini.”

● **PIUARIU—MOLNAR, Ioan** (1749—1815)
Reprezentant al Școlii Ardelene. În **Retorică adecă învățătura și întocmirea frumoasei cuvîntări** (Buda, 1798) dizertează despre metaforă, alegorie, antiteză etc., numărîndu-se printre pionierii poezicii la noi.

● **POGOR, Vasile (Comisul)** (1792—1857)
A scris amplu poem **Deșertăciunea lumii, răutățile ei și tristețele urmări ale faptelor sale**. A ilustrat, de asemenea, lirica erotică și s-a exersat în traduceri, imprimînd, în 1838, **Henriada** lui Voltaire.

● **POP-DENSUSIANU, Bizanțiu (Vizantie)** (1798—1857)

Autor prezumtiv al unora dintre versurile păstrate într-un manuscris al său, cuprinzînd și texte culese din circuitul oral.

● **POPOVICI, Evstratie** (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea)

A semnat și: Istafiul Transilvanus, Evstrathie Popovici, Istafius Popovics, Evtafie Popovici, Evstathie Popovici. Copist ardelean, activ în Moldova, în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea. În manuscrisul unui **Oc-tolh** din 1781 a copiat un cîntec de stea.

● **POPOVICI, Gheorghe** (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea)

Copist transilvănean, autor al unei lungi compuneri versificate în miscelaneul transcris de el în 1794—1795.

● **POPP, Vasile** (1789—1842)

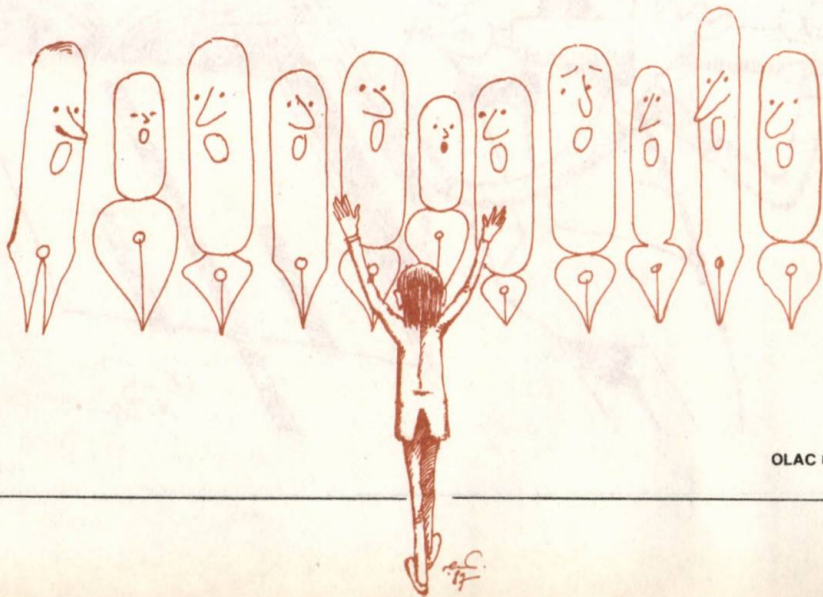
A scris versuri ocazionale, a tradus din Vergilius și a prefăcut **Psaltirea** în versuri a lui Ioan Prale.

● **PRALE, Ioan** (1769—1847)

Figură excentrică în mediul ișlean din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Prale a scris versuri originale (în românește și grecește) și a tălmăcit psalmii lui David, tipăriți la Brașov în 1827.

● **RÎMNICEANU, Naum** (1764—1838)

Autor de versuri religioase în nota cîntecelor de stea și traducător. A tălmăcit din neogreacă o **hristotlie**, versificînd-o sub titlul **Buna obicinuință noaoă**.

OLAC ■

● **SANDOR AGYÁGFALVI, Gergely** (sec. al XVII-lea)

A semnat și Gregorius Sándor Agyagfalvinus. În anul 1642 a copiat în Hațeg o *Carte de cintece* religioase traduse în românește (psalmi ai lui David și cintece maghiare reformate).

● **SAULESCU, Gheorghe** (1798—1864)
Autorul unui număr apreciabil de fabule (a și teoretizat specia), adunate în volumul *Fabule în versuri sau poezii alegorice* (Iasi, 1835) în poeziile sale lirice (puține) se simt ecourile romantismului francez. A făcut traduceri în versuri și a lăsat pagini interesante despre poezie.

● **SCAVINSCHI, Danil** (1795—1837)
Figură pitorească a mediului ieșean din prima jumătate a sec. al XIX-lea. Autor de versuri de circumstanță și traducător. Cea mai amplă operă versificată a sa este jurnalul de călătorie intitulat: *Călătoria dumnealui hatmanului Constantin Paladi la feredelle Borsăcului* (1828). Aici se află una din primele atestări ale adjectivului „romantic” în literatura română.

● **SERAFIM sin Dragul, Monahul** (prima jumătate a sec. al XVIII-lea)

Copiind în 1736 (la Rimnicu Vilcea) *Cuvinte ale sf. Simeon al Thessalonicului*, adaugă un lung prolog versificat („versurile scriitorului”). Semnează Serafim sin Dragul, căp(itan) ot Buc(urești).

● **SERAFIM, Ieromonahul** (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea)

Copiind în 1781 (la schitul Cozla-Neamț) *Mintuirea păcătoșilor*, adaugă un epilog versificat, dezvoltând comparația cu prubeagul pe marea tulburată de furtună, făcută de Antim Ivireanul în versurile din 1697.

● **SLĂTINEANU, Iordache** (?—1822)
A introdus pasaje versificate în traducerea (în proză) din Metastasio: *Ah! l'ets la Schiro* (Sibiu, 1797).

● **STACHIE DIN VILCEA, Hagl** (a doua jumătate a sec. al XVIII-lea)

În intervalul 1767—1771 a tălmăcit, în versuri românești, *Istoria lui Stavaracoglu*, narațiune versificată tipărită la Veneția (1767) în grecește. În versiunea românească (*Istoria lui Iordache Stavarache biv vel*

spătar și bași capichihala al Țării Muntenesti, s-au scris la anii 1767 în lunii 22), originale sînt numai stihurile inaugurale ale tălmăcitorului.

● **STAIU, Grămăticul** (sec. al XVII-lea)

A plasat peste o sută de versuri în traduceri efectuate în proză (*Cartea cea grăită hronograf și Dioptra carea să chiamă Oglindă sau inchipuirea cea adevărată a vieții omenești în lume*). A tratat probleme de prozodie în *Tilculrea sau arătarea gramaticii slavonești*, redactată în anii 1667—1669.

● **STAMATI, Constantin (Costache)** (1786—1869)
Este, alături de Alexandru Hrisoverghi, unul din novatorii lirismului moldovean de inspirație istorică. Lirica lui patriotică a avut ecou între contemporani, ca și traducerea în versuri pe care le-a făcut.

● **ȘINCAI, Gheorghe** (1754—1816)

A scris versuri omagiale, în românește și latinește, publicindu-le la începutul secolului al XIX-lea. A introdus cîteva versuri proprii și în *Hronica românilor și a mai multor neamuri*.

● **ȘTEFAN din Făgăraș** (vezi Ștefan FOGARAȘI)

● **ȘTEFAN, Mihai** (sfîrșitul sec. al XVII-lea —începutul sec. al XVIII-lea)

Tipograf vestit din „școala” lui Antim Ivireanul. În documentele vechi apare uneori cu numele *Ștefanovici* ori *Iștanovici*. A scris versuri encomiastice dedicate lui Constantin Brâncoveanu. I s-au atribuit (de către Dan Horia Mazilu) versurile tipărite în *Chiriadromion* (Bălgrad, 1699).

● **ȘTEFANOVICI, Mihai** (vezi Mihai ȘTEFAN)

● **ȘTEFĂNESCU, Ioan Pavel Grămăticul** (sec. al XVIII-lea)

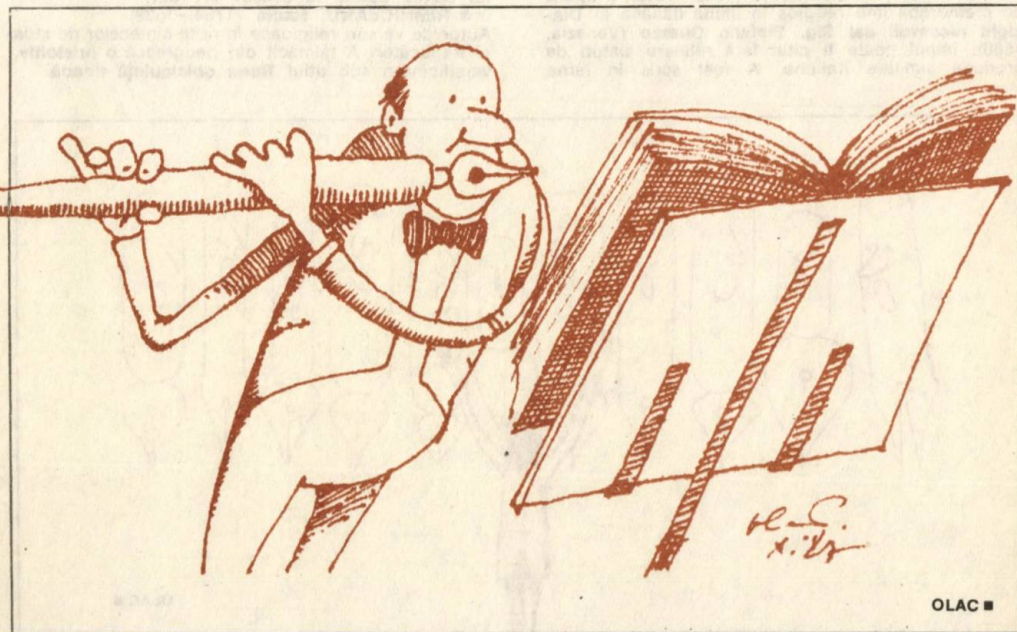
Copist moldovean, activ la mijlocul secolului al XVIII-lea. La finele unui *Cronograf* a transcris și un scurt epilog versificat.

● **TĂUTUL Comisul, Ionică** (1795—1830)

S-a bucurat de notorietate între contemporani. A scris, pe lîngă lirică erotică, un *Epitaf* și a făcut traduceri, notabilă fiind cea a *Ruinelor* lui Volney.

● **TEMPEA, Radu** (c. 1691—1742)

În *Istoria sfintei biserici a Schellor Brașovului*, a transcris (în anul 1727) versuri din circuitul oral în-

OLAC ■

dreptate împotriva unițiilor.

● **TEODOSIE (egumenul) de la Neamț** (prima jumătate a sec. al XVI-lea).

Scriitor român de expresie slavonă. În 1534 a scris un **Cuvînt de laudă** (în stilul tradițional bizantin) adresat Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava.

● **THOMICI, Ioann** (vezi Ioan TOMICI)

● **TINCOVICI, Ioan** (sfîrșitul sec. al XVIII-lea—începutul sec. al XIX-lea)

Versificator bănățean și colportor de texte poetice. A scris **Versuri despre cele șapte păcate** și a publicat la Buda, în 1815, **Cîntări dumnezeiești la praznicile Min-tuitorului nostru Iisus Hristos și ale Născătoarei de Dumnezeu și ale altor sfinți ce se prăznesc**. Volumul cuprinde atît texte originale, cit și altele culese din circuitul oral.

● **TOMICI, Ioan** (1771—1839)

A scris versuri de circumstanță (omagiale) și a publicat unele texte poetice culese din circuitul oral: cîntece de stea, un fragment de vicleim.

● **ȚICHINDEAL, Dimitrie** (c. 1775—1818)

A compus puține versuri. Folosind acrostihul, și-a indicat numele în **Arătare despre starea acestor noao introduce șolasticești instituturi** (Buda, 1813). Cunoscutele sale fabule au fost prelucrate (după Dosi-tei Obradovici) în proză.

● **URS (Preotul) din Cotiglet** (sec. al XVII-lea)

Copist bihorean. Pe la jumătatea secolului al XVII-lea a copiat cîntece reformate.

● **VARLAAM, Mitropolitul** (?—1657)

Este autorul primelor versuri originale în românește (publicate în **Cazanle**, Iași, 1643). Aceste stihuri au fost deseori reproduse de tipografi și copisti, jucînd un imens rol modelator. A publicat un distih și în **Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc** (1645).

● **VĂCĂRESCU, Alecu** (c. 1769—1799)

Fiul lui Ianache Văcărescu, a cărui manieră sentimental-patetică a dezvoltat-o în mod creator. A scris versuri în românește și grecește, numai în parte pas-trate.

● **VĂCĂRESCU, Ianache** (c. 1740—1797)

Prin lirica erotică, este inițiatorul sentimentalismului patetic în poezia românească. A cultivat, de aseme-ne, convențiile poetice tradiționale, aducînd însă importante inovații prozodice. Se numără printre pri-mii teoreticieni ai versului românesc și printre cititorii poeziei noastre moderne.

● **VĂCĂRESCU, Iancu** (1792—1863)

Fiul lui Alecu Văcărescu. Cel mai complex dintre po-eții Văcărești și primul dintre ei care tipărește un vo-lum de **Poezii** (1830). Meritelor strict literare li se adaugă acelea de îndrumător cultural într-o epocă de maximă efervescență creatoare.

● **VĂCĂRESCU, Nicolae** (1785—1825)

Fiul lui Ianache Văcărescu. Ca și fratele său Alecu (ale cărui versuri le-a adunat și adnotat cu precizări în privința genezei și destinației lor), a dezvoltat ma-niera sentimental-patetică inițiată de părintele său.

● **VISKI, Ioan** (a doua jumătate a sec. al XVII-lea)

Se numără printre prelucrătorii importanți ai psalmi-lor lui David în limba noastră, folosindu-se și de tăl-măcirile ardelenesti anterioare. În **Psaltirea** din 1697 a utilizat traducerea maghiară realizată de Albert Molnár de Szencz (1607).

● **VOILEANU, Matei** (mijlocul sec. al XVIII-lea)

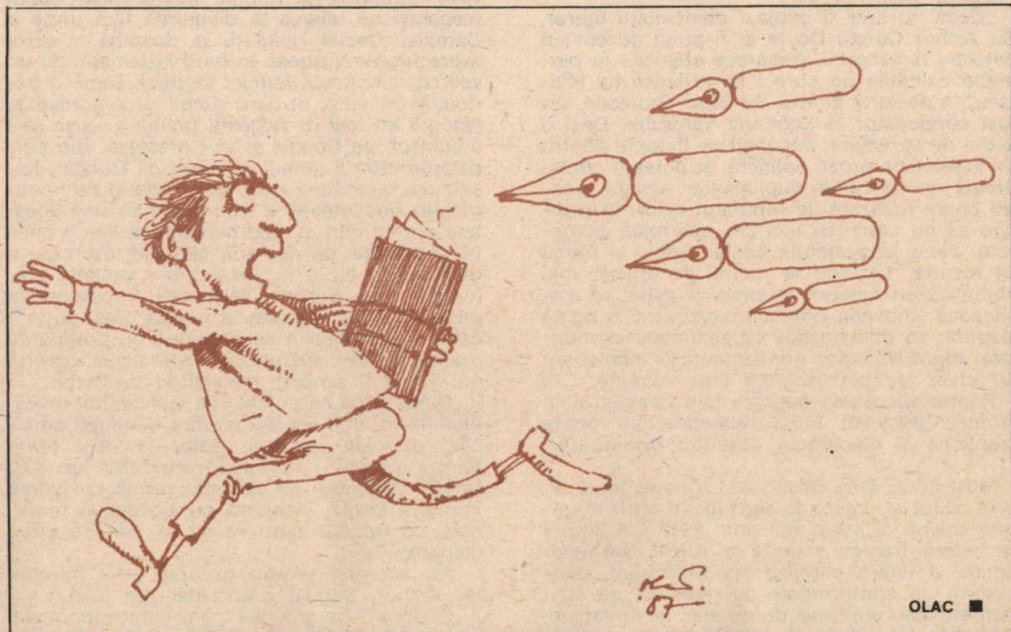
I se datorează un codice conținînd (și) compuneri versificate. A fost scris în Transilvania între anii 1737 și 1768. Unele versuri, notate în 1749; aparțin, se pare, lui Matei Voileanu.

● **VOINESCU I, Ioan** (c. 1800—c. 1870)

Începînd din 1830, a publicat versuri, fără a le aduna în volum. În prefața traducerii **Corina sau Italia** (1846) susține specificitatea expresiei poetice, opu-nînd-o limbajului prozei.

● **ZILOT Românul** (c. 1780—1851)

Cel mai prolific dintre autorii cunoscuți de narațiuni versificate. Numele real era Ștefan Ioan Moru sau Mora. O mentalitate anacronică de conservator ha-botnic stă la temelie numeroaselor narațiuni versifi-cate create de el în prima jumătate a sec. al XIX-lea, cînd poezia românească intrase pe alte făgașuri.

SCRIITORUL

DETECTIV

De multă vreme se cunoaște faptul că Sir Arthur Conan Doyle a avut o influență importantă asupra epocii sale, nu numai prin semnificativa contribuție adusă la stabilirea cadrului romanului polițist modern, ci și prin faptul că a înrîurit în mod direct progresul realizat în cercetarea polițienească a infractorilor, deoarece faimosul său personaj literar Sherlock Holmes a început și a reușit pentru prima oară să demonstreze necesitatea îmbinării spiritului de observație și deducție cu datele oferite de diferitele domenii ale științelor exacte. Iar introducerea acestor elemente primordiale în ecuația investigațiilor criminale, după cum era și firesc, a sfârșit prin a-i populariza inovația chiar în rîndul acelor persoane care răspund de apărarea valorilor fundamentale ale societății. Astfel, este logic să ajungem la concluzia că opera scriitorului Sir Arthur Conan Doyle a constituit, printre altele, și un important stimulente pentru crearea a ceea ce avea să se numească, ulterior apariției ciclului anchetelor lui Sherlock Holmes, poliție științifică, sau criminalistică, și medicină legală.

Dar scriitorul Arthur Conan Doyle a avut și o altă activitate socială, posibil mai puțin cunoscută cititorilor săi:

„Dacă nu s-ar fi dedicat domeniului literar, Sir Arthur Conan Doyle ar fi putut deveni un detectiv remarcabil, deoarece stăpînea la perfecție calitățile pe care i le atribuiseră lui Holmes”, a declarat cîndva Sir Basil Thomson, un fost conducător al Scotland Yard-ului. Deși o astfel de apreciere, deosebit de flatantă pentru un scriitor de proză polițistă, ar putea fi considerată numai ca un suplimentar omagiu pentru opera realizată de reputatul autor, în realitate ea nu conținea nici cea mai mică exagerare. Fiind bine stabilit că Sir Arthur a reușit să rezolve, bazîndu-se numai pe logică, mai multe cazuri celebre de omor și astfel să stabilească vinovăția unor criminali sau, în egală măsură, să dovedească că sentințele pronunțate împotriva unor condamnați la închisoare ori chiar la spînzurătoare erau eronate.

Printre succesele pe care le-a înregistrat în direcția detecției strict autentice, se poate menționa și elucidarea cazurilor următoare:

MIRESELE DIN BAIE: A.C. Doyle, fiind un avid cititor al presei de senzație, a găsit în gazeta British Sunday, din anul 1913, un articol ce relatea tragica moarte a Alicei Burnham Smith, o tînără mireasă din Blackpool, Lancashire. În conformitate cu relatarea gazetei, victima, fiind cuprinsă de un atac de epilepsie, ar fi căzut leșinată în cada de baie, unde a

fost ulterior găsită înecată. Poate că întimplarea nu i-ar fi reținut atenția dacă, un an mai tîrziu, n-ar fi citit în altă gazetă un articol despre decesul Margaretei Elizabeth Loftly Lloyd, care de asemenea este găsită înecată în cada de baie. Similitudinea celor două cazuri s-a dovedit a fi prea frapantă pentru ca Sherlock Holmes-ul din A.C. Doyle să nu admită posibilitatea comiterii unor omoruri deliberate. În consecință, a angajat o femeie-manechin căreia i-a cerut să intre în cada lui de baie unde, simulînd o stare de inconștiență, să-și lase capul și pieptul să se scufunde sub apa cu care fusese umplută. Dar, în pofida faptului că femeia s-a străduit de nenumărate ori să-i satisfacă cererea, rezultatul experimentului s-a menținut cu consecvență neschimbat; printr-o cădere sau alunecare în cadă, capul femeii nu avea cum să ajungă în imersiune. Abia în final a apărut și posibilitatea unei înecări în cadă, însă numai după ce A.C. Doyle a tras gleznele „victimei” peste rama băii, în timp ce cu cealaltă mînă i-a împins capul sub suprafața apei! Urmare a reconstituirii făcute, s-a grăbit să ia legătura cu inspectorul John Neil de la Scotland Yard pentru a-i comunica rezultatul experimentului întreprins. În urma demersului făcut de Sir Arthur s-a constatat că George Joseph Smith, un soț de profesie, la fel ca și Landru cîțiva ani mai tîrziu, se ocupa cu vînzarea zestreii mireselor sale. Iar experimentul lui A.C. Doyle a fost repetat de acuzare deoarece a constituit principalul element de probă a vinovăției criminalului.

DISPARUTA: Într-o zi, un reporter al gazetei London Times s-a prezentat la locuința lui A.C. Doyle și l-a rugat să-și spună părerea despre o afacere care, deși stîrnise multă vîlvă, continua să rămînă neelucidată. Cazul respectiv se referea la dispariția fără urme a Camillei Cecile Holland, o doamnă a cărei avere fusese sustrasă în mod sistematic de un escroc, căpitanul Samuel Dougal. După o perioadă de timp, în care ambii protagoniști ai afacerii au fost de negăsit, poliția a reușit să-l dibuiască pe Dougal și să-l aresteze. Din cercetarea care a urmat, a reieșit că Dougal, falsificînd semnătura doamnei Holland pe nenumărate documente, a reușit să-i reducă acesteia averea într-un mod substanțial. Iar în ceea ce o privește pe doamna Holland, escrocul a declarat că ea ar fi plecat într-o vacanță prelungită prin Europa, fără să-i fi comunicat unde ar putea fi găsită la nevoie. Deși după o astfel de explicație se impunea cu pregnanță prezumția că disparuța ar fi fost ucisă, omorul nu putea fi dovedit neexistînd cadavru.

„Bineînțeles că poliția și-a concentrat investigațiile în mod special asupra ultimului domiciliu pe care l-a avut, adică la Moat Farm (ferma gropii)”, i-a spus reporterul lui A.C. Doyle. „Dar deși au cercetat palmă cu palmă întreaga fermă, începînd cu pivnița și terminînd cu grajdul, n-au reușit să dea de urma disparuței”.

„Au scotocit și prin groapă?”, l-a întrebat Sir Arthur, trăgînd preocupat din pipă.

„Groapă?! Ce groapă?”, s-a mirat reporterul, întrucîpînd fără voie rolul doctorului Watson.

„Ținând seama de denumirea fermei, presupun că pe acolo ar trebui să se găsească și o groapă”, i-a replicat scriitorul.

„Așa este, dar ea a fost umplută cu pământ de fostul proprietar al fermei, atunci când i-a vîndut-o doamnei Holland”.

„Înțeleg, dar poliția a făcut și acolo săpături?”

„Nu. Nu s-a gîndit nimeni la o astfel de posibilitate”.

„Atunci este evident!”, a spus Sir Arthur. „După părerea mea ar trebui răscolit tot pămîntul cu care s-a umplut groapa, deoarece, dacă aceasta a fost acoperită mai de curînd, este firesc ca pămîntul respectiv să aibă o consistență mai moale decît restul terenului. Situație de care un criminal ar fi știut să profite dacă intenționa să scape de victima sa. Fiindcă îngroparea cadavrului acesteia nu putea lăsa urme vizibile pe un teren al cărui pămînt a fost oricum aruncat mai de curînd”.

Chiar în noaptea care a urmat, corpul doamnei Holland a fost exhumat la lumina torchelor din vechea groapă din spatele casei. S-a constatat că fusese împușcată în cap.

SADICUL: George Edjali, din localitatea Wyrley, a fost condamnat la șapte ani de închisoare pentru uciderea cu sadism a animalelor. Aceste fapte fiind comise, după toate aparențele, ca urmare a morbidității sale. Ce-l cuprindea pe acuzat cînd vedea cum mor caii, cățarii sau oile, după ce-i înjunghia. Sir Arthur a început să se intereseze de acest caz de îndată ce a aflat cît de slabe erau probele aduse împotriva acuzatului. Acestea rezumîndu-se la niște urme de încălțăminte găsite în apropiere de locul unde fusese comisă ultima faptă, precum și din afirmația că autorul fusese zărit acolo de către doi martori care ulterior l-au identificat pe acuzat, în ciuda faptului că în noaptea respectivă bătuse o furtună puternică și plouase torențial. De asemenea, mai exista și o scrisoare anonimă care-l indica pe Edjali ca fiind autorul fărâdelegilor cercetate.

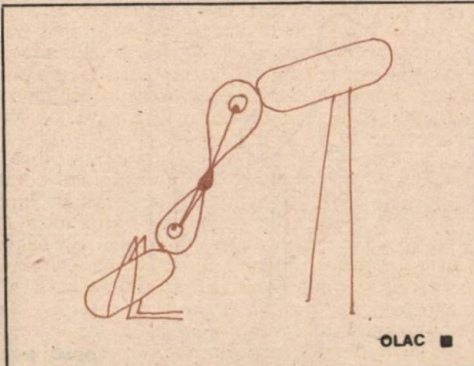
Intrigat de ciudățenia cazului, A.C. Doyle l-a vizitat pe Edjali la închisoare și i-a ascultat protestele cu privire la eroarea judiciară a cărei victimă fusese. Ceea ce l-a frapat pe Sir

Arthur din primul moment a fost faptul că deținutul purta o pereche de ochelari cu lentile deosebit de groase, ceea ce demonstra că fără ei interlocutorul lui ar fi fost orb ca un liliac. „Oare un astfel de om ar fi putut alerga atît de repede — după cum au afirmat martorii care susțineau că l-au zărit —, avînd ochelarii aburiți de ploaia care căzuse cu găleata în noaptea împricinată?”, s-a întrebant scriitorul, decizîndu-se să aprofundeze cazul. În consecință, s-a deplasat la Wyrley, unde a remarcat că majoritatea locuitorilor purtau o încălțăminte asemănătoare cu aceea ale cărei urme fuseseră găsite la locul faptei. Apoi, în timp ce vizita cîmpul infrațional, a ajuns la concluzia că martorii s-ar fi putut înșela numai în legătură cu identitatea fugarului, nu și asupra direcției în care acesta se îndepărtase. Iar în direcția respectivă, într-adevăr, se afla locuința lui Edjali. Numai că în imediata apropiere a acesteia se afla și casa unui oarecare Lewis, pe care a și început să-l suspecteze. Astfel, după ce l-a urmărit și a remarcat că și el purta o încălțăminte asemănătoare cu cea care lăsase urmele ridicate de poliție, apelează la o stratagemă care-i permite să pătrundă în gospodăria lui Lewis. Vizită care i-a permis să remarce în grajdul suspectului o lanțetă cu două tăișuri, capabilă să producă răni asemănătoare cu cele pricinuite de arma crimei. Investigațiile sale complementare îi permit să mai afle că Lewis a lipsit perioade îndelungate din Wyrley și că în intervalele respective de timp nu s-au semnalat niciodată ucideri de animale. De asemenea, a mai constatat și existența unei asemănări dintre modul de caligrafie a lui Lewis și cel al autorului scrisorii anonime. „Oare nu este evident că scopul anonimei fusese acela de a îndepărta bănuielele de la propria sa persoană?” a conchis Sir Arthur Conan Doyle.

Înarmat cu dovezile adunate, A.C. Doyle s-a prezentat la poliție și a solicitat redeschiderea cazului. Dar cererea îi este respinsă, deoarece poliția nu putea admite ca un romancier s-o învețe cum să-și facă meseria. „În întreaga mea viață n-am văzut atîta meschinărie”, a scris ulterior Sir Arthur.

Fără să se lase descurajat, a început să publice în Daily Telegraph un ciclu de articole despre caz. Primul rezultat al acestei campanii de presă a fost dispariția fără urme a lui Lewis. Abia atunci s-a decis începerea anchetei oficiale, care n-a întîrziat să conducă la punerea în libertate a lui George Edjali.

DEȚINUTUL: Printr-o scrisoare expediată din închisoarea Peterhead, A.C. Doyle a fost rugat cu insistență de un deținut să-i vină în ajutor pentru a i se putea stabili nevinovăția. Autorul scrisorii se numea Oscar Salter și fusese condamnat la moarte pentru uciderea lui Marion Gilchrist, o domnișoară de optzeci și doi de ani, din Glasgow, sentința capitală a lui Salter, un bărbat în vîrstă de treizeci de ani, de origine germană, fiind comutată în ultimul moment în închisoare pe viață. Acuzația se baza pe declarațiile a doi martori care,

OLAC ■

după evidente ezitari, au afirmat că Salter este persoana pe care au văzut-o părăsind apartamentul victimei după comiterea omuciderii. Capturarea lui Salter a avut loc două săptămâni mai târziu, pe cînd încerca să amaneze o broșă în valoare de cîteva zeci de lire, camerista victimei apreciînd că broșa ar fi putut aparține doamnei Gilchrist.

Deși datele cazului păreau clare, A.C. Doyle remarcă intrigat o situație illogică. „De ce Salter a furat din cutia de bijuterii a victimei numai o broșă de cîteva zeci de lire, cînd acolo se găseau și alte obiecte și pietre prețioase în valoare de multe mii de lire? Dacă Salter ar fi fost cel care a luat broșa, el trebuia să ia totul, ori nimic!” a raționat scriitorul. De altfel, Salter susținea în scrisoarea sa că broșa, corp delict, este o veche amintire de familie și că el ar fi amănat-o de multe ori pînă în momentul arestării lui.

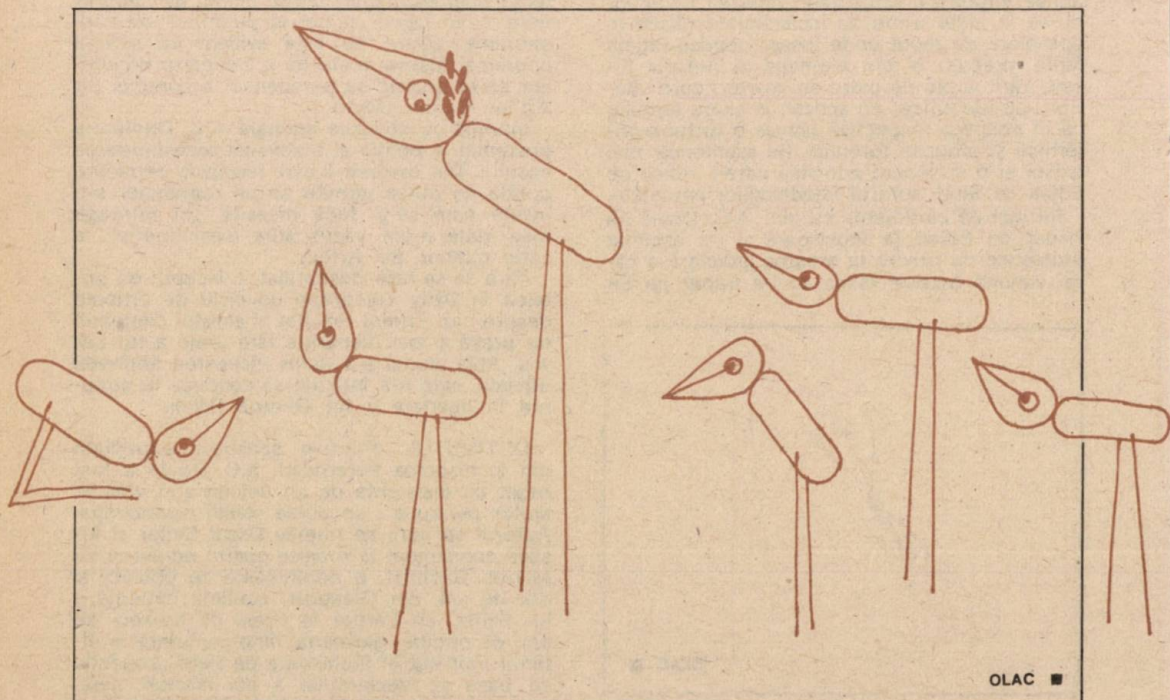
Sir Arthur Conan Doyle începe imediat să se ocupe de caz, constatînd că poliția a înlăturat unele elemente ale afacerii, deoarece le-a considerat străine de ancheta întreprinsă. Astfel, criminalul care a părăsit apartamentul victimei fusese zărit îmbrăcat cu o haină gri și purtînd pe cap o șapcă de culoare închisă, iar Salter nu fusese văzut niciodată purtînd o șapcă, acest aspect fiind repede dat uitării de poliție.

După ce s-a ocupat timp de șase ani de acest caz, a reușit să găsească o probă capitală pentru dovedirea inocenței deținutului: un martor care văzuse broșa corp delict la Salter

cu mult timp înainte de comiterea omorului de care fusese acuzat. Prin această descoperire, obține în anul 1914 redeschiderea cazului, dar, cum argumentele poliției n-au putut fi complet înlăturate, sentința împotriva lui Salter este menținută. Cu amărăciune, se va mai strădui încă paisprezece ani pînă va reuși să găsească, în sfîrșit, niște probe zdrobitoare pentru dovedirea nevinovăției lui Salter. Rezultatul acestei îndelungate perseverențe a fost că în anul 1928 se recunoaște inocența lui Salter, care, odată cu eliberarea din închisoare, primește o despăgubire echivalentă cu 30 000 de dolari.

ULTIMUL CAZ: În anul 1930, Sir Arthur Conan Doyle a început să se ocupe de cazul unei tinere care era acuzată de înșelarea cu importante sume de bani a unor comercianți, prin cecuri fără acoperire. Scriitorul, pe deplin convins de nevinovăția acuzatei, tocmai începuse să-i aprofundeze cazul, cînd a survenit decesul lui, la vîrsta de șaptezeci și unu de ani. Șase luni mai târziu a fost arestată o altă femeie, care a sfîrșit prin a recunoaște infracțiunile atribuite acuzatei pe care scriitorul intenționase s-o așere.

Astfel, pînă în ultima clipă a vieții lui, Sir Arthur Conan Doyle a reușit să demonstreze atît faptul că stăpînea la perfecție perspicacitatea lui Sherlock Holmes, cît și pe acela că activitatea lui literară s-a îmbinat întotdeauna cu un puternic atașament pentru cei năpăstuiți.

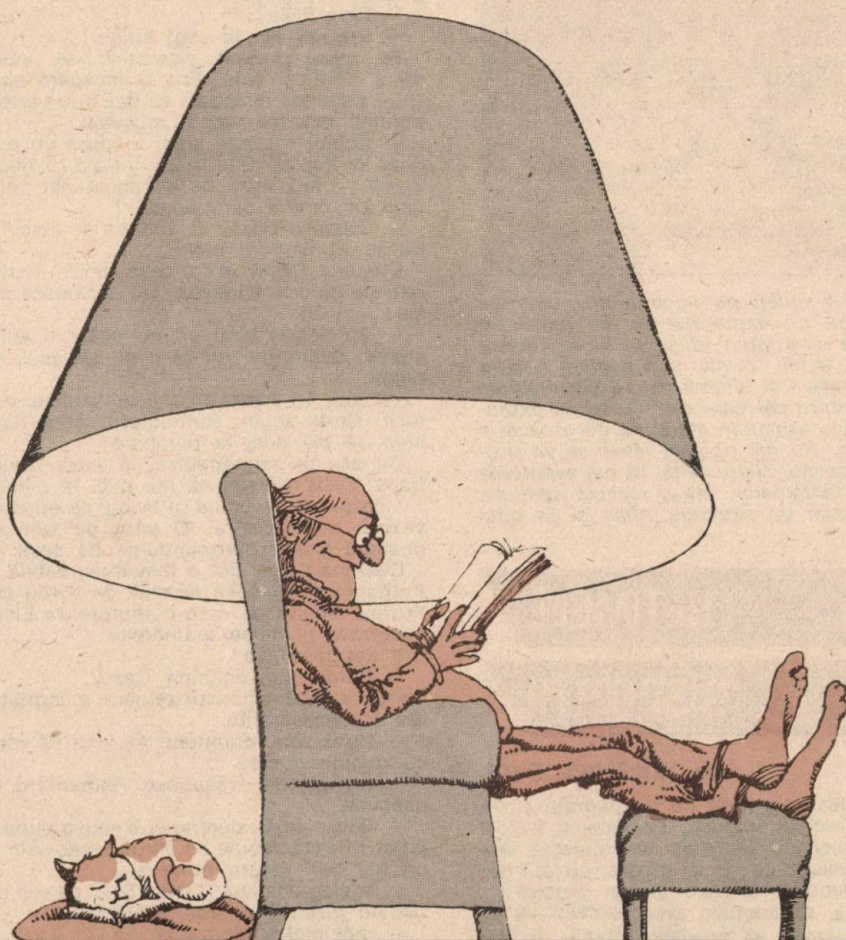

OLAC ■

LECTURI

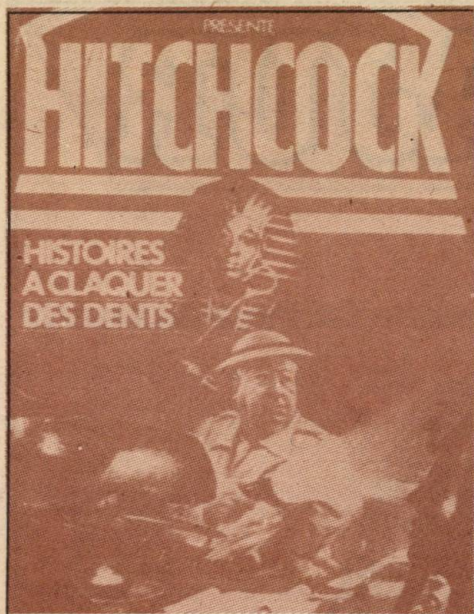
sub

ABAJUR

Alfred Hitchcock prezintă:

ÎNTÂMPĂRI SĂ CLĂNȚĂNE DINȚII

„Dacă mă vedeți pe coperta noii culegeri îmbrăcat ca un explorator nu se datorește faptului că mi-a venit ideea să vinez fiara – chiar dacă vedeți tot aici și o panteră neagră cam tulburată – ci fiindcă mi s-a părut ținuta potrivită pentru cel care n-a încetat să exploreze în toate sensurile literatura de groază și de suspans. Nu mă oprește nimic să vă provoc noi frisoane. N-am ezitat să mă aventurez în palatul fantomelor, într-o rachetă spațială, într-un pluton de execuție, chiar și în anul 2020”.

ULTIMELE

DISPOZIȚII

de LAWRENCE PAGE

deea i-a venit pe neașteptate și l-a fascinat imediat. La început a fost asemeni unui vis care mijeste fără obiect; cu cât se gîdea, cu atît devenea mai clară și mai precisă.

Dimineața, Ruthenford avea obiceiul să se așeze în living și să privească pereții. În fie-

care zi se trezea odată cu soarele, pregătea micul dejun pentru Elsie și pentru el, apoi venea și se așeza pierdut în gînduri.

Obiceiul meditației matinale era pentru el un mod de a îndepărta zilnic, pentru puțină vreme, realitatea. Elsie nu venea niciodată în living; nu mai intrase deloc în ultimii zece ani ai vieții lor conjugale.

Stătea în camera de dormit, așezată într-un fotoliu cu rotile. Stătea tăcută, pradă durerii sale. Tăcerea era sfîșiată doar de imprecățiile pe care le profera la adresa lui, plîngîndu-se de cîte ceva. Cînd nu-i făcea reproșuri se mulțumea, de obicei, să-l fixeze cu dispreț pentru a-i aminti că el era răspunzător de starea în care se afla.

Pe parcursul celor zece ani lungi, ea i-a făcut viața imposibilă. În fiecare dimineață Ruthenford Parnell, pentru a-și ușura povara, se refugia în această oază de euforie personală.

— Ruthenford!

— Da... da...

Vocea nevestei sale a irumpt în living, smulgîndu-l din gînduri.

— Ce-i Elsie?

— Vrei să vii, **te rog!** striga.

Se ridică plictisit îndreptîndu-se spre camera nevestei sale. Era o încăpere sumbră (nu-i permitea niciodată să dea la o parte draperiile), mirosea vag a mucegai.

— Ceaiul e foarte slab! îi spuse cu o voce plină de reproș. E la fel de insipid ca tine. Tot ce faci e fad, rece, de nemincat. Nu poți angaja pe cineva să gătească?

— Doamna Casey va veni ca de obicei, răspunse Ruthenford calm.

Doamna Casey era a opta dintre îngrijitoarele pe care le angajase s-o servească pe Elsie.

— Știi foarte bine că nu poate fi aici de vreme, dimineața, ca să-ți pregătească micul dejun.

— Știu. Tu îl prepari și rezultatul nu e strălucit. Du-te acum, Ruthenford. Doar dacă ai vrea să mă duci la plimbare?

De cîte ori nu repetase, în acești zece ani, fraza: Dacă ai vrea să mă duci la plimbare?

Închise ușa revenind în living, se opri să privească pe fereastră. O văzu pe trotuar pe doamna Casey apropiindu-se de casă.

Doamna Casey era o femeie agreabilă și lui Ruthenford îi plăcea să stea de vorbă cu ea. Povara moartă pe care o reprezenta Elsie nu înlăturase politețea manierelor.

Îi deschise ușa.

— Bună ziua, doamnă Casey.

Figura îndeobște surizătoare a îngrijitoarei era azi posomorită.

— Bună ziua, domnule. Aș vrea să vorbesc cu dumneavoastră.

— Cu plăcere, răspunse Ruthenford, cam neliniștit.

— Regret mult, domnule, îi spuse după ce a intrat în casă, trebuie să vă părăsesc. Am găsit un loc bun pentru mine și...

— Înțeleg doamnă Casey. Sper că veți putea rămîne pînă la sfîrșitul săptămîinii.

— Bineînțeles, domnule.

Ruthenford ar fi dorit să-i spună: „Nu pentru alt loc. Plecați fiindcă nu mai puteți s-o suportați. Nu-i așa?” Nu a scos o vorbă. S-a mulțumit să-și pună pălăria, pardesiul și să plece.

Era o zi senină și însorită. Era ziua în care Ruthenford și-o alesese ca să-și îndeplinească planul pe care și-l făcuse. S-a dus pînă la stația de autobuz din colțul străzii și s-a oprit ca în fiecare dimineață, de zece ani, cînd se ducea la slujbă. După accident vinduse mașina. Nu putuse să alunge din minte nici mașina, nici accidentul. Elsie nu-l lăsa să uite niciodată că el conducea în acea seară ploioasă cînd pierzînd controlul volanului o condamnasă să-și sfîrșească zilele într-un fotoliu cu rotile.

Suindu-se în autobuz, îi făcu un semn din cap conducătorului, ca în fiecare dimineață, apoi se îndreptă spre spate și se așeză pe un loc lîngă fereastră, ca în fiecare zi. Dar în acea zi coborî din autobuz cu trei stații mai devreme ca de obicei.

Acolo era o cabină telefonică. Intră și formă numărul biroului.

— Alo, Mary? Aici Ruthenford.

— Ce s-a întîmplat, Ruthenford? Nu te simți bine?

— Nu, nu mă simt bine. De asta telefonez.

— Vrei să-l previn pe domnul Speaks că nu vei veni azi? Sper că nu e ceva grav...

— Nu... În orice caz azi nu vin.

Dr. Krushman, de la Casa Krushman și Fiii, antrepriză de pompe funebre, și-a potrivit ochelarii, a tușit ca să-și dregă vocea, observîndu-l pe Ruthenford cu un surîs grețos, de simpatie.

— Pot să vă fiu de folos, domnule?

— Aș dori să știu dacă dumneavoastră vă ocupați de toate amănunțele funerare — spuse Ruthenford cu o voce plină de precauție.

— Bineînțeles. Știm prin ce încercare grea trece familia în asemenea momente penibile. Pot să vă rog a-mi da numele defunctului?

— Nu va fi necesar, declară Ruthenford. Am scris adresa pe bucata asta de hîrtie. Puteți veni astăzi-seară să... să ridicați corpul?

Omul de la pompele funebre a tușit din nou, de astă dată puțin mai tare.

— Trebuie să vă spun că este cam neobișnuit. Cine îmi va da lămuririle necesare?

— Le veți avea cînd veți veni. Să spunem astăzi seară la orele opt. Vă convine?

— La orele opt... desigur. Ce fel de înmormîntare doriți?

— Cea mai intimă. Mă tem că nu vor fi prieteni care să asiste la funeralii...

Doamna Casey a fost surprinsă văzînd că Ruthenford se întoarce atît de devreme.

El îi surise.

— Puteți dispune de restul zilei dumneavoastră, doamnă Casey. Vă puteți întoarce acasă mai curînd. Vreau, continuă scoțîndu-și portofelul, să vă plătesc acum ce vi se cuvine, adăugînd o mică gratificație

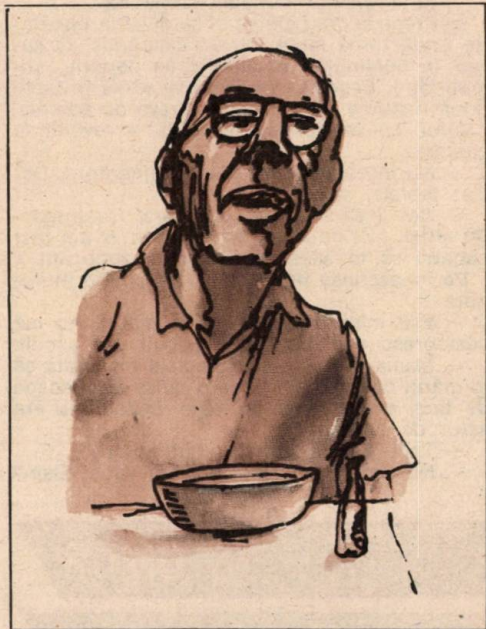

Figura doamnei Casey era tot posomorită.

— Sper că nu v-am jignit azi dimineață, domnule Parnell. Știți adevăratul motiv al plecării mele, nu-i așa? De dimineață v-am mințit.

— Da, știu de ce plecați. Fiindcă nu mai puteți suporta prezența nevastei mele. Credeți-mă că vă înțeleg sentimentele. Nu vă condamnăm deloc, doamnă Casey.

Doamna Casey se mișcă încurcată.

— Și eu o detest, reluă. Aș voi să moară ca să fiu liber. Nu va muri. Este o favoare pe care va refuza să mi-o facă. Dacă aș putea să plec atît de simplu cum faceți dumneavoastră, doamnă Casey.

În acest moment al convorbirii, doamna Casey mormăi rapid un rămas bun, plecarea ei semănînd cu o fugă.

— Ruthenford! Ruthenford! Tu ești?

Imposibil să scapi de vocea stridentă care venea din camera de dormit.

— Da, draga mea, spuse, vin.

Pentru o clipă își strînsese pumnii, devenind ca de oțel, apoi intră în cameră. Se îndreptă către ferestre desfăcînd draperiile. Soarele invadă camera.

— Ruthenford! urlă ea. Ai înnebunit?

El scoase din buzunar otrava pe care o cumpărase la drogstor și îi arătă pachetul.

— Ți-am cumpărat ceva. Un mic dar. Ceva care te va ajuta să-ți alungi singurătatea și amărăciunea.

— Ce tot îndrugi? Vrei să tragi draperiile? Știi foarte bine că nu pot suporta lumina zilei.

— Îngerul meu, spuse Ruthenford, nu ți-am spus niciodată că te găsesc frumoasă? Dacă am făcut-o, n-a fost întotdeauna decît o minciună. Doresc ca să știi.

— Ți-ai pierdut mințile? strigă ea.
 leși repede din cameră și se duse la bucătărie unde turnă lapte într-un castronș. O auzea în continuare vociferând de departe, stimulându-l. Deschise pachetul și vărsă în lapte două lingurițe de cafea din otrava de șoareci.

Apoi, cu castronșul în mână, a revenit în cameră.

— Nu încerca să mă silești, Ruthenford. De test laptele, știi foarte bine!

— Bei însă în fiecare seară, răspunse. De altfel, nici nu vreau să te silesc. N-am fost capabil să te silesc la nimic în zece ani.

Ea își ascunse fața în mîini izbucnind în hohote.

— Ești mîrșav! Mi-a spus mama să nu mă căsătoresc cu tine. Ar fi trebuit s-o ascult.
 — Mama ta nu te-a împiedicat niciodată să te măriți cu oricine. Vedea o șansă de a scăpa de tine, a pus ochii pe mine. Și, taică-tu era sătul de tine!

— Taci. Ești îngrozitor, Ruthenford!

— Nu vrei să afli ce dar ți-am adus, Elsie?

Libertatea. Scăparea pentru fiecare din noi. Ocazia de a fi despărțiți unul de altul! (El ridică.) Și apoi darul acesta mă costă peste 3000 de dolari.

— 3000 de dolari? Unde ai...?

— Am lichidat asigurarea mea pe viață, Elsie. Am recuperat integral suma. 3500 de dolari și 82 de cenți. Ce părere ai?

— Ruthenford, ți-ai pierdut definitiv mințile.

— Vrei să mă ascuți? Vreau să-ți fac o propunere.

Ținea castronșul cu lapte, strîns, între cele două palme.

— Ți-ar face plăcere să mergi la o casă de odihnă?

— Nu fi ridicol! Asta ți-e propunerea?

— Știam că așa îmi vei răspunde.

Avu un surîs trist, a ridicat castronșul și a sorbit conținutul din câteva înghițituri.

— Curînd îți vei da seama, draga mea Elsie, că viața ta aici n-a fost atît de rea, și apoi...

S-au scurs multe minute pînă cînd ea a înțeles ce a vrut să spună.

OMOR

ÎN 2020

de C. B. GILFORD

Pentru a mărturisi totul, întimplarea lui Paul 2473 s-a născut cînd a descoperit cartea veche. A știut imediat ce este fiindcă vizitase Secțiunea de Microfilmare într-o zi cînd a fotografiat, înainte de a le distruge, volume demodate dar prețioase despre genetică. Vederea terfelogei, o evidentă relictă din vremea veche, provocă în el o curiozitate dublată de teamă.

Făcuse un marș lung cu plutonul Exercițiilor de Joi, pe un drum de țară și, întînși pe iarbă, printre ruinele marilor clădiri, oamenii se odihneau în pauza de zece minute. Paul se plictisea (Joile îl plictiseau întotdeauna fără măsură), mintea și ochii săi căutau să se fixeze pe un centru de interes.

Iată de ce privirea sa măturase peretele gata să se prăbușească, care se dezintegra lîngă el. A văzut imediat deschișătura. În acest loc, cărămizile căzute formau, lîngă o bucată de perete rămas în picioare, un soi de mic iglu, de grotă. Un adăpost confortabil și ferit, și-a spus, pentru mici animale sălbatice. Unele ființe supraviețuiau întotdeauna cu toate strădanile echipelor de decontaminare care scooteau prin zonele părăsite.

Paul s-a culcat cu burtă la pămînt ca să privească în gaura întunecată și a zărit cartea. Și-a dat seama imediat, ce trebuia să facă. Trebuia să ia obiectul fără să-l deschidă și să-l dea șefului plutonului. Fusesse învățat că aceste lucruri, vestigii ale vechii civilizații, erau prețioase sau periculoase. N-avea dreptul

să distrugă volumul, putea să-l examineze.

Nu prea convins a nu se supune, a verificat mai întîi dacă îl observa cineva. Șeful nu se vedea. Oamenii din pluton erau toți culcați; nici unul nu era aproape de Paul și nimeni nu-i dădea atenție. În sfîrșit, Paul s-a hotărît: băgă mîna în cavități, prinse cartea și o scoase. Cartea era mică, ușoară, gata să cadă în praf. Tremurînd, mînat de curiozitate, deschise coperta și privi prima pagină. Citi: **Logica omorului.**

O clipă a fost cuprins de o tristă deziluzie.

Cuvîntul „logică” oricît de vag, avea o semnificație pentru el. Dar ultimul cuvînt „omor”, era cu totul misterios. Nescînd nimic despre acest subiect, cartea i se părea fără valoare. Totuși nu era convins. Terfeloga putea să-l învețe ce însemna „omor”. Iar „omorul” era poate ceva pasionant.

— Sus!, lătră departe vocea șefului de pluton.

Chiar înainte ca membrii plutonului să se ridice, Paul 2473 luă o hotărîre bruscă: băgă cărțuia în cămașă. Apoi se îndreptă, porni și ajunsă la rîndurile care se formau pe drum.

In celula sa Paul reinventă procedeul vechilor școlari. În fiecare seară, în cele câteva minute de care putea dispune, pune cartea în ultima ediție din **Ziarul Progresului** și pîrînd absorbit de lectura zilnică, care făcea parte din îndatoririle sale, se lăsa pradă unui divertisment interzis. Folosea mica stratagemă ca prevedere, în caz că ar fi fost supravegheat prin ecranul din perete.

Cu toate că era din ce în ce mai conștient de pericolele care îl pășteau, devenea din ce în ce mai fascinat de ceea ce afla din cărțuile. Treptat, prin verificarea celor aflate a ajuns la unele concluzii.

Descoperi cu stupefacție că omorul era suprimarea vieții umane. Pentru el era un con-

cept total nou pe care nu și-l închipuise nicio dată. Știa că viața omului nu durează la nesfârșit. Știa că într-o zi, bătrînii care se îmbolnăveau erau duși într-o clădire medicală, un laborator psihologic sau o clinică și că nu mai erau văzuți. Știa, de asemenea, că moartea era de obicei fără durere — doar dacă Autoritățile nu hotărîseră altfel din rațiuni științifice speciale; nu se gîndise la moarte și nu îi era teamă de ea.

Aparent, omorul a fost un fenomen inerent civilizației precedente; nu numai că autoritățile de atunci nu „aranjau” decesul omului, dar ele se opuneau ca indivizii să se ocupe, ei înșiși. Paul 2473 s-a îngrozit în fața barbariei, dar asta nu l-a împiedicat să-și continue lectura.

Începînd să înțeleagă titlul lucrării, a descoperit că deși asasinatul era monstruos, se folosea în acel timp. Într-o societate în care oamenii își alegeau liberi soții, s-au comis crime din motive de răzbunare sau de gelozie sexuală. Într-o societate în care autoritatea nu procura fiecăruia hrana, s-au comis asasinat pentru a dobîndi opulență.

Paul a găsit în carte o panoramă completă a motivărilor homicide, sănătoase sau demențiale. Există și un capitol despre metodele asasinatului. Alte capitole vorbeau despre descoperirea, arestarea și pedepsirea asasinilor.

Concluziile cărții erau partea cea mai surprinzătoare: „Omorul, se spunea cu emfază, este o crimă mult mai răspîdită decît o indică cifrele. Numeroase omoruri se înfăptuiesc fără premeditare, sub imperiul emoției. Cei care comit asemenea omoruri sînt în general dați pe mîna justiției. Asasinii care și-au pregătit îndelung crimele scapă adesea cercetărilor. Dosarele omorurilor neexplicate sînt pline de cazuri din această categorie. În duelul inteligenței dintre asasin și polițist, primul are toate avantajele. Cu toate că studiile diverselor statistici diferă oarecum la concluzii, ele demonstrează, în totalitate, același lucru: mai toate omorurile rămîn nelămurite. O bună parte din asasinii continuă să trăiască în pace și se bucură nepedepsiți de roadele actelor lor.”

Paul 2473 rămase mult timp gînditor după ce închise opusculul. Știa mai bine ca nicio dată pericolul propriei sale situații. Noua civilizație nu ar fi permis *nicidecum* să se citească acest text dînd posibilitate umanității să constate că ieșise de curînd dintr-un stadiu de sălbăticie primitivă. El însuși, în aceste condiții, contravenise unui principiu; citind volumul vedea importanța principiului. Dacă ar fi fost descoperit, cu siguranță că ar fi fost muștrat, pedepsit, poate chiar degradat public.

N-a distrus însă cartea; a ascuns-o în saltea. Asemeni visului unui inventator, noțiunea de omor îl intriga consacrîndu-i toate clipele de răgaz, gîndindu-se la ea. Se gîndea să vorbească cu Carol 7427. O întîlnea pe Carol 7427 aproape în fiecare seară după recreație, mergea adesea cu ea la Stranele de Mîngiere — mai des decît cu oricare alta. Trecuse testele de Contabilitate cu Carol 7427 și spera să obțină o Alocare Trienală cu ea... poate chiar o Cincinală...

În seara care a urmat-o pe cea a terminării lecturii, era gata să-i mărturisească. Carol purta însă pantalonii de muncă sosind la Centrul de Recreare, vestmintul se mula strîns, plăcut, încît Paul nu prevăzu nici un inconvenient. Îi contempla părul blond, tăiat scurt, ochii albaștri, tenul luminos, visînd la Alocarea Cuplării. Ar fi fost foarte plăcut să împartă o celulă dublă cu cineva, cu care să poată spîrovăi, să vorbească *intr-adevăr*, să șușotească, în afara razei microfoanelor, cineva cu care să discute unele probleme ciudate, neobișnuite și fascinante ca omorul sau ca înfățișarea unei civilizații în care indivizii *îndrăzneau* să se omoare între ei.

A manevrat ca s-o aducă într-un colț, la distanță de Grupul de Discuții despre Agricultură prin iradiere.

— Vrei să afli un secret adevărat, Carol? a întrebato.

Genele ei lungi au tremurat și s-a îmbujorat.

— Un secret Paul? a șoptit. Ce fel de secret?

— Am încălcat un principiu.
— Adevărat?
— Un principiu primordial.
— Adevărat?
Era captivată.

— Și am descoperit ceva, un lucru foarte important.

— Povestește-mi.

Se apropie de el. Absorbise o tabletă de parfum și mirosul l-a amețit pe Paul.

— Dacă îți spun, ești obligată să mă denunți, dacă nu, te vei afla în aceeași situație periculoasă cu mine.

— Nu te voi denunța, Paul.

— Eu nu doresc să ai neplăceri.

Dezamăgită, s-a bosumflat nemulțumită. Reacția l-a încîntat pe Paul. Aveau amîndoi același spirit aventuros și curios. Nu îi va povesti nimic acum. Cînd vor fi publicate Alocările Cuplării (probabil săptămîna următoare),

cind vor împărtăși o celulă, îi va da să citească volumul și vor putea discuta minunățiile actului omuciderii, ore întregi.

În ziua aceea Paul 2473 și-a dat seama că este total potrivit cu Carol 7427. Iar Testele științifice cum fuseseră întocmite, o vor dovedi cu siguranță.

Dar s-a întâmplat altfel. A citit rezultatul Testelor într-o joi întorcându-se de la Exercițiu. Afișul uriaș acoperea aproape în întregime panoul buletinelor anunțând: **Alocări ale Cuplării pentru membrii Complexului nr. 55.** Sigur de rezultat a parcurs lista. Îngrozit, a făcut două descoperiri; Carol 7427 era atribuită lui Richard 3833 iar el o obținuse pe Laura 6356.

Laura 6356 timp de cinci ani! Creatura mărunță, durdulie, cu un rictus neghiob, cu părul de culoarea soarecelui! Îl găseau potrivit cu așa ceva? Iar Richard 3833 căruia îi fusese atribuită în exclusivitate, pe timp de cinci ani, Carol, era o brută arogantă și lăudăroasă. Paul se gîndea la viitor cu indignare. Nu mai avea acces la Stranele Mingîierilor. Autoritățile considerau că, la vîrsta asta, muncitorul era mai productiv dacă avea o poziție socială stabilă și bine definită. Alocația Cuplării însemna că el va fi legat în exclusivitate de Laura 6356 în timp ce Carol va fi, de asemenea, legată în exclusivitate de Richard 3833.

Carol și cu el nu se vor mai vedea deloc! Nu vor avea o celulă comună, nici conciliabule secrete și interminabile despre carte.

Nu datorită unui raționament întortocheat, ezitant, Paul 2473 a ajuns la concluzia că trebuia să comită un omor. Concluzia se impune imediată drept soluție a problemei sale. Mințea să a parcurse la repezeală lista: motive, metode, riscuri.

Evident, motivul exista. I se atribuisese o persoană nepotrivită, iar cea care i se potrivea fusese atribuită altuia. Tot căutînd în manualul său variantele posibile pentru a remedia această stare de lucruri, a înțeles că un asasin acționînd emotiv ar alege eliminarea lui Carol pentru a-l împiedica pe Richard să fie cu ea. Soluția nu i-o aducea pe Carol, el o va avea în continuare pe Laura în brațe.

Este necesar, deci, un omor dublu. Richard și Laura. Cam complicat de realizat, dar era singurul mod care îi dădea o satisfacție deplină. A renunțat provizoriu la amănutele metodelor pe care o va folosi. Și-a ales însă arma. Mai degrabă nevoia o alesese în locul lui. Nu avea revolver, nici posibilitatea de a-și procura. N-avea nici un acces la otrăvuri și nici nu știa nimic despre ele. Richard 3833 era mai mare și mai puternic decît el, dar Laura 6356 nu era deloc plăpîndă — strangularea sau oricare altă soluție de violență fizică îi erau deci interzise. Ar fi putut să-și procure poate un cuțit și să-l ascultă cît îi trebuia. Cunoștea destulă anatomie ca să știe cum să folosească un cuțit pe corpul omenesc.

În sfîrșit, a încercat să calculeze riscurile. Va fi prins? Și dacă era, ce îi vor face?

I-a venit în minte un fapt surprinzător, după

cît știa el, în statutiuri nu erau crime numite „omor”. Dacă ar fi fost, le-ar fi învățat: li se recomanda destul de des ce trebuie și ce nu trebuie să facă. Evident, în capul listei figura trădarea Statului. Asta includea între altele sabotajul, insurecția și activitățile subversive de orice fel. Sub trădare figurau crimele de trădăvie, de neîndeplinire a normelor zilnice, de absență la mitinguri, de proastă sănătate fizică și psihică.

Omorul nu era menționat și nici celelalte delictе legate de uenori de omor: fraudă și alte procedee antice pentru a-și cîștiga bunul trai prin violență. Paul și-a dat seama că trăiește într-o civilizație ideală, comparînd un minimum absolut de motivări criminale... cu excepția celei pe care o descoperise: un funcționar făcuse o eroare evidentă judecînd Testele de Contabilitate.

Și mai uimitor era altceva: cum crima de a asasina nu era nici măcar menționată în cod, Statul nu poseda nici un mijloc de a o preveni. Nici o organizație, nici un detectiv experimentat, nici un laborator specializat, nici aparate sau personal care să poată fi comparat cu ce exista în civilizația anterioară. În consecință, cu minimum de precauții, asasinul acestor ere moderne lua prin surprindere Autoritățile total nepregătite. El putea să-și ducă la îndeplinire nelegiuirea într-o singuranță absolută.

Inima lui Paul a început să bată mai repede, iar creionul să construiască planuri. Alocația Cuplării se concretiza cînd dispozitivul de ocupare a celulelor era pus la punct. Știa că va dura o săptămînă. Se dovedea că avea destul timp; în două zile Paul a fost gata să opereze.

Munca sa îi dădea un prim avantaj. Ca tehnician de întreținere a filtrelor de aer, era liber să circule în tot Complexul nr. 55. Nimeni nu se întreba ce caută în vreun loc... sau că lipsește din altul. Îi trebuia o justificare a timpului care să-l aducă mai întîi lîngă una din victime și apoi lîngă cealaltă.

Sosînd joia, a trebuit să-și irosească după-amiaza cu Plutonul de Exerciții. Vineri însă, norocul a fost de partea lui. Examinînd lista filtrelor care trebuiau reparate dimineața, a știut că i-a sunat ceasul.

Lama de oțel ascuțit era ascunsă sub cămașă. Datorită tălpilor duble, neconducătoare, se deplasa fără zgomot prin culoarele aseptizate. Avea foarte puțin timp, parcursul era însă perfect. Putea să cîștige cîte un minut ici și colo.

S-a dus mai întîi la Richard 3833. Lucra la Virusologie; își avea locul său personal, departe de zgomote și de privirile colegilor. Paul l-a găsit aplecat la un microscop.

— Richard, i-a șoptit ușor Paul, te felicit pentru Alocația ta. Carol este o fată de treabă.

Exista oricînd o posibilitate (una la sută sau la cincizeci) ca un microfon sau un ecran să-și spioneze. Nici Richard — nici Laura — nu prilejuiseră niciodată nici un necaz; puteau să nu fie sub supraveghere personală. Gardienii se arătau foarte rar în orele de muncă. Trebuia

sa-și asume riscul. Paul a acționat cât a putut de repede.

— Multumesc, i-a răspuns Richard care nici nu visa la Carol. Fiindcă ești aici, uită-te la aceasta mică bestie de pe placă!

Părăsindu-și taburetul i l-a cedat lui Paul. Paul aruncă o privire interesată, căutând să întoarcă pe furis două butoane de la reglaj.

— Nu văd absolut nimic, declară.

Răbdător, Richard s-a apucat să încerce butoanele. Concentrându-și toată atenția pe microscop, a întors către Paul spatele său lat. Acesta scoase cuțitul din cămașă, fixă un punct precis... și lovi cu toată puterea.

Reacția lui Richard a fost un mormăit neclar. Mîinile s-au agățat de masă. Înainte de a se prăbuși, Paul a scos lama, apoi și-a privit

victima inertă căzînd lată la pămînt. A șters cuțitul însîngerat pe cămașa lui Richard părăsind imediat laboratorul. Nimeni nu l-a văzut ieșind.

În mai puțin de patru minute după ce l-a înjunghiat pe Richard 3833, Paul a ajuns la Secția de Calcul Matematic unde Laura 6356 opera la o mașină uriașă. Ca și Richard, Laura lucra, practic izolată, fără nici un contact cu celelalte femei care îndeplineau aceeași muncă la mașini asemănătoare. Singurul ei tovarăș era monstrul, imensul tablou plin de contacte, butoane, cadrane și semnale luminoase intermitente, multicolore.

Laura și-a văzut cu coada ochiului vizitatorul dar mîinile au continuat să activeze pe claviatură. Era o muncitoare conștiincioasă.

— Bună ziua, Paul, i-a spus surîzînd.

Îl remarcase înainte de Alocăția de Cuplare, de atunci însă devenise mai feminină.

— Vii să mă anunți că celula noastră e gata?

Își închipuia că s-ar fi deranjat să-i aducă o asemenea noutate? Așezîndu-se în spatele ei își căută cuțitul în cămașă.

Ea a crezut că vrea s-o mîngîie, în ciuda faptului că asemenea gesturi erau interzise în timpul orelor de muncă. Umerii grăsuți fremătau în așteptare. Acolo a înfipt el cuțitul.

Nu s-a prăbușit la pămînt ca Richard ci a căzut pe claviatură. Mașina continua să bizlie, luminile să clipească fiindcă greutatea cadavrelor Laurei apăsa contactele. Aparatul va furniza cîteva răspunsuri inexacte, se gîndi Paul amuzat, scoțînd cuțitul și ștergîndu-l de bluza Laurei.

Revenind la ocupațiile sale, lui Paul îi trecu prin minte un gînd amuzant. Carol 7427 și Paul 2473 nu mai aveau perechi. Comitetul va considera că e logic — și ușor, date fiind notele lor de contabilitate — să alocе aceeași celulă celor doi orfani. Pentru cinci ani... care se puteau evident prelungi.

Nu știa la ce trebuie să se aștepte. Nu putea să prevadă reacția conducătorilor Complexului nr. 55. Cartea nu mai era utilă în acest caz fiindcă trata despre omor **în vechea civilizație**. Omorul avusese întotdeauna darul de a stîrni interesul, spunea textul. Uneori fiindcă victima era foarte cunoscută, sau fiindcă modul de a asasina fusese îngrozitor sau erau amestecate elemente senzaționale sau scandaloase. Ziarele ofereau descrieri amănunțite ale crimei, apoi — dacă vinovatul era prins — povesteau ancheta pentru a sfîrși cu relatarea procesului. Totul putea să dureze săptămîni, luni, chiar ani, într-o desfășurare episodică.

La Complexul nr. 55 **Ziarul Progresului** distribuit în acea seară nu a menționat nici un eveniment neobișnuit. În timpul Recreației nimic n-a părut anormal, chiar dacă Richard 3833 și Laura 6356 lipseau.

Paul a văzut-o pe Carol la Centru; și-a dat seama că nu îi mai vorbise de la afișarea Alocățiilor. Reuși să se despartă de camarazii săi și, prudent, o întrebă cu un aer detașat:

— Unde e Richard?

Ea ridică umerii frumoși.

— Nu știu nimic. Nu l-am văzut.

Paul a fost copleșit de bucurie văzându-i atitudinea. Richard lipsea iar Carol nu părea deloc neliniștită, parcă n-ar fi citit Alocuțiile de Cuplare. Probabil că nu-i păsa de el. Când totul se va aranja ea va accepta noua sa Alocuție fără să verse nici o lacrimă pentru Richard.

A rămas toată seara lângă ea într-o stare de fericire languroasă. Începuse să creadă că Autoritățile aflându-se în fața unei probleme cu totul nouă se vor hotărî să înăbușe afacerea ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat în speșanța că administrații lor, ținându-i în ignoranță conceptului de omor, să nu reacționeze.

Când s-a dus la culcare Paul era convins de temeinicia acestei ipoteze.

Desteptarea de simbătă dimineața i-a risipit iluziile. De fapt nu era sigur că era vorba de trezire, fiindcă soneria era mai ascutită și îndelungă. Și chiar mai matinală; prin fereastra sa se vedea însă întunericul.

Și-a tras repede hainele și s-a întâlnit cu alții pe culoar. Toți erau la fel de intrigati ca el, umili și vag încurcați.

— Înainte... marș!

Șirul său lung părăsi coridorul, coborî pe scările metalice, ajungând în curte unde îi așteptau valuri de lumină. Toate proiectoarele fuseseră aprinse deodată. Sub lumina lor crudă, plutoane și companii s-au aliniat în grabă în poziție de drepti. Nimeni nu vorbea în rînd, nimeni nu se plîngea de scularea atât de devreme. O atmosferă de frică, un presentiment sumbru domnea pe esplanadă.

Și Paul îl simțea. Chiar dacă n-avea nici un motiv să fie neliniștit, frica celorlalți îi fusese transmisă. **Nimic** de acest fel nu se întâmplase niciodată. Li se pregăteau lucruri neplăcute.

Ce se va întâmpla? Vor anunța probabil că două persoane au fost omorîte. Apoi? Vor ruga pe vinovat să se denunțe? Sau vor întreba dacă cineva are informații despre caz?

Apoi, ciudat, se simți calm. Dacă fuseseră aduși toți aici, asta înseamnă că nu-l cunoșteau pe vinovat, nu-i așa? Era reconfortant. Părea că se va desfășura, evident, un soi de anchetă. Întrebări. Verificări. Trebuia să fie prudent. Era foarte important să-și dea seama dacă Autoritățile nu știu încă cine era ucigașul. Dacă va fi în stare să-și păstreze singele rece nu o vor afla niciodată.

Megafoanele erau mute. Lungile șiruri de oameni tăcuți erau lăsate să contemple neantul, să se macine de spaimă. Poate că Autoritățile o făceau dinadins, ca să le înfrîngă rezistența psihică înainte de a începe interogațiile.

După scurgerea unei jumătăți de oră, zorile nu se arătau încă. Toți stăteau nemișcați. Nici o tuse, nici un scîrțit de talpă. Singurul zgomot era gemătul vîntului nocturn dincolo de zidurile înalte.

Lumina îl supăra foarte tare. Parcă proiectoarele ar fi fost îndreptate spre ochii lui. Ca

să se apere ar fi putut să strîngă pleoapele, dar și-a dat seama că imediat ce ar fi închis ochii, corpul său ar fi început să se clatine. Nu îndrăznea să atragă atenția asupra sa căzînd sau clătîindu-se prea vizibil. Încercă să rabde strălucirea proiectoarelor; voia să se gîndească la lucrurile plăcute care s-ar putea petrece după ce actuala încercare se sfîrșea.

Fiindcă trebuia să se sfîrșească. Întreaga mașinărie a Complexului nr. 55 cu sutele de mii de membri nu putea fi oprită la nesfîrșit fiindcă doi din componenții ei fuseseră omorîți. În fiecare zi erau duși oameni care erau gata să moară iar locurile lor erau luate de recruți veniți din Centrele de Tineret. Un anumit timp era o stare de excitație, de tensiune, dar mai devreme sau mai târziu totul redevenea normal.

Normal... o celulă împărțită cu Carol... cineva cu care să poți vorbi... să-i spui intimități... sfîrșitul mortalei singurătăți... în pofida microfoanelor și a ecranelor de televiziune, știa că perechile se bucură de o anumită intimitate.

— Compania întâia! La dreapta, dreapta! Înainte, marș!

Un zgomot de pași cadențați și o sută de oameni părăsiră curtea. Ascultînd ordinele care urmau, Paul putea ghici unde s-au dus. La Centrul de Recreere, vecin cu Dormitorul. Nu i s-a părut chiar atât de îngrozitor. Dacă ar fi ieșit prin ușa secretă de deasupra șanțului ar fi fost îngrijorat.

Au trecut cîteva minute. Poate un sfert de oră. Luminile deveneau insuportabile și nici un semn care să indice ivirea zorilor. Paul aparținea Companiei a Doua. Încercă să se țină drept. Totuși picioarele erau pradă cîrcei. Simțea o îngreunare trecătoare. Proiectoarele dansau în fața ochilor lui. Îi închise dar lumina îl orbea în continuare. Se grăbea rîndul lor...

— Compania a Doua!

A pornit în marș, fericit că e în stare să se miște din nou. Da, se îndreptau spre Centrul de Recreere. Doi gardieni țineau porțile deschise și compania înainta în localul imens.

Alte lumini, mai puțin orbitoare. Un zumzet de voci amețitor. Compania a fost condusă spre fund apoi aranjată pe un singur rînd. Oamenii nu mai stăteau dreți, dar nici nu se destindeau. Spaima era prea mare. Neîndrăznind să discute între ei, rămîneau tăcuți. În sfîrșit, lungul șir a pornit, trecînd printr-o ușiță. Paul era cam al douăzecilea din rînd. I s-a părut că cei dinaintea lui treceau pragul într-o cadență de cam treizeci de secunde. Mereu calm, își aștepta rîndul, liniștit că asemenea manevre, la o scară atât de ușurătoare, trădau anxietatea și neputința Autorităților.

Apoi, peste umărul celui din față a văzut încăperea care îl aștepta. Înăuntru nu se afla nimic și nimeni în afara unei infirmiere și a unei mese acoperită cu ace hipodermice. Îi venea să plîngă sau să ridă de ușurare. De făcea numai o simplă injecție. Bineînțeles asta putea să implice o epidemie îngrozitoare. Sau încercarea unui ser nou. Sau posibilitatea unui război bacteriologic, injectîndu-li-se un antidot

preventiv. Asta nu avea nimic a face cu cele două omoruri, neimportante, ale sale.

Cînd i-a venit rîndul, a suportat injecția cu un dispreț suveran. După lungă tortură din curte, după tot ce își închipuise, își plătea liniștea cu un preț foarte mic.

Efectul injecției a fost destul de neobișnuit. Nu a simțit nici o durere în braț, dar în cap avea o ciudată senzație de ușurime. Ca să triumf, și-a spus, nu trebuie să-mi pierd cunoștința. Dar aproape imediat și-a pierdut conștiința personalității. A făcut ce i-a ordonat un gardian, intrînd în încăperea următoare. Acolo, un personaj în bluză albă, cu privirea pătrunzătoare îl analiza.

— Ai înjunghiat ieri două persoane? I-a înțrebat omul.

N-a putut să spună altceva decît adevărul. Se datora probabil injecției.

— Da, a răspuns.

fost năuc aproape tot timpul marelui proces. Ca să spunem adevărul, procesul era destinat edificării membrilor celorlalți ai Complexului nr. 55.

A fost închis, după, într-o cușcă de sticlă

POVESTE

DE TOLSTOI

TENNESSEE WILLIAMS — INEDIT

eram epuizat și mă credeam ratat; locul părea să fie un cotlon liniștit unde un om se putea ascunde de o lume ostilă; pe de altă parte, Brodsky vroia să-și trimită băiatul la colegiu. Iată motivele pentru care mă angajaseram la magazinul lui de cărți. Umblasem amețit pe străzi ore întregi în dimineața în care am acceptat slujba. Mi-a atras atenția anunțul cu grija tipărit din vitrină: „Angajăm băiat de prăvălie”. Am intrat și l-am găsit pe proprietar, un bărbat uscat cu trăsături semite, în spatele magazinului, așezat în dreptul unui birou uriaș încărcat cu cărți. Mă cerceta cu o privire și-reată. Nu-mi pot da seama ce l-a determinat să mă angajeze. Cu fața trasă și cocoșat de nesomn, îmi închipui că nu eram prea prezentabil. Ceva în înfățișarea mea trebuia să-i fi dat de înțeles că voi munci cu seriozitate și devotament în schimbul siguranței pe care mi-o putea oferi mica lui librărie liniștită și întunecoasă.

Oricum, am obținut slujba, care mi se părea a fi tocmai ce-mi dorisem. Viața mea acolo era monotona, dar monotonia a fost compensată — dacă mai era nevoie de compensație — de privilegiul de a fi martorul unei drame nu mai puțin palpitate, cu siguranță, decît cele care

așezată în extremitatea esplanadei. A fost fixat în poziție verticală. Peste o sută de fire electrice, introduse în diverse părți ale corpului se uneau în exterior într-un tablou prevăzut cu un buton pentru fiecare fir. Călii săi erau chiar membrii Complexului nr. 55 care trebuiau să dovedească dragostea lor pentru civilizație oprindu-se în fața cuștii de cîte ori aveau timp și apăsînd pe cîteva butoane. Rezultatul era o suferință de nesuportat care îl făcea să urle și să se zbată în legături, dar care nu era totuși, niciodată, fatală.

O dată pe zi megafonul amintea lui și celorlalți pentru ce se află acolo.

— Paul 2474, psalmodia instrumentul, fiindcă a distrus în mod voluntar, cu răutate, două proprietăți ale Statului — Richard 3833 și Laura 6356 — s-a făcut vinovat de sabotaj și de înaltă trădare împotriva Statului.

Greșelile sale de pronostic nu s-au oprit aici. Una din cele mai frecvente, și mai pline de entuziasm în a apăsa pe butoane, vizita-toare era Carol 7427.

În românește de ANDRIANA FIANU

puteau fi citite în miile de volume care se înghesuiau pe rafturile prăfuite ale librăriei.

Pe atunci, fiul lui Brodsky avea optsprezece ani. Era unul din acei evrei ruși spiritualizați, contemplativi, cu oase miçi, piele măslinie și trăsături delicate, bine conturate. N-am reușit niciodată să-l cunosc. Nimeni nu l-a cunoscut, era sfios ca o sălbăticiune — era genul de persoană de care nu te puteai apropia. Povestea care urmează este despre el — tatăl lui a murit la două luni după angajarea mea.

Tînărul Brodsky era teribil de îndrăgostit de o fată care nu era evreică. Din cauza asta bătrînul domn Brodsky vroia să-l trimită la colegiu. Ca majoritatea evreilor din generația lui, i se părea de neconceput ca fiul lui să se căsătorească cu o fată care să nu fie evreică. Cei doi păreau într-adevăr că vor ajunge inevitabil la căsătorie dacă erau lăsați de capul lor. Erau tot timpul împreună. El nu era văzut cu nimeni altcineva. Crescuseră împreună; se jucasera de mici copii pe aceeași scară de incendiu; crescuseră unul pentru celălalt, s-ar fi putut spune.

Nu semănau deloc. Era o totală antiteză de temperamente. După cum am spus deja, el era timid, spiritualizat și contemplativ; ea era băiețoasă — voioasă ca un animal tînăr, plină de vitalitate și entuziasm.

În ciuda acestei deosebiri, se iubeau enorm încă din copilărie. El crescuse în singurătate, iar ea fusese, probabil, neglijată.

Cînd am văzut-o prima dată, era o fată foarte drăguță. Trupul îi era expresia perfectă a sufletului. Emana strălucire și căldură. Dar

cel mai frumos lucru la ea era vocea. Ade-seori, serile, îi cînta cu un farmec atît de co-pleşitor, încît, oricare mi-ar fi fost ocupaţia sau gîndurile, în acea clipă, mă opream să as-cult.

La scurtă vreme după ce ocupasem postul de băiat de prăvălie în locul tinărului Brodzky, care fusese trimis la colegiu, bătrînul s-a im-bolnăvit. Doamna Brodzky l-a chemat imediat pe fiul ei, dar, la venirea lui, luminările erau deja aprinse în sfeşnice şi, în apartamentul de deasupra magazinului, răsunau cîntările fune-bre. Voinţa doamnei Brodzky era mai puţin fermă decît a soţului ei. Băiatul a refuzat să se mai întoarcă la colegiu şi, în mai puţin de o lună, s-a căsătorit cu fata şi s-au mutat în apartamentul de la etaj. Apoi a început drama la care am fost martor timp de cincisprezece ani.

Contrastul dintre firile lor a devenit dintr-o dată la fel de evident pe cît fusese şi devota-mentul lor reciproc.

Ea fusese întotdeauna săracă. În copilărie nu avusese, probabil, parte întotdeauna de hrană şi de îmbrăcăminte potrivită. S-ar fi pu-tut crede că trebuia să se considere mulţumită cu noua ei situaţie ca soţie a proprietarului unei librării relativ prospere. Dar era o femeiuşcă neobişnuit de energică şi de ambi-tioasă. Vroia mai mult, mult mai mult decît îi putea oferi modestul magazin de cărţi. A înce-put să-l bată la cap pe soţul ei să vîndă maga-zinul şi să se apuce de o afacere mai bănoasă. Nu-şi dădea seama că pentru un tip visător ca el nu era loc mai bîn decît magazinul de cărţi. El, însă, îşi dădea seama. Îl îngrozea perspec-tiva oricărei schimbări. Iubea siguranţa şi se-miîntunerul magazinului — le iubea cu la fel de multă pasiune ca şi mine. Asta ne făcea să simţim o mare simpatie unul pentru celălalt, cu toate că nu am ajuns niciodată foarte apro-piaţi.

Îl urmărea fără încetare; nu-i dădea pace; imensa ei energie se concentrase în conflictul dintre ei. Dar tinărul găsea în interiorul său puterea de a-i rezista. Iată ce s-a întîmplat după vreun an. Nu se ştie cum, ea cunoscuse un impresar de spectacole de revistă, care îi remarcase vocea frumoasă şi îi spusese că avea posibilităţi de afirmare în teatru. Îmi ima-ginez că i-a mai spus o mulţime de lucruri şi, pînă la urmă, a vrăjit-o cu promisiunile, pînă cînd ea s-a hotărît să-şi părăsească bărbatul.

Cred că nu a reuşit suficient de limpede cît de mult îşi iubea acest om soţia. Era mai mult decît fidelitatea obişnuită a evreului. Iubirea pe care i-o purta era miezul vieţii lui. O ase-menea iubire este întotdeauna periculoasă. Cînd persoana iubită dispăre, viaţa nu mai are nici un rost pentru un asemenea om. Este exact ce s-a întîmplat şi cu tinărul Brodzky cînd soţia lui a plecat cu trupa de revistă.

Trebuie întîi să vă povestesc în ce fel l-a părăşit.

Într-o dimineaţă, după ce, probabil, vorbise cu impresarul, a dat buzna în magazin şi l-a

strigat pe soţul ei, care despacheta un nou transport de cărţi. Avea o notă de isterie în voce şi îşi ţinea o mină la gît de parcă ar fi strîns-o cineva. Din felul în care îi vorbea, ai fi putut crede că avuseseră o ceartă violentă. În realitate, totul se iscase din senin — adică, ni-mic nu părea să fi tulburat atmosfera mai mult decît de obicei.

I-a spus aşa: „Am ajuns la capătul răbdării. Nu mai suport să stau aici. Ți-am spus de ne-numărate ori, dar vād că nu are rost. Mi s-a oferit o şansă extraordinară — şi n-am de gînd s-o pierd. Plec în Europa cu o trupă de revistă!”

Tinărul nu i-a răspuns imediat; se uita la ea de parcă toată viaţa se scursese din el. Se uita fără să înţeleagă, în timp ce ea urca în fugă scările care duceau spre apartamentul de sus. În mod cu totul curios, îmi amintesc că ţinea în mînă o carte cu coperte roşii, din care am vîndut cîteva sute de exemplare în perioada aceea, o carte cu un titlu frivol, **Idioţi îndră-gostiţi**, şi, în ciuda tragicului real al situaţiei, nu mi-am putut stăpîni un zîmbet cînd mi-am dat seama ce potrivire grotescă era între acel titlu şi expresia uluită, neajutorată, de pe faţa lui.

Cînd ea a coborît din nou, el părea să fi în-ţeles, în sfîrşit, ce se întîmpla.

„Plec?” întrebă el inert.

Ea îi răspunse că da. Atunci el a scos din buzunar şi i-a întins o cheie grea, neagră. Era cheia de la uşa din faţa magazinului.

„Ai face bine să păstrezi asta, îi spuse el, păstrîndu-şi calmul, vei avea nevoie de ea într-o zi. Nu poţi nesocoti iubirea, nu poţi scăpa de ea. Te vei întoarce într-o zi, iar eu am să te aştept”.

Ea l-a prins de umeri, sărutîndu-l, după care, respirînd greu, a ieşit în fugă din maga-zin. În semiîntunerul încăperii, am rămas amîndoi, uitîndu-ne după ea. Stăteam împre-ună privind spre strada pe care o detestam şi de care ne era teamă; strada, cu zgomotul vie-ţii şi strălucirea soarelui, părea să exulte cu

răutate după ce înghițise în vîltoarea aglomerației tot ce avea mai de preț bărbatul de lîngă mine.

În lunile și anii care au trecut am fost martorul unui proces care mi se părea mai rău decît moartea.

După cum am mai spus, ea fusese miezul vieții lui. După plecarea ei, bărbatul s-a prăbușit. La început am crezut că va fi lovit de o demență totală și violentă. Umbla pierdut printre rafturile cu cărți, gemînd și netezindu-și haina cu mîinile. Cumpărătorii îl priveau uimiți și ieșeau în grabă din magazin. Am încercat să-l conving să rămînă în apartamentul de deasupra. Nici n-a vrut să audă. Probabil că nu putea suporta să stea mult acolo, sus; apartamentul îi stîrnea prea multe amintiri. Timp de cîteva nopți a stat cu mine în camera mea din spatele magazinului. Mă ținea treaz cu o mormăială neconținută — cuvinte adresate ei. Cel mai adesea îi spunea: „Mă iubești — o să te întorci tu odată!”

Văzînd că nu mai iese din starea asta, am chemat-o pe mama lui, care locuia acum la niște rude. Prezența ei l-a mai liniștit puțin. La scurt timp după asta, s-a apucat de citit.

S-a apucat de citit așa cum un alt bărbat s-ar fi apucat de băutură sau de droguri. Citea ca, să evadeze din realitate. În cele din urmă, cititul și-a făcut efectul cu o precizie îngrozitoare.

Așezat la biroul mare din spatele magazinului, citea de dimineața pînă seara, cînd i se închideau ochii de oboseală. Împreună cu mama lui încercam să-l readucem la realitate, să-l facem să se ocupe de cumpărături, să despacheteze și să aranjeze cărțile, nu pentru că ar fi fost nevoie de ajutorul lui, ci pentru că speram că l-ar face bine. Părea dornic să facă tot ce îi stătea în putință, dar devenise la fel de neajutorat și de stîngaci ca un copil mic. Lectura neîntreruptă îi încetșoșa mintea, făcîndu-l din ce în ce mai inert. Cele mai simple întrebări ale cumpărătorilor îl puneau în incurcatură. Era incapabil să țină minte titlurile cărților pe care aceștia le căutau. Se uita în jur cu un aer ridicol, pierdut, de parcă s-ar fi trezit tocmai atunci dintr-un somn greu.

Speram — pentru că ajunsesem să am pentru el un sentiment intens de milă și simpatie — că starea asta va fi trecătoare. Dar lunile și anii treceau, și el rămînea neschimbat. Părea un om pierdut — o luminare arsă pînă la capăt. Nu aveam nici o speranță că-și va mai reveni vreodată. Poate doar dacă s-ar fi întors soția lui. Dar, chiar dacă ea s-ar fi întors, ar fi fost probabil prea tîrziu.

După o absență de cincisprezece ani, tînașa doamnă Brodzky s-a întors la magazin. Era într-o seară, la mijlocul lui decembrie; se întunecase, dar lumea, făcînd cumpărături pentru Crăciun, se înghesuia încă pe străzile orașului. Îmi amintesc că vitrina magazinului se

acoperise cu un strat subțire de gheață de la aburul respirației oamenilor.

Magazinul era închis și luminile stinse, cu excepția unui bec care atîrna deasupra biroului din spate, unde citea Brodzky. Eu stăteam la ușă, privind curios spectacolul pe care îl ofereau trecătorii. La un moment dat am văzut oprindu-se în fața magazinului o mașină elegantă condusă de un șofer, din care a coborît o femeie îmbrăcată în blănuri. Femeia și-a întors fața spre magazin și, la lumina lămpii sub care oprise mașina, am recunoscut-o imediat.

Cuprins de un sentiment ciudat de teamă, m-am tras din dreptul ușii, ascunzîndu-mă pe jumătate în umbra rafturilor de cărți. Ea s-a apropiat de ușă, făcîndu-și drum grăbită prin mulțimea celor care umblau încă după cumpărături. Părea neschimbată; în lumina intensă a lămpii, chipul și mișcările trupului îi erau la fel de vii ca înainte. De ce se întorsese oare?? mă întrebam. Se împlinise profecția soțului ei, și descoperise — după cincisprezece ani — că îl iubea mult prea mult și că nu putea fugi de această iubire?

Tocmai mă pregăteam, cu un mare efort de voință, să-i deschid ușa, cînd am auzit zgomotul unei chei în broască. O avea încă — mai avea cheia pe care i-o dăduse cu cincisprezece ani înainte!

Într-o clipă ușa s-a deschis și ea a pătruns în magazinul întunecat. Îi simțeam respirația întretăiată. Se uita în jur cu ochi strălucitori, dar, nu știu cum, nu m-a zărit, ghemuit prosteste într-un colț printre rafturile de cărți. Îmi dădeam seama cît de surescitată era. Își ținea la gît o mină înmănușată, exact așa cum făcuse și în dimineața în care plecase — de parcă o strîngea cineva de gît.

În cei cincisprezece ani, magazinul nu se schimbaseră aproape deloc, încît îi venea foarte

greu să creadă ca trecuseră, într-adevăr, atîția ani. În clipa aceea : se părea, cu siguranță, incredibil, că trecuseră atîția ani; totul îi părea aidoma, un vis fantastic. Semiîntinericul, umbrele ciudate ale meselor și rafturilor suprapuse, mirosul hîrtiei, zgomotul înfundat al străzii — totul părea, probabil, sfîșietor-de asemănător serilor de iarnă, cînd, cu cinsprezece ani în urmă, ea cobora din apartamentul de sus să-l ajute să închidă magazinul.

În clipa aceea, fără îndoială, simțea că făcuse un pas înapoi în timp.

Apăsîndu-și gura cu o batistă delicată, părea că se luptă cu ea însăși. Încetîșor, pași înaintea. În clipa aceea, l-a zărit, așezat la biroul lui. Nu-i vedea decît creștetul capului; restul era ascuns în spatele unor cărți voluminoase. Părul, bogat, negru-albăstrui, încilcit, îi strălucea în lumina becului. M-am gîndit, cu oroare, că i se va părea neschimbat la înfățișare. În cei cincisprezece ani nu îmbătrînise vizibil; era prea lipsit de viață pentru a putea îmbătrîni.

Îmi spuneam că trebuie să ies din ascunzătoare și s-o pregătesc pentru ceea ce avea să aflu. Dar ceva m-a oprit să ies din umbra rafturilor de cărți. O priveam apropiindu-se încet de birou și îi simțeam, parcă, intensitatea emoției.

Mă întreb adesea ce trebuie să fi simțit această femeie acolo, în fața biroului, privind spre bărbatul care îi fusese soț și pe care îl iubise cu pasiune în urmă cu cincisprezece ani. Ar fi avut toate motivele să fie uimită de ciudata uitare de sine cu care stătea cufundat în lectură, de faptul că n-o auzise intrînd, că nu auzise zgomotul pașilor ei scîrîind pe scîndurile vechi ale podelei. Se poate, însă, să fi fost aproape cuprinsă de bucurie și de un fel de groază și să nu se fi gîndit la nimic.

Cu voce stridentă, îi strigă numele: „Jacob”.

Tresărînd, el își ridică privirea și se uită lung la ea, clipind cu ochii lui miopi. Clipele treceau, chinuitor de încet, și așteptam, privindu-i cum se uită unul la celălalt.

Nădăjduiam ca ea să scoată un strigăt și să i se arunce în brațe; cu siguranță, asta ar fi fost firesc să facă. Dar a împiedicat-o, probabil, opacitatea privirii lui în care nu se citea că ar fi recunoscut-o.

Ce-și închipuia oare? Presupunea că el se prefăce delibarat că n-o cunoaște? Sau, poate, credea că acei cincisprezece ani care trecuseră o făcuseră de nerecunoscut?

Și cînd credeam că aerul va plesni de atîta tensiune, el vorbea.

Cu vocea aceea șovăitoare, goală, cu care vorbea tot timpul în ultima vreme, a întrebato: „Doriți o carte?”

Ea și-a dus mîna la gură, scoțînd un strigăt înfundat. Îmi părea bine că stătea cu spatele la mine și că nu-i puteam vedea fața. Clipele se tirău sfîșietor, iar cei doi continuau să se uite lung unul la celălalt. Fără îndoială, ea ajunsese la o anumită concluzie; își imagina,

probabil, că anii aceia o schimbaseră mult mai mult decît pe el, făcînd-o de nerecunoscut. Oricum, părea că își regăsește stăpînirea de sine. Chipul i s-a mai relaxat și și-a coborît mîna de la gît.

„Doriți o carte?” repetă el.

Ea îngăimă: „Nu... adică... vroiam o carte, dar am uitat titlul”.

În fața acelor ochi care o priveau fix, i se părea, probabil, cu totul imposibil să spună dintr-o dată: „Eu sînt Lila. M-am întors la tine”. Vroia poate să profite de această ficțiune a venirii ei acolo ca să ia o carte, pentru a-și dezvălui identitatea cu mai puțină brutalitate.

Așezîndu-se pe un scăunel aflat chiar în fața biroului, a început să-i vorbească:

„Dați-mi voie să vă spun povestea — poate a-ți cit-o și îmi puteți aminti titlul. Este vorba despre un băiat și o fată care, din copilărie, erau mereu împreună. Vroiau să rămînă împreună mereu. Dar băiatul era evreu, și fata nu era. Tatăl băiatului vroia ca el să se însoare cu o fată din neamul lui. L-a trimis pe băiat la colegiu. Dar, la scurt timp, tatăl a murit, iar băiatul s-a întors și s-a căsătorit cu fata. Locuiau într-un mic apartament, deasupra unei mici librării pe care bătrînul o lăsase moștenire băiatului. Ar fi putut trăi foarte fericiți împreună, dar era ceva: magazinul aducea un venit destul de mic, iar fata era ambițioasă. Îl adora pe băiat — însă nemulțumirea ei creștea și o făcea să-l bată la cap pe soțul ei să intre într-o afacere mai profitabilă. Dar băiatul era foarte diferit de fată. O iubea foarte mult și ar fi făcut orice pentru ea — dar ceva, nu știu ce, îl făcea incapabil să renunțe la magazinul care aparținuse părinților lui. Vedeți, băiatul era genul acela de evreu visător, sentimental, ciudat. Fata, însă, nu putea vedea lucrurile din punctul lui de vedere. Părinții ei — care muriseră, lăsînd-o în grija unei mătuși vă-

duve — fuseseră francezi. De la ei moștenise o forță neobișnuită, spirit practic și dorința de a cunoaște lumea. Într-o zi un impresar teatral i-a propus să-și valorifice talentul muzical pe scenă. Orbită de perspectiva strălucitoare a unei cariere teatrale, ea s-a hotărât să accepte propunerea impresarului. S-a întors la magazin și i-a spus soțului ei că îl părăsește. El era prea mândru ca să încerce s-o oprească, dar i-a dat cheia magazinului, spunându-i că va avea nevoie de ea într-o bună zi — și că el o va aștepta mereu. În noaptea aceea, ea a plecat în Anglia cu trupa de revistă. La Londra a avut un mare succes. A devenit o mare cântăreață și a călătorit prin toate marile țări europene. Ducea o viață aventuroasă și strălucitoare și avea perioade lungi de timp când nu se gîdea deloc la evreul visător care îi fusese soț credincios, nici la micul magazin plin de praf unde trăiseră împreună. Dar păstra cheia de la intrarea magazinului, cheia pe care soțul ei i-o dăduse în seara în care îl părăsise. Nu avea puterea să renunțe la ea. Era o cheie ciudată — demodată, grea, lungă și neagră. Prietenii rîdeau cînd vedeau că o poartă cu ea peste tot, iar ea ridea împreună cu ei. Dar, treptat, a înțeles de ce o ducea mereu cu ea. Strălucirea noii ei existențe a început să pălească și să se subțieze ca o ceață prin care vedea, în sfîrșit, strălucirea frumuseții adevărate și durabile a lucrurilor la care renunțase. Amintirea soțului ei și a vieții lor din micul magazin de cărți îi reveneau în minte din ce în ce mai intens și mai obsedant. Pina la urmă și-a dat seama că vroia să se întoarcă — vroia să intre din nou în mica librărie pe care i-o dăduse soțul ei în urmă cu cincisprezece ani, și să-l găsească așteptînd-o așa cum îi promisese.

ZIUA MEA

DE NAȘTERE

de GIBRAN KHALIL GIBRAN

(fragmente)

Paris, 6 decembrie 1908

Într-o astfel de zi m-a născut mama.

Într-o astfel de zi, acum douăzeci și cinci de ani, tăcerea m-a depus în brațele acestei existențe plină de larmă, de luptă și de zbucium.

Astfel m-am rotit douăzeci și cinci de ani în jurul soarelui și nu mai știu de cite ori luna s-a învîrțit în juru-mi. Încă nu am descifrat tainele lumii și nu am pătruns adîncurile necunoscute ale întinericului.

Timp de douăzeci și cinci de ani m-am rotit cu Pămîntul, cu Luna, Soarele și Planetele în jurul Supremei Taine. Acum, adîncurile sufletului meu îi repetă în șoaptă numele la fel cum

Femeia se ridicase după scaun; tremura toată și se sprijinea de birou să nu cadă.

Au urmat momente de tăcere copleșitoare, totală. Cînd a început din nou să vorbească, în vocea femeii era o undă de groază. Începea să-și dea seama ce se întîmplase — ce rămăsese din bărbatul care îi fusese soț.

„Îți amintești, nu-i așa — trebuie să-ți amintești — povestea cu Lila și Jacob?”

Căuta cu disperare un semn pe chipul lui, dar nu se citea acolo decît uluire. Într-un târziu, el răspunsese:

„Da îmi amintesc. Cred că am citit undeva povestea asta. Îmi pare că e ceva de Tolstoi.”

Din ascunzătoarea dintre rafturi am auzit un zgomot metalic care trebuie să fi fost al cheii cîzînd pe podea. Apoi am auzit-o pe ea împiedicîndu-se de îngrămădeala de mese și rafturi. Se grăbea, într-o spaimă oarbă, să scape din locul acela. Am închis ochii — nu vroiam să-i zăresc groaza de pe chip — pînă cînd am auzit ușa închizîndu-se în urma ei. Cînd am deschis din nou ochii, bărbatul din spatele încăperii își ascunsese iar fața între filele cărții deschise și își reluase lectura cu obișnuita, înfiorătoare lui impasibilitate. Soția lui se întorsese și plecase din nou, și totul era atît de fantastic, de la fel, încît aș fi putut crede că visasem dacă nu aș fi văzut zăcînd pe podea cheia masivă și neagră de la ușa magazinului de cărți.

Traducere de
ANGELA JIANU

grotele redau ecoul valurilor mării. Ele există prin ea dar nu-i cunosc esența, îngînă cîntecul fluxului și refluxului ei dar n-o pot înțelege.

De douăzeci și cinci de ani mîna timpului m-a înscris în cartea acestei lumi stranie, înfricoșătoare. Și iată-mă-s cuvînt, cînd gol, cînd plin de înțelesuri.

Gînduri, cugetări, amintiri mi se învîlmășesc în suflet, într-o asemenea zi, în fiecare an, oprind în fața mea cortegiul zilelor scurse, făcînd să-mi apară înaintea fantomele nopților duse. Apoi le împrăstie, așa cum vînturile împrăstie ultimii nori pe dunga orizontului. Ele tremură și se topecs în colțurile odăii mele, la fel cum se stinge murmurul izvoarelor în îndepărtatele văi deșerte.

Într-o astfel de zi, în fiecare an, duhurile care mi-au plăsmuit spiritul aleargă spre mine, întrecîndu-se, din toate colțurile lumii și mă impresară cu cîntecele triste amintiri. Apoi se adună încet și se ascund înapoia lucrurilor, ca un stol de păsări ce a poposit pe un teren părăsit și, negăsind grăunțe, mai flutură o dată din aripi, apoi zboară spre un alt loc.

În această zi îmi stau dinainte sensurile vieții mele de pînă acum, ca o oglindă stearsă în

care mă privesc îndelung și nu zăresc decât chipul palid al anilor aducând a chipuri de morți și trăsăturile speranțelor, visurilor, credințelor, zbircite ca fețele bătrînilor.

Închid apoi ochii și mai privesc o dată în oglindă. Nu mă mai zăresc decât pe mine. Îmi scrutez chipul din oglindă și nu citesc pe el decât intristare. Dacă tristețea ar vorbi, ar fi, cu siguranță, mai dulce decât bucuria.

În cei douăzeci și cinci de ani ce au trecut, am iubit mult. Adesea am îndrăgit ce alții au urît și am urît ce alții au admirat. Ce mi-a plăcut pe cînd eram copil continuă să-mi placă și astăzi iar ceea ce-mi este drag azi, îmi va fi drag toată viața. Iubirea este tot ce pot eu avea și nimic nu mă poate lipsi de ea...

În douăzeci și cinci de ani am iubit, ca tot omul, fericirea. În fiecare dimineață mă trezeam ca și ceilalți, cerînd-o. Numai că n-am aflat-o niciodată în calea semenilor, nu i-am zărit urmele pașilor în nisipul din jurul palatelor și nu i-am auzit glasul răzbatînd prin ferestrele templelor. Atunci cînd am chemat-o însă în singurătate, mi-am auzit sufletul șoptindu-mi la ureche: „fericirea este o copilă ce se naște și crește în adîncul inimii. Nu-i vine din afară...”

Acum, că am ajuns la această vîrstă și trecutul mi s-a dezvăluit din negura suspinelor și a amărăciunii iar viitorul a prins contur dinapoia văurilor trecutului, mă opresc și observ viața prin sticla ferestrei. Zăresc chipurile oamenilor, le aud glasurile înălțîndu-se în vîzduh, le disting zgomotul pașilor între clădiri, le simt atingerea sufletelor, vibrația dorințelor, bătăile inimilor.

Văd copiii jucîndu-se, întrecîndu-se în fugă, aruncînd cu bălgări de pămînt unii într-alții, rîzînd în hohote.

Îi zăresc și pe tineri mergînd ferm, cu fruntea sus, ca și cum ar vrea să citească poemul tinereții între marginile de nori tivite cu raze de soare. Și fetele, care se leagănă în mers ca niște vlăstare pe pom, surîd ca florile și aruncă ocheade băieților pe sub pleoape tre-

murînd de dorință și vrere.

Iată-i și pe bătrîni pășind încet, aduși de spate, sprijiniți în bastoane, fixînd cu privirea pămîntul, de parcă ar căuta în țărîna nestemate pierdute.

Stau la fereastră și privesc toate aceste imagini și umbre în scurgerea lor spre străzile și fundăturile orașului. Scrutez apoi zarea dincolo de Cetate și aflu întinderile sălbatice cu frumusețea lor teribilă, cu tăcerea lor graitoare, cu dealuri unduite și văi line. Cu copaci semeți și iarbă fină, cu flori parfumate, riuri susurînd și păsări cîntătoare.

În spatele uscatului zăresc apoi marea cu toate ciudăteniile și minunățiile din adîncuri, cu tainele și ascunzătorile ei, cu valurile înspumate ce-i încrețesc suprafața rostogolindu-se furioase, nepăsîndu-le de nimic, tîlăzuindu-și crestele și improșcînd stropi diafani.

Privesc apoi dincolo de mare și aflu spațiu infinit cu luminile lui plutitoare și stele luminoase, cu sori și aștri, cu planetele și celelalte corpuri cerești ce se atrag și se resping între ele, fidele unei voințe nelimitate, urmînd ordinea universală ce nu cunoaște început și nici sfîrșit...

Pace, o, anotimpuri! Pace ție, primăvară, ce readuci tinerețea pămîntului și ție, vară, ce proclami gloria soarelui! Pace ție, toamnă, ce aduni roadele muncii și ale trudei și ție, iarnă, ce readuci, cu răzvrătirile tale, forța naturii!

Vă salut, anilor, ce ați scos la lumină ce alți ani au ascuns! Vă salut, generații ce ați îndreptat ce alte generații au stricat!

Te salut, timp ce ne porți spre perfecțiune! Te salut, energie ce pulsezi, ascunsă nouă în valuri de soare, viață!

Pace ție, inimă, tu care nu poți cunoaște pacea, fiind înecată în lacrimi pace vouă, buzelor care roștiți cuvîntul pace în timp ce gustați din fructul amărăciunii.

**Traducere din arabă de
MARIA NICOLAE**

RESTAURANTUL LUI LAMPI

de HENRY SLESAR

Intră în restaurantul lui Lampi, cu ziarul împăturit sub braț, îi făcu cu ochiul lui Phil, chelnerul, și se strecură în separeul care-i era rezervat în calitatea sa de client care venea zilnic. Magazinul lui — „Carl Keller — cravate” — era chiar vizavi de restaurant. Dar azi se citea pe fața lui Keller că nu venise doar pentru că era ora prînzului.

Comandă un antrecot de vițel și deschise ziarul. Îl ținu deschis pînă i se aduse mîncă-

rea, apoi exclamă: „Grozav” dar nu despre mîncare era vorba. Era vorba de un articol cu titlul: „Joe Lampi suspectat de uciderea lui Gary”. Gustă din plin plăcerea citirii articolului, aici, în restaurantul cu firma lui Lampi. Faptele erau simple, clasice; păreau extrase din paginile îngălbenite ale unui ziar din 1930: o întoarcere la vechile principii, la spiritul bandelor de gangsteri — ceea ce îl făcea pe Keller să jubileze. O crimă comisă la un telefon public, într-un magazin; un rival ciuruit de gloanțe, minjit de singe, alunecînd pe podea. Și Joe Lampi, un tip cu singe rece, bine îmbrăcat, dat cu briantină ieftină, suspectat de omor. Cine ar putea fi autorul? Își zicea Keller cu un zîmbet. Cine altcineva putea fi decât Lampi?

Era mîndru de el. Îl cunoștea pe Lampi. Din cînd în cînd, Lampi îi dădea și el semne că-l recunoaște. Mîncă la Lampi și făcea pariuri cu

chelnerii lui Lampi. Carl Keller, care vindea cravate cu un dolar bucata, era mîndru că-l cunoștea pe Lampi.

Phil, chelnerul, se sprijini cu o mîna de masă zicînd:

— Ce mai faceți, domnule Keller? Vă mai cauți poliția?

— Nu, în ultima vreme, zîmbi Keller, dar aud că patronul vostru a încurcat-o.

— Cine, Lampi? întrebă Phil, care știa bine despre ce era vorba. Nu trebuie să credeți tot ce scrie în ziare, domnule Keller. N-au nici o dovadă împotriva lui Joe, care mîine se întoarce aici.

— Nu crezi că au să-l rețină? Aici scrie că...

— Aș. A telefonat azi dimineată că mîine se întoarce la restaurant.

— Aha, zise Keller, tăind cu grijă friptura. Dar cu Gary cum rămîne? În ziar scrie că prietenii lui îl bănuiesc pe Lampi; or să caute să-l răzbune. Nu crezi?

— Eu servesc clienții la masă, domnule Keller, nu fac presupuneri.

— Individul ăsta, Frank Rufer, prietenul lui Gary, nu crezi că o să înceapă să se agite? N-aș vrea să fiu în pielea celui care umblă cu tava p-aici cînd o să înceapă împușcăturile.

Phil părea stîmjenit și căută din priviri un client care să-l solicite.

— Scuzați-mă, domnule Keller. Vreți să faceți vreun pariu astăzi?

— Nu, azi nu, zise Carl Keller, împăturind la loc ziarul. Dar cînd se întoarce șeful tău poate că facem o afacere mai mare.

Ieși din restaurant lăsînd pe masă un bacșiș gras. Se simțea bogat și generos; banii pe care conta nu-i avea încă în buzunar dar trăia deja cu sentimentul că e bogat. Era un tip slăbănog, cu o față ștearsă și cu mărul lui Adam proeminent, pe care încerca să-l ascundă sub niște gulere generoase. Dar părea un tip important cînd ieși din restaurant; traversă strada și deschise ușa magazinului său de cravate.

Freddy ridică privirea cînd auzi clopoțelul de la ușă, se posomorî cînd își văzu patronul în loc de un client, și continuă să scrie în registru. Keller avea aerul unui tip dur. Freddy se pricepea mai bine la asta decît să facă conversație. Keller se opri lîngă tejghea:

— Auzi, zise el din colțul gurii, aș vrea să te ocupi tu de primirea mărfii astăzi. Eu am treabă în altă parte.

— Bine, domnule, răspunse Freddy.

— Dacă mă cauți cineva, nu sînt aici.

Pe Keller nu-l căuta nimeni niciodată; era un simplu negustor de cravate, nu avea nici nevăstă, nici prieteni. Dar Freddy îi răspunse:

— E-n regulă, domnule Keller.

— Trebuie să mă întîlnesc cu un tip, zise Keller, întorcîndu-se cu fața spre oglindă, ca să-și aranjeze cravața pe gulerul larg. Mă întorc pe la 4.

Așteptă un taxi la colțul Străzii 69 și cînd unul opri dădu șoferului adresa. Își aprinse o țigară și se așeză confortabil pe banchetă, miînd ochii din cauza fumului. Se simțea din ce în ce mai sigur de el. Ce bine era. Se aștepta să dea de reporteri sau polițiști în fața sălii de

gimnastică unde își avea Rufer biroul. Dar strada era pustie; șoferul trase în fața intrării ca și cum n-ar fi știut că și-a adus clientul la birlogul unui gangster. Keller era dezamăgit, dar aruncă șoferului o bancnotă și zise printre dinți:

— Păstrează restul.

Intră în sala de sport cu mîinile în buzunare fără să-i bage în seamă pe cei care se antrenau pe ring. Un individ scurt și îndesat, îmbrăcat cu un tricou, îl zări și veni spre el:

— Căutați pe cineva?

— Domnul Rufer. Mă așteaptă.

— Azi nu primește pe nimeni.

— Tot ce se poate, dar pe mine a spus că mă așteaptă. Mă cheamă Keller, Carl Keller. Spune-i domnului Rufer că am venit.

Individul ridică din umeri și se îndreptă către celălalt capăt al sălii, unde bătu într-o ușă subredă. După o clipă se întoarce: Rufer îl primea; scrisoarea pe care i-o trimisese Keller promitea fără să spună însă prea multe.

Cînd intră, Rufer — scund, cu un început de chelie și cu niște buze groase — se străduia să dreagă o jaluzeuă cu o furculiță ruginită. Fereastra din spatele lui dădea spre un zid de cărămidă. Rufer părea un tip inofensiv, dar cînd aruncă furios o bucată din jaluzeuă, Keller îl și văzu în postură de criminal cu sînge rece.

— Ei, domnule Keller, cu ce te ocupi dumneata? îl întrebă Rufer cu o voce de tenor. Keller zîmbi:

— Cu comerțul de cravate. Dar nu despre asta era vorba în scrisoare, domnule Rufer. Cred că vă pot ajuta cu ceva mai important decît o cravată.

— Adică?

Rufer se lăsă să cadă într-un scaun rotitor aflat în spatele biroului și își puse mîinile pe birou. Nu-l pofti pe Keller să stea pe celălalt scaun, dar Keller se așeză totuși.

— Adică să vă rezolv cazul Joe Lampi.

— Nu cunosc nici un Joe Lampi.

— Scrie în ziare, domnule Rufer. Știu că nu vă place Joe Lampi după ce i-a făcut de petrecanie la Gary, prietenul dumneavoastră.

— Ce tot îndrugi? Îți arde de glume.

Cuvintele îl jigniră pe Keller.

— Nu glumesc, domnule Rufer. Știu la fel de bine ca dumneavoastră că Lampi v-a ucis prietenul. Poate că aveți alte planuri în legătură cu rezolvarea cazului. Dar eu am o propunere pe care speram că vreți s-o auziți.

Rufer închise ochii.

— Bine, să zicem că-l știu pe Lampi. Și, ce-i cu asta?

Keller începu să se enerveze. Lucrurile nu mergeau așa cum își închipuise el. Își trase un pic cravata ca să-și lărgască gulerul:

— Am o propunere. Vă spun cum să scăpați de Lampi fără ca dumneavoastră sau vreunul din prietenii dumneavoastră să aibă vreun amestec. O idee formidabilă, domnule Rufer. Dacă vă interesează, v-o spun imediat.

— Și cît costă ideea asta?

— 2 000 dolari.

— Și cu ce mă aleg din afacerea asta?

— Lampi, lichidat, fără să riscați nimic, pentru că afacerea n-o să fie rezolvată de un profesionist. Nimeni din grupul dumneavoastră n-o să fie implicat. O afacere curată, ei, cum vă sună?

Rufer rînji.

— Tot nu știu cine e Lampi, dar spune mai departe.

Keller își umezi buzele și se aplecă spre Rufer.

— Ce-ați zice dacă treaba asta ar face-o un amator? Unul care n-are nici o legătură cu dumneavoastră sau prietenii dumneavoastră. Unul care n-are nici un motiv să-l lichideze pe Joe Lampi, dar o face. Cum vă sună asta?

— Și cine ar fi amatorul? Dumneata?

— Sigur, zise Keller, retrăgîndu-se cu un oftat de ușurare. Asta am tot încercat să vă explic. Îl lichidez pe Joe Lampi în locul dumneavoastră.

u prea îi convenea să vadă fața lungă a lui Freddy, cînd se întoarse la magazin. Drept urmare, se plînsese că niște cutii de carton din magazine sînt prost așezate, că pe teighea e praf, îi reproșă lui Freddy că, în general, e neglijent. Freddy se bosumflă și nu-i răspunse, dar la închiderea magazinului plecă fără să spună „Noapte bună”. Keller încuie magazinul și luă un taxi pînă acasă.

Clocotea încă de minie la amintirea rînjelui lui Rufer, și prin cap îi umblau gînduri de răzbunare; se închipuia cu o armă automată sclipitoare în mîini, iar pe Rufer chircindu-se de frică sub privirea amenințătoare a lui Keller, și cerșind îndurare...

— Scîrnăvie! soptea Keller pe bancheta din spate, ducînd mîna spre tocul de piele al unui pistol imaginar. Escroc și scîrnăvie imputită!

În apartament mai mirosea încă laptele fierț dimineața. Îl mai încălzi o dată și își făcu niște sandvișuri cu ouă. Își duse mîncarea în camera de zi și se așeză în fața televizorului. Timp de trei ore urmări filme polițiste și westernuri, dar nu-l mulțumeau în seara aceea. Era pe cale să se bage în pat cînd sună telefonul. Recunoscu imediat vocea de tenor al lui Rufer.

— Te mai interesează afacerea?

— Care?

— Propunerea pe care mi-ai făcut-o. Te-am verificat puțin, domnule Keller. Știi, cum se obișnuiește. Dacă te mai interesează, poate treci mîine pe la mine, pe la ora 10. Bine?

— Sigur, zise Keller înviorat. Apoi, rușinat că s-a purtat ca un școlar, continuă cu voce răstîtă:

— Bine, pe la ora 10, și trînti receptorul.

Dormi agitat, pînă tîrziu. Fără să mai treacă pe la magazin, se duse direct la Rufer. De data asta, omul scund care se afla în sală îi făcu un semn de încuviințare, și Keller se îndreptă spre biroul lui Rufer. Jaluzeaua fusese reparată și pusă la fereastră. În birou se mai afla un individ cu falci proeminente, ochi somnoroși și niște degete scurte și groase cu care bătea darabana pe genunchi.

— El este domnul Costa, zise Frank Rufer, cu un zîmbet. Contabilul meu. Poți vorbi de față cu el.

— Bine, rînji Keller. Despre ce discutăm?

Rufer rîse încîntat:

— Vezi? Ce ți-am spus eu? zise cam în doi peri. Să trecem la fapte, domnule Keller. Domnul Costa a făcut o mică verificare din care ai ieșit „curat”.

Luă o foaie de hîrtie și citi cu voce tare:

— „Carl Martin Keller, 40 de ani, necăsătorit, proprietarul unui magazin de cravate, strada 69, fără cazier.” Deci, nu glumeai. Ești un simplu amator.

Rise, parcă în zeflema.

— Sigur, dar îl cunosc pe Lampi și tot ce trebuie să fac e să pătrund în biroul lui.

— Cum?

— V-am spus. Lampi nu face pariuri, de obicei, dar dacă miza e mare, de exemplu 5 000 dolari, atunci se bagă și el. Dacă mă duc la el fluturînd 5 000 dolari în mînă, mă

cheamă în birou. După care e un fleac să-l lichidez.

— Ai pus la punct toate amănuntele, väd. Keller zîmbi.

— Sigur că da. La prînz mă duc la restaurant și îi spun lui Lampi că vreau să fac un pariu mare. Îi spun că nu vreau să fiu văzut intrînd în biroul lui ca să nu..., în fine, ca să nu-mi stric firma. Îl rog să lase descuiată ușa laterală din stradă ca să pot intra după ce mă-nînc. Pricepeți? Fără martori.

— Dar pe urmă? Tot pe acolo ieși?

— Da, cînd Lampi numără banii, scot pistolul și-l lichidez. Pistolul trebuie să aibă amortizor. Asta puteți să-mi procurați, nu-i așa?

— Noi îți facem rost de pistol. Dar te privește cum scapi de el pe urmă.

— Nu väd bateți capul cu asta.

— Și cu plata cum rămîne? Era vorba e 2 000 dolari.

— 3 000, zise repede Keller. 3 000 îmi trebuie. În definitiv, eu sînt cel care riscă totul. Chiar dacă se întîmplă ceva, dumneavoastră nu aveți nici un amestec.

— Să vorbesc cu domnul Costa. El se ocupă de banii mei.

— 3 000 nu-i prea mult, mormăi Costa.

Keller răsufliă ușurat.

— Atunci, batem palma?

— S-a făcut.

Rufer deschise un sertar al biroului și scoase un automat 0,45, cu patul înfășurat într-o bandă neagră. Îl dădu lui Keller. Era mai mare și mai greu decît se așteptase Keller.

— Știi cum să umbli cu el?

— Nu, dar dacă îmi arătați...

Keller cunoștea împrejurimile ca pe propriile-i buzunare, dar acum privea restaurantul cu alți ochi. Pe strada 69 era o ușă laterală care dădea în biroul lui Lampi; stînd în magazinul lui, îl văzuse pe gangster intrînd și ieșind de multe ori pe acolo. După ce termina treaba, putea trece imediat strada ca să dispară în propriul lui magazin; era un loc sigur și confortabil. Zîmbi gîndindu-se ce deștept era. La amiază se duse la restaurant, dar era prea crispat ca să poată mîncă. Lampi în persoană era la bar, și-i spunea ceva barmanului, cu voce scăzută. Keller îi făcu semn și omul scund și bine îmbrăcat se apropie și-și înclină capul cu păr lucios.

— Bună ziua, zise prietenos.

— Domnule Lampi, am putea sta de vorbă diseară, între patru ochi? În biroul dumneavoastră.

— E vorba de vreo afacere?

— Da, aș vrea să fac un pariu mare.

Lui Lampi îi scăzu brusc interesul.

— Da, sigur. Dar de ce nu vorbești cu Phil? Se poate ocupa el de treaba dumneavoastră.

— Nu, nu, aș vrea să fac o afacere cu dumneavoastră. E vorba de bani mulți. 5 000 dolari.

Lampi strîns gura punga.

— Vorbiți serios, domnule Keller?

— Da' cum! Aduc și banii diseară. Ah, și

încă ceva: väd supărați dacă intru pe ușa laterală? Știți cum e cu firma...

— Bine, bine; nu cumva e cam tare friptura?

— Nu, e foarte bună, dar nu prea mi-e foame, zise Keller.

Nici seara nu l-a fost prea foame, dar intră în restaurant pe la 8 și comandă un fel de mîncare foarte scump. Mîncă încet, cu ochii ațintiți spre ușa care dădea din restaurant spre biroul lui Lampi; simțea în mod oarecum neplăcut cele două poveri neobișnuite pe care le avea asupra sa; automatul care era mai greu, ce-i drept, decît crezuse el, dar parcă teancul de bani (scos din contul magazinului său) atîrna și mai greu. După ce plăti consumația se ridică și ieși din restaurant salutîndu-l pe Phil. Dădu colțul către ușa laterală a biroului lui Lampi. Bătu de două ori și Joe Lampi îi zise să intre. Avea un simțămînt ciudat. Nu-și mai amintea bine, dar parcă biroul avea mochetă pe jos și era slab luminat. Lampi era singur la un birou capitonat cu piele și se ridică cu un zîmbet pe fața lui tu-ciurie.

— Ei?

Lui Keller îi tremurau mîinile. Le împreună și rămase așa. Apoi zise:

— Aș vrea să pariez pentru cursa de joi, pe un cal numit April Chance.

— Väd supărați dacă väd rog să-mi arătați banii?

— Nu, îi am la mine, așa cum v-am promis.

Scoase din buzunar portmoneul umflat; îl scapă însă din mînă și acesta căzu pe birou. Îl ridică stîngaci și scoase banii, Lampi îi luă, se așeză la loc și începu să-i numere. Era așa cum prevăzuse Frank Rufer: „Așteaptă pînă începe să numere banii. Cînd s-a apucat să-i numere, atunci...”

Lampi era cu ochii pe bani, iar Keller căută arma. Își aduse aminte la timp de siguranță. Lampi ridică privirea cînd auzi declicul. Keller ținti și trase. Lampi icni și se prăbuși cu capul în banii de pe masă, catapultat parcă din scaun. Keller chicoti prosteste și era pe punctul de a apăsa din nou pe trăgaci cînd auzi un zgomot în spatele lui. Se răsuci pe călcîie și în ușa îl văzu pe Phil cu o farfurie de spaghetti în mînă. Se sperie așa de tare că uită instrucțiunile lui Rufer și lăsă să-i scape arma din mînă.

Se napusti apoi în strada trăgînd ușa după el. Traversă în goană strada și intră pe ușa magazinului său. Nu alergase decît cîteva metri dar abia își trase suflul; știa că o încurcase; se gîndi la Rufer. El știa ce trebuia făcut. Ridică receptorul și formă un număr. Telefonul făcuse trei apeluri cînd Keller își dădu seama că Rufer n-avea să răspundă. Încercă, dar fără succes, să se calmeze. Nu putea să stea în magazin în timp ce peste drum chelnerul striga după poliție. Trebuia să iasă.

Stinse toate luminile și se uită prin vitrină dar vizavi era liniște. Își luă inima-n dinți și întredeschise ușa. Ce noroc. Un taxi tocmai dădea colțul. Sări pe bancheta din spate și aproape ajunsese acasă cînd își dădu seama că n-are nici un ban la el. Împrumută un dolar de la portar și după ce plăti taxiul, urcă în apartament. Își făcu în goană bagajul, întorcînd pe dos biroul în care de obicei domnea o ordine desăvîrșită. Mai avea o rezervă de 3 000 dolari într-un sertar discret; îi îndesă în buzunarul de la pantaloni. Apoi se așeză pe pat și îi telefonă din nou lui Rufer; era gata să trîntească receptorul cînd auzi vocea lui Rufer care îl făcu să se sufocă de bucurie.

— Domnule Rufer, sint eu, Keller, Carl Keller.

— Daaa? Ce s-a întîmplat, domnule Keller?

— Am făcut-o, domnule Rufer. Am făcut ce v-am promis. Doar că a intervenit ceva...

— Ce spui, amice?

— Domnule Rufer, trebuie s-o șterg din oraș. Probabil că deja mă caută. M-a văzut Phil, chelnerul. Am nevoie de banii aceia.

— Nu mai spune.

— N-au cum să afle că eram înțelegi. Da-ți-mi banii și vă jur că n-o să știe nimeni nicio-dată, vă jur. Toți banii mei au rămas pe biroul lui Lampi. Am ieșit în pierdere.

— Să știi că așa e, domnule Keller. Mai ales că Lampi e viu și nevătămat.

— Ceee?

— Ai tras pe lingă, amice. Ai tras prost de tot. Și eu nu plătesc așa ceva.

— Dar n-aveam cum.

— Cum-necum, asta e. Dacă nu mă crezi, telefonează la restaurant. În locul tău mi-aș lua tălpășița din oraș imediat. Lampi n-o să te simpatizeze pentru ce-ai vrut să-i faci. Salut, amatorule.

Rufer închise, iar Keller se uita îndobitocit la receptor. Își aduse aminte brusc de Lampi și de poliție și, înhățînd valiza, o șterse imediat

în biroul lui. Rufer formă numărul de telefon și aștepta să-i răspundă Lampi, căruia îi spusese, chicotînd:

— Te salut, mortule. Totul e-n ordine?

— Sigur! Idiotul mi-a murdărit nițel costumul cu glonțul lui orb, că a tras prea de-a-proape. Dar asta se rezolvă.

— Sigur că se rezolvă, cu 2500 dolari. Nu uita de Phil. Dă-i banii, că-i merită. Trec pe la tine să bem ceva și să-mi iau și banii.

— Bine, zise Lampi. Dar eu n-o să pot bea cu tine. Știi ce pătesc eu cu stomacul meu. Am niște arsuri și un fel de junghi...

— Ei, taci! zise Rufer și se așeză mai bine în fotoliu ca să-l asculte pe Lampi și să-l compătimească.

ENIGMA

MARGARETEI

de NEDRA TYRE

Ușa bibliotecii se deschise încet. Bătrîna își ridică privirea. Stătea la birou și răsfoia fără grabă un album cu fotografii de flori, ca și cînd ar fi așteptat ceva. Acum știa ce așteptase: moartea. Își urmărea cu privirea nepotul care traversa încăperea largă călcînd pe parchetul fără covor.

— Nu știam că mai ești aici, mătușă Amanda. Am coborît să caut ceva de citit; sint prea obosit ca să adorm.

Mîinea. Așteptase ca frații lui să adoarmă, apoi coborîse. Pusese totul la cale cu mare grijă.

— E un aer înăbușitor aici, mătușă Amanda. Te superi dacă deschid o fereastră?

Nu-i răspunse; de altfel, el nici nu aștepta un răspuns. Deschise un oberlicht. Aerul nu era rece dar bătrîna se înfioră; pala de vînt

parcă venea din mormîntul ei. În lunga ei viață nu știuse ce e frica. O știa acum.

Avea de gînd s-o omoare și ea nu putea să-l împiedice. Degeaba ar fi strigat după ajutor, n-ar fi auzit-o nimeni. Servitorii plecaseră de mult, iar Lou Barnes, însoțitoarea ei pe jumătate surdă, dormea la etajul al treilea. Ceilalți nepoți erau în camerele de oaspeți și fără îndoială că dormeau, altminteri el nu s-ar fi aventurat în jos pe scări.

Frunzărea în continuare albumul în timp ce mintea ei bătrînă dar încă ageră spera să găsească o ieșire din situația disperată. Dar nu mai era nimic de sperat. Poate doar să-l împiedice să scape nepedepsit. Avea un bun prieten la poliție, la brigada judiciară, în competența căruia avea mare încredere. Își aminti că, în urmă cu cîteva luni, îi promisese acestuia, în glumă, că-i va lăsa un indiciu în caz că ar ucide-o cineva.

— Poți să-mi recomanzi ceva de citit, mătușă Amanda?

Și tînărul se îndreptă spre rafturi; își trecu minile puternice peste un rînd de cărți și luă una. Nu se prea ostenea să-și joace rolul. Dintr-unul cei patru nepoți ai ei, el era cel lacom; asta o știuse dintotdeauna.

Licări din nou speranța — că nu va putea scăpa cu viață dar că-l va putea da pe el de

gol. Luă din album una din fotografii și o puse pe birou. Peste ea puse o mică greutate. Apoi închise albumul și îl așeză la marginea biroului. A fost ultima ei acțiune conștientă înainte s-o copleșească groaza. Se repezi panicată către ușă dar n-avu cum să scape nici din strînsoarea brațelor lui, nici de vâtraiul pe care el îl înhățase din cămin. Viața îi părăsi trupul la numai câțiva pași de birou.

Uciagașul șterse amprente de pe vâtrai și îl puse la locul său. În rest, toate lucrurile erau la locul lor. În casă domnea liniștea; se strecură afară din bibliotecă și urmă scara impozantă. Ajunse la etaj unde fiecare dintre frați ocupa câte una din camerele pentru oaspeți. Ar fi făcut o baie dar renunță de teamă să nu trezească pe cineva. Nu era cazul să atragă atenția că nu dormea și umblă prin casă. Își puse pijamaua și se culcă. Se întrebă cât timp trebuia să treacă pînă la împărțirea moștenirii. Dar nu-și făcea cine știe ce probleme din asta. Banii sînt oricînd bine veniți. Adormi imediat.

Jos, în bibliotecă, vîntul care intra prin ferestra deschisă se întetise, trecind peste trupul firav al bătrînei care zăcea pe podea; curentul făcea ca foaia reprezentînd o margaretă să fluture ușor.

Locotenentul Williams de la brigada judiciară nu mai lucraseră niciodată la un caz în care victima îi fusese prieten apropiat. Era foarte afectat de moartea Amandei Hollace. Ținuse mult la ea; fusese o femeie cultivată, fermecătoare și foarte generoasă. Își susținuse bănește nepoții — singurele ei rude în viață — într-un fel care dovedea înțelepciune. Le asigurase anumite alocații lunare, fără să le dea pe mînă bani peșin cîtă vreme erau încă tineri. Era de părere că un om trebuie să învețe singur să-și facă un rost în viață; și era mîndră de rezultatele strădaniei lor. Unul era șeful unei agenții de publicitate, altul avocat, iar ceilalți doi directori de bancă.

Williams o cunoscuse pe Amanda Hollace la clubul feminin unde ținuse o prelegere despre delinvența juvenilă. Ei îi plăcuse prelegerea și îl invitasе acasă pentru a continua discuția. De atunci a fost destul de des oaspetele ei la cină. De la bun început s-au înțeles și cu timpul a îndrăgit-o tot mai mult. Admira la ea agerimea minții, perspicacitatea. O interesa mult criminalistica, mai ales asasinatete. Într-o seară îi spusese:

— John, dacă vreodată am să fiu omorîtă, am să-ți las un indiciu. Nu suport gîndul ca un bun prieten din brigada judiciară să fie victima unui caz fără rezolvare.

Ochii îi sclipeau cînd spunea vorbele astea. Au ris amîndoi ca de o glumă bună.

Partea proastă este însă că puține victime mai au timpul sau ocazia să lase un indiciu. De obicei, criminalul este cel care se trădează din grabă sau neglijență. Dar cel care o ucisese pe Amanda Hollace nu fusese nici grăbit și nici neglijent. Nu lăsase vreun indiciu asupra identității sale. Williams era sigur că nu putea fi decît unul dintre nepoți. Cînd fusese comișă crimă servitorii erau plecați la casele lor, în partea cealaltă a orașului, iar domnișoara Barnes, însoțitoarea ei, trebuia exclusă:

ținea prea mult la Amanda. Prin urmare, nu putea fi decît unul dintre nepoți.

Toți patru, însă, păreau distruși; invocau o mare afecțiune pentru matusa lor, recunoștință pentru generozitatea ei fără margini și pentru înțelegerea pe care le-o arătase. Sinuciderea tatălui lor îi lăsase pe drumuri, astfel încît, dacă n-ar fi fost matusa Amanda, ei n-ar mai fi putut nici să-și continue studiile nici să călătorească. Și tot ea i-a ajutat să-și găsească slujbe bune, dîndu-le scrisori de recomandare către persoanele cununate, astfel că toți erau acum bine situați.

— Nu-mi vine să cred, spunea Stewart Allen. Mi-e imposibil să cred că pe matusa Amanda o ura cineva atît de mult încît să-i dozească moartea. Nu încape îndoială că a fost un omor prin imprudență. Probabil că matusa Amanda surprinsese un hoț în bibliotecă.

— Dar nu s-a furat nimic, domnule Allen.

— Doamne! Dar după ce comiți o crimă nu-ți mai arde să furi ceva din casă.

— Există și criminali cu sînge rece. Și acum vă rog să-mi spuneți exact ce ați făcut aseară.

Declarația lui Luther Allen nu se deosebea de cea a lui Stewart. Amîndoi îi spusese matusii noapte bună pe la 10,30 și fiecare urcase în camera lui. Erau frînți de oboseală după lunga călătorie pe care o făceau în fiecare an ca să-și viziteze matusa.

Gowan și Laurence, ceilalți doi frați, păreau a fi doi actori care concureau pentru același rol. Declarațiile lor erau identice cu cele ale lui Stewart și Luther. Și ei veniseră oboșiți de pe drum, îi spusese devreme matusii noapte bună și se retrăsese în camerele lor.

Unul dintre frați mințea. Dar Williams nu reușea să depisteze vreo minciună. Sigur era că unul dintre ei avea nevoie de bani și hotărise că era timpul ca averea Amandei Hollace să fie împărțită în patru. O omorise și astfel dimineața se treziseră cu toții oameni bogați.

Medicul legist, fotografia și o bună parte din echipa de investigații se aflau în bibliotecă, așa că Williams stătuse de vorbă cu frații Allen într-un salon la etaj. Abia încheiasе discuțiile cu ei cînd sergentul Moore raportă că terminaseră treaba în bibliotecă. Din capul scării

somptuoase, Williams fu martor la ultima ieșire a Amandei din casa ei. Apoi cobori și intră în bibliotecă.

Străbătu încăperea și se opri în dreptul biroului. Acolo declaraseră nepoții că o văzuseră înainte de a se duce la culcare și probabil că tot acolo era și când a intrat ucigașul. Pe birou era un fel de album și sub o mică greutate, fotografia unei flori. Era o margaretă; denumirea ei științifică era scrisă cu litere cursive; *chrysanthemum leucanthemum*. Floarea părea scoasă fără vreun motiv anume din album. Așa cum fusese pusă, părea să fie ca un mesaj lăsat cuiva. Acesta era, desigur, indiciul de care îi vorbise Amanda Hollace. Găsise o cale să-i spună cine era ucigașul. Williams luă reproducerea și se așeză într-un fotoliu privind-o îndelung, întrebându-se ce putea ascunde. Ce semnificație avea? Fără îndoială că Amanda Hollace râsfoia albumul când intrase ucigașul. Reproducerea se referea la cineva care fusese în casă cu o seară în urmă și încă mai era acolo: doi directori de bancă, un avocat și șeful unei agenții de publicitate, nici unul nu părea să aibă vreo legătură cu o margaretă. Să fi făcut floarea parte dintr-o glumă care se făcea în familie? Sau poate nevasta unuia dintre nepoți se numea Margareta? Fiindcă în scurtul răgaz pe care-l avusese pentru lăsarea mesajului, Amanda s-a gândit poate să indice pe ucigaș numind-o pe nevasta acestuia.

Williams îi convocă din nou pe cei patru frați. Trebuia să fie foarte precaut. Nu trebuia să le spună nimic despre reproducere. În timpul discuțiilor încercă să le întindă capcane dar din răspunsurile lor nu reuși să afle nimic revelator. Ca și mai înainte, nepoții se arătară politicoși și dispuși să-l ajute pe Williams. Nici unul dintre ei nu avea pasiunea grădinaritului. Pe nici unul nu-l interesau florile. Nici unul dintre ei nu cunoștea vreo persoană pe care s-o cheme Margareta — nici vorbă ca pe soția vreunuia dintre ei s-o cheme astfel.

— Mama avea pasiunea florilor, zise Luther, dar țin minte că nu-i plăceau decît florile cu parfum. Așa că nu cred să-i fi plăcut margaretele. Îmi pare teribil de rău dar asta e tot ce știu în legătură cu florile în ce privește familia noastră.

Nici de la ceilalți frați nu află mai mult. Williams îi crezu pe cuvînt. Nu avea încotro. Dar știa că unul dintre ei e ucigașul.

Floarea trebuia să însemne ceva. Amanda Hollace o lăsase pentru el, de asta era sigur. Trebuie să procedeze metodic în dezlegarea enigmei. Știa că — așa cum trandafirii roșii înseamnă dragoste — și alte flori au anumite semnificații; trebuia să le afle. La Biblioteca publică, unde se duse să se informeze în legătură cu această temă, tînăra bibliotecară îi oferî „Graiul florilor”. Williams răsfoi cartea nerăbdător, dar despre margarete nu află nimic edificator: flori nevătămatoare, asociate inocenței și despărțirilor, nici o aluzie la crimă, la moarte violentă. Înapoie cartea:

— Domnișoară, o rugă el, mă puteți ajuta? Știți cumva vreo referire la margarete — poate în poezie —, ceva care să descrie vreun perso-

naj negativ sau o faptă mîrșavă?

Bibliotecara se gîndi puțin, apoi clătină cu regret:

— Nu-mi vine nimic în minte. Poeții au cîntat liliacul și violetele, mirtul, narcisele și ghioceii, trandafirii, zambilele și lalelele.

Nu-mi amintesc să fi citit vreodată o poezie despre margarete. Dacă puteți aștepta puțin, voi încerca să mă uit prin niște cărți; voi întreba și pe colegele mele, iar dacă nu aflu nimic astfel, telefonez la secția de engleză a universității.

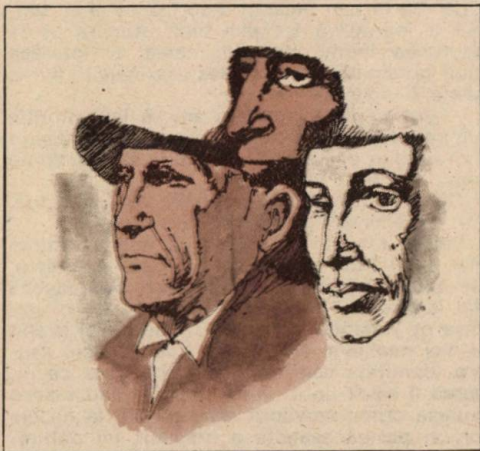
În timp ce bibliotecara căuta, Williams se așeză și în timp ce aștepta, desenă pe o foaie de hîrtie tot felul de margarete. Trăgea cu urechea la tot ce discuta bibliotecara la telefon și era mereu tentat să se uite peste umărul ei la cărțile pe care le răsfoia.

După un timp, bibliotecara plecă, apoi se întoarse cu cîteva poezii în care era vorba despre margarete. Dar nici una nu-i dădea lui Williams vreun indiciu unde să caute asasinul. Tocmai atunci veni schimbul tinerei bibliotecare care încercase să-l ajute. În timp ce-și strîngea lucrurile pregătindu-se de plecare, ea îi spuse că-i pare rău că nu-l poate ajuta să-și găsească datele de care avea nevoie.

Williams nu se putea împăca cu ideea înfrîngerii. Dar se părea că nu avea de ales. Se ridică și cînd ieși din bibliotecă își dădu seama că nu mîncase nimic. Nu-i era foame dar se simțea sleit. Era enervat, dezamăgit și frustrat. Intră într-un mic restaurant situat chiar lîngă bibliotecă. Ora mesei trecuse și localul era aproape gol, așa că putea să-și aleagă locul. De la o masă îi zîmbi cineva. Era bibliotecara.

— Îmi pare așa de rău de povestea cu margareta, spuse ea. Cînd mi se întîmplă așa ceva mă simt ca un doctor care nu e în stare să alina durerea unui pacient. Dar nu vă pierdeți speranța. Cîteodată căutăm săptămîni sau chiar luni pînă găsim informația care ne trebuie.

Săptămîni! Luni! Nu, criminalul nu trebuie lăsat slobod atîta timp. O întrebă pe bibliotecară dacă poate sta la masa ei.

— Vă rog, dacă vă face plăcere, zise ea. Sper că nu comit o indiscreție dacă vă întreb pentru ce vă interesează atât de mult povestea cu margareta. Dacă este vorba de ceva personal, vă promit să păstrez secretul.

— Poate știți că Amanda Hollace a fost ucisă aseară.

— Da, știu. E groaznic. Era o persoană atât de generoasă. Datorită unei donații făcute de ea, biblioteca a putut deschide o secție pentru copii și o galerie de artă.

— Mă ocup de cazul ei.

— Vreți să spuneți că sunteți polițist? Nu arătați.

— Nu știu dacă s-o iau ca pe un compliment. Oricum, în clipa asta nu mă simt deloc polițist.

Îi povesti despre reproducerea fotografică a margaretei.

— Și credeți că lăsând reproducerea, a încercat să vă indice o anumită persoană? Cine ar putea fi?

— Îmi pare rău, dar alte amănunte nu pot discuta cu dumneavoastră.

— Bine, dar aveți nevoie de ajutor. În defini-

tiv trebuie să existe niște suspecti, nu?

— Vă spun foarte confidențial că, după părerea mea, făptașul e unul dintre cei patru moștenitori: Stewart, Luther, Gowan și Laurence.

Biblioteca a îsi dusese ceașca cu cafea la gură, dar o puse jos fără să soarbă.

— Atunci răspunsul e simplu. De fapt, va trebui s-o dovedești, și asta cred că nu-i atât de simplu. În Scoția și nordul Angliei, margaretei i se spune „gowan”, deci Gowan Allen trebuie să fie...

Locotenentul Williams nu mai așteptă ca ea să termine. Îi zîmbi, apoi se ridică repede de la masă și-i mulțumi. Îi plăceau femeile inteligente, mai ales dacă mai sînt și drăguțe. Avea de gînd să răsplătească în vreun fel atât inteligența cît și dragălașenia acestor tinere, de îndată ce va avea puțin timp. Dar în momentul acela trebuia să smulgă petalele unei margarete — un „boboc” de nepot, altfel cunoscut sub numele de Gowan.

**Traducere de
MIHAELA MAZILU**

O IUBIRE

AZTECĂ

de GIAN MARCO VENIER

Privirile grăbite, în căutarea unui contract sau a unei prezențe de o noapte sau doar a unei insolente nirvana, rătăcesc de la podea înspre tavan, conștiente de siguranța dolarului din buzunar.

Iar eu despici această mare de rebuturi, această revărsare de ratați, din marele hol al hotelului, cu privirea celor mai fericite zile ale mele și cu cîrjele azvîrlite în obrazul unei curiozități obosite. Cu cîteva clipe mai devreme, un portar uscățiv mi-a deschis ușa cu un zîmbet de circumstanță: o îmbinare de amabilitate și speranță tîrzie într-un bacșiș.

Se deschide acum ascensorul, licărește triunghiul verde, verde precum privirea fetei coborînd asupra mea și imediat îndreptată, spre a poposi pe japonezul care staționează ceva mai încolo și oferă mai multe speranțe.

Se deschide ușa înspre zîmbetul femeii de la „rent a car” cunoscut deja, atât de cunoscut... Apăs pe butonul unui etaj.

În seara aceasta vom juca teatru, precum în vechea „comedia dell'arte” după un scenariu improvizat, de atîte ori însă încercat și repetat de mine.

Au plecat în sfîrșit, „intrușii”. Prieteni de-ai tăi, poate. Este ciudat cum, și astăzi, numai după un autocontrol sever reușesc, în general, să tolerez oameni și lucruri care se vîră de ca-

pul lor în planurile mele. Dar, în seara aceasta, mă vîrșeam eu în ale tale... așa cum am putut, am zîmbit, pretîndu-mă la joc... Mă vei ierta, nu?

Dar iată-te: divinitatea mea aztecă, enigmatică și nu prea, înșingurată pe tronul tău înăripat, ascultînd tînguile-mi idioate. Eu, care aș fi vrut să-ți vorbesc despre cu totul altceva, dar nu am știut s-o fac.

Iar tu, logic, micuța mea, minunată și foarte inteligentă „canalie”, mi-ai dat atîta apă la moară încît m-am înecat singur. Tu, care te amuzi acum citînd în mine ca într-o carte jerpelită, știind bine că eu abia am răsfoit cartea ta: însă știu și nu mă decid, analfabet de bunăvoie, să-i încep lectura, mai mult chiar, nu vreau fără de tine.

Aceasta este forța noastră stranie, stăm încurcați unul în fața celuilalt, creîndu-ne situații aproape kafkiene, în care să ne perpelim... am putea petrece ore întregi în perifraze minunate, silogisme aristotelice, analize inutile, jocuri subtile de avansări cîntărite și retrageri fulgerătoare.

În puține zile, crede-mă, am strîns atît material de studiu încît cu ochii închiși aș putea să scriu un eseu despre cum se naște o iubire, cerebrală, atât de puternic trăită pînă și în detalii, încît pare adevărată.

Ne rețin temeri de neînțeles, care ar dispărea precum clasică ceață în soare, numai printr-o la fel de clasică bătaie de aripi, însă noi rămînem imobili: cocoțați pe stinghia noastră, ciugulind semințe de floarea-soarelui ca papagalii unei bătrîne lady englezoaice, exotice contraste de o culoare neutră într-un salon Regency.

Teama noastră de a zbura... Ei, și atunci? Atunci să-i mulțumim prietenului care, pe neștiute, ne-a luat din mină un joc dulce și scabros și să ne reluăm locul în marele circ, iro-

sindu-ne mai departe și viața și zilele.

Hopa... sare în cerc. Îl vezi? Ești pricepută. Acum, cînd ții din nou în mîini scenariul „ruti-nei” tale, ți-ai regăsit deplina agilitate, iar eu pe a mea. Într-adevăr sîntem ciudați, noi care ne ostenim să mimăm doar o simpatie ciudată, simpatie de sugrumat în leagănul unor anonime stringeri de mînă. Anonime pentru ceilalți, poate, însă pentru noi — dacă am vrea — mai limpezi decît vorbele, mai luminoase decît un sărut.

Ciao, prințesa mea aztecă sobră, ciao dona Marina, soție-amanată a lui Cortes și stirpe a lui Montezuma... eu te salut în seara aceasta pe jumătate Cortes și pe jumătate Montezuma, sînge involburat de cerebralitate și dorință, într-un picior de ghips...

Știi? Întocmai ca o chitară castiliană cu acorduri insinuante se pierde în depărtare vocea celorlalți, în uitarea dulce și prietenoasă a unui whisky...

Se topește, în visu-mi, cerul orizontului meu, precum un plafon de sticlă din poligoane inegale, presărat cu galbenul grîului și albul laptelui. În această întrepătrundere de culori, eu rătăcesc în lumina unei comete fără de orbite sigure...

Acolo jos, o frescă din motive aztece se desenează printre acvaticile rădăcini, în timp ce în dosul pleoapelor încercuite de negru, ochii tăi se deschid de-acum imenși asupra infinitului.

Rimelul unui machiaj care, în fond, redevine mereu un zid îngălbenit și uscat, plin de semnele unor cutremure trăite — iar tu nu erai nicicînd — pentru ca mai apoi să se descompună galben în lumina lăptoasă, în mumia mea de rege bidimensional.

Vezi? Stă dreaptă creasta coifului meu pe cap precum un biscuit rumenit, dar picioarele cu un singur deget continuă să arate întregile tare moștenite, pe care le duc cu mine.

Tu, caldul meu, minunat și imens șarpe cu pene, din carne și piatră...

Cîntă strigarea-i, mi-o amintesc, în ziua aceea o cînta vînzătorul de covrigi din orașul Mexic, ghemuit la soare sub marele zid al lui Siqueiros... De acum, o țesătură cenușie de clișeu întunecă imaginile înregistrate de cei mai înzeștrați ochi ai minții mele, reducîndu-le la simpla grafică a unui zid de birt. Tu, ochii mei...

Dar tu, tot acolo ești. Tot acolo stai dona Marina, nemișcată precum idolul aztec, cu

panglica verde și turcoaz pe frunte... iar eu, precum Cortes și Pizzaro și Valdivia și toți ceilalți, aș vrea și eu să ajung pînă la tine, dulcea-mi și inflexibila zeitate de argint și teracotă, pentru a înfige în inima ta de munți și păduri stindardul meu.

Tu, idolul meu, tu care stai pe tronul meu de ultim Montezuma, fulgii multicolori ai mantiei tale de iubire care se întrepătrund deja cu chipul tău, mască albă de teatru japonez „NO”... Figură de ghips ca și piciorul meu. Tu spaima mea și a ta de a reprezenta timpul nostru printr-un trecut de lumină, care, pentru a-l chema — sau rechema — ar fi suficient un semn cu mîna.

Ce fac în seara aceasta privirile tale peste lac, dona Marina? Ce vezi în depărtare?... poate, ultimele zvîcniri de verde din grădinile suspendate ale împăratului, în seara aceasta, înaintea zilei de miine, care va nimici totul în roșul de foc... privești spre Eldorado, nicicînd cucerit și probabil deja pierdut.

Tu, ochii mei de argint și de perle și de azur, ambra pielii tale întocmai ca lumina care străpunge pinze întinse în soare.

Avansează în partida noastră de șah, avansează singur Calul alb împotriva Reginei negre și în zadar Turnurile, ginduri și spaime, se ostenesc să-i împiedice trecerea. Ușor înaintează dincolo de piedici. Peste cîți pioni trebuie să treacă... dar Calul alb nu se întristează și o privește drept, înspre marginea tablei, pe Regina lui.

Ce privești în seara aceasta?... De acum, coboară amurgul peste lac, dona Marina; fără rezultat, încearcă să se reflecte în adînc norii întunecoși ai unei furtuni, ultimele „prime done” zdrențuite de panoramă, ai unui război ciștigat deja și de îndată pierdut.

Vino! Preoții noi ai unei religii îndepărtate, să ne împreună mîinile, să ne deschidem pieptul cu un cuțit de cremene și aur: inima noastră palpitîndă, care în ziua de azi — fără de ieri și de miine — mingiile deja ramurile verzi de ani ai noștri, prețioși și fără de timp.

O iubire de soare... Dar știu de acum că tu, miine, te vei întoarce în negurile tale amare și fără de nume.

**Traducere de
SORINA-MARIA ȘTEF**

VILA

„FILOMELA”

de AGATHA CHRISTIE

- La revedere, iubite!
- La revedere, dragostea mea.

Alix Martin, rezemată de poarta rustică a vilei, urmări din ochi silueta elegantă a soțului ei care se îndepărta, în direcția satului. Furată de gînduri, Alix rămase locului, neclintită.

Nu era o femeie frumoasă, nici măcar ceea ce s-ar putea numi draguță. Dar după ce se căsătorise, chipul i se înserinase și i se indulcise în asemenea măsură, încît fostele ei colege de birou aproape că n-ar fi recunoscut-o. Domnișoara Alix King fusese, înainte de a se mărita, o tinăra cu deprinderi cam pripite, dar foarte activă și capabilă.

Urmasa un colegiu unde primise o educație extrem de strictă. După care, timp de cinci-sprezece ani lucrase ca stenodactilografă, pentru a se întreține și a-și ajuta o mamă bătrână și infirmă. Acum avea treizeci și trei de ani și bălta cu duritățile vieții îi asprise trăsăturile.

Și totuși, avusese în existența ei o aventură — sau aproape așa ceva — cu un coleg, Dick Windyford. Fără să dea a înțelege că știe acest lucru, Alix simțise că tinărul îi acorda un interes special. În ochii celorlalți, însă, nu apăreau decât ca doi buni prieteni. Dick avea un salariu mizer din care trebuia să acopere și cheltuielile de studii ale unui frate. Nici nu se putea pune chestiunea unei căsătorii.

După un timp însă, Alix se pomeni eliberată ca prin minune de necazurile ei cotidiene. Moartea unei rude îndepărtate care îi lăsase moștenire câteva mii de lire însemnase dintr-o dată pentru ea libertatea, viața, independența. Acum putea să se mărite cu Dick.

Numai că tinărul reacționase în chip cu totul surprinzător. Nu-i făcuse niciodată vreo declarație fățișă de dragoste, dar acum părea mai retras și mai puțin dispus ca oricând să i-o facă. Începu s-o evite, să se arate posomorît, morocănos. Alix pricepu pe dată. Orgoliul și delicatețea îl împiedicau pe Dick să o ceară de soție, acum când era bogată. Tocmai se întreba dacă să facă ea primul pas, când se produse un alt eveniment neașteptat: întâlnirea cu Gerald Martin în casa unor prieteni.

Gerald se îndrăgosti nebunește de ea și, o săptămână mai târziu, se logodiră. Alix, care nu avusese nicidecum impresia că ea ar face parte din categoria fetelor care se îndrăgostesc de la prima vedere, își pierdu de astă dată capul.

Și, fără voie, găsi mijlocul de a-l face pe fostul ei curtezan să reacționeze. Dick Windyford veni la ea turbat de furie.

— Omul ăsta ți-e absolut străin. Nu știi nimic despre el!

— Știu că-l iubesc.

— Cum îl poți iubi... când nu-l cunoști decât de o săptămână?

— Nu toată lumea are nevoie de unsprezece ani ca să-și dea seama dacă iubește sau nu pe cineva, îi răspunse Alix, înțepată.

— Mi-ai plăcut de când te-am întâlnit. Am crezut că și eu îți plac.

— Da. Dar pe atunci nu știam ce înseamnă iubirea adevărată.

Dick se lăsase cuprins de un nou acces de furie. O rugase, o implorase, amenințase — da, proferase amenințări la adresa lui Gerald. Alix rămăsese stupefiată când asistase la asemenea izbucnire vulcanică din partea unui om în aparență atât de calm. Și în această dimineață însoțită, stînd rezemată de poarta grădinii, revedea în minte scena. Era măritată de o lună și trăia o fericire idilică. Dar, în absența soțului ei, pe care-l adora, un val de îngrijorare îi umbrea fericirea. Și totul din pricina lui Dick Windyford.

De trei ori, de când se măritase, un vis oribil îi bîntuise nopțile. Decorul se schimba, dar faptele rămăneau aceleași. Îl visa pe soțul ei mort, întins pe jos, iar Dick Windyford stătea

în picioare alături de cadavru, și ea știa prea bine că Dick îl omorise.

Dar lucrul cel mai îngrozitor, ceva care depășea în oroare întreaga scenă, și de care nu era conștientă decât când se deștepta, era că ea, **Alix Martin, se simțea fericită de moartea soțului său.** Se visa întinzîndu-i asasinului ambele brațe, într-un gest de recunoștință. Nu-i vorbise soțului ei despre aceste vise, dar era extrem de tulburată. Să fi însemnat un avertisment împotriva lui Dick Windyford?

Soneria stridentă a telefonului o smulse din trista ei reverie. Intră în casă, ridică receptorul și trebui să se sprijine de perete ca să nu se prăbușească.

— Cine... cine e la aparat?

— Dick. Alix, ce s-a întimplat cu vocea ta? Nu ți-o mai recunosc.

— Oh! Unde ești?

— La hanul „Armele vinătorului”, din satul vostru. Sint în concediu... am venit aici să pescuiesc. Ai ceva împotriva dacă vin astă seară la voi, să vă fac o vizită? Vreau să-ți cunosc și eu soțul.

— Nu..., răspunse Alix sec. Nu poți veni!

După o clipă de tăcere, Dick continuă cu glas schimbat:

— Scuză-mă, te rog. Bineînțeles că nu am de gînd să vă deranjez.

Alix îl întrerupse, simțindu-și nervii încordați la maximum.

— Nu-i vorba de asta. Voiam să spun doar... că astă seară sintem invitați undeva. N-ai vrea... n-ai vrea să cinezi cu noi mîine seară?

Dar Dick sesizase lipsa ei de cordialitate.

— Mulțumesc foarte mult, răspunse el cu aceeași voce impersonală. Dar s-ar putea ca mîine să plec. Totul depinde de sosirea unui partener de pescuit. La revedere, Alix.

Se opri din vorbă, apoi adăugă pe un ton diferit:

— Cele mai bune urări de fericire.

Alix agăță receptorul în furcă, invadată de un imens sentiment de ușurare.

„Nu trebuie să vină aici”, își spuse ea. „Probabil că sint nebulă, dar Dick nu trebuie să intre în casa asta.”

Ieși din nou în grădină, și rămase o clipă locului, contemplând numele casei, gravat pe fronton: „Vila Filomela”.

— Ce nume fantastic! îi spusese ea lui Gerald, înainte de căsătorie.

— Micuță citadină ce ești, îi răspunsese el cu tandrețe. Pariez că n-ai auzit niciodată o privighetore cîntînd. Și mi pare bine, pentru că privighetorile nu cîntă decît pentru îndrăgostiți. Le vom asculta împreună, în grădina noastră, în serile de vară.

Gerald descoperise „Vila Filomela” și i-o arătase lui Alix vibrînd de entuziasm. Era locul ideal, un gînuier, șansa vieții lor. Poate că era puțin cam prea izolată, la doi kilometri de satul cel mai apropiat, dar casa în sine, cu aerul ei bătrînesc, era încîntătoare. Alix se lăsase cucerită pe loc. Un singur inconvenient: proprietarul, un om bogat și capricios, refuza s-o închirieze. Ținea morțiș să o vîndă.

Gerald Martin, deși om cu venituri remarcabile, nu dispunea în acel moment de bani lichizi și nu voia să se atingă de capital. Cu neputință să adune mai mult de o mie de lire. Or proprietarul nu voia s-o lase sub trei mii. Alix, fermecată de vilă, îi veni imediat în ajutor. Mica ei avere era plasată în acțiuni la purtător, încasabile oricînd, așa încît completă ea restul de două mii de lire. „Vila Filomela” deveni a lor, și nici un moment Alix nu și-a regretat alegerea. Firește, servitorii nu apreciau solitudinea rurală și, pînă în momentul de față, nu găsiseră nici unul. Dar Alix, care în tinerete nu fusese prea răsfățată de soartă, se pricepea să gătească și făcea singură curățenia.

Un bătrîn pensionar venea de două ori pe săptămînă să se ocupe de grădină.

Spre surprinderea ei, Alix îl zări acum, aplecat peste un răzor. De obicei, venea-lunea și vinerea, ori azi era miercuri.

— Bună ziua, George, ce faci azi aici? îl întrebă, apropiindu-se de el.

— Știi, răspunse bătrînul îndreptîndu-se din șale și ducîndu-și un deget la pălărie, vineri e mare serbare la castel, și mi-am zis că nici dumneavoastră, nici domnul Martin n-o s-aveți nimic împotrivă dacă vin miercuri în loc de vineri. Și mi-am mai zis că-i bine să vă văd înainte să plecați. Cînd vă reîntoarceți, doamnă Martin?

— Cînd mă reîntorc! De unde?

— Păi nu plecați mîine la Londra? întrebă George cu un aer mirat.

— Nici gînd. De unde ai mai scos-o și pe asta?

— L-am întîlnit pe domnu' Martin ieri în sat. Și mi-a spus că mîine dimineață plecați amîndoi la Londra. Nu știa pentru cît timp.

— E un caraghioslîc, răspunse Alix rîzînd. Ai înțeles greșit. De altfel, eu am oroare de Londra.

— A, făcu George, cu un aer binevoitor. Se vede că am înțeles eu greșit, totuși domnu' mi-a vorbit foarte limpede. Îmi pare bine că rămîneți aici. Nu-mi plac oamenii care tot vin și tot pleacă. Nici mie nu-mi place Londra. Sint prea multe mașini. Și cine are mașină nu mai poate sta locului. Așa a fost și cu domnul Ames, fostul proprietar al casei ăsteia. Pînă nu și-a luat mașină, a fost un om foarte așezat. Și mașina l-a costat atîta, că după ce-a avut accidentul acela, a trebuit să vîndă casa. Și doar băgase destui bani în ea. „N-o să vă scoateți banii”, i-am zis eu. Da el zicea întruna: „Două mii de lire, nu las o centimă mai ieftin”. Și a vîndut-o.

— Ba chiar a luat trei mii de lire, răspunse Alix zîmbînd.

— Două mii, repetă George. Toată lumea vorbea de suma pe care a cerut-o.

— Trei mii, stăruia Alix.

— Ei, dumneavoastră cucoanele nu vă pricepeți la cifre. N-o să-mi spuneți că domnul Ames a avut îndrăzneala să vă ceară trei mii.

— Nu mie, soțului meu.

— Prețul era două mii, fix, repetă George cu încăpăținare, aplecîndu-se iar asupra florilor.

Alix socoti că nu mai avea rost să discute, și se îndepărtă cu gîndul să culeagă niște flori pentru un buchet.

Cînd dădu să intre în casă, observă un mic obiect verde, agățat într-un boschet. Îl luă: era agenda de buzunar a soțului ei.

O deschise, amuzată, și o răsfoi. De la începutul căsniciei lor, constatase cît de meticulos și de metodic se dovedea Gerald. Era aproape maniac în ce privește orele de masă și își organiza îndeletnicirile zilnice cu o precizie de ceasornic.

Răsfoind carnețelul, zîmbi cînd dădu peste însemnarea din 14 mai: „Mă căsătoresc cu Alix la ora două treizeci”.

— Prostuț! murmură ea cu tandrețe, continuînd să răsfoiască.

Deodată se opri. **Miercuri 18 iunie** — deci, azi! Cu scrisul lui precis, Gerald notase: **orele douăzeci și unu**. Nimic altceva. Ce proiectase oare pentru această oră?

Alix se miră, apoi zîmbi gîndindu-se la romanele pe care le citise și în care o agendă găsită furniza tot felul de revelații senzaționale. Nume de femei... Dar în agenda lui Gerald nu se menționau decît întîlniri de afaceri și nici un nume de femeie.

Își strecură agenda în buzunar; nu se prea simțea în apele ei. Spusele lui Dick Windyford îi reveniră brusc în memorie și avea senzația că parcă se află lîngă ea: „Omul ăsta ți-e absolut străin. Nu știi nimic despre el.”

Era adevărat. Ce știa despre el? Gerald avea patruzeci de ani. Desigur că au mai existat femei în viața lui. Dar oare ea n-ar trebui să-i povestească soțului ei că telefonase Dick Windyford? Dacă i-ar fi povestit, el ar fi propus, fără îndoială, să-l invite. Și dacă ea ar fi refuzat, ar fi întrebato-o de ce. Să-i vorbească despre visurile care o chinuiau? Ar ride de ea. Aproape rușinîndu-se, Alix hotărî să nu-i spună nimic. Era primul secret pe care-l păs-

tra față de Gerald, și conștiința o mustra.

Cînd îl auzi pe Gerald revenind, alergă la bucătărie și se ocupă de oalele ei, ca să-și ascundă fisticălea.

Abia după cină, cînd ședea în salonul cu ferestrele deschise, Alix își aminti de agendă.

— Așa stropești tu florile! îl întrebă, aruncîndu-i agenda pe genunchi. Acum îți cunosc toate secretele.

— Mă declar nevinovat.

— Dar ce-i cu întîlnirea aceea de azi la nouă seara?

— Ah, asta! (O clipă păru descumpănit, apoi surise). Am un rendez-vous cu o fată drăguță, brună cu ochi albaștri, exact ca tine.

— Nu înțeleg, răspunse Alix cu falsă severitate.

— Mi-am notat să nu uit că trebuie să dezvolt niște filme și am nevoie de ajutorul tău.

Gerald Martin era un fotograf entuziast, și își lucra singur fotografiile într-o pivniță micuță, transformată în cameră obscură.

— Și treaba asta trebuie să aibă loc la ora nouă precis? întrebă Alix cu ușoară ironie.

— Draga mea, răspunse Gerald ușor înțepat, singura metodă de a face un lucru cum trebuie este să-i fixezi ora.

Alix își privi soțul care fuma în fotoliu, cu capul răsturnat pe spate. Subit, se simți năpădită de un val de teamă.

— Gerald, aș dori să cunosc mai multe despre tine.

— Dar, iubito, răspunse el cu un aer mirat, cunoști totul. Copilăria mea, viața mea în Africa de Sud, anii petrecuți în Canada care mi-au adus succesul financiar...

— Astea-s doar afacerile!

— Ah, văd unde bați... aventurile mele amoroase. Toate sînteți la fel. Nu mă interesează nici o femeie în afară de tine. Ești satisfăcută? o întrebă surîzîndu-i. Dar ce ți-a venit să pui asemenea întrebări în seara asta?

Alix se ridică și începu să se plimbe prin cameră.

— Nu știu. Întreaga zi am fost nervoasă.

— Ciudat, murmură Gerald, de parcă și-ar fi vorbit sie-și. Foarte ciudat.

— De ce?

— Tu, o femeie atît de calmă, de rezonabilă...

Alix se sili să zîmbească.

— Totul a mers azi de-a-ndoaselea. Pînă și bătrînul George și-a vîrît în cap ideea ridicolă că plecăm la Londra. Pretinde că tu i-ai spus.

— Unde l-ai văzut? întrebă Gerald sec.

— A venit să lucreze azi, în loc de vineri.

— Ramolit idiot!, strigă Gerald, spumegînd.

Alix îl privi surprinsă. Fața îi era convulsivă de minie. Niciodată încă nu-l văzuse atît de furios. Dar începea să-și redobîndească stăpînirea de sine.

— E un cretin bătrîn...

— Dar ce i-ai spus?

— Eu? Nimic. Ah, da... îmi amintesc, am făcut o glumă, am pretins că miine trebuie să mă duc la birou. Se vede că m-a luat în serios. Ai dezmîntit, desigur?

Părea să aștepte cu îngrijorare răspunsul ei.

— Desigur, dar face parte dintre oamenii

aceia carora cînd le intră o idee în cap, nu le-o mai poți scoate.

Îi povesti lui Gerald ce-i relatase bătrînul, cu privire la prețul casei.

Nu-i răspunse pe dată, dar după un răstimp o lămuri:

— Ames voia două mii de lire bani lichizi și restul sub forma unei ipotece. Probabil că de aici provine eroarea.

— Probabil, răspunse ea.

Alix privi ceasornicul și-i spuse malițioasă: — Gerald, trebuie să coborîm în pivniță. Am și întîrziat cinci minute.

— M-am răzgîndit, răspunse el cu răceală. În seara asta nu mai dezvolt.

Creierul unei femei e o mașinărie ciudată. Alix se duse la culcare liniștită.

Dar a doua zi dimineața, îngrijorarea o cuprinsese din nou. Dick Windyford nu mai chemase, avea însă impresia că se află tot timpul sub influența avertismentului său.

În dimineața de vineri, Alix ajunsese la concluzia că în viața lui Gerald exista o altă femeie, o aventură pe care încerca să i-o ascundă. Gelozia îi era stîrnită, prindea contur. Probabil că avusese o întîlnire cu această femeie miercuri seara, povestea cu dezvoltarea filmelor nu era decît o minciună. Pînă acum trei zile, ar fi putut jura că știe totul în legătură cu soțul ei. Acum i se părea un necunoscut. Și furia aceea împotriva bătrînului George, atît de incompatibil cu calmul obișnuit al lui Gerald, nu era menită să-i dea de gîndit?

După masă voi să se ducă în sat după cum-părături, dar spre surpriza ei Gerald se opuse cu strășnicie, insistînd să meargă el. Alix cedă, surprinsă. Apoi avu impresia că înțelege. Probabil că Gerald aflase de sosirea lui Dick Windyford, și era gelos. Gîndul o liniști și o încîntă.

Totuși, după plecarea soțului ei, Alix se lăsă pradă ispitei care o asalta de două zile. Strînindu-și împunsăturile conștiinței, urcă în camera lui Gerald. Pentru a face ordine, își repeta întruna.

Nu avea nici o îndoială că orice hîrtie compromițătoare fusese distrusă, dar uneori bărbaților li se întîmplă să mai păstreze cite ceva. Din vanitate sau din slăbiciune.

Cu obrajii împurpurați de rușine și cu răsufarea tăiată, scotoci printre hîrții, trase sertarele, exploră buzunarele. Două sertare refuzară să se deschidă — erau încuiate. Probabil că acolo păstra scrisorile acelei femei...

Coborî la parter și căută legătura de chei. Le încercă una cite una. Cea de-a treia deschise sertarul încuiat al biroului. Conținea un carnet de cecuri, un portofel ticșit de bancnote și, la fund, un pachet de scrisori legate cu o panglică.

Gițîind, deznodă panglica și un val de sînge îi năvăli în obraji. Refăcu în grabă pachetul și-l împinse la loc. Erau scrisorile ei, pe care i le trimisese înainte de căsătorie.

Se îndreptă apoi spre sertarul încuiat al și-fonierului. Cu mare greutate găsi o cheie care să se potrivească și aici. Sertarul nu conținea decît un teanc de tăieturi din presă, îngâlbe-

nite de vreme.

Alix aruncă o privire, din curiozitate, ca să vadă de ce le păstrase Gerald de atât amar de timp. Erau ziare americane, vechi de șapte ani, care relatau procesul celebrului escroc bigam Charles Lemaître. Acesta fusese suspectat că-și lichidase victimele. Se găsisese un schelet sub podeaua uneia dintre casele pe care le închiriasse el, și majoritatea femeilor cu care „se căsătorise”, dispăruseră fără urmă. Lemaître se apăraseră în fața judecătorilor cu multă dibăcie. A fost achitat de acuzația principală, adică de aceea de omor, și condamnat la închisoare pentru falsificarea testamentelor.

Alix își amintea foarte bine de interesul pe care-l suscitase cazul la acea vreme, și chiar de senzația pe care o provocase evadarea lui Lemaître, după trei ani de închisoare. Jurnalele îi consacraseră lungi articole și vorbiseră despre vraja pe care o exercita acesta asupra femeilor. Una dintre tăieturi reproducea și o fotografie a escrocului și Alix o studie îndelung: un om cu barbă și o figură inteligentă. Parcă-i amintea de cineva. Dar de cine? Brusc, i se lumină mintea: semăna cu Gerald. Ochii și sprâncenele... Poate că de asta păstrase fotografia... Citi articolul. Se spunea că acuzatul își notase în agenda de buzunar anumite date și că acestea corespundeau cu disparițiile victimelor. O martoră îl identificase pe prizonier după un semn la mîna stîngă...

Alix scăpă hîrțile din mînă și se clătina pe picioare. **Soțul ei avea o cicatrice la mîna stîngă.**

Camera se învîrtea cu ea. Nu mai încăpea nici o îndoială: Gerald Martin era Charles Lemaître. Mai mult decît evident.

Banii cu care cumpărase casa fuseseră doar cele două mii de lire ale ei și nimic mai mult. Visul care-o hăitua începea să capete sens. În subconștientul ei, se temuse de Gerald Martin și voise să scape de el. Și se întorsese spre Dick, să-i ceară ajutor. Desigur, ea va fi următoarea victimă a lui Lemaître. Și probabil curînd...

Își înăbuși un strigăt. **Miercuri la orele douăzeci și unu.** Pivnița unde era camera obscură, cu dalele ei de piatră atît de ușor de ridicat! Își mai îngropase o dată o victimă în pivniță. Totul fusese proiectat pentru miercuri seara. Dar ce nebulie să-și noteze asemenea lucruri! Ba nu, era logic. Gerald își nota cu grijă orice proiect; ori pentru el, un asasinat era o afacere ca oricare alta.

Dar cum de scăpase miercuri seara? Ce a salvat-o? Brusc își dădu seama: **bătrînul George.** Acum își explica explozia de furie a lui Gerald. Neîndoielnic, pregătise terenul, anunțîndu-l pe bătrîn de plecarea lîr iminentă la Londra. Și George, care venise pe neașteptate la ei să lucreze, îi răsturnase planurile. Ar fi fost prea riscant să se debaraseze de ea în aceeași seară, bătrînul George ar fi repetat discuția pe care o avusese cu Alix. Biata de ea se cutremură la gîndul că acea discuție ar fi putut să nu aibă loc.

Nu mai era nici o secundă de pierdut. Trebuia să fugă. Înghesui în grabă hîrțile la loc și închise sertarul șifonierului.

Deodată rămase locului, împietrită. Auzise poarta grădinii scîrîind. Soțul ei se întorsese. Alergă la fereastră și dădu perdeaua la o parte. Gerald înainta pe alee surîzînd, fredonînd. Ținea în mînă un obiect la vederea căruia îi îngheță singele în vine: o cazma nou-nouță.

Cînd intră în casă, o privi cu atenție și ei i se păru că deslușește o bănuială în ochii lui.

— Ce-i cu tine, Alix? Ești palidă, tremuri.

— Nu am decît o migrenă. Asta-i tot.

Gerald o rugă să se-ntîndă pe pat, și-i tamponă templele cu apă de colonie. Ca de obicei, se arătă prevenitor, devotat. Alix se simțea prînsă în capcană.

Nu o lăsă singură nici o clipă. O însoți pînă și la bucătărie. Alix se forță să mînce, să pară veselă și naturală. Știa, acum, că luptă pentru viața ei. Era singură cu omul acesta, departe de orice posibilitate de ajutor, la discreția lui. Nu-i rămăsese decît o singură șansă: să-i distrugă bănuielele, atît cît să se poată rezeși în hol și să telefoneze după ajutor. Unica speranță.

Și deodată îi veni o inspirație, care-i redresă oarecum curajul. Își recăpătă stăpînirea de sine, într-o măsură care o uimi și pe ea.

Prepară cafelele, uitînd însă, în zăpăceala ei, să pună zahăr, și le servi pe terasă.

— Știi, îi spuse Gerald la un moment dat, în seara asta o să dezvoltăm filmele alea.

Alix se simți străbătută de un fior, dar răspunse cu nonșalanță:

— N-ai putea să te descurci singur cu ele? Sint cam obosită.

— N-o să ia mult timp. Și după aceea îți promit că ai să te odihnești, îi răspunse el cu un surîs.

Alix tresări. Era timpul să intre în acțiune.

— Mă duc să-i dau un telefon măcelarului, spuse ea cu dezinvoltură, și revin imediat.

— Măcelarului? La ora asta?

— Prăvălia e închisă, bineînțeles. Dar am numărul lui de acasă. Miine e sîmbătă și vreau să-i cer să-mi trimită de dimineață niște cotele, înainte să-i golească lumea rafturile.

Intră în hol, închizînd ușa în urma ei.

„Nu închide ușa!” îl auzi pe Gerald strigînd.

— Nu vreau să intre fluturii de noapte în casă. Ce, ți-e teamă că-i fac curte măcelarului?

Ridică grăbită receptorul, ceru legătura cu hanul „Armele călătorului” și întrebă cu suflă-tul la gură:

— Domnul Windyford mai e la dumneavoastră? Dați-mi-l, vă rog, urgent la telefon.

Deodată simți că-i sare inima din loc. Ușa se deschisese și Gerald intrase în hol. Într-o clipă, Dick urma să vină la telefon. Să riște totul și să-l cheme în ajutor? Apoi, cum apăsa cu un deget nervos butonul care menținea sau întrerupea comunicația, un alt plan îi încolți în minte. Chiar în acel moment auzi vocea lui Dick în receptor.

— **Bună seara,** spuse ea, **aici e doamna Martin de la „Vila Filomela”.** Te rog să vii (ridică degetul de pe buton întrerupînd comunicația) miine dimineață cu șase cotele de vițel. (Apăsă din nou butonul). **E foarte important.**

(Ridică iar degetul). Mulțumesc domnule Hexworthy. Scuză-mă că te chem la ora asta pentru cotlete, dar e, într-adevăr (apăsă din nou butonul) **o chestiune de viață sau de moarte** (ridică degetul). Foarte bine, mâine dimineață (o nouă apăsare a degetului) **vino cit mai curînd posibil**.

Agăță receptorul în furcă și se întoarse spre soțul ei.

— Așa vorbești tu cu măcelarul?

— Așa vorbim noi, femeile.

Inima-i bătea să-i spargă pieptul, dar soțul ei nu bănuia nimic. Iar Dick Windyford, chiar dacă nu-i înțelesese mesajul, va veni cu certitudine.

Întră în salon și aprinse lumina. Gerald o urmă. Surizîndu-i, Alix se așeză pe locul ei obișnuit, și începu să coasă, iar Gerald pe scaunul din față. Nu era decît opt și douăzeci și cinci. Cu siguranță, Dick va sosi înainte de ora nouă.

— A fost cam amară cafeaua în seara asta, se plînsese Gerald. O amărăciune...

— E o marcă nouă. Dacă nu-ți place, n-am să-ți mai dau din ea.

— E opt și jumătate. Haide să coborîm în pivniță și să ne apucăm de lucru, propuse Gerald.

Alix scăpă broderia din mînă.

— O, nu atît de repede! Să așteptăm să se facă nouă.

— Nu, draguțo. Opt și jumătate, asta-i ora pe care mi-am fixat-o pentru azi. După aceea ai să te poți culca mai devreme.

— Prefer să aștept ora nouă.

— Știi prea bine că atunci cînd fixez o oră, nu-mi place să întîrzii un minut. Vino!

Alix îl privi și se simți năpădită de groază. Gerald își lepădase masca. Își frămînta mîinile, ochii îi ardeau, își umezea întruna buzele uscate. Nici măcar nu mai căuta să-și ascundă enervarea.

— Nu mai poate aștepta, își spuse Alix, e nebun.

Înaintă spre ea și îi puse o mînă pe umăr, forțînd-o să se ridice.

— Vino, sau te iau cu forța.

Vorbise pe un ton vesel, dar nu-și mai putea ascunde ferocitatea. Cu un efort suprem, Alix se eliberă din strînsoarea lui și se rezemă de perete. Era lipsită de orice apărare... înainta spre ea.

— Haide, vino.

— Nu... nu! Gerald, oprește-te... trebuie să-ți spun ceva... să-ți fac o destăinuire.

— Să-mi faci o destăinuire? întrebă el intrigat.

— Da.

Folosise fraza la întîmplare, dar se agăță de ea cu disperare, ca să-i rețină atenția.

— O aventură amoroasă? întrebă el plin de dispreț.

— Nu. Altceva. O... o crimă.

Îl atinsese la coarda sensibilă. Interesul i se aprinse în ochi și păru să-și recapete sîngele rece.

— Așază-te; îi spuse el cu calm.

Sub aparenta-i expresie liniștită, mintea lui Alix se zbătea cu intensitate. Trebuia să in-

venzeze ceva care să rețină atenția soțului ei pînă la sosirea lui Dick.

— Eu ți-am povestit că am lucrat cincisprezece ani ca stenodactilografă, începu ea cu calm. Ei bine, nu-i adevărat. La douăzeci și doi de ani, am întîlnit un bărbat în vîrstă care deținea o proprietate. S-a îndrăgostit de mine și ne-am căsătorit. (Se opri o clipă). L-am convins să facă o asigurare pe viață, în favoarea mea.

Soțul ei o asculta cu un interes crescînd.

— ...În timpul războiului, reluă Alix, am lucrat ca infirmieră într-un spital, unde mînuiam tot felul de droguri și otrăvuri.

Se întrerupse. Soțul ei devenise extrem de atent. Nu se poate ca un asasin să nu fie interesat de crima altuia. Alix aruncă o privire la ceasornic: nouă fără douăzeci.

— Există o otrăvă... un praf ușor, alb, din care o cantitate infinitesimală e suficientă ca să provoace moartea. Te pricepi la otrăvuri?

Îi pusese această întrebare cu multă îngrijorare.

— Nu, deloc.

Alix respiră ușurată.

— Dar poate că ai auzit de hyoscină. Un produs care nu lasă nici o urmă. La autopsie, orice medic nu ar putea diagnostica altceva decît un stop cardiac. Am furat o cantitate mică.

Se întrerupse, ca să amplifice efectul.

— Continuă! îi porunci Gerald.

— Nu. Nu pot, mi-e teamă, poate altădată.

— Continuă acum! Vreau să știu totul!

— Timp de o lună m-am arătat foarte devotată bătrînului meu soț. Toată lumea mă considera o soție ideală. Și într-o seară, cînd eram singuri, i-am strecurat puțin praf alb în cafea. L-am urmărit. Deodată a început să gi-

fiie și să se plîngă că se sufocă. Am deschis o fereastră. După aceea mi-a spus că nu se mai poate mișca. A murit ușor.

Alix surise. Era nouă fără un sfert.

— Și la cît s-a ridicat asigurarea? o întrebă Gerald.

— La două mii de lire. Dar am speculat la bursă și le-am pierdut. Pe urmă am întîlnit alt bărbat. Ne-am căsătorit în Sussex. Nu s-a lăsat convins să facă o asigurare pe viață, dar a făcut un testament în favoarea mea. Și lui, ca și primului meu soț, îi plăcea să-i prepar eu cafeaua.

Alix păru să surîdă aducerilor aminte, apoi adăugă cu simplitate:

— Știi că fac o cafea bună. Aveam mulți prieteni în satul în care locuiam, și am fost foarte compătimită pentru moartea soțului meu: un stop cardiac, într-o seară, după cină. Cred că medicul m-a bătut oarecum, dar nu a putut dovedi nimic. Cel de-al doilea soț mi-a lăsat vreo patru mii de lire. De astă dată n-am mai speculat la bursă. I-am investit. Și pe urmă, știi, te-am întîlnit pe tine...

Se întrerupse. Gerald, roșu la față, gîfîind, se îndreptă spre ea tremurînd.

— Cafeaua... Dumnezeu! Cafeaua...

Ea îl privi drept în față.

— Acum înțeleg de ce era atît de amară! Monstrule! Ai reînceput...

Era pe punctul de a sări la ea.

— M-ai otrăvit!

Alix se retrase spre sobă... Încă o secundă și s-ar fi năpustit pe ea.

— Da, îi răspunse ea. Și acum otrava lucrează în tine. Nu te mai poți ridica de pe scaun!... Gîfîi... Nu te mai poți mișca, ești paralizat!...

Ah, de, l-ar putea reține încă un minut! Se auzeau pași pe stradă, scîrîitul porții.

— Otrava și-a făcut efectul, **nu te mai poți mișca**, repetă ea.

Pe urmă fugi ca o nebună spre ușă și căzu, leșinată, în brațele lui Dick Windyford.

— Dumnezeu, Alix! Vedeți ce se întîmplă aici, se adresă el polițistului care-l însoțea.

O întinse pe Alix pe divan și o redășteptă din leșin.

— Micuța mea, murmură el, sărmană micuță, ce ți-a făcut?

Dick se înălță cînd polițistul se apropie.

— La prima vedere, nimic de semnalat, domnule. Dar domnul care e așezat în fotoliu, trebuie să fi trecut printr-un șoc puternic. Nu mai respiră. Am impresia că... e mort.

Vocea lui Alix îi făcu pe amîndoi să tresară — o voce de somnambulă... de nebynă.

— Da... a murit... sugestionat... de spaimă. Vorbea ca în vis, cu ochii închiși.

**Traducere de
ANTOANETA RALIAN**

CRIMĂ

ȘI FĂPTAȘ

de HELEN NIELSEN

Keith Briscoe nu fusese niciodată un om care să fi urît pe cineva. Avea o minte ageră, era disciplinat și punea multă râvnă în tot ceea ce întreprindea. Căci însușiri îi atrăseseră un remarcabil succes în cariera sa de reporter criminalist, în cei paisprezece ani de cînd se întorsese de peste ocean. Era întotdeauna mînat de un entuziasm vecin cu pasiunea, dar nu și de ură. Socotea ura drept un sentiment reprobabil care înjosește sufletul. Își dădea pe deplin seama de toate acestea, și, totuși, devenise conștient și de altceva: își ura soția. Cu cît își frămînta mintea mai mult, cu atît acest sentiment atît de străin de firea lui îi apărea mai limpede, mai izbitor.

Se ivise cazul incredîntat sergentului Gonzales: spargerea și crima. Violet Hammerman, în vîrstă de treizeci și opt de ani, locuia de mulți ani singură într-o garsonieră pe North Curson. Lucra ca secretară într-o fabrică, de luni pînă vineri, și juca bridge cu prietenii săi în fiecare sîmbătă seara. Fusese ucisă în noaptea de duminică spre luni după ora două, în patul său și avea un glonț în inima. Keith

fusese informat de crimă prin aparatul radio pe unde scurte, prin care primea informații de la revista unde lucra. Cînd apărură la fața locului, Gonzales cercetase deja, pînă în cele mai mici detalii.

— Poți să vezi și tu, spuse Gonzales. E o poveste simplă: nici o luptă, nici o încercare de atac și nici măcar lenjeria patului n-a fost deranjată. Vecinii au auzit împușcătura și țipătul ei. Probabil că nici n-a apucat să se trezească bine din somn.

Briscoe aruncă o privire spre sertarul biroului care era tras în afară pe jumătate. Un ciurap lung atîrna de marginea sertarului.

— Amprente digitale? întrebă el.

— Nimic. Uciagașul trebuie să fi purtat mănuși. A lăsat totuși două urme de picior.

Era numai o singură fereastră în micul dormitor situat la parterul casei. Fundația clădirii era însă înaltă și subsolul, la fel. Violet Hammerman se simțea deci în siguranță să doarmă cu fereastra deschisă și cu storul tras și încuiat, dar aceasta se dovedi a fi fost o greșeală. Storul a fost tăiat cu dibăcie de jos în sus, pe ambele laturi ale cadrului ferestrei, iar acum atîrna ca o cortină întărită.

— Ușă de intrare și ieșire!...

— Așa e, spuse Gonzales. Dar ieșirea a fost bruscă. Individul a sărit repede pe fereastră și a fugit, pînă la drumul carosabil pentru mașini. Iar urmele de picior au fost lăsate la soșire.

Casa era separată de drumul carosabil printr-o fișie de pămînt lată de abia o jumătate

de metru. Pământul era moale întrucît proprietarul plantase acolo chiar cu o zi înainte cîteva petunii, astfel că urmele de picior se vedeau foarte clar.

— Urmele nu par prea adînci, spuse Keith.

— Nu sînt. Urmele tocurilor nu se vîd. Toţi, cu cîteva minute înainte de a veni tu, am văzut că sînt urme ale unor pantofi cu talpă de cauciuc. Va trebui să stabilim gradul de îmbibare cu apă al pămîntului pentru a ne face o idee despre greutatea sub care s-au imprimat. Presupun că este vorba despre un individ foarte tînăr, înalt şi slab. Am găsit şi o poşetă de fetru negru pe drumul carosabil, lîngă bordură. Locatarii au recunoscut-o că a aparţinut defunctei. Nu erau bani în ea, afară de ceva mărunţiş. Dar iată ce am găsit pe birou.

Gonzales avea în mînă o foaie de hîrtie albastră, pe care i-o dădu lui Briscoe.

— Vineri a fost ziua de plată a salariului. Mi-a spus proprietarul care aştepta întotdeauna să i se achite chiria. Violet Hammerman a primit un cec de 61,56 dolari pe care nu l-a putut încasa în ziua respectivă fiindcă lucrase pînă tîrziu. L-a încasat abia sîmbătă şi, după cum rezultă din nişte însemnări pe care le-am găsit, a cheltuit 14,82 dolari pe nişte lucruri de mîncare. Deci, dacă scădem aceşti 14,82 dolari din suma încasată de 61,56 dolari, mai rămîn 46,74 dolari. Presupunînd că a mai făcut nişte cheltuieli mărunte, înseamnă că ucigaşul s-a ales doar cu 40 sau cel mult 45 dolari.

— O crimă oribilă pentru nimica toată! exclamă Keith.

— Într-adevăr, o crimă ieftină şi un criminal diletant.

Gonzales se opri o clipă pentru a cerceta încă o dată foaia de hîrtie albastră pe care i-o înmînase lui Briscoe. Dar pe foaie văzu o pată de sînge.

— Ce-ai paţit? Te-ai taiat la mînă cînd ai umblat la storul acela. Du-te repede în baie şi te spală!

— Lasă că mă spăl acasă.

— Ba, du-te chiar acum! Storul e ruginit şi poţi căpăta o infecţie urîtă.

— O crimă ieftină şi un criminal diletant, dar care purta mînuşi, pantofi cu talpă de cauciuc şi era înarmat, spuse Briscoe.

— Da, un revolver cu care a tras prea curînd. Asta e părerea mea, Briscoe. Există un specific al crimelor, o caracteristică, în fine, ceva care ne face să ştim dacă e vorba de un criminal, sau de un simplu făptaş neajutorat, mîncat doar de o pornire, de o înclinaţie spre crimă. Un criminal de profesie n-ar risca pentru nişte bieţi patruzeci de dolari şi nici n-ar sări în goană pe fereastră la primul tipăt al victimei nemişcate în pat. Dar nu te şterge pe acel mic prosop roşu! Pe un prosop roşu, nu poţi vedea dacă mai singerezi.

Briscoe puse prosopul la loc. Era un prosop cu aspect urît, de un roşu izbitor şi cu un căţeluş de rasă franceză brodat în negru. I se păru cu totul nelalocul lui în modesta cameră de baie a Violetei Hammerman. Poate că ar fi fost mai potrivit pentru Elaine, sotia lui. Se

gîndi la ea şi închise robinetul brusc, cu putere, minios. Munca îl pasiona mult, se bucura să fie alături de Gonzales, dar avea şi el necazurile lui personale.

Curtea nu intrase încă, iar Faye stătea la masa ei de procuror. Se schimbaseră mult în decurs de patru ani. Arăta mai tînără, dar mai sigură pe sine. Cînd dădu cu ochii de el, o umbră abia perceptibilă îi străbătu ochii şi imediat îi zîmbi.

Keith se îndreptă spre masa ei.

— Poate că te deranjez.

— Ce face Elaine? se interesă Faye.

Această întrebare era inevitabilă. Elaine fusese ca un cuţit care tăia firul vieţii lor ferice. Dar rănile vechi se vindecă.

— Trebuie să intre curtea, spuse Briscoe. Te rog să reconsideri lucrurile. Dacă iei băieţii în Est, n-am să-i mai pot vedea niciodată.

— Nu-i adevărat! Te vor vizita în vacanţe.

— În vacanţe! Adică doar cîteva săptămîni pe an. Ar fi cu totul altceva dacă ne-am vedea la fiecare sfîrşit de săptămîna.

— Dar ai avut timp în decursul celor patru ani, să-i vezi în fiecare săptămîna. De cîte ori i-ai văzut?

— De cîte ori am putut. Ştii doar ce slujbă am.

Faye nu răspunse, dar Keith citi tristeţea de pe faţa ei. Era singură, crescînd doi băieţi şi doar cu o pensie alimentară din partea lui. Acum voia să ducă băieţii la şcoală în Est. Dar Briscoe cunoştea motivul adevărat. Avea acolo mulţi prieteni care să şteargă amintirile trecutului.

— Am să mă împotrivesc, Faye, pe cît voi putea, la fiecare pas.

ra aproape opt seara cînd Keith a ajuns acasă. Se opri în pragul dormitorului lui Elaine şi o aşteptă pînă cînd ieşi din baie. Purta o rochie dintr-un material franţuzesc foarte fin. O rochie foarte scumpă, aprecie el.

— Vai, nu te-am auzit intrînd, exclamă ea.

— Pleci undeva?

— E ziua de naştere a Thelmei.

— După cîte ştiu, ziua ei de naştere a fost săptămîna trecută. Remarca lui o descumpănă, o făcu să schimbe vorba.

— Vrei să mînînci ceva?

— Credeam că ai putea rămîne măcar o seară acasă.

— În apartamentul ăsta nenorocit, singură în întuneric...

— Apartamentul ăsta nenorocit — o întreprinsese Keith — mă costă 175 de dolari pe lună. Şi dacă mai punem la socoteală şi alte cheltuieli, e lesne de înţeles că trebuie să muncesc mult. Altfel n-ai putea arăta atît de elegantă. Dar, în orice caz, ţin să am băieţii cu mine.

— Ba pe Faye o doreşti. De ce nu recunoşti? Nu se poate şi eu şi ea.

— Vreau să divorţăm, spuse Keith.

Şi atunci Elaine trînti uşa tare şi ieşi.

— Du-te dracului!

În noaptea aceea Keith se mută în alt aparta-

ment. Nu putu să lucreze nimic. Mai era o săptămână până când o va revedea pe Faye. Pe Faye o dorea. Pe Faye, copiii și tot ce îndepărtase de el. Elaine era un vis urît. Se lăsase prins într-o furtună care acum se terminase. Și va încerca să-și regăsească propriul său drum.

Duminică, la o jumătate de oră după miezul nopții, aparatul de radio pe unde scurte îl trezi din nou. Dorothy McGannon era o tinăra de aproape treizeci de ani și își păstrase o față zîmbitoare chiar și după moarte. Trebuie să fi zîmbit mult în viața ei. S-ar fi crezut că doarme într-un vis fericit, dacă n-ar fi fost singele care se prelingea pe cuvertură. Când a venit Keith, sergentul Gonzales era singur lângă moartă. Era un mic apartament la etaj, compus din cameră de zi, bucatărie și dormitor.

— Crezi că e același care a ucis-o și pe Violet Hammerman? întrebă Keith.

Storul tăiat și moartea pe loc îi erau cunoscute lui Gonzales, care obișnuia să construiască modele de crimă specifice fiecărui gen de criminal.

— Hammerman avea un glonț de calibrul 0,45. Vom vedea ce fel de glonț a fost aici și după aceea îți voi da un răspuns definitiv. Din nefericire, nu se văd de data asta urme de picior. Împușcătura a fost auzită, dar nu și țipătul ei.

— Și criminalul a căpătat ceea ce a vrut? întrebă Keith.

Merseră în bucatărie. Deasupra cuvetei stătea răsturnată ca și când ar fi fost deschisă în grabă, o zaharniță goală.

— Ce-ți spune asta? întrebă Gonzales.

— Probabil că Dorothy McGannon își ținea banii în zaharniță.

— Exact, spuse Gonzales.

— Trebuie să fi fost un prieten al ei, spuse Gonzales. În orice caz, cineva care mai fusese prin apartament și știa unde își ținea ea banii.

— Nici un prieten. Mi-a spus categoric proprietarul. Era nemăritată și trăia singură ca și Violet Hammerman. Două crime în care victimele au fost femei care trăiau singure, amindouă au fost ucise duminica noaptea, după ce vineri își încasaseră salariul. Pot pune prinsoare că și glonțul e de calibrul 0,45.

— Dar și-a cumpărat ceva lucruri de mincare? După câte îmi amintesc, Hammerman așa a făcut.

— Hammerman își cumpăra lucrurile din târg. Lui Dorothy McGannon i se trimiteau de la magazin printr-un tinăr înalt și slab. În orice caz, nu pot accepta ca în fiecare săptămână să aibă loc o crimă, protestă Gonzales.

Faye tocmai ieșea de la curte. Keith o opri pe scări și-i puse sub ochi ultimul număr al revistei, cu relatări despre noua crimă.

— Să mergem să bem ceva! propuse Keith. După câteva ezitări, Faye acceptă. O duse la un bar din apropiere, unde obiș-

nuiau să meargă în zilele fericite ale tinereții.

— Lucrez mult și încerc să scriu acel roman despre care ți-am vorbit.

— Și ce zice Elaine de asta?, întrebă Faye.

— Elaine și cu mine nu mai locuim împreună. M-am mutat săptămîna trecută.

— Îmi pare rău, Keith.

— Mie nu. Trebuia să se întâmple asta de multă vreme. Nu voia să o supere împingînd lucrurile prea departe. Dar îi spusese ceea ce era mai important. Și ea avea să reflecteze pînă săptămîna următoare. Se vor vedea atunci din nou.

Băură împreună la un bar. N-a mai spus nimic altceva. Nu voia să o supere împingînd lucrurile prea departe. Dar îi spusese ceea ce era mai important. Și ea avea să reflecteze pînă săptămîna următoare. Se vor vedea atunci din nou.

Înainte de a ajunge acasă, îi trecu prin minte că se face de rîs încercînd să revină la Faye, fără să știe cum va putea scăpa de Elaine. Acasă se puse pe lucru. Noul caz îl pasiona. Ce fel de criminal a putut opera în acel chip? Acum înțelese ce voia să spună Gonzales despre tipurile specifice de crime și

de criminali. Evident, ucigașul fusese în apartamentul lui Dorothy McGannon înaintea crimei. Foarte puțină lume își ține banii într-o zăharniță. Elaine îi ține împrăștiați în toată casa. Telefonează la magazin, mărfurile îi sînt trimise acasă și le plătește cînd crede de cuviință. Cumpără orice fleacuri de care nu are nevoie.

Criminalul și-a studiat posibilitățile. Găsea întotdeauna tot felul de căi care să-i justifice prezența și putea vinde orice lucruri indiferent dacă o femeie avea nevoie de ele, sau nu.

A doua zi, Keith se duse la Gonzales.

— E posibil ca Dorothy McGannon să fi făcut cumpărături. Chiar lucruri inutile.

— Îi spuse toate cele la care reflectase cu o zi înainte. Meraseră împreună în bucătărie și scotociră prin dulapul din perete: tot felul de obiecte, de la tirbușoane pînă la bătaoare de ouă, dar nici unul cu aspect nou.

— Uneori vinzătorii ambulanți vînd articole cosmetice.

Se duse în camera de baie, unde găsi un prosop mic. Era verde cenușiu, cu un ciine negru de rasă franceză, brodat în partea de jos.

— Ce zici de asta? Îl întrebă pe Gonzales.

Acesta își reaminti de prosopul asemănător de la Violet Hammerman. Reținea că îi spusese că nu e bine să-și șteargă mina singurînd de un prosop roșu. Făcură o cercetare la ambele adrese și se informară de la locatari. În ambele locuri li se spuse că în simbăta care a precedat crima, un tînăr cu un coș în mînă trecuse pe la toate apartamentele fără să se oprească. S-a oprit numai la Hammerman și la McGannon. O locatară vecină cu garsoniera unde locuise Hammerman preciza:

— Vindea prosoape de acestea. Am cumpărat două fiindcă mi-au plăcut și fiindcă erau ieftine. Dar nu era prea dornic să le vîndă. A trebuit să-l opresc eu.

— Deci criminalul nu intra orbește în clădiri. Își alegea victimele dinainte. În toate celelalte apartamente din ambele imobile locuiau două sau mai multe persoane, remarcă Briscoe.

Se despărțiră. Keith se opri la un magazin universal din centru, unde văzu expuse la un raion prosoape de diferite culori cu același cățeluș cîrlionțat brodat în partea de jos.

Seara se duse să o vadă pe Elaine. Încă mai avea cheia și putu să intre. Întrevederea fu scurtă.

— Credeam că nu te mai întorci, spuse ea.

— Nici nu mă mai întorc. Am venit doar ca să discutăm.

— Să discutăm? Dar despre ce oare?

— Despre divorț.

— Păi, am mai discutat și săptămîna trecută. Te privește. Eu nu te-am gonit, tu ai plecat. Așa că încearcă să obții divorțul și vezi cît te va costa, spuse Elaine.

Uitîndu-se spre fereastră, Keith zise:

— Și nu mai lăsa storul așa! E periculos. Ar

trebui să-l încui. Două femei au fost ucise. Nu citești ziarele? spuse Keith.

— N-ai să mă sperii cu fleacuri de-astea! Ce sînt eu pentru tine? Am înlocuit-o doar pe cealaltă cît ai pofțit. Dar ți-am mai spus că nu se poate să mă ai și pe mine și pe ea.

După două zile, Gonzales îl chemă pe Keith la biroul său. Primise un telefon de la o femeie. Nettie Swanson era o femeie între două vîrste, locuia singură și reclama că un vagabond tot da tîrcoale casei. Supraveghea în special fereastra dormitorului.

— Nu pot suferi vagabonzii. Nu știu nicio dată ce gînduri au. De aceea m-am adresat poliției.

— Îi puteți descrie?

— Da, un tînăr înalt și slab. Ar putea fi și mai înalt, dacă n-ar fi adus de spate.

Gonzales îi atrase atenția că vagabondul poate apărea în orice simbătă la ușa ei cu un coș cu diferite lucruri de vînzare. Îi ceru permisiunea ca un polițist să-i supravegheze locuința pentru a-l prinde pe individ asupra faptului.

— Nu e nevoie. Am carabina mea cu care vinam șerpi în Oklahoma, cînd eram tînără.

— Dar nu e simplu vagabond, protestă Gonzales. Cred că este omul care a mai ucis două femei.

— Bine! În cazul ăsta, am să las totul pe seama dumneavoastră, conchise femeia.

Simbătă, Keith stătea cu Gonzales într-o mașină închisă, peste drum de casa unde locuia Nettie Swanson. Era o casă cu etaj, vechi, mărginită de o parte de o clădire nouă cu etaj, iar de cealaltă parte, de un gard viu neîngrijit, care separa marginea întregului ansamblu de un gang îngust. Gardul era înalt de cel puțin un metru și jumătate și ieșirea gangului se putea vedea din mașină. Se putea vedea,

de asemenea, și intrarea în clădire. Era ora unsprezece și un om al lui Gonzales aștepta de la ora nouă.

— Mă duc să-mi cumpăr niște țigări, spuse la un moment dat Keith.

Pe aceeași parte a străzii ca și clădirea pe care o supravegheau se afla o farmacie unde, pe lângă medicamente, se vindeau și țigări și alte lucruri. Keith traversă și merse spre ușa din față a casei. Ușa era deschisă și holul de la intrare era gol. Cumpără țigările și se înapoie. Văzu o mașină veche, cenușie, parcată la vreo 7-8 metri îndărătul străzii. Gonzales sări din mașină și se îndreptă în goană spre ușa din față a clădirii. Nu-l văzu pe Keith. Keith merse direct la mașina parcată. Era un vechi Chevy cu număr de înregistrare KUJ-770. Ușa mașinii nu era încuiată. Când o deschise găsi pe jos un prosop albastru cu un câțel cirilionțat, brodat în partea de jos. Era murdar, fiindcă se călcasese pe el. Găsi și permisul de circulație pe numele de George Kowalik, 1376 1/4 W 3rd Street.

Keith avea acum în mână toate datele problemei. Gonzales nu putuse vedea mașina de la marginea gardului viu. Deci, Keith porni și el spre clădire, unde se afla Gonzales. În clipa aceea, se auzi însă împușcătura. Trebuie să fi fost o împușcătură din interiorul clădirii, dar nu putea fi sigur, fiindcă totul se petrecuse foarte repede. Merse mai departe și dintr-o dată văzu apărînd prin gardul viu chipul unui tânăr blond, o față contorsionată de spaimă și apoi un corp lung încovoiat. Tânărul deschise ușa mașinii smucind-o și înainte ca Briscoe să-și dea seama ce avea de făcut demară. Keith porni și el. Un stop îl ținu pe loc. Dintr-o mașină alăturată auzi vocea lui Gonzales:

— Ai văzut mașina? I-ai luat numărul?

Gonzales era înfuriat pe bună dreptate. Un ucigaș care săvîrșise două crime îi scăpase printre degete.

— Nebuna aia de femeie, cu pușca ei de vînat șerpi! adăugă el.

— Ea a tras? întrebă Keith.

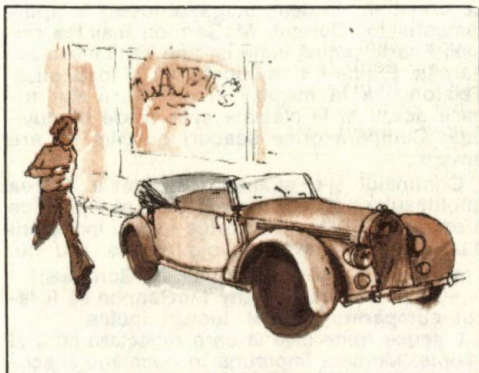
— Nu, dar avea pușca în mînă cînd i-a deschis ușa. Clacy, omul meu, nu a putut-o opri, iar individul a ieșit pe ușa din dos. Dar Clacy a tras totuși. Deci ai putut observa numărul mașinii?

Gonzales îi apărea acum lui Keith cu față plină de sudoare. Un polițist, un prieten, un bărbat aflat în încurcătură. Iar Keith avea toate datele înscrise pe foaia luată din mașină. Și nu ezită.

— Nu, n-am aflat nimic. N-am avut timp.

Care poate spune în ce moment se iau hotărîrile? Cînd Briscoe i-a răspuns lui Gonzales așa cum i-a răspuns, și-a dat seama că de mult plănuia ceva. Nu ajunsese însă pînă atunci la o decizie.

Era un criminal, George Kowalik, care ucisese exact după tiparul ticluit de Gonzales, a pîndit apartamentul unde locuia o femeie singură, a fixat locul unde se afla fereastra dor-

mitorului, a așteptat pînă sîmbătă cînd era foarte probabil să o gasească acasă și a pornit în expediția lui sub pretextul de a vinde prosoape drăguțe. A venit, a furat, a ucis.

După ce s-a despărțit de Gonzales, a avut timp să reflecteze mai adînc la toate acestea. În apartamentul lui, stînd în liniște, își puse ordine în idei. Trebuia să fie alături de Faye și de copii. Nu era corect să o lase pe ea să trăiască singură, sau să caute în altă parte dragostea pe care i-o putea dăruie el și cu atît mai puțin corect era să-și lase copiii fără tată. Știa ce-l aștepta pe George Kowalik. Gonzales avea o întreagă organizație la dispoziția lui și mașina urma să fie găsită în cîteva zile sau cîteva săptămîni. Acest lucru era inevitabil. Iar sîmbătă era ziua cînd trebuia să aibă loc crima.

Sîmbătă seara, îndată ce se întunecă, Briscoe porni în expediție. Locuința lui Kowalik nu era ușor de găsit în întuneric; de altfel, n-ar fi fost ușor nici la lumina zilei. Departe, îndărătul mai multor clădiri, găsi numărul casei lui Kowalik. Clădirea era în întuneric și storurile trase. O singură fereastră era deschisă. Ușa din spate avea un lacăt vechi pe care orice șperaclu îl putea deschide. Se hotărî să mai aștepte. Kowalik fusese desigur lovit în încercarea sa de a se strecura. Asta era bine. Keith nu era pregătit însă pentru el. Voia numai să știe cum îl poate găsi la momentul potrivit. Se îndreptă spre stradă prin labirintul de clădiri. Ajunsese aproape de trotuar, cînd o voce din întuneric îl făcu să se oprească:

— Căutați pe cineva, domnule? se auzi o voce de om bătrîn.

— Poate că am greșit adresa, răspunse Keith.

— Dar ce adresă căutați?

— Vreau să închiriez o locuință. Un prieten mi-a spus că e un apartament liber aici.

— Nu e nimic de închiriat.

— Un apartament cu storurile trase, spuse Keith.

— Acea locuință e închiriată. Locatarul lucrează noaptea.

Keith porni spre casă. Era satisfăcut. Dar bătrînul continua să-l privească bănuitor.

Mai rămânea un singur lucru de făcut înainte de a se întoarce la Kowalik. Dimineața, aproape de ora-prânzului, Keith telefonă lui Elaine. Îi spuse că trebuie să o vadă, dar că e foarte ocupat și nu va putea ajunge înainte de miezul nopții. Ea protestă. Se ducea la o reuniune la Thelma.

— O altă aniversare? întrebă Keith. Ea continuă să protesteze, dar în cele din urmă se lăsa înduplecată. Va fi acasă la miezul nopții.

La ora fixată, el privi apartamentul din stradă. Luminile erau aprinse.

După douăzeci de minute, Keith intră în apartamentul lui Kowalik prin ușa din spate. Apartamentul era în întuneric. O rază de lumină a lunii pătrundea prin storul ferestrei și făcea să se vadă un corp lung sub cearșaf. Cu revolverul în mână, se apropie de pat îndreptând lumina lanternei spre Kowalik. Acesta nu se clinti. Ochii îi erau închiși, iar respirația grea. Un braț atârna în afara cearșafului.

Era mai bine decât se așteptase. Mișcă lumina lanternei în jos, cu grijă de a nu fi observat din afară. Și găsi tot ce-i trebuia: revolverul de calibrul 0,45 al lui Kowalik, într-un sertar al biroului, pantofii cu talpă de cauciuc, o pereche de mănuși și un coș cu prosoape franțuzești.

În baie, găsi cuțitul de buzunar și câteva benzi de pânză pătate de sânge, care atârnavă în voie. Părăsi locuința, înclinând usa din spate.

După o jumătate de oră, Keith se cățără pe fereastra dormitorului. Elaine, ca de obicei, dormea la ora aceea. Keith intră în baie. Avea nevoie de semnătura lui Kowalik: prosopul roz, franțuzesc, pe care îl lăsa între rufe. Mai găsi prin casă două geți aruncate la întâmplare. Luă banii din ele, iar pe cea mai mică o îndesă în buzunar. Apoi se îndreptă spre pat și se aplecă spre Elaine.

— A, tu ești, exclamă ea.

Dar se opri repede, văzând revolverul în mîna lui. În clipa aceea Keith trase.

Din nou în fața lui, se simțea în siguranță. Elaine era moartă și acest lucru nu va putea fi pus de nimeni pe seama lui. La ora aceea vecinii n-au auzit împușcătura. Geanta cea mică o aruncă în fața garajului, prosopu:

roz era în baie, iar gioantele din corpul lui Elaine erau identice cu cele folosite la celelalte două crime. Și când Kowalik va fi prins, nici nu-și va putea măcar reaminti dacă a ucis-o pe Elaine sau nu. Nu mai rămânea decât să ducă revolverul, mănușile, pantofii și banii în apartamentul lui Kowalik. După aceea urma inevitabilul.

Și inevitabilul fu sergentul Gonzales.

— Deci ai primit comunicarea mea, îi spuse Gonzales.

Keith rămase mut. Nu-și putea închipui cum a găsit Gonzales atât de repede locul unde se afla Kowalik.

— Am lăsat vorbă să te cheme, chiar în clipa când plecam. Ar fi fost păcat să pierzi finalul. Îl avem în mînă, Briscoe! Din nou ne-a ajutat norocul. Proprietarul casei a devenit bănuitor fiindcă în noaptea trecută și astăzi noaptea un individ a tot dat țirocoale casei. A chemat deci poliția. Băieții n-au găsit nici un vagabond, dar în garaj au găsit ceva și mai interesant...

— ... o mașină veche — continuă Gonzales — după care am umblat toată ziua. Locul din față era plin de sânge.

I-a ajutat să găsească revolverul, mănușile și pantofii cu tălpi de cauciuc.

Apoi mîntea lui Keith încetă de a merge mai departe. Îl asculta doar pe Gonzales.

— Sânge? repetă el.

Sânge ca pe fișia de pînză ruptă din baie, sânge ca acela care îmbiba așternutul lui Elaine și începuse să păteze mîinile lui Keith.

— Da, sânge, confirmă Gonzales. Clancy a tras mai bine decât ne așteptam. Criminalul nu se va mai cățara pe ferestre, nici în noaptea asta, nici în alte nopți. Se drogase bine și nici măcar nu știe că l-am găsit.

Dar nu era sânge pe mîinile lui Keith. Avea însă în mînă un revolver. Și când nu mai putu răbda să-l țină, i-l înmînă lui Gonzales. El va pricepe totul. O crimă construită după tiparul elaborat de el. Elaine avusese cîndva dreptate: avea o slăbiciune, o pornire. Și un astfel de om nu trebuie să se joace cu armele.

**În românește de
NICOLAE PROTOPODESCU**

unor nori sumbri, apăsători. Își spuse: „Sînt tare nerod că răspund la invitația bătrînei, pe o zi așa păcătoasă. Dacă mai crește nivelul rîului, o să am de furcă la întoarcere, trecînd peste podul cel vechi, și o să fiu silit să fac un ocol de cîțiva kilometri“. Iar pe masa din biroul lui de jurist îl aștepta un teanc de dosare de rezolvat. Precis că epava aia avea să-i irosească toată după amiaza cu o groază de fleacuri.

Totuși, își pledă singur, trebuia să o viziteze. Acum nu mai avea nici o putere pentru a întreprinde vreă acțiune legală împotriva lui, bineînțeles — în ciuda faptului că pusese mîna pe băietanul ăla proaspăt ieșit din facultatea de drept, Sam Cowdry. Mare școală nu putea

CEAI

DE PLANTE

de ROBERT S. ALDRICH

Herbert Jenkins bodogăni, în timp ce mașina urca din greu pe drumul povirnit pe care ploaia lentă îl umpluse de băltoace, către creasta colinei Hermitage. Furtuna se domolise puțin, dar soarele era încă înfășurat în giulgiul

să-i facă avocatul. Nu, n-avea nici cel mai mic motiv să fie îngrijorat, dacă te gîndeai la tribunale. Dar un proces sîcitor l-ar fi costat timp și i-ar fi adus o publicitate nedorită. Cel mai sănătos lucru ar fi să încerce să o îmbuneze. Cine știe, poate, poate, oferindu-i încă vreo cîteva acțiuni preferențiale.

Esther Bowen era văduva lui Paul Bowen, un inventator amator și total autodidact, care se intitula chimist.

Bowen suferise numai eșecuri mai toată viața. Și pe urmă, cînd trecuse de șazececi de ani, dăduse o mică lovitură, cu o formulă de băutură răcoritoare. O îmbuteliase ca să-o vîndă doar prin regiune și căpătase popularitate.

Firma Brite-Joos devenise o mână cerească — cel puțin pentru o bucată de vreme. Apoi Bowen își supralicitase creditul și, cuprins de frenezie, își extinsese afacerile în mod nechipzuit.

Banca refuzase să-i prelungească scadența împrumuturilor și-l amenințase cu anularea contului deschis. Creditorii începuseră să-l sîcîie zilnic și în același timp concurența îl strîngea cu ușa, reducîndu-i vînzările. Greșelile se țineau lant, pînă cînd singura cale de ieșire din impas păru declararea falimentului.

În momentul acela intrase în scenă Herbert Jenkins. Cîntărind grijuliu situația lui Bowen, își țesuse planurile la fel de temeinic ca de obicei. Înainte de a-i sufla măcar o vorbă lui Bowen, luase legătura cu firma Nort-East Beverages, punînd la cale un tîrg pentru ca să poată prelua Brite-Joos. Fusese constrîns să mintă puțin, pretinzînd că reprezintă parțial interesele firmei, deși la vremea aceea nu deținea nici măcar o singură acțiune. Apoi, avînd în precarul lui portofoliu o simpă înțelegere provizorie, îl abordase pe Bowen cu o ofertă concretă.

„Ai două variante posibile” — îi sugerase bietului om hărțuit, după ce analizase cu amănunțime situația lui financiară.

„Ori soliciți declararea în stare de faliment, ori izbutești să vinzi firma la suma pe care o poți obține acum”. Pe urmă îi schițase precis planul. Vrea să plătească el personal majorității creditorilor, în schimb cedării controlului asupra stocului principal de acțiuni. Bowen urma să păstreze doar o parte minimă. Îi aruncase ca momeală titlul lipsit de sens, „președintele comitetului directorial” ca să mai pânseze vanitatea rînită a bătrînului. Mai chicotea pe înfundate de cîte ori se gîdea la propunerea aceea. Se străduise îndelung pînă ce îl convinsese, Bowen se ținuse tare un timp. Jenkins mai strînsese șurubul. Făcuse aluzii, fără a pronunța cuvîntul, la prezența unui grup de creditori în spatele lui, la eventualitatea ca — dacă Bowen nu ceda — aceștia să-l oblige să tragă obloanele.

Jenkins își amintea cu plăcere momentul cînd, cu ochii lui lăcrămoși umeziți de plîns, Bowen luase un toc în mină și-și zîmgarise numele în josul foii care consemna angajamentul final rîvnit de jurist. Degetele reumatice abia împinseseră tocul, parcă cu mare

efort, pentru a încheia semnătura prin care renunța la afacerea aceea, spulberînd ultimele speranțe ale vieții sale. Semnătura aceea infantilă împlinea visul de luni de zile al iscoditorului avocat.

De îndată ce firma fusese trecută pe numele lui, schimbase placa. Vînduse totul firmei North-East Beverages asigurîndu-și un profit destul de gras, după ce își achitase împrumuturile făcute la bancă pentru a-i satisface pe creditori. Toată manevra dovedise doar cîte poți obține cînd cunoști bine firea omenească. Majoritatea oamenilor sînt niște proști. Îi poți învîrți pe degete, dacă știi cum să-i iei.

Bine, bătrîna doamnă — își urmă șirul gîndurilor, răsucind atent volanul — e un simplu detaliu. Fără îndoială, își mai jelește și acum soțul dispărut. La cîteva zile după ce Jenkins încheiase operațiunile, Bowen fusese găsit, în mașină, în interiorul garajului său, cu motorul lăsat deschis și cu crăpăturile ușii astupate cu zdrențe. Biletul de adio, lăsat lîngă cadavrul lui, nu pomenea nimic de Jenkins. Erau doar cîteva rînduri, așternute cu scrisul acela infantil, chinuit, în care constata că fusese un ratat total și își exprima speranța că soția îl va ierta fiindcă și-a luat viața.

Sinuciderea stîrnise mare vîlvă în oraș. Pentru Jenkins însemna o ușurare. Îl scutea de o seamă de necazuri. După cum se așteptase, Bowen se răzgîndise — prea tîrziu. Nici vorbă, începuse să regrete că semnase acordul final. Ar fi fost cît se poate de neplăcut dacă văduva lui ar fi intentat un proces. Rolul jucat de Jenkins în tranzacția cu concernul „Northeast” le-ar fi dat apă la moară dușmanilor săi, ba chiar ar fi putut să fie amenințat cu excluderea din barou. Ei, oricum, bine că acum totul se încheiase.

Bătrîna nu știa nimic despre afacerea aceea. Își închipuia probabil singură că soțul ei fusese tras pe sfoară, dar n-avea cum să dovedească nimic. Da, discutase cu Sam Cowdry. Ei și — avea să o perie puțin, poate să-i și ofere cîteva acțiuni suplimentare din stocul păstrat de el, deși îl durea ipoteza de a fi atît de generos. Văzînd și făcînd. Fiecare pas la vremea lui, fără grabă.

Bătrîna casă cu două nivele, construită în stil victorian, părea ciucită pe colină, pierdută

în ploaie. Jenkins opri mașina, își ridică gulerul impermeabilului și urcă treptele din fața intrării. Apăsă energic pe butonul soneriei.

Doamna Bowen — o femeie zveltă, cu părul alb, puțin adusă de spate — apărui numaidecât în prag.

— A, domnul Jenkins — exclamă ea — ce draguț din partea dumitale că ai venit pe furtună. Te rog să poștești în living.

În căminul încăperii ardea un foc bun. Ușa glisandă care dădea în sufragerie era închisă. Ferestrele erau acoperite cu perdele grele, de parcă ar fi trebuit să țină la distanță lumina solară inexistentă. Lămpi cu lucrătură fină, cumpărate de la Tiffany, răspindeau bălți de lumină galbuie peste covorul cindva bogat colorat.

— Ei, doamnă Bowen, cum vă mai lăudați? — întrebă musafirul cu o jovialitate forțată, încălzindu-și mâinile în fața căminului.

— Destul de bine, mulțumesc — dacă ținem seama de împrejurare. Pierderea soțului meu a fost pentru mine o lovitură teribilă.

— Desigur, înțeleg. Oricum, se pare că duceți un trai destul de confortabil.

— Și modul în care a murit — urmă doamna Bowen — a fost așa de nepotrivit cu firea lui. Totdeauna îi judeca aspru pe cei care își curmau zilele, îi socotea niște ființe slabe și păcătoase. Niciodată nu l-aș fi putut crede capabil de asemenea faptă cumplită.

— Da... Dar nu trebuie să vă lăsați stăpînită prea mult de asemenea gânduri, doamnă Bowen. Fără îndoială, era tare bolnav.

Gazda clătină din cap.

— I se frînsese inima, domnule Jenkins. Toată energia i-o dăruise firmei înființată de el. Și s-o piardă atît de brusc. Se simțea trădat, lovit pe la spate.

— Lucruri dintr-astea se întîmplă mereu în lumea afacerilor, rosti onctuos Jenkins — unde vrea treaba deraiază. Nu era vina soțului dumitale. Așa a fost să fie.

Doamna Bowen se ridică din fotoliu și mai ațîță focul.

— Domnule Jenkins, eu am fost în măsură să învăț o sumedenie de lucruri despre afaceri. Din cele ce mi-a spus Paul înaintea morții sale, știu că lucrurile nu s-au precipitat singure. E drept că firma intrase în încurcătură, dar a fost bruscat ca s-o vîndă pe o nimica toată.

Fața ei se aprinsese, cînd se întoarse spre el. Nu-și dădea seama dacă de la flăcări, ori de emoție.

— Trebuie să recunoști că ai realizat un profit foarte frumușel.

Avocatul încropi un zîmbet consolator.

— Afaceri, doamnă Bowen, doar afaceri. Nu trebuie să-mi porți pică. La urma urmei, ai și dumneata acțiuni ale societății North-East. Dividendele trebuie să-ți aducă un venit rotund.

— Foarte mic, mi-e teamă. E tot mai greu să fac față cheltuielilor.

Musafirul începuse să schimbe subiectul.

— Păcat de vremea asta scîrboasă. Mi-ar fi plăcut să vă văd grădina. Toată lumea spune că e foarte frumoasă.

— De, așa e. Trebuie să ți-o arăt într-o zi, pe vreme bună. Din nefericire, avem necazuri; cîrțile dislocă rădăcinile florilor. Grădinarul meu, Amos, le-a pus capcane, dar s-au înmulțit prea mult.

— Cîrțița? Știu pe cineva care a scăpat de ele, îngropase în grădină sticle cu gîtul lăsat afară. Zice că vîntul şuieră prin sticle. Cîrțile simt vibrația sub pămînt și asta le gonește.

— Amos susține că există o singură cale ca să scăpăm de ele: folosind otravă. Pare cumplit, nu-i așa? Nu sufăr gîndul de a ucide vreo vietate, dar se pare că, altminteri, minunata mea grădină cade în paragină. Sîmbăta trecută grădinarul s-a dus la prăvălie și a cumpărat o sticlă cu arsenic. Acum e în cămară, pusă de o parte.

— Pricepe.

— Amos o va folosi de îndată ce terenul e destul de uscat. Pînă atunci, sticla e pe raft. Mă cam ia cu frig, de cîte ori mă uit la ea.

Se lovi ușor peste obraz, cu mîna ei fragilă, zbîrcită.

— O, doamne, priciposită gazdă mai sînt. Nu vrei o ceașcă de ceai?

— Ar fi foarte bine venită — o asigură avocatul.

— E ceai de plante — explică bătrîna. Sper să-ți placă. Nimic nu e mai potrivit decît o ceașcă de ceai de plante, concentrat. Mai ales pe o vreme ca asta. Unora li se pare că are un gust prea aparte, pînă se familiarizează cu el.

— Sînt convins că va fi bun.

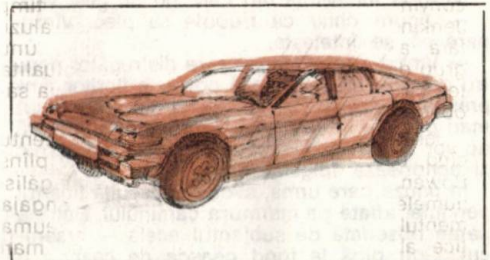
Așteptînd ca gazda să se întoarcă din bucătărie, Jenkins se întrebă de ce oare își mai dăduse osteneala să-l pună pe drumuri. Se gîndise, probabil, că sârăcia ei îi va deștepta compasiune.

Se uită la ceas; se și făcuse ora trei. Neapărat, îi trebuia o scuză ca să scurteze vizita. Dar mai întîi, era precaut, să pună cîteva întrebări privitoare la Sam Cowdry.

Tocmai își calcula întrebările, cînd doamna Bowen se întoarse în odaie. Împingea o măsuță pe roțile pe care rînduise un ceainic pîntecos, un chech cu cacao și cîteva prăjiturile. Jenkins își înăbuși un suspin.

— Dați-mi voie să vă ajut — îi spuse.

— În vremuri mai bune aveam și eu o jupîneasă — spuse doamna Bowen, după ce se așezase iarăși, — dar de cînd cu lichidarea firmei, ce mai — trebuie să mă descurc cum pot. Nu pot să nu-mi amintesc cît de mulțumiți și fericiți eram cînd întvedeam cu soțul meu o bătrînețe tihnită, petrecută laolaltă.

Nici nu-mi închipuiam că o să rămân singură și abia o să am din ce să trăiesc.

Jenkins își dresе glasul, ca să scape de niște firimituri.

— Mă gândeam la ceva, doamnă Bowen. Vreau să vă simțiți satisfăcută de acordul semnat de mine cu soțul dv. Dacă aveți vreo nedumerire, sper că mi-o veți înfățișa. Nu-i nevoie să căutați sfatul altcuiva. Unii avocați tineri sînt cam lipsiți de experiență.

Bătrîna schită un zîmbet discret.

— Am și găsit un avocat — îl liniști ea. Domnul Cowdry îmi acordă tot sprijinul necesar. Cred că s-ar putea să aibă unele puncte de discutat cu dv.

Jenkins căută să-și ascundă stînghereala.

— E cert că nu e nimic de întrebat pe tema asta. Vă asigur că totul s-a desfășurat absolut corect.

— Domnule Jenkins, finețurile legale mă depășesc, dar se pare că, dacă se poate arăta că soțul meu a fost supus vreunei constrîngerii, tribunalul ar putea anula acordul.

— Constrîns? Jenkins înghiți un nod — nici gînd de așa ceva. Toate detaliile tranzacției i-au fost clar puse. Și-a luat decizia liber și nesilit de nimeni. Mi-e teama ca sînteți prost sfătuită. Un proces intentat pe tema asta nu ar avea nici o șansa.

Bătrîna păru îngrijorată.

— Sam Cowdry e un tînar isteț.

— Un proces n-ar izbuti decît să stîrnească o neplăcută publicitate, doamnă Bowen. Sînt convins că n-ați dori așa ceva.

— Da. Tot timpul am simțit că trebuie să existe o cale mai bună.

Jenkins mai sorbi din ceai și se întreabă în sinea lui: „Cale mai bună? Ce-o fi vrînd să spună?”

— Procesele sînt lungi și se târăgănează, urmă bătrîna, sorbind și ea din ceaiul de plante. Domnul Bowen spune că întotdeauna, dacă trebuie să rezolvi o situație neplăcută, e bine să găsești calea cea mai rapidă și cea mai lipsită de durere posibilă. M-am gîndit mult la părerea lui.

Zîmbi și adăugă: Îți place ceaiul meu?

— Gustos, chiar gustos! Musafirlor era cam perplex. I se făcea oare vreo aluzie care-i scăpa?

— Odată, spuse doamna Bowen, cînd bătrînul nostru cocker Rolf era rău bolnav și se chinuia, domnul Bowen, care ținea mult la el, n-a șovăit.

— Si ce-a făcut?

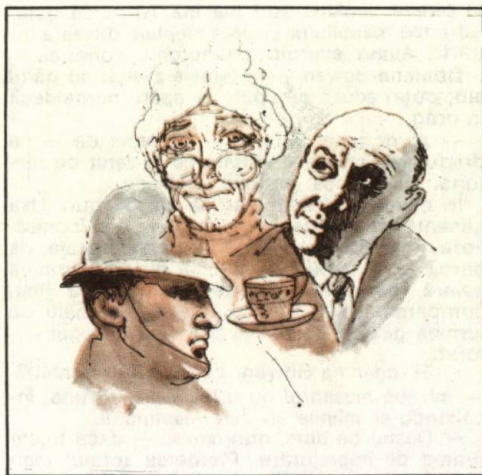
— I-a dat otravă. Cred că arsenic.

Jenkins încuviință din cap, cu un gest vag.

— Acum chiar că trebuie să plec. Vîntul pare că se întefeste.

— Vîntul e întotdeauna tare distrugător pentru grădina mea. Retează corolele florilor, împrăștie frunze și crengi. Și cîrțile au făcut mari pagube în vara asta, Amos mă asigură că nu vor suferi mult. Arsenicul e foarte puternic și acționează fulgerător.

În pauza care urmă, avocatul ascultă ticăit pendulei aflate pe marmura căminului. Bătrîna părea obsedată de subiectul acela — arsenicul. Goli pină la fund ceașca de ceai.

— Mă tem că soțul meu a avut o aconie mai lungă — spuse doamna Bowen. Presupun însă că a murit fără dureri. Moartea prin otrăvire trebuie să fie mai greu de îndurat. Dar cred că te deprim, vorbind mereu desore otravă.

Puse ceașca pe măsuță.

— Acum, aș dori să-ți spun ceva cunoscut doar de încă doua—trei persoane, afară de mine. Un secret, păstrat de soțul meu toată viața. El — și se ridică — vai, domnule Jenkins ce ai? Ți-e rău?

Răul lui Jenkins era provocat de un gînd cumplit, care îl fulgerase din senin. Mîntea lui ascuțită începuse să lege gustul ciudat al ceaiului băut de prezența sticlei cu arsenic din cămară. Plicticoasa bătrîna era cumva capabilă?!

Da, erai Plănulse totul, de la A la Z.

Mina îi zvîcni, înclîștindu-i gîtul. Se ridică și căzu la loc în fotoliu cu un geamăt terorizat. I se tăiase grăul.

— Pesemne că ți-a rămas pe trahee o bucățică de chec, spuse gazda. Răsufliă adînc și încearcă să te relaxezi.

— Arsen... arsenicul! — țipătul nu era decît o șoaptă. Ajută-mă!

Dar doamna Bowen părea că nici nu-l aude.

— După cum începusem să-ți spun, domnul Bowen nu era mai deloc școlit. Rămăsese orfan de mic copil și a fost nevoit să-și croiască singur un drum în viață, de la zece ani.

Jenkins n-o auzea. Simțea o arsură în stomac. Lămpile de la Tiffany păleau. Îl năpădea groaza. Cum putea să vorbească netulburată, savurîndu-și răzbunarea, așteptîndu-i moartea? Hotărît lucru, baba era smintită. Cu un efort, se ridică.

— Te rog, doamnă Bowen — îngăimă cu glas răgușit — telefonează după doctor — cheamă o ambulanță. Trebuie să fiu dus la spital pînă nu e prea tîrziu!

— Prea tîrziu, domnule Jenkins?

Pe buzele ei pluti umbra unui zîmbet. A fost prea tîrziu pentru bietul meu soț, cînd zăcea în mașină, cu motorul lăsat în funcțiune.

— Nu sînt eu de vină că s-a sinucis.
— Recunoști că l-ai strîns cu ușa? Mărturi-
sești acum că l-ai escrocat, speculînd igno-
ranța lui?

— În regulă, da, da! Dacă ești mulțumită, o
să-ți cedez pachetul meu de acțiuni! Numai nu
pierde timp! Ajută-mă!

Bătrîna se ridică încet, cumplit de încet. Îl
privea fără un strop de milă pe fața ei pală.

— Biletul găsit de poliție — dumneata l-ai
scris. l-ai imitat scrisul, după semnătură. Apoi
l-ai ucis.

— Nu! — dar fiecare moment era prețios.
Da! L-am doborât cu o cheie franceză. Nu... nu
aveam încotro. Devenise bănuitor, amenință-
tor. Da, mărturisesc totul, **numai adu ajutor!**

Bătrîna nu avea martori. Putea să tăgădu-
iască ulterior, dacă supraviețuia.

— Ridică-te, domnule Jenkins, arăți tare ca-
raghios. Nu ți-am pus nimic în ceai. Nu ai fost
otrăvit.

— Cum? — avocatul se ridică anevoie, sim-
țind o ușurare uriașă, amestecată cu minie.
Fusese păcălit.

— M-ai amăgit — hîrîi, gîuit încă — n-am
recunoscut nimic. Voi nega totul. N-o să te
creadă nimeni. Nu poți dovedi nimic.

— Semnătura lui, domnule Jenkins — atît
știa să scrie soțul meu. Nici nu învățase să ci-
tească.

„UN MONSTRU

MICUȚ ȘI FRUMOS”

de BRUCE LA LOWERY

Cu fiecare privire, ea fixează nisipul
lucitor, apoi își continuă drumul. O
altă zi din săptămîină și nu știe ce să
facă. Totuși, cu un pas nehotărît, fe-
meia cea durdulie se plimbă din loc
în loc, negăsindu-și locul. Costumul ei de baie
de un albastru închis pare destul de demodat.
E fardată foarte puțin. Corpul îi este de un alb
lăptos din cauza lipsei de soare. Părul grizo-
nat, striat cu suvițe albe, este lins deși se
simte un efort destul de reușit de a-i ondula
puțin virfurile.

O clipă privirea ei se oprește în depărtarea
oceanului, peste reflexele soarelui. Un val se
apropie, o stropește, îi spală gleznele, legănîndu-
i picioarele ce-și regăsesc cu greu echili-
brul. Ajunge, în sfîrșit, pe o bucată de plajă
care colcăie în confuzia ei de culori și zgo-
mote: costume de baie strălucitoare, umbrele
vărgate, copii care țipă și se strolesc. Dar
ochii femeii nu reflectă aproape nimic din
ceea ce vede. Cu un gest crispat se întoarce,
ridică poșeta pentru a-și proteja ochii de lu-
mină în timp ce scrutează mulțimea. Privirea îi
zăbovește pe chipul unui copil. Dinții săi nere-
gulați ies la iveală în timp ce buzele răspund

O privi uluit.

— Imposibil. Cum putea să-și conducă afa-
cerile?

— L-am ajutat eu. L-am îndemnat să nu pri-
mească oferta dumitale, dar nu m-a ascultat.
Cînd poliția mi-a arătat biletul, am știut imed-
iat că a fost asasinat. Nu le-am spus agenți-
lor că era analfabet. Îi jurasem să-i păstrez se-
cretul. Și erai singura persoană care avea
ceva de cîștigat de pe urma morții lui.

Jenkins își redobîndi calmul. Își calculă fără
scrupule șansele. Nimeni nu-l văzuse venind
în vizită.

Făcu un pas spre gazdă. Trebuie doar să
strîngă zdravăn gîtul ei srijit, și gata...

— Pentru mine nu conta că el nu știa să ci-
tească. Ne iubeam. Nu poți înțelege așa ceva,
domnule Jenkins, fiindcă niciodată n-ai iubit
decît propria-ți persoană.

Încă un pas și totul se va sfîrși cu bine!...
Dar...

Se răsuci pe călcîie, auzind cum lunecă ușa
de la sufragerie. Sam Cowdry și șeful poliției,
Bennett, veniseră spre el și-l flankară. O clipă,
toți patru rămaseră neclintii, în timp ce ploaia
răpăia în geamuri și vîntul urla în jurul streși-
nilor.

**În românește de
EUGEN B. MARIAN**

în tăcere unui gînd. O imensă minge de plajă,
albastru cu portocaliu, țîșnește spre ea obli-
gînd-o să se aplece cu un salt neîndemînic.

— Ei, bine! spuse cu voce tare.

Ca dintr-un impuls brusc se așază. Își des-
chide poșeta, de unde scoate un stilou și o
carte poștală colorată reprezentînd Times
Square noaptea. Pune vederea deasupra poșe-
tei și ține stiloul în aer, gata pregătît. Începe
să scrie: „Dragi prieteni...”, apoi ezită, se
oprește. În timp ce așteaptă să-i vină inspira-
ția scotocește în poșetă după un plic pe care
scrie adresa: „Serviciul de repartizare justă a
impozitelor, Curtea Supremă, Cheyenne, Sta-
tul Wyoming”. Scrisul ei înaintează sacadat
semănînd cu picioarele de muscă. Pe cînd se
tot gîndește, înconjoară cu un chenar de cer-
neală informațiile privind Times Square.

In cele din urmă scrie: „Un mare sa-
lut din New York...” Adaugă — dar
prea tîrziu — un semn de exclama-
ție, apoi un altul. „Mă distrez... (în-
treabă cerul cu o privire) la nebunie!
Sper că Maryanne... nu se aglomerează prea
mult”. Șterge cu grijă Maryanne și scrie dea-
supra „treburile mele”. Toate literele înalte se
aplecă în unghiuri diferite. „Mă întorc cu tre-
nula la sfîrșitul săptămîinii viitoare. Avioanele
mă sperie”. Acum scrie pe partea dreaptă, lo-
cul destinat timbrului și adresei: „Hotelul este
foarte curat, iar cafeaua cu lapte acceptabilă.
N-am decît un gînd, să o regăsesc cît mai re-
pede pe cea a **noastră!** Salutări tuturor, Mil”.
Strecoară vederea în plic și oftează; un oftat
lung, adresat oceanului.

Aude, în apropiere, căderea unui corp mic. Ridică ochii și vede, întins pe nisip, un copil de vreo patru ani. Își protejează privirea de soarele violent pentru a-l examina. Încet, puștiul își ridică mai întâi fundul durdului, apoi tot corpul. Rîde, în timp ce își șterge firele de nisip din părul blond. Slipul de un verde deschis i-a alunecat, lăsînd să se vadă o porțiune de piele nebronzată.

În timp ce femeia îl contemplă pe micuț, un surîs vag începe să-i joace pe buze, un surîs unic și personal. Respiră adînc. Respiră adînc și își îndreaptă spatele, care, pînă atunci stătuse încovoiat. O bucurie subită îi invadează tot corpul. Pînă și degetele par a i se însufleți. Se apropie mai mult de puști și îngenunchează pentru a-și aduce corpul la nivelul celui alt:

— Bună ziua...

Vocea îi este aproape pierdută în vîltoarea de țipete și risete. Copilul nu se întoarce. Întinde mîna spre o cochilie albă.

— Bună ziua.

De data asta copilul o privește. Are niște ochi mari de culoarea chihlimbarului. Fără să răspundă, el înaintează în patru labe spre o blondă foarte bronzată întinsă pe un imens prosop roșu. Puștiul încearcă fără succes să strecoare în cuta dintre sîinii blondei cochilia plină de nisip. Femeia se încruntă și cu un bobîrnac aruncă nisipul și cochilia:

— Ah, Ronnie!

Un rîs de drăcușor țîșni din gîtul copilului.

— Este copilul dumneavoastră? întrebă Mil.

— Da, de fapt eu sînt vinovată.

Mil se așază aproape de mama copilului:

— E într-adevăr dragălaș. Ce ochi! Ce l-aș mai răsfața dacă ar fi... al meu.

Cu o privire urmărește joaca puștiului. Cît despre mamă, ea se îndreaptă puțin și își toarnă în palmă o loțiune solară:

— Nu aveți copii?

Privește insistent spre Mil, apoi spre inelarul fără verighetă al mîinii ei stîngi care se înfundă în nisip pînă la încheietură. Mil îi întoarce o privire piezișă, după care continuă să-l urmărească pe copil cum adună în pumni nisip amestecat cu apă. În sfîrșit, răspunde:

— Nu.

— Nici vreo nepoată sau vreun nepot?

Privirea lui Mil caută refugiul spre linia de orizont a oceanului:

— Nici măcar. Pe nimeni...

— Ei bine, nu trebuie să vă plîngeți! Oh! Bineînțeles, copiii pot fi uneori amuzanți, cînd sînt, **din întîmplare**, bine dispuși. Adică foarte rar. Există și reversul medaliei. Ca pentru a sublinia intonațiile vocii sale mama agită flaconul cu loțiune solară. Apoi, sprijinindu-se într-un cot, își întinde gîtul de lebădă pentru a examina mulțimea și cabinele aflate în spate.

— Mă întreb unde o fi soțul meu...

Vocea lui Mil sună mai precipitată, mai ascuțită ca de obicei:

— Dacă doriți, aș putea să-l supraveghez eu pe Ronnie pînă îl căutați pe soțul dumneavoastră.

Mama puștiului se întoarce brusc fixînd-o

pe Mil. Aceasta își coboară ochii cu un surîs jenat și reia cu o voce sugrumată.

— Vreau să spun că nu am nimic altceva de făcut. Nu cunosc pe nimeni aici. Așa încît, dacă vreți să lipsiți un timp...

— Cum de știți numele micuțului meu monștru?

Și-a întrerupt aplicarea loțiunii solare; degetele i-au rămas lipite de umăr. Ochii aproape lipsiți de gene ai lui Mil evită să o privească în timp ce mîna ei face în nisip un gest nervos, ca pentru a se elibera:

— Dar v-am auzit chiar pe dumneavoastră cum l-ați strigat acum cîteva clipe.

Mama puștiului suride, apoi rîde de-a binelea, un rîs puțin nefiresc. Degetele lipite de umăr prind din nou viață, iar privirile ei o examinează pe Mil cu mai multă atenție. Briza face să fluture o șuviță din tîmplele acesteia. Degetele, puțin cam umflate, ale mîinii sale stîngi, fără verighetă, au ieșit din nisip atrăgînd din nou atenția mamei copilului. Unghiile sînt scurte, îngrijite, fără oă. Mama puștiului ridică o sprînceană, își încrețește buzele, apoi își verifică propriile-i unghii; oja sidefată nu s-a cojit.

— Cred că n-am mai văzut niciodată o asemenea culoare de ochi. Poate că tatăl lui...?

— Da. Soțul meu are aceiași ochi. Mă numesc Lorraine.

Ultima silabă, îndelung accentuată, pare aproape interminabilă.

— Ronnie! (Vocea ei tăioasă nu mai păstrează blîndețea de mai înainte). Nu mai arunca nisip în oameni!

Se întoarce din nou către femeia durdului:

— Vedeți? E ultima lui manie, specialitatea săptămîinii: să arunce cu nisip în oameni. Săptămîina trecută scuipa. Noroc că nu poate să scuie de-adevăratelea.

— Oh! Sînt sigură că nu o făcea cu rea intenție!

— Ei bine, nu-mi este deloc greu să văd că n-ați fost niciodată obligată să creșteți copii.

Fata bătrână nu pare vexată, doar surîsul îi dispare. Își fixează privirea într-un punct de pe cerul fără nori. Răspunsul abia i se poate desluși:

— Nu.

Mama tușește încurcată. Continuă apoi cu mai multă blîndețe:

— Pot să vă întreb cum vă numiți?

— Mildred, i se răspunse cu un surîs jenat. Mildred Fitch. Știu că nu e un nume prea nostim. La birou mi se spune Mil.

— Ce meserie aveți? Ronnie, potolește-te! N-auzi? Îmi pare rău, domnule.

Mama se adresează unui bătrîn care își scutura părul de nisip.

Reluă:

— Ce spuneam?

— Sînt funcționară. De aproape... da, aproape paisprezece ani.

Paisprezece ani! Fac muncă de secretariat, clasez, aranjez etc. Interesant... fără îndoială.

— Dar unde naiba a dispărut acest... soțul meu? Știe doar că la ora patru sînt programată la coafor. Dacă era un om normal, dacă era ca orice soț aș fi avut mai multă vreme la dispoziție. Dar nu știu niciodată cît timp îmi ia ca să-l găsesc, așa că trebuie să încep cît mai din vreme... Hei, Mil! (blonda pare că a prins din zbor acest nume cu vîrfurile degetelor). Cred că am să accept pur și simplu oferta dumneavoastră de a-mi supraveghea „pricile” de nisip. V-am șocat? Nu mă luați în serios. Nu e decît un fel de a vorbi. De fapt nu sînt o mamă autoritară. N-aveți decît să-l întrebați direct pe Ronnie și vă veți convinge. Iar acum trebuie să fac pe detectivul...

— O să am mare grijă de el.

Fata bătrînă respiră adînc aerul curat și sărat, apoi îl contemplă pe puști. Surîsul său care nu se arată decît foarte rar, apărut ca o descărcare, ca o declanșare neașteptată de căldură umană.

— N-o să-i fie frică dacă plecați?

Mama astupă flaconul cu loțiune, îl strecoară sub prosopul roșu și se ridică. Rîsul ei inconsistent, cristalin se colorează cu dispreț:

— Lui? Lui Ronnie să-i fie frică?

Continuă să rîdă în timp ce se îndepărtează croindu-și drum prin dezordinea de brațe și picioare bronzate. Mil se așază lîngă copil și își coboară capul pînă la nivelul acestuia. Puștiul stă așezat pe vine. Slipul verde prea larg îi atîrnă. Cu o coajă de portocală imbibată de apă se joacă lăsînd urme în nisip.

— Mămica ta te lasă să atingi mîndria asta? Dă-o la mine!

— Nu.

Copilul azvîrle coaja în ocean.

— Ești cuminte, vezi? (Femeia scoate o batistă din geantă). Acum nu mai mișca pînă îți șterg buzele. Mămica ta nu-ți șterge niciodată gura? Eu, dacă eram mămica ta, nu te-aș fi abandonat așa, pur și simplu, la...

Dar copilul se îndepărtează deja, pentru a-și termina castelul de nisip. Privirea lui Mil îi ur-

mărește cele mai mici mișcări, nu-i scapă nici unul din gesturile lui. Pîndește în ochii lui Ronnie jocul reflexelor soarelui, care le dau o culoare spălăcită și strălucitoare, asemeni razelor de lumină în rășina unui pin.

Nisipul umed se lipește în plăci de picioarele puștiului. Încercînd să le desprindă, degetele ei ating ușor bucățile de piele netedă a lui Ronnie. Acestuia nu-i pasă de prezența ei. Femeia întinde mîna, care îi atinge din nou piciorul, apoi, cu o mișcare bruscă a capului, ca și cum ar fi fost beată, își fixează iar privirea în ochii copilului.

— Ce construiești?

Ronnie se oprește din lucru și, cu un aer buimac, o privește clipind. Mil arată spre mormanul de nisip:

— Ce-i asta? O fortăreață?

Puștiul o privește fix, după care face un semn afirmativ și își continuă săpăturile.

— Este fortăreața noastră, spune ea. Vom locui în ea singuri, doar tu și eu. Ascultă-mă, oprește-te din joacă doar o clipă.

Femeia se încruntă, prinde între mîini capul puștiului și-l întoarce spre ea:

— Acum, oprește-te, te rog. Privește-mă, privește! Uite!

Ia o piatră și desenează în nisip un cerc mare, face două puncte pentru ochi, unul pentru nas și linia curbă a surîsului:

— Vezi?

Își coboară capul pentru a-i cerceta ochii. Dar fiindcă el nu răspunde, mai spune:

— Poți să ghicești ce este asta?

Nici un răspuns. Puștiul privește mai întîi desenul, apoi pe ea.

— Nu vezi? Insistă femeia, este chipul unui drăcușor. Al unui drăcușor, vezi? Îți suride.

Ronnie continuă însă să tacă: el nu suride. Un val, mai mare decît celelalte, sosește pe neașteptate, distrugînd castelul de nisip. Puștiul sare, cu mușchii obrazilor întinși și dinții strînși. Se duce după valul care se retrage, îl palmuiește și îi strigă cu intonația mamei: să-

— Oprește-te, apă! Ai încetat? Mă auzi?

— Ronnie, apa nu te poate înțelege. Apa nu ți-a distrus intenționat fortăreața.

— Ba da, intenționat, intenționat! Apa e rea. Apa e rea.

— Măică-sa nu încearcă să-i formeze nici măcar gîndirea, mormăi ea, în timp ce puștiul încearcă să-și repare castelul de nisip. Femeia își încrețește buzele, clatină din cap, cu un aer neîncrător, indignat:

— Cînd mă gîndesc ce s-ar putea face din el, doar dacă..., murmură ea, dar cu o voce prea joasă pentru ca puștiul să o poată auzi.

Un alt val înconjoară mormanul de nisip luînd cu el o altă bucată de castel. Puștiul înhață cîteva alge verzi, asemănătoare cu niște lungi bentițe; biciuiește valul următor:

— Oprește! Apă, mă auzi! Rea, rea!

Valul se retrage. Furia i se transformă în rîs, dar continuă să biciuiască nisipul cu algele. Se întoarce înspre femeie. Se pornește să o lovească cu zdrențele verzi. Rîsul i se amestecă cu țipetele fetițelor care se urmăresc alergînd și ale căror picioare împrăstie nisipul peste tot. Algele biciuiesc mai departe brațele

lui Mil. Rîsul lui Ronnie crește pe măsură ce ea nu schițează nici un gest de apărare. Femeia caută o explicație în ochii lui. În sfîrșit, liniștită, prinde în mîini algele, pe care le aruncă în ocean. Puștiul o privește ostil. Femeia se grăbește să-i propună:

— Uite, lasă-mă să-ți aranjez slipul. Nu ți-l ridică nimeni niciodată? E curios, mămica ta a plecat de mai mult de...

Se întoarce ca să se uite peste instalațiile balneare, spre locul unde a dispărut Lorraine. Figuri anonime, ochelari de soare necuvincioși, costume de baie în culori pestrițe, pălării baroce, plate, ascuțite, în formă de clopot. Un costum de baie înflorat și cu volane îi atrage privirea, dar femeia care este astfel împoțonată nu este mama lui Ronnie.

Cînd își întoarce privirea, copilul nu mai este acolo. Se ridică imediat în picioare. Ochii cercetează plaja în toate direcțiile. În fine, zărește, nu prea departe de acel loc, picioarele copilului, care parcă dansează, reflectîndu-se în nisipul sculptor de pe malul oceanului. Cînd îl ajunge din urmă, nu-l oprește. Dimpotrivă, nu face decît să-și încetinească pasul, pentru a rămîne cot la cot cu el. Puștiul îi aruncă o privire și scoate mici risete întrerupte de un fel de sughiț repetat, pe măsură ce picioarele, în cursa lor, strivesc plaja. Într-un ritm egal și lent, valurile urcă înspre nisipul plat și moale; picioarele lor se bălăcesc.

— Ronnie?

Risetele se accentuează, sughițurile de asemenea. Femeia întreabă:

— Ai vrea să fugim împreună?

Ronnie s-a oprit din alergat, dar sînt deja destul de departe. Cabinele au dispărut.

— Mă iubești mult, Ronnie?

Este ușor înaintea lui: acum el o urmărește din ce în ce mai departe.

— Ronnie, mă iubești mult?

Puștiul continuă să ridă; întreruperile repetate ale rîsului său încep să semene cu un sughiț serios. Slipul îi alunecă; deasupra, burtica îi este ca un balon. Înotătorii sînt din ce în ce mai rari.

— Hai, Ronnie, vino!

Plaja e pustie, plină doar de resturi. N-a obosit încă, totuși înghite aerul în mari și nesățioase porții. Cu gestul unei femei pe jumătate beată, ea îi șoptește:

— Vino, vino!

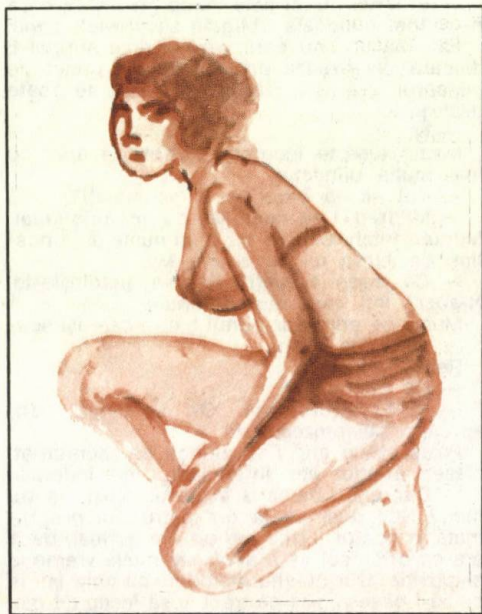
Femeia se oprește. Mișcărilor îi devin ezitante, sacadate. Ochii întrebători privesc înspre plaja pustie, care se întinde mereu mai departe, scrutează dunele uscate și gri. Presărate cu pîlcuri de arbuști singuratici și tufe de iarbă înaltă, întesec horizontul îndepărtat al oceanului liniștit:

— N-o să-i simtă lipsa. Nu cu adevărat. Pun pariu că ar fi chiar încîntată.

Aceste cuvinte, pronunțate cu voce joasă, se sufocă în gîtul ei și femeia se trîntește în nisip. Rămîne așa, prăbușită în ea însăși, tinîndu-și capul în mîini:

— Am putea lua trenul.

Această din urmă frază ajunge și la urechile

puștiului:

— Trenul! Trenul! țipă el fără oprire, în timp ce se joacă în niște gunoaie.

Alge moarte, asemănătoare cu niște lungi panglici negre, i se lipeșc de picioare. Puștiul încearcă să le îndepărteze, dar i se lipeșc acum de degete. Zărește o sticlă cu gîtul pe jumătate spart, îngropată în nisip. O răstoarnă, lăsînd să iasă din ea un lichid întunecat. Țîntește asupra unei bucăți de lemn acoperite cu nisip. Dintr-o lovitură scurtă, copilul o scoate la iveală: este o creangă destul de lungă, îmbibată cu apă, chiar prea grea pentru forța lui. O trage după el pînă la femeia ce se așezase și, cu vîrfurile crengii, o înțeapă în picior:

— Ești grasă.

Așteaptă, dar ea nu-i răspunde; femeia își ascunde fața.

— Smiorcăita grasă!

Rîsul lui perlat i se face din nou auzit:

— Smiorcăita grasă!

Femeia ridică ochii, îl privește. Brusc își revine și se ridică.

Vocea îi este acum liniștită, dulce, dar categorică:

— Hai, vino!

Cabinele reapar; încet, încet plaja se animă din nou. O găsesc pe mama lui Ronnie grăbită să plece, cu toate lucrurile vîrîte în sacoașă ei cu volane, preaplină:

— Bună ziua! Sînt în întîrziere. V-am căutat peste tot, dar... Ah! nu-mi spuneți, am ghicit: v-a făcut să alergați, nu-i așa!

Mil face un semn afirmativ, luminat de un surîs palid.

— Nu eu, ci ea, ea, spune puștiul cu o voce ascuțită, arătînd cu degetul extremitatea plajei. Voiam să plecăm. Ea m-a dus acolo.

— Da, asta-i bineînțeles, răspunde amuzată mama, este o hoată de copii de primă clasă! Cu același rîs nefiresc, o contemplă pe Mil, care ride, la rîndul ei, încurcată.

— Voiam să plecăm, noi doi, țipă copilul, și să nu ne mai întoarcem niciodată. Iar tu nu poți veni cu noi.

Mama se întoarce spre Mil:

— Cum să vă mulțumesc? L-am găsit în sfîrșit pe necioplitul meu soț, dar ce expediție: o adevărată vînațoare cu gonaci! Bineînțeles, era băgat într-o partidă de bridge și, ca toți soții, nu avea nici cea mai mică idee despre cit e ceasul. N-am fost niciodată punctuală la coafor. dar...

— Voiam să fugim. Voiam să luăm trenul, trenul! Trenul!

Mama se lasă pe vine și, ușor, cu grijă, înlătură zdrențele de alge moarte lipite de picioarele și minile copilului ei:

— Taci și nu mai țopăi.

Își strecoară un braț printre inelele sacoșei

BAL

MASCAT

de WALTER G. PFUSS

salonul era plin. De la un an la altul era tot mai greu să-ți procuri un bilet la balul mascat care se ținea la „La hambarul”. Anul acesta am reușit totuși să fac rost de un bilet, grație căruia m-am putut distra în rînd cu toți ceilalți. Și-apoi brusc, pe la miezul nopții, cînd distracția era în toi, s-a întîmplat povestea cu pricina...

Într-un colț al încăperii, amenajat ca bar, la mai puțin de cinci metri de mine, stătea un tînar înconjurat de un grup de fete tinere și frumoase. Trei dintre ele aveau măști pe figură, celelalte erau îmbrăcate în costume bălțate, țipătoare, care mai mult dezveleau decît acopereau. Toate astea le observam doar cu coada ochiului pentru că în realitate eu mă uitam la o țigancă trăznet de frumoasă. Cînd însă tînarul se prăbuși la podea, mi-am amintit că nu venisem doar pentru a mă distra, ci și în calitate mea de polițist.

M-am aplecat asupra tînărului. Era mort.

În barul întunecat izbucni un haos de nedescris care s-a extins apoi în întreg salonul. Aveam de lucru pînă peste cap în încercarea de a stăpîni mulțimea care începuse să se agite, să se îmbulzească. Pînă să-mi vină colegii m-au ajutat cîțiva bărbați mai inimoși.

Cînd, în sfîrșit, am putut respira mai ușurat,

sale cu volane și-l prinde de mîină pe puști. Înainte să o pornească, îi aruncă lui Mil un suris peste umăr:

— Încă o dată mulțumesc și o zi bună!

Puștiul se agață de brațul mamei și, își ridică picioarele, apoi se lasă tîrît înapoi. Mil îl privește pînă îl pierde din vedere: slipul verde prea larg, bucățica de piele nebronzată, părul blond.

Coborînd cchii, vede pe plajă o mică urmă care lasă iluzia de ceva viu. Curînd însă un val vine să o ștergă și nu lasă nimic altceva decît nisip lucitor și neted.

Își găsește poșeta acolo unde o uitase. Se așază și își scoate batista cu care a șters gura lui Ronnie. Descoperă ușoare pete, iar pînza e mototolită. Părțile mototolite mai dau încă la atingere senzația unor urme de nisip umed. Cu grijă, pentru ca nici un grăunte de nisip să nu se piardă, împătorește batista și o strecoară, singură, într-un plic nou în adîncul poșetei.

Traducere de
DANA OPRÎȚĂ

am băgat de seamă că una dintre cele trei fete se evaporase. Mi-am adus aminte că purtase o mască de copil mic și era îmbrăcată într-o hlamidă transparentă. Purta mănuși lungi. Nimeni nu-i văzuse fața și nimeni nu-i auzise glasul.

Am aflat îndată că mortul se numea Ewald Becker și că era playboy. Adică fusese. Doctorul m-a informat că cineva îi turnase în pahar o otrăvă cu acțiune instantanee. Cunoscutii lui Becker mi-au spus apoi că tînarul se amuza doar cu femeile, că nu avusese nimic serios cu nici una din ele.

n dimineața următoare am vizitat-o pe mama lui Ewald Becker. Era o femeie zveltă, cu păr lung și negru. Nu avea mai mult de treizeci de ani.

— Sînteți mama vitregă a lui Ewald, nu? I-am relatat cele întîmplate.

— Mda, spuse ea, vă precizez de la bun început că nu ne înțelegem.

— Unde ați fost astă noapte între unsprezece și miezul nopții?

— Dv. mă suspectați?

Pînă nu-l dovedesc pe asasin trebuie să suspectez pe toată lumea care avea legături cu Ewald. Așadar, unde ați fost?

— Aici, acasă.

— Singură?

— Da, absolut singură, se umflă ea spre mine. Uite care-i treaba, comisare: nu eu l-am omorît pe Ewald. Ați face mai bine să vă ocupați de fetele care nu reușiseră să-l facă să vibreze la sentimentele lor. De pildă, Elke Mayer, care l-a amenințat de față cu martori că-l omorîa.

Mi-a mai servit alte două sau trei nume între

care și al unei femei măritate. La ea m-am dus prima dată.

Cînd mi-a deschis, Brigitte Zacher avea ochii somnoroși. M-am legitimat.

— Poliția? Ce doriți de la mine? se miră ea.

— Sînteți prietena lui Ewald Becker, nu-i așa?

— Și ce treabă are poliția cu asta?

— Pe Becker l-a omorît cineva azi noapte. i-am explicat.

— Doamne dumnezeule, șopti ea. Se dădu un pas înapoi și-mi deschise ușa pînă la perete.

— Cine? Cum s-a întîmplat? întrebă Brigitte încet.

— A fost otrăvit. Cineva i-a turnat în pahar o otrăvă cu acțiune instantanee.

— Și dv. credeți că eu am făcut-o?

— Aveați motiv s-o faceți, am spus. După cîte știu, ați intentat divorț pentru a vă putea căsători cu Ewald Becker. După aceea el n-a mai vrut să știe de dv.

— Nu eu l-am ucis, spuse Brigitte.

— Unde ați fost azi noapte între unsprezece și miezul nopții?

— La bal, la hotelul „La leul”.

— Confirm acest lucru, se auzi un glas de bărbat și în încăpere își făcu apariția Rolf Zacher, un bărbat suplu, desculț și în halat.

— Ați fost tot timpul împreună cu soția dv.?

— N-am slăbit-o din ochi întreaga seară.

— Dar dv., am întrebat-o pe doamna Zacher. Ați fost tot timpul lînga soțul dv.?

— Bag sama că mă suspectați și pe mine! spuse Rolf Zacher. Mergeți cam depărtașor. Credeam că-l căutați pe asasin printre femei. La noi ați greșit adresa. Nu soția mea a făcut-o! Și am mai mulți martori în acest sens.

Mi-a comunicat cîteva adrese pe care mi le-am notat într-un carnețel. După aceea am plecat.

Am urmat la rînd Eva Balte. Am sunat și mi-a deschis mama Evei, o femeie în vîrstă. Mi-a spus că Eva e la maternitate, au dus-o aseară. Tatăl copilului este Ewald Becker. Mi-a fost dintr-o dată foarte limpede că Eva trebuia scoasă din cauză. Asasinul nu putea fi o femeie într-un stadiu atît de avansat de graviditate. Nici mama Evei nu era de luat în seamă, era rotofeie...

Următoarea a fost Elke Mayer.

M-am legitimat, ea a izbucnit în ris și m-a poftit să intru. Pe pereți, portrete ale ei peste tot. Mi-a spus că lucrează ca fotomodel, trebuia să cîștige deci o groază de bani.

Frumusețea ei m-a bulversat pur și simplu. Zveltă, păr negru, ochi așisderea. O apariție exotică.

— Bag mîna în foc că veniți în legătură cu Ewald, nu-i așa? spuse ea cu glas dulce.

— De unde știți?

— Am toate informațiile, spuse zîbind. Mi-a telefonat cineva.

— Atunci înseamnă că știți și că faceți parte dintre suspecți.

— Da, deveni ea gravă. Vedeți, cîndva l-am iubit grozav de tare pe Ewald. Cînd m-a pără-

sit am suferit ca un mucenic. Plîngeam cît era noaptea de mare și-l blesteam să-l omoare cineva. Dar asta a fost acum opt luni. Acum îmi este complet indiferent.

— Cineva mi-a povestit cu totul altfel istoria asta, i-am atras atenția.

— Vitrega lui Ewald, nu? Ați controlat cumva alibiul ei? Știți ce scrie în testament? Femeia asta nu l-a iubit niciodată pe Ewald. Cînd tatăl lui a murit, el a moștenit totul. Ea, nimic. De atunci a început să-l urască.

— Unde ați fost azi noapte între unsprezece și miezul nopții?

— La un bairam organizat de editorul unui ziar. Să tot fi fost vreo optzeci de suflete acolo, spuse ea dîndu-mi adresa.

Am plecat cu convingerea că uitasem ceva. Nu am închis ochii întreaga noapte, dar cum eram obosit nu mă puteam concentra suficient. M-am așezat în mașină și am rememorat tot ce discutasem pînă atunci.

Și...

Brigitte Zacher îmi deschise cu ochii plînsi și îmbrăcată de plecare. În vestibul, trei geamantane pline.

— Aveți în gînd să plecați undeva?

— Îl părăsesc pe soțul meu, spuse încet. Am avut destulă răbdare, dar vîd că nu mai merge. Nu mai pot trăi cu el!

— Stați puțin, i-am cerut, și m-am îndreptat spre soțul ei, care tocmai apăruse pe ușă. Domnule Zacher, vă arestez pentru uciderea lui Ewald Becker!

— Pe mineee? se miră el. Bine, dar...

— Dumneata l-ai ucis! am spus cu glas hotărît. Cînd v-am întrebat de alibi, mi-ați spus că pe asasin trebuie să-l cauți printre femei.

De unde știți, dacă dv. n-ați fost la balul de la „La hambarul”? V-ați mascat în copil și v-ați pus o hlamidă așa încît nimeni nu avea cum să știe că nu sinteți fată. Sperați ca bănuiala să cadă pe mama vitregă a lui Ewald sau pe Elke Mayer...

— Da, strigă Rolf Zacher, eu am făcut-o! Mi-a distrus căsnicia! Soția mea vrea să mă părăsească și asta numai și numai din cauza

lui! Becker asta era satana, nu alta! Nu mi-a distrus numai mie căsnicia, ci și altora. Și-a meritat moartea!

— Asta o să hotărască tribunalul, i-am răspuns. Acum, fiți bun și urmați-mă!

În românește de NICOLAE NICOARĂ

UN ESCROC SENTIMENTAL

de JACQUES ANTOINE
și PIERRE BELLEMARE

Gazul începe într-un mod relativ banal, în ziua cînd o anume doamnă Reséda Korrigan, o roșcovănă nostimă, în vîrstă de 39 ani, depune o reclamație la comisariatul central din Chicago. Soțul i-a murit în urmă cu doi ani, lăsîndu-i 8.700 dolari, o casă și o mică rentă; ca toate americancele în situația ei, face parte din diverse asociații pentru femei singure.

Exact cu o lună înainte de vizita la comisariat, participă la o serată la hotelul Hilton — serată ce adună vreo cinci sute de văduve, de divorțate și de necăsătorite. În momentul cînd iese din lift, i se agată etola de vizon în ușa culisantă. Se repede un domn de vreo șazeci de ani, ajutînd-o să se desprindă. Poartă un costum din flanelă gri, se arată fermecător, pare să aibă simțul umorului.

Serata se termină. În holul hotelului este înghesuială, afară plouă și doamnele nu vor să se ude, toate cer taxiuri. Atunci apare pe neașteptate — sau mai degrabă reapare — galantul sexagenar. Îi propune foarte firesc doamnei Korrigan să o conducă cu mașina. Ea acceptă fără să șovăie. Bărbatul își oprește Buickul (din anul acela) în fața peronului și o ajută pe tinăra femeie să urce, ținîndu-i deasupra capului o voluminoasă pernă pentru picioare, ca să-i protejeze coafura. Plouă torențial, bărbatul poartă o pălărie albă din fetru, interiorul mașinii este luxos și doamna Korrigan e încîntată.

De-a lungul întregului traseu bărbatul se dovedește de-o inteligență scăpărătoare, iar doamna Korrigan, cu dispoziția fixată la vreme senină (a baut șampanie în seara aceea), se acomodează foarte bine cu această situație romantică — mai ales că părul cărunț al însoțitorului și politețea delicată îl fac înfinit de liniștitor. Cînd o depune în fața ușii, îi cere permisiunea de a-i telefona, să se intereseze cum se mai simte, și-i strecoară cu discreție o carte de vizită gravată: Sigmund Engel, producător la Hollywood.

Se revăd de două ori, la un interval de opt

zile, prima oară pentru a prînzii, a doua oară pentru a cîna, de fiecare dată în cele mai bune restaurante din oraș. Sigmund Engel compune meniurile cu o artă desăvîrșită și achită discret nota de plată, cu bancnote de 100 dolari.

Fiindcă îi face o curte fermecătoare, Reséda Korrigan acceptă să-l vadă mai des: din două în două zile, apoi zilnic. El îi trimite flori din șase în șase ore, îi sărută vîrfurile degetelor, chiar vîrfurile picioarelor, cum va mărturisi doamna Korrigan — care adaugă pentru a corecta această revelație ce poate părea insolită: „Am picioare mici, port 36...” Se discută, bineînțeles, de căsnicie, bărbatul se angajează „s-o ia de nevastă”, primește cei 8.700 dolari și dispăre.

În mod curajos, un ziar local relatează acest mărunț fapt divers, ce nu trece neobservat. O anume doamnă Engel se prezintă la comisariatul din Detroit, fericită să aștepte, spune ea, că psihicul ei soț mai trăiește. Într-adevăr, s-a măritat cu el în urmă cu șase ani și a abandonat-o în plin voiaj de nuntă, mai exact în Florida; nu fără a-i lua economiile și bijuteriile! Poliția o întrebă pe doamna Engel dacă cunoaște rude sau prieteni de-ai soțului. Nu cunoaște. A păstrat fotografiile de-ale lui? Nici una. Se fotografiase, desigur, dar, în mod bizar, fotografiile pe care i le făcea ea ieșeau voalate.

Ziarul local dă ceva mai multă amploare informației și, într-o zi, sună telefonul la șeful poliției din Chicago.

— Sint doamna Engel, rostește o voce energică.

— De unde sunați?

— Din Cincinnati.

Noua doamnă Engel pretinde că este cea adevărată, deoarece s-a căsătorit cu Sigmund în urmă cu douăzeci și cinci de ani și se fălește că a petrecut mai multe luni cu el — ceea ce-i totuși mai probant decît un voiaj de-o săptămînă, fie și pentru a sărbători o nuntă. Convocată, se prezintă cu fotografia ei și a soțului, făcută într-un local de noapte. O vedem grăsuță, însă tentantă, arborînd o coafură hiperbolică și un dublu șirag de perle, pus în valoare de un decolteu „avantajos”, conform expresiei tradiționale. Alături de ea, un bărbat fumează nepăsător o țigară, surîzător, distins, îmbrăcat cu un smocking ca blana de leopard. Este Sigmund Engel, mai tînăr cu destul ani.

Comisarul o întrebă pe doamna Engel Numărul Unu de ce, după părerea ei, s-a însurat Engel cu ea. „Dar nu știu, strigă ea. Nu cumva pentru că am 20 de milioane de dolari?”

Această reticență îl face pe comisar să zîmbească.

Prima căsătorie fiind oficiată în alt stat, se apelează la F.B.I. și fotografia fericitei perechi este reprodusă în mai multe ziare americane; Reséta Korrigan crede că el nu mai seamănă, anii deformînd trăsăturile acestui don Juan sexagenar.

Doamna Korrigan se înșală, căci, în decurs de cîteva săptămîni, patruzeci și nouă de femei se prezintă la patruzeci și nouă de comisariate, și toate afirmă că s-au măritat cu Sigmund Engel, sau cu un ins care seamănă enorm cu el! Majoritatea sînt văduve sau divorțate, de toate condițiile, de toate vîrstele, posedînd unele bunuri, și toate au fost căsătorite legal cu neobositul seducător.

Se stabilește în curînd că Sigmund Engel posedă peste treizeci de identități diferite, că acționează după o metodă pusă la punct cu grijă și din ce în ce mai eficientă: într-adevăr, cînd avea patruzeci de ani îi trebuia cel mult șase luni pentru a-și atinge scopul; de cînd se apropie de șazeizi, îi ajunge de obicei o lună pentru a-și asigura inima și economiile frumosele pe care le abandonează!

Însă la cele patruzeci și nouă de neveste „legitime” se adaugă altele, cele care au fost seduse, apoi părăsite, ca doamna Korrigan. Deși poliția apreciază că numărul lor trebuie să fie mare, se manifestă numai vreo douăzeci. Celelalte tac, din teama de a fi ridiculizate.

Un bilanț provizoriu stabilește că Sigmund Engel a extorcat ceva mai mult de 2 500 000 dolari. Și, ceea ce era doar un fapt divers foarte localizat, privește în curînd toate Statele Americane. Este organizat un colosal dispozitiv polițist pentru a se rețea categoric activitățile sexagenarului vioi, dar arestarea se dovedește dificilă. Singura fotografie îl reprezintă în vîrstă de patruzeci de ani, îmbrăcat cu încîntătorul smocking ca blana de leopard. A albit, desigur, s-a schimbat considerabil. Cine l-ar recunoaște la prima vedere?

Poliția notează, totuși, că își „recrutează” tot mai des victimele din nenumăratele cluburi pentru femei din Statele Unite. O armată de polițiste se strecoară în cealaltă armată, cea a femeilor singure, cu un efectiv de circa douăzeci de milioane văduve. Cîmp vast de acțiune pentru un ins atît de întreprinzător ca Sigmund Engel!

În general, aceste văduve nu sînt sărace. Au știut la momentul potrivit să-și convingă soțul să subscrie polițe de asigurare pe viață. În ziua cînd soțul a decedat, sînt asaltate de propuneri avantajoase, ce încep cu pompele funebre și reclamele cluburilor de femei, urmînd, firește, agențiile de voiaj, deoarece „viața continuă”, totuși.

Polițistele, ființe de vîrstă medie cu înfățișare robustă, se integrează destul de armonios în această mulțime de văduve sau femei singure, toate purtînd țesături imprimate cu rozuri acide sau cu albastru azur și care, seara, se revarsă cu zecile la recepțiile organizate pentru ele, cu rochiile lor standard, cu

ochelarii împodobîți cu strassuri, cu pălăriile lor cu flori, și mai ales cu vizoanele lor, do-vadă concretă furnizată de un soț harnic, deși decedat.

Deci, săptămîni întregi, polițistele camuflate în văduve fac croaziere, beau șampanie, străbat Statele Unite, în cete gălăgioase ce năvălesc flecărînd în Pullmanurile climatizate, de la Seattle la New-Orleans, de la Vermont la San Francisco.

Într-o zi, polițista Alice MacCarthy, care locuiește în Santa Monica, orașel elegant de lîngă Los Angeles, se află într-un grup de călătorețe venite din Cincinnati. Un bărbat mai vîrstnic se oferă curtenitor să fotografieze ceata. Doamnele, care se distrează la nebunie, îi cer îndatoritorului gentleman să se lase pozat în mijlocul lor. Peste cîteva zile, prietenele „efemere” ale Alicei MacCarthy îi trimit un exemplar al fotografiei: seducătorul bătrîn și-a plasat pălăria de pai, parcă din neatenție, în fața obrazului.

Gestul lui este o revelație pentru Alice MacCarthy: acest bărbat atît de elegant, atît de fermecător, atît de zîmbitor, este Sigmund Engel!

Și se confirmă că una din călătorețe, Geneviève Parre, s-a împrietenit cu necunoscutul cu pălăria de pai. Aveau cunoștințe comune, i-a promis că va trece prin Cincinnati s-o vadă, i-a trimis de două ori niște imense buchete de flori splendide. Un lucru pe care nu-l uită această femeie corpolentă, cu chipul încă neofilit.

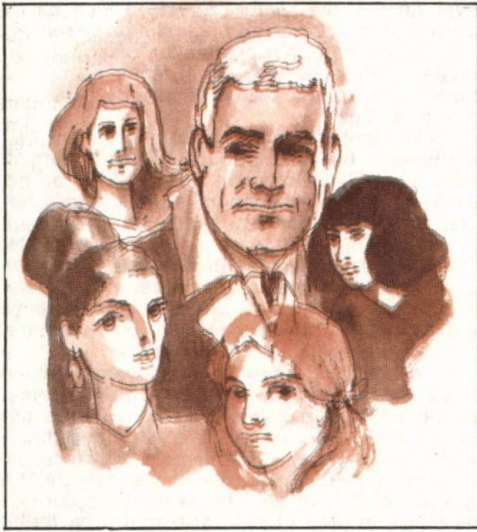
Se organizează o capcană la domiciliul Genevièvei Parre și Alice MacCarthy se instalează ea însăși acolo, pentru a proceda la arestare. Se scurg mai multe zile fără să se întîmple nimic, apoi, pe la mijlocul unei zile, Sigmund Engel o sună pe doamna Parre ca să-i explice că va trece în cursul săptămîinii următoare. Geneviève îi spune că găzduiește o prietenă cîteva zile și această veste pare să-l încînte pe Sigmund Engel. Pentru a-l momi, dar mai ales pentru a permite poliției să localizeze apelul, Alice MacCarthy pune mîna pe receptor și angajează cu bărbatul o conversație șăgalnică și hazlie; el povestește că toate bagajele i-au fost udate de ploaie, că se pregătește să cumpere niște valize dintr-o marochinărie și că a trebuit să meargă direct la Chicago „pentru afaceri”, că regretă și că i-ar fi plăcut să... Un vuiet de glasuri întrerupe conversația, apoi se aude vocea unei femei:

— Aici Marion Hagel, l-am arestat pe Sigmund Engel!

— Totul s-a petrecut cu bine?

— Foarte bine! strigă vocea devenită brusc veselă. Cît se poate de bine! Și pînă la urmă e caraghios! Chiar caraghios!

Conduc la postul central al orașului Chicago, Sigmund Engel este confruntat cu doamna Korrigan, pe care a escrocat-o cu 8 700 dolari. Recuperează 400. „Așa-i întotdeauna”, spune ea cu lacrimi în ochi. Dar, după

o întrevvedere de trei ore cu nedelicatul seducător, strigă: „Continui să cred în el!”

Are loc o conferință de presă și, pentru că un ziarist se îndoiște de identitatea omului, Sigmund Engel declară la sfârșit: „Pe moment, sînt chiar Sigmund Engel!”

Dar cine este el? Căci F.B.I-ul nu știe aproape nimic, în afară de faptul că ar avea 73 de ani, iar el mărturisește cu bunăvoință 80. Și fiindcă este întrebat dacă numărul femeilor cu care s-a înșurat e mai mare decît cel al femeilor pe care numai le-a sedus, răspunde:

— M-am înșurat doar cînd nu aveam încotro. Deci le prefer pe cele cu care nu m-am înșurat, ele mi-au pricinuit mai puține griji.

Vanitatea îl ajută să devină mai vorbăreț. Gîndirea capătă forma aforismelor:

„Secretul meu în dragoste? Admirație, linguşire, poveşti incredibile. Măresc doza treptat. Trebuie exagerată mereu.”

„Trebuie să înveți să cunoști ce-i place femeii pe care o curtezi și, mai ales, s-o faci să creadă că îi împărtășești ideile.”

„Fii curat și îngrijit. Femeile sînt sensibile la eleganță.”

„Nu aborda niciodată un subiect de ordin sexual. Trebuie să fii delicat și să te comporți ca un gentleman.”

„Femeilor le place ca bărbatul să fie gentleman, sau să pară că este. Eu îndeplinesc ambele condiții.”

„Un gentleman este un bărbat care știe să deosebească binele de rău, mai cu seamă cînd este vorba de bani.”

„Cînd sînteți cu o femeie, plătiți întotdeauna cu o bancnotă de 100 dolari.”

„Trimiteți-le trandafiri, toate adoră trandafirii, lăsați provincialilor orhideele!”

„Să aveți totdeauna mulți bani. Spuneți că sînteți bancher sau producător de filme.”

La proces, care o opune pe Reséda Korri-gan seducătorului ei, este aglomerație și toată lumea se întreabă care-i taina lui Sigmund Engel. Nu e nici înalt, nici frumos, n-are nimic remarcabil. Mărturisește 80 de ani (e adevărat că arată de 60), e pe jumătate chel, poartă proteză dentară, însă eleganța lui e indiscutabilă. Explică, pentru a se apăra, că este seducător cum sînt alții medici sau muzicieni, că este „feminist” cum sînt alții cleptomani și că „deturnările” sale rezultă din ceva ce seamănă cu o maladie.

Clasează femeile în cincizeci și șapte de categorii sau varietăți și, deși este eclectic în gusturi, spune că roșcatele sînt cele mai lesne de cucerit. Blondele sînt flegmatice, iar brunetele „fac nazuri”.

Evident, acuzarea insistă asupra sumelor de bani și asupra bijuteriilor escrocate. Engel afirmă binevoitor că a cheltuit cel puțin dublu. „Dar am dat tot atît cît am primit! strigă el. Ceea ce primeam de la Elisabeth sau de la Marion, cheltuiam cu Christina sau cu Leila. De altfel, este foarte simplu, neavînd nici o avere, n-am fost niciodată celibatar mai mult de cincisprezece zile pe an! Și aflați că femeile sînt la fel de lacome ca și mine: ceea ce am obținut eu de la ele, sperau ele să obțină de la mine, dacă n-aș fi fost totdeauna mai rapid!”

Urmează alte procese. Sigmund Engel trebuie să răspundă la acuzația de bigamie, care ar trebui numită aici „poligamie”. La închiisoare citește mult, pictează, joacă șah prin corespondență... În timpul procesului declanșează ilaritatea cu formulele lui brutale.

„Cu cît o femeie este mai vîrstnică, spune el, cu atît există șanse să aibă bani. De altfel, cele mai frumoase arii nu sînt cele interpretate pe viori vechi?”

Oricum, procesele lui ridică o problemă socială importantă: singurătatea femeilor. Atît de reală, încît majoritatea fostelor cuceriri ale lui Sigmund par să mai aibă o slăbiciune pentru cel care le-a înșelat atît de bine. Într-o atmosferă de comedie muzicală, Engel vine să sărute mîinile reclamantelor, care acceptă îmbujorate.

Ce a devenit Sigmund Engel? Nu se știe. Fără îndoială că în cele din urmă a murit la închiisoare. În fond, această perspectivă putea să-l seducă pe un asemenea bărbat: să izbutască, după ce a fost întreținut de victimele lui, să fie „întreținut” de cealaltă femeie, societatea, ceea ce poate trece drept o lovitură de maestru...

**În românește de
GH. BUZOIANU**

N.R. Povestirea de mai sus este inspirată dintr-un caz real. Asemenea întîmplări s-au petrecut și se vor mai petrece, iar publicarea lor e bine venită, spre luare aminte...

CUM AM CĂPĂTAT LEGĂTURA

de I. MARBEL

Anu zău, prefer să v-o spun de la început... Treizeci de ani de-ați căuta și tot n-ați găsit... Eu, Sebastian Legou-levent, parizian get-beget, negustor de ierburi din tată-n fiu, de pe vremea lui Ludovic al zecelea, am căpătat... nu, zău, de necrezut... am căpătat... o le-gă-tu-ră te-le-fo-ni-că!

Cum, prin ce protecție politică, mulțumita intervenției cărui ziarist influent, prin ce făgăduieli strălucite și îmbietoare, prin ce nerușinate încercări de mituire?... E cît se poate de simplu. Ulte, judecați și dumneavoastră!

De șase ani sînt abonat la telefon, nr. 2-22, firul 36, masa 4, centrala Cambronne, și — ca toată lumea — în șase luni de zile n-am putut vorbi cu nimeni din Paris, din suburbii, din provincie ori din străinătate. La sfîrșitul iernii trecute mai apucam eu să fiu auzit de domnișoara de la telefoane, care-mi dădea legătura cu morgia cînd ceream farmacia centrală, ori îmi dădea legătura cu un birou din Sena-de-jos cînd doream să vorbesc cu 34—32. Pe urmă a venit toată seria de „Nu răspunde... ocupat!” aparatul de la numărul pe care-l cereți e în reparație... persoana chemată n-a închis aparatul... știți doar că numerele care încep cu 5, 6, 7, 8 și 9 nu funcționează de cînd cu incendiul acela... pe urmă, conform legilor progresului normal, n-am mai putut căpăta legătura nici cu domnișoara de la centrală... Tăcere! pentru vecii-vecilor, ce mai încoace-ncolo?!

Dar — duminică sînt trei săptămîni, — ma hotărîi să dau o raită pe la țară așa, înspre Dourdan. Ajung la Gara de Sud-Est, pornește trenul și cînd ridic ochii spre tovarășul de drum care ședea în fața mea, constat cu încîntare că tovarășul acela de drum era o tovarășă. He-hei și încă ce tovarășă... Ei, comedie!...

Închipuți-vă o guriță... da-ce zic eu „guriță”? O cireasă, nu altceva. Niște obrăjori... da-ce zic eu „obrajori”? Petale de magnolia și mai multe, nu! Niște dințișori... mărgăritare si-defii, nu alta. Niște urechiușe mărunte cît niște scoicute. Și un păr... ca spicul copt.

Și peste toate astea, o pălărioară cu circumferința de cinci metri nouăzeci și cinci, cu albăstrele, cucii, mușcate, mixandre... flori... mă rog!

Mai e nevoie să vă spun că-mi admiram vecina cu tot jîndul unui holtei care se duce la țară într-o frumoasă zi de toamnă?

Dar — ce zi frumoasă a fost! Bătea soarele-n vagoane și noi înăuntru ne coceam... înăbușit... prin ferestrele deschise, fumul locomoti-

tivei ne trimitea trîmbe zglopii și, ca să ne simțim și mai bine, zdrcinăturile vagonului ne mai aruncau unul peste altul, ca și cum Direcția drumuri de fier s-ar fi temut că n-o să facem cunoștință destul de repede. Mă rog, era de-li-cios!

Trecu controlorul, mă făcu idiot pentru că-întinsesem biletul anapoda, mă făcu stîngaci pentru că mă călcăse pe picior... Aflai atunci că vecina mea mergea numai pînă la Chevreuse. Vai, aveam s-o pierd deci pe traseu.

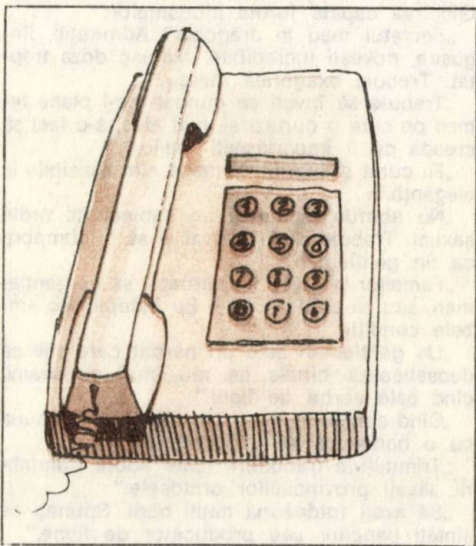
Nu mai grijulia Direcție se gîndise la toate. Cînd să ajungem la Bretonneux, simțirăm deodată o hurdătură cumplită: mă pomenii în ochi cu mînerul unei umbrele, înghiții citeva mușcate și albăstrele de saten, un domn bătrîn mi se agăță în spinare și...

Și, dragii mei, cum m-am pomenit șezînd lîngă frumoasa mea vecină topită-n lacrimi, pe un jîlt de iarbă verde, în fața trenului deraiat... n-aș putea să vă spun. Nu mai putea fi vorba — nu e-așa? — să mergem la Chevreuse; nici macar pînă la Dourdon. Imi scosei pălăria turtită rău și-i spusei fetei să mă considere ca pe sluga ei prea plecată și c-aș fi prea fericit să-i pot fi de folos la ceva, pînă ne-or veni ajutoare de undeva.

Un suris îi lumină ochii înlăcrimați și ne îndreptarăm spre hotelul gării. Căci, toate că toate, dar trebuia să îmbrucăm și noi cite ceva. Oricît de accidentat ai fi, ești totuși om! Ș-a-poi toate emoțiile astea-mi făcuseră o poftă de mîncare...!

Modestă, fără farafasticuri, cu o simplitate care sfîrși prin a mă cuceri, tovarășă mea acceptă mai întîi un vișor alb de coacăze.

Un singur lucru aveam a-i reproșa: mă asculta mereu vorbind, dar eu nu-i auzisem glăsciorul. Cînd ne așezarăm la masă sub o boltă de hamei, îmi veni chiar gîndul înspăimîntător c-ar putea fi mută de-a binelea! Dar, desfășurîndu-și șervetul, ea examină tăblița

aninată de boltă și citi pe ea „Masa 4”. Aaa, care va să zică vorbea! După cîrnat, reușii să-i mai smulg cîteva cuvinte. O fi trăind singură? Locuia la părinții ei? O fi liberă?

— Ocupată — îmi răspunse ea.

— Ocupată!

Mi se păru c-am mai auzit cuvintele astea rostite de glasul ăsta.

Omleta avu darul să-mi dezlege mai mult limba; trîncăneau nestingherit; se pare că efectul elocinței mele era așa de mare, încît dînsa murmură dragălaș ca pentru a-și scuza muțenia:

— Da' mult mai vorbești, domnule!

— Da' mult mai vorbești. Avea un fel de a o spune... Nițel mai tîrziu, pe cînd chemam în zadar chelnerul, dînsa avu o mișcare gingașă din umeri și lăsă să-i scape cuvintele:

— Nu răspunde!

— Mă-torsei și o privii uluit. Ei, comedie! Mi s-o fi năzărint?

Dar chelnerul sosi aducînd un „Chateau-briand” cu mere.

Înarmat cu cuțitul, mă pregăteam să tai o felie pentru încîntătoarea mea tovarășă, cînd dînsa-mi atrase atenția cu un mic gest plin de-nțelesuri, că treaba asta o făcuse chelnerul:

— E tăiată...! — zise ea.

Tresării iar. Nu mai încăpea nici o îndoială, cunoșteam vocea asta!

— Ii luai deci o mină.

— Uite ce: sîntem singuri aici, în boschetul ăsta de verdeață, ca două păsărele-n cuibul lor. Lasă-mă să-ți spun că te iubesc. De-asupra noastră nimeni, în preajma noastră nimeni.

— Nimeni, rostiră buzele ei de cireasă.

Ei, comedie ca asta! Unde Dumnezeu mai auzisem vocea asta? Căci eram mai mult decît sigur c-o mai auzisem; dar îmi era cu neputință să-mi aduc aminte...

În sfîrșit, după ce luarăm și cafeaua, îmi aprinsei o țigară. Dînsa se ridică de la masă, își potrivi voaleta și, cum eu nu mă cîlteam, ea-mi zise cu oarecare autoritate:

— Ați terminat?

Ei, de astă-dată nu mă mai putui stăpîni...

— Aaaa, e de necrezut, dar te cunosc!

Ți-am mai vorbit; cunosc sunetul vocii dumitale; toate verbele pe care le rostești îmi sînt cunoscute. Nu e așa c-am mai vorbit împreună?

— E așa de mult de-atunci, — răspunse ea.

Mai mult n-am putut să scot de la ea, pînă seara.

La gară aflară că o mașină de ajutor avea să ne readucă la Paris. Și plecarăm: cu mină ei într-a mea.

Eram hotărît să fac orice, numai să păstrez așa, pentru totdeauna, minuța aceea fină într-a mea.

În Gara de Est, în urma rugămintilor mele, fata mi se destăinuî totuși:

— Mă numesc Sylvia Lapointe. Locuiesc la părinții mei în strada Lecourbe 195 bis și sînt funcționară la telefoane.

— La centrala Cambronne! — exclamai eu, luminat deodată.

— Masa 4.

— Firul 36!

— Da, domnule 22—22

Și se porni pe ris în hohote. După o jumătate de oră, un taximetru ne depunea în strada Lecourbe, unde cerui pe loc mîna domnișoarei Sylvia. Lunea trecută am făcut nunta. Dînsa și-a reluat serviciul de dimineață. Și iată cum am ajuns că capăt legătura la telefon!

ROMANȚA

NEROMANTICĂ

de HANS-JOACHIM RIEGENRING

Ne întîlneam în fiecare seară la bar, la Hotelul Ștrandului. El era medic asistent la policlinică. Bun băiat, dar atît de neromantic... vai ce neromantic!

Cel mai frumos asfințit de soare nu era pen-

tru el decît rezultatul unor procese de natură cosmică și al unor legi optice; cel mai avîntat concert al orchestrei nu era decît suma unui număr de vibrații ale diferitelor instrumente, decî o chestie pur matematică și încă înexactă.

Într-o seară, descoperii ceva care-mi atrase în mod irezistibil privirile.

— Vezi fata aia blondă de colo? — șoptii eu. El o privi fugitiv: — Ei și?

— Ei și, zici? E femeia cea mai grozavă de pe tot litoralul, idealul viu al frumuseții feminine! Ce mers, ce ținută!...

Amicul meu strîmbă din gură, nici măcar în întregime, ci numai cu un colț; — omul, draga prietene, deci și femeia, este un amestec de

66 la sută apă și câteva alte adaosuri ca: fosfor, fier, clor, sulf, plumb, deci absolut nimic deosebit. Nu conține măcar alcool.

În seara următoare, mă întâmpină: — Strălucești ca un bec incandescent la tensiunea maximă!

— Am toate motivele. O cheamă Erika!

— Erika? Pe cine? Ah, da — clatină din cap. Băiete, două speciale. Eram beat de fericire și omului ăstuia-i ardea de „speciale”.

— Toată ziua am fost cu ea, i-am spus; s-o vezi în costum de baie...! Niște picioare ca reclamele pentru ciorapi! D-apoi... restul?

Medicul zîmbi cu compătimire. Pe Erika — ea trecea tocmai atunci prin fața ușii — o gratifică doar cu o privire indiferentă.

— Golește mai întâi paharul, amice. Dragoste te-a orbit de tot. Vasăzică, vezi o femeie în costum de baie. Biiine. Dar ia închipuiește-ți că-i scoți costumul.

Numai gîndindu-mă, mă trecură nădușelile.

— Întîi costumul de baie, — continuă el flegmatic, — și pe urmă pielea.

— Cuuuuu?

— Pielea. Pe urmă paturile de grăsime, mușchii și tot așa mai departe; și ce vezi în cele din urmă? Această femeie adorabilă constă din câteva sute de oase, dintre care 12 perechi de coaste, o mulțime de carne, măruntaie și altele nu prea apetisante. Dar asta am să-ți o explic altădată mai amănunțit. Bagă de seamă.

Tirziu, noaptea, ședeam cu Erika pe o dună. Mîna mea îi mîngîia rochia-i subțirică.

— 12 perechi de coaste, dintre care cinci false.

— Ce spui? — mă întrebă ea între două sărutări.

— Eh, nimic.

Să-ți în brațe o fată ca asta nu e oare raiul pe pămînt?

Dar parcă era un făcut: pe cînd o mîngîiam, mă gîndeam cu obiectivitate științifică la mușchi, la tendoane, la plexul solar și la câteva glande. Afurisitul acela de doctor făcuse din tandrețea mea niște explorări anatomice.

— Am sărutat-o aseară — povestii eu a doua seară, cu mîndrie.

— Hahahaha — era cît pe ce să se-nece de atîta veselie. Lună, sărutări... Păi, știi dume-neata ce este luna dumitale cea romantică? Un bulgăre mare de piatră, sterp și chel, pe care nu crește nici un firicel de nimica. Cîț despre sărutare... bea mai întîi un rachiu, să prînzezi putere.

Deveni deodată foarte serios: — Ti-o spun ca prieten și ca medic: Prin sărutare se transmit milioane de bacili. Repet: mi-li-oa-ne. Și apoi, gîndește-te, stomacul conține acid clorhidric.

Vocea, lui coborî și deveni șoaptă:

— Acid clorhidric! Urmele lui ajung în gură și cînd o săruți... omule ești palid ca ceara... Băiete încă una dublă pentru domnul! După o oră, Erika era lîngă mine, plină de patimă și foc. Paradisul se deschidea, cum spun poeții. Deodată mă fulgeră un gînd îngrozitor. Acid clorhidric!... Prostii! Nu cred nimic. Oricum... o fi știind el doctorul...

La următoarea sărutare încercai să-i analizez gustul. Dar ce gust o fi avînd acidul clorhidric? Habar n-am.

Și totuși, fiind mai atent la gust, aș fi zis că... Era o grozăvie!

Stătu în cumpănă... E prea mult. Erika plecă fără să-mi spună „la revedere”.

A doua zi, parcă n-aș fi existat pentru ea. Nici doctorul nu veni. Mă dusei la strand, Acolo-l văzui. Ținea ceva în brațe; ceva alcătuit din 66 la sută apă și câteva alte ingrediente și care se chema Erika. Era în cel mai mare pericol de-a se căpătu cu o intoxicație cu acid clorhidric...

Deasupra lor sta suspendat un bloc de stîncă cu diametrul de 3 470 de kilograme, pe care-l contemplau extaziați...

Traducere de
PAUL BERȘTEIN

Ilustrațiile paginilor apărute sub
genericul „Lecturi sub abajur”
aparțin lui VASILE OLAC ■

ORASUL și amintirile SCRIITORULUI

LACRIMA DE CĂINȚĂ A NISEI

PENTRU PANAIT ISTRATI

Întemeiată de navigatorii-negutători greci din Focea, Nisa a fost numită la naștere Niké, ceea ce înseamnă „victorie”. Nume de bun augur, căci — deși supusă ocupației celtice, apoi române, așezată în calea neamurilor migratoare, disputată de micii și marii satrapi feudali, incendiată și prădată de neînumărate ori — Nisa a triumfat din toate încercările într-o eternă prospețime. Aici hărnicia oamenilor a înfruntat frumusețea și dârnicia unei naturi generoase. Alpii vin pînă la țărnul mării să-și oglindească frunțile în undele albastre, ceea ce localnicii au știut să pună în valoare cu multă iscusință transformînd orașul în unul dintre cele mai reputeate centre turistice ale lumii. Atît de reputat, încît adeseori se uită că Nisa este și un centru industrial considerabil, un port comercial activ la Mediterană și un apreciat exportator de fructe și flori. Dar, în cartea superlativelor europene, factorul turistic și al agrementului are prioritate.

A vizita Nisa înseamnă a te afla pe un tărîm al feeriei. Piața Massena, considerată centrul orașului, e un vast scuar cu somptuoase construcții pe arcade, decorate în stil genovez și vopsite în roșu ligur. Clubitorii de pitoresc urcă străduțele în pantă spre vastul parc amenajat pe colina unde, cîndva, se înălța cetatea medievală, sau se opresc în piața de flori și în piața de legume, colorate parcă de bogata paletă a unui maestru impresionist. De bună seamă, însă, că Nisa își leagă celebritatea turistică în primul rînd de incomparabila „Promenadă a englezilor”, tăiată pe faleza mării în 1820, magistrală largă de 40 de metri și lungă de peste patru kilometri. Carosabilul, separat pe linia centrului de maiestu-

oase șiruri de platani și învelsit de zîmbetul unor rondouri de flori, artistic decorate, cunoaște un trafic de mare intensitate. Supranumită „cea mai însorită și mai luxoasă arteră a lumii”, această „Promenadă a englezilor” își adaugă și faima de a reprezenta cea mai mare concentrare de hoteluri — în frunte cu vestitul „Hotel Negresco”, întemeiat la începutul acestui secol de un român — de cazinouri, dancinguri, teatre, cinematografe, săli de concert, piscine, săli de sport.

Pe această „Promenadă a opulenței” și-a oprit pașii nu o dată — prin anii '20 — și un „sărăcan” pentru a privi cu încintare panorama de vis a „Golfului Îngerilor” desfășurat între Cap d'Antibes și Cap Ferrat și străjuit de linia crenelată a munților Estérel. Îi chema Panait Istrati și era fotograf ambulant. Orașul, obișnuit să aibă considerație numai pentru vizitatorii cu pungi pline, nu a știut să vadă în el decît un „vagabond periculos”. Strica decorul cu înfățișarea lui clorotică și cu

demodatul aparat purtat pe un trepied, amintind involuntar onorabililor turiști ai îndestulării că pe acest pămînt viețuiește și o lume a nevoii. Polițiștii Coastei de Azur — discreți dar eficace — îl luaseră la ochi. În scrisoarea-autobiografie trimisă lui Romain Rolland, viitorul scriitor de mare reputație, își spunea năduful: „Am fost arestat de patru ori pentru că voiam să-mi cîștig cîștit pîinea”. Copleșit de umilințe și mizerie, Panait Istrati a avut atunci un moment de deznădejde, hotărînd să plece dintre oameni. Un reporter de fapte diverse aducea la gazetă o știre care apărea cu următorul titlu: „Un român își taie gîtul în fața Monumentului Centenarului; starea sa e foarte gravă!” În aceeași zi, factorul poștal îi aducea lui Romain Rolland o scrisoare care începea astfel: „Plec fără să vă păstrez supărare!”.

Din fericire, a fost și o revenire. La spital, sinucigașul s-a reîntors la viață și la gloria care îl aștepta.

Cu multe decenii mai tîrziu, prin anii '70, aflîndu-mă la Nisa cu prilejul unui Festival Internațional al Cărții și al unui colocviu al traducătorilor, am putut cunoaște și ceea ce o statornică prietenă a scriitorului, doamna Thérèse Roméo, pe atunci primar adjunct al orașului, numea „lacrima de căință a acestei așezări pentru suferințele

Panait Istrati e și a vrut să fie un scriitor român

provocate lui Panait Istrati. Municipalitatea adăpostea o mare expoziție, alcatuită cu concursul Muzeului de Istorie a Literaturii Române din București și consacrată marelui creator. Doamna Roméo, profesoară onorată, fostă elevă a cursurilor de limbă și literatură română ținute la Sorbona de Mario Roques, amintea la vernisaj: „L-am cunoscut pe Panait îndeajuns de bine pentru a nu mai putea să-l uit!” În expoziție era reproduș în facsimil ordinul de arestare a „vagabondului”. Pe un alt panou, sub un grupaj de artistice fotografii, înfățișând împrejurimile Brăilei — locuri predilecte ale hoinărelor unui Panait copil și adolescent — un text concludent al scriitorului: „Ceva mă îndeamnă să cred că, în clipa când am venit pe lume, primul meu gest a fost să îmbrățișez pământul...” Și oricât a călătorit în toate orizonturile,

gîndurile lui cele mai tandre s-au îndreptat întotdeauna spre solul natal. O mărturie: și alte fotografii din expoziție: cele înfățișându-l sub gorunul lui Horia, cele de pe Valea Jiului, cele din plimbările moldave cu Gala Galaction sau cu Mihail Sadoveanu. La vernisaj au venit anume să asiste și vechi prieteni francezi ai lui Panait Istrati. Prin evocări emoționante, ei subliniau și indisolubilele legături ale artistului cu țara sa și cu literatura ei. André Chamson, de la Academia franceză, s-a oprit asupra unui citat dintr-o scrisoare a lui Panait Istrati: „Sînt și vreau neapărat să fiu un autor român. O doresc, deoarece întreaga mea sensibilitate își are izvoare românești. Înainte de a deveni scriitor francez contemporan, am fost scriitor român înăscut!” Și repetind aceste cuvinte, André Chamson adăuga: „Într-a-

devăr, dragul de Panait a preluat duioșia doinelor plămuite de poporul său, transformînd-o în suavitatea unei proze în care fiecare cuvînt vibrează și totul cîntă. Cîstindu-și patria, el a celebrat toate republicile spiritului!”

„Lacrima de cîntă a Nisei!” În zilele expoziției, o stradă a orașului căpăta numele lui Panait Istrati. O stradă pe care, cu pioșenie, și-au „plimbat” ochii Al. Balaci, Constantin Toiu, Teodor Vărgolici și M. Iorgulescu, cu prilejul centenarului nașterii marelui scriitor. O stradă dintr-un cartier pitoresc, străjuită de turlele grațioasei Notre Dame l’Auxiliatrice și mîngiată de șoaptele riulețului Pailon. O stradă locuită de oameni care se scoală zilnic în zori pentru a grăbi spre locul lor de muncă. O stradă în care fostul „vagabond” se simte, în sfîrșit, bine la Nisa.

„ROMANTICUL ORAȘ”

AL LUI SIR WALTER SCOTT

Poate nici unul dintre orașele britanice nu s-a bucurat de atîtea epitete omagiale ca fermecătoarea capitală a Scoției, care păstrează numele întemeietorului ei, regele Edwin al Northumbriei, din cel de-al 7-lea veac. „Oraș al florilor”, „strălucită așezare a spiritului”, „Atena nordului” — sînt numai cîteva dintre aceste epitete care exprimă admirația vizitatorilor și încearcă să ajute la definirea personalității unui Edinburgh al contrastelor, așezare septentrională, dar atît de meridională prin vivacitate, prin zîmbet și spirit ospitalier, așezare veche dar deloc vetustă, în care atributele modernului se încadrează armonios în ansamblul de mare distincție al mărturiilor din secolele trecute. Cel mai ilustru dintre fiii săi a adăugat Edinburghului încă un epitet, destinat să fie și cel mai des citat: „romanti-

cul meu oraș”. Și cine vizitează locul nu poate să nu-i dea dreptate lui Sir Walter Scott.

Așezat lîngă estuarul riului Forth, care îl leagă de Marea Nordului, Edinburghul e dominat de o falnică fortăreață, solid ancorată pe cea mai mare înălțime stîncoasă a zonei. Semn al puterii, „castelul”, cum îi spun localnicii, își păstrează intacte strașnicele metereze, cu barbacane de apărare, cu șanturi și poduri mobile. E greu de spus cu precizie cînd a fost ridicată fortăreața; dar e cert că este mult mai veche decît orașul de la poalele ei și că — disputată pe rînd de britani și romani, de saxoni și de picti, — este legată de cele mai grele momente de restriște din istoria Edinburghului. Fiecare încăpere a „castelului” evocă importante și — de regulă sîngeroase — eveni-

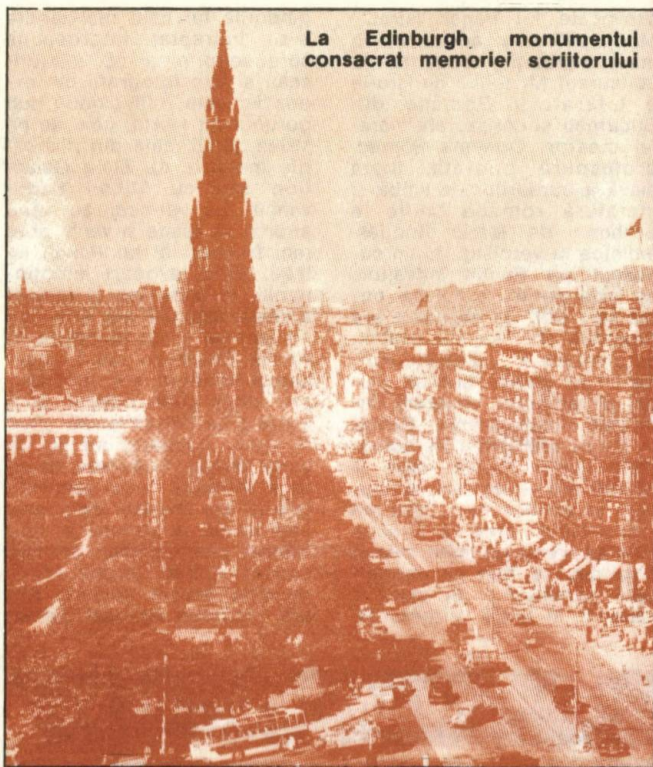
mente din cronică tuturor dinastiei scoțiene, cronică ce urcă pînă la legendele miticului rege Arthur și ale „Cavalerilor mesei rotunde”.

În serile de vară, pe vastă esplanadă din fața castelului se organizează scînteietoare spectacole date de militarii scoțieni care — în cea mai bună tradiție a „highlanderilor”, războinicii munteni, folosesc în loc de fanfară bătrînele lor „pipes and drums” cimpoaie și tobe. Bețele, cu care se percutăză tobele, au la ambele capete mici porțiuni prevăzute cu becuri acționate de baterii electrice. Și „tamburii majestății sale” se dovedesc maeștri în aruncarea în aer a acestor bețe, realizînd adevărate tururi de forță jonglerească și transformînd esplanada într-o feerie a jocurilor de artificii.

La poalele dealului pe care se înalță castelul, o serie de edificii explică de ce Edinburghul i s-a spus „Atena nordului”. Palatul Galeriei Naționale de Artă, cu fațada lui doborîcică se învecinează cu Academia de Științe, al cărei palat e în stil clasic grec. La rîndul ei, construcția „Monu-

mentului Național" al Scoției îl duce imediat cu gândul pe călător spre Partenonul de pe Acropole. „Atena nordului” e și un oraș în care toate muzele sînt acasă. Anual, un Festival de muzică, teatru și film reunește aici artiști dintre cei mai iluștri din lume. Folclorul e și el în mare cinste. Dansul și muzica populară pun și mai pregnant în relief pitorescul costumului național scoțian purtat în toate zilele de sărbătoare și al căru „Kilt” (fustiță) are multicolore desene geometrice reprezentînd (fiecare desen) cîte un vechi clan războinic. La 1725 s-a întemeiat prima „Societate muzicală a Edinburghului” cu misiunea de a promova deopotrivă muzica simfonică, de cameră și populară. Sediul dinții a fost... cîrciuma unui interesant personaj pe nume „Pate” Steil, violonist și birtaș, lutier și mare sprijinitor al artiștilor săraci.

Edinburghul păstrează în mare cinste și amintirea fiilor lui care au excelat în arta scrisului. Numeroase sînt mărturiile vieții și activității lui Robert Louis Stevenson. Cît despre cel pe care localnicii îl numesc și azi doar „Sir Walter”, cu greu s-ar putea face cîteva pași prin oraș fără a se întîlni „ceva” care să-l evoce. Ciclul de romane consacrate eroului scoțian Waverley a îmbogățit toponimia așezării. Gara centrală feroviară se numește „Waverley station”, treptele din fața gării se numesc „Waverley steps”; multicolora piață de flori a acestui oraș, în care grădinaritul e o mare specialitate, se cheamă „Waverley market”, iar podul din apropierea ei — „Waverley bridge”. Pe animata arteră modernă, Princess-Street, se află monumentul scriitorului. Tăiat în marmură de Carara, e încastrat într-un impozant turn gotic, a cărui spiră centrală e suspinată de patru arcuri maiestuoase ce alcătuiesc un uriaș baldachin. În interiorul turnului, călătorul care se încumetă să urce abrupta scară în spirală formată din 287 de trepte, e răsplătit pentru „performanța” de a fi ajuns în vîrf printr-un certificat ce atestă că „are un

La Edinburgh, monumentul consacrat memoriei scriitorului

cap care ametește greu”. Există, desigur și o altă răsplată: posibilitatea de a vedea colecția de statuete înfățișînd diferite personaje din scrierile lui Scott, ca și magnifica perspectivă a orașului după care tînjea artistul pe vremea cînd își plămăuia romanele, retras la senioria de la Abbotsford, situată în binecuvîntata vale a Tweed-ului din extremitatea sud-estică a Scoției, unde, la vechea frontieră cu Anglia, se întind nesfîrșitele imășuri pe care pasc oile a căror lînă mătăsoasă e folosită la fabricarea celor mai reputeate stoffe. În turnul din Edinburgh se mai poate vizita și micul muzeu memorial amplasat într-o nișă din vîrf și care conține documente și obiecte personale ale scriitorului. Iar, pentru a ilustra hărnicia, talentul și perseverența oame-nilor din „Scoția vitează”, călătorului i se vorbește și despre cel ce a construit turnul omagial consacrat lui Walter Scott. Se numea George

Meikle Kemp și era un zidar sărman, dar pasionat de arhitectură. Autodidact, a învățat cît a putut și de la cine a putut la Edinburgh. Apoi, doritor să studieze stilul gotic, a plecat prin Europa pentru a cerceta marile monumente. Și-a cîștigat existența muncind ca zidar la diferite bî-nale. La capătul călătoriei, revenit în orașul natal, a aplicat noile lui cunoștințe la construcția închinată lui „Sir Walter”. Din păcate, acest „Meșter Manole” nordic nu a apucat să-și contemple opera în toată măriștea ei, căci, atunci cînd construcția era aproape gata, un stupid accident a prăbușit din înalturi schela pe care se afla. Dar a murit fericit că a putut contribui la gloria celui ce a făcut cunoscute pretutindeni, prin scrierile sale, bravura și spiritul de neatîrnare, dîrzenia și demnitatea acestor locuitori ai unei țări cu munți arizi, dar plini de maiestate, cu torenți vijelioși și lacuri legendare.

UN NONCONFORMIST ÎN SAINT-GERMAIN-DES-PRÉS

Preluând „ștafeta” de la cartierul Montparnasse, după cel de-al doilea război mondial, piața Saint-Germain-des-Prés, situată pe malul stîng al Senei, a devenit centrul spiritului mereu viu și etern căutător al Parisului, centrul frumosului artistic, plasmuit cu îndrăzneală pe bătrînul pămînt al Luteției. Dar, dacă bulevardul Saint-Germain, care taie piața de la vest la est, este patria anticarilor, a editorilor și a librarilor (aici se află, la numărul 79, sediul vestitei „Librairie Hachette”, fondată în 1826 de Louis Hachette, fost elev al Școlii Normale Supérieure), iar dacă nobilul „Faubourg Saint-Germain” spre care conduce bulevardul e mărginit de elegante clădiri rezidențiale din cel de-al 18-lea secol și de palate adăpostind ambasade și ministere; dacă nu departe, în același cartier, se înalță, în fața Luvrului, de care îl desparte cîntatul „Pod al Artelor”, venerabilul așezămînt al Institutului Franței, cu cele cinci Academii ale sale, în frunte cu Academia Franceză, piața Saint Germain des Prés întoarce privirile de la clasicism, mîndrindu-se cu principală ei calitate de centru al poezilor, compozitorilor, cîntăreților și gînditorilor de avangardă. Doar pictorii — cei mai mulți — n-au vrut să-și părăsească tradiționalul lor loc de reuniuni și de lucru așezîndu-și și acum șevaletele în pitoreasca Place du Tertre aflată departe, pe celălalt mal al Senei, în cartierul Montmartre.

Dar, proclamîndu-se categoric — și adeseori zgomotos — drept centru al făuritorilor de „frumuseți și prețuri noi” cum ar fi spus al nostru Argezi, piața Saint-Germain-des-Prés e totuși continuatoarea unei tradiții: cea revoluționară. În apropiere, tronează statuia lui Danton,

care, de altfel, a locuit nu departe, pe Cours du Commerce. Marat a locuit și el în cartier, pe rue de l'Ecole de Médecine și tot acolo se întîlneau zilnic doi „vecini”: Legendre și Camille Desmoulins. Tradiția transformărilor revoluționare s-a păstrat și în domeniul artistic: pe micuța stradă Hautefeuille, care dă în piață, s-a născut, în casa de la nr. 15, — în anul 1821 — Charles Baudelaire; pe aceeași stradă și-a avut atelierul Gustave Courbet. Teatrul „Odéon” — aflat de asemenea în vecinătate — avea misiunea, pe vremea cînd fusese atașat organizatoric la „Comedia Franceză”, să monteze numai „piese noi și îndrăznețe”. În 1959, André Malraux, pe atunci ministru al culturii, i-a redat caracterul de instituție de sine stătătoare, punîndu-l sub direcția lui Jean-Louis Barrault, care a continuat să afirme noi modalități de expresie în dramaturgie, interpretare și punere în scenă. În cartierul

Saint-Germain-des-Prés se află și Rue de Buci, stradă a cabaretelor literare, care păstrează amintirea serilor cînd Juliette Gréco lansa cîntecele lui Jacques Prévert din ciclul „Paroles”.

Dacă bulevardul Saint-Germain taie piața Saint-Germain-des-Prés de la răsărit la apus, o alta arteră — aceasta cu nume imperial — o taie de la nord la sud. E strada Bonaparte. Și numele ei e legat de istoria științei și a artelor. Aici se află Academia de Medicină, ca și Școala de Belle Arte. Aici s-a născut Edouard Manet și a locuit filosoful Auguste Comte. Și tot aici a locuit „nici el nu știa de cînd” după propria-i mărturisire, Jean-Paul Sartre. Pornea în fiecare dimineață de acasă spre piața pe care o îndrăgea nespus. Trecea pe lîngă cel mai vechi lăcaș de cult al Parisului — purtînd numele Saint-Germain-des-Prés și avînd turnul porții și nava principală în vechiul stil roman — ajungea la colțul dintre strada Bonaparte și piață, unde se află renumita cafenea „Aux Deux Magots” pe care obișnuiau să o frecventeze Tristan Tzara, Fondane și Voronca, apoi cotea pe trotuarul pieței pînă la o altă vestită cafenea: „Café de Flore”. Arunca o privire peste

Sartre, într-o pauză... existențialistă, la o cafenea din Montparnasse

drum spre fațada braseriei „Lipp”, unde, potrivit unei formule atribuite lui Léon Blum — „se făceau și se desfășeau guvernele republicii franceze”, apoi intra în cafea, pentru micul dejun. Avea masa lui, la care revenea pe seară să discute cu prietenii și admiratorii și să audă „ce au mai scornit adversarii săi literari și filosofici”. La „Café de Flore” își făcea cîrda veacul și Guillaume Apollinaire, la fel de anturat de literații vremii lui. Cel mai bătrîn dintre chelneri, „credea a ști” care anume fusese masa poetului și Sartre, care nu disprețuia cochetăriele, o alesese tot pe aceea. În orice caz, la orice oră puteai găsi domni cu părul cărunt care să istorisească modul cum se născuse — „chiar

aici, la Café de Flore, scumpe domn” — curentul existențialist, cum, prin anii '50 pînă și băiețelul care vindea în cafenea gazeta de seară, declară, plin de „convingere”, că are „angoase” și cum își scria sau revedea manuscrisele Sartre la masa păstrată acum ca relicvă literară și filosofică. Piese întregi din dramaturgia sartriană s-au născut aici. Iar „Maitre d'hôtel” povestea cu mîndrie că el a fost cea dintîi persoană căreia scriitorul i-a citit scrisoarea prin care refuza „politicos, dar ferm”, premiul Nobel, scrisoare redactată tot la „Café de Flore”. Și pentru a completa aura de legendă, obișnuința locului istoriseau și întîmplarea din timpul războiului, cînd, în Parisul ocupat, Sartre, care continua să

frecventeze localul său de predilecție, afla de la un amic ce-i șoptea la ureche, pentru a nu fi auzit de grupul de ofițeri germani de la o masă apropiată, că trupele hitleriste suferiseră o catastrofală înfrîngere la Stalingrad. În acel moment, chelnerul s-a apropiat de el și l-a întrebat respectuos:

— Domnul dorește?

— Un nazi glacé! (un nazist înghețat!), a strigat în gura mare scriitorul.

Era și asta o formă de manifestare a convingerii pe care el a formulat-o cu pregnanță și căreia i-a rămas credincios pînă la moarte: „Locul literaturii și al filosofului este în forul cetății!”.

DOI PRIETENI LA WEIMAR:

GOETHE ȘI SCHILLER

Pe apa molcomă a Ilmenului, Weimarul îl întîmpină pe vizitator cu o atmosferă de tălmăcită provincie germană. Străzile liniștite, curate ca lacrima, sint mărginite de case solide, luminate de ferestre largi, dar care pot fi oricînd umbrite de obloane vinjoase. Porțile masive din lemn de stejar ascund, discrete, grădini gospodărește întocmite și grijuliu întreținute. La colțuri de stradă cite o nelipsită berărie sau o micuță „Konditorei” — cofetărie albă ca spuma laptelui. Cu secole în urmă, orașul și-a început existența într-un fel care nu prevestea prin nimic rolul său însemnat de mai târziu în dezvoltarea spiritului european și în afirmarea culturii germane. Capitală de operetă a micului ducă de Saxa-Weimar, așezarea își concentra la curte existența în intrigă mărunte, ilustrînd ipocrizia unei nobilimi sterile, limitată ca orizonturi. Și totuși de aici au pornit să iradieze în lume incandescențele umanismului german, aici a ocupat, pentru un timp,

postul de concert-maistru Johann Sebastian Bach, aici a muncit Herder și a desfășurat o vastă activitate de compozitor, interpret, dirijor și regizor inovatorul Liszt; aici au fost montate în premieră multe din operele lui Wagner făcîndu-l cunoscut pe autor lumii întregi. Cum a putut orașului, cufundat în banalitate la începuturile lui, să-și schimbe în așa măsură destinul? Explicația — în cea mai mare măsură — un nume propriu: Johann Wolfgang Goethe.

Născut în 1749, departe, la Frankfurt pe Main, făcuse studii de drept, luîndu-și în mod strălucit doctoratul, practicînd apoi, fără nici o pasiune, însă, avocatura. În schimb, cînd Karl-August, prințul moștenitor de Saxa-Weimar, sosea la Frankfurt, în cadrul unei călătorii prin numeroasele stătuțute ale fărîmîții feudale germane, tînărul avocat de 25 de ani, om călătorit deja prin Franța și Elveția, era un scriitor despre care începuse să se vorbească insistent în

cercurile intelectuale dornice de ieșire din osificarea clasicismului. Tragedia „Götz von Berlichingen” era cunoscută și pretuită, iar „Suferințele tînărului Werther” îl afirmaseră ca pe un exponent al curentului novator „Sturm und Drang”. Între Goethe și principele moștenitor se naște o caldă simpatie. Poetul îi vorbește lui Karl-August despre interesanta figură a vrăciului Faust din vechile legende germane, care își dăruie sufletul diavolului în schimbul privilegiului de a dobîndi tinerețe perpetuă. Îi spune că lucrează la un poem dramatic care să dea formă cultă vechiului mit, sporindu-i semnificațiile filosofice. Principele cultiva în ascuns ambiții mecenate. Astfel că, atunci cînd, la un an după ce făcuse cunoștință cu avocatul din Frankfurt, începe să domnească efectiv în micul său ducat, trimite acestuia o scrisoare prin care „domnul doctor” e invitat respectuos să se instaleze la Weimar. Scrisoarea sosește la timp, căci poetul tocmai trecea printr-o mare decepție sentimentală, respins în dragostea lui de frumoasa Lili, frivolă fiică a bancherului Schönmann. Astfel încît el dă curs invitației și pleacă să-și caute uitarea și echilibrul în depărtata

Monumentul ridicat în piața teatrului din Weimar

capitală cu câteva mii de locuitori, unde, în scurtă vreme, de jucind toate „lucrăturile” unei curți indignate de prietenia unui „mare” domnitor cu un „scriitoras oarecare”, va deveni director al teatrului, președintele Comisiei de arhitectură însărcinată cu refacerea și înfrumusețarea castelului, apoi chiar ministru.

În activitatea lui Goethe începe o perioadă deosebit de fecundă. Noi lucrări de răsunet vin să-i îmbogățească opera. Scriitorul, dublat de un remarcabil om de știință, își amplifică cercetările în domeniul mineralogiei și botanicii. El transformă Weimarul într-un veritabil magnet pentru alți oameni de cultură. Ve-

chiul prieten Herder vine și el să se instaleze, în această nouă Atenă. Un profesor de istorie universală de la universitatea din Iena privește fascinat spre Weimar. Îl cheamă Friederich Schiller. E un spirit neliniștit, în căutare febrilă a noului, un vrăjmaș al nedreptăților feudale și un adept al unei poezii care să exprime aspirațiile cele mai înalte ale omului. Primele scrisori dintre frământatul autor al lui „Don Carlos” și seninul Goethe sînt cam glaciiale. Dar, treptat, fiecare descoperă la celălalt afinități pe care nu le bănuise la început. Pînă la urmă, Schiller sosește și el la Weimar. Între cei doi maeștri ai condeiului se stabilește o priete-

nie pe care nu avea s-o stingă decît moartea. Oda „La craniul lui Schiller” pe care o va scrie Goethe plîngînd sfîrșitul celui mai bun amic și colaborator al său, va rămîne cel mai frumos monument ridicat gloriei nepieritoare a unui mare poet de către un titan al poeziei. Și — poate — colțul cel mai emoționant al Weimarului este soborul mauseleu străjuit de pacea parcului secular al orașului și în interiorul căruia așezați în două morminte simple, alăturate, pe care oamenii schimbă zilnic florile — odihnesc cei doi slujitori ai frumosului și adevărului, înfrățiți în destin și după moarte. Și tot înfrățiți sînt cei doi prieteni și în impozanta statuie din piața teatrului, aflată în centrul orașului.

În timpul ultimului război, Weimarul a suferit și el mari distrugerii. Bombele nu au ocolit nici casele în care au locuit cei doi poeți. Dar, oamenii Republicii Democratice Germane au reparat stricăciunile și casele — reconstituite aidoma ca pe vremea iluștrilor lor locatari — au devenit muzee, deschizîndu-și porțile pentru milioane de admiratori de pretutindeni. Casa din Frauenplan, unde a locuit Goethe, timp de jumătate de veac, începînd din 1782, și unde a murit a constituit un punct de atracție internațională, încă din vremea cînd poetul trăia. Poarta masivă a parcului a fost deschisă de o celebră doamnă venită din Franța: Madame de Staël; ca și de filosoful francez Victor Cousin, sau de poetul revoluționar Adam Mickiewicz; în această casă a fost adus, pentru a fi înfățișat venerabilului poet, copilul Felix Mendelssohn-Bartholdy; aici a venit tînarul neastîmpărat, cu replica de timpuriu mușcătoare, care se recomanda „Excelenței sale” Goethe: „Mă numesc Heinrich Heine!”; aici sosea englezul Thackeray. În cealaltă casă-muzeu, cea a lui Schiller, se află un document semnificativ: o „adresă oficială”, redactată în franceză și semnată Danton. Data: 26 august 1792. Se arată în ea că, „în al patrulea an de Libertate

(acest cuvânt scris cu majusculă) Adunarea Republicii Franceze a decis să acorde cetățenia de onoare mai multor personalități care și-au legat numele de lupta pentru descătușarea popoarelor". Printre cei aleși figurează Thomas Payne, Pestalozzi, George Washington, Tadeusz

Kosciuszko și „Monsieur Gille, publicist german". Acesta din urmă nu e altul decât Schiller. Din fericire, naștii, care ridicaseră la numai câțiva kilometri de Weimar lagărul morții de la Buchenwald, nu aveau obiceiul să zăbovească printre documentele trecutului spiritual al

țării. Altfel, probabil ca ar fi distrus adresa trimisă autorului lui „Wilhelm Tell" de către cei ce dărimaseră Bastilia, așa cum au șterpelit și piese din colecțiile casei din Frauenplan, unde locuise cel care, prin „Egmont" evocase lupta pentru libertate a Țărilor de Jos.

CHARLES DICKENS ȘI CEAȚA LONDONEZĂ

Există un clișeu: „Londra, târîmul cețurilor". De fapt, ceața e un oaspete care — cel puțin vara — coboară destul de rar peste aceste lumi în veșnică frământare, strînse în universul de piatră și oțel de pe Tamisa. În schimb, ploaia și fumul industrial sînt realitatea neîntreruptă a Londrei. Ceața, e prezentă mai ales toamna și iarna. Atunci peste oraș coboară ceva unic pe lume, ceva denumit cu un cuvînt special: „smog". E un cuvînt compus, amestec de „smoke" (fum) și „fog" (ceață) și definește vata plumburie, densă și apăsătoare, care învaluieste totul. Pe alte târîmuri, această ceață specială ar fi un blestem. La Londra e o atracție turistică. „Ceața e pentru Londra ceea ce e turnul Eiffel pentru Paris", a scris Paul Morand. Autorii romanelor politiste au construit de mult în tenebrele ei o Londră a misterelor. Dar ceața londoneză are în literatură și un mare poet. Prezent pe toate străzile orașului. Datorită lui, aceste străzi s-au înfățișat lumii, dezvăluindu-și sub fardul clorotic al ceții, vibrația pasionată, clocotul de viață, cu dramele răscolitoare, cu micile bucurii, cu „marile speranțe", înfățișînd o lume în care se ciocnesc fapte pure cu însetați de avere, nobile exemple ale rasei umane, lîngă ființe de tristă josnicie. Peisajul londonez, estompat de ceață, dar luminat de un mare artist, poartă o semnă-

tură: Charles Dickens. Pînă la el, ceața era unanim detestată; de la el, a devenit atribut al unei răscolitoare poezii. Un neastîmpărat al cuvîntului — Oscar Wilde — a făcut remarcă: „Ceața există la Londra doar de cînd a inventat-o Dickens".

A parcurge cartierele capitalei britanice înseamnă a străbate împărăția scriitorului. Din Tamisa și-a făcut personaj central. Fluviul, de-a lungul căruia se întind pe zeci și zeci de kilometri docurile celui mai mare port al lumii și la țarmul căruia se balansează depozite și case plutitoare, respiră și palpită în proza lui ca un om viu. Atunci cînd, în distinsul cartier Kensington, coboară din „Jaguar" un tînar elegant, în fața unui „Night-Club" — club de noapte — el ar putea foarte bine să se cheme Pip, ca eroul devenit „dandy" în „Marile speranțe". Și, bineînțeles, fiecare copil slăbuț, sărăcăcios îmbrăcat, cu obraji palizi și buzele vinete, umblind fără țel pe străzile cartierelor nevoiaș ar putea să se numească Oliver, David, Dorrit... Tot atît de bine s-ar putea numi și Charles: Charles Dickens.

Într-o Londră ostilă, care-l făcea să tremure de frig și de frică, sosea, în 1821, împreună cu familia, un băiețel de nouă ani. Se născuse la Portsmouth. Ca fiu al unui mărunt funcționar. Tatăl, care avea de crescut cinci copii, îl punea pe el, cel mai mare, să

„converseze" cu creditorii care asaltau casa. Și cînd părintele a fost închis la „Marshalsea", închisoarea datornicilor nesolvabili, micuțul trebuia să se apuce de muncă. Cei câțiva șilingi cîștigați pe săptămînă, lucrînd 12 ore zilnic la fabrica de cremă de ghetă „Lammert și Warren", unde lipea etichete pe cutii și unde — suprema umilință — fusese pus în vitrină ca „reclamă vie", reprezentau singura sursă de existență a mamei și a fraților. Așa se explică paginile de un răscolitor realism în care este descrisă munca lui David Copperfield la fabrica de cremă de ghetă „Murdstone and Grinby". Iar ceea ce vede cînd se duce să-și viziteze tatăl la „Marshalsea", va inspira alte pagini colorate în tonuri sumbre din „Documentele postume ale clubului Pickwick", din „Nicholas Nickleby", din „Mica Dorrit".

Prevăzînd că va deveni punct de confruntare a două lumi, Londra și-a împărțit cartierele așezînd la un capăt amarul și la altul, bogăția. West End înseamnă extremitatea de apus și e paradisul „high-life-ului". Aici sînt și acum palate cu emblemă nobiliară; mai circulă încă trăsurile cu superbi cai de rasă, aici sînt — întinse pe zeci de kilometri — parcurile cu gazonul precum covorul persan și care te duc cu gîndul la reamarcă lui André Maurois potrivit căreia, în mintea nobilului englez „lumea e un vast parc desenat de un dumnezeu grădinar pentru uzul gentlemenilor Regatului Unit". Pe oamenii din West End i-a cunoscut scriitorul pe vremea cînd trudea ca reporter la diverse gazete. Că nu i-a iubit, o spun multe din paginile lui

unde apar figuri ca moralistul îndestulat din „Clopotele” gata să țină oricând cite un discurs despre obligația săracilor de a fi „cumpătați”. Și în citadela financiară a Londrei, faimosul City, acolo unde se taie o stradă animată zi și noapte — „Fleet-street” — strada redacțiilor de ziare, rămasă aidoma ca pe vremea scriitorului cu diferența că acum „Times” se culege la computer, se vorbește și acum de tradiția ziaristului Dickens, care, reporter la „Morning Chronicle”, scria în palmă la lumina unui felinar păcătos”, cum singur istorisea. Iar monumentalul palat Westminster, înălțat pe malul fluviului, nu s-a schimbat nici el și evocă, la rîndul său, un Dickens stenograf de dezbatere parlamentare (palatul adăpostește Camera Lorzilor și Camera Comunelor) și un Dickens reporter politic.

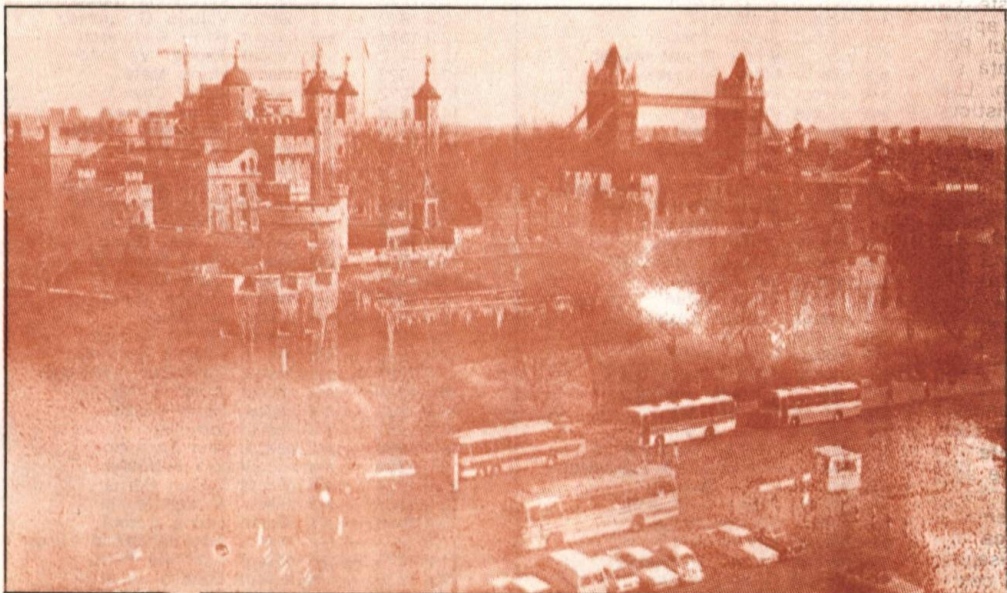
Punct opus al West End-ului, East End-ului, — extremitatea de răsărit, și „inima generoasă a Londrei”, cum a definit-o Bernard Shaw — și care — prin extinderea în spațiu a orașului nu mai reprezintă un terminus, desi și-a păstrat numele de „extremitate”. Aici locuiesc oamenii de rînd. Lo-

calurile nu mai sînt „cluburi” ci „pubs”-uri (cîrciumioare); aici trăiesc harnicii „cockney”, muncitorii care fabrică automobile excepționale, mașini și tractoare durabile, care plămădesc sau repară nave fluviale și maritime de primă mînă. Aici locuiesc docherii, care dau viață activității portuare. În acest East End, unde a trudit el însuși la fabrica de cremă de ghețe, a cunoscut copilul Charles îngrozitoare „Work-Houses”, casele de muncă, înființate prin „legea săracilor”, unde se lucra 16 ore pe zi și unde părinții erau despărțiți de copii. Împotriva lor a dus scriitorul un război necrutător, publicînd pamflete, organizînd întruniri și plămînd nemuritorul roman „Oliver Twist”. Casele de muncă au fost demult desființate, dar în East End, dragostea de dreptate și de oameni a lui Dickens dăinuie.

În folclorul londonez există o istorioară care exprimă mai bine decît orice marea afecțiune a englezilor pentru cel ce și-a legat numele de harul pus în slujba tuturor năpăstuitorilor. Atunci cînd a auzit, din cele discutate în casă, de moartea scriitorului, un băie-

țel a exclamat: „Cum, mister Dickens a murit? Atunci o să moară și poveștile?” Că „poveștile” lui „mister Dickens” nu pot muri o atestă nu numai reeditările curente, din opera sa, dar și afluența de vizitatori de la Westminster Abbey, bătrînul lăcaș gotic unde se află Panteonul marilor bărbați ai țării și unde în „colțul poezilor”, doarme, alături de Shakespeare, de Keats, de Wordsworth, scriitorul tribun. O atestă de asemenea afluența din casa situată pe Doughty Street, lângă British Museum, unde a locuit Dickens și unde a închis ochii la 9 iunie 1870. Casa e azi muzeu, îngrijit cu dragoste și dispunînd de fonduri cu care se mai achiziționează documente și obiecte legate de activitatea scriitorului. De bună seamă „Mister Dickens” nu poate să moară. El și „poveștile” lui seamănă cu o altă figură legendară englezească: băiețelul Peter Pan, din „Never, never land” („Țara niciodată, niciodată”) care rămîne veșnic copil, păstrîndu-și cîndoaarea și nevinovăția, puritatea și calda umanitate.

**Grupaj realizat de
LEON SĂRĂȚEANU**

Chiar și fără ceață, peste Londra plutește amintirea lui Dickens

CALENDAR LITERAR

MEMBRII ASOCIAȚIEI SCRIITORILOR DIN BUCUREȘTI

IANUARIE

1.1.1917 — s-a născut Vera Hudici
1.1.1923 — s-a născut Mihail Crama
1.1.1939 — s-a născut Emil Brumar
1.1.1947 — s-a născut George Virgil Stoenescu
1.1.1948 — s-a născut Dumitru M. Ion
2.1.1914 — s-a născut Petre Paulescu
2.1.1920 — s-a născut Francisc Păcurariu
2.1.1933 — s-a născut Ion Băieșu
3.1.1938 — s-a născut Corneliu Marcu
4.1.1931 — s-a născut Nora Iuga
6.1.1940 — s-a născut Ion Iuga
6.1.1943 — s-a născut Ion Drăgănoiu
7.1.1915 — s-a născut Fănică N. Gheorghe
7.1.1926 — s-a născut Mircea Sântimbreanu
8.1.1915 — s-a născut Aurel Tita
9.1.1898 — s-a născut Sandra Cotovu
9.1.1947 — s-a născut Ioana Ieronim
10.1.1920 — s-a născut Al. Cerna-Rădulescu
10.1.1927 — s-a născut Ion Serebreanu
10.1.1932 — s-a născut Otilia Nicolescu
11.1.1925 — s-a născut Leonid Dimov
11.1.1926 — s-a născut Florin Manolescu
11.1.1943 — s-a născut Meliusz Jozsef
12.1.1909 — s-a născut Traian Selmaru
12.1.1914 — s-a născut Tatiana Popescu-Ulmu
12.1.1937 — s-a născut Aurel Störin
12.1.1941 — s-a născut Anda Raicu
13.1.1936 — s-a născut Ștefan Tcaciuc
13.1.1937 — s-a născut Victor Ernest Mașek
14.1.1915 — s-a născut Mihai Isbășescu
14.1.1917 — s-a născut Ion Roman
14.1.1936 — s-a născut Ion Stoica
15.1.1933 — s-a născut Elena Lința
15.1.1937 — s-a născut Valeriu Cristea
16.1.1940 — s-a născut Ion Lazu
16.1.1942 — s-a născut Aurel Dragoș Munteanu
16.1.1944 — s-a născut Elena Ghirvu-Calin
17.1.1924 — s-a născut Radu Theodoru
18.1.1944 — s-a născut Doina Sterescu
19.1.1927 — s-a născut Tatiana Vorontova
19.1.1943 — s-a născut Ion Nicolescu
20.1.1931 — s-a născut Tudor Băran
21.1.1919 — s-a născut Lőrinczi László
21.1.1921 — s-a născut Al. Sever
21.1.1927 — s-a născut Petru Creția
21.1.1942 — s-a născut Albu Grigore Graț
22.1.1905 — s-a născut Corneliu Rudescu
22.1.1916 — s-a născut Dumitru Manu
22.1.1936 — s-a născut Mihai Negulescu
23.1.1914 — s-a născut Nicolae Caratana
23.1.1928 — s-a născut Mircea Horia Simionescu
23.1.1932 — s-a născut Irimie Străuț
23.1.1940 — s-a născut Ileana Mălăncioiu
24.1.1919 — s-a născut Nicolae Nasta
25.1.1931 — s-a născut Ion Hobana
25.1.1936 — s-a născut Gabriel Dimisianu
25.1.1946 — s-a născut Radu Ulmeanu
26.1.1920 — s-a născut Marcel Aderca
26.1.1931 — s-a născut Hedi Hauser

26.1.1941 — s-a născut Adi Cusin
27.1.1909 — s-a născut Petre Pascu
28.1.1920 — s-a născut Ion Herdan
29.1.1896 — s-a născut Mihai Moșandrei
30.1.1915 — s-a născut Viorica Tomescu
30.1.1931 — s-a născut George Sovu
30.1.1932 — s-a născut Dinu Sărau
30.1.1934 — s-a născut Hans Liebhardt
31.1.1930 — s-a născut Marta Cozmin
31.1.1937 — s-a născut Mircea Micu

FEBRUARIE

1.11.1912 — s-a născut Vasile Netea
1.11.1922 — s-a născut I.M. Ștefan
1.11.1923 — s-a născut Lia Crișan
1.11.1932 — s-a născut Anatolie Paniș
1.11.1934 — s-a născut Nicolae Breban
1.11.1936 — s-a născut Nicolae Motoc
2.11.1913 — s-a născut Ion Gh. Pană
3.11.1921 — s-a născut Sergiu Filerot
3.11.1926 — s-a născut Tudor George
3.11.1944 — s-a născut Petre Anghel
4.11.1924 — s-a născut Gheorghe Dumbrăveanu
4.11.1944 — s-a născut Ionel Nicolae
4.11.1954 — s-a născut Denisa Comănescu
5.11.1916 — s-a născut Alexandru Baci
5.11.1920 — s-a născut Irina Eliade
5.11.1928 — s-a născut Hristu Căndroveanu
5.11.1936 — s-a născut Ana Barbu
5.11.1950 — s-a născut Tudor Vasiliu
6.11.1908 — s-a născut Geo Bogza
7.11.1932 — s-a născut Dan Hăulică
7.11.1932 — s-a născut Ion Acsan
7.11.1934 — s-a născut Florin Mugur
9.11.1932 — s-a născut Rusalin Mureșanu
10.11.1923 — s-a născut Constantin Vonghizas
10.11.1942 — s-a născut Olga Mărculescu
11.11.1911 — s-a născut Pericle Martinescu
11.11.1914 — s-a născut Paul A. Georgescu
11.11.1919 — s-a născut Maria Rovau
11.11.1929 — s-a născut Traian Filip
11.11.1937 — s-a născut Radu Dumitru
11.11.1922 — s-a născut Margareta Bărbuță
12.11.1922 — s-a născut Valeriu Gorunescu
12.11.1924 — s-a născut Banu Rădulescu
12.11.1930 — s-a născut Teodor Vărgolici
13.11.1923 — s-a născut Horia Matei
13.11.1932 — s-a născut Aurel Covaci
14.11.1928 — s-a născut Radu Cărneai
14.11.1931 — s-a născut Gheorghe Achiței
14.11.1932 — s-a născut Anca Balaci
14.11.1936 — s-a născut Doina Sălăjan
14.11.1937 — s-a născut Mihai Gramatopol
14.11.1945 — s-a născut Mihai Cantuniari
15.11.1916 — s-a născut Alhasid Esdra
15.11.1921 — s-a născut V. Em. Galan
15.11.1923 — s-a născut Petre Solomon
15.11.1927 — s-a născut Lidia Ionescu
15.11.1944 — s-a născut Florica Mitroi
15.11.1945 — s-a născut Ion Roșu
16.11.1938 — s-a născut Corina Cristea
17.11.1925 — s-a născut Anghel Grigoriu
17.11.1927 — s-a născut Titel Constantinescu
18.11.1924 — s-a născut Radu Albala
18.11.1932 — s-a născut Forro László
18.11.1951 — s-a născut Ion Liță
19.11.1908 — s-a născut Ana Cartianu
19.11.1924 — s-a născut Ion Petrache
20.11.1924 — s-a născut Eugen Barbu
20.11.1927 — s-a născut Mircea Malița
20.11.1936 — s-a născut Doina Ciurea
21.11.1901 — s-a născut Adelina Laerte Cârdei
21.11.1943 — s-a născut Luminița Petru
22.11.1928 — s-a născut Eduard Jurist
23.11.1912 — s-a născut Romulus Vulcănescu
23.11.1932 — s-a născut Carol Roman

24.II.1913 — s-a născut Stelian Păun
 24.II.1927 — s-a născut Valentin Berbecaru
 24.II.1932 — s-a născut Eugen Cizek
 25.II.1925 — s-a născut Eugenia Busulioceanu
 25.II.1937 — s-a născut Corneliu Buzinschi
 25.II.1941 — s-a născut Mihai Elin
 28.II.1908 — s-a născut Melania Livadă
 28.II.1944 — s-a născut Elena Gronov-Marinescu

MARTIE

1.III.1912 — s-a născut Tudor Ștefănescu
 1.III.1925 — s-a născut Solomon Marcus
 1.III.1926 — s-a născut Viniciu Gafița
 1.III.1930 — s-a născut Alecu Ivan Ghilia
 2.III.1905 — s-a născut Mircea Mancaș
 2.III.1913 — s-a născut Mihai Popescu
 2.III.1932 — s-a născut Petre Ghelmez
 2.III.1937 — s-a născut Nelu Oancea
 3.III.1925 — s-a născut Florian Potra
 4.III.1919 — s-a născut Mihai Stănescu
 4.III.1921 — s-a născut Mihail Calmăcu
 4.III.1924 — s-a născut Mihai Georgescu
 4.III.1928 — s-a născut Nina Stănculescu
 4.III.1952 — s-a născut Gabriel Gafița
 6.III.1934 — s-a născut Dim. Rachici
 6.III.1938 — s-a născut Genoveva Logan
 7.III.1905 — s-a născut Frida Papadache
 8.III.1910 — s-a născut Radu Tudoran
 8.III.1925 — s-a născut Alexandru Vergu
 8.III.1935 — s-a născut Artur Porumboiu
 8.III.1937 — s-a născut Corneliu Șerban
 9.III.1906 — s-a născut Radu Boureanu
 9.III.1925 — s-a născut Dimitrie Păcurariu
 10.III.1935 — s-a născut Bokor Katalin
 11.III.1913 — s-a născut Emil Zegreanu
 11.III.1932 — s-a născut Iosif Naghiu
 11.III.1944 — s-a născut Iustin Moraru
 12.III.1925 — s-a născut Constantin Chiriță
 12.III.1925 — s-a născut Rodica Sfințescu
 12.III.1941 — s-a născut Mircea Anghelescu
 13.III.1935 — s-a născut Romulus Rusan
 14.III.1919 — s-a născut Al. Paleologu
 14.III.1921 — s-a născut Alexandru Ștruțeanu
 16.III.1933 — s-a născut Ion Bodunescu
 17.III.1921 — s-a născut Valeriu Anania
 17.III.1924 — s-a născut Alexandru Ivănescu
 17.III.1927 — s-a născut Alecu Popovici
 17.III.1929 — s-a născut Micaela Slăvescu
 17.III.1939 — s-a născut Mihai Ungheanu
 17.III.1944 — s-a născut Paul Cornel Chitic
 17.III.1948 — s-a născut Virginia Mușat
 18.III.1909 — s-a născut Barbu Brezianu
 18.III.1910 — s-a născut Ioana Postelnicu
 18.III.1926 — s-a născut Romul Munteanu
 19.III.1951 — s-a născut Carolina Ilica
 21.III.1915 — s-a născut Călin Gruia
 21.III.1930 — s-a născut Tiberiu Utan
 22.III.1937 — s-a născut Anais Nersesian
 23.III.1914 — s-a născut George Sbarcea
 23.III.1920 — s-a născut Radu Lupan
 24.III.1921 — s-a născut Traian Coșovei
 25.III.1935 — s-a născut Nicolae Stoian
 25.III.1942 — s-a născut Ana Blandiana
 26.III.1923 — s-a născut Valentin Lipatti
 27.III.1926 — s-a născut Elis Bușneag
 28.III.1897 — s-a născut Margareta Sterian
 28.III.1914 — s-a născut Ovidiu Constantinescu
 28.III.1924 — s-a născut Mihai Caranfil
 28.III.1925 — s-a născut Victor Tulbure
 28.III.1937 — s-a născut Sănda Apostolescu
 28.III.1940 — s-a născut Ion Crînguleanu
 29.III.1916 — s-a născut Vladimir Tamburu
 29.III.1950 — s-a născut Nicolae Corsiuc
 30.III.1912 — s-a născut George Hanganu
 30.III.1935 — s-a născut Andreea Dobrescu-Warodin
 30.III.1957 — s-a născut Petru Romoșan

31.III.1929 — s-a născut Arnold Hauser
 31.III.1941 — s-a născut Constanța Buzea

APRILIE

1.IV.1940 — s-a născut Gheorghe Pituț
 1.IV.1942 — s-a născut Gabriela Adameșteanu
 1.IV.1943 — s-a născut Anda Teodorescu
 1.IV.1951 — s-a născut Titi George Cîmpeanu
 2.IV.1923 — s-a născut Lucian Dumitrescu
 3.IV.1914 — s-a născut Florian Tornea
 3.IV.1920 — s-a născut Gheorghe Bulgăr
 3.IV.1945 — s-a născut Florentin Popescu
 4.IV.1920 — s-a născut Florian Nicolau
 4.IV.1927 — s-a născut Dumitru Trancă
 5.IV.1931 — s-a născut Corneliu Barborică
 5.IV.1932 — s-a născut Fănuș Neagu
 5.IV.1933 — s-a născut Romulus Vulpescu
 5.IV.1946 — s-a născut George Arion
 6.IV.1903 — s-a născut Elena Dumitrescu-Mătasă
 6.IV.1930 — s-a născut Alexandru George
 6.IV.1933 — s-a născut Maria Toth
 8.IV.1928 — s-a născut Alexandru Lungu
 9.IV.1924 — s-a născut Francisc Munteanu
 9.IV.1929 — s-a născut Virgiliu Ene
 10.IV.1912 — s-a născut Anton Breitenhoffer
 10.IV.1914 — s-a născut Maria Banuș
 10.IV.1926 — s-a născut Virgil Chiriac
 10.IV.1936 — s-a născut Horia Gane
 10.IV.1951 — s-a născut Mircea Scarlat
 11.IV.1930 — s-a născut Mihnea Moisescu
 11.IV.1936 — s-a născut Aurel Buiciuc
 12.IV.1940 — s-a născut Mircea Martin
 12.IV.1944 — s-a născut Gheorghe Anca
 13.IV.1930 — s-a născut Marcel Petrișor
 13.IV.1934 — s-a născut Tiberiu Iovan
 13.IV.1935 — s-a născut C.D. Zeletin
 14.IV.1924 — s-a născut George Munteanu
 14.IV.1950 — s-a născut Daniela Crăsnaru
 15.IV.1929 — s-a născut Huszar Sándor
 16.IV.1926 — s-a născut Lucia Olteanu
 16.IV.1927 — s-a născut Ecaterina Sișmanian
 16.IV.1927 — s-a născut Petre Luscălu
 16.IV.1936 — s-a născut Gheorghe Grigurcu
 16.IV.1937 — s-a născut Stelian Gruia
 17.IV.1935 — s-a născut George Bălăiță
 17.IV.1938 — s-a născut Nicolae Dobrișan
 18.IV.1930 — s-a născut Constantin Vișan
 18.IV.1938 — s-a născut Nicolae Mareș
 18.IV.1943 — s-a născut George Ghidrigan
 18.IV.1945 — s-a născut Marius Tupan
 19.IV.1921 — s-a născut Adrian Rogoz
 19.IV.1945 — s-a născut Viorel Grecu
 20.IV.1940 — s-a născut Dan Horia Mazilu
 20.IV.1949 — s-a născut Mircea Florin Șandru
 22.IV.1924 — s-a născut Ion Lucian
 23.IV.1913 — s-a născut Emeric Deutsch
 24.IV.1911 — s-a născut Eugen Jebeleanu
 24.IV.1939 — s-a născut Alexei Rudeanu
 25.IV.1904 — s-a născut Raul Joil
 25.IV.1929 — s-a născut Sanda Răpeanu
 26.IV.1922 — s-a născut Ștefan Augustin Doinaș
 26.IV.1926 — s-a născut Adriana Maria Lăzărescu
 26.IV.1938 — s-a născut Dan Claudiu Tănăsescu
 28.IV.1911 — s-a născut Mariana Crainic
 28.IV.1931 — s-a născut Traian Reu
 28.IV.1948 — s-a născut Iolanda Malamen
 29.IV.1927 — s-a născut Virgil Căndeia
 29.IV.1931 — s-a născut Ilie Tănăsache
 29.IV.1936 — s-a născut Gheorghe Tomozei
 30.IV.1946 — s-a născut Passionaria Stoicescu

MAI

1.V.1904 — s-a născut Paul Sterian
 1.V.1921 — s-a născut Vladimir Colin

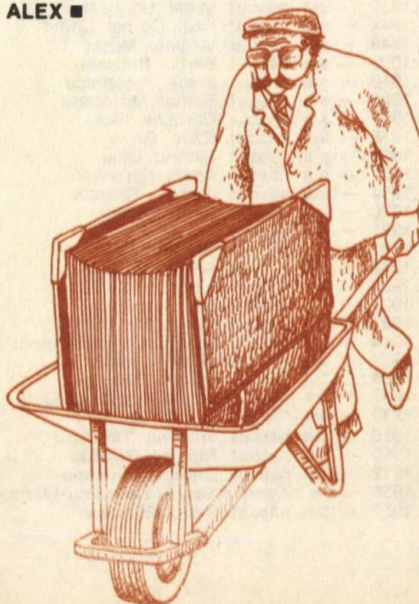
1.V.1926 — s-a născut Radu Hîncu
 1.V.1927 — s-a născut Annie Bentoiu
 1.V.1928 — s-a născut Ion Ianoși
 1.V.1935 — s-a născut Dona Roșu
 3.V.1906 — s-a născut Paul B. Marian
 3.V.1915 — s-a născut Corneliu Bărbulescu
 3.V.1942 — s-a născut Ana Delea
 3.V.1946 — s-a născut Mihai Neagu Basarab
 4.V.1922 — s-a născut Vlad Mușatescu
 4.V.1937 — s-a născut Ion Iovan
 5.V.1919 — s-a născut Mihnea Gheorghiu
 5.V.1922 — s-a născut Dumitru Hîncu
 5.V.1927 — s-a născut Vicu Mindra
 6.V.1908 — s-a născut Ion Vlasiu
 6.V.1922 — s-a născut George Lăzărescu
 6.V.1930 — s-a născut Dorel Dorian
 6.V.1941 — s-a născut Paul Tutungiu
 6.V.1943 — s-a născut Laurențiu Ulici
 7.V.1931 — s-a născut Ștefan Iureș
 8.V.1923 — s-a născut Traian Iancu
 8.V.1930 — s-a născut Florin Chirișescu
 8.V.1931 — s-a născut Victor Vintu
 10.V.1925 — s-a născut Nicolae Frînculescu
 10.V.1929 — s-a născut Ion Horea
 11.V.1940 — s-a născut Gheorghe Istrate
 12.V.1921 — s-a născut Marin Porumbescu
 12.V.1936 — s-a născut Stela Vinițchi
 12.V.1944 — s-a născut Mioara Apolzan
 13.V.1927 — s-a născut Gheorghe Vlad
 13.V.1931 — s-a născut Dan Grigorescu
 13.V.1940 — s-a născut Mircea Ciobanu
 13.V.1949 — s-a născut Anghel Morra
 14.V.1937 — s-a născut Ion Segărceanu
 15.V.1926 — s-a născut Aurel Martin
 15.V.1926 — s-a născut Venera Antonescu
 15.V.1936 — s-a născut Mihail Rădulescu
 15.V.1938 — s-a născut Horia Pătrașcu
 16.V.1919 — s-a născut Vasile Iosif
 16.V.1930 — s-a născut Titus Popovici
 16.V.1936 — s-a născut Angela Cismaș
 16.V.1938 — s-a născut Florin Costinescu
 16.V.1947 — s-a născut Ioan Dan Nicolescu
 17.V.1920 — s-a născut Geo Dumitrescu
 17.V.1940 — s-a născut Valeriu Pantazi
 18.V.1921 — s-a născut George Nestor
 18.V.1928 — s-a născut Domokos Géza
 20.V.1930 — s-a născut Geo Șerban
 20.V.1948 — s-a născut Angela Teodorescu-Martin
 21.V.1914 — s-a născut Franz Johannes Bulhardt
 21.V.1932 — s-a născut Ileana Vulpescu
 21.V.1932 — s-a născut Henri Zalis
 21.V.1938 — s-a născut Ștefan Dimitriu
 21.V.1943 — s-a născut Dumitru Pricop
 22.V.1906 — s-a născut Profira Sadoveanu
 22.V.1908 — s-a născut I.C. Chițimia
 22.V.1926 — s-a născut Maia Belciu
 22.V.1937 — s-a născut Eugen Lumezianu
 22.V.1942 — s-a născut Dănuț Munteanu
 22.V.1942 — s-a născut Vasile Andru
 22.V.1949 — s-a născut Mihai Bărbulescu
 23.V.1913 — s-a născut Olga Caba
 23.V.1937 — s-a născut Octavian Georgescu
 23.V.1942 — s-a născut Gabriel Liceanu
 23.V.1950 — s-a născut Cornel Brahas
 24.V.1925 — s-a născut Antoaneta Ralian
 25.V.1920 — s-a născut Mara Giurgiuca
 25.V.1921 — s-a născut Sanda Diaconescu
 25.V.1923 — s-a născut Remus Luca
 25.V.1933 — s-a născut Eugen Simion
 27.V.1899 — s-a născut Petre Strihan
 27.V.1928 — s-a născut Tudor Toșa
 27.V.1933 — s-a născut Constantin Georgescu
 28.V.1906 — s-a născut Ion Popescu-Puțuri
 28.V.1907 — s-a născut Marin Iancu Nicolae
 28.V.1913 — s-a născut George Macovescu
 28.V.1922 — s-a născut Zamfir Vasiliu
 28.V.1925 — s-a născut Tarco Ladislau
 29.V.1933 — s-a născut Stan Velea

30.V.1921 — s-a născut Traian Uba
 30.V.1929 — s-a născut Horia Tecuceanu
 30.V.1935 — s-a născut Ovidiu Zotta
 31.V.1934 — s-a născut Ludovic Roman
 31.V.1938 — s-a născut Adriana Iliescu

IUNIE

4.VI.1941 — s-a născut Vasile Vlad
 5.VI.1926 — s-a născut Andras V. Janos
 5.VI.1933 — s-a născut Dan Mihăescu
 6.VI.1931 — s-a născut Miron Georgescu
 6.VI.1937 — s-a născut Marta Bărbulescu
 7.VI.1927 — s-a născut Madeleine Fortunesco
 7.VI.1940 — s-a născut Ion Murgeanu
 8.VI.1924 — s-a născut Anda Boldur
 8.VI.1933 — s-a născut Cristina Tacoi
 8.VI.1934 — s-a născut Ion Petrică
 9.VI.1909 — s-a născut Marius Mircu
 9.VI.1938 — s-a născut Elena Zaharia Filipaș
 10.VI.1921 — s-a născut Virginia Șerbănescu
 10.VI.1932 — s-a născut Vasile Zamfir
 10.VI.1935 — s-a născut Octavian Simu
 10.VI.1935 — s-a născut Adrian Beldeanu
 11.VI.1943 — s-a născut Grigore Arbore
 12.VI.1916 — s-a născut Alexandru Balaci
 12.VI.1922 — s-a născut Petru Vintilă
 12.VI.1926 — s-a născut Irina Mavrodin
 13.VI.1929 — s-a născut Al. Săndulescu
 14.VI.1905 — s-a născut Iosif Igiroșianu
 16.VI.1947 — s-a născut Ștefan Agopian
 17.VI.1913 — s-a născut Petronela Negoșanu
 18.VI.1914 — s-a născut Al. Raicu
 21.VI.1917 — s-a născut Silvan Iosifescu
 21.VI.1921 — s-a născut Eugen B. Marian
 22.VI.1913 — s-a născut Petru Rezuș
 22.VI.1930 — s-a născut Oltea Alexandru
 23.VI.1909 — s-a născut Ovidiu Papadima
 23.VI.1924 — s-a născut Elsa Grozea
 23.VI.1943 — s-a născut Viola Vancea
 24.VI.1917 — s-a născut Ana Ioniță
 24.VI.1945 — s-a născut Voinea Bujor
 25.VI.1938 — s-a născut Claus Stephani
 26.VI.1925 — s-a născut Alexandru Simion
 27.VI.1907 — s-a născut H.R. Radian
 29.VI.1907 — s-a născut Viorica Tiniș

ALEX ■

IULIE

- 1.VII.1929 — s-a născut Costache Olăreanu
 2.VII.1919 — s-a născut Stefan Fay
 2.VII.1926 — s-a născut Octavian Paler
 2.VII.1947 — s-a născut Dan Verona
 3.VII.1923 — s-a născut Nicolae Paul Mihail
 3.VII.1926 — s-a născut Ștefan Gheorghiu
 4.VII.1904 — s-a născut Rispler Mayer
 4.VII.1923 — s-a născut Haralamb Zincă
 4.VII.1928 — s-a născut Rodica Padina
 5.VII.1918 — s-a născut Natalia Radovici
 5.VII.1929 — s-a născut Aurel Deboveanu
 6.VII.1924 — s-a născut Alexandru Sen
 6.VII.1937 — s-a născut Teofil Bălaj
 6.VII.1944 — s-a născut George Alboiu
 6.VII.1945 — s-a născut Doru Davidovici
 8.VII.1930 — s-a născut Sanda Mihăescu-Cîrsteanu
 8.VII.1933 — s-a născut Marius Vulpe
 8.VII.1941 — s-a născut Angela Marinescu
 9.VII.1923 — s-a născut Tatiana Nicolescu
 10.VII.1929 — s-a născut Marin Ioniță
 12.VII.1923 — s-a născut Romeo Iorgulescu
 12.VII.1930 — s-a născut Janina Ianoși
 12.VII.1943 — s-a născut Radu F. Alexandru
 14.VII.1916 — s-a născut Bucur Stănescu
 14.VII.1927 — s-a născut Szász János
 14.VII.1941 — s-a născut George Anania
 15.VII.1928 — s-a născut Ștefan Berciu
 16.VII.1928 — s-a născut Alexandru Calais
 16.VII.1932 — s-a născut Gheorghe Buzoianu
 16.VII.1947 — s-a născut Gabriela Negreanu
 17.VII.1936 — s-a născut George Almosnino
 18.VII.1926 — s-a născut Sever Noran
 18.VII.1931 — s-a născut Balogh József
 18.VII.1931 — s-a născut Nicolae Neagu
 18.VII.1931 — s-a născut Mihaela Ghițescu
 18.VII.1945 — s-a născut Mircea Constantinescu
 19.VII.1905 — s-a născut N. Carandino
 19.VII.1923 — s-a născut Constantin Toiu
 19.VII.1934 — s-a născut Tita Chiper Ivasiuc
 19.VII.1936 — s-a născut Norman Manea
 19.VII.1943 — s-a născut Maria Luiza Cristescu
 20.VII.1912 — s-a născut Ștefan Popescu

- 20.VII.1930 — s-a născut Iuliu Rațiu
 20.VII.1934 — s-a născut Valentin Șerbu
 20.VII.1943 — s-a născut Adrian Pănescu
 21.VII.1904 — s-a născut Ion Biberi
 21.VII.1911 — s-a născut George Moroșanu
 21.VII.1920 — s-a născut Violeta Zamfirescu
 21.VII.1932 — s-a născut Corneliu Leu
 21.VII.1938 — s-a născut Mircea Cojocaru
 21.VII.1939 — s-a născut Cristian Simionescu
 21.VII.1939 — s-a născut Valentin Hossu Longin
 21.VII.1947 — s-a născut Fănuș Băileșteanu
 21.VII.1948 — s-a născut Ioana Diaconescu
 22.VII.1905 — s-a născut Gh. Iancu Ghidu
 23.VII.1924 — s-a născut Eugen Teodoru
 24.VII.1909 — s-a născut Constantin Noica
 24.VII.1911 — s-a născut George Ivașcu
 26.VII.1907 — s-a născut Silvestru Zaharodnii
 26.VII.1939 — s-a născut Cezar Baltag
 27.VII.1925 — s-a născut Marcel Gafton
 27.VII.1930 — s-a născut Gheorghe Scripcă
 27.VII.1930 — s-a născut Costache Anton
 27.VII.1937 — s-a născut Pan Izverna
 27.VII.1944 — s-a născut Costache Adrian
 28.VII.1932 — s-a născut Ioan Șerb
 29.VII.1912 — s-a născut N. Steinhardt
 29.VII.1933 — s-a născut Paulina Corbu
 30.VII.1918 — s-a născut Ursula Șchiopu

AUGUST

- 1.VIII.1912 — s-a născut Nicolae Moraru
 1.VIII.1914 — s-a născut Al. Ștefănescu-Medeleni
 1.VIII.1915 — s-a născut Gellu Naum
 1.VIII.1926 — s-a născut Alexandra Ioachim
 1.VIII.1927 — s-a născut Ioan Meitoiu
 1.VIII.1928 — s-a născut Mihai Vasiliu
 1.VIII.1933 — s-a născut Constantin Turturică
 1.VIII.1939 — s-a născut Gheorghe Suciu
 1.VIII.1948 — s-a născut Titus Vijeu
 2.VIII.1927 — s-a născut Gertrud Gregor
 2.VIII.1928 — s-a născut Veronica Șuteu
 2.VIII.1948 — s-a născut Alexandru Văduva
 2.VIII.1950 — s-a născut Valeriu Condurache
 4.VIII.1928 — s-a născut Lucian Cursaru
 4.VIII.1931 — s-a născut Nicolae Ciobanu
 4.VIII.1941 — s-a născut Constantin Lupeanu
 5.VIII.1923 — s-a născut Suzana Delciu
 5.VIII.1937 — s-a născut Marcel Mihaș
 6.VIII.1941 — s-a născut Cezar Ivănescu
 7.VIII.1907 — s-a născut Ion I. Zamfirescu
 7.VIII.1922 — s-a născut Aurel Mihale
 7.VIII.1931 — s-a născut Emilia' Căldăraru
 9.VIII.1948 — s-a născut Radu Anton Roman
 10.VIII.1925 — s-a născut Petre Stoenescu
 10.VIII.1927 — s-a născut Barbu Cioculescu
 10.VIII.1937 — s-a născut Dan Laurențiu
 11.VIII.1929 — s-a născut Modest Morariu
 12.VIII.1930 — s-a născut Veronica Birlădeanu
 13.VIII.1927 — s-a născut Silvia Andreeșcu
 13.VIII.1928 — s-a născut Ion Lăncrăjan
 13.VIII.1957 — s-a născut Adina Kenereș
 14.VIII.1947 — s-a născut Nicolae Iliescu
 15.VIII.1926 — s-a născut Gheorghe Bejancu
 15.VIII.1948 — s-a născut Lucian Avramescu
 16.VIII.1921 — s-a născut Ov. S. Crohmalniceanu
 16.VIII.1931 — s-a născut Ileana Berlogea
 18.VIII.1911 — s-a născut Mihail Șerban
 18.VIII.1931 — s-a născut Paul Anghel
 18.VIII.1935 — s-a născut Ion Gheorghe
 19.VIII.1909 — s-a născut Tamara Gane
 19.VIII.1914 — s-a născut Ion Vitner
 20.VIII.1920 — s-a născut Zoe Dumitrescu-Bușulenga
 21.VIII.1917 — s-a născut Eugen Frunză
 21.VIII.1927 — s-a născut Ion Ochinciuc

ALEX ■

22.VIII.1917 — s-a născut Al. Piru
 22.VIII.1921 — s-a născut Alexandru Popescu
 23.VIII.1924 — s-a născut Paul Everac
 23.VIII.1943 — s-a născut Mircea Iorgulescu
 23.VIII.1948 — s-a născut Andrei Pleșu
 24.VIII.1927 — s-a născut B. Elvin
 24.VIII.1937 — s-a născut Corneliu Irod
 25.VIII.1925 — s-a născut Marin Nițescu
 25.VIII.1940 — s-a născut Mihai Pelin
 26.VIII.1947 — s-a născut Mariana Ionescu
 27.VIII.1918 — s-a născut Leon Levițchi
 27.VIII.1928 — s-a născut Mircea Zăciu
 27.VIII.1930 — s-a născut Z. Ornea
 27.VIII.1942 — s-a născut Dumitru Dinulescu
 28.VIII.1910 — s-a născut Constantin Sălcia
 28.VIII.1924 — s-a născut Viorica Nicoară
 28.VIII.1944 — s-a născut Marin Mincu
 29.VIII.1946 — s-a născut Ivan Covaci
 29.VIII.1946 — s-a născut Ion Covaci
 30.VIII.1910 — s-a născut Augustin Z.N. Pop
 30.VIII.1934 — s-a născut Ion Tudor
 30.VIII.1936 — s-a născut Dumitru Matală
 30.VIII.1942 — s-a născut Alexandru Protopopescu
 31.VIII.1941 — s-a născut Cristina Hăulică

SEPTEMBRIE

1.IX.1919 — s-a născut Sevilla Răducanu
 2.IX.1916 — s-a născut Ion Potopin
 2.IX.1920 — s-a născut Florin Murgescu
 2.IX.1928 — s-a născut Alexandru Duțu
 3.IX.1919 — s-a născut Ovidiu Drimba
 6.IX.1910 — s-a născut Dumitru Corbea
 7.IX.1897 — s-a născut Alexandru Rally
 7.IX.1902 — s-a născut Șerban Cioculescu
 7.IX.1924 — s-a născut Ștefan Luca
 7.IX.1930 — s-a născut Gheorghe Mihăilă
 8.IX.1926 — s-a născut Ștefan Bănuțescu
 8.IX.1930 — s-a născut Petre Sălcudeanu
 8.IX.1930 — s-a născut Tudor Popescu
 9.IX.1944 — s-a născut Lucia Negoită
 10.IX.1930 — s-a născut Liviu Călin
 11.IX.1924 — s-a născut Ion Rotaru
 11.IX.1928 — s-a născut Teodora Popa Mazilu
 13.IX.1908 — s-a născut Edgar Papu
 13.IX.1915 — s-a născut Silviu Georgescu
 13.IX.1923 — s-a născut Ioanichie Olteanu
 14.IX.1923 — s-a născut Igor Grinevici
 14.IX.1927 — s-a născut Harry Salem
 14.IX.1931 — s-a născut Mihai Tunaru
 16.IX.1910 — s-a născut Lucia Demetrius
 16.IX.1937 — s-a născut Ana Victoria Tăușan
 17.IX.1918 — s-a născut Veronica Russo
 17.IX.1939 — s-a născut Nicolae Ioana
 18.IX.1918 — s-a născut Igor Block
 18.IX.1924 — s-a născut Stelian Filip
 20.IX.1928 — s-a născut Nicolae Mărgăneanu
 20.IX.1937 — s-a născut Petre Got
 20.IX.1942 — s-a născut Ștefan Pîrvu
 22.IX.1930 — s-a născut Eugenia Tudor Anton
 24.IX.1897 — s-a născut André Fleury Gropeanu
 24.IX.1936 — s-a născut Corneliu Omescu
 25.IX.1914 — s-a născut Marcel Marcian
 25.IX.1920 — s-a născut Dumitru Vatamaniuc
 25.IX.1929 — s-a născut Mihail Giugariu
 25.IX.1930 — s-a născut Pop Simion
 26.IX.1957 — s-a născut Cleopatra Lorințiu
 27.IX.1916 — s-a născut Xenia Stroe
 28.IX.1924 — s-a născut Chiril Tricolici
 28.IX.1931 — s-a născut Valeriu Răpeanu
 28.IX.1932 — s-a născut Leonida Teodorescu
 30.IX.1932 — s-a născut Ovidiu Babu-Butnea

OCTOMBRIE

1.X.1915 — s-a născut Nicolae Coban
 1.X.1915 — s-a născut Virgil Stoenescu
 1.X.1926 — s-a născut Alexandru Miran (Pop)
 1.X.1929 — s-a născut George Niculescu-Mizil
 2.X.1940 — s-a născut Viorel Știrbu
 3.X.1918 — s-a născut Adina Arsenscu
 3.X.1918 — s-a născut Victor Const. Bercescu
 3.X.1922 — s-a născut Vornic Basarabeanu
 3.X.1925 — s-a născut Klaus Kessler
 3.X.1929 — s-a născut Abdala Kalanga Rădulescu
 3.X.1943 — s-a născut Matei Gavril-Albastru
 4.X.1921 — s-a născut Valeriu Munteanu
 5.X.1901 — s-a născut Elena Davidescu
 5.X.1917 — s-a născut Ernest Verzea
 5.X.1929 — s-a născut Ion Dodu Bălan
 5.X.1950 — s-a născut Doina Uricariu
 6.X.1912 — s-a născut Constantin Velichi
 6.X.1930 — s-a născut Paul Ioachim
 8.X.1929 — s-a născut Al. Andrițoiu
 8.X.1929 — s-a născut Dumitran Frunză
 8.X.1938 — s-a născut Constantin Abăluță
 8.X.1947 — s-a născut Monica Pillat
 9.X.1922 — s-a născut Emil Manu
 9.X.1927 — s-a născut Valentin Deșliu
 9.X.1947 — s-a născut Nicolae Gh. Lupu
 10.X.1906 — s-a născut Ioana Petrescu
 10.X.1907 — s-a născut Constantin Nisipeanu
 10.X.1910 — s-a născut A. Ebion
 10.X.1923 — s-a născut Nicolae Crișan
 10.X.1935 — s-a născut Manole Auneanu
 10.X.1946 — s-a născut Nicolae Dan Frunțelată
 11.X.1904 — s-a născut Ecaterina Săndulescu
 11.X.1935 — s-a născut Aurelian Chivu
 12.X.1914 — s-a născut Alexandru Bărcăcilă
 13.X.1911 — s-a născut Al. Theodor Munteanu
 13.X.1944 — s-a născut Vasile Petre Fatti
 14.X.1908 — s-a născut N. Rădulescu-Lemnar
 14.X.1923 — s-a născut Victor Kernbach
 14.X.1929 — s-a născut Nicolae Gheran
 15.X.1913 — s-a născut Roth Maria
 16.X.1930 — s-a născut Theodor Mănescu
 16.X.1939 — s-a născut Nicolae Damian
 17.X.1897 — s-a născut Ștefana Velisar-Teodoreanu
 17.X.1923 — s-a născut Constantin Bărbuceanu
 18.X.1933 — s-a născut Coman Șova
 18.X.1936 — s-a născut Ion Aramă
 18.X.1938 — s-a născut Constantin Stănescu
 20.X.1895 — s-a născut Alexandru Rosetti
 20.X.1924 — s-a născut Valentin Silvestru
 20.X.1930 — s-a născut Ioan Grigorescu
 20.X.1930 — s-a născut Eugenia Cîncea
 21.X.1908 — s-a născut Tatiana Berindei
 21.X.1936 — s-a născut Vartan Arachelian
 22.X.1907 — s-a născut Cella Serghi
 22.X.1918 — s-a născut Dan Duțescu
 22.X.1927 — s-a născut Constantin Olariu
 22.X.1939 — s-a născut A.I. Zăinescu
 22.X.1942 — s-a născut Ion Coja
 23.X.1908 — s-a născut Octav Sargețiu
 23.X.1918 — s-a născut Constanța Tănăsescu
 23.X.1927 — s-a născut Constantin Măciuca
 25.X.1900 — s-a născut Elena Eftimiu
 25.X.1925 — s-a născut Ioan Chirilă
 26.X.1928 — s-a născut Grigore Smeu
 27.X.1924 — s-a născut Vasile Nicorovici
 27.X.1925 — s-a născut Romulus Bărbulescu
 27.X.1934 — s-a născut Elena Dragoș
 27.X.1938 — s-a născut Alexandru Brad
 28.X.1920 — s-a născut Andrei Ciurunga
 28.X.1930 — s-a născut Eugen Mandric
 28.X.1937 — s-a născut Valentin Munteanu
 29.X.1921 — s-a născut Kovacs Janos
 29.X.1930 — s-a născut Radu Cosășu
 30.X.1900 — s-a născut Veronica Obogeanu

31.X.1920 — s-a născut Henri Wald
31.X.1927 — s-a născut Ioan Patriciu

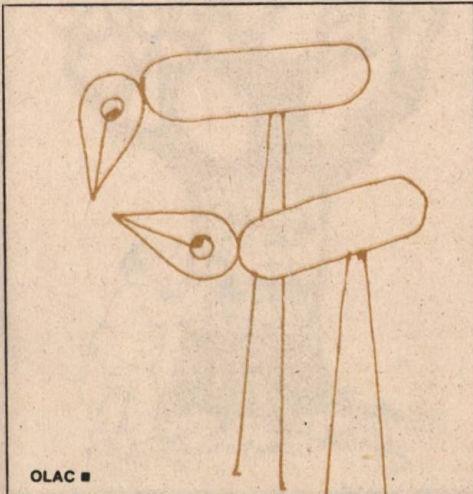
NOIEMBRIE

1.XI.1908 — s-a născut Dumitru Almaș
1.XI.1926 — s-a născut Ion Ruse
1.XI.1929 — s-a născut Vasile Nicolescu
1.XI.1942 — s-a născut Gabriel Iuga
2.XI.1927 — s-a născut Rodica Tott
3.XI.1924 — s-a născut Paul Cornea
3.XI.1938 — s-a născut Nicolae Dragoș
4.XI.1925 — s-a născut Nicolae Teică
4.XI.1926 — s-a născut Oliver Lustig
4.XI.1930 — s-a născut Horia Aramă
5.XI.1920 — s-a născut Al. Șiperco
5.XI.1933 — s-a născut Elena Zarescu
5.XI.1939 — s-a născut Emilian Bălănoiu
5.XI.1939 — s-a născut Nicolae Cristache
6.XI.1914 — s-a născut Al. Mitru
6.XI.1940 — s-a născut Mihai Zamfir
6.XI.1947 — s-a născut Alexandru Ștefănescu
7.XI.1916 — s-a născut Mihai Șora
7.XI.1923 — s-a născut Paul Georgescu
8.XI.1921 — s-a născut Olga Zaicik
8.XI.1924 — s-a născut Michaela Despina Bogza
8.XI.1928 — s-a născut Dumitru Micu
8.XI.1929 — s-a născut Ion Brad
8.XI.1937 — s-a născut Mihail Diaconescu
9.XI.1930 — s-a născut Aurel Rău
10.XI.1930 — s-a născut Ioana Bantaș
10.XI.1932 — s-a născut Ștefan Cazimir
11.XI.1928 — s-a născut Cornelia Ștefănescu
12.XI.1950 — s-a născut Mircea Nedelciu
13.XI.1912 — s-a născut Ioan Comșa
13.XI.1916 — s-a născut Lida Igiroșianu
13.XI.1941 — s-a născut George Chirilă
13.XI.1950 — s-a născut Ioana Crăciunescu
14.XI.1902 — s-a născut Constantin Chioralia
14.XI.1926 — s-a născut Viorica Dinescu
15.XI.1912 — s-a născut Eugenia Farca
15.XI.1934 — s-a născut Ion Văduva-Poenaru
16.XI.1935 — s-a născut Miron Cordun
16.XI.1942 — s-a născut Mariana Bulat
17.XI.1932 — s-a născut George Muntean
18.XI.1916 — s-a născut Ion Larian Postolache
18.XI.1919 — s-a născut Georgeta Pădureleanu
18.XI.1924 — s-a născut Iordan Chimet

18.XI.1940 — s-a născut Gurău Apostu
19.XI.1936 — s-a născut Sorin Mărculescu
20.XI.1907 — s-a născut Mihai Beniuc
20.XI.1943 — s-a născut Ferencz Szussanna
21.XI.1911 — s-a născut Alexandru Jar
21.XI.1939 — s-a născut Constantin Crișan
22.XI.1919 — s-a născut Leon Sărățeanu
22.XI.1922 — s-a născut Adrian Cernescu
22.XI.1945 — s-a născut Nicolae Mateescu
23.XI.1906 — s-a născut Ștefan Dima
23.XI.1948 — s-a născut Grete Tartler
24.XI.1909 — s-a născut Ion Sofia Manolescu
24.XI.1914 — s-a născut Ecaterina Antonescu Tanasova
25.XI.1925 — s-a născut Nicoleta Voinescu
26.XI.1926 — s-a născut Tudor Opreș
27.XI.1917 — s-a născut Ion Urcan
27.XI.1939 — s-a născut Nicolae Manolescu
28.XI.1919 — s-a născut Cornel Regman
28.XI.1954 — s-a născut Traian T. Coșovei
29.XI.1935 — s-a născut Marcel Păruș
30.XI.1918 — s-a născut Dan A. Lăzărescu
30.XI.1930 — s-a născut Andrei Bantaș
30.XI.1936 — s-a născut Grișa Gherghei

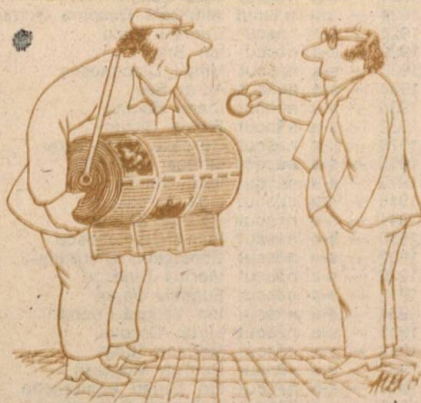
DECEMBRIE

1.XII.1918 — s-a născut Ludmila Ghițescu
1.XII.1918 — s-a născut Elena Gheorghitoiu
1.XII.1934 — s-a născut Platon Pardău
1.XII.1934 — s-a născut Florența Albu
3.XII.1929 — s-a născut Alexandru Dumitru
3.XII.1948 — s-a născut Mara Nicoră
4.XII.1913 — s-a născut Vlaicu Bărna
5.XII.1938 — s-a născut Paul Drumaru
6.XII.1933 — s-a născut Elena Tacciu
7.XII.1937 — s-a născut N. Grigore Mărășanu
8.XII.1928 — s-a născut Toma George Maiorescu
10.XII.1934 — s-a născut Ion Bujor Pădureanu
11.XII.1902 — s-a născut Dan Simonescu
11.XII.1950 — s-a născut Mircea Dinescu
12.XII.1914 — s-a născut Pauline Schneider
12.XII.1929 — s-a născut Tudor Octavian
12.XII.1930 — s-a născut Marin Bucur
13.XII.1887 — s-a născut Mihail Cruceanu
14.XII.1910 — s-a născut Gaby Michailescu
14.XII.1911 — s-a născut Molnar Tibor
14.XII.1929 — s-a născut Sanda Radian
14.XII.1932 — s-a născut Dumitru Solomon
14.XII.1941 — s-a născut Iulian Neacșu
15.XII.1887 — s-a născut Cella Delavrancea
15.XII.1926 — s-a născut Tudor Steriade
17.XII.1925 — s-a născut Gica Iuteș
17.XII.1937 — s-a născut Angela Bocancea
17.XII.1939 — s-a născut Andrei Ionescu
18.XII.1926 — s-a născut Cristina Petrescu
18.XII.1927 — s-a născut Stelian Vasilescu
18.XII.1929 — s-a născut Dionisie Sincan
19.XII.1929 — s-a născut Liana Dobrescu
20.XII.1921 — s-a născut Israel Bercovici
21.XII.1904 — s-a născut Constantin Apostol
21.XII.1915 — s-a născut Ada Orleanu
21.XII.1919 — s-a născut Jean Grosu
21.XII.1929 — s-a născut Dorina Tulpan
21.XII.1933 — s-a născut Dan Zamfirescu
22.XII.1898 — s-a născut Virgiliu Monda
22.XII.1944 — s-a născut Dan Mutașcu
23.XII.1924 — s-a născut Ion Trandafir
23.XII.1925 — s-a născut Constantin Gheorghiu
24.XII.1933 — s-a născut Ion Tugui
25.XII.1919 — s-a născut Horia Deleanu
25.XII.1927 — s-a născut Mihai Stoian
25.XII.1941 — s-a născut Ioan Alexandru
26.XII.1907 — s-a născut Grigore Băjenaru
27.XII.1906 — s-a născut Emil Giurgiuca
27.XII.1944 — s-a născut Ștefania Ploeanu
29.XII.1908 — s-a născut Puia Florica Rebreanu
29.XII.1928 — s-a născut Nicolae Țic

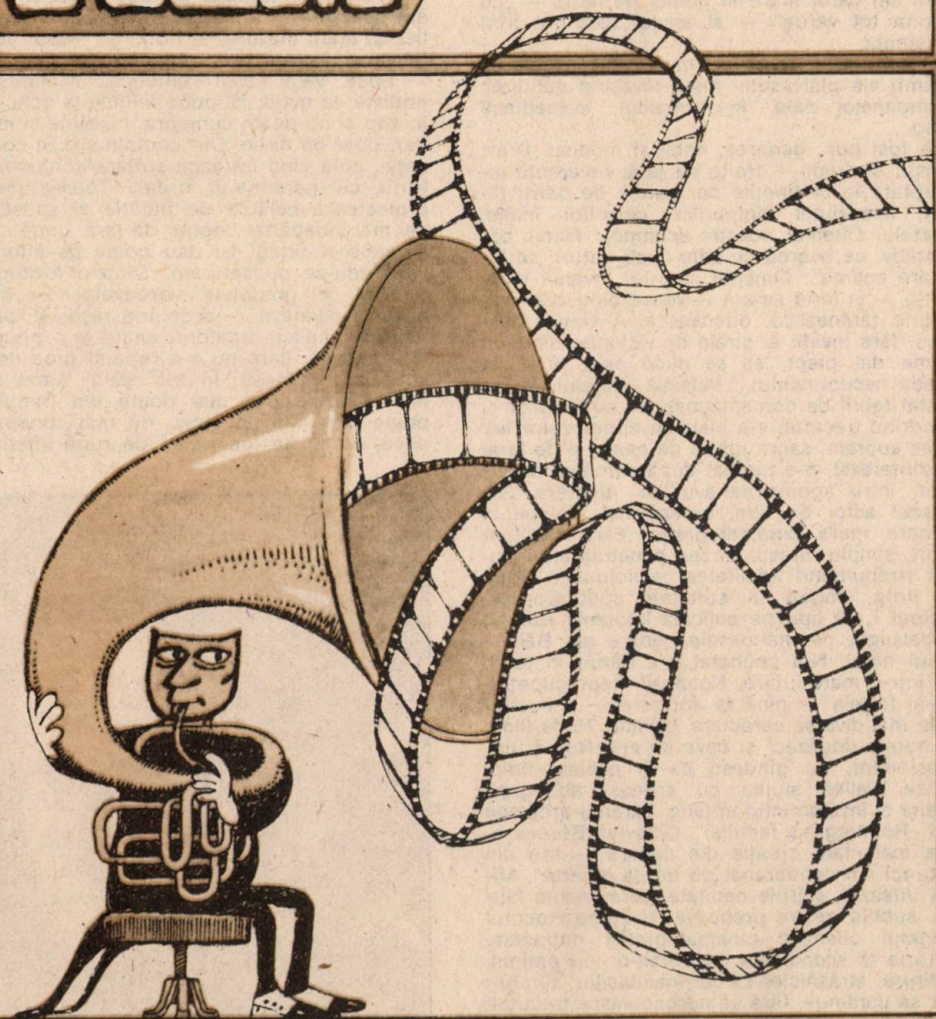

OLAC ■

ALEX IN LUMEA LITERELOR

TEATRU, MUZICĂ, FILM

AMZA

Oanei, să învețe ceva din astă dragoste a mea, pentru tatăl ei.

Îi sunt dator o floare de lumină pe viața lui, cutremurător de scurtă;

îi sunt dator rîndurile și pecetea unui papirus de noblete, pe amintirea lui;

îi sunt dator o zămislire de recunoștință pentru tot ce a înfiorat, la drum, alături de mine, impresar al lui;

îi sunt dator lacrima fierbinte, de frate, prelinsă-n plînsul general ce i-a însoțit legenda, în nemărginire;

îi sunt dator o litanie de dor și să-i aprind o stea din carul mare în pomul de iarnă — „cu cetina tot verde” — al anului care i-a frînt existența;

îi sunt dator mult mai mult decît urmele de plumb ale plaivasului meu, răvășind dăltuirea grimoanelor sale, în cumplitul, iremediabil adio...

A fost bun, generos, nobil și modest. Brav, cinstit și drept — troiță de țară; reverență îndreptată în diminețile de muncă de către țaran, imensității cîmpurilor, cerurilor înalte, soarelui Olteniei noastre scumpe... Nimic ostentativ, ca boarea ce adie după haturi, să înfioare sulfina... Omenia care i-a învăluit existența — în fond amară — venea dintr-o strună telurică țărănească, oltenească. A viețuit deschis, fără invidii și străin de viclenie, dîndu-și inima din piept, să se ducă de-a dura, în prada necuprinsului... Pulsția singelui i-a ascultat febril de comandamentele străbunilor și venerînd trecutul, s-a închinat apoteozelor lui. Crez suprem: sacra iubire de neam și de țară. Dezinteresat, n-a umblat după zornăitul arginților, întru agonisirea avuțiilor efemere. S-a născut actor de film, excepțional. Valabil în oricare mare cinematografie. Fără nici un efort, simplu, firesc, sincer, penetrantele-i priviri străpungînd fidelitatea celuloidului, direct la țintă, săgeți în sufletele spectatorilor. Chipul i s-a lipit pe peliculă întocmai rodului îmbelșugat pe mînoasele ogoare ale Băileștiului natal. N-a cochetat, s-a dăruit în total, ca într-o mare iubire. Neobosit, neprecupețindu-și forțele — pînă la epuizare — a ilustrat cele mai diverse caractere, turnînd 75 de filme în numai douăzeci și ceva de ani. Număr impresionant, de gîndesc că în același timp, Amza Pellea slujea cu aceeași abnegație scena și învățămîntul artistic. Țăranul ardelean din „Reîntregirea familiei”, Octavian Borcea — cea mai mare creație din carieră — lpu din „Atunci am condamnat pe toți la moarte”, Mihai Viteazul, stăruie neuitate, permanente făuriri, subtile, zestre prețioasă lăsată de clocotul singelui oltenesc cinematografilor naționale. Actoria la scenă și-a desăvîrșit-o cu patimă, îndîrjire, strălnicie. La fel înaintașilor, fiindu-i dat să continue, fără să nesocotească trecutul, în credința năîngă, a altora, că totul începe

cu ei... Peste 150 de roluri. De la Horațiu („Hamlet”) la Fedia Protasov („Cadavrul viu”) — excelentă, impresionantă realizare; de la „Un Hamlet de provincie” la cîntecul de lebadă, „Procesul”, absolută identificare pulverizată în neant de aripa morții...

Sa mă reîntorc însă la provincia de baștina — de-atîtea ori am trecut Oltul cu el — la patria juveților...

Neuitînd de unde a plecat și ghicînd pe sînurul de armici împletiturile profund hître ale unui limbaj dialectal, Amza aprinde scînteia umorului oltenesc, în public. Năstrușnică născocire: îl naște pe Nea Mărin. Este al doilea tip, în tot teatrul românesc, inventat de un actor, după travestiul „Coana Manda” al altui oltean, Ștefan Iulian, care însă nu vorbea în dialect și și-a risipit geniul prin berării. Din capul locului, apariția lui Nea Mărin stîrînește mulțime, care, în trombă, se duc după el. Risul, atît de văduvit, își găsește nașul. Secretul veseliei își arată măsura, în hohote... Răsar acoliiții de după ostrețe și îi complică istețimea, tîlcul — Sucă, Veta, nașul Pantelică... Nimereste la nudiste, la mare; își pune mîinile la ochi. Intră în șop și nu poate cumpăra... Devine și miliară, doar pe hîrtie. Din complicație în complicație, pînă cînd întreaga suflare confundă actorul cu personajul creat. Televiziunea îi proiectează bejarca de pălărie și spusele în cel mai îndepărtat ungher de țară, unde copiii, suratele și fîrtații își dau coate pe întuneric, veselindu-se pe săturate. Dintr-o lovitură de cobiliță și grăunțele voroavelor — de-ale noastre oltenesti — drămuite răspicat, personajul și implicit creatorul ajung la o popularitate imensă, care nu s-a repetat prea des pe scenele românești. În tot cazul, Amza nu și mai aparține. Nu mai poate lua trenul; nu poate intra într-un local; nu mai cunoaște o clipă de liniște, un răgaz de rugă interioară.

cu lumea, ciopor, pe el... L-a furat Nea Mărin, l-a furat destinul, nu știi ce să crezi... Numele i-l agață tot românul, talisman, de bătaile inimii. Asigură bucuria sufletelor, veselie, risul pe-un picior de sîrbă oltenească. Strălucește ca un hanger manevrat cu vitejie în împărăția reflectoarelor. Trage mulțimile după el, țara, delirant... Corifeu național. De unul singur, fără partener, la rampă, o oră și jumătate la matineu, așisderea seara. Texte proprii, nimic de împrumut, de „ciupeală”. Verbiaj limpede, sacadat în capsă poantelor. Umples stadioane, săli de sport, atracția dovedindu-i-se miraculoasă sursă de venituri pentru instituțiile ce apelează la el. În primul drum la Drăgășani, cu mine — matineu, seara Slatina — într-o sală de cinci sute de locuri, cum or fi lărgit pereții 1 400 de spectatori?... Din care 200, jur împrejurul lui, pe scenă. Nea Mărin asaltat de olteni. Închipuți-vă lacrima vinului care a curs...

Alte întruchipări de celoid; alte roluri, la teatru. Epuizante eforturi. Își face din fumul tutunului colac de salvare, prescrie somnul. Un bob zăbavă, pe fugă, trăiește prea puțin pentru ai săi, deși ideal soț și iubitor părinte, cum cu adevărat o simt Domnica și Oana cînd el, în trecere, se înapoiază noaptea după spectacolul de la teatru, ca să plece la filmare... Cravașează soarta, într-un fel mășteră, cum se va vedea... Ștergîndu-și machiajul, nu și urmele nopții, găsește resursele să se dăruiască pe de-a-ntregul, în continuare, studenților lui de la Conservator. Le-a intrat deslușit în suflet, nedistant, obləduitor, iubindu-i și în-suflîndu-le credință și entuziasm juvenil, încît ucenicii abia îl așteaptă. La oră, Amza se confundă cu ei. Idolatria generală nu-i schimbă datele, îl stingherește; însă nu-și pierde capul, ca alții, adaptînd emfaza vedetismului. E chiar mai apropiat, ca de cînd lumea, cu toți. Și se

duce mai departe pe ce i-a fost dat, absolut normal.

Deci, nu Nea Mărin rămîne secretul carierei, unicatului românesc Amza Pellea. Mă sfîșie de dor ochii lui tulburători, în finalitatea lui Decebal din filmul „Columna”, acolo sus pe creste, privirile disperate luînd cu ele în moarte unduirea colinelor Daciei Felix... Ce ochi de spectacol!

Dintre actorii de azi am lucrat cel mai mult și m-am înțeles cel mai bine cu el. L-am iubit fiindcă aducea cu cei dinainte. Cuvîntul, cuvînt; caracterul, de cremene. Cînd Dina Cocea, în luptă cu maimăriile, se zbătea pentru binele breslei, toți din comitet au dat dosul pe unde au putut, singur el a ținut spinarea... Nu m-a întrebă niciodată cît îl plătesc, a luat surizător și mulțumit ce i-am dat. Nici cînd nu mi-a dat emoție că nu e la spectacol, ca majoritatea. Se bucura de succesele celorlalți, ca de o reușită a lui. Stăruia ca spectacolul să mulțumească în totul, nu numai ce desăvîrșea el. Se vede că floricelele de cîmp, care colorează natura și nu cedează vîntului hain, îi spusese ceva, din copilărie...

Primul drum, în Oltenia. Am bătut-o mult: cînd dau brîndușele, cînd crapă griul, cînd diamantul strugurelui pocnește sub tălpile lelițelor, în zăcători... În stînga mea, la volanul mașinii, de începea să ningă, îi simțeam suflul, pur ca și ninsoarea, închipuînd din legănarea fulgilor catrință Vetei, om de zăpădă pentru juratul de nepot, Sucă... Pe arșița de foc, vara, se ținea copiii, numai în cămașute, prin pulberea drumului, pe lîngă mașină. Îl cunoșteam, ca și babele; și arătîndu-l cu degetul, exclamau satisfăcuți:

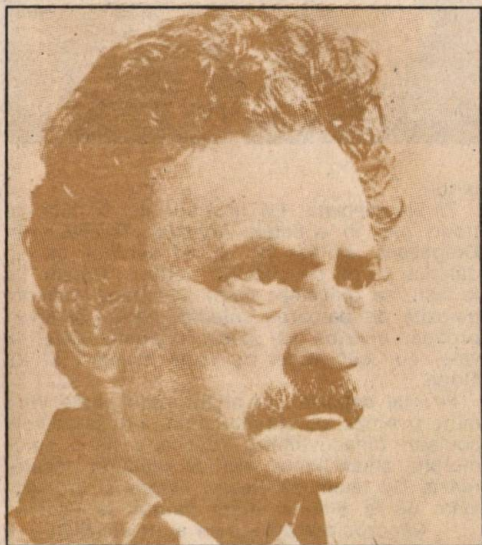
— Amza!... Amza!... Amza!...

Cel dezmiardat încetinea mașina, ca la o defilare.

De cîte ori treceam Oltul, era cuprins de emoție. Pătrundea în Oltenia, smerit, ca într-un altar, al revenirilor la matcă. Și provincia muică, ținîndu-l de faimos reprezentant, de fiecare dată îi cînta osanale, de viață lungă. Ca astăzi, cernită, să mărșăluiască după legenda lui...

La numele lui n-a mai fost nevoie să-i aleg localitățile. Am jucat și în cele mai îndepărtate sate, rupte de drumurile principale, pierdute pe coclauri... Ca altădată, cu Maria Tanase. Rețete de oraș, cu mic cu mare populația asaltînd Căminul, de fiecare dată neîncăpător. Așa, într-o vară căptușită cu jeratic, am întors toate holdele de aur ale Bărăganului, sat după sat, să-i facem planul lui Horohai, de la Slobozia. După spectacol, ne amestecam, în somn, nădușeala, trudiți, pe lavițele țărănești ale gospodărilor. Era frumos și era bine! Amza visa de vremuri senine și de împlinire românească. Și cocoșii nu puteau să-l trezească, după cum nici eu, care-l pusese primul fotografia pe afiș, și trăgeam de el, în neștire...

Mai la început, nu se încumeta să conducă mașina noaptea. I-a fost dat să se obișnuiască, în vremea cînd priza lui la public și-o dăruia, în totul, la Teatrul Davila de la Pitești. Nu mai știu dacă tentativa n-a fost chiar Dea-

lui Negru. În orice caz, de la ea, teribil îi plăcea să conducă noaptea! Numai noi doi, după spectacol, prin noaptea plînsă — de ploua — prin liniștea măreție de argint — de răsărea luna și suratele ei, stelele — spre București, spre casă... Odihnindu-se la volan, Amza se abandona **bucuriei de a asculta...** (Bucuria pomenită de divina Sarah Bernhardt în Memoriile sale și cam străină actorilor). Olteanul vroia să afle cît mai multe, de la fiecare. Voia să știe toate parolele năzdrăvanei viețuirii din jur, incontestabil trecătoare. Și eu pâlvrăgeam vrute și nevrute în linul mașinii, ca o moară desferecată. Bineînțeles, tot despre teatru „**Despre ce, altceva, dacă nu de teatru!**” ar fi pus stelele la punct, un alt oltean, adorat de Amza, Puiu Iancovescu.

După primele spectacole făcute cu el la Onești — era și Domnica — am plecat a doua zi spre București. Lăsam în urmă Valea Trotușului, care, în dimineața însorită, se deschidea, spre munți, ca o gură de rai... Șopteau frunzele, între ele, și se legănau, pe vînt, păsăruicile, nevinovate de atîta măreție... Amza, la volan; în dreapta, soția: în spate, eu, boscorodind tot despre hrănitoarea voluptate a rampelor aprinse... După vreo cincisprezece kilometri, mașina care nu era nici Mercedes-ul lui Spiess, nici Ford-ul lui Birlic — cam hîrbuită — ne face figura. I se face bucățele cureaua de transmisie. Rămînem în cîmp. Bucureștiul, urbe iluzorie, cu spectacolul lui de seară, de la teatru, amenințat...

Ce face olteanul, născocitor? „Umflă” ciorapii Domnicăi și răsucindu-i, înlocuiește cu ei lipsa curelei. Motorul accelerat de mătasea întinsă, se pornește. Cam astmatic, dar merge. Nu prea în viteză, parcurge cîțiva buni kilometri. După care începe să miroasă a ars... Oprim. Olteanul umblă din nou la pretinsa curea de transmisie, ciorapii nevastei. Cu o brișcă îi retează, de unde lasă scrum, și răsucindu-i mai fest, îi întinde pe biele. Vehiculul capătă aplomb, ne duce. Altă bucată de drum parcursă. Din nou firele de mătase încinse, fumegă... iarăși brișca. Și așa, mai mult tîrîți, scoțîndu-ne în șoseaua principală, la Adjud, exact în fața unui Auto-service, ciorapii îmbucătățiți, cedează definitiv.

Dînd cu ochii de Amza — întîmplător cel de la Auto-service tot oltean — e la mîntea cocoșului cum am continuat drumul.

Din bunătațea lui, altădată, era să ne frîngem gîtul... Lucram cu orchestra populară de la Vilcea. Urma să trecem prin Pitești și peste Dealul Negru să ajungem la destinație. Cînd să urcăm în mașină, din fața locuinței lui — Calea Victoriei 131 — îl abordează o coconită:

— Domnule Amza, mergeți cumva spre Pitești?

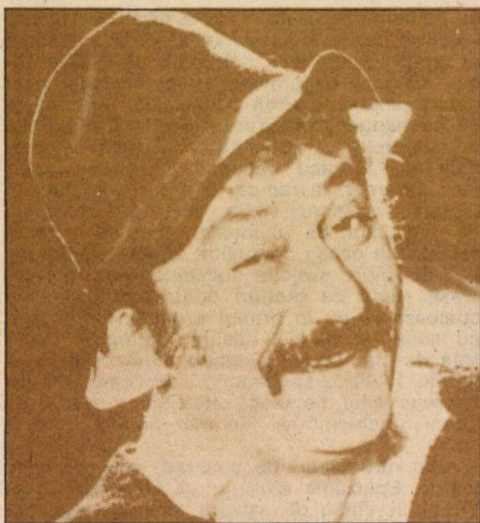
— Da, doamnă.

— Poate mă lăsați și pe mine la Slatina...

Nu intervin. Știu că olteanul, de obicei, nu poate refuza. Și-apoi, mai pe ocolite, se ajunge la Vilcea și prin Slatina.

— Pofțiți, doamnă!

Drum întins. Glume, reflecții olteneste, și în dreptul fabricii de aluminiu, ocazionala pasageră coboară. Trec în locul ei, în dreapta celui ce, multumit, strunea visător, mai departe, vo-

lanul.

Zi blagoslovită. De nicăieri nici o cută de nour, nici în suflețele noastre. Trecînd prin Drăgășani, amiaza își chiuie seninul, ca un dălcăuș pornit pe oficiere rubinie... Urcăm. La Ionești, se prăvălesc merii de aromă rumenă, gelozită de paloarea culegătoarelor. Și pe-a-proape, invizibil, se duce înșumat Oltul la vale, cu „cel firicel de izmă creață”, al lui Goga...

Pe mai departe, fumul tutunului pune între mine și Amza, tăcută meditație, întinsă pe cele coclauri binecuvîntate... Șoseaua nu e aglomerată, chiar liberă, așa că olteanul accelerează. De tăiam pe Dealul Negru și nu ocoleam pe la Slatina, eram demult la Vilcea...

— Nenorocirea pe șosele sunt bicicliști... îl aud pe Amza. Vorba din senin.

Ca, nu peste mult timp, să avem în fața

noastră un asemenea blestemat, căznind pedalele pe deșelate, pe mijlocul drumului. Conducătorul, în mare viteză, claxonează. Zăpăcit de semnal, copilandrul în loc să țină dreapta, apucă la stînga. Amza pune frîna și ca să-l ocolească, tot prin stînga, izbește mașina de parapetul care cedează, gata să ne prăbușim într-o vale abruptă... Noroc că roțile din spate, agățate de bornele drumului, au ținut mașina, strivită, pe loc.

Bilanț fructuos: coconița ajunsă bine-mersi la Slatina; velocipedistul rural iertat; mașina făcută zob, rămasă la Auto-service la Vilcea; cîteva zeci de mii de lei scormoniți în pungă; noi, însă, teferi — tot e ceva!

Excelent zicător de versuri, cu cită nostalgie spunea „Romanța necunoscutelor” de Ion Minulescu!

Povestitor fermecător, ce a pus pe hîrtie, a pus cu har și amprentă personală. Cînd a apărut la Scrisul românesc de la Craiova cartea lui „Să ridem cu... Amza Pellea”, mi-a dăruit-o cu următorul autograf:

„Lui Nenea Gabi Mihăilescu care este de drept nașu lui Mărin și moașa lui Sucă, profunda mea dragoste, recunoștință și prețuire.

Amza Pellea
1973”

În pofida oricărui răuvoitor, tîlcul mărfuriei vorbește de la sine.

Și iarăși am trecut Oltul... Plină vară. Matineu, la Vaideni, la ciobani. În toridul lui Iulie, sala ocupată de cojoace. Neexistînd scaune, miorcanii stau în picioare, în bite, ca iarna în Bărăganul cu turme. Miroase a ciine plouat, jintiță, a cămeșă muiață în zer, scrobîtă de ger, mușcată de urletele lupilor... Nici o ciobăniță și nici un baci nu gîfîie, în cojoacă. Pe noi curg apele. Lucrăm la lumină de zi. O fărîmă de cer revarsă prin fereștile deschise seninul strălîmpede, tulburînd anomalia unicului bec de la scenă. De unde sunt, de la intrare, vād și aud bine: Amza întoarce și aruncă poantele oltenesti ca meiul la vrăbii. A pus stăpînire pe sală, ca ciobanii pe iernile din bălțile Brăilei; ca jarul pe focurile de pe culmi. Asistența miștoasă nu se încurcă, ride pe saturete, cojoacele nădușite săltînd ritmat la fiecare afurise-

nie turnată, ziua în amiaza mare, de un asemenea fain fecior! La proiectilele explozibile ale lui Nea Mărin, ciobanii scapă din bite, bat cu ele în dușumea, subliniindu-și satisfacția. Podeaua, dacă mai e tocată așa, o să cedeze...

Dar, capac la mîndretea de bună dispoziție, după pătania cu **cinematograful**, se înființează la mine o băciță, care-mi concretizează, pe tipicul ei, admirația pentru cel din scenă:

— Uncheșule, dacă ni-l dai pe Amza, nu mai vine lupul la oi...

Și soarele privește înapoi peste comuniunea dacică.

Directoratul lui la Craiova, întocmai Mășterului Manole... Fiind prins în atîtea activități bucureștene, nu putea supraveghea salutarele soluții, intențiile făcute de bine care-l călăuzeau, acceptînd conducerea teatrului. Peste ce lăsa el să se facă, se trecea cu ușurință, din momentul plecării lui la București. Actorii, dintotdeauna, sunt cum sînt: încolțește în ei mîtrăguna invidiei și spulberă, pe cît posibil, viziunile înfloritoare ale celui ce se dăruiește. Cei de la Naționalul craiovean nesocoteau gîndurile frumoase ale noului entuziast conducător; că în drumurile făcute la Craiova avea mai deloc somn, într-o cabină de la teatru; că nutrea un directorat care să se asemene cu cele, fructuoase, ale lui Gârleanu, Grigore Drăgoescu, Ion Dongorozi. Și-atunci, notabili, își dădeau coate la plecarea lui, să surpe ceea ce el încerca să clădească. De aceea, chinuit, băileșteanul, abandonează repede un țel superb din care cel mai mult pierde amintirea glorioasă a lui Theodorini, Anestin, Al. Dem. Dan... Asta îl face, mai tîrziu, să refuze și direcția Teatrului de Comedie, deținută azi cu pasiune și destoinicie de Silviu Stănculescu, bravul.

Amza a dat din harul lui oamenilor, cît să nu fie uitat. A dat din sîngele lui reflectoarelor, cît să sfîrșească la 53 de ani... Murind neîmpăcat, a lăsat vorbă să nu i se preamărească trecerea prin viață, la despărțire... Prețuirea singelui meu nu este de-ajuns; aprinde o poveste de dor, fără să-i acopere transfigurarea în moarte. El rămîne un Gabin al nostru și greșit i-a dublat Sergiu Nicolaescu vocea în Mihai Viteazul. După cum nici eu nu l-am plătit la justa valoare, cît îl prețuiam.

La Rimnicu Vilcea, pe stadion, în pauza unui spectacol

FLORIAN

PITIȘ

Numărul unu în topul clandestin al vedetelor idolatrizate de publicul tânăr, Pittiș place pentru că poartă blue-jeans, părul lung, pentru că e dur, fascinant, incandescent, paradoxal, pișicher, ubi-cuu, atotștiutor, exorcizant, amabil și ursuz, reticent și exploziv, rece ca un iceberg și inimos ca monseniorul Bienvenu, hieratic ca o mască totemică și vivace, ca o vioară brandenburgică, intru-chipînd jocul spectaculos al inifinității ființei, al vieții ca spectacol.

— Maestre, noi am avut câteva tentative de interviu, ratate publicistic. Nu te descurajează încă o încercare?

— Nu m-am speriat eu de cutremur. Tentativele n-o să mă sperie niciodată. Sper că în mine există spiritul olimpic. Important e să participi. Tentativele, de fapt interviurile, n-au eșuat din cauza mea, ci din motive de autofinanțare, autogestiune...

— CÎNTEC DESPRE MINE ÎNSUMI face parte din conformația ta olimpică, spiritual vorbind?

— Mi-aș fi dorit să realizez acest spectacol cu acea seninătate olimpică (sau olim-

piană) atât de sublimă. Dar nu sint eu cel mai în măsură să spun lucrul ăsta. Eu știu atât, că de foarte mult timp mi-am dorit o dezvăluire a mea, nu sub forma unui interviu, gen autobiografie la serviciul personal, ci mai aproape de mijloacele artei, de cînd am citit pentru prima dată **Cîntec despre mine însumi**. Am rămas pur și simplu cu gura căscată, descoperind în acest poem început la doi ani după nașterea lui Eminescu și care a căpătat forma finală acum 5 ani, gîndurile mele cele mai intime, multe din ele neexprimate încă de mine, gîndurile unei întregi generații pe care am iubit-o și o iubesc în continuare cu aceeași vehemență, generația „flower power”. Deci sămînța acestui spectacol există de mult timp în mine.

— Nu e prea mult pentru un singur actor? De ce totuși acest maraton liric?

— Pentru că maratonul se așază perfect pe ideile mele. Soldatul de la Maraton anunța victoria cu prețul vieții.

— Spectacolul (regia Florian Pittiș) „se așază” și pe ideea neîncrederii în regizori, mărturisită cu mult timp în urmă? Ce ar fi fost **CÎNTEC DESPRE MINE ÎNSUMI** regizat de altcineva?

— Nu știu cum ar fi ieșit și chiar mi-e frică să-mi imaginez. Probabil că ar fi fost **Un cîntec despre el însuși**, regizorul. Intenția nu a fost să realizez **Un cîntec despre mine însumi**, actorul Florian Pittiș, ci **Un cîntec despre mine**, actorul comun. Nu omul de excepție, nu subomul. De aceea, majoritatea diapozitivelor care există în spectacol sînt diapositive de familie, primite de la prietenii mei, fără prea mare valoare artistică, din punct de vedere fotografic, dar cu o mare încărcătură sentimentală.

— Actorul Pittiș e foarte iubit de tineri. Sint tinerii categoric ideală de spectator?

— Actorul Florian Pittiș nu uită nici o clipă că tînărul Eminescu a fugit de la școală după o trupă de actori. De aceea, bănuiesc, în permanență că viitorul Eminescu se află undeva în sală, la unul

din spectacolele mele, și acest viitor Eminescu mi-aș dori să fugă de la școală după trupa mea. Să-l fac să iubească Teatrul și nu să-l urască. Pornind de aici vă imaginați și singuri imensa responsabilitate pe care mi-o asum, adresîndu-mă publicului tînăr, acest public în formare care se află la acea graniță, deosebit de fragilă, între a iubi viața sau a-și pierde idealurile.

— Alex. Ștefănescu spunea în Jurnalul său că actorul se simte mai liber decît spectatorul. Cum vezi această relație?

— În cadrul unui spectacol, la fel ca în orice gen al artei, se stabilește o comunicare între creatorul de frumos și receptorul de frumos. În teatru, această comunicare este condusă de mine, cel de pe scenă. Bineînțeles că sînt condiționat de capacitatea de înțelegere a publicului, dar am o libertate totală atunci cînd cunosc la perfecție ghidul de conversație. Pornind de la ce știu ei, îi duc pînă acolo unde sînt înțeleagă tot ceea ce știu eu.

— Publicul, în special cel tînăr, are o nevoie crescîndă de actorul F.P. Ce-i mai poți oferi în afara de teatru?

— Da, știu și înțeleg bine această nevoie a publicului, dar sper ca și publicul să mă înțeleagă pentru ca satisfacțiile cele mai mari le am în teatru și nu în film sau la T.V. N-am ce face, eu tot mai iubesc o artă cu muză.

DANA

DOGARU

Dana Dogaru joacă, vreau să spun, așează atîta naturalețe încît, de fiecare dată cînd o văd, îmi închipui că dezvăluie crîmpeie din viața ei reală. Dana Dogaru produce un fascinant mariaj între Viață și Teatru.

— Stimată Dana Dogaru, cărui fapt credeți că se dato-

rează popularitatea de care vă bucurați?

— În primul rînd teatrului. Am deja unsprezece ani de teatru; pe lângă multele și destul de importante roluri în teatru, am făcut televiziune (adică teatru TV) film, radio (adică teatru radiofonic). Îmi iubesc meseria și, probabil, iubind-o atît de mult, nu m-a trădat.

— **Se spune că, uneori, ceea ce nu realizează actorul pe scenă, realizează în viață. Actorul continuă să existe și dincolo de scenă? Mă refer, desigur, la o împlinire artistică și nu la o realizare complementară, în domeniul privat.**

— Actorul e și el om. Pot spune că, dimpotrivă, experiența de viață îți dă o anumită siguranță pe scenă. Să nu înțelegeți acum că dacă avem de jucat rolul unui criminal trebuie să omorîm oameni. Dar nașterea, moartea, dacă le cunoaștem din viață, parcă le poți interpreta mult mai veridic. Deci actorul „există” în primul rînd dincolo de scenă.

— **Există oscilații calitative în perimetrul aceluiași rol? Vi se întîmplă să jucați într-o seară mai bine și în alta mai puțin bine?**

— Sigur că există. Dacă ne gîndim la biotritm, dacă ne gîndim că nu sîntem — și eu sînt adepta acestei teorii — numai simplii interpreți ci și creatori, ni se întîmplă și nouă să avem zile gri sau zile roz. Pe urmă, păstrînd scheletul inițial al personajului,

adaosurile pot să difere de la o zi la alta fără ca spectatorul să fie frustrat. Asta în cazul în care ai conștiința că trebuie să arzi aproximativ la aceeași intensitate, seară de seară.

— **Puteți să evocați cîteva din momentele care v-au marcat profund viața profesională?**

— Intrarea în Institut, întîlnirea cu Beate Fredanov și cu Octavian Cotescu, mari profesori, întîlnirea cu regizorul Dan Micu, nașterea fetei mele.

TANIA

FILIP

Tania Filip are orgoliul desăvîrșit al acoperirii de sine, ceea ce o împiedică să fie altceva decît este ea în momentele de zbor neîntrerupt spre înălțimi. Tania Filip are morgă de vedetă, afișînd o princiară inaccesibilitate dar, ca orice mare iubitoare de viață, tainele ei sînt vizibile la o privire fulgurantă, asemenea conținutului unei cutii transparente pe care scrie, cu litere de-o șchioapă. STRICT SECRET. Cred că ziua de naștere a Taniei e în fiecare zi.

— **Tania Filip, faci parte dintr-o generație tină, dintr-un val de actori, dotați cu o foarte modernă sensibilitate artistică. Ai fost frecvent distribuită în film, teatru, spectacole adaptate pentru televiziune. E mult sau puțin pentru tine?**

— E o întrebare care mi s-a mai pus de multe ori și niciodată n-am reușit să răspund clar. În general mă feresc de definiții, de tot ce este clar și concis. „Mult” sau „puțin”, sînt niște noțiuni relativ clare, deci mă feresc și de ele. Ce pot să spun este că SIMT că pot mai mult în toate direcțiile, și calitativ și cantitativ. Șanse mi s-au oferit, e adevărat, și în teatru și în film, însă abia acum mă simt în stare să încerc, să

atac cu adevărat zone pe care pînă acum le-am tatonat doar. Mult? Puțin? Mai vorbim, poate, peste treizeci de ani. Pînă atunci rămîn să lupt.

— **Ești singurul actor pe care îl rog să-și dezvăluie preferințe pentru colegii de generație, asociindu-le succinte caracterizări. Te asigur că voi lua toate măsurile ca cei omiși (din lipsa de spațiu) să nu se simtă frustrați.**

— Țin foarte mult la generația mea, pentru că mi se pare că are trăsături caracteristice importante: aceea sensibilitate modernă de care vorbeai și credința că, mai presus de toate, cea mai valoroasă dată scenică este personalitatea actorului, unicitatea actului său artistic. Îi admir pe Marian Rilea pentru felul aproape nebun în care „se aruncă” în partiturile oferite, pe Claudiu Bleont, pentru puterea și tenacitatea lui, pe Petre Nicolae, pentru faptul că nu minte niciodată pe scenă sau pe ecran și pe toți ceilalți colegi ai mei, nume mai puțin cunoscute deocamdată, care știu însă să aștepte, păstrîndu-și credința în reușită. E greu.

— **Am credința că actorii sînt indivizi cu o personalitate foarte puternică, ceea ce face ca și în viața de toate zilele să uluiască prin spectacolul spiritului lor. Ce anume crezi că imprimă acest spor de personalitate omului-actor?**

— O deschidere spre NOU și o receptare aproape avidă a acestuia, un bagaj de cultură special și experiența fil-

trata prin spectre de sensibilitate proprii fiecărei individualități și, nu în ultimul rând, o nevoie generoasă de a te da-rui oamenilor din jurul tău, de a trăi din și pentru ei.

— **Pe scenă, fără indoială. Dar, te asigur, există și actori care după spectacol se simt inconfortați de public. Își schimbă mereu numărul de telefon. E chiar atît de neplăcut să primești cuvinte de apreciere chiar și la miezul nopții?**

— Mi-e greu să răspund pentru că nu cred în temeiul întrebării. Chiar sînt actori care-și schimbă numărul de telefon? Le-aș dori să nime-rească în cuplaj cu Natalia Stancu sau Margareta Bărbuță. Cine știe, poate că există, dar sînt cei care se tem. Or, în momentul în care te temi de cuvintele de laudă sau de cele critice (sînt inevitabil în balanță) e bine să renunți definitiv la telefon. Și nu numai.

CORNELIA

PAVLOVICI

Solară, mlădioasă ca anemonele de mare, cu o deschidere inocent-provocatoare spre lume, Cornelia Pavlovici este, pentru marii vizitatori, reprezentarea himerală a idealului lor feminin. Un îndrăgostit sublim va fura într-o noapte cu lună plină piatra morarului și legendara frînghie de mătase împletită în șapte și va căuta ochiul de apă cel mai afurisit. Cornelia Pavlovici este o învingătoare. Nimic din ce e rău pe pămînt n-o poate atinge pentru că zîmbetul ei amețitor, desprins parcă din Cartea a doua a lui Aristotel, tănuț cu ferocitate de abatele Jorge, îl reflectă asemenea unei oglinzi.

— Începem?

— Da

— Despre teatru, nu?

— Despre ce vrei tu. Îți stau la dispoziție o oră în-

treagă. Vezi ce generoasă sînt?

— **Știu totul despre tine. Despre generozitatea ta.**

— Știi? Cum așa? Mă uluiești!

— **Te trădezi prin zîmbet. Nu exclama. Știu la ce te gîndești. Dar vine, trebuie să vină, o vreme cînd e absolut necesar să crezi în aparența pe care o afișează femeia. O încredere care s-o coopteze și pe ea și s-o convingă că adevărul despre ea e cel pe care și-l făuresc oamenii din preajmă, pornind de la... un suris, să zicem, de care au o piramidală nevoie.**

— Ce draguț. Mi-ar place să fie așa. Hai să vorbim despre teatru. Mai am puțin și intru în spectacol.

— **Bine. Nu am un chestionar la mine și mi-e teamă să nu coincidă unele întrebări cu cele puse altor actori. Interpretarea e o chestiune de creație?**

— Regizorul are o imagine a rolului. Tu încerci să te apropii de ea și s-o subliniezi prin mijloacele tale artistice.

— **Care ar fi exigențele interpretării?**

— Să fii cîstit față de personaje.

— **Actorul obosește jucînd mereu același personaj?**

— Actorul nu e un robot. De fiecare dată aduce ceva în plus personajului. Îl îmbogățește mereu. Noul te împropătează, nu?

— **Crezi că teatrul e o formă ideală de reprezentare a lumii?**

— E o formă posibilă.

— **Cum ți se pare critica de**

teatru față de cea literară?

— Critica în general este scrisă pentru public, pentru ca publicul să ia cunoștință cu arta, cu formele ei perfectibile.

— **Crezi în eficiența ei?**

— Cred în eficiența ei, dar nu în adevărul ei.

— **Care e diferența?**

— Eficiența ține de un efect scontat. Adevărul e mai puțin limitat, mai puțin dependent. Intrăm într-o zonă complexă. Vrei să mergem mai departe?

— **În căutarea adevărului?**

— A adevărului despre adevăr.

— **Nu. Vom merge mai departe în căutarea adevărului despre critica de teatru, film. După un film prost, descurajant, amendat de critică, același regizor revine cu un alt film la fel de prost.**

— Cred că receptiv la critică rămîne doar publicul. De fapt, el e adevăratul critic. Numărul său în sălile de spectacole.

— **Ce așteaptă un actor de la public?**

— Orice actor își dorește să aibă un public de calitate. Care să-i aprecieze la justa valoare munca, talentul.

MIHAI

MĂLAIMARE

Mihai Mălaimare se afla într-un mare pericol. De a fi un actor perfect, un tată perfect, un soț perfect, un prieten perfect. Chiar și coniacul servit în somptuosul său apartament a fost perfect. Mihai Mălaimare, conștient de acest lucru, a încercat să se salveze inventîndu-și defecte în interviul pe care mi l-a acordat. Cîtă naivitate. Defectele sale au fost desăvîșite.

— **Mihai Mălaimare, am convingerea că ești un mare iubitor de copii. Prezența ta în unele emisiuni radiofonice pentru copii nu e singurul punct de plecare. Ești și un tată extraordinar. Vorbește-mi**

de această relație, teatru-copii.

— Pe copii îi iubești oricum, căci e un dat al firii și doar ciunții sufletește nu o pot face. Chestiunea cu „tată extraordinar” ar trebui pusă fiului meu, eu am unele îndoieli (deși, între noi fie vorba, mi-ar face plăcere să fie așa). În joaca serioasă a copilului se naște o scinteie de teatru, la joaca lor privesc și învăț atunci când simt că am sărăcit ca actor. Adevărul, candoarea, iubirea curată și dezinteresată, de acolo le înveți. Răutățile și uriciunile de la joaca stingheră, falsă, periculoasă, penibilă a oamenilor mari. Nu există teatru pentru copii, ci doar problematică pentru ei sau pentru cei mari. Copilul este cel mai exigent spectator și nu iartă scâlbăială și minciună. El vrea adevăr și poartă spre vis și cine e în stare să le ofere are parte de o rară mulțumire sufletească. Relația teatrului cu copiii se petrece sub semnul adevărului, noțiune pe care, din păcate, o pierdem pe drum, foarte de timpuriu.

— **Maniera personală de joc, configurația interioară a actorului, se regăsesc, bănuiesc, în roluri simetrice. Cum se face că Mihai Mălaimare, pe care eu îl găsesc deosebit de serios, se realizează cel mai bine în roluri de comedie?**

— Poate că Mălaimare nu e chiar atât de serios pe cât îl vezi tu (gura lumii mi-a pus în circă lucruri care m-au umplut de admirație), dar mai

e la mijloc o anume suficiență cu care lucrează teatrul în raport cu actorii săi angajați. E urît actorul, se mișcă bine, are oarece haz, ține-l pe craca asta că e sigură. (Regizorii se simt bine cu ochelari de cal). Nu rîvnesc la Hamlet și atunci joc Păsărilă, dar aici iau plasă cei angajați să aibă grijă de mine și care, evident, își consumă acest timp salarizat la bufet căci între Hamlet și Păsărilă se află Mălaimare al dumitale, liber ca pasărea cerului să-și imagineze că e serios, că e actor și că nu trăiește degeaba.

— **Cum conviețuiesc actorul și profesorul Mălaimare? Cînd se întîlnesc și cînd se despart?**

— Și unul și altul sînt persoane dezagreabile. Actorul e orgolios, birfitor, insidios și nu atît de mare pe cît se crede el însuși, profesional, e cicălit, nervos, intransigent și, cel mai adesea, habar n-are ce-i ăla tact pedagogic. Cînd se despart e mai bine, am liniște în casă. Profesorul își chinuie studenții, actorul, colegii. Cînd se întîlnesc profesorul urlă la actor, actorul îl înjură pe profesor, iar soția și copilul suportă stoic ceea ce s-ar numi criză de creație. Știi ce-ar mai lipsi, moncher? Să-mi descopăr într-o zi și veleități de scriitor. Atunci viața ar deveni cu adevărat imposibilă. Dar există măsură în toate, chiar dincolo de ceea ce, adesea fără de minte, hotărîm noi cu noi înșine.

— **Cînd se descoperă vocația unui actor, adevăratele sale însușiri? La examenul de admitere, în facultate, ori după absolvire?**

— Ca să o descoperi la admitere, în jungla chinuitoare a emoțiilor, tutelați de un regulament restrictiv, potrivit căruia profesorul trebuie să fie mut ca peștele și să asculte ce spun speriații de candidați, ca să descoperi, deci, adevăratele lor virtuți artistice, ar fi o minune și ca ea să se împlină totuși, nu mă întreba prin ce trecem noi acolo. Dacă le descoperi în timpul anilor de studiu, înseamnă că poți răsufila ușurat, ca profesor. Ai avut fler

— deși ți s-a cerut să lucrezi cu rigla de calcul. Dacă le descoperi mai tîrziu, probezi proverbul „mai bine mai tîrziu decît niciodată”, dar în această complicată ecuație mai sînt două necunoscute de o importanță capitală, actorul însuși, care doar cu vocația nu face două parale dacă nu o dublează cu munca de salahor, și nu în etape, ci continuă, și marele jude, publicul. Dar să știi, multe din cele ce ți le-am spus sînt doar vorbe. Discutînd cu un mare actor străin, l-am întrebat, nu-i așa că pentru a ajunge la performanțele dv., faceți aia, aia... Nu! Fumez ca un șarpe, beau ca o balenă și nu mă interesează gimnastica. Și mi-am amintit de anecdota cu tipul care găsind pe stradă o broscuță vorbitoare îi îndeplinește dorința și o duce acasă așezînd-o în patul conjugal unde nefericita se transformă într-o superbă nordică, evident goală și, evident, în clipa în care soția disperatului intră pe ușă. În fața vedetei străine am murmurat și eu: cum să-i explic că asta e broască?

ADRIANA

TRANDAFIR

Adrianei i-am dăruit, cu ani în urmă, un șirag de pietre false pe care, cu mîna tremurîndă de emoție l-a așezat la o palmă de noi, pe treptele căminului din strada Frumoasei. Pe nesimțite pietrele au dispărut. Adriana a început să plîngă. I-am dăruit perle false și am primit în schimb altele veritabile. Ori de cîte ori mi-o amintesc, pe Adriana, simt nevoia să-i înapoiez prețiosul dar. Dar nu pot.

— **M-am născut și am fost tinăr în Banat așa încît e firesc să te întreb despre Reșița, despre perioada de stațiată.**

— Reșița... Orașul celor o mie nouăzeci și cinci de zile

și de nopți, orașul amintirilor plăcute și mai puțin plăcute, unde mă întorc de fiecare dată cu inima strânsă de emoție, la întâlnirea mea cu cea mai minunată bogăție, frumoșii, curății, nebunii și singurii mei prieteni. Locul unde m-am născut și am făcut primii pași ca actriță.

— În facultate ai fost un copil minune. M-am bucurat foarte mult când ai revenit în București. M-a intristat însă colaborarea ta aproape inexistentă cu televiziunea și cinematografia.

— Fără să vrei, ai atins unul dintre cele mai dure roase puncte ale sufletului. Colaborarea! Minunat cuvânt. În ceea ce mă privește colaborarea mea a fost fructuoasă numai în anii de studenție, când intrasem în vârtejul nebun al muncii din CR și TV. Îmi crescuseră aripi mari cu care simteam că zbor sus și foarte temeinic. Dar au urmat anii când așa-zisa stagiatură m-a îndepărtat de București, de posibilitatea de a fi utilizată, când, din motive obiective sau mai puțin obiective, m-am trezit cu aripile frante. Deci nu pot să spun că sînt o norocoasă sau o răsfațată din acest punct de vedere. Poate că e un destin al fiecăruia. Și cum eu sînt o ființă prin excelență optimistă și cum „fericirea aparține numai acelora care au curajul să o facă să aștepte”, m-am hotărît să aștept și să nu depun armele.

— Ce invitații adresezi iubitorilor de teatru?

— Din toată inima o invitație la viitoarele mele premiere. Sub bagheta fermecată a regizorului Alexa Visarion, mă aflu solistă alături de Dorina Lazăr, Florin Zamfirescu, Ion Pavelescu, Ileana Cernat, George Bănică etc., într-o simfonie a bucuriei de a munci, de a ne respecta unii altora ideile, căutările, neliniștea creatoare, într-o atmosferă de încredere reciprocă, de găsire a unei stări de relaxare psihică pentru ca, prin concentrare maximă, să ne expunem sufletul fără nici un fel de stînghereală. E vorba de **Pescărușul** lui Cehov, unde joc rolul Mașei.

— Și cea de-a doua?

— Da. Începînd cu luna iulie adresez invitația la un recital închinat aceleia care ne face să simțim în cîntecele ei povara durerilor neștiute, a bucuriilor neîmpărțite. Aș dori ca în fiecare seară de spectacol să aduc un omagiu aceleia care a trăit tot timpul într-o văpaie, aceleia care a fost și va fi mereu, singura noastră „pasăre măiastră”, Maria Tănase.

MARIANA

BURUIANĂ

Despre Mariana Buruiană nu vreau să inventez nimic. Vreau să spun s-o reinventez.

Nici un cuvînt despre talentul ei. Nici un cuvînt despre înțînirea noastră. Privind-o doar, aș putea spune, de pildă, fără să împărtășesc soarta asimetrului Pinocchio, că Mariana Buruiană, cu un suav aer de pension, descinde din familii heraldice ale căror interese testamentare au ostracizat-o între maci și dale de marmură...

— Care este relația dintre spectacol și spectator? Există un punct în care jocul să fie dependent de public?

— Ideea de joc este independentă de existența publicului. Cui îi place, se uită, cui nu, nu, jocul continuă. El este. El se petrece, așa cum se petrec înflorirea copacilor, iubirea... Jocul e un lucru natural, un dat al existenței.

— Asta presupune faptul că se poate juca în fața unei săli goale cu aceeași naturalețe sau emoție dintr-un spectacol propriu-zis, cu spectatori?

— Sigur, nu se poate juca în fața unei săli goale. Clădirea teatrului, casa de bilete, noi și aceste condiții nu ne mai avem rostul. Dar se poate juca în cîmp, pe munte, pe drum, pe stradă, avînd spectator (privitor și martor) cosmosul. Ideea de singurătate absolută e străină teatrului. El se află întotdeauna în legătură cu ceva sau cu cineva, chiar dacă această a doua prezență nu e concretă.

— Unul dintre atributele teatrului îl constituie mesajul. Mesajul se adresează publicului, totuși.

— Spectacolul care își propune un mesaj se adresează obligatoriu publicului. Publicul este conștiința care trebuie să primească mesajul și, investit cu această calitate, lui i se va vorbi ca atare. În starea cea mai pură de transmisie, actorul oferă ofranda spectatorului aflat și el în cea mai pură stare de primire. O relație fair-play. Un joc — alt joc — deschis. Ți se cere, dai.

— Cum s-ar putea numi această relație?

— O relație de dragoste. Un fluid care exprimă osmoza dintre cele două realități: cea scenică și cea a pu-

blicului. Spre asta se tinde. Spre asta tind. Acesta este idealul. Când darul e primit, scopul e atins. Când nu se poate crea puntea, există șansa refugiului înțoarcerii la „origini”, actoricește vorbind, la jocul pentru el și din el în-suși.

— **În conștiința distributivă a actorului, publicul ocupă deci un loc important.**

— În timpul jocului, actorul știe că se adresează cuiva, transmite cuiva stările și ideile lui. Dar pe parcurs se poate lăsa furat de însăși magia teatrală, de realitatea scenică care îl prinde și pe spectator, de data asta într-un trio în care nu se mai știe exact cine pe cine conduce. Jocul în sine își are legile lui și mai ales misterele lui.

— **Ce se întâmplă cu personajul după ieșirea din scenă, în drum spre casă?**

— Personajul, vorbesc de cele care în naștere au atins zonele cele mai profunde ale artistului, relevându-i acestuia fațetele nebanuite sau vag conturate ale personalității sale, nu se poate desprinde de creatorul ei. Chiar dacă nu se manifestă tot timpul, el rămâne în zestrea actorului. El se domolește după spectacol, adoarme chiar după câteva ore, dar rămâne un însoțitor fidel, zonă privată a artistului.

— **Cine dă adevăratul „ton” de joc, cine descoperă adevărata identitate a personajului?**

— În timpul repetițiilor, la un personaj drag și greu, se produce un transfer, la vedere, între modul de exprimare propriu al actorului și cel propus, imaginat, al personajului. Nu e nici un pericol în asta, și mă refer la orice gen de personaje. Jucând mult și căutând în profunzime adevărurile vieții, artistul nu face decât să-și sporească generozitatea sufletului și puritatea gândirii.

— **Este vorba de o finalitate etică a condiției complexe a actorului?**

— Sigur că da. Actorul fiind prin el însuși o oglindă a celorlalți, va trebui să-și păstreze cu ardoare și neoboseală, puritatea, spiritul de justiție, credința, devotamentul, prospețimea judecății și sensibilității.

RADU

GHEORGHE

Am zis. Radu Gheorghe. Inefabil. Îl vedeam odinioară. Pe Stînții Voievozi. Cosea cu picioarele. Caldărimul. Parcă venea de la Periş. La neamuri. Avea umerii lăsați de greutate. Nu erau saci cu găini. O vioară. Pe umărul stîng. Un violoncel. Vis-à-vis. Mi-am zis. E cu taraful. Era vrăjitor. Interviu. Mi l-a dat. Sec. Dar valora o avere. Asemenea firului de mustață. Al lui Dali. Vîndut cu cinci mii de dolari unui adorator. Dragostea mea. Abreviată. Pentru Radu Gheorghe.

— **Radu Gheorghe, mărturisesc că am emoții interpellându-te. Am emoții ori de cîte ori apar la televizor ori în puținele filme în care ești distribuit. Lumea e topită după tine. Ce sentimente îți dă succesul?**

— Un sentiment plăcut.

— **Ce anume te atrage în sfera teatrului? Pantomima, jocul propriu-zis?**

— Totul.

— **De ce această deviație bruscă spre muzică? Se pare că semnezi condică la „Rap-sodia română”.**

— E doar o completare.

— **Pasiunea ta pentru teatru are un curs ascendent. Există totuși actori talentați care nu mai au nimic de spus. Care să fie motivul?**

— Dacă-s talentați, vor avea întotdeauna ceva nou de spus.

**Interviuri de
DORIN MĂRAN**

PE LÎNGĂ SCENĂ

● **PLĂCERE.** Directorului teatrului municipal din Viena, Henric Lauberg, i s-a adresat într-o zi un tânăr dramaturg, propunându-i o piesă de teatru fără a cere pentru aceasta nici un onorariu: „N-am scris-o, domnule director, decît pentru plăcerea mea personală și asta îmi e perfect de ajuns”. La care Lauberg i-a răspuns: „Din păcate, teatrul nostru nu acceptă pe scena lui decît piese care să facă publicului plăcere!”

● **DOI PE UNUL.** Nuvelistul și dramaturgul german Gerhart Hauptmann era întotdeauna asaltat de solicitanții de autografe. Într-o zi s-a apropiat de el o tinăru entuziastă și i-a cerut... două autografe. După ce i le-a dat, scriitorul a întrebat-o de ce are nevoie de o pereche de autografe și nu s-a mulțumit cu unul. La care inimoasa admiratoare i-a răspuns: „Vedeți, maestre, contra a doi Hauptmanni pot obține un Lehar!”

● **CONDAMNĂRI.** Crebillon (dramaturgul), retras în liniștea singurătății, vroia să scrie o tragedie. Un prieten îl înoportună tocmai cînd scriitorul era adîncit în gînduri.

— Te rog nu mă deranja, amice, îi zise dramaturgul, sînt tocmai într-un moment dramatic: vreau să spînzur un ministru necinstit și să dau afară din cabinet pe un ministru imbecil!

● **DETALII.** Alexandre Dumas-tatăl scria mult și repede, scăpînd uneori printre rînduri erori sau comparații nepotrivite. Într-unul din manuscrisele sale citite unor prieteni scrisese: „Cu piciorul stîng lovi ușa, cu dreptul îmbrînci pe mușchetarul care îl ataca, iar cu celălalt încăleacă balustrada...” Atrăgîndu-i-se atenția că eroul său era înzestrat cu prea multe picioare, scriitorul s-a supărat: „Prostii! Cine are timp să mai ia în seamă astfel de detalii? Eu unul, nu!”

**Culese de
A. CERNESCU**

PE MERIDIANELE

CÎNTECULUI

● **Nena** își restringe trupa. Vor fi de-acum trei membri într-o formație care se va numi „Time Boys”. Frumoașa nemțoaică va cânta sub pseudonimul Susik. Numele ei adevărat este Susanne Kerner.

● **Debbie Harry**, fostă „Blondie”, și-a păstrat culoarea părului dar și vocea. Ea a reapărut anul acesta în topuri cu cîntecul de succes „French Kiss in USA”.

● **Billy Idol** zîmbește liniștit. Părul său zbîrlit este asigurat pentru o sumă fabuloasă.

Rubrică realizată de
MIRCEA ZANE

● Supărătoare pentru admiratori, prezența anul acesta a intrusului „Junior” alături de **Kim Wilde**. Ineditul duo a apărut în clasamente cu cîntecul „Another Step”.

Cyndi Lauper, copilul răsfățat, cu vocea de patru octave și părul de culoarea morcovului, a adus anul acesta două noutăți. Una este discografică, anume succesul de top „Change of Heart”, cealaltă este vestimentară, o fustă confecționată din fișii de ziare. Vă dați seama cît își doresc admiratorii să ploua cînd Cyndi iese la plimbare!

● „**Five star**”, cinci stele de culoarea ciocolatei, cu mare priza la publicul adolescent. Ei își susțin întotdeauna partitura vocală cu evoluții coregrafice de mare efect. În plus, dovedesc un mare rafinament în alegerea costumației, fiind îmbrăcați întotdeauna după ultimele jurnale de modă.

● Duran Duran, deși în formulă restrinsă, își păstrează notorietatea. Au dovedit-o anul acesta cu cele două „hit-singles”: „Notorious” și „Skin Trade”. **Simon Le Bon, Nick Rhodes** și **John Taylor** nu par a suferi după plecarea lui Robert Taylor și a lui Andy Taylor. Ei sînt din nou primii în topuri, dar primii și pe listele caselor de modă care se bat să-i aibă ca model pentru a-și lansa creațiile.

● **Samantha Fox** închină un pahar de șampanie pentru cititorii Almanahului Literar.

● **Prince**, „puștiul din Minneapollis” cum i se mai spune, a trecut la lupta directă împotriva bolii fără leac, SIDA. Îngrozit de ravagiile pe care le face oribilul microb în Statele Unite, Prince s-a așezat imediat la masa de lucru și a compus cîntecul „Sign „O” The Times”, sperînd să mai amelioreze astfel suferințele celor atinși de virus. Rezultatul nu a fost cel scontat, cîntecul cu pricina negăsindu-și loc în cabinetele medicale, ci tot în clasamentele muzicale.

● **Joey Tempest**, leaderul trupei „Europe”, are 24 de ani, măsoară 1,81 m, este blond cu ochi albaștri.

● După o tăcere de mai bine de trei ani, timp în care a stat retras în castelul său de la marginea Los Angelesului, îngrijindu-și animalele și refuzînd să comunice cu oamenii, **Michael Jackson** a hotărît să reapară în lumea muzicii. Ce l-a scos din această lungă amorteală? Se spune că succesul lui Prince începuse să-l cam irite pe „Sir” Michael, și, colac peste pupăză, în timp ce-și rumega liniștit prînzul, sora mai mică, La Toya Jackson, îl anunța cu un zîmbet nevinovat că are de gînd să scoată un disc în colaborare cu Prince. A fost picătura care a umplut paharul.

● **Bob Dylan**, un mit care trăiește și cîntă

UN CUPLU DE AUR

■ Când **Mihai Pocorschi** și **Doina Matel** își uneau destinele, fiind declarați soț și soție, puțini se mai gindeau, poate nici chiar ei, că vor deveni o veritabilă forță în lumea muzicii ușoare românești.

Cu o cheie a fericirii în buzunar, semănînd mai degrabă a cheie sol, Mihai Pocorschi a deschis ușa ferecată a gloriei, purtîndu-și în triumf mireasa pe tărîmul minunat al muzicii.

Să facem cunoștință cu acest cuplu de invidiat nu numai în viața conjugală, dar și în clasamentele muzicale:

Doina Matel-Pocorschi — născută la 13 septembrie 1954. Studii — Facultatea de Filologie — limbi slave. De la 17 ani a urmat în paralel cursurile Școlii populare de artă. Din anul II de facultate devine membră a grupului coral Song, fiind solistă.

Debutul — anul trecut în cadrul emisiunii „La sfîrșit de săptămînă”, cu o compoziție a lui Mihai Pocorschi, „Nu pleca”. Au urmat succesele „Pașii mei” și, în duet cu soțul, „Adu-mi iubirea înapoi”.

La întrebarea „Care este compozitorul preferat?”, Doina a răspuns prompt: „Soțul meu”.

Preferințele muzicale: Jennifer Rush, Phil Collins, Genesis.

Mihai Pocorschi — compozitor, textier, orchestrator. Născut la 10 septembrie 1955.

Debutul — muzică folk, marele premiu „Primăvara baladelor”. A înființat în 1978 grupul Holograf cu care a scos două LP-uri la care semnează muzica și textul. Compozițiile și le imprimă singur, prin suprapuneri succesive, cu aportul computerelor.

Preferințe muzicale: Phil Collins. Culoarea preferată: roșu. Băutura preferată: citrionada. Pasiuni: cei doi băieți, Mihai și Vladimir. Interpreta preferată: soția.

● **David Bowie**, personaj unic în lumea show-business-ului de peste ocean. Muzica lui, făcută parcă pentru alte civilizații, este plină de mister, ciudată, conținînd mesaje cu bătaie lungă în timp. Să nu vă mirați dacă în navele spațiale ce vor colinda galaxiile, stră-strănepoții noștri se vor delecta cu muzica lui David Bowie.

● „Perfect” este titlul filmului muzical avîndu-l ca protagonist pe **John Travolta**. Revenire spectaculoasă, după o lungă absență, a celui care ne-a fermecat cu ani în urmă cu vocea, dansul și... ochii săi albaștri. Din păcate, Olivia Newton-John nu mai figurează în distribuție, în schimb, o mulțime de staruri pop își dau concursul: Pointer Sisters, Jermaine Jackson, Thompson Twins, Dan Hartman, Berlin, Nona Hendrix, Lou Reed, Whitney Houston etc.

● **Lionel Richie** zîmbește fericit. El are brațele încărcate cu premii „Grammy”, distincția supremă care se acordă anual celor mai buni compozitori și interpreți.

● Din studiourile de imprimări pe platourile de filmare, o trecere pe care **Madonna** o face cu ușurință avînd o oarecare experiență în acest sens. Ne referim la filmul compromițător „A Certain Sacrifice”, uitat de frumoasa vedetă, dar păstrat cu strânsnicie în arhivă de către amatorii de scandaluri, la „Desperately Seeking Susan” care a însemnat debutul într-un rol serios și la „Who's That Girl”, film ieșit proaspăt de pe platourile din Los Angeles, în care Madonna are rolul principal. Rol principal pentru ea și în clasamentele muzicale ale anului '87 cu cele două succese „Open Your Heart” și „La Isla Bonita”.

● O nouă stea pe firmamentul muzicii pop — **Mandy**. Se numește de fapt Amanda Louise Smith, s-a născut la 17 iulie 1970, la Londra și este „de meserie” fotomodel, pozînd pentru „Vogue”, „Cosmopolitan” și „Harper's Bazar”.

● **Tina Turner**, la 49 de ani, este în culmea gloriei. Secretul acestei longevități este divulgat în lucrarea sa autobiografică „I Tina” (Eu, Tina), carte în care celebra cîntăreață povestește totul: debutul, căsătoria nefericită cu Ike, căderea, perioada neagră a vieții, cînd nu avea bani nici pentru o piine, revenirea spectaculoasă.

● O ultimă verificare înainte de a intra în scenă. **Tony Hadley**, leaderul grupului „Spandau Ballet”, este foarte pretențios în ceea ce privește ținuta vestimentară.

● Lui **Dave Stewart** i se spune „Profesorul”. Annie Lennox are ochi mari și verzi și o voce minunată. Cei doi formează împreună grupul „Eurythmics”.

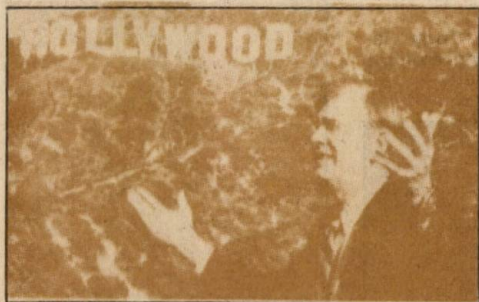
● „Tears for Fears”: Roland Orzibal și Curt Smith

HOLLYWOOD

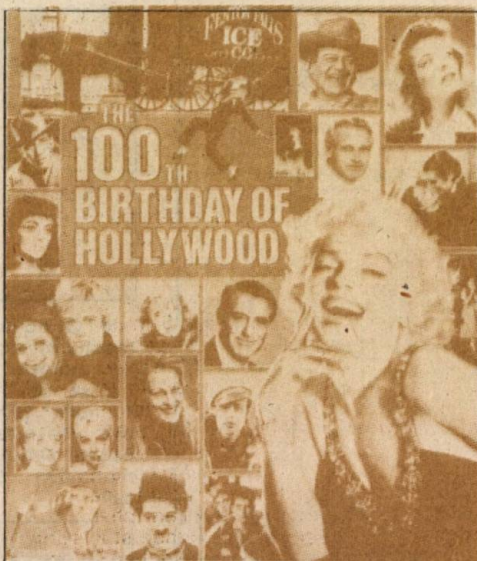
100 DE ANI

1887—1987

PREISTORIE, GOANA CĂTRE VEST. Primul capitol al istoriei Hollywoodului poate fi asemuit cu o epopee. Sau cu un western. El poate fi rezumat într-o singură propoziție atotcuprinzătoare: marea migrațiune către vest a cineaștilor americani. **Începutul:** nașterea Hollywoodului. **Timpul:** sfîrșitul veacului al XIX-lea, mai precis: anul 1887. **Locul:** o vale idilică descoperită de soții Harvey și Daeida Wilson în California de Sud, între două foste sate de indieni Cahuenga și Cherokee, aproape de Los Angeles. Soții Wilson, primii albi stabiliți aci încă din 1883, dau ranchului lor numele de Hollywood, așa cum niște rude își botezaseră ferma lor din Noua Anglie, situată în mijlocul unei păduri idilice (holly-wood). În 1887, Harvey Wilson pune temeliele noii așezări, parcelîndu-și vastul teren al fermei sale, croind străzi și drumuri pentru atragerea unei eventuale clientele interesată de proprietăți imobiliare. Primul amator e un pictor francez pe nume Paul de Longpré, care, sedus de pitorescul miciei localități, cumpără un lot din terenul lui Wilson în schimbul a trei pinze cu subiecte florale (specialitatea lui). Pentru a ajunge la Hollywood, diligențele făceau patru ore de la Los Angeles expunîndu-se atacurilor bandiților călări. **Eroii:** Ca în orice western, istoria Hollywoodului începe cu pionierii. Sînt producătorii independenți de filme din ades frigurosul New York și ploiosul Chicago, în goana lor către vest în căutarea unui loc ideal, cu climă constantă, pentru turnarea filmelor în condiții optime. Așa cum subiectele primelor pelicule din istoria cinematografului nu erau decît fugi și urmări, marea migrațiune a cineaștilor către California nu e decît o vastă

David Brunson, nepot al soților Wilson, întemeietorii Hollywoodului, unicul reprezentant al familiei la aniversarea celor 100 de ani ai orașului

deplasare a unor grupuri umane iscătă din două motive: pe de o parte goana după soare, după lumina de care duceau lipsă în est; pe de altă fugă de teroarea trustului.

Trustul: Edison, marele Thomas Alva, nu era numai genialul inventator ci și un foarte abil om de afaceri de o neașteptată cruzime. Și un procesoman înveterat. Unic posesor al brevetului primului aparat de filmat, el urmărește pînă în pînzele albe pe oricine îndrăznește să tragă un singur metru de peliculă fără aprobarea lui (și fără remunerația cuvenită). Se dezlănțuie astfel așa-numitul „război al brevetelor”, în care erau atacați fără milă și aduși în fața tribunalului toți producătorii care încercau să lucreze pe cont propriu, fără „tutela” inventatorului. Mai tirziu, Edison se aliază (de nevoie) cu cel mai temut rival al său, Jeremiah Kennedy, posesor al unui brevet mai vechi, constituind un fel de „trust al teroarei”. Hăituiți de acești trustmeni la adăpostul legii, victimele nu au altă soluție decît fuga, cît mai departe de New York și Chicago. Așa va fi descoperită pentru a doua oară în istorie California, pe drept socotită un „pămînt al fîgăduinței” și pentru acești fabricanți și negustori de vise, oferind loc pentru toți, soare pentru toți și lumină, mai ales lumină. **Coloniștii:** În acest mic Hollywood vor debarca pe rînd nu vikingi și nici conchistadori ci o armată heteroclită de aventurieri cu idei, de meseriași onesti și de oameni de afaceri de mic calibru, de samsari și bookmakeri deveniți producători și impresari, de self-mademeni incuți dar inteligenți și descurcăriți. Regizorii n-au altă diplomă decît cea de la școala dură a vieții. Au în schimb mult bun simț și spirit inventiv. Maeștri ai improvizăției, ei mai sînt și capabili să rezume în doi timpi și trei mișcări pe „platou” un roman celebru sau o piesă de Shakespeare (despre care au doar o vagă noțiune). „Commedia dell' arte” e în floare. Cît despre actori, ei erau

recrutați din amatori, din comici ratați din music-hallurile de pe întregul continent, din cowboyii din împrejurimi, din atleți de circ, hamali, șoferi sau emigranți dispuși să facă orice pentru o centimă, din artiști de varieté, frumoase și energice, minuind la nevoie pistolul, din provinciale ademenite de mirajul filmului, ingenue eterice dar iuți de mină și ele, din chelnerițe și spălătorese hotărâte să înfrunte viața de aventură cotidiană a așa-ziselor platurii de filmare. Și totuși din această eterogenă conglomerată umană aveau să răsară vedetele de mîne.

Cursa cea mare: Goana pentru acapararea celor mai bune lăcașuri apte a fi transformate în studii aminteste de goana pentru cucerirea unui petic de pămînt din **Cimarron**. Trenurile cu cinești nu mai sînt atacate în primul deceniu al secolului XX de către indieni (ei vegetează în locuri rezervate, înlăturați de pe fostele lor pămînturi). Are loc însă aici, la Hollywood, în acest început de veac, o adevărată epopee a vîstului, în care grupurile de întreprinzători independenți se succed într-un ritm vertiginos. Ei își vor instala oriunde studiourile lor cu firme pompoase și ridicole, fiecare apucînd ce mai găsea din ceea ce mai rămăsese de la predecesorii lor. **Viața la Hollywood:** Condițiile de trai și muncă în aceste studii înghebate la întimplare în garaje, șoproane, hambare, magazine, localuri dezafectate sînt precare, primitive, de-a dreptul mizere. Un asemenea studio arată mai degrabă ca o „curte a miracolelor”. Prin vastele terenuri virane mișună o faună ciudată, costumată ca de carnaval. În cacofonia generală se deslușesc răcnetele regizorilor, urletele celor care turnează, focuri de revolver (cu gloanțe oarbe), cite un zvon de muzică, nechezatul cailor, din cînd în cînd guitații porcilor și cotodăcitură gănilor (materie primă pentru cantine), alergînd nestăvilite printre picioarele actorilor. Toată această faună e însuflețită de același elan care-i face să uite de orice vicisitudini, să ducă o viață de autentici pionieri legați pe viață de aceeași idee fixă: cinematograful. Sînt aidoma unor coloniști debarcați într-un tînut virgin, generos, oferindu-le din plin pentru filmele lor soare, peisaje magnifice, păduri și văi pitorești, colțuri de junglă și deșerturi sahariene, plaje tahitiene și oceanul în toată nemărginirea lui. San Fernando, Santa Monica, Santa Barbara, Santa Anita, toți sfinții din calendarul catolic par a-și fi dat întîlnire în jurul acestui mic — să-i zicem orașel — pe nume Hollywood. La doar cîțiva ani după debarca-

Cecil B. de Mille, D.W. Griffith, Mack Sennett

„Hollywoodul? O uzină de vise mai degrabă decît o localitate reală. Fațade noi din oțel și beton nu pot disimula natura sa prin esență mitică. Hollywoodul nu e de fapt un oraș, ci o stare sufletească.” (POLA NEGRI)

rea lor în etape, toată cinematografia americană se găsea concentrată aici în această vale ospitalieră. Cînd, la 15 octombrie 1915, Curtea Supremă de la Washington, în virtutea legii antitrust inspirată de președintele Wilson, anula toate brevetele trustului de tristă memorie, nimeni n-a mai revenit în răsărit, căci toate companiile părăsiseră treptat studiourile din New York și Chicago. Odată cu edificarea Hollywoodului o eră nouă începea în istoria cinematografului american.

PAGINI DE ISTORIE: 1908—1919. Începînd din 1908 se pornește o adevărată cavalcadă a producătorilor, cineastilor și actorilor diverselor companii din răsărit care sosesc și se stabilesc pe rînd la Hollywood: William Selig (1908); Adam Kessel și Charles Bauman (compania „Bison”) cu regizorul Charles French (1909); compania „Biograph” cu regizorul D. W. Griffith și întreg statul lui major de tehnicieni și actori, compania „Essanay” cu G. M. Anderson (alias Broncho Billy) și compania „Kalem” din New Jersey cu regizorul Sidney Olcott (1910); frații William și David Horsley (compania „Nestor”) cu regizorul Al. Christie și societatea „Vitagraph” cu J. Stuart Blackton (1911); Thomas Ince, cineastul manager al companiei „Bison”, casele: Pathé Exchange, Pilgrim, Lubin, apoi „Famous Players”, creată de Ad. Zukor (1912); societatea „Lasky Feature Play Company” și frații Warner (Harry, Sam, Albert și Jack) care înființează „Warner’s Features” (1913), ultimii producători care adoptă Hollywoodul ca patrie și loc de activitate permanentă. Din 1910, Hollywoodul face parte din Los Angeles, păstrîndu-și statutul de comună autonomă. În 1911 noua localitate număra 5 000 de locuitori. — Filmul american devine o realitate; el cucerește nu numai continentul, ci ajunge cunoscut și dincolo de hotare. Adevărați giganti ai artei imaginilor mișcătoare, regizori ca: D. W. Griffith, Th. Ince, Cecil B. de Mille realizează opere nepieritoare într-un ritm amețitor. Griffith minuieste cu o siguranță de maestru uriașe mase de figuranți (atenți la prim-planurile expresive) în două filme epocale: **Nașterea unei națiuni** și **Intoleranță** (în 4 episoade care se interfează). Thomas Ince, socotit drept părintele westernului, are mai ales meritul de a fi descoperit pe William S. Hart, actorul ideal al acestui gen național. Tot el, preocupat de marile probleme ale omînității, realizează cu **Civilizație** o replică la **Intoleranță** lui Griffith. C. B. de Mille, atras și el de marile subiecte istorice, face o magistrală demonstrație de regie cu

The Cheat (Stigmatizata) în care actorul japonez Sessue Hayakawa cu masca lui imobilă, totuși atât de expresivă, prin simpla lui privire, dă o lecție pentru toți actorii de cinema ai vremii și chiar pentru publicul deprins cu gesturile și grimasele actorilor mediocri de pe atunci. Tot ca într-o cavalcadă vor defila pe rând în al doilea deceniu marile figuri ale filmului american: Lillian Gish, ingenua cu sensibilitatea unei adevărate tragediene, descoperirea a lui Griffith, ca și Mary Pickford, strengărița cu bucle blonde, devenită „logodnica Americii”, Douglas Fairbanks, erou al basmelor moderne și cavalier legendar minuind spada cu surusul pe buze, Charlie Chaplin, eternul vagabond, făcând haz de necaz (sub toate identitățile), încasind, dar și servind înăpoi, cu inteligență și umor, toate loviturile opresorilor; Erich von Stroheim, „omul pe care vă place să-l urăți”, tip de aventurier cinic și insolent care, ca și Chaplin, își scrie și realizează toate filmele (care fac epocă); Olga Petrova, Alla Nazimova, Pauline Frederick, primele dive ale Hollywoodului, Wallace Reid, Charles Ray, Dustin Farnum, primele staruri masculine ale filmului american ș.a. Apar primele seriale (cu și fără Pearl White, regina filmului în episoade), apar comediele lui Mack Sennett cu întregul lui stat major de comici: Mabel Normand, Chester Conklin, Fatty, Keystone Cops (poliștii), Firemen (pompierii), celebrele „Bathing Beauties” (frumoasele în costume de baie), copii, câini, pisici și alte viețuitoare care fac să ridă întreaga Americă. Apare primul **Tarzan** și prima vampă a ecranului: Theda Bara. Într-o lume de producători business-meni, înființarea companiei „United Artists” prin asocierea a 4 mari personalități artistice: D. W. Griffith, Charles Chaplin, Mary Pickford și Douglas Fairbanks, rămâne o dată în istoria cinematografului american. — Războiul la care America ia parte abia în 1917 nu stăgherește producția de filme. Apar în schimb multe pelicule de propagandă menite a ridica moralul populației și combatanților. Apar primele jurnale de actualități de pe front și prima comedie avind drept temă războiul: **Charlot soldat**. — Bilanțul unei epoci: înființarea marilor companii: Paramount, Metro, Universal, Fox, United Artists.

Charlie Chaplin

Rudolph Valentino și Vilma Banky cu George Fitzmaurice (Fiul șecului)

ANII'20. HOLLYWOODUL ANILOR DE NEBUNIE; APOGEUL ȘI DECLINUL ARTEI MUTE. Epoca de aur a filmului mut american începută odată cu marile realizări ale lui Griffith, Ince, De Mille, Chaplin și Stroheim, va dăinui chiar dincolo de apariția primelor filme sonore și vorbitoare, până la sfârșitul anilor '20. — Apar filme cu adevărat memorabile legate de numele unor mari cineaști ca: King Vidor, Frank Borzage, Rex Ingram, Henry King, Frank Lloyd, James Cruze, John Ford, Raoul Walsh ș.a. — Apar vedete noi disputându-și o popularitate nemaiîntâlnită încă în lumea filmului: Rudolph Valentino, „the latin lover”, amantul de tip latin (**Cei patru cavaleri ai Apocalipsului, Arene insingurate, Șecul, Vulturul negru, M. Beaucaire**), Greta Garbo, misterioasa fiică a nordului (**Torentul, Femeia divină, Șarpele, Delir, Anna Karenina**), John Barrymore, marele prinț al scenei (**Dr. Jeckyll și Mr. Hyde, Moby Dick, Manon Lescaut**), Pola Negri, Gloria Swanson, Ronald Colman, Vilma Banky, Dolores del Rio, Norma Talmadge, John Gilbert, Norma Shearer, Dolores Costello, Clive Brook, George Bancroft, Janet Gaynor, Charles Farrell, Clara Bow, Colleen Moore, Gary Cooper și încă vreo sută de staruri atingind recorduri de încasări la „box-office”. Li se pot alătura câteva vedete europene de import ca: Emil Jannings, Conrad Veidt, Lya de Putti, Lars Hanson precum și cineaști ca: Mauritz Stiller, Victor Sjöström, Ernst Lubitsch, Paul Leni, Al. Korda, F. W. Murnau, Paul Fejos. Anii'20 vor mai consemna apariția clasicelor lui Chaplin: **The Kid, Goana după aur, Parizianca, Circul**, ale lui Stroheim: **Femele nebune, Caruselul, Rapacitate, Văduva veselă, Simfonia nupțială, Queen Kelly**, a colosurilor biblice ale lui C.B. de Mille: **Regele regilor, Cele zece porunci**, a capodoperelor lui Griffith: **Drumul spre răsărit, Cele două orfelane, America**, a comediiilor lui Buster Keaton, Harold Lloyd și Harry Langdon, a marilor westernuri semnate de John Ford, James Cruze, Raoul Walsh,... — La începutul anilor'20 Hollywoodul numără 100 000 de locuitori. — O serie de scandaluri răsunătoare zguduie din

temelii cetatea filmului: moartea unei actrițe la un party cu mare consum de alcool și droguri, curmă cariera comicului Fatty în a cărei locuință s-a întâmplat drama. Apoi misterioasele morți ale regizorilor William D. Taylor, în care sînt implicate actrițele Mabel Normand și Mary Miles Minter și cea a lui Thomas Ince, împușcat în timpul unei croaziere pe yachtul magnatului Hearst (glonte destinat pare-se lui Chaplin, și el printre invitați), precum și alte crime și sinucideri care creează Hollywoodului o tristă faimă de Sodomă modernă. — Între timp, apele liniștite ale filmului mut vor fi tulburate de sunete diverse: muzica se va auzi de pe ecran și nu din fosa orchestrei (care dispare) iar finalmente vocea umană va fi restituită chipurilor de pe ecran, pînă atunci fără grai. Aceste evenimente capitale vor avea loc respectiv în 1926 (6 august) odată cu premiera primului film sonor: **Don Juan** — muzică și efecte sonore pe bandă, după procedeul „Vitaphone”, interpret John Barrymore — și în 1927: primul film vorbitor — **Cîntărețul de jazz** (6 octombrie) cu Al. Jolson, cîntăreț de music-hall, al cărui chip vopsit în negru rămîne efigia unei noi ere în istoria cinematografului. — La 11 ianuarie 1927 are loc la Los Angeles constituirea așa numitei „Academii de Artă și Știință a Filmului” (AMPAS) care va decerna începînd din 16 mai 1929 premiile sale, retroactiv (din 1927). Începînd din 1935 premiul Academiei va fi botezat „premiul Oscar”. — Ultimii ani ai filmului mut marchează în același timp un apogeu și un crepuscul: niciodată arta filmului nu atinsese o atare perfecție. O dovedesc opere ca: **Aurora** (Murnau), **Ultima comandă, Noaptea din Chicago și Docurile din New York** (Sternberg), **Vijelia** (Sjöström), **Hotel Imperial** (Stiller), **Patriotul și Prințul student** (Lubitsch), **Singurătate** (Fejos), **Mulțimea** (K. Vidor), **Al șaptelea cer** (Borzage), **Carnea diabolică** (Cl. Brown) etc.

Michael Curtiz cu Errol Flynn și Olivia de Havilland

Alfred Hitchcock cu Joan Fontaine și Cary Grant

ANII '30. EPOCA DE AUR A VORBITORULUI — În 1929 nu se mai turna la Hollywood nici un film mut. Întreaga producție se profilase pe filme vorbitoare — mai mult: ultimele filme mute în care se investiseră sume considerabile sînt prelucrate în grabă imprimîndu-li-se muzică (pe bandă) și tranșe de dialoguri. Primii ani treizeci sînt nu numai ani de tatonări, ci și ani de izbînzii categorice: apar deja primele clasice ale filmului vorbitor: **Hal-leluja** și **Șampionul** (K. Vidor), **Anna Christie** și **Suflet liber** (Cl. Brown), **Tragedia americană**, **Maroc**, **Dezonorata** (Sternberg), **Parada dragostei**, **Monte-Carlo** (Lubitsch), **Îngerii infernului** (H. Hughes), **Străzile orașului**, **Aplauze** (R. Mamoulian), **Inamicul public** (W. Wellman), **Cimarron** (W. Ruggles), **Pe frontul de vest nimic nou** (L. Milestone) și, numai sonor, **Luminile orașului** (Chaplin). În anii '30 are loc marea competiție între cele 8 importante studiouri hollywoodiene: M G M, Paramount, Warner Bros, Fox, United Artists, Universal, R K O, Columbia, care își vor disputa înțietatea, cu ambiții egale, dar cu posibilități diverse. Anii '30, după consensul unanim al criticii și istoricilor, rămîn adevărata „epocă de aur” a filmului vorbitor, eră în care se vor acumula realizări unicate și opere deschizătoare de drumuri. Această „golden age” a cinematografului american înscrisă laolaltă marile satire social-politice ale lui Chaplin și magicele plămuiuri ale lui Walt Disney, splendidele recitaluri ale Gretei Garbo și farandolele lui Astaire și Rogers, marile drame sociale ale lui Frank Borzage și King Vidor și comedii acide ale lui Ernst Lubitsch, filmele de frondă ale Katharine Hepburn și westernurile lui Gary Co-

Irving Rapper cu Bette Davis și Paul Henreid

per, spiritulul serial polițist Nick gentleman detectiv cu perechea William Powell-Myrna Loy și muzicalurile cuplului Jeanette MacDonald-Nelson Eddy, „horror”-filmele cu Frankenstein și revistele **Broadway-Melody**, frescele istorice ale lui De Mille și dramele sentimentale cu Joan Crawford și Kay Francis, filmele de gangsteri cu Edward Robinson, James Cagney și Humphrey Bogart și primăvăraticele povești muzicale ale Deannei Durbin, în crucșările de spade ale lui Errol Flynn și sfietoarele drame ale Bettei Davis, poemele dedicate de Sternberg Marlenei Dietrich și comediiile amar-afectuoase ale lui Frank Capra, isprăvile din junglă ale lui Tarzan și galeria de figuri ilustre resuscitate de Paul Muni, lumea romantică a Sudului din **Jezebel** și **Aripile vântului**, și paradisul insulelor Pacificului (cu și fără Dorothy Lamour), lumea feerică a filmelor cu Shirley Temple și a **Vrăjitorului din Oz** și mostrele de umor cinic ale lui W.C. Fields și Mae West și absurd al fraților Marx, evoluțiile patinatoarei Sonja Henie și cele ale uriașei gorile King Kong, performanțele vocale ale lui Judy Garland și Bing Crosby și ilariantele isprăvi ale tandemului Stan (Laurel) și Bran (Oliver Hardy). — Moartea tragică a Jeanei Harlow, câteva greve, inundații, un cutremur, fuziunea lui Darryl F. Zanuck cu Fox (20 th Century-Fox) și declararea războiului creînd serioase probleme în ce privește difuzarea filmelor în Europa, sînt singurele evenimente ale unui deceniu prolific în opere memorabile, alimentînd și azi sălile „retro” și numeroasele canale de televiziune din S.U.A.

ANII '40: HOLLYWOODUL SUB SEMNUL RĂZBOIULUI. NEOREALISM ȘI SERIE NEAGRĂ. Un nou conflict mondial impune în anii '40 o schimbare în climatul radios al producției de filme hollywoodiene. Actori și regizori sînt mobilizați și trimiși pe diverse fronturi. Cineaști ca: Frank Capra, William Wyler, Anatol

Litvak turnează filme de propagandă, iar M. Curtiz, Hawks, Wellman, Lang, Ford realizează pelicule de război. Li se alătură o serie de transfugi din Europa: Duvivier, Renoir, Douglas Sirk și actori ca: Jean Gabin, Michèle Morgan ș.a. Debarcat la Hollywood, René Clair își continuă aci seria sa fantezistă cu: **Flame of New Orleans**, **Nevastă-mea vrăjitoare**, **S-a întimplat mîine**. Chaplin semnează incendiarul **Monsieur Verdoux**, iar Hitchcock compune 4 thriller-uri de înaltă tensiune: **Suspiciunea**, **Umbra bănuțului**, **Fascinație** și **Notorius**. „Se poartă” psihanaliza și face furorii filmul de „serie neagră”: **Weekend-ul pierdut**, **Laura**, **Dubla indemnizație**, **Lumină de gaz**, **Șoimul maltez** etc. Sub influența neorealismului italian și a școlii documentare britanice, regizori ca: Jules Dassin, Henry Hathaway, Ed. Dmytryk, Elia Kazan descoperă străzile New York-ului și viața agitată a cartierelor sale populare. Senzația deceniului o constituie apariția explozivă a unui geniu la scara americană: Orson Welles, care bulversează regulile de construcție ale filmului cu faimosul său **Cefăjeanul Kane**, operă de răscruce, dar și cu următoarele sale realizări: **Orgoliul Ambersoniilor**, **Macbeth**, **Doamna din Shanghai**. — **Casablanca** (Curtiz) inaugurează seria marilor melodrame de război. Filmul romantic marchează noi jaloane cu citeva opere singulare: **Scrisoare de la o necunoscută** (M. Ophuls), **Scrisori de dragoste** și **Portretul lui Jennie** (W. Dieterle). Tabloul anilor '40 n-ar fi complet fără lumea magică a lui Walt Disney, în care actori reali dau uneori mina personajelor desenate. — În afara războiului, anii '40 sînt martorii unui alt trist război dus la Hollywood împotriva tuturor cineaștilor de stînga acuzați de „activități antiamericane”. Ei sînt constrînși să apuce calea exilului atunci cînd nu porniseră pe cea a închisorii (de unde unii își vor răscumpăra libertatea, denunțîndu-și foștii tovarăși).

ANII '50: PROBLEME DE ACTUALITATE: REÎNFLORIREA MUZICALULUI. Primul deceniu de pace la Hollywood aduce în prim-plan filmul cu tematică socială: Elia Kazan, Nicholas Ray, George Stevens, Richard Brooks, Sidney Lumet, J. Mankiewicz, Stanley Kramer vorbesc în filmele lor despre realitățile „fierbinți” ale omului și societății americane. Anii '50 cunosc inevitabila confruntare dintre cinematograful și televiziune devenită principalul concurent al marelui ecran. Pentru recapturarea spectatorilor, studiourile apelează la inovații tehnice, mărind dimensiunile ecranului (cinemascope, cinerama, panoramic etc.) și în-

Michael Curtiz cu Humphrey Bogart și Ingrid Bergman

Greta Garbo, Robert Taylor

vestesc milioane în superproducții: **Beh-Hur, Cidul, Spartacus, Cele zece porunci** etc. — Apar filmele cu „rebeli fără cauză” (James Dean) și cântăreți de rock (Elvis Presley) care fac ravagii în rindurile tineretului. Westernul își descoperă noi orizonturi și modalități, acordând o atenție sporită laturii etico-sociale, în filme semnate de vechi maeștri ai genului: Ford, Vidor, Stevens, Lang, Wyler, Hawks etc, în timp ce Hitchcock atinge cote neobișnuite în „thriller” cu opere ca: **Vertigo** sau **Psycho**. Lang, Wilder, Huston și Preminger descoperă noi fațete ale filmului de suspens cu ecouri sociale. Hollywoodul își face un adevărat hara-kiri cu filme ca: **Bad and the Beautiful** (Minnelli), **Totul despre Eva și Contesa desculță** (Mankiewicz), **Cuțitul cel mare** (R. Aldrich), **Sunset Boulevard** (Wilder), **S-a născut o stea** (Cukor). — Apare și proliferază filmul științifico-fantastic propunând titluri din ce în ce mai neliniștitoare: **Ziua în care pământul va sta pe loc, Cind planetele se ciocnesc, Războiul lumilor** etc. — Hollywoodul produce în anii '50 câteva ecranizări de prestigiu: **Război și pace** (K. Vidor), **Frații Karamazov** (R. Brooks), **Moby Dick** (J. Huston), **Elmer Gantry** (R. Brooks) etc. și două filme biografice exemplare: **Van Gogh** și **Toulouse Lautrec (Moulin Rouge)** semnate de Minnelli și Huston. — Musicalul cunoaște un neașteptat revirement cu: **Un american la Paris, Orchestra ambulantă, Brigadoon, Gigi** (V. Minnelli), **Cintind în ploaie, Șapte mirese pentru șapte frați** (Stanley Donen), **Oklahoma** (Zinnemann), **Carousel** (King), **Porgy și Bess** și **Carmen Jones** (Preminger), care devin clasice ale genului. — Disney își menține rangul de suveran al desenului animat cu **Alice în Țara minunilor, Peter Pan, Doamna și vagabondul, Frumoasa adormită**.

ANII '60: CONTESTARE, POLITICĂ, VIOLENȚĂ. Hollywoodul e confruntat cu probleme la ordinea zilei: manifestațiile tineretului contestatar, războiul din Vietnam, probleme rasiale, scandaluri din culisele scenei politice (inclusiv atentatele), recrudescența violenței, eliberarea de tabuurile sexuale, zborurile spațiale, plaga drogurilor, prăpastia dintre generații, proliferarea grupărilor „hippy” etc. — Se fac deplasări masive în studiourile europene cu dublul scop al reducerii costului de producție și penetrației mai adânci a filmului american în țările respective. Rezultatul: un internaționalism nu întotdeauna salutar pe plan artistic. La Hollywood, colaborarea cu TV readuce un aer de prosperitate. Antivedeta creează antieroul (sau viceversa). Se poartă o neglijență în ținută și îmbrăcăminte: blue-jeansii (la noi: blugii) realizează tipul „unisex”, iar pletele tinerilor desăvîrșesc confuzia între sexe. Antieroul apare mai ales în western: **Butch Cassidy și Sundance Kid, Cat Ballou** etc. Promotorii noului tip se numesc: Paul Newman, Robert Redford, Dustin Hoffman, James Caan, James Coburn. Pe prim plan se află problemele tineretului contestatar care găsește în violență un mod ca oricare de a protesta. Peste tot conflicte între generații: **Splendoare în iarbă, Absolyentul, Love Story**, conflicte rasiale: **Ghici cine vine la cină?, În arșița nopții**, conflicte conjugale: **Cui i-e frică de Virginia Woolf?**, conflicte politice: **Sfat și consimțământ, Un candidat la președinție**, conflicte sociale: **Urmărirea, Am încălcat legea**. — Atenă la toate seisme sociale, Hollywoodul evocă: marea criză economică de la sfârșitul anilor '20 în: **Și cail se impușcă, nu-i așa?, Bonnie și Clyde**, marea dramă a emigranților în **America, America** și a altor comunități umane în **Corabia nebunilor**, răspunderea în fața lumii a unui popor, chemat la **Procesul de la Nürnberg**. Cineasții care atacă cu curaj civic astfel de probleme incomode, se

Katharine Hepburn, Cary Grant

mumesc: Stanley Kramer, Elia Kazan, John Frankenheimer, Arthur Penn, Arthur Hiller, Mike Nichols, Norman Jewison, Sydney Pollack. — Violența e omniprezentă, la toate nivelele: într-un film despre lășitatea mulțimii: **Incidentul** (D. Petrie), într-o comedie amară: **Provincialii** (A. Hiller), în thriller: **Așteaptă până se întunecă** (T. Young), **Singe rece** (R. Brooks). — Hollywoodul se ocupă (pentru prima oară) și de lumea handicapatilor: **David și Lisa** (F. Perry), **Inima e un vânător singuratic** (R.E. Miller), **Charly** (R. Nelson), **Miracol în Alabama** (A. Penn). Cazuri morbide sînt remarcabil analizate în: **Marnie** (Hitchcock), **Colecționarul** (Wyler), **Bunny Lake a dispărut** (O. Preminger). Maestru în genul lui, Hitchcock conferă thrillerului dimensiuni cosmice în **Pășările**, film unic în istoria cinematografului. — În domeniul fantasticului (mai mult sau mai puțin științific), apar opere antologice ca: **2001 o odisee spațială** (St. Kubrick), **Fahrenheit 451** (F. Truffaut), **Călătorie fantastică** (R. Fleischer), **Planeta maimuțelor** (F. Schaffner). — Filmele de război de mari proporții par a avea o neașteptată priză la public: **Ziua cea mai lungă**, **Tunurile din Navarone**, **Patton**, **Un pod prea îndepărtat**, **Tora, Tora, Tora**. Singure superproducțiile istorice le depășesc ca buget: **Cleopatra** (Mankiewicz), **Căderea imperiului roman** (A. Mann), **Povestea Bibliei** (G. Stevens). — Filmul biografic e reprezentat prin opere de artă ca: **Freud** (J. Huston), **Lumea minunată a fraților Grimm** (H. Levin, G. Pal), iar capitolul ecranizări propune adaptări remarcabile după D.H. Lawrence: **Vulpea** (M. Rydell), R.W. Hughes: **Ciclon în Jamaica** (A. Mackendrick), W. Faulkner: **The Reivers** (M.

Marlene Dietrich, Gary Cooper

Clark Gable, Vivien Leigh

Rydell), Tennessee Williams: **Vară și fum** (P. Glenville) și **Noaptea iguanei** (J. Huston). Lawrence Durrell: **Justine** (G. Cukor), N. Kazantzakis: **Zorba Grecul**. — Între genurile prioritare musicalul se afirmă categoric cu realizări antologice: **Mary Poppins** (R. Stevenson), **Sunetul muzicii** și **Star** (R. Wise), animate de prezența magică a Juliei Andrews, **Hello Dolly** (G. Kelly), **My Fair Lady** (G. Cukor), **Funny Girl** (W. Wyler), **West Side Story** (R. Wise), **Sweet Charity** (B. Fosse). — Comedia sofisticată se menține în grațiile publicului cu: **Micul dejun la Tiffany** (B. Edwards), **Profesorul distrat** (R. Stevenson), **Duminică la New York** (P. Tewksbury), **Doi la drum** (S. Donen), **Descult în parc** și **Floare de cactus** (G. Saks), **Contesa din Hong Kong**, cîntecul de lebadă al marelui Chaplin, filme care mizează și pe farmecul unor interpreți ca: Audrey Hepburn, Jane Fonda, Robert Redford, Ingrid Bergman, Walter Matthau, Sophia Loren, Marlon Brando. — Comedia descoperă în anii '60 și alte branșe noi: comedia thriller — **Șarada** și **Arabesca** (S. Donen), satira militară: **M.A.S.H.** (R. Altman) și **Catch 22** (M. Nichols) etc, parodia și comedia fantezistă model Danny Kaye și Jerry Lewis. — Autoportretele pe care și le face Hollywoodul devin încă mai crude: **Două săptămîni într-un oraș străin** (Minnelli) și mai ales **Ce s-a întimplat cu Baby Jane?** (R. Aldrich) cu duelul pe viață și pe moarte dintre două foste mari staruri (în film și în viață), Bette Davis și Joan Crawford. Înainte de a se stinge din viață Disney a mai creat cîteva capodopere: **101 dalmățieni**, **Cartea junglei** și (postum) **Plisicile aristocrate**.

ANII '70: QUO VADIS HOLLYWOOD? POLITICĂ, PSIHOLOGIE ȘI SCIENCE FICTION; VIOLENȚA PENTRU VIOLENȚĂ. Noi stăpîni al Hollywoodului, producătorii independenți,

fără teamă de cenzură (inexistentă) sînt atenți ca și predecesorii lor la capitolul „box-office”, fără concesiile care duseseră filmul american la o totală detașare de realitate. Sursa de inspirație a filmelor rămîne, mai mult ca oricînd, viața cotidiană cu frământările ei social-politice, cu sechelele războaielor trecute și tensiunea traumatizantă a unui eventual război atomic. Violența atinge cote alarmante, nemaîntîlnite în anii precedenți. Sub paravanul unei așa-numite libertăți sexuale, al unei eliberări de vechile tabu-uri, un val de pornografie se revarsă atît pe marele cît și pe micul ecran (protejat cîndva de această insalubură contaminare). Se redeschide vechea controversă: e filmul principalul vinovat de recrudescența violenței și a pornografiei sau el nu face decît să înregistreze fidel alarmanta lor proliferare în viață? Se dă de obicei vina pe un public care reclamă — zice-se — asemenea lucruri șocante, uitîndu-se că acest public a fost pervertit sistematic pînă la a se mai putea lipsi (ca de un drog) de asemenea ingrediente. Ca și de filmele de groază zămislite parcă de minți din ce în ce mai morbide. Degradarea moralurilor în S.U.A. este o tristă realitate; în afara ravagiilor provocate de droguri și alcool, vinovate sînt în egală măsură ecranele și canalele de televiziune care difuzează zilnic cantitatea de oroare și obscenitate, contribuind la lentul proces de pervertire a unui public (mai ales tînăr), în general pasiv. — În acest deceniu ca o reacție firească, salutară, spectatorii de toate vîrstele redescoperă (sau descoperă) cinematograful de ieri, filmul retro, al anilor '30 și '40, constatînd că pot exista spectacole atractive fără violență și pornografie cu vechile figuri de actori ale unei epoci care cultiva frumosul și bunele sentimente. Așa se explică și apariția multor filme de antologie ca: **A fost odată un Hollywood** (MGM), **Jubileul Warner Bros.**, **Zeitele ecranului** (Paramount) s.a. Succesul lor considerabil a dat de gîndit. Săli întregi din rețea de pe Broadway au fost rezervate exclu-

Rita Hayworth, Orson Welles

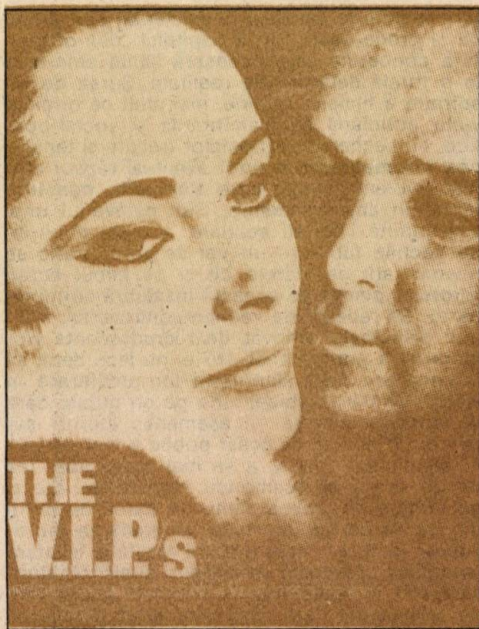

Fred Astaire, Ginger Rogers

siv prezentării permanente a filmelor retro — în anii '70 apar o seamă de filme angajate purtînd un înalt mesaj uman, care le detașează de noianul de producții (și seriale TV) de dubioasă factură. Ele stau măturie că la Hollywood nu a pierit încă simțul răspunderii civice, că filmul n-a ajuns doar o periculoasă armă de corupție, că el poate fi, mai ales, un minunat instrument de trezire a conștiințelor, de promovare a bunelor sentimente (sistematic înlăturate de pe ecran ca nerentabile), de proclamare cu curaj a adevărului în viața publică. Pe acest fond există actori ca: Jane Fonda, Marlon Brando, Robert Redford, Warren Beatty și alții care s-au remarcat prin lupta lor pentru o cinematografie angajată. — Filmul politic are încă multe de spus și cu mai mult curaj: **Sindromul chinezesc** (J. Bridges), **Candidatul** (M. Ritchie), **Toți oamenii președintelui** și **Parallax View** (A. Pakula), **Întoarce-te acasă** (H. Ashby), **Cei mai frumoși ani** (S. Pollack), **Paravanul** (M. Ritt), **Misiunea Capricorn 1** (P. Hyams), — Filme ca: **Norma Rae** (M. Ritt), **Kramer contra Kramer** (R. Benton), **Dreptate pentru toți** (N. Jewison), **Zilele cerului** (T. Malick), **Alice nu mai locuiește aici** (M. Scorsese), **Efectul razelor gamma asupra crăitelor** (P. Newman), **Oameni obișnuți** (R. Redford), **O femeie nemăritată** (P. Mazursky) sînt filme în care se vorbește mult (și bine) despre condiția muncitorului și a femeii, despre justiție și răspundere civică, despre problemele fermierilor, despre căsnicie și familie, despre conflictele dintre generații. Pe un alt ton, atacînd aceleași probleme cu un umor amar și o oarecare bonomie găsim filme ca: **De la nouă la cinci** (C. Higgins), **American Graffiti** (G. Lucas), **Taking Off** (M. Forman), **Fluturii sînt liberi** (M. Katzelas), **Capitolul al doilea** (R. Moore). — Cu mult mai crude, mai violente, vorbind despre alte realități neplăcute ale peisajului american contemporan ne apar filmele: **Sperietoarea** (J. Schatzberg), **Mean Streets** și **Taxi Driver** (M. Scorsese), **Chinatown** (R. Po-

lanski) **Deliverance** (J. Boorman), **Hardcore** (P. Schrader), **Ultimul erou american** (L. Johnson), **Zbor deasupra unui cuib de cuci** (M. Forman), **Spitalul** (A. Hiller), **Crime mărunte** (A. Arkin), **Conversația** (F.F. Coppola), **Fat City** (J. Huston), **Ultimul spectacol** (P. Bogdanovich), **Luna de hirtie** (W. Grauman), **Rocky** (J. Avildsen), **Campionul** (F. Zeffirelli), **Cind legendele mor** (S. Miller), **Principiul domnului** (S. Kramer). — Răfuiala cu televiziunea și opera ei de abrutizare o găsim magistral redată în **Network** (S. Lumet) și **Călărețul electric** (S. Pollack). — Lupta împotriva traficantilor de droguri e zugrăvită în toată violența ei în **Filiera franceză** (2 serii: W. Friedkin—J. Frankenheimer). — Și tot sub semnul violenței stau: filmele de spionaj și contraspiionaj, cu luptele fără cruțare între agenții secreți: **Cele trei zile ale Condorului** (S. Pollack), **Telefon** (D. Siegel), **Formula** (J. Avildsen) și numeroase filme din seria „James Bond” (care între timp s-a mutat la Hollywood) — filmele descriind lumea mafiei, vasta ei rețea și legăturile ei cu lumea politică și cea a gangsterilor, așa cum ne este înfățișată — cu un plus de cruzime și sentimentalism italian — în **Nașul** (F.F. Coppola) cu cele două serii ale sale (Marlon Brando—Al. Pacino) — filmele din lumea delincvenței, a gangsterismului și penitenciarelor: **Dillinger** (J. Milius), **Brubaker** (S. Rosenberg), **Casa de sticlă** (T. Gries), **Papillon** (F. Schaffner), filmele cvasidocumentare prezentând viața și activitatea celor din poliție (unde violența e, cum s-ar spune, la ea acasă): **Inspectorul Harry** (D. Siegel), **Play misty for me** (C. Eastwood), **Hustle** (R. Aldrich) — Policier-ul clasic se recomandă prin două bune adaptări după Agatha Christie: **Moartea pe Nil** (J. Guillermin) și **Crima din Orient-Express** (S. Lumet), o a patra ecranizare a **Crimelor din Str. Morgii** (G. Hessler) după E.A. Poe, prin alte trei transpuneri a trei clasice ale lui Raymond Chandler: **Un lung adio** (R. Altman), **Somnul de veci** (M. Winner) și **Rămas bun, iubirea mea** (D. Richards) și prin câteva opere originale: **Complot de familie**, **Frenzy** (Hitchcock), **Ochii Laurei Mars** (I. Kershner) și **Sleuth** (J. Mankiewicz). — Filmul psihologic ca studiu individual (și implicit de moravuri), realizând climate și ambianțe speciale, propune tipuri umane adesea insolite: **Un echilibru fragil** (T. Richardson), **O femeie sub influență** și **Minnie**

Mickey Rooney, Judy Garland

Richard Burton, Elizabeth Taylor

și Moskowitz (J. Cassavetes), **Adio, dar rămân cu tine**, **Momentul hotărâtor** și **T.R. Baskin** (H. Ross), **Equus** (S. Lumet), **Being There** (H. Ashby), **Panic in Needle Park** (J. Schatzberg), **Plaza Suite** (A. Hiller), **Nina sau O chestiune de timp** (Minnelli), **Magnatul grec** (J.L. Thompson), filmele lui Woody Allen: **Annie Hall**, **Interiors**, **Play it again Sam**, **Manhattan**, **Stardust Memories** și ale lui Robert Altman: **Images**, **Three Women**, **A Wedding**, **A perfect couple**. — În lumea fabuloasă a supranaturalei și utopiei pătrundem prin intermediul filmului științifico-fantastic, gen ce pare a captiva din ce în ce mai mult spectatorii și care proliferază în anii '70, descoperind noi (și vechi) resurse: **Întilniri de gradul trei** (S. Spielberg), **Superman** (R. Donner), **Soylent Green** (R. Fleischer), **Războiul stelelor** și **THX 1138** (G. Lucas), **Invasion of the Body Snatcher** (P. Kaufman), **Alien** (R. Scott), **Întoarcerea de pe Muntele Vrajitoarelor** (J. Hough). — Înruind îndepărate de science-fiction-ul (până la confuzie), „horror”-filmul (filmul de groază), clasic, cu vampiri, copii bintuiți de diavol, monștri, dușmani nevăzuți, alienați în libertate, se bucură de o neașteptată faoare în rândurile unui public, pare-se, insatiable în materie de senzații tari: **Exorcistul** (2 serii: Friedkin—J. Boorman), **The Omen** (R. Donner), **Dracula** (J. Badham), **The Shining** (S. Kubrick), **Insula d-rului Moreau** (D. Taylor), **King Kong** (J. Guillermin), **Mephisto—Waltz** (P. Wendkos), **Halloween** (J. Carpenter), **Duel pe autostradă** (S. Spielberg). Probleme de parapsihologie, cu reîncarnări și telepatie le descoperim la modul sentimental-poetic în **Undeva, cindva**

(J. Swarc) și dramatic în **Audrey Rose** (R. Wise). — Un alt fel de groază, de astădată în fața unor calamități naturale și a catastrofelor, o găsim într-un nou gen de film ce pare a epuiza toate ipotezele posibile: **Infernul din zgirile-nori** (J. Guillermin), **Cutremurul** (M. Robson), **Jaws** (S. Spielberg), **Aventura lui Poseidon** (R. Neame), **Cassandra Crossing** (G.P. Cosmatos), **Vulcanul** (J. Goldstone), **Andromeda Strain** (R. Wise), **Uraganul** (2 versiuni: J. Jameson—J. Troell), **Roiul** (I. Allen), **Hindenburg** (R. Wise), **Aeroportul** (record: 4 versiuni - 1970: G. Seaton; 1974: J. Smight; 1977: J. Jameson; 1979: D. L. Rich) — Westernul n-a fost uitat, dar el se îndepărtează din ce în ce mai mult de linia tradițională: **Jeremiah Johnson** (S. Pollack), **Un om în sălbăcie** (R. Sarafian), **Viața și epoca judecătorului Roy Bean** (J. Huston), **A venit Valdez** (E. Sherin), **Buffalo Bill și indienii** (A. Altman), **Wild Rovers** (B. Edwards). — Tot povești cu cai, dar la modul poetic și folcloric ne propun: **Romanța unui hoț de cai** (A. Polonsky) și **Armăsarul negru** (C. Ballard). — Filmul de război, în afara obișnuitelor pelicule cvasi-documentare, ne rezervă surpriza unor puncte de vedere noi, a unor povești legate la modul tragic, omenesc sau satiric de marile conflicte armate de ieri și de azi: **Insule în derivă** (F. Schaffner), **Apocalypse now** (F.F. Coppola), **Mac Arthur** (J. Sargent), **Vinătorul de cerbi** (M. Cimino), **Nimic nou pe frontul de vest** (Delb. Mann), **Hanover Street** (P. Hyams), **1941** (S. Spielberg), **Yankel** (J. Schlesinger). — Hollywoodul continuă să-și zugrăvească fața adevărată cu un plus de luciditate, umor și cruzime: **Ziua lăcustei** (J. Schlesinger), **Fedora** (B. Wilder), **Valentino** (K. Russell), **World's Greatest Lover** (G. Wilder), **Nickelodeon** (P. Bogdanovich), **Comedie mută** (M. Brooks). — Ecranizările stau de obicei la loc de cinste și în anii '70: **Europenii** (J. Ivory) după Henry James, **Omul care voia să fie rege** (J. Huston) d. Kipling, **Marele Gatsby** (J. Clayton) d. Scott Fitzgerald, **Troienele** (M. Cacoyannis) d. Euripide, **Un dușman al poporului** (G. Schaefer) d.

Shirley McLaine și Frank Sinatra în „Unii veneau alergind”

Ingrid Bergman, Charles Boyer („Lumină de gaz”)

Ibsen, **Rinocerii** (T. O'Horgan) d. Ionesco, **Călătorii cu mătusa mea** (G. Cukor) d. Graham Greene. — În arta divertismentului, două genuri tradiționale se bucură de aceeași bună primire din partea unui public dornic să ridă și să asculte o muzică bună. Comedia se recomandă prin: **Pierdut și regăsit** (M. Frank), **Vizită la domiciliu** (H. Zieff), **Copie la indigo** (M. Schultz), **Marea nelinește**, **Blazing Saddles**, **Tinărul Frankenstein** (M. Brooks), **Transamerica Express** (A. Hiller), **Fratele mai șmecher al lui Sherlock Holmes** (G. Wilder), **Ultima versiune a lui Beau Geste** (M. Feldman), **Ce se întâmplă doctore?** (P. Bogdanovich) și prin realizările lui Woody Allen: **Bananas**, **Adormitul**, **Dragoste și moarte**. — Filmul muzical '70 se remarcă mai ales prin diversitatea compartimentelor sale: musicalul politic: **Cabaret** și, musicalul poetic: **Micul prinț**, d. St. Exupéry (B. Fosse), musicalul folcloric: **Scriptarul pe acoperiș** (N. Jewison) și musicalul tineresc: **Grea-se** (R. Kleiser), **Hair** (M. Forman), **Xanadu** (R. Greenwald), musicalul dramatic: **New York, New York** (M. Scorsese), **The Rose** (M. Rydell) și musicalul biografic: **Funny Lady** (H. Ross), musicalul suprealist: **All that Jazz** și cel de sorginte teatrală: **Mame** (G. Saks), **Jesus Christ Superstar** (N. Jewison), **Oh, Calcutta!** (G.M. Aucion). Un remarcabil film muzical în vechea tradiție: **Competiția** (J. Oliansky). — Filmele TV (nu seriile) încep să constituie efectiv o serioasă concurență pentru cele de pe marele ecran. Principalul lor mare atu: aproape toată seria de mari vedete (în viață) ale anilor 30—50 care au găsit aici roluri pe măsură în filme fără mare buget, dar lucrate cu multă îngrijire, cu subiecte accesibile tuturor vîrstelor. În ele spectatorii au putut reîntîlni actori ca: Bette Davis (**Judecătorul și Jake Wyler**, **Strigă, micuță Peggy!**, **Dispariția lui Almée**, **Teribilul secret**, **Povestea unei mame și a unei fiice**, **Mama cea albă**), Katharine Hepburn (**Menajeria de sticlă**, **Dragoste**

printre ruine, Pajiștea a inverzit), Laurence Olivier (*Dragoste printre ruine, Pisica pe acoperișul fierbinte, Colecția, Iisus din Nazareth, Întoarce-te micuță Sheba*), Barbara Stanwyck (*Casa care nu voia să moară, O undă de răutate, Scrisorile*). Vedete vechi și noi apar în anii '70 în filme TV de largă audiență ca *Dragoste și ură, Omul de hirtie, Răscumpărare pentru un mort, Kung Fu, Acea vară anume, Marele concurs de frumusețe, Noaptea care a înspăimântat America, Emigranții, Legenda lui Valentino, Triumful diavolului, Victorie la Entebbe, Eleanor și Franklin, Shogun, Logan's Run, Micuța Mo, Ziegfeld, Procesul lui Lee Oswald, Cealaltă parte a infernului, Gauguin, sălbaticul, Cele două lumi ale lui Jennie Logan* etc. — Nume noi de regizori (autohtoni sau europeni) rețin atenția criticii: Francis Ford Coppola, Martin Scorsese, Peter Bogdanovich, Mel Brooks, Milos Forman, Alan J. Pakula, Ivan Passer, Peter Weir, Woody Allen, Robert Altman, Steven Spielberg, George Lucas, Hal Ashby, Michael Cimino, Mike Nichols, Frank Perry, Arthur Penn, Bob Fosse, Herbert Ross, Ulu Grosbard, Bob Rafelson. Cîțiva actori celebri își fac de asemeni debutul în regie cu șanse inegale: Paul Newman, Robert Redford, Alan Arkin, Jack Nicholson, Gene Wilder, John Cassavetes, Cliff Robertson, Clint Eastwood. — Departe de a mulțumi publicul și critica (și cercurile profesionale), premiile Oscar devin din ce în ce mai mult afaceri de familie și de clică. Arareori premiile Academiei au coincis cu succesele de stimă și box-office. Cu excepția *Vinătorului de cerbi*, a *Zborului deasupra unui culb de cuc*, și — într-o oarecare măsură — a celor doi *Nași*, toate filmele cărora li s-au decernat premiile anuale sînt mai mult decît discutabile.

ANII '80: VIOLENȚA ȘI SUPRATEREȘTRII. RENTABILITATEA ORORILOR, DIFICULTĂȚILE FILMULUI ANGAJAT. Tehnica pare a domina din ce în ce mai mult cinematograful american saturat de conflicte interplanetare, invadat de supratereștri și roboți. Lucru firesc atunci cînd tonul e dat de un tineret literalmente intoxicat de literatura științifico-fantastică (la toate nivelele) și de gadget-urile ei. Astfel de producții acaparează mai mult decît înaintea ecranele unde cu greu își mai pot găsi loc filmele care vorbesc despre oameni și viața lor de toate zilele cu stresurile ei, într-un cuvînt, despre problemele noastre terestre. — Imprevizibil ca întotdeauna, publicul pare a oscila între fantasmagoriile cvasi-științifice și filmul psihologic cu tentă de thriller, pentru ca uneori, pe neașteptate, să asigure adevărate recorduri de box-office unor producții minore, așa cum avea să se întîmple cu musicalul *Annie*, inspirat dintr-unul din „comics”-urile anilor '30 despre o orfană de 6 ani sau cu o comedie destul de amară ca *Tootsie* unde un actor ca Dustin Hoffman se travestește într-o starletă pentru a obține un rol la TV. — Violența își pune amprenta asupra tuturor genurilor de film. Adevărurile crude au devenit mai crude, iar filmele-confesiune epuizează treptat tot ce nu s-ar fi îndrăznit vreodată a se mărtu-

risi în public. Hollywoodul își demolează fără milă celebritățile dispărute: Marilyn Monroe (*Marilyn, adevărata poveste*), Joan Crawford (*Mommie dearest*), Frances Farmer (*Frances*), James Dean (*Come back to the 5 and dime, Jimmy Dean*). — Filmul politic luptă din răsuferință să-și facă auzit glasul prin atitudinea lui curajoasă de contestare, de dezvăluire a uneltirilor împotriva democrației. Chiar cu riscul unor atacuri directe din partea organelor lezate, de la polițiile locale la cercurile de la Washington. Așa cum avea să se întîmple cu filme ca: *Missing* (Costa Gavras) despre tristețe evenimente din Chile, sau *Reds* unde Warren Beatty (la a doilea film al său ca regizor) evocă viața și cariera ziaristului american John Reed, martor activ la Marea Revoluție din Octombrie. Strîns legat de filmul politic, filmul de război, mai rar inspirat din trecutul război mondial: *Drumul spre victorie* (J. Huston), *Leul deșertului* (M. Akkad) — descoperă de mai mulți ani un alt filon inepuizabil: războiul din Vietnam și conflictele din America Latină: *Taps* (H. Becker), *Killing Fields* (R. Joffe), *Heartbreak Ridge* (C. Eastwood), *Rambo* (2 serii: G.P. Cosmatos), *Platoon* și *Salvador* (O. Stone). — Despre problemele ardente ale Americii anilor '80, despre tarele și angoasele cetățenilor de toate vîrstele și culorile vorbesc în chip diferit, pe diferite tonuri: *Silkwood* (M. Nichols), *Atlantic City* și *Alamo Bay* (L. Malle), *Southern Comfort* (W. Hill), *Year of living dangerously* (P. Weir), *Verdictul* (S. Lumet), *Country* (R. Pearce), *Fluviul* (M. Rydell), *Paris, Texas* (W. Wenders), *Alegearea Sofiei* (A. Pakula), *Children of a lesser God* (R. Haines). — Pagini din viața socială sau istoria (neoficială și neromanțată) a Ame-

Laurence Olivier, Joan Fontaine în „Rebecca”

Walt Disney

ricii de ieri le găsim descrise cu violența de rigoare în filme-frescă de atmosferă pe toate gamele: **Ragtime** (M. Forman), **Porțile paradiselui** (M. Cimino), **A fost odată în America** (S. Leone), în drame ca: **Locuri în inimă** (R. Benton) sau evocări retro: **Cotton Club** (F.F. Coppola), **Bani din cer** (H. Ross), **Zelig** și **Broadway Danny Rose** (W. Allen). — Tipuri și moravuri contemporane sînt înfățișate cu cruzime, ironie și tandrețe în filme psihologice, satirice sau dramatice ca: **Falling in love** și **True Confession** (C. Grosbard), **Rollover** (A. Pakula), **Blowout** (B. de Palma), **Big Chill** (L. Kasdan), **Lacul de aur** (M. Rydell), **Clipe de afecțiune** (J. Brooks), **La poalele vulcanului** (J. Huston), **Grădini de piatră** și **Peggy Sue se mărită** (F. Coppola), **Grace Quigley** (A. Harvey), **Whose life is it anyway?** (J. Badham), **Culoarea banilor** (M. Scorsese), **Shoot the Moon** (A. Parker), **Bogate și celebre** (G. Cukor), **Călătorie în trecut** (M. Ritt), **Torenteale dragostei** și **Furtuna** (J. Cassavetes), **Garbo vorbește** (S. Lumet), **Iubiții Mariei** și **Duet for one** (A. Konchalowski), **Mrs. Soffel** (G. Armstrong), **De două ori în viață** (B. Yorkin), **Agnes of God** (N. Jewison), **Crimele inimii** (B. Beresford), **Catifea albastră** (D. Lynch), **Heartburn** (M. Nichols), **Absence of malice** (S. Pollack), **Hannah și surorile ei** (W. Allen). — Aspecte ale unor vieți la înaltă tensiune nevrotică cu tranșe de un erotism morbid — caracteristice unei lumi viciate — sînt prezente mai ales în thriller-urile unde elementul șocant e speculat pînă la limită: **The Janitor** (P. Yates), **Rănit de moarte** (W. Craven), **Sărutul femeii-păianjen** (H. Babenco), **Lupii** (M. Wadleigh), **Crime pasionale** (K. Russell), **Cutter's Way** (I. Passer), **Body heat** (L. Kasdan), **Under Fire** (R. Spottiswoode), — Coborînd în zona delincvenței și a drogurilor nimerim în lumea gansterilor și a mafiei. Dacă **Prizzi's honor** (J. Huston) merge pe urmele **Nașului**, **Anul dragonului** (M. Cimino) și **Scarface** (B. de Palma), descriu în culori încă mai singeroase mafia din cartierul chinezesc din New York și cea din mediul traficantilor proveniți din America Latină. — Filmul polițist clasic dispare, înlocuit cu povești

în care investigatorul ia locul criminalului ca personaj de maxim interes. Privit adeseori din punctul de vedere al polițistului (inspector, comisar, detectiv), conflictul nu se mai concentrează pe descoperirea unui vinovat în persoana celui mai puțin suspect dintre cei bănuți, ci devine un studiu psihologic al anchetatorului care a încetat de a mai fi eroul pozitiv prin excelență. Problemele lui, viața în permanent pericol (luptînd adesea cu propriii sai superiori sau colegi), și chiar corupția unui întreg corp polițienesc sînt atacate în **Martorul** (P. Weir), **Beverly Hills Cop.** (M. Brest), **Target** (A. Penn), **Fort Apache the Bronx** (D. Petrie), **Sharkey's Machine** (B. Reynolds), **Povestea unui soldat** (N. Jewison), **Străzile violenței** (M. Mann), etc. Uneori polițistul devine un personaj ambiguu, corupt, morbid. Asistăm atunci la dezumanizarea omului legii care nu se mai poate detașa de mediul în care investighează. Prețul plătit pentru o ipotetică victorie e propria degradare morală. Personajul-tip e cel creat de Clint Eastwood în **Inspectorul Harry**. Filmele lui din anii '80, fie realizate de el: **Sudden Impact**, fie de alții: **Tightrope** (R. Tuggle) vorbesc cu o cruzime rece și o totală complezență pentru detaliul sadic despre contaminarea urmăritorului de la viciile celui urmărit. — Domeniile filmului științifico-fantastic, ale horror-filmului și ale celui de aventuri „stil Spielberg” sînt greu de delimitat, fiecare din ele conținînd elemente din genurile adiacente. Primul, bucurîndu-se în anii '80 de o largă audiență, oferă pelicule de tipuri diverse, de la filmul de anticipație politic: **1984** (M. Radford) la cel muzical: **Streets of fire** (W. Hill), de la problemele cosmice: **În spațiu** (P. Hyams) la miracolele regenerării: **Cocoon** (R. Howard). Discutabile sub multe raporturi dar originale prin scenografia și efectele lor speciale se prezintă: **E.T.** (S. Spielberg), **Critters** (S. Herek), **Aliens II** și **Terminator** (J. Cameron), **Blade Runner** (R. Scott), **Howard, un nou tip de erou** (W. Huyck), **Birdy** (A. Parker), **Memoriile unui supraviețuitor** (D. Gladwell), **Imperiul contraatacă** (I. Kershner) și **Întoarcerea lui Jedi** (R. Marquand), urmări la **Războiul stelelor**, **War Games** (J. Badham), **Dune** (D. Lynch), **Drumul spre stele** (N. Meyer), **Superman II și III** (R. Lester). — Horror-filmul, sub toate formele posibile, se dovedește genul cel mai rentabil într-o lume în care groaza stă la pîndă la tot pasul. Cunoscut mari succese de box-office: **Omul-sperietoare** (U. Lommel), **Conflict final** (G. Baker), **Poveste cu fantome** (J. Irvin), **Halloween II** (R. Rosenthal), **Ucigașul lui Rosemary** (J. Zito), **Strigoli** (T. Hopper), **Psycho II și III** (R. Franklin—A. Perkins), **Musca** (D. Cronenberg), **Goonies** (R. Donner), **Micul magazin cu orori** (F. Oz), **Aligatorul** (L. Teague), **Gremlins** (J. Dante). Groază găsim din plin și în filmele de aventuri ale lui S. Spielberg: **Căutătorii chivotului pierdut** și **Indiana Jones și templul morții**, capodopere ale kitsch-ului. Dar filmul de aventuri are argumente de altă natură în filme ca: **Pădurea de smaralde** (J. Boorman), **Provocarea** (J. Fran-

kenheimer), **Minele regelui Solomon** (J.L. Thompson), **Bandiți celebri** (T. Gillian), **Băieți solizi** (J. Kanev), **Călărețul palid** (C. Eastwood), **Remo, neînarmat și periculos** (G. Hamilton), **Romancing the Stone și Jewel on the Nile** (R. Zemeckis). Superproducțiile anilor '80 nu se limitează — din fericire — la istoriile cu supratereștri și la extravaganțele lui Spielberg. Filme de mare spectacol vom găsi în zone diverse, avind în comun bogăția resurselor materiale și artistice folosite. În fruntea lor stă **Amadeus** (M. Forman), realizare ambițioasă, impresionantă prin măiestria mizanscenei, splendoarea imaginilor și a muzicii, strălucirea interpretării (Tom Hulce, Murray Abraham). Discutabilă prin concepția sa de demitizare cu orice preț a unui geniu (Mozart) aparținând dramaturgului Peter Shaffer, filmul se axează pe rivalitatea dintre Mozart și Salieri. Mai sobru, dar nu mai puțin spectaculos, **Gandhi** (R. Attenborough), film biografic (și politic), lansează un debut de excepție: Ben Kingsley. **Out of Africa** (S. Pollack), evocare a unei Africi coloniale de pe la începutul veacului, prin intermediul memoriilor unei fermiere daneze legată sentimental de continentul negru, e o superproducție barocă cu imagini încântătoare și personaje inconsistente. Mai artistice se dovedesc frescele istorice de mare spectacol: **Excalibur** (J. Boorman) și **King David** (B. Beresford) și mai captivante prin atmosfera lor de aventură în cadrul paradisiac al insulelor din Pacific: **Revolta de pe Bounty** (a 4-a versiune — R. Donaldson) și **Pirații** (R. Polanski). Ecranizările sînt realizate mai mult după operele unor autori contemporani: Somerset Maugham: **Tăis de brici** (J. Byrum), James Cain: **Poștașul sună de două ori** (B. Rafelson), John Fowles: **Femeia locotenentului francez** (K. Reisz), Umberto Eco: **Numele trandafirului** (J.J. Annaud), E. M. Forster: **O cameră cu vedere** (J. Ivory). — Filmul documentar oferă în anii '80 cîteva realizări demne de reținut, vizînd mai ales realitățile dure ale unei Americi la vîrsta critică: **Killing of America** (S. Rennan), **Atomic Café** (K. Rafferty), **Streetwise** (W. Grauman), **The Decline of Western Civilisation** (P. Spheeris). Ca o con-

„Love Story” — cu Ryan O'Neal și Ali McGraw

trapondere la aceste filme de ficțiune sau documentare, cu încărcătura lor de violență și marasm, comedile, care ar trebui în mod logic să aducă o notă de umor fonic, lipsit de complicații, sînt și ele mai degrabă amare. Și atunci cînd au o certă vervă satirică sau idei originale sînt în mare parte contaminate de nevroză și sexualitate. Pot fi astfel citate, la rigoare, pentru anumite merite: **Buddy, Buddy** (B. Wilder), **California Dolls** (R. Aldrich), **Prima luni din octombrie** (R. Neame), **Patru anotimpuri** (A. Alda), **Istoria omenirii** (M. Brooks), **Cum faci față costului ridicat al vieții** (R. Sheerer), **A fi sau a nu fi** (A. Johnson), **Honky Tonky Freeway** (J. Schlesinger), **Tootsie** (S. Pollack), **Shock Treatment** (Y. Sharman), **Susan căutată cu disperare** (S. Seidelman), **Singuraticul** (A. Hiller), **Midsummer Night's Sex Comedy** (W. Allen), **Trading Places** (J. Landis), **Splash** (R. Howard). — Musicalurile anilor '80 nu mai au poate strălucirea celor din trecut. Sînt doar mai neobișnuite ca mediu și subiect. **Yentl** (B. Streisand), **Întoarcerea în Oz** (W. Murch), **Pirații din Penzance** (W. Leach), **Victor/Victoria** (B. Edwards), **Flashdance** (A. Lyne), **A Chorus Line** (R. Attenborough), **Grease 2** (P. Byrche), **Annie** (J. Huston), **Popeye** (R. Altman). — Lumea spectacolului e prezentă în două sectoare: cel al cinematografului, văzut dinăuntru: **S.O.B.** (B. Edwards) și din afară: **Purple Rose of Cairo** (W. Allen) și al televiziunii: **Regele comediei** (M. Scorsese). — Filmele de televiziune oferă o vastă arie de genuri. În afara seriilor care se bucură în continuare de aceeași imensă popularitate — eternelle „saga” familiale: **Dallas**, **Dynasty**, **Falcon Crest**, **The Colbys** etc. și de cele polițiste: **Magnum**, **Matt Houston**, **Miami Vice**, **Saturday Drive** — **In Night**, **Perry Mason**, **Kojak**, **Murder, she wrote**, își fac apariția așa numitele „mini-seriale” (2—4 episoade) care atrag spectatorii prin varietatea lor, prin calitatea înscenărilor sau prestigiul starurilor: **Marco-Polo**, **Christofor Columb**, **Prețul succesului**, **Flica lui Mistral**, **Thorn Birds**, **Petru cel Mare**, **Spărgătorul de nuci**, **Anastasia**, **Moonlighting**, **Prima Olimpiadă**, **Paper Dolls**, **Hotel**, **Robert Kennedy**, **Edward and Mrs. Simpson**, **The Betty Ford Story**, **Nord și Sud**, **Space** etc. Dintre filmele TV care s-au mai remarcat prin valoarea lor pot fi semnalate: **Romance on the Orient Express**, **Scrisoarea**, **Miss America**, **Darul dragostei**, **Poveste de crăciun**, **Calamity Jane**, **Iarna nemulțumirii noastre**, **Dragostea îți arată calea**, **Supraviețuire**, **Cînd apare circul**, ș.a. Filmele TV cunosc mai ales o largă audiență datorită distribuirii judicioase a vechilor vedete a căror popularitate n-a scăzut, în ciuda unor îndelungi absențe: Henry Fonda, Myrna Loy: **Solstițiul de vară**; Ingrid Bergman: **O femeie numită Golda**; Bette Davis: **Hotel**, **Crimă cu oglinzi**, **Calea dreaptă**, **Consiliu de familie**, **Mica Glorie**, **Un plan pentru d-na Cimino**, **Skyward**, **Paznicul pădurilor**; Laurence Olivier: **Gisca sălbatică**, **A Talent for Murder**, **Petru cel Mare**; Loretta Young: **Christmas Eve**; Claudette Colbert: **Cele două doamne Grenvilles**; Barbara Stanwyck: **Thorn Birds**, **Elizabeth**

Fără ei nu se poate...

Taylor: **Malice in Wonderland, Nord și Sud;** Burt Lancaster: **Barnum, Scandalul;** Rock Hudson: **Al treilea război mondial;** Richard Chamberlain: **Thorn Birds, Iubirile lui Casanova, Wallenberg;** Gregory Peck: **The Scarlet and the Black;** Peter O'Toole: **Svengali, Kim;** Jacqueline Bisset: **Anna Karenina;** George Scott: **Colindă de crăciun, Crima din str. Morgii etc.** — Suprema calitate a tinerilor actori ai „noului val” hollywoodian al anilor 70—80 este, mai ales, sinceritatea jocului lor, atunci când ei (și ele) nu mizează pe atribute fizice excepționale. Ei nu mai dețin poate acel farmec unic, acea personalitate magnetică și multiplele talente ale starurilor din „epoca de aur”, dar ei reprezintă un tip uman actual, nu întotdeauna familiar, dar plin de vitalitate, de franchețe, de dinamism. Uneori cu surprinzătoare nuanțe în conturarea personajelor, exclusiv rupte din realitatea de azi, bună sau rea, a unei Americi citadine (plină de complexe) sau provinciale (cu particularitățile ei). Din imensul număr de actori (altă caracteristică a cinematografului hollywoodian din ultimul deceniu), reținem o serie de nume de mare notoritate în aria americană; unele necunoscute încă la noi — și altele, ale unor debutanți ce s-au afirmat deja ca valori certe: F. Murray Abraham, Brooke Adams, Rosanna Arquette, Jennifer Beals, Mel Brooks, David și Keith Carradine, Jill Clayburgh, Tom Cruise, Timothy Dalton, Robert de Niro, Michael Douglas, Lesley Ann-Down, Richard Dreyfuss, Patrick Duffy, Linda Evans, Farah Fawcett, Sally Field, Susan Flanagan, Harrison Ford, Teri Garr, Richard Gere, Mel Gibson, Whoopi Goldberg, Linda Gray, Steve Guttenberg, Tom Hanks, David Hasselhoff, Barbara Hershey, Dustin Hoffman, Anthony Hopkins, Lee Horsley, Tom Hulce, William Hurt, Timothy Hutton, Jeremy Irons, Amy Irving, Glenda Jackson, Stacy Keach, Diane Keaton, Harvey Keitel, Ben Kingsley, Nastassia Kinski, Kevin Kline, Kriss Kristofferson, Cheryl Ladd, Jessica Lange, Robert Logan, Amy Madigan, Steve Martin, Marcha Mason, Eddie Murphy, Jack Nicholson, Nick Nolte, Ryan O'Neal, Jennifer O'Neill, Al Pacino, Michael Paré, Mandy Patinkin, Valerie Perrine, Victoria Principal, Deborah Raffin, Christopher Reeve, Kurt Russell, Susan Sarandon, Jenny Seagrove, Roy Scheider, Tom Selleck, Jane Seymour, Martin Sheen, Brooke Shields, Sissy Spacek, Sylvester Stallone, Meryl Streep, Barbara Streisand, Lily Tomlin, Kathleen Turner, Jon Voight, Lindsay Wagner, Christopher Walken, Rachel Ward, Lesley-Ann Warren, Sigourney Weaver, Gene Wilder, Lambert Wil-

son, Debra Winger. — Apariția aparatelor „video”, a video-casetelor, oferind cinefililor suprema satisfacție a posibilității alegerii reperului la domiciliu, în măsura în care aproape tot ce s-a realizat până azi poate fi văzut acasă prin aparatul TV, constituie un nou capitol important în evoluția artei și industriei filmului. Hollywoodul va fi însă mulți ani confruntat cu o serie de probleme în legătură cu concurența neloială a sistemului video, unde pirateria practică prin copierea și distribuirea clandestină a filmelor pentru ecran provoacă pagube imense studiourilor. Cu timpul însă (ca și la începuturile televiziunii) conflictele par a se fi aplanat definitiv și cei cîștigați vor fi doar amatorii de cinema care se vor prevala atît de emisiunile curente TV, cît și din privilegiul de a-și proiecta la domiciliu filmele pe care le preferă din filmoteca personală, devenită esențială pentru o adevărată cultură cinematografică. — În ciuda repetatelor prohodiri și a sumbreilor previziuni, Hollywoodul nu pare a avea intenția să moară. În ciuda chiar a unor deplasări ale unor studiouri către est (există deja o școală new-yorkeză), Hollywoodul rămîne în viață atîta vreme cît marile studiouri își mențin activitatea (chiar dacă ele nu-și mai împrumută decît platourile și firma). Se turnează din ce în ce mai puțin în Europa (în ultimii ani aproape deloc) și, pe nesimțite, filmul american își regăsește culoarea locală. Dacă producătorii își vor pleca mai puțin urechea la sugestiile unor adolescenți la vîrsta pubertății, la box-office-urile indicînd încă predilecția unui anumit public cu instincte primare pentru senzații tari, horror și violență, există șanse ca producția hollywoodiană să regăsească acel climat de emulație, acea febră creatoare din epoca lui de aur. Căci regizori, scenariști și actori sînt mulți, și neașteptat de buni. Există șanse ca violența, pornografia și temele morbide să dispară progresiv, să descrească din motive de saturație. Există șanse ca adulții să aibă în sfîrșit un cuvînt de spus într-un domeniu ce părea total acaparat de un anumit tineret fascinat de sex, droguri, rock și roboți. Există premise pentru un viitor foarte apropiat în care cinematograful american să devină în sfîrșit conștient de răspunderile sale, să se scuture de relele deprinderi și să-și legitimeze statutul de artă a prezentului. La aniversarea celor 100 de ani, Hollywoodul, care nu mai are strălucirea de odinioară (regăsită temporar doar în seriile decernării premiilor „Oscar”) și nici oamenii de valoare ce i-au dus cîndva faima pe întreg pămîntul, mai poate, atunci cînd vrea, să mai amintească de zilele sale de glorie, lansînd vreo operă nepieritoare. Este justificarea și orgoliul său...

„Hollywoodul e un loc unde ți se plătesc 50 000 de dolari pentru un sărut și 50 de cenți pentru suflul tău.”
(MARILYN MONROE)

INSTANTANEE CU... UMOR

OBLIGATIVITATEA TĂCERII

În tinerețe, Bernard Shaw scria cronicile muzicale pentru un ziar londonez. Cronică sa despre concertul corului „Uniunii medicilor” cuprindea doar două propozițiuni. Ele spuneau: „Ieri au cântat medicii londonezi. Va trebui din nou să li se reamintească obligativitatea tăcerii, proprie corpului medical”.

TRABUCUL MAESTRULUI

Unui admirator, care l-a vizitat în locuința sa, Brahms îi oferi un trabuc. Acesta îl ascunse cu grijă în buzunarul hainei, spunind că firește nu-l va fuma, păstrându-l ca amintire veșnică din partea maestrului.

„Atunci dați-mi înapoi trabucul cel bun și luați-vă unul dintr-un sort mai ieftin”, a fost răspunsul lui Brahms.

N-A FĂCUT NIMIC ÎN ACEST SCOP

Cu prilejul celei de-a 90-a aniversări, G. Bernard Shaw a fost întrebat: „Ce ai făcut ca să împliniți vîrsta de 90 de ani?”

Surizînd, Shaw răspunse: „Am așteptat”.

„VINURI” ȘI „VINURI”

Johannes Brahms era în vizită la proprietarul unei vii, un om foarte bogat. Acesta îi supuse spre degustare un vin de pe Rin, foarte bun, zicînd: „Acesta este un Brahms între vinurile mele”.

Marele muzician luă paharul în mînă, degustă vinul ca un mare cunoscător; „da, bunice!”, zise el în final, dar dacă acesta este Brahms între vinurile Dv., atunci rugați să-l aducă mai bine pe Beethoven”.

AMENINȚARE

Unei doamne, care se amesteca în toate, îi spuse într-o zi Max Lieberman:

„Dacă roștiți încă un cuvînt, vă pictez așa cum sînteți”.

PALMA

Sigmund Lautenburg, directorul Residenztheater-ului din Berlin, în timpul unei violente dispute la o repetiție fu palmuit de un actor.

Profund surprins exclamă: „Vreau să sper că nu mi-a fost mie destinată!”

VĂ RUGĂM, LINIȘTE!

Alfred Kerr, temutul critic berlinez, sosi odată cu intruziune la o premieră. Plasatorul, înainte de a deschide ușa lojii rezervate, duse degetul la gură.

Atunci Kerr întrebă: „Vai de mine, toți au adormit deja?”

MODESTIE

Cînd Gounod ajunsese la apogeul carierei sale, discutînd cu un tînăr muzician despre trecutul său, îi explică: Cu cît pătrund mai mult arta noastră, cu atît crește mai mult respectul meu față de marii maeștri. Cînd aveam vîrsta dumatilă, ziceam întotdeauna „Eu”. La 25 de ani spuneam: „Eu și Mozart”. La 40 de ani ziceam „Mozart și cu mine”, iar astăzi declar tot timpul: „Mozart”.

PREA TÎRZIU

Renoir a îmbătrînit înainte de a avea succes cu pictura sa. Cînd amatorii au început să plătească prețuri bune pentru tablourile sale, acesta le zise: „E prea tîrziu! Acum

îmi dați fripturi să mînc, dar eu nu mai am dinți...”

GLUMĂ AMARĂ

Heine, a fost vizitat la Paris de către un prieten, care intră în cameră, atunci cînd două surori îl ridicau pe poetul grav bolnav, pentru a-l culca într-un pat cu lenjerie proaspătă. La întrebarea de rutină pusă, cum îi merge, Heine răspunse: „Excelent, după cum vezi, mai sînt purtat în brațe de femei.”

FALSURI

Cunoscutul specialist în domeniul artei, Wilhelm von Bode, era deseori sollicitat de muzee și numeroși colecționari să-și spună părerea sa de specialist. După o expertiză el îi zise unui ziarist: „Corot a pictat aproximativ 3 000 de tablouri. Din acestea am văzut circa 5 000 în recentele muzee vizitate”.

DOUĂ GRUPURI

Cu prilejul vizitei sale în Statele Unite, Egon Erwin Kisch fu întrebat de unul din colegii săi: „Ce părere aveți despre redactorii ziarelor din America?”

„Există două grupuri, răspunse Kisch. Un grup scrie mai mult decît știe, iar celălalt știe mai mult decît scrie.”

RĂSPUNS BINEMERITAT

Un aristocrat englez lipsit de bun simț se adresă în timpul unui dîneu lui G. Bernard Shaw: „Nu știu la ce mi-ar folosi, dacă voi citi una din cărțile dumatilă”.

„Nici eu”, răspunse pe loc Shaw.

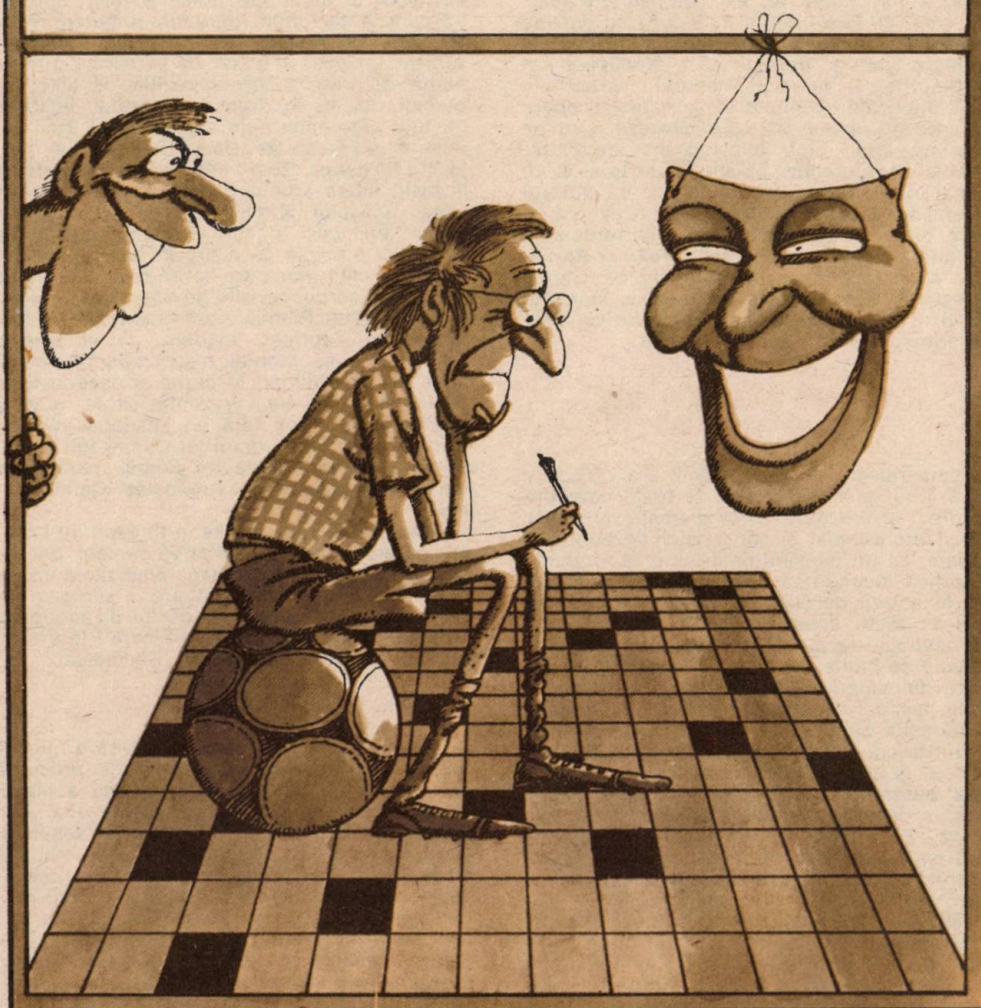
Culese și traduse de PAUL BERȘTEIN

OLAC ■

ET

CETERA

MOSTRE DIN SACUL CU PETICE

CAMIL, POLEMIC

L-am auzit nu o dată pe Camil Petrescu atrăgând atenția asupra folosirii citatului din memorie. Recomandarea lui suna peremptoriu: „Să nu te încrezi niciodată în memorie; caută sursa”. Îl văd și acum la masa lui de lucru din redacția *Revistei Fundațiilor*, strada Orlando, demisol, avînd în față manuscrisul unei cronici mărunte în care întâlnește un citat ce nu i se părea a fi în regulă. Nu mai știu cine era autorul, care, de față fiind, n-a răspuns cu destulă convingere în susținerea citatului propus. Și Camil a luat foc pornind să anatimizeze superficialitatea, farsa intelectuală, practicile unor publicații obișnuite să se refere la opere pe care nu le cunosc, să recenzeze cărți pe care nu le-au citit, folosind metoda lăutărească: după ureche. Mi-am dat seama, și nu numai după perorația de atunci, că autorul **Patului lui Procut** ar fi putut fi un avocat de mare clasă. Argumentarea lui era totdeauna pasionată și volumul de eseuri **Teze și Antiteze** e o operă prin excelență polemică. Cartea reflectă în bună măsură disputele și înfruntările pe care marele scriitor le-a avut cu contemporanii dintr-o anumită epocă.

LOVITURA SUB CENTURĂ: FARSA GROTESCĂ

Temperament polemic, Camil s-a războit o viață întreagă cu adversari de toate categoriile. Poet și prozator, autor dramatic și eseist, ziarist profesionist și conducător de publicații literare, cu un panșant pentru idei și o cultură filozofică încununată mai tîrziu cu un doctorat, el a avut de susținut păreri și de dat replici în toate aceste domenii. Adversarii nu s-au sfiit să-i facă farse ori să-l pună în situații ridicole de multe ori. Una din aceste feste datează din timpul războiului italo-abisinian, de pe la mijlocul deceniului patru. Camil, angajat în redacția ziarului de prinț *Gazeta*, director Al. Kirițescu, făcea zilnic cronică războiului cu pricina. În una din cronici comentatorul avansase pesemne o presupunere asupra felului cum va decurge înaintarea armatei italiene în Africa. Fapt este că într-o bună dimineață, cînd își lua cafeaua cu lapte la Capșa, Camil le arată unor cunoscuți ultimul comunicat al marelui stat major italian spunîndu-le: — „Citiți aici cum mareșalul Badoglio a urmat exact ideea lansată de mine atacînd prin punctele...” etc... etc... Două zile mai tîrziu Camil a primit un telefon, pretins a fi de la Ambasada Italiană, ca din partea ambasadorului Bova

Scoppa, spunîndu-i-se că guvernul de la Roma are cîstea să-i acorde o mare decorație. Vocea din telefon, care vorbea stricat românește, amestecînd și un cuvînt două din limba soră, italiană, l-a rugat să poftască la sediul reprezentanței diplomatice a Italiei pentru a i se înmîna distincția anunțată. Evident, era o păcăleală, și autorii farsei s-au postat în ziua și la ora anunțată în apropierea Ambasadei Italiene și l-au văzut intrînd acolo, ca numai după cîteva minute să-l urmărească părăsind acea clădire cu o figură perplexă... Între cei angajați în nemiloasa glumă figura și poetul Andrei Tudor, autorul volumului **Amor** 1926.

CAMIL INVITAT PE RING

O altă născocire grotescă adresată lui Camil se datora unor băieți veseli de la o publicație de satiră și umor, pe nume **Războiul**, apărută tot cam în acel timp. Unul din numerele revistei avea pe copertă fotografia unui amator sportiv, un obscur boxer de categorie grea, în ținută de ring și într-o poziție de atac, cu pumnii ridicați în dreptul obrazului, ilustrînd un titlu care suna cam așa: **Boxerul Tuli Ritman îl provoacă pe Camil Petrescu în probleme filozofice**. Toată coperta era ocupată de această hilară aruncare de mînușă și în fața pozei uriașului pugilist apărea și fotografia unui Camil mic și pierit, care nu mai putea avea nici o șansă de cîștig în fața unui atare adversar, chiar dacă era vorba de idei și nu de pumni. În corpur revistei se afla și un interviu luat boxerului Ritman, text ticluit, de un haz îndoielnic, fabricat, evident, de altcineva. Băieții care au montat mascarada ni l-au și adus pe Tuli Ritman în carne și oase la Café de la Paix și ni l-au prezentat ca să ne dăm seama că avem în față un analfabet plin de candoare, un fel de omul lui Dumnezeu umflat în pene. Uriașul ridea tot timpul, etalîndu-și mușchii și șoptind cu subînțeles: Camil, Camil...

Cancanul, gluma, luarea în tîrbacă nu-i cruțau pe artiști, pe scriitori și pe oamenii politici și nimeni nu se supăra, dar Camil sărea ca ars la cea mai nevinovată atingere. Îl scoteau din sările în special desenele destul de modeste, cu insolentele lor legende, pe care i le servea regulat caricaturistul Neagu Rădulescu.

ULTIMA POLEMICĂ

Cea din urmă înfruntare polemică a lui Camil de care ne aducem aminte a fost prilejuită de apariția în versiune românească a piesei **Năzdrăvanul Occidentului**, a irlandezului J.M. Synge, scriitor de pe la începutul veacului. Cartea apăruse în editura Fundațiilor, tradusă și prefațată de Petru Comarnescu și reprezenta opera de cîpătii a unui autor care murise relativ tînăr. Piesa fusese reținută de critică pentru vigoarea unui text structurat din aspecte realiste și elemente de folclor. Eroul lui Synge era un paricid și în jurul acestui insolit personaj s-a încins polemica, adversarul

celor susținute de Camil fiind Petru Comarnescu. Schimbul de păreri a durat câteva săptămâni și ultimele intervenții n-au fost lipsite de violență.

O DINASTIE DE POETI ȘI EPIGRAMIȘTI

Prima generație — frații Cincinat și Ionel Pavelescu, apoi Mircea, fiul celui din urmă. Colaborator des întâlnit în paginile revistelor literare încă înainte de 1930, de la **Bilete de Papagal** pînă la **Integral**, pe Mircea Pavelescu l-am cunoscut în redacția **Vieții Literare** la care amîndoi colaboram. Un tînăr înalt, frumos, cu părul negru, silueta lui punind în valoare o impecabilă uniformă bleu-marin de tînăr ofițer de marină militară, tăiată cu mare artă dintr-o stofă de bună calitate. Un defect de vorbire, o ușoară bilbilială, nu-i fusese piedică la promovarea în corpul ofițeresc. Intelligent, spiritual, ne povestea întâmplări cu unchiul său Cincinat, unele mai cu haz decît altele. Ne-am împrietenit repede și într-o iarnă, cînd se afla în concediu, am petrecut împreună o săptămînă în casa mamei lui, la Constanța, peste drum de liceul Mircea cel Bătrîn, luînd la rînd cinematografele și restaurantele din zgomoatoasă și pitorească urbe a lui Ovidiu. Poet liric cu o imagistică frustă, de remarcabilă frumusețe, sonetist inspirat și autor de epigrame memorabile, Mircea Pavelescu nu și-a adunat niciodată cele scrise în volum. După ieșirea din cadrele armatei a funcționat mulți ani ca redactor al revistei **Urzica**. Bosa lui pentru literatura satirică era demult apreciată și următoarea terțină publicată în **Viața Literară** a circulat oral ca un folclor bun:

*Negrul șef din Zanzibar
Îi plăceau grozav copii
Mici, în singe, la grătar.*

În 1934, cînd Lucrezia Karnabatt a scos romanul **Sexul de peste drum**, catrenul de mai jos, al lui Mircea Pavelescu, găzduit tot de **Viața Literară**, a făcut vilvă:

*„Sexul” doamnei Karnabatt
A crescut mult în valoare
Și se vinde separat
Fără doamna Karnabatt.*

Nu mică ne-a fost mirarea găsind reproduse într-o recentă carte a unui critic cele patru versuri de mai sus, la care se mai adăuga unul (strein și parazit), dar fără a ni se indica sursa de unde proveneau, iar cît despre numele autorului, vai, regretatul meu prieten era cu totul deposedat. Nostimul catren, cu ambiguitatea lui atît de deschis caligrafiată în cadența troheului era atribuit — cui credeți? — lui Păstorel (Al. O. Teodoreanu). Norocul de totdeauna al bogaților, cărora li se pune în inventar și avutul altora. Desigur, pisarul **Hroni-cului măscăriciului Vălătuc** n-ar fi socotit aceste versuri nedemne de măiastra lui pană și, poate, mai îndurător, l-ar fi iertat pe critic...

PLAGIATUL, EPIGRAMA ȘI ICONOGRAFIA EMINESCIANĂ

Avocatul și ziaristul Em. Socor publicase la București, în 1911, broșura intitulată: **O rușine universitară, plagiatul domnului A.C. Cuza**. Profesorul universitar și omul politic de orientare reacționară, rasistă, de mai tîrziu, era pus pe două coloane: lucrările sale de economie politică reproduceau în traducere românească opera unor economiști germani. Apoi, mulți ani mai tîrziu, după primul război mondial, se produce o tentativă de asasinat la viața lui Socor, pe atunci director al ziarelor **Adevărul** și **Dimineața**. Un student cuzist, înarmat cu revolver, a intrat la Hotel Bulevard, unde locuia Socor, pentru a răzbuna cu stigmatul gloanțelor ofensa adusă de acesta idolului său prin broșura demascatoare. Planul răzbunării n-a reușit, atentatorul a fost dezarmat după ce gloanțele sale au ocolit ținta. Dar cu acest prilej lumea și-a adus aminte că liderul dălhăuților antisemiți, care, deși peltic de felul lui, făcea destulă gălăgie în Camera Deputaților, mai era și scriitor, ba chiar poet. Din producția lui versificată, manualele de limba română de prin anii 30 citau epigrama intitulată **Unui amic**. Iată textul ei:

*Te-ai înălțat destul de sus
Iubitul meu amic,
Încît, să nu te miri, de jos
Îmi pari atît de mic.*

Profesorii o citau atunci ca pe o piesă rară, antologică și mi-amintesc că odată, la cafe-neaua Capșa, la o masă unde se aflau A. de Herz, Minulescu și Al. Cazaban, venind vorba de epigramă, unul din cei de față a reprodus-o din memorie socotind-o și el ca exemplar tipic al speței și al „măiestriei autorului”. Dar Ne-ne Minu a sărit revoltat: — Fugi de-acolo cu măiestria, trebuie să fie plagiat și asta din vreun autor german. Dacă Socor s-ar fi ocupat și de literatură ar fi găsit cu siguranță originalul...

De la o masă vecină, unde își bea șvarțul, criticul Radu Dragnea s-a întors spre autorul **Romanțelor pentru mai tîrziu** spunîndu-i cu o simulată nuanță de reproș: — Rizi tu, rizi, de literatura bătrînului, dar nu știi că cel puțin una din fotografiile ce ne-au rămas cu chipul lui Eminescu i se datorează lui A.C. Cuza. Și Dragnea a povestit — de unde știa? — că un grup de tineri de la **Junimea**, între care se afla și Cuza, ieșind într-o seară de la sedința cenaclului s-a dus să facă o poză la un fotograf ieșean. Figura predominantă a grupului era, desigur, Eminescu, a cărui fobie pentru noua artă a făcătorilor de chipuri cu procedee mecanice, optice și chimice era cunoscută. De aceea, Cuza aranjase dinainte cu fotografii ca obiectivul acestuia să se fixeze doar asupra chipului genialului poet, care se afla postat în mijlocul grupului, lăsîndu-i pe ceilalți neantului...

Despre cele relatate de Radu Dragnea, așteptăm părerea istoricilor literari.

SNOBISMUL

ASTĂZI

Se pare că, în 1843, acest cuvânt a fost folosit pentru prima dată în Franța, în lucrarea „Amintirile Căvalerului de Cussy”.

Patruzeci de ani mai târziu, se trăducea opera lui Thackeray și de atunci i se cunoaște succesul.

După părerea domnului Emilien Carassus, autor al unei teze de șase sute treizeci și nouă de pagini despre acest subiect, (snobismul și literatura franceză), termenul de „snob” a început să fie înțeles în sensul în care îl uzităm în prezent, aproximativ către anul 1885. Sens multiplu, de altfel, deoarece snobismul monden cu caracter social se distinge de snobismul intelectual, care „bîntuie” mai degrabă în domeniul artelor.

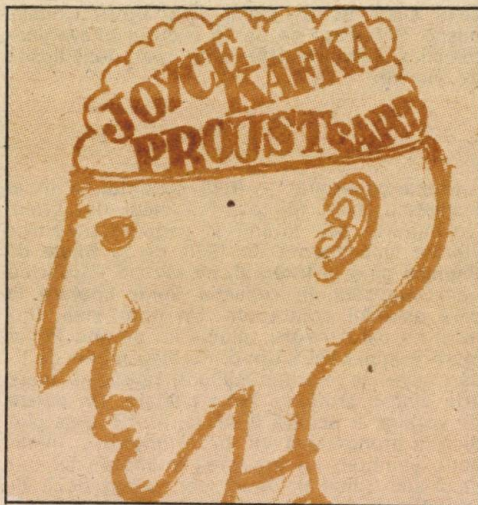
ANI BOGAȚI ÎN EXTRAVAGANȚE

S-ar zice, în general, după părerea celor care ne vorbesc, că între războiul din 1870 și acela din 1914, s-a scurs un „timp al nimănui”, din care n-ar rămîne decît Zola, Impresioniștii, Debussy și Baletul Rus, sau s-ar crede, dimpotrivă, că Sully-Prudhomme, Bouguereau și Rachilde domneau în mod absolut într-o decăzută epocă rococo, cultivînd plantele în ghiveci, dantelăriile de familie și falsul stil Ludovic al XVI-lea (decî: artificialul, gustul indoielnic și imitația).

Domnul Carassus a reliefat cu răbdare tot ceea ce a dat culoare acestui sfîrșit de secol; oăsim, ca rezultat al lucrării sale, reflectarea lucrurilor celor mai rele dar și a celor mai bune, întocmai cum le-au trăit contemporanii, care nu știau ce va reține posteritatea din admirația lor exagerată. Avem prea mult tendința de a face incursiuni în trecut, uitînd să urmărim numeroasele „căi fără ieșire” din care este compus acesta; știm atît de bine încotro ne îndreptăm, încît nu vedem nimic.

Cu un ghid ca domnul Carassus se produce contrariul: rătăcești puțin, revii adesea pe urmele pașilor săi (te neliniștești, de asemenea, cîte o dată de această încetineală și minuțiozitate), dar din punct de vedere al termenului de călătorie, dobîndești o cunoaștere reală, abundentă, a acestor ani bogați în extravagante.

I se va repoșa fără îndoială, că se oprește asupra amănuntelor, că nu are o concepție nouă despre snobism (și chiar nici o concepție) și se poate ca „monografia” sa să fie un eșec total. Dar, de la el aflăm mai mult decît în lucrarea despre Proust și a lui Painter, despre această lume populată de comediați, îndrăgostiți de propriul lor joc.

Niciodată, se pare, nu s-au cunoscut atîtea persoane „afectate” ca în jurul anului 1900; totul este învăluit de atitudini, de apucături ciudate, de decoruri și totul se transformă cu o rapiditate tulburătoare. De la cîntecul gregorian la vasele de tip Gallé, de la Wagner la Diaghilev, trecînd peste Ibsen, d'Annunzio, Nietzsche, Ravachol, Ludovic al II-lea de Bavîere, palatele venețiene (după Fiesole și crinii săi roșii), „Rusoaicele” lui Vogûe, Whistler, ortensiile azurii ale lui Montesquieu, parfumul insulelor Barromées, Renée Vivien, semi-madonele, Bizanțul, Pelléas, Boldini, Cocteau copil, Boni de Castellane, Beardsley, Redfern, toți și toate sînt sau au fost sublime o clipă, un sezon, cîtiva ani.

Și snobismul se întinde pe acest humus, ca o spumă protectoare. Într-o „societate” trîndavă, el prosperă mai bine decît oriunde, cu atît mai mult cu cît Franța anilor 1880—1900 nu mai are curte regală și nu mai este deloc încîntată de președinții sedentari ai republicii și de micii burghezi. Se formează o mulțime de tabere, de clanuri, în dreapta și în stînga; banii înlocuiesc încet-încet titlurile, privilegiile sau le alătură.

Pentru că rasele și castele și-au pierdut puritatea originală, susceptibilitățile nu sînt decît mai supărătoare, disprețul mai profund.

AFACERILE RENTABILE ALE AVANGARDEI

Această lume în continuă mișcare trăiește în neliniște, în permanentă stare de asediu. Un fel de panică domnește, ascunzîndu-se sub surisuri, înclinări de cap, calculate la milimetru, priviri care nu văd... Nu este de mirare ca, acești asediați să fi încercat să se apere prin mijloace noi consfințind valori cărora altădată nu li se acorda deloc importanță.

Snobismului social îi succede snobismul intelectual (sau, mai degrabă se dezvoltă în paralel). Pentru că nu te mai poți încrede în obişie, în favoarea regală, în „CARTA” titlurilor de noblete, moştenite din trecut, te poți bizui pe prezent. Trebuie de acum înainte să te afli din principiu în fruntea avangardei. Este vorba de a lansa „mode” (fără a le urma), de a te azvîrli în vîltoarea viitorului. După defensivă, urmează eschivarea, exerciţiu ameţitor, epuizant, lucrări forţate ce se perpetuează, pe care trebuie să le îndeplineşti cu dezinvoltura elegantă a stoicului, pînă ce survine moartea.

În această supralicitare în slujba descoperirii, trebuie să facem abstracţie totală de propriile sentimente: aplaudăm pentru că este un lucru nou şi nu pentru că ar fi frumos... Dacă, din întâmplare, în totul de noutăţi se află o operă valoroasă, o pasiune justificată, un talent adevărat, cu atât mai bine. În privinţa greşelilor, ele se vor şterge singure, deoarece specificul snobului intelectual este de a-şi reface în mod constant „puritatea” („candooarea”). Mai mult încă: gustul se educă şi snobismul contribuie la aceasta. Astfel, cel care l-a ridicat în slăvi pe Debussy, de exemplu, pentru a „merge în pas cu vremea” (detestînd mai întîi această muzică fără melodii şi aceste interminabile recitaluri), sfîrşeşte prin a înţelege şi a iubi în mod sincer „Pelléas şi Mélisande”, crede că a apreciat-o întotdeauna cu acelaşi entuziasm...

Trebuie deci să privim cu mare atenţie înainte de a condamna snobismul intelectual, permanent necesar în difuzarea operelor dificile şi minunat instrument de propagandă.

Dar snobii de la începutul secolului erau „ucenici-vrăjitori”. Nu-şi dădeau seama că-şi întemeiau „împeriul” pe temelii fragile; ei nu prevăzuseră democratizarea rapidă a culturii. Domnul Carassus şi-a limitat studiul la perioada anilor 1884—1914 şi „Căutarea timpului pierdut” sau „Snobismul depăşit” sînt în mod natural cheia firimentului opere sale. Noi, cei din jur, nu ne putem stăpîni să nu-i adăugăm, în gînd, un mic epilog.

După Proust, care a „îngropat” definitiv snobismul monden „de bunic”, snobismul intelectual şi-a continuat ravagiile, cuprinzînd în întregime populaţia. Deja între cele două războaie s-a văzut ce devenise, de exemplu, extraordinara aventură a cubismului: motive din hîrtie pictată pentru camerele de hotel, de categoria a treia. Şi, să nu mai vorbim despre suprarealism, ale cărui îndrăzneală se regăsesc, în prezent, în filmele publicitare.

Dar, după 1945, mişcarea de accelerare în legătură cu subiectul snobismului, a luat proporţii uimitoare. Se poate spune că există chiar simultaneitate între descoperirea şi propagarea ei. Snobul intelectual nu are decît cîteva ore avans faţă de mulţime. Moda — chiar şi pentru croitorie — nu mai este creată; ea este „editată”, concepută încă de la origine pentru mase şi imediat „lansată”.

Nu mai sînt „snobi” indivizii, ci instituţiile: ziarele, radioul, televiziunea, guvernul...

Acest lucru este vizibil, mai ales în domeniul picturii, în care anumiţi artişti „pop” sau alte categorii sînt folosiţi ca şi săpunul de toaletă, nu se mai face apel la gustul publicului, nu se mai laudă îndrăzneala unui pictor; se lasă să se înţeleagă că o speculaţie este posibilă şi că, cei care vor cumpăra, vor putea cîştiga bani. De altfel, această substituie de valoare (comercială) a unei opere de artă operei însăşi este atât de profundă încît termină prin a deveni automată, chiar dacă nu se realizează vreun profit. Cred că o mare parte din vizitatorii care vin în masă la expoziţia lui Picasso, de exemplu, contemplează milioanele şi nu pinzele. Pentru a reveni la literatură, snobismul exercită un fel de teroare asupra literelor, ca şi asupra celorlalte.

Nu este vorba de cîştig în acest domeniu, decît pentru editori; dar tineretul ţine loc de valoare, după cum dificultatea este simbolul inteligenţei. În ceea ce-i priveşte pe tineri, înţelegem cu uşurinţă ce se întîmplă. Este firesc să căutăm în rîndurile lor „descoperirea”. Pentru un Le Clézio, cîte încercări inutile; mai bine să nu ne mai gîndim la aceasta!

JOYCE, MĂRTURIE DE CULTURĂ

Mai interesant este snobismul obscurităţii: anumiţi scriitori sînt „tabu”, de preferinţă, cei mai dificili.

Joyce este exemplul tipic. O dată pentru totdeauna, el este întemeietorul literaturii moderne: referinţă obligatorie la „Ulyses”, pentru orice scriitor debutant. Este un semn de cultură, un brevet care se cumpără. În privinţa „lecturării” acestei cărţi este o altă poveste! De vreme ce este citată... Noua critică, structuralismul, literă de evanghelie, după părerea lui Lacan, „Cuvintele şi Lucrurile” — sfinţe! Dar cine, dintre cei care vorbesc despre ele, scriu despre ele, au citit cu adevărat aceste lucruri pe care le proslăvesc?

Se ajunge astfel la a construi — sau a distruge — reputaţii, fără ca nimeni să mai facă referinţe la opere. Ceea ce este admirabil în snobism este abstracţia sa. Sfirşeşti prin a trăi într-o lume de aparenţe, apropiată farsei. Pentru puţin timp, cei pe care-i laudăm sau pe care-i pogram — ar putea să nu existe; nimeni n-ar observa acest lucru.

Atîta timp cît această comedie nu era decît pariziană, te puteai distra pe socoteala ei. Pe scara universului, gluma ia însă înfăţişări sinistre. Ea reflectă un haos profund, o incapacitate generală de a judeca singur şi pe fragmente: propaganda, „împuierea capului”, ştim unde duc acestea.

Vom face, oare, să explodeze planeta din cauza snobismului?

În româneşte de
ANTONIA NICOLESCU

¹ Proust a imprimat snobismului caracterul distinct al operei sale; el a devenit alibiul comod al tuturor snobilor mondani, care supravieţuiesc.

Un „PORTRET-ROBOT”

sau apocrife despre MITICĂ

Fiecare epocă își are personajele și legendele sale. Uneori se întâmplă ca personajele să se confunde chiar cu legendele, sau invers, dacă doriți! Acesta este și cazul lui **Mitică** pe care, prin 1902, părintele său literar — „pricinosul” Caragiale — simțea nevoia să-l prezinte astfel publicului: „Mitică... și mai cum? E destul afită! Și dumneata îl cunoști tot așa de bine ca și mine... La drept vorbind, firește că trebuie să-l cunoaștem: îl întâlnim atît de des, doar — în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la berărie, cafenea — în fine, pretutindeni. Mitică este bucureșteanul „par excellence” și, fiindcă Bucureștii sunt un mic Paris, Mitică, se-nțelege, este un mic parizian, și el. Nu e nici tinăr, nici bătrîn, nici frumos, nici urît, nici „prea-prea”, nici „foarte-foarte”; e un băiat potrivit în toate. Dar ceea ce-l distinge, ceea ce-l face să aibă un caracter marcant, este spiritul lui original și inventiv. Mitică este omul care, pentru fiecare ocaziune, găsește un cuvînt «de spirit» la moment. Pentru aceea, simpaticul parizian al orientului este foarte căutat și plăcut în societate (deși nu chiar întotdeauna, după cum vom vedea! — nota noastră). Mitică are o „magazie”, un adevărat «arsenal», o comoară de vorbe, de întrebări sau răspunsuri care fac deliciile celor ce au **fericirea** să-l cunoască (Hm...! — sublinirea și „nota” noastră). Mai cu seamă pe provinciali, bucureșteanul meu îi epatează cu verva lui științificele. El, de exemplu, inventează pe negîndite vorbe ca: «Cea mai frumoasă fată din lume nu poate da decît ce are!», sau «Viața este un vis, moartea o... deșteptare!», ori «Ei, madam Popescu, ce vrei,

nu există roză fără spinii!». Închipuiți-vă ce efect au toate astea asupra «spiritului» (!...) d-nei Popescu — o amuză, o înbufnează, ba chiar o mai și sperie uneori, dacă le-nțelege! Dar toate acestea nu sunt, la urma urmelor, decît niște «ponturi» sentimentale, lirice, vorbe cu tîlc, mai mult sau mai puțin melancolice. Cu toate că și-n genul acesta Mitică este destul de tare, e încă și mai tare în genul «ușor», picant și ironic. «În genul acesta, cel puțin, pot pentru ca să zic că n-am rival!» — zice Mitică, și cu drept cuvînt. Example? Cu duiumul! Cînd n-are tutun, îți cere «o țigară... suvenir»; cînd merge să se-mprumute cu bani, zice c-a plecat «la vinătoare de lei...»; cînd îl întrebi, la berărie, dacă face cinste, îți răspunde «— Nu pot, monșer, că mă strînge un ciorap!» Pînă în anul 1900, cînd mă întâlneau la Sf. Vasile, îmi zicea: «— De un an nu ne-am văzut!» Dar acum doi ani a reușit să mă tachineze și mai strașnic. L-am văzut în seara de 31 Decembrie 1899, la Gambinus; tot acolo l-am întâlnit și a doua seară, pe 1 ianuarie 1900. L-am salutat dar s-a făcut că nu-și aduce aminte cine sunt: «— Scuză-mă, neică, te uitasem; e un secol de cînd nu ne-am văzut!» Ce poți să faci cu un asemenea ins? Zi **Mitică** și tacii!...

Ei bine, noi vom călca pa-rola lui Caragiale, între altele și pentru simplul fapt că... tocmai acest lucru ne-am propus (să fie, oare, un asemenea „apropont” în **stilul** lui Mitică?). Adevărul este că nu ne-a venit deloc ușor — pe cit de plăcut! — să alcătuim un „portret-robot”, căci am avut de ales, dintr-un noian de legende mai mult sau mai puțin „apocrife”, pe cele care păreau să fie cu adevărat sugestive. Abundența și diversi-

tatea textelor risipite prin gazete sau cărți au hotărît, în cele din urmă, împărțirea materialului în forma în care apare aici, acum.

PROLOG

Personajul numit „Mitică” s-a născut în paginile gazetei **Moftul român**, spre sfîrșitul veacului al XIX-lea. Descindea din mantaua lui Caragiale... Într-adins n-am spus că a fost „inventat” de acesta, fiindcă nu ni s-ar fi părut suficient de verosimilă afirmația.

„Mitică” este prototipul mic-burghezului român (de atunci și dintotdeauna...) pe care Caragiale îl întâlnea la tot pasul, după cum singur a mărturisit. I-a fost foarte ușor, deci, clasicului nostru, să-l „fotografieze” cu verva sa obișnuită, adăugîndu-i, poate, ceva mai mult **spirit** decît avea personajul în stare naturală. Că fotografia a ieșit puțin „mișcată” este neîndoielnic, avînd în vedere amprenta inconfundabilă a stilului caragialesc, deși asta nu înseamnă că modelul anonim al personajului n-a fost mai puțin viu, știut fiind reputația românului de-a face calambururi, de-a comite tot felul de poante și de-a practica o „cozerie” de tip stradal care a făcut carieră, la noi ca și aiurea.

Cariera a făcut și **Mitică** al nostru, ajungînd, din proprietatea literară exclusivă a lui Caragiale, o adevărată instituție națională, un fel de barometru al umorului public. Personajul a fost tras la „șapirograf”, apărînd în nesfîrșit de multe copii, nu toate egale ca valoare, însă. În epoca interbelică, presa românească de umor — de altfel, foarte abundentă! — era plină cu asemenea „dublete” ale unui **Mitică** devenit, deopotrivă, senator, negustor, deputat, cîrciumar, alegător, **scriitor** (sic, nu „sic”!). Hîtru, nevoie mare, cam „cinic” uneori, mălișos pînă la Dumnezeu (era să scriem „pînă la rege”, ceea ce n-ar fi fost deloc neadevărat, căci toată societatea vremii se „temea” de gura lui!), puținel obraznic,

oleacă răutăcios — mai ales cu damele (pardon!) căci, deși era sentimental, vroia să pară misogin — **Mitică** se amesteca în politică și economie, în problemele de drept sau morală publică, în chestiuni sociale, edilitare, bancare, amoroase, scandaloase și așa mai departe... Toată acea epocă inegală și forfotitoare se găsește reflectată, ca-n labirintul oglinzilor grotesti, în „opiniile” și **aproponturile** sale.

Mai târziu, după cel de al doilea război, când timpurile s-au schimbat, „Mitică” a dispărut din gazete și cărți, deși nimeni nu l-a uitat. Tocmai datorită acestui fapt ne-am hotărât să încercăm acest **portret-robot**, în care „dumnealui” va da, poate, măsura gloriei de altădată.

COPILĂRIA PERSONAJULUI

Din punct de vedere strict publicistic, „copilăria” lui Mitică se încheie cam în primii ani ai veacului nostru și este, după cum spuneam, proprietatea exclusivă a lui Caragiale. Însă **literar** vorbind, personajul cu pricina și-a permis luxul de-a se „copilări” pînă la sfîrșitul celebrei sale cariere, uneori cu foarte mult tîlc, dovedind un geniu „precoc”.

Una dintre primele sale amintiri se referă la bunicul ce obișnuia să-l lege, mormăindu-i cite un cîntec de leagăn, fără a putea cituși de puțin să-l astîmpere. „Bunicule dragă — reușește Mitică să îngaimă, printre sughiturile de plîns provocate de creșterea dureroasă a dinților — ești atît de bătrîn și încă n-ai nici un dinte în gură! Să vezi ce te așteaptă cînd o să pățești ca mine...”

Cîțiva ani după aceea, cînd a început să înțeleagă mai bine ce se petrece în jurul său, Mitică a prins curaj, îmbogățindu-și repertoriul. Spre exemplu, primindu-se, într-o seară, vizita unui unchi bogat, micul nostru personaj a fost adus în sufragerie, împreună cu cele două surori ale sale, spre a face cunoș-

tința unchiului. Acesta îi admiră pe fiecare dintre cei trei copii, apoi le spune, zîmbind: „Sînteți drăguți fiecare, dar eu aș vrea să știu cine ascultă mai mult de frica mamei?”. „Tata!” — răspunse Mitică serios. Același unchi, foarte amuzat de umorul băiatului, s-a lămurit puțin mai târziu că nu prea este de... „glumit” cu nepotul său. Săltîndu-l pe genunchi, în joacă, a făcut imprudența să-l întrebe „Îți place să călărești pe genunchii unchiului?”. „Sigur că-mi place — a răspuns Mitică, ghiduș — dar ar fi fost mai grozav să călăresc pe un măgar adevărat...” „Asta a fost felul în care, dacă vrei, nepotul a găsit de cuviință să „sfîdeze” averile unchiului, după care se dădeau în vînt toți membrii familiei.

Ce credeți? Mitică a dovedit de mic talente de desenator. Și nu numai atît! Într-o bună zi s-a apucat să mîzgălească mai multe personaje cu înfățișare grotescă, între care recunoșteai și un popă. Alături stătea un domn gras, cu cioc, care semăna ca două picături de apă cu un prim-ministru liberal, foarte cunoscut la acea epocă. În brațele sale, înfășurat în scutece, ținea un copil mic ce-și aștepta botezul, judecînd după namila de cazan, plin cu apă, ce se afla în fața lor. De jur-împrejur, mai mulți simandicoși, cu mutre lingușitoare sau holbate, semănînd, la rîndul lor, cu diferiți membri ai parlamentului, așa cum îi văzuse Mitică prin gazete. Dedesubt stătea scris (am uitat să adăugăm că eroul nostru știa să „caligrafieze” încă din fragedă pruncie, căci așa a găsit Caragiale de cuviință!): „LA PARLAMENT. Popa — „În numele Tatălui și al fiului...”. Un deputat — „Ați uitat Sf. Duh...”. Popa — „Lipsește...”. ÎNCHEIERE. Primul ministru trîntește copilul în cazan, strigînd la popă — „Te dau afară din partid!”. După care Mitică adaugă, în paranteză: „(I-a povestit-o tata mamei, de față cu mine, crezînd că nu știu să scriu și să desenez... Sic!)”. Să nu vi se pară trasă de păr, mai ales că,

după cum vedeți, Mitică știa să folosească foarte bine toate semnele de punctuație!...

Altădată, jucîndu-se cu copiii de seama lui, a spus chiar și o obrăznicie. Doi frați se lăudau că au un tată nemai-pomenit de bun și drăguț cu ei. „Aveți și voi unul la fel?” — au întreat ei pe Mitică și pe surorile sale. Iritat, micul nostru erau le-a răspuns, lăsîndu-i cu gura căscată: „Nu! Noi avem un chiriș...”

Se mai zice că bietul Mitică ar fi avut și clipe zbuciumate în copilărie. Se prea poate, dar nici la necazuri nu s-a lăsat coplesit! De pildă, la moartea uneia din bunicile sale, taică-său, neavînd cu cine să-l lase acasă, fiindcă tot familional avea alergături de făcut, a fost nevoit să-l ia cu el la dricar, să cumpere coșciugul. I se făcuse frică bietului băiat, deși era aproape de vîrsta școlii, și plîngea de spaimă cînd au ajuns acolo. „Vreți un sicriu de scînduri, sau unul din lemn masiv de stejar?” — l-a întreat dricarul pe taică-său. „Care-i mai bun?”. Atunci s-a auzit glasul lui Mitică, printre smiorcăituri: „Azi dimineață, smiorchi Năiță zicea că cel de metal ține mai mult, dar cel de scînduri e mai sănătos...”!

Uneori, însă, Mitică mai primește și replici memorabile, care nu fac altceva decît să-i **exerseze** gustul pentru calambur și anecdotă. Așa s-a-ntîmplat, de pildă, în prima sa vacanță de școlar, cînd a fost trimis la țară. Întîlnind pe uliță un moșneag, s-a apucat să-l întrebe cine e cel mai bătrîn om din sat. Tăranul se scarpină după ureche, se gîndește, apoi răspunde încurcat: „Apăi, domnișorule, nu mai e nici unul! Ala care era mai bătrîn decît toți a murit anul trecut...” „Asta „pont” pentru Mitică!”

Altădată, ieșind de la liceu, după ora de științe naturale, este întreat de un coleg: „Ce faci Duminică? Hai cu mine și cu don'profesor la Muzeul „Gr. Antipa”!”. „Ce să fac într-un asemenea loc? Să mă uit la vreun schelet și să-l recunosc pe străbunică-miu? Mai bine mă duc la dans!...”

E limpede, acum, ca vasta ucenicie a lui Mitică, deși destul de lungă (drept pentru care și acest capitol s-a cam lungit nițel...) s-a dovedit, totuși, „frumoasă”. Corifeul nostru putea, în fine, să pătrundă în rindurile unei societăți care, fără s-o știe, fusese chiar autoarea lui, ca personaj matur!

EXISTENȚA COTIDIANĂ

Unde ar fi putut să-și înceapă junele Mitică periplul său monden? Firește, la **Ca-
rul cu bere**, care a devenit cu timpul, ca și **Gambrinus**, unul din cei doi poli ai umanității caragialești! Așadar, așezat la o masă, personajul nostru este întrebat de un amic de ce oare nu i se înroșește nasul, așa cum păștește el, după ce consumă mai multă băutură. „Fiindcă beau numai vin alb!” — îi replică Mitică și mai trase o dușcă...

Dar să vedeți cu ce „șmechereli” a început să umble stimabilul nostru! Un prieten de-al său, fost coleg de liceu, se apucase să scrie teatru, dar n-ajunsesese, după cîțiva ani, decît „tînăr autor dramatic necunoscut” (după expresia lui Mitică!). Ei bine, acesta a avut totuși fericirea să-și vadă una din piese jucată — e drept, o singură dată! — la un teatru din Capitală. Autorul promisese tuturor cunoșcuților săi un supeu, condiționînd această invitație de succesul piesei. La premieră însă, spectacolul n-a plăcut și „a căzut” de nu s-a văzut pămîntul... Evident, nimeni nu, s-a mai gîndit la supeul promis! Mitică, însă, avu norocul să-l descopere pe nefericitul autor într-un local de noapte, singur la masă, bînd amaric. Se instală lîngă el și începu să comande cele mai luxoase lucruri. Amicul îl întrebă, mirat: „Faci cîinste?” „Nu, tu faci!” — răspunse Mitică. „Hei, stai nițeluș! Eu am promis supeul numai dacă o să placă piesa.” „Mie mi-a plăcut foarte mult...” — zise Mitică și continuă să mănînce liniștit.

Funcționarii unei bănci cu mare reputație, la care lu-

crează și eroul nostru de cîțeva vreme, sînt încîntați de cîte ori li se dă o însărcinare în oraș, fiindcă pot fără grijă să încarce contul cheltuielilor. Unul dintre ei îi spune într-o zi lui Mitică: „M-am dus pe jos și le-am pus trăsura la socoteală!”. „Eu — răspunde placid amicul nostru — m-am dus cu trăsura, dar le-am trecut în cont o pereche de ghete...”

Un nou exemplu pentru „arhiva” corifeului! Mitică aude următorul dialog într-un magazin: „— Să-mi dai o pereche de ghete din cele mai bune!”

„— Atunci vă dau nr-ul 42; sînt foarte bune și costă numai 90 de lei!”

„— Pot să fie și un număr mai mare, eu nu mă uit la preț...”

La cafenea. Pălăvrăgeală în fața ceștilor cu svarț. Nae: „Cred că familia mea deține recordul longevității. Un unchi de-al meu a murit la 100 de ani!”. Tică: „O sută de ani? Ha-ha! Asta nu e nimic... Eu am avut o mătușă care a murit la 120 de ani! De asta ce mai zici?”. Mitică: „Mofturi, mon cher! Aflați că recordul este în familia mea — nici unul n-a murit...!!!”

Încă o **figură** bună pentru eroul nostru. Laptele s-a „îngroșat” ca preț, dar s-a subțiat ca apa și Mitică îl pîndește o săptămînă întreagă pe lăptar. Cînd îl întîlnește, în cele din urmă, îi trage un perdaf de mama focului: „Bine mă, după ce că scumpești laptele, îl mai și botezi?!”. „Nu conașule, să iertați, dar pe vremurile astea de căldură vacile beau atîta apă...”

„Fă, domnule gimnastică, dacă vrei să-ți păstrezi sănătatea!” — îl sfătuiește Mitică pe tînărul său prieten Nae. „Lasă, mă Mitică, strămoșii noștri nu mai făceau nimic și cu toate astea erau sănătoși tun!”. La care Mitică ricanează, în lipsă de argumente: „Cum sănătoși, mă, dacă au murit toți...?!”

În fine — a propo de existența cotidiană a stimabilului nostru — cu servitoarele de pe vremuri era o adevărată „halima”, ceea ce, să recunoașteți, pare teribil de neplăcut pentru un mic burghez

proaspăt înstărit, cu casă, doi copii, nevastă simandicoasă și leafă supusă riscurilor inflației! Toate fetișcanele astea de la țară sînt obraznice, pretențioase, leneșe... Fiindcă nici una nu mai vrea să rămînă în casă la Mitică („E prea greu, nu rezistăm, conașule!”), acesta s-a hotărît să dea un anunț la ziar: „Caut femei în casă. Leafă bună. Nu are de făcut nimic. Eu spăl vasele și servesc la masă. Nevastă-mea gătește și deretică prin odăi. Aștept provincial!”

La drept vorbind, Mitică n-a mai așteptat provincia ci... a ieșit în „întîmpinarea” ei, la modul **humoresc**, firește, publicînd prin gazetele vremii, în afara unor asemenea „anunțuri”, și alte texte care l-au făcut celebru.

O ENCICLOPEDIE SUI-GENERIS

Ne-am luat îndrăzneala să facem o antologie „ciudată” a cîtorva din aceste texte, pentru a da încă o dovadă a „**paraponului**” pe care îl avea Mitică „asupra” epocii din care, totuși, făcea parte!

MICA PUBLICITATE. „Recompensă bună celui care va prinde trenul pe care l-am pierdut luni seară” — **Mitică.** /Post restant.

POȘTA REDACȚIEI. „S-a comis o crimă: dl. Rebreanu și-a reeditat încă o carte! Fiți, totuși, liniștiți: dl. Sadoveanu are în pregătire 10 volume!”

Mitică/Redactor colaborator. **MAXIME ȘI CUGETĂRI:** „Să nu rîvnesti niciodată la femeia altuia, ca să nu riști să devie femeia ta/Stan Pățitul”. „Oamenii se iubesc ca frații, însă numai în teorie, fiindcă în practică nu este...” practic deloc/Mitropolitul Melchisedec”. „Cel ce scrie mult nu suferă. Suferă cel care citește/Cezar Petrescu” — culese de **Mitică.**

GREȘELI DE TIPAR. „Astă-seară, la Ateneu, se va da un concert **sifonic**; Domnișoara Y a făcut un **bas** greșit; Proprietăreasa a chemat un coșar să-i curețe **moșu**”/cap limpede: **Mitică.**

CENACLU LITERAR. „Nimic nu mă plictisește mai mult decît să simț că cineva

urmarește cu ochii, peste umărul meu, o poezie pe care o citesc tare" — Mitică/secre-tar responsabil.

REPERTORIUL CINEMATOGRAFIC. „Amorul unei fete” — durează trei ore; „Părăsi-rea amantei” — începe la ora 4; „Divorțul unei contese” — pentru a doua oară; „Dragos-tea unei june” — în două părți; „Femeia ucigașă” — numai pentru bărbați; „Al meu e soțul!” — numai seara; „Dorința de a avea copii” — în patru serii...; „Sinuciderea unui bancher” — afară din program; „Falimentul” — ma-tineu documentar/MITICĂ — din carnetul cinefilului.

RECLAME. Un mort întins pe catafalc, cu luminarea la căpătii și o coroană de flori la picioare: „Hapurile „ERGA” alină orice dureri! Încercați și vă veți convinge...”/ Un spin-zurat, atârând de frînghie, cu limba scoasă: „Frînghiile „ROLEX”, cele mai solide! Folosiți-le cu încredere...”/ Un joșhin stînd în poziție so-lemnă, cu miinile încrucișate pe piept: „Cumparați noua carte despre cele mai mo-derne metode de vindecare a reumatismului, gutei, gîlcilor și alte dureri, prin simplă concentrare psihică, sau «somno-terapie»! Mai tare de-cît cele cinci simțuri e ne-simțirea...” MITICĂ — ex-pert orientalist, angrosist, ca-balist...

CE NU SE POATE? — Un film fără întreruperi — O fe-meie fără păcate — O întîl-nire fără întîrziere — O piesă de teatru fără o idilă — Un birt cu mîncarea proaspătă — O soacră cu inimă — O mo-distă fără „clientelă” (com-promis?) — O circumă fără scandal — Un elev fără chiu-leli — Un artist fără datorii — Un bancher fără dușmani — O babă cu dinți — O zestre fără amatori — Un cartofor fără ghinion — Un om fără iluzii — Mitică fără umor!!!

Odată, Mitică s-a întrecut cu guma. A dat un anunț la ziar, care suna așa: „Ocul-tism! Magnetism! Spiritism! Numai eu vă pot da sfaturi și ghici gîndurile. Trimiteți, printr-o carte poștală, anul nașterii și vă răspund precis ce vîrstă aveți! Spuneți-mi ciți

prieteni aveți și va comunicăți bani datorati! Cu ajutorul paselor magnetice pot «prezi-ce» dacă sînteți domnișoară sau doamnă...” etc. Ei bine, bietul Mitică a fost asaltat de atîtea scrisori, răvașe și mi-sive interminabile („ca să vezi, domnule, ce ți-e cu lu-mea asta netoată!”), încît a trebuit să-și schimbe adresa ca să scape de... dlorie.

MITICA ȘI FEMEILE

Acest capitol ar fi putut de-păși, ca dimensiuni, întregul text! Subiectul este, real-mente, inepuizabil. V-am mai spus că Mitică este un senti-mental, în fond, deși vrea să pară misogin. „Acreala” sa se exprimă în cele mai variate situații și moduri, uneori cam fără perdea, chiar... De pildă, marele „fante”, stînd de vorbă cu o damă, veche amică de familie, se dovedește la fel de paradoxal. Personajul femi-nin: „Astă-noapte am comis un gest disperat — am des-tăinuit bărbatului meu toate aventurile amoroase pe care le-am avut de-a lungul timpu-lui!” Mitică: „Dragă, nu admir curajul, cum admir memoria ta...”

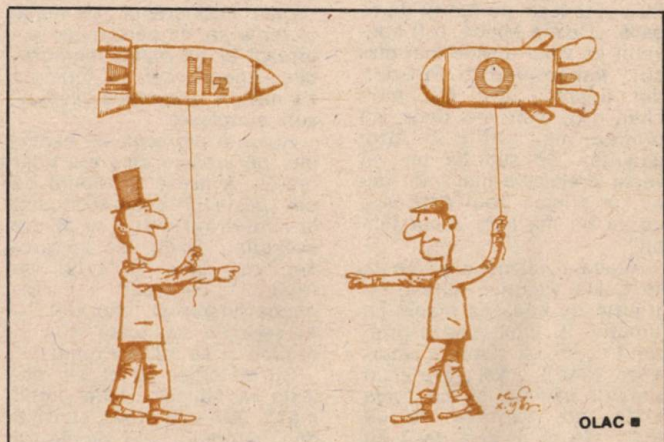
Într-o rubrică de **mofturi**, pe care o ținea, din cînd în cînd, în revista „Pardon”, Mi-tică a notat: „Femeia este ca o... traducere! Dacă e fidelă, nu e frumoasă. Dacă e fru-moasă nu mai e... fidelă!”

Sau: „Te felicit, dragă Mi-tică! Am auzit că nevastă-ta a născut trei gemeni!”. „Ei, așa e nevastă-mea, o femeie ciu-dată. Mai exagerează uneori...”

Și încă: „M-am fotografiat astăzi și i-am spus fotografu-lui să-mi facă niște poze fru-moase!”. „Nu vrei să și se-mene, mamă soacră?!”

„Am auzit că aia cu care s-a înșurat Boboc este foarte bătrînă!”. „Te înșeli, mă! Dim-potrivă — este foarte bo-gată...”

Un coleg de birou, stînd cu Mitică la o bere, concede, în cele din urmă, filosofic: „Ce mai calea-valea, o femeie are întotdeauna vîrsta pe care o simte!”. „Da domnule, dar, din păcate, ea nu-și simte ni-ciodată vîrsta pe care o are...”. Nu putem încheia înainte de-a cita cîteva „afo-risme” din carnetul zilnic al personajului nostru: „Cine vrea să iubească pe aceea cu care se însoară, să se însoare cu aceea pe care o iubește”. „Este foarte bine cînd bărba-tul și femeia sînt de aceeași părere! Depinde numai a cui este părerea...”. „Ciudat e ochiul femeii: cînd este sub voal vede mai mult!”/ „Despre unii bărbați se spune deseori: era un om întreg pînă a dat de jumătatea lui!”/ „Domni-șoară, îmi dai voie să-ți reco-mand pe amicul meu?” — „Dar nici pe dumneata nu te cunosc!” — „Nu-i nimic, o să mă recomande el...” („de folo-sit!” — nota lui Mitică!)

„Unele femei devin periculoase atunci când încetează de-a părea astfel!”.

Ne oprim aici, din păcate, cu regretul că n-am oferit, în acest capitol, decât o mică parte din verva miticistă. Totuși, lucrurile s-au nimerit bine, fiindcă aceste cugetări ne duc cu gândul la...

...MORALISTUL DE CAFENEA

MOTTO:

„Dacă toți proștii ar avea noroc, mulți norocoși ar fi pe lumea asta!”

Pe timpul marii crize economice, viața bucureșteanului de rând devenise insuportabilă. Fataliștii declarau că nu mai au nici un motiv pentru a nu-și pune capăt zilelor. Aferiștii mărunți încercau să facă toate combinațiile posibile, pentru a scoate bani și din piatră seacă. Mitică le răspundea tuturor, laconic: „Viața a devenit atît de grea, încît nu mai merită să trăiești, totuși, nu s-a îmbogățit încă nimeni, murind...”

„De multe ori vezi oamenii certîndu-se pentru o părere și nici aceea măcar nu e a lor!” — gîndea Mitică resemnat, scotocindu-se prin buzunare pentru a-i plăti vardistului amenda ce o primise fiindcă traversase Calea Victoriei pe unde nu era voie.

Mitică stă la Capșa, în mijlocul unui grup de „ciraci” și face rotocoale cu fumul de țigară. „Coane Mitică, o fi adevărat că vinul devine mai plăcut, **imbătrînind**?” Puf-puf, din țigară... „Da! Eu, mon cher, cînd eram mai tînr, îmi plăcea mai puțin...” Apoi adaugă: „Să știți că un vin vechi prețuiește mai mult decât un prieten nou! Asta așa, ca să nu mă luați drept timpit”.

Altădată, făcînd o plimbare pe Calea Victoriei, Mitică, îngrijorat de noua sa manie cu fumatul, își interpelează prietenul: „Știi că fumatul scurtează viața?” „Aș! Tata e un fumător pătimaș și, cu toate astea, are aproape 70 de ani!” „Te cred, însă dacă nu

fuma ar fi putut să aibă 80 de ani...”

Conform aceleiași logici de tip „socratic”, stimabilul nostru erou a mai emis nenumărate sofisme (pe românește „**mofturi**!”), stînd la cafenea, între ciracii săi obișnuiți. Iată cîteva: „Ce este un văduv? Un văduv nu poate să fie decât bărbatul... unei văduve!” „Cînd bărbatul închide ochii înseamnă că nu mai poate deschide... punga!” „Insul tăcut își poate permite luxul de-a fi prost”. „Nenumăratele plăceri ale vieții omoară plăcerea de a trăi”. „Cu timpul trece totul, mai cu seamă... timpul”. „Fiecare prostie **găsește** pe cineva care s-o facă!” „Tăcerea este de aur — de aceea se văd așa de rar femei bogate...” „Dacă te apuci să cumperi ce nu-ți trebuie, vine timpul să-ți trebuiască ce nu poți cumpăra”. „Se zice că timpul e bani și cîți pîrliți au o groază de timp, dar n-au nici un ban!” „Toți oamenii au ochi, dar nu toți au vederi...”

OMUL ȘI TIMPUL SĂU

Cum spuneam și la început, deși descinde din manta lui Caragiale, Mitică a fost „creat”, ca personaj, chiar de epoca sa. Ca **personă** publică însă el este un produs al acelor timpuri, pe care poantele și calambururile sale le reflectă din plin. Din această, hai să zicem, „dublă interferență” se naște și verva sa, ca personagiu pittoresc! El dă replici memorabile, uneori, dar se întîmplă să mai și primească răspunsuri suculente.

Așa s-a petrecut, de exemplu, pe vremea cînd era tînr recrut. Avusese ghinionul să dea peste un caporal încuia la minte! Într-o zi, i se plînge acestuia: „Decît așa instrucție, mai bine să mori pe front...” „Te cred! — îi răspunde încruntat, căprarul — Ai vrea să stai toată ziua în groapă și să nu faci nimic!”

Cu alt prilej, tot el, se răstese la Mitică: „Unde umbli mă?” „Am fost în sat, să trăiți don’ caporal!” „Și de ce vii

acuma, mă?” „A întîrziat trenul, să trăiți!” „Mă, cînd o mai întîrzia trenul, să-l iei pe ăla de pleacă înaintea lui!! Ne-am înțeles?!”

Altădată: „De ce nu te-ai ras, leat?” „Vreau să-mi las barbă, să trăiți!” „Ascultă mă, mie îmi plac lucrurile clare, ordinea și disciplina. Mîine vii ori ras, ori cu barbă!... Aude?!?...”

Într-un rînd, se trezește cu poștașul la ușa: „Bine domnule, mi-ai adus o scrisoare dar nu văd nici o adresă pe plic!” „Adresa o fi înăuntru...” — zise acesta fisticic. Trebuie să recunoaștem că este o scenă urmuziană!

„De ce o fi stînd barza într-un picior?” — își întreabă Mitică unul din nepoți, cu un zîmbet ghidus. La care, se pomenește cu următorul răspuns: „Fiindcă dacă îl ridică și pe ăla, cade...”

Cu doi colegi, la **Carul cu bere**. Unul din ei oftează: „Cu inflația asta nu mai e chip de trăit. Stă falimentul pe capul nostru ca sabia lui Columb!”. „Vrei să zici că «oul lui Damocles»!” — ripostează celălalt. (Fără comentarii...)

Dus de nevastă-sa, cu alt prilej, în vizită la niște neamuri, Mitică se așează la masă și, luînd o furculiță în mină, exclamă: „Pe tacîmurile voastre văd că scrie «Capșa»!”. „Noi frecventăm numai localuri bune...” îi răspunde gazda năzuioasă.

Însă toate aceste **lecții „de stil”** nu înseamnă că Mitică și-a pierdut verva sau hazul. Iată-l ascultînd amuzat reclamația unui turist, la un hotel din Constanța: „Domnule — protesta individul către patron — n-am putut să dorm! Toată noaptea s-au bătut șobolanii în camera mea!”. La care eroul nostru spune, împăciuitor: „Ei, mai lasă și dumneata! La prețul pe care ți l-a luat nu putea să-ți dea lupte cu tauri...”

La cazinoul din Sinaia: „Chelner, dă-mi o porție de greșeli de tipar!”. „N-avem așa ceva, coane”. „Caută, mă: le-am găsit în lista de bucate...”!

Mitică descoperi într-o zi o carte de vizită pe care scria: „Lenuța Tinculescu. Cumnată

de deputat. București. Piața Națiunii (lângă parlament)". Amuzat, îi expedie doamnei o carte de vizită „măsluită” cu titlul: „Mitică Pardonescu. Văr primar cu **gemenii lupoalicei** și nepotul Arcului de Triumf. București. Piața Națiunii (tramvaiul 5, pină la bariera Vergului!)...”

„Măi Nae, ți-amintești de domnul acela care s-a asigurat anul trecut pe viață, împreună cu tine?”. „Ei da, ce e cu el?”. „A murit... Așa om cu noroc, nu ca tine!”. „Cum adică, mă Mitică?”. „Păi n-a apucat să plătească asigurarea decît un an, pe cînd tu, cine știe cîți bani ai să mai scoți din teșcherea de-acum încolo!”

Stimabilul nostru corifeu și-a **onorat** vremurile de pomină în care a trăit cu încă o batjocură celebră. Erau la modă cele mai penibile reclame cu prafuri împotriva ploșnițelor ce invadaseră hotelurile. Mitică s-a hotărît să publice, în revista **Pardon**, următorul anunț: „Ploșnițele dispar ca prin minune cu prafurile noastre brevetate. Întrebuintarea foarte simplă: prinzi

ploșnița, îi caști gura și torni praful — moartea este instantanee și garantată!! Cereți «Anti-Ploș» la toate drogheriile...”

Și pentru a începe să... încheiem, încă un **miticism**, bun de lipit pe vitrina epocii cu pricina: „Mulți oameni, deși poartă joben, se simt cu... musca pe căciulă! Eu unul, sincer să fiu, n-am purtat niciodată joben...”

EPILOG

Spuneam că personajul nostru n-a fost uitat, ba mai mult, bănuim că există și astăzi. Așa ar trebui să fie, chiar dacă timpurile s-au schimbat... Unul ca Mitică nu se „lasă” prea ușor! Unde mai pui că are și urmași și pe care, fără-ndoială, dacă vom fi atenți, îi vom descoperi printre noi. Pe vremuri, dacă cereai, într-o băcănie, o țuică, Mitică zicea: „Nu-i da, domnule, c-o bea!” Azi, dacă îl întrebi: „Ai parale?”, ți-ar putea răspunde, spre exemplu: „Nu umblu cu metal — mi-e frică de trăsnet!”. Altădată îl auzai: „Birjar! Slobod?”. „Da,

conasaule!”. „Atunci, du-te acasă!...” Azi îi spui că te doare maseaua, iar el îți recomandă „rădăcină de... clește!”. Odinioară cereai o bere la Gambrinus, lăsînd-o apoi să-i treacă spuma și te trezeai că-ți spune Mitică: „Bea-o nenișorule, că se răcește...” Acum îl întrebi: „Cît o fi ceasul?”, iar el adaugă: „Cît a fost și ieri pe vremea asta” etc., „etc.”

E limpede, deci, că fiecare epocă își are personajele și legendele sale, însă unele dintre ele se mai pot și moșteni. Mitică a fost inima unui timp, **semnul viu** al spiritului critic de care era atîta nevoie atunci, ca și acum. Moștenit de la Caragiale, „paraonul” lui Mitică se va abate, într-o bună zi, și asupra noastră, dacă nu vom ști măcar să-l pomenim ca pe una din „**micile efigii**” ale unui trecut încă apropiat. Avem încă nevoie de lecția lui Mitică...

POST SCRIPTUM

„Adevăratul om de ispravă e modest! M-ați auzit, vreodată, vorbindu-vă de mine?...”

OLAC ■

PROSTIA și DICȚIONARELE EI

De mai bine de două decenii, o carte neobișnuită este reeditată în tiraje crescînde, cerută, citită, citată. Autorii ei, Guy Bechtel și Jean-Claude Carrière, au intitulat-o provocator și sugestiv „*DICIONNAIRE DE LA BETISE ET DES ERREURS DE JUGEMENT*”. O carte incitantă, amuzantă dar, totodată, stupefiantă, mai ales cînd, parcurgîndu-i paginile, întîlnești semnături celebre, iscălituri de prestigiu concurîndu-se în acest maraton al stupidității reconstituit cu mîgală — cum pe bună dreptate poate fi considerată lucrarea de față.

Abținîndu-ne de la orice comentariu, ne mărginim să fim de acord cu autorii ei în ceea ce privește risul eliberator care, adesea, lasă să cadă măștile și face să tremure pînă și piatra statuiilor.

Cîteva cuvinte despre autori: Guy Bechtel este doctor în istorie, ziarist și istoric. A tipărit mai multe romane (*Les Melons*, *L'Unique Objet* etc.) și, împreună cu Jean-Claude Carrière, a elaborat o altă lucrare, unică în felul ei: *Le Livre des Bizarres*.

Jean-Claude Carrière scrie de mai bine de douăzeci de ani pentru cinema și scenă. Colaborator îndelungat al lui Luis Buñuel, el a mai lucrat și cu Volker Schlöndorff, Andrej Wajda și Peter Brook. Și el este autorul unor romane: *Lezard*, *L'Alliance*, *Mon Oncle* etc.

T.T. COȘOVEI

● ACTORI

PLUTIND LA VOIA MAGNETISMULUI

Actorii se îmbolnăvesc adesea și au o viață relativ scurtă, datorită faptului că, pe scena pe care joacă, receptează razele și fluidul privirilor ațintite asupra lor. Această concentrare de raze magnetice le pătrunde în sine, slăbindu-i și descompunîndu-i. Ca măsură de precauție împotriva acestor accidente ei ar trebui să-și frecționeze corpul cu pomadă sau cu un ulei special, pentru a amortiza fluidul electric, aidoma gladiatorilor de pe vremuri înainte de a porni la luptă.

J. PUTHOD, *La VERITÉ*, 1874

EI TREZESC MAIMUȚA DIN NOI

Cînd plîngeți, maimuța din voi plînge; și, cu cît este mai mare actorul, cu atît mai mult mișcă în voi acest animal, maimuța... Talma, Rachel, Kean, Rossi, Sarah Bernhardt nu au făcut altceva decît să scotocească prin natura umană, să descopere maimuța și, apucînd-o de labe cu o forță supraomenească, să o arunce pe scenă!

FILADELF GORILLA (sic! n.n.), *L'Homme, singe dégénéré, notes et impressions d'un singe*, 1893.

● ANTIPOZII

O CHESTIUNE CONTROVERSATĂ:

Este oare cu putință ca oamenii să fie

într-atît de smintiți, încît să creadă că recoltele, arborii și animalele cresc cu capul în jos și că locuitorii de pe cealaltă emisferă au picioarele mai sus decît capul?

LACTANCE, *De opificio dei*

● ARTIȘTII

ÎN GENERAL SÎNT NIȘTE ANIMALE:

Se crede, în general, că artiștii sînt oamenii cei mai liniștiți, cei mai înțelepți, cei mai absorbiți de lumea ideilor și a sentimentelor. Nimic mai fals. Ei sînt cei mai apropiați de dobitoace. Zgîriați puțin, cojiți la suprafață această piele subțire; îndepărtați toate aceste costume largi și magnifice cu care se acoperă, căutați animalul sub această frumoasă aparență, sub această măreție, sub geniu și veți rămîne stupefiați...

Epocile în care maimuța se arată cel mai mult sînt epocile cele mai artistice.

FILADELF GORILLA, *L'homme, singe dégénéré, notes et impressions d'un singe*, 1893

N-AU GUST NICI ÎN CĂSĂTORIE:

Categoria artiștilor, pentru care modelul reprezintă opera, nu dovedește nici prin alegerea soțiilor ori a iubitelor că simțul estetic este cel ce le ghidează dorințele.

JOSEPH PELADAN, *La Science de l'amour*, 1911.

● ATRACȚIA UNIVERSALĂ

LUI NEWTON, UN ADVERSAR I-A FĂCUT O OBIECȚIE BIZARĂ:

Dacă este adevărat că atracția a putut lărgi ecuatorul..., cine ne poate împiedica să întrebăm dacă nu cumva tot atracția a pus în relief globul ochiului și a înălțat în mijlocul feței umane acea bucată de cartilaj pe care o numim nas?

NOEL-ANTOINE PLUCHE, *Histoire du Ciel*, 1739.

● APA

CÎTEVA PROPRIETĂȚI GENERALE:

Apa este formată din mici globule care rulează unele peste altele: forme sferice a acestor elemente ce o compun i se poate atribui fluiditatea.

BERNARDIN de SAINT-PIERRE, *Etudes de la nature*, 1784

Dacă omul este mai ușor decît apa, după cum anunță mulți teoreticieni, asta nu poate și nici nu trebuie să fie acceptat ca regulă generală.

N. LAISINÉ, *Traité élémentaire pour l'enseignement de la nation*, 1868.

● AVIAȚIE

O CHESTIUNE IMPOSIBILĂ:

A fost demonstrat prin inutilitatea a mii de tentative că nu este cu putință ca o mașină

pusă în mișcare de propriile-i torțe să se ridice și să se mențină în aer.

M. de MARLES, *Les Cent Merveilles des sciences et des arts*, 1847.

● BALONUL AEROSTATIC

CONSIDERAȚIUNI ASUPRA ASPECTULUI GENERAL:

Reflectind puțin, veți înțelege că structura păsărilor este total deosebită de cea a baloanelor aerostatice.

Le Magasin pittoresque, 1833.

● BĂTRÎNI

TOTUL E BINE CÎND SE TERMINĂ CU BINE:

Ardoarea fizică este mai stinsă în cazul lor și Providența, care nu face nimic la întâmplare, nu produce nici un fel de atracție pentru ei în rîndurile marii majorități a tinerelor fete.

VICTOR HENNEQUIN, *L'Amour au phalanstère*, 1849.

● BALZAC (Honoré de)

UN PORTRET:

DI. Honoré de Balzac (...) este un băiat gras, destul de murdar ca îmbrăcăminte, puțin manierat în stil și puternic înclinat să cheltuiască fără să aibă.

LOUIS VEUILLLOT, *l'Univers*, 5 iulie 1837.

UN MARE DEFECT:

Unul din cele mai mari defecte ale D-lui de Balzac e acela că și-a creat o lume imaginară pe care a luat-o în serios și pe care se încăpăținează să o considere reală. Voga care l-a susținut începe să-l părăsească.

LOUIS REYBAUD, *Le Constitutionnel*, 15 iunie 1840.

LIPSIT DE ORICE VHTOR:

Pare ocupat să sfîrșească precum a început... cu o sută de volume pe care nimeni nu le va citi.

SAINTE-BEUVE, *Dix ans après en littérature*, 1 martie 1840, în *Portraits contemporains*.

O FECUNDITATE EXASPERANTĂ:

Devine pentru noi o sarcină dificilă să vorbim despre cărțile lui Balzac. Acest inepuizabil scriitor se obținează în propriile-i defecte cu o așa fecundă perseverență pentru care aproape am renunțat să-l muștrăm.

La Revue des Deux Mondes, 1 dec. 1832

UN IMORAL PERICULOS:

Autorul (...) poate fi pe drept cuvînt taxat de imoralitate. Este aceasta o trăsătură generală a operelor lui Balzac care constituie, orice ar spune entuziaștii lui susținători, o lectură nesănătoasă, corunătoare.

PIERRE LAROUSSE, *Grand dictionnaire universel du XIX-e siècle*, 1869.

UN SCRIITOR DEPLORABIL:

Ce om ar fi fost Balzac dacă ar fi știut să scrie!

GUSTAVE FLAUBERT, *Correspondance*, dec. 1852.

● BARTOK (Bela)

NIMIC MAI RĂU:

Dacă cititorul era destul de îndrăzneț ca să cumpere una din compozițiile lui Bela Bartok, descoperea că toate nu sînt decît un buchet de note fără semnificație... Unele pot fi interpretate mai degrabă cu coatele, altele cu podul palmei. Nici una nu necesită însă folosirea degetelor pentru executare, nici a urechilor pentru ascultare.

FRÉDÉRIC CORDER, *Musical Quaterly*, New York, iulie 1915.

● BAUDELAIRE

DUPĂ CE PRIMELE SALE POEME AU FOST PUBLICATE, UN SINGUR ARTICOL I-A FOST CONSACRAT:

„...Sărăcie dezolantă de idei, adjective de umplutură, abstracții ininteligibile, inspirații infantile, poezie limfatică, dezgustătoare, rece... Baudelaire, decăzută din renumele său, nu va mai fi citat, de acum înainte, decît printr- fructele reci ale poeziei contemporane.

LOUIS GOUDALL, *Le Figaro*, 4 noiembrie 1855.

DUPĂ VOLUMUL FLORILE RĂULUI (1857), URMEAȘĂ AVALANȘA:

Sînt momente cînd ne îndoinim de starea mintală a d-lui Baudelaire; sînt altele cînd nu ne mai îndoinim; este, aproape mereu, o repetare monotonă și premeditată a acelorași cuvinte, a acelorași gînduri. Odiosul frecvențează abjectul; respingătorul se combină cu infectul. Niciodată nu s-a văzut. Nici cînd n-a existat atîta carnalitate în atît de puține pagini; niciodată nu s-a asistat la o asemenea înșiruire de demoni, fetuși, de diavoli, de cloroze, de pisici și vermine. Această carte este un spital deschis tuturor demențelor spiritului și putreziciunilor inimii; și măcar dacă ar fi fost pentru a le vindeca, dar ele sînt incurabile.

GUSTAVE BOURDIN, *Le Figaro*, 5 iulie 1857.

ȘI ÎNCA:

Vă vorbeam nu de mult de *Madame Bovary*, acest succes scandalos, care este în același timp o josnicie literară, o calamitate morală și un simptom social. Acest hidos roman este o lectură de milă în comparație cu volumul de poezie care tocmai a apărut în aceste zile, sub titlul *Florile răului*. Autorul este un domn Baudelaire, care a tradus din Edgar Poe și care, de zece ani, trece drept un om mare într-unul din acele mărunte cenecluri din care pleacă gunoaiile boemei. Nimic nu poate da vreo idee despre urzeala de infamii și de murdării pe care le conține acest volum!...

Le Journal de Bruxelles, 15 iulie 1857

UN SCRIITOR OBSCEN ȘI PERICULOS PENTRU SOCIETATE:

Ce-ar fi o societate, ce-ar fi o literatură care l-ar accepta pe domnul Charles Baudelaire drept poet?

A. de PONTMARTIN, *La Revue des Deux Mondes*, aug. 1861.

UN NEBUN:

În portretul care însoțește operele sale postume, Baudelaire ne apare drept tipul veritabil de nebun megaloman: aspect provocator, privire care sfidează, extravagantă automulțumire. El provenea dintr-o familie de nebuni și de excentrici. Așa încît nu era nevoie să fii medic pentru a-i constata nebunia.

CESAR LOMBROSO, *L'Homme de génie*, 1896.

• BEETHOVEN (Ludwig van)

O ADEVĂRATĂ GRĂDINĂ ZOOLOGICĂ:

După ce ți-a umplut sufletul cu o dulce melancolie, o sfișie curînd cu o grămadă de acorduri barbare. Îmi pare că au fost închiși laolaltă porumbei și crocodili.

Tablettes de Polymnie, 1810.

TOTUL E O CHESTIUNE DE SURZENIE:

Îmbinarea notelor celor mai monstruoase sfișește prin a suna, în capul său, ca o combinație posibilă și foarte armonioasă.

ALEXANDRE OULYBYCHEV, *Beethoven*, 1857.

NU ERA PREA DOTAT:

În Simfonia a IX-a, văd o nouă dovadă în sprijinul ideii că lui Beethoven îi lipseau o imaginație estetică și simțul frumosului.

LOUIS SPOHR, *Selbstbiographie*, 1861.

• BERLIOZ (Hector)

CĂTRE UN PUBLIC DE NĂTĂRĂI:

Un muzician detestabil... Nu ne putem imagina nimic mai neghlob, decît pe cei care pot admira astfel de platitudini.

ADOLPHE ADAM, *Scrisoare către Spiker*, 11 dec. 1837.

NU SE ȘTIE CE FACE:

După mine, ceea ce face dl. Berlioz nu aparține artei pe care am obiceiul s-o numesc muzică.

F. J. FETIS, *Biographie universelle des musiciens*, 1835—1844

• BERE

PARISUL NEBUNATIC:

• Berea prost fabricată provoacă amețeli. Nebunia morală a Parisului vine probabil de aici.

MAX SIMON, *Du vertige nerveux et de son traitement*, 1858

BERLINUL CALM:

Toți prusacii sînt sub acțiunea berii. Aceasta zăpăcește, adoarme și leagănă, calmează furia sau pasiunea, redă calmul și te face să uiți.

MAURICE BARRES, *Au service de l'Allemagne*, 1905

• BILE

ÎNAINTE DE TOATE:

Pentru ca bilele să aibă o rotație normală, ele trebuie să fie rotunde.

JULES ARNOUS de RIVIÈRE, *Traité populaire du jeu de billard*, 1891.

• BIZET (Georges)

UN MUZICIAN BUN, CARE NU ȘTIE CE SĂ FACĂ:

Dl. Bizet este un tînăr muzician de o mare și incontestabilă valoare, care produce o muzică îngrozitoare.

OSCAR COMMETTANT, *Le Siècle*, 27 mai 1872

O PĂRERE DESPRE „CARMEN“:

Ca operă de artă este egală cu zero.

New York Times, 24. oct. 1878.

• BRAHMS (Johannes)

UN MUZICIAN LIPSIT DE INTERES:

...Acest lacheu, Brahms! Acest bastard lipsit de talent! Mă deranjează că acest mediocru, care se umflă în pene, este considerat un geniu. Pe lingă el, Raff este un gigant, fără să mai vorbim de Rubinstein.

P.I. CEAIKOVSKI, *Journal*, 9 oct. 1886.

ȘI-A GREȘIT VOCAȚIA:

Ah! acest Brahms! iată unul la care muzica este de un germanism indigest... Cu excepția citorva compoziții scrise în tinerete, cită lîncezeală în muzica lui, lîncezeală care este luată drept profunzime! cită lipsă de farmec, cită răceală!

CAMILLE SAINT-SAËNS, *l'Echo de Paris*, 16 oct. 1914.

• CAP

PĂREREA UNUI SPECIALIST:

În general, forma capului depinde, mai presus de orice, de configurația craniului.

Dr. C.H. STRATZ, *la Beauté de la femme* — traducere din germană de Robert Waltz, 1910.

• CALVIȚIE

UN REMEDIU EFICACE:

Muștele comune sînt emoliente, astringente și fac părul să crească, dacă, după ce au fost strivite, sînt aplicate pe porțiunea cheală.

LESSER, *Théologie des Insectes*, 1742.

• CAPORALISM

O PROFETIE:

Caporalismul nu are viitor.

VICTOR CHERBULIEZ, *L'Allemagne politique*, 1879.

● CENZURA

O JUDECATĂ ÎNTELEAPTĂ:

Și pînă la urmă cenzura nu a vătămât nici talentul, nici succesul lui Flaubert sau al lui Baudelaire... Nu a ucis nici măcar pe Jean Richopin și nu l-a împiedicat să intre în Academie. Și atunci?...

RENÉ FAUCHOIS, *les Marges*, 15 feb. 1923.

● CENTAURI

BUNI CĂLĂREȚI:

Hipodromul și-a reluat locul în șirul plăcerilor pariziene. Caii aleargă în largă arenă, val-sează și polkează călăriți de centauri.

GUSTAVE CHADEUIL, *le Siècle*, 1859.

● CÉZANNE (Paul)

O PRIMĂ OPINIE:

DI. Claude Monet și Cézanne, fericiți că au reușit să creze, au expus, primul treizeci de tablouri, al doilea, paisprezece. Trebuie să le fi văzut pentru a-ți putea închipui ceea ce sînt. Ele nu provoacă doar risul, sînt și lamentabile. Denotă cea mai profundă ignoranță asupra cunoștințelor de desen, compoziție și culoare. Chiar și copiii, atunci cînd se distrează cu hirtie și culori, izbutesc lucruri mai frumoase.

ROGER BALLU, *Chronique des Arts*, 14 apr. 1877

ȘAPTESPREZECE ANI MAI TÎRZIU:

Pouah.... Să fugi, să fugi cît mai repede, pentru a scăpa de viziunea de coșmar a acestor atrocități în ulei, depășind astăzi măsura unei farse autorizate legal. Poți să-ți bați joc de lume, dar nu și în această chestiune!

GEORGES DENOINVILLE, *le Journal des Artistes*, 1 dec. 1895.

DIN ZIARELE ANULUI 1904, ÎN LEGĂTURĂ CU EXPOZIȚIA RETROSPECTIVĂ CÉZANNE, DE LA SALONUL DE TOAMNĂ:

Ceea ce, la o primă exprimare, caracterizează pictura d-lui Cézanne sînt stingăcia desenului și caracterul dificil al culorilor. Naturile sale moarte, care au fost îndelung lăudate, redau obiectele într-un mod brutal, prin efecte terne. S-a prezis că într-o zi aceste tablouri vor ajunge la Louvre, ținîndu-i companie lui Chardin. Noroc că acest timp fericit nu este prin apropiere.

MARCEL FOUQUIER, *Le Journal*.

ALTE OPINII:

Cît despre dl. Cézanne, numele său va rămîne legat de cea mai memorabilă farsă artistică din ultimii cincisprezece ani.

CAMILLE MAUCLAIR, *La Revue*.

ȘI ÎNCĂ:

Acesta realizează peisaje, naturi moarte, portrete, la întimplare, încercîndu-și norocul, iar procesul său amintește puțin de acele desene pe care școlarii le execută strivind capete de muște între două coli de hirtie.

M. VALENSON, *le Petit Parisien*

● CHATEAUBRIAND (François-René)

UN CORUPĂTOR DE LIMBĂ:

El pare a-și găsi o mare plăcere în a corupe limba franceză.

BENJAMIN CONSTANT, *Scrisoare către Fauriel*, 1802.

APROPOS DE „MEMOIRES d'OUTRE-TOMBE”:

Nu cred să existe vreo altă carte mai trasă de pâr ca aceasta. Ar trebui dată spre a fi citită prin școli pentru a crea oroare de vorbirea confuză.

DOUDAN, *Scrisoare către M. de Sahune*, 1861.

O ÎNCERCARE DE SCUZĂ:

Dacă Chateaubriand avea facultățile intelectuale de prim ordin, dacă al său creier anterior, focarul mentalității sale, era intact, creierul său posterior, centrul emoțiilor, centrul senzitiv, era atacat de leziuni morbide. Iar senzația falsă că el percepea astfel lucrurile nu era învăluită decît de un vâl de tristețe.

FÉLICIEN PASCAL, *La Revue Hebdomadaire*, martie 1903.

O PROFETIE:

Voga sa va trece ca atîtea altele și mă în-doiesc că va mai fi citit peste cincizeci de ani.

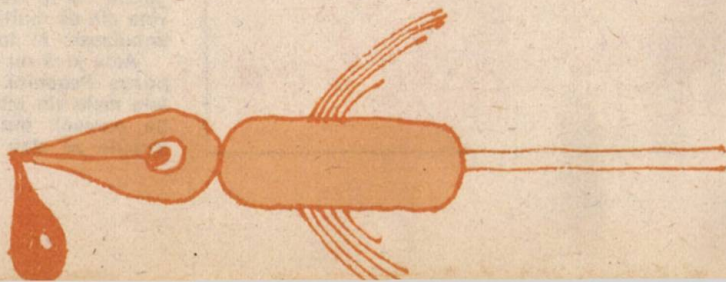
JEAN-PONS VINNET, *Journal*, 1831.

● CHOPIN (Frédéric)

DE CĂLCAT ÎN PICIOARE:

În căutarea disonanțelor ce sfîșie urechea, a

OLAC ■

tranzițiilor torturante, a modulațiilor găunoase, a contorsiunilor respingătoare ale melodiei și ritmului, Chopin este întotdeauna neostenit. Dacă dl. Chopin ar supune spre audiere aceste partituri unui maestru, acesta, sperăm, le-ar sfîșia și i le-ar arunca la picioare — ceea ce, simbolic, dorim să facem și noi.

L. RELLSTAB, *Iris*, Berlin, 5 iulie 1833.

ALTĂ OPINIE:

Chopin a fost, în esența sa, un compozitor de salon...

The Times, Londra, 16 mai 1855.

● CINEMATOGRAF

O CHESTIUNE DE IMORALITATE

Jos cu cinematograful, școală a viciului și a crimei! Jos cu răufăcătorii care îl exploatează!

URBAIN GOHIER, *L'Ouvre française*, 1917.

UN SEMN DE DECADENȚĂ:

Pentru ignoranți, cinematograful reprezintă o însemnată economie de efort intelectual.

LUCIEN ROMIER, *L'Homme nouveau*, 1929.

O CHESTIUNE DE FILOZOFIE

Aparatul de filmat este o mașină care transformă timpul în spațiu și invers. Este cea mai mare surpriză filozofică de la Kant încoace.

LEVINSON, *L'Art cinématographique*, citat de Jean Klehl, *Les ennemis du théâtre*, 1952.

MUT SAU SONOR, NU ARE NICI UN VIITOR:

Cinematograful nu s-a mulțumit cituși de puțin să reproducă realitatea, dar a făcut apel la scene comice de un prost gust de unde i se va trage și sfîrșitul.

ÉMILE BAYARD, *Le Bon Goût*, 1919.

● CORNEILLE (Pierre)

INFLUENȚA EPOCII SALE:

Corneille, născut într-un secol plin de afec-tare, nu putea să aibă bun gust.

VAUVENARGUES, *Réflexions critiques*, in *Oeuvres*, 1979

O JUDECATĂ DE ANSAMBLU:

Corneille este în tot ce face bombastic, con-fuz, obscur, gigantesc, extravagant. Ar trebui interzisă tinerilor lectura operelor sale.

ÉPIMÉNIDE, *Catacracts de l'Imagination, déluge de la scri-bomanie*, 1779.

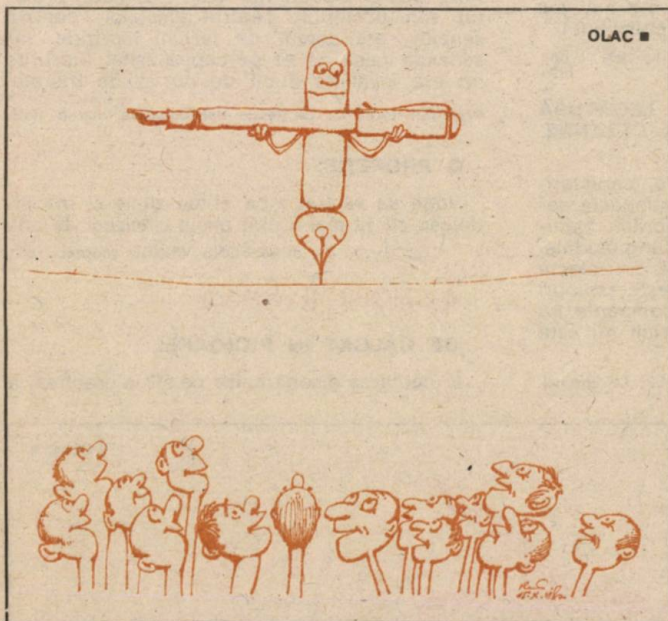
● CORSET

ARE INFLUENȚĂ ASUPRA TENULUI:

Puține persoane și-au dat seama de faptul că acest corset are influențe asupra palorii fe-meilor din marile orașe, paloare care kontras-tează atât de puternic cu tenul cald și colorat al femeilor de la țară; și, totuși, corsetul con-tribuie în mare măsură la aceasta.

Le Journal des femmes, feb. 1842.

Traducere, prezentare și adaptare de DANA OPRÎȚĂ și TRAIAN T. COȘOVEI

WAGNER ȘI AUBER

Richard Wagner și Auber s-au întâlnit la Paris. Discu-tind, Auber îi spuse lui Wag-ner: „Mi-au trebuit trei dece-nii aproape ca să-mi dau seama că, în fond, n-am ta-lent muzical!”

Wagner mirat replică: „Și atunci nu mai compuneți, ați renunțat definitiv?”

„Nu, răspuse Auber zim-bind, sint deja cunoscut și renumit!”

REPLICĂ

Un pianist se lăuda lui Pa-ganini că la concertele sale vine atât de multă lume încît e imbulzeală în foaiere.

„Asta încă nu e nimic” răs-punse Paganini. „La concer-tele mele vin întotdeauna atî-ția oameni, încît eu însumi trebuie să stau în picioare!”

STATUIA LUI LADAS

(enigmă: 11 litere)

*Precum gonea la Delphi, doar atingînd
pămîntul
Zburînd parcă-n arena cu voci
de-ncurajare,
Tot astfel Ladas fuge și astăzi,
cu picioare
Lipite de un soclu, - dar zvelt și viu ca
vîntul.*

*Ochi fix, un braț-nainte și piept ce-l
umple-avîntul,
Pe fruntea-i de aramă e-o boabă de
sudoare,
De-ai spune că atletul fișnise din tipare
Cînd sculptorul-l turnase, desăvîrșindu-și
cîntul.*

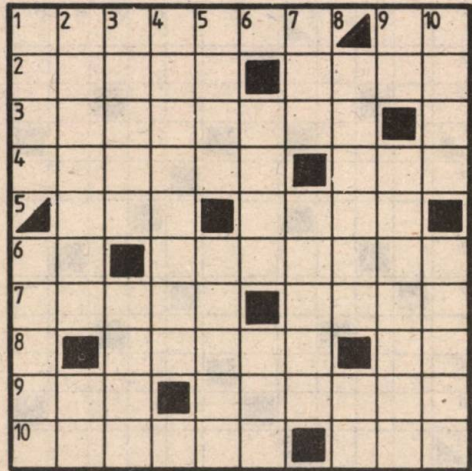
*El freamătă, palpită, speranța stă
să-o-atingă,
Și gîfîie, din aer el soarbe, vrea
să-nvingă;
Efortu-i rotunjește toți mușchii de
metal.*

*Elanu-etern al cursei pe Ladas îl alese;
Ai crede că-o să plece din propriu-i
pedestal
Și va fugi-n arenă spre țintă și
succese.*

Adaptare după Hérédia de
FLORENTIN TITUS VASILESCU

RADIOFONICĂ

(Biverb: 8,6)

PENDULĂRI

ORIZONTAL: 1) Suplinește unele lipsuri (sg.) — Aflate în saci! 2) Prezintă spectacole aplaudate la scenă deschisă — Remarcabil ca pozitiv, dar și ca negativ. 3) Se adresează cu respect. 4) Casa melomanului — Mezalianță de alb cu negru. 5) Sunete din lăută! — Bani cu cîntec, fără glumă. 6) Sere restrînse! — Înșiră la cai verzi pe pereți (pl.). 7) Material plastic pentru rame — Portar de la Suceava. 8) Omul banilor pentru domnie — Îl precede pe el. 9) Comparativ și la bine și la rău — Centura de aur din anii trecuți. 10) A se preta la adoptarea de copii — Scoși din casă și puși să circule.

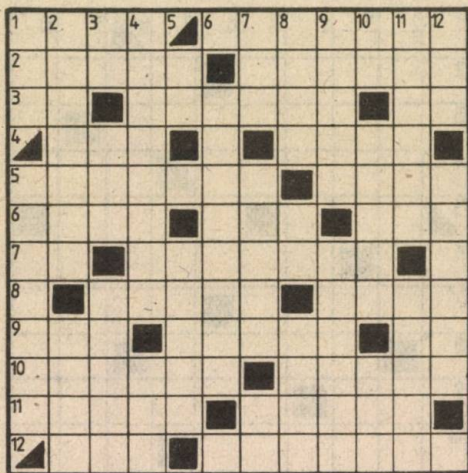
VERTICAL: 1) Construcție de stat — Dragul de el, face cît o avere. 2) Termen pentru o nouă înfățișare — Hala centrală! 3) Prelungește emisiunile — Atributul dificultăților. 4) Ridică în plen diverse probleme. 5) Nu suportă contraziceri (fem.; pl.) — Se atașează unor expediții. 6) Cadre didactice de înaltă calificare — Face auzită o clipă de surpriză. 7) Tip de expresie — Te fac să strîmbi din nas. 8) Face cale întoarsă — Mîl uscat la mal! 9) Acolo departe, pe margini! — Aranjează favoriții. 10) Marele singular, zice-se (pl.) — Materiale pentru măști.

I. PĂTRAȘCU

ASANARE

(Triverb: 1,8,6)

CARTEA ROMÂNEASCĂ

ORIZONTAL: 1) „... din cartea naturii”, volum de Ion Agârbiceanu care aduce imagini nostalgice ale copilăriei edenice, cu pagini închinat frumuseții pământului românesc — „Cel mai mare poet de la cîntărețul „Luceafărului” încoace” (1880—1967), care, extaziat, a scris versurile: „Carte frumoasă, cînte cui te-a scris,/ Încet gîndită, gingaș cumpănită;/ Ești ca o floare, anume înflorită/ Mîinile mele care te-au deschis” („Ex libris”; Tudor). 2) „Cartea de lîngă...”, volum de versuri însumînd imnuri și ode de Alexandru Andrițoiu — Scriitorul român care, într-un volum memorialistic, a arătat că „Așa am învățat carte” (Dumitru). 3) Coadă bursucului! — „Cartea lui...”, piesă-dezbateră din creația lui Paul Everac — Traian Reu. 4) Unul din ciinii lui Acteon (mit.) — Dar. 5) Privitor la splină — A vintura cerealele dintr-un siloz. 6) Localitate în Franța — Carte — Tînărul din romanul „Cartea nunții” de George Călinescu, care, dorind să se căsătorească, după cîteva tentative eșuate, se oprește la Vera: 7) Aurelian Tita — Autorul romanului „Cartea fiilor”, în care întîmplările sînt generate de întîlnirile cadavrului lui Melhisedec cu diverși oameni, care vor să scape de el, în absența martorilor, ca în orice acțiune secretă și inițiată (Mircea). 8) Tablă de materii a unei cărți — Rîu în R.P. Polonă. 9) „Cartea mea de...”, volum de versuri de Nicolae Tațomir — Munte în Filipine — Patria vrăjitorului din poveste. 10) Politicoase — Lipsită de transparență. 11) Muza comediei (mit.) — „În cartea a...”, poezie de Anghel Dumbrăveanu. 12) Categorie — „Cartea...”, volum pentru tineret de Eusebiu Camiliar (nom.).

VERTICAL: 1) „Cartea...”, roman de Norman Manea scris într-o formulă de polarizare a unor evenimente și ipoteze în jurul unor per-

sonaje, prin mărturii, supoziții, anchete (nom.) — Profesorul din nuvela „Iubitorul de carte” de Iulia Soare (Mihnea). 2) „Carte de...”, volumul de versuri (1935) cu care a debutat editorial Nicolae Coban — Poet de sorginte maramureșană, a cărui „Carte de vise” conturează personalitatea unui liric încercînd să-și acomodeze ardelenismul cu existența citadină (Tiberiu). 3) Lazăr Iliescu — „Cartea...”, operă de poezie monumentală, în proză, unică prin formulă și amploare în literatura română, scrisă de Geo Bogza (nom.) — Strălucesc noaptea pe boltă cerească. 4) Poetul român (1850—1889) „al cărui geniu ne semnifică și ne rezumă aspirațiile”, cel ce a scris versurile: „De din vale de Rovine/ Grăim, Doamnă, către Tine,/ Nu din gură, ci din carte,/ Că ne ești așa departe” („Scrisoarea III; Mihai) — Prinde fiare. 5) Anișoara Odeanu — A lucra în maniera cuiva. 6) „Cartea...”, nuvelă S.F. de Ion Hobana. 7) Siglă pentru „Republique de Côte d’Ivoire (Republica Coasta de Fildes) — Șarpe cu ochelari — Începutul povestirii! 8) Popor migrator de neam germanic — Manole Auneanu — Numai. 9) Mîncare — „Bucăți de...”, ciclul de scrieri în proză în care George Bacovia a inclus și „Zborul cărților”. 10) Eugen Barbu — Vacanță — „... aurorii”, volum de versuri de Vlaicu Bârna avînd în sumar și poezia „Cărțile copilăriei” (neart.). 11) Culeg literelor unei cărți — Încăperea de utilitate publică. 12) Din nou — „Singularitatea...”, volum de versuri de Anghel Dumbrăveanu în care găsim poezia „În cartea a patra” (nom.).

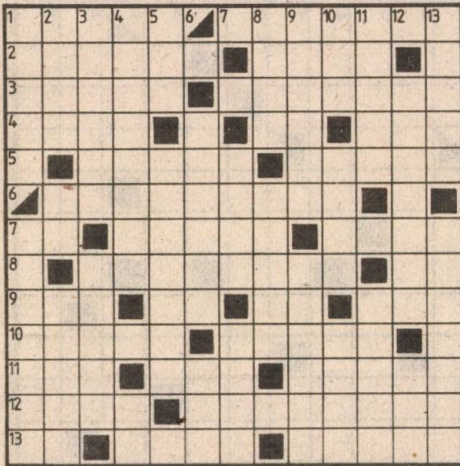
Dicționar: EON, CUTS, ORLA, IRADA.

ADAM STOICA

POFTIM LA MASĂ!

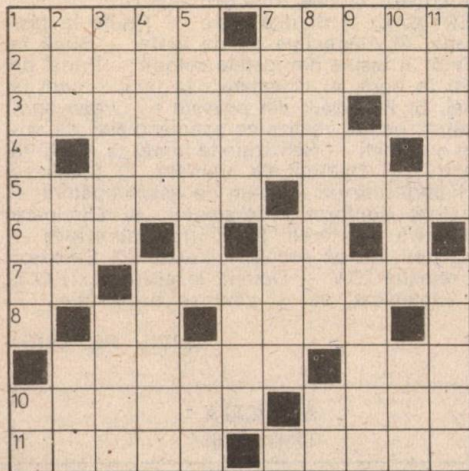
ORIZONTAL: 1) Mezel — Pîine împletită. 2) Băutură gazoasă (2 cuv.). 3) E galbenă și rotundă, nu-i nici soare, nu-i nici lună — Emil Florea. 4) I-a sărit muștarul (fem.). 5) Unită — O friptură nerecomandabilă. 6) Variantă de la Nicolae — Un sifon la sfîrșit! 7) Plantă textilă — Nu cumpără castraveți pentru că vinde el. 8) O jumătate de miel! — Condiment roșu. 9) Garnitură la crenvurți — Vechi pronunțare a literei H. 10) Fasole... verde — Umplutură de cozonac (pl.). 11) Specialitate... din carne de vacă — Ambalaj pentru conserve.

VERTICAL: 1) Băutură cu... explozie — Paul Vasilescu. 2) Specie de trestie din Africa ecuatorială — Codru de piine — Ficat à la Moldavie. 3) Bună pentru ceai, limonadă și pește — Băutură adecuată la pastramă cu mămăliguță. 4) Sare pentru indigestie — Sînt bine îndopate. 5) Servește masa la popotă — Chemat să facă plata la masă (od.). 6) Vine de la lo-niță — Afluent al Nilului Albastru. 7) Pește bun cu maioneză — Miroș. 8) Gîscă, rață sau găină (pl.) — Negăție. 9) Notă muzicală —

EMINESCIANĂ

ORIZONTAL: 1) Mai licuresc cărbuni colo pe vatră (Mușat și ursitoarele) — Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet (Epigonii). 2) Osteniți oameni cu coasa-n spinare/ Vin de la cîmp (Sara pe deal) — Turbează de valuri împinsă/ Și-și scutură coama de spune și vînt. 3) Brațe fără de nădejde/ Navă fără de stăpîn (Catrene) — Tara mea de glorii, țara mea de

Măsură agraă — Inlocuitor de cafea. 10) Bere dulce — A se așeza — În acest loc. 11) Se servește după masă — Legumă de salată. Dictionar: APA, ABAI.

C. DRAGNEA

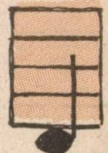
dor. 4) Trecutul... viitorul, el poate-a țî le spune (pl.) — **Rău, fără de inimă!** — **Cintec de țară.** 5) Te urmăresc luminători/ Ca soarele și luna (Ce e amorul?) — **Lovit.** 6) Ca o mare fără-o rază (Scrisoarea I). 7) **Costache Negri — Stinjenei** — O baltă de vise rebele.../ un basm pustiu și urît (sin.). 8) O frază de dînșii inventată (Scrisoarea III) — **Curs!** 9) Lacul codrilor albastru (!) — **A vui** — **Radio** — Povestea magului călător în stele. 10) **Piatră de foc** — **Apă mică.** 11) **Argilă** — Să țin încă o dată... — Apucă-ntinsele/ Și necuprinsele/ Drumuri de nori (sing.; Stelele-n cer). 12) Vechi eresuri (sing.) — Copii de suflet ai lui Allah (Scrisoarea III). 13) **Neg!** — Gurmanzi ai dragostirii (Minte și inimă) — C-o năframă-n vîrf de băț (Scrisoarea III).

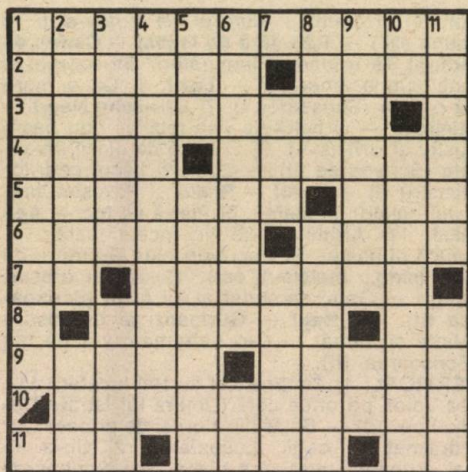
VERTICAL: 1) Zimbrul cel cu trei luceferi/ Lucea voios pe orice cort (Umbra lui Istrate Dabija vovod) — Băiat din flori și de pripas/ Dar îndrăzneț cu ochii (Luceafărul). 2) Cu-a lui trei coroane, puse una peste alta (Scrisoarea III) — Floare-albastră — Se-nșerează... Nilul doarme și ies stelele din strungă (Egiptul). 3) Bolta lirei lui e cerul/ Stîlpi de nori sunt a lui coarde (Memento mori) — Unde zmeura și mura au a lor împărăție (Minte și inimă). 4) Invidie și ură (!) — **Scandiu.** 5) **Personaj feminin din Minte și inimă** — Din umbra falnicilor bolți (Luceafărul). 6) La poala hainei tale/ E adînc de altă floare (Strigături) — **Aceea.** 7) **A părăsi... casa** — **Difficil.** 8) **Săgeți care țintesc risul** — Apa-n arcuiri o coboară./ Prăvălind-o purpurie peste scările de stînci (Memento mori). 9) Bat în geam/ Și se cutremur plopii (Și dacă...) — Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul (Călin). 10) Din valurile vremii... — Cronice bătrîne (sing.) — **Localul poștei.** 11) Cu stele dulci e bolta presărată (Mușat și ursitoarele) — **Hecatombă.** 12) **Copii** — **Sau.** 13) Lipsă de viață și voință (Scrisoarea I) — Pe mucedele pagini stau domniile bătrîne/ Scrise de mîna cea veche a-nvățaților mireni (Epigonii).

MIRCEA GUJA

CHIMICĂ

(Monoverb: 5—9)

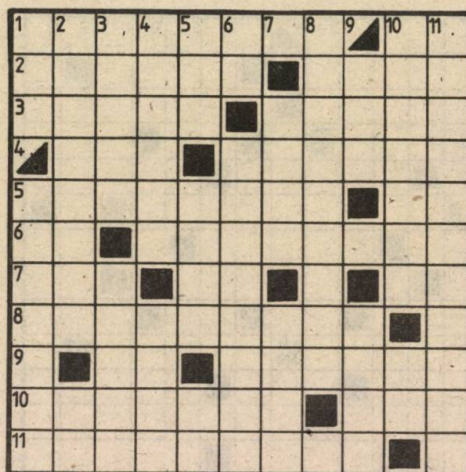

FOI... PENTRU MINTE

ORIZONTAL: 1) Semnează după unii autori, pagini din literatura universală. 2) Suport pentru frunze — Foaie informativă. 3) Faptul de a prinde bine. 4) Ne dau sfaturi înțelepte — Cită frunză, cită iarbă (fem.). 5) De acord, într-un cuvânt (pl.) — Silitor la început! 6) Frunza bradului — Încăperi spațioase. 7) Început de la sfârșit! — Cu fața curată (fig.). 8) Subînțeles... în procesul verbal (pl.) — Tunde! 9) Filele calendarului silvic — Limbaj... colorat. 10) Pretext pentru a întoarce foaia. 11) Acord verbal — Linie — Fila... din mijloc!

VERTICAL: 1) Țigări de foi. 2) Freamăt... publicitar — Mingiât de arome. 3) Întârziat — Lucrare scrisă. 4) Album cu file... distractive (fem.; pl.). 5) A nu vedea cu ochi buni — Timid, pătrunde tainele din cartea vieții. 6) Rezervor... pentru scriitor (pl.) — Fragment muzical. 7) Prefața la... amintiri! — Aproape de nepătruns. 8) Subiecte pentru morală — Dialog onomatopeic pe hîrtie. 9) Gata să întoarcă foaia — Alarma din Capitoliu (leg.). 10) Cap de rînd — Parcurg foile... cu folos. 11) A da greutate unei hîrtii — Polemica în sine. Dictionar: SIL.

GEORGE MAGHERU

CONFIDENȚE

ORIZONTAL: 1) Cu brațele încrucișate — Cald la antipozi! 2) Gură bogată — Cuvinte de dicționar în felul lor. 3) Comportă dese ieșiri pe teren — Pus la priză. 4) E tot acela — Joc colectiv al înaintașilor. 5) Scriitor contemporan (pl.) — Termen de predare. 6) Una la un ceas! — Cunoscut comic italian, prezent la rampă. 7) Critic de frunte! — Merge îndărăt! — Coș gol! 8) Abandon strategic. 9) Baia centrală! — Un cadru distins. 10) Piese grele dispuse pe flancuri — Element... surpriză. 11) Descoperă tainele minorelor (pl.).

VERTICAL: 1) Scufița roșie — Ținute la discreție. 2) Alimentare cu de toate — Bună la inimă! 3) Insule din fostele colonii — Prinși de briu la horă. 4) Chemată... la țară — Inel la chei. 5) Frumosul din poveste — Organ specializat pentru realizarea spectacolelor de sunet și lumini — Nemărginita lume! 6) Alertă la centru! — Operații de adunare. 7) Stabilesc echilibrul într-un moment de descumpănire — Realizat conform programului. 8) Eliminare definitivă din teren. 9) Scurtă... abreviere — Implicați într-un proces... literar. 10) Emițător în rețeaua RTV — Odiha în esență! 11) O fi el împiedicat, dar și cînd se dezlănțuie...

LIVIU POPESCU

LA CHERHANA

(Rebus: 6,2,7)

MUZICALĂ

(Biverb: 4,10)

SONET ÎN PATRU

(fantezie literară)

*Turnau cuparii vinul rubiniu,
erau pe-alături preoți în stihare.
Minată-n văi, o turmă de mioare
cu pasul somnolent, trecea târziu.*

*Făceam pe cîmp o mămăligă mare,
cite-o cîntare se-auzea țrziu.
Fatalitatea, ca un lung pustiu,
menea mereu căsătorii solare.*

*Un cerber bun ne mai păzea de vise
și ne-apărea un scutier divin
de-aurăria toamnei indecise -*

*iar noi, de mult prea multă lenevie,
vedeam ca-n vis urmașii care vin
sporind a țării noastre măreție...*

ANDREI CIURUNGA

În fiecare vers de mai sus există cite un anume cuvînt ale cărui prime patru litere exprimă titlul unei poezii aparținînd, în ordinea strofelor, următorilor patru poeți: Radu Stanca — Magda Isanos — Emil Botta — Ștefan Augustin Doinaș. Vă invităm să le descoperiți.

■ ■ ■

BĂTRÎNE TOAMNE

(anagrame: 8,5,6,4,4,5,5,6,4,3,7)

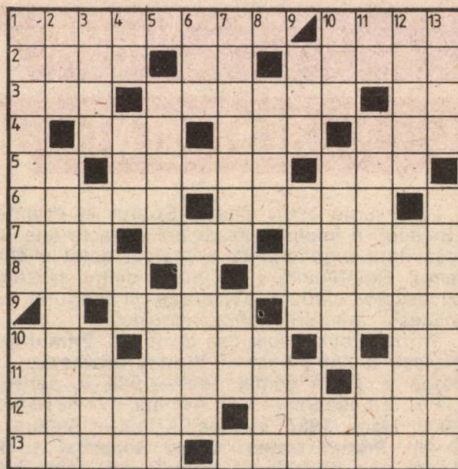
*În toiul toamnei, căruțași cu mere
pocneau din bici cînd calul se cabra.
Spălau prin curți nevestele-n ciubere
gutui, că-s bune, cică, de peltea.*

*Iar poama acră, care-a fost odată,
se tot lupta s-ajungă vin bătrîn.
Cîte-un cojan cu cana ridicată
ședea de gardă, tolănit în fin.*

*Cum trec de iute verile toride,
lăsînd în urma lor, ca un hiat,
în abc-ul dragostei timide,
cite-o logodnă ce s-a destrămat...*

NEICU GRĂDINARU

Anagramînd cite un anume cuvînt din fiecare vers, veți afla denumirea unui vas de mare tonaj precum și alte 11 ambarcații.

FOTBAL ÎN... 16 LA C.M.!

ORIZONTAL: 1) ?-?. 2) Uniunea Europeană de Fotbal Asociație (abr.) — Debutul lui Igna! — ?. 3) Regele animalelor (pl.) — ? — Mexic—Argentina 1—1! 4) Șmecher (arg.) — Unde ultrascurte (abr.) — A apărea pe neașteptate. 5) Maradona în linia de centru! — Publicat în timpul vieții autorului — A cunoaște. 6) Distanțat — Pîlă de oțel. 7) Infinitiv (presc.) — Prefix cu sensul de „șarpe” — Contră în joc. 8) Gen de crustacee izopode — Jucător spaniol, prezent în Mexic. 9) Numărătoare — Mia. 10) Căzi — Pronume nehotărît — Sînt în vogă! 11) ? — For mondial (siglă). 12) Reprezentantă a Europei la Mexico '86, eliminată în primele faze — ?. 13) ?-?.

VERTICAL: 1) ? — Narațiune populară. 2) Renumit compozitor olandez contemporan — ?. 3) Program de meci — ? — Prenume masculin slav. 4) Verigă — Luna în care au început întrecerile campionatului mondial de fotbal din Mexic '86 — Extremele Argentinei! — Prefix cu sensul de „morală”. 5) Portar al reprezentativei portugheze — Are grijă de nepoți. 6) Cio-cirlie — ?. 7) Colibe din gheață — Nit. 8) Radieră — Cultivator de in. 9) Om care trage cu urechea — Stemă (odin.) — Insulă în Polinezia. 10) Mic arhipelag în Oceanul Pacific — ? — George Grigoriu. 11) Argentina-Mexic: 2—3! — ? — Rîu în R.P. Bulgaria. 12) A per-cepe — ?. 13) Ciulin —?.

GHEORGHE TOIA

AUTO

(Rebus: 1,6,4)

JURNAL SENTIMENTAL

La 7 iunie 1987, Clubul Sportiv al Armatei „Steaua” a împlinit 40 de ani de activitate. O festivitate emoționantă a marcat acest eveniment. Reîntîlnindu-i pe mulți dintre artizanii succesorilor clubului portdrapel al sportului românesc, amintirile ne-au copleșit...

Prima secție a fost cea de fotbal. **Primul gol** marcat în campionat — **Florică Marinescu**, în etapa a 3-a a ediției 1947—1948, în partida C.F.R. Timișoara — A.S. Armata = 7—1! (Golul 2000: Hagi, 1987, în meciul Jiul — Steaua = 2—2). **Primul trofeu: Cupa României 1949.** Acum, sala de trofee a clubului este neîncăpătoare. „Puii” Cupei Campionilor Europeni și ai Supercupei Europei sînt cei mai proaspeți „recruți”. La 24 iunie 1956, în lotul reprezentativ al României, care întîlnește Iugoslavia la Belgrad, C.C.A. are 12 jucători selecționați. Ai noștri cîștigă cu 1 — 0! Înscris Cacoveanu, iar Toma apără un 11 metri tras de celebrul Vukas! După Voinescu și Toma, au venit alți portari de renume: Suciu, Haidu, Iordache, Moraru, Răducanu și inegalabilul Duckadam — un meteor a cărui amintire nu se va stinge niciodată în sufletele noastre.

Steaua înseamnă și handbal, o „academie de handbal” care a avut ca șefi de promoții pe Cornel Oțelea, Cristian Gațu, Ștefan Birtalan, Radu Voinea, Nicolae Munteanu și Vasile Stîngă.

Steaua a preluat din nou, de cîțiva ani, supremația la baschet. Ieri — Folbert, Nedef, Niculescu, Fodor, Savu, Pîrșu, Oczelak. Azi —

Cernat, Ermurache, Opșitaru, Brănișteanu și ceilalți.

La hochei — 25 titluri naționale! Din 34 posibile! Vi-i mai amintiți pe Dron, Ganga, Flamaropol, Dlugosch, Raduch, Zografii, Peter, Lorincz, Czaka, Varga și pe „șobolanii” frați Szabo?

La volei — dominare netă. La rugby — pe primul loc în ierarhia națională după numărul de trofee cucerite. Halterofilii sînt cei mai puternici din țară de peste 20 de ani. Scrima înseamnă 7 cupe ale campionilor! Tenisul a însemnat frații Viziru și Ilie Năstase. Tirul a dat primul campion olimpic al României — Iosif Sirbu, urmat de Virgil Atanasiu și Corneliu Ion. Atletismul se mindrește cu Iolanda Balaș și Viorica Viscopoleanu. Boxul i-a aruncat „în luptă”, de-a lungul anilor, pe Negrea, Ciucă, Gîju, Năstac. Flotila nautică, ale cărei baze au fost puse de regretatul Nicolae Navasart, e încărcată de medalii. Iar luptătorii îl au și acum printre ei, ca antrenor, pe cel mai medaliat sportiv român din toate timpurile — Gheorghe Berceanu, omul care a cîștigat tot ceea ce se poate cîștiga într-o carieră sportivă.

Sînt numai cîteva nume dintre cele care au propulsat Steaua printre marile cluburi poli-sportive ale lumii. La mulți ani!

O lăudabilă inițiativă a antrenorului emerit Angelo Niculescu, care a găsit audiență la mai multe cluburi de fotbal, a readus în actualitate echipa care ne-a reprezentat la campionatul mondial din Mexic 1970: Răducanu — Sătmăreanu, Lupescu, Dinu, Mocanu — Dumitru, Dobrin, Dembrowschi — Lucescu, Dumitrache, Neagu — cărora li s-au adăugat Gornea, Ivănescu, Boc, Hălmăgeanu, Pescaru, Anca, Do-

Gh. Berceanu, posesorul unei impresionante panoplii cu medalii

„Prințul din Trivale”, în viziunea lui Anestin

mide, Tâtaru II ș.a. Pe stadioanele din Arad, Timișoara, Oradea, Brașov, Alba-Iulia, prezența „mexicanilor” a însemnat veritabile sărbători ale fotbalului.

L-am revăzut în aceste ocazii pe DOBRIN, cel ce a fost un geniu popular, un „Făt frumos” din poveștile copilăriei noastre, care s-a luat la trîntă cu zmeii și a învins chiar și cînd... a pierdut. Dobrin nu poate fi uitat. El a fost o reacție a naturii la progres, a făcut totul cu inspirația de o clipă, cu bucuria unui copil, înscrind din poziții imposibile și ratînd din situații imposibile de ratat. Acum, Dobrin are un singur adversar — vîrsta — pe care o învinge prin elevii săi de la Clubul Sportiv Școlar din Pitești. „Printul din Trivale” nu se desparte de fotbal. Este doar viața lui.

La sediul UNESCO din Paris, s-a desfășurat, ca în fiecare toamnă, festivitatea decernării trofeelor internaționale pentru fair-play și a Diplomelor de onoare pe anul 1986.

Una dintre aceste diplome a fost acordată compatriotului nostru Victor Bănciulescu, care, în decursul activității sale ziaristice, de peste patru decenii, a militat pentru olimpism, pentru fair-play.

Așadar, după Lia Manoliu în 1974, acum un alt român este înscris pe lista de onoare a celor care, în focul disputelor, nu au uitat că ceea ce guvernează în primul rînd sportul — cinstea, respectul adversarului, al publicului, corectitudinea, onestitatea — sînt mai presus decît rezultatul exprimat prin goluri, puncte, minute, metri.

Bucuria subsemnatului pentru onorarea activității lui Victor Bănciulescu este cu atît mai mare cu cît de la acest remarcabil ziarist am învățat că fără fair-play sportul nu este sport cu adevărat. În primii mei ani de ucenicie în ale reportajului sportiv, actualul laureat m-a convins că din relatările (scrise sau verbale) ale diverselor competiții nu trebuie să lipsească descrierea a tot ceea ce constituie mediu înconjurător, fiindcă acesta se repercutează asupra comportării sportivilor, arbitrilor, antrenorilor, spectatorilor, influența fiind reciprocă. Sensibilizînd astfel publicul, făcîndu-l să înțeleagă ceea ce se petrece și în jurul arenei, nu numai în mijlocul ei, spiritul sportiv cîștigă „teren”, iar excesele la care unii spectatori se dedau, la început din ignoranță, apoi din obișnuință, pot fi temperate. Datorită lui Victor Bănciulescu — primul ziarist sportiv din lume distins cu diploma de onoare pentru fair-play! — lumea sportivă a aflat despre numeroase gesturi, atitudini omeneste, care au făcut din sport o adevărată tribună a omenirii. Îi mulțumim!

„Atleta româncă numărul 1 a anului” nu poate fi alta, într-un jurnal sentimental, decît

Maricica Puică, în plin efort

Maricica Puică. Această fată venită din „dulce Tîrgul Ieșilor” a urcat treptele unei trude continue, în primul rînd pentru că a ales atletismul, iar „athlos” în grecește înseamnă luptă. Muncitoare, modestă, ambițioasă, a luptat cu secunde, cu distanța, cu adversarii și, mai ales, cu sine însăși. O mai face și acum, la 37 de ani! Și-a cîștigat greu statutul de vedetă internațională, după mii de ore de muncă, după zeci de mii de kilometri alergați. Maricica Puică este una din marile alergătoare de semifond ale lumii.

A-i reconstitui cariera este aproape imposibil. S-ar și supăra, probabil, fiindcă amintirile înseamnă despărțire, iar Maricica Puică se pare că nu are de gînd să părăsească pista. Se apropie o nouă ediție a Jocurilor Olimpice. Moldoveanca noastră este un fenomen. A te menține în activitatea de performanță la 37 de ani este un lucru deosebit. A-ți face încă visuri este ceva excepțional. Bravo, Maricica!

La STEAUA CARE-A MAI RĂMAS

Citind titlul de mai sus, s-ar putea ca suporterii Sportului Studentesc să mă eticheteze drept pesimist. Și, de ce să n-o recunosc, cam așa s-ar părea că stau lucrurile, mai ales după ce Țicleanu, Coraș și compania au stopat aproape miraculos marșul triumfal al vikingilor de la Brøndby, lăsând ca la dentist o întreagă Europă fotbalistică. Ar urma, pentru alb-negri, un 2-0 sec cu amicii condotierului veronezo-danez Elkjaer-Larsen, ar urma deci o nouă spectaculoasă calificare. (Cind almanahul intra la tipar, meciul retur dintre Sportul și Verona nu se disputase încă).

Dar, pînă atunci, de va fi să fie, auziți ce frumos, ce nostalgic sună: „...LA STEAUA care-a mai rămas”. Și, din păcate, pînă-n primăvară, cu un dorit și poate posibil amendament dinspre partea studenților din Regie, la cam atît se rezumă trista iarnă a fotbalului nostru.

Tristă pentru că, se știe, am călcat cu stîngul în Prater. Ce-i drept, în acest sens ne-au ajutat și vienezii, strănepoți și nu prea ai celebrei „Wunderteam”. Lăsînd deoparte valsul, celebrul vals, aceștia ne-au aplicat o splendidă bătăuță pe loc, „à la Angelo”, spulberînd castelele noastre chiar către Spania. Auf Wiedersehen, „Euro '88”, rămînem noi, cu ale noastre năstrușnicii din campionat.

E, așadar, vremea anchetelor cu „cel mai”, „cea mai” și așa mai departe. Să parcurgem deci cîteva răspunsuri, nu foarte multe, la două banal-clasice întrebări, urmate de o a treia, nu prea plăcută, pentru fotbalul nostru.

lată-le:

1) Care sînt cei mai buni 10 fotbaliști români ai anului 1987?

2) Deși la nici jumătatea întrecerii, ce echipă va câștiga campionatul diviziei „A” și care formații vor retrograda?

3) Cînd credeți că ne vom califica la unul din turneele finale ale campionatului mondial sau european?

(CORNEL CATANĂ)

■ ■ ■

Vă înfățișăm mai întîi răspunsurile cîtorva scriitori pasionați ai jocului cu balonul rotund, primul fiind, se înțelege, cronicarul sportiv al „Luceafărului”, magistrul

FĂNUȘ NEAGU

1) Zece locuri goale și al unsprezecelea — Lung; 2) Steaua va câștiga. • Cad Petrolul, Suceava și Bacăul;

3) Cînd vom avea 11 jucători talentați și serioși.

MIRCEA RADU IACOBAN

1) Același răspuns ca și anul trecut. Cei mai buni 10 fotbaliști ai anului sînt 3 — Hagi și Belodedici;

2) După cum merg treburile în campionatul nostru, fără îndoială că pe primul loc va termina C.S.M. Suceava. Îmi pare rău pentru Dinamo București, dar anul viitor va activa în seria A-II-a din divizia „B”;

3) Fix în anul 3005, toamna.

RADU COSAȘU

1) Hagi, Bumbescu, Belodedici, Bălăni, Klein, Lung, Coraș, Lăcătuș, Cămătaru, Liliac;

2) Altă întrebare mai grea n-ați găsit? • Cînd Progresul retrogradează în „C”, ce mai contează pentru mine cine retrogradează din „A”!

3) Cînd vom avea un campionat ca lumea.

NICOLAE CRISTACHE

1) Bălăni, Belodedici, Iovan, Bumbescu, Hagi, Lăcătuș, Lung, Klein, Rednic, Pițurcă;

2) Dinamo • Retrogradează Suceava, Petrolul și Rapid;

3) Cînd în alcătuirea echipei naționale va funcționa un singur criteriu: gîndirea antrenorului ei.

CĂLIN CĂLIMAN

1) Hagi, Ungureanu, Cămătaru, Bălăni, Belodedici, Cîmpeanu II, Coraș, Liliac, Lăcătuș, Mocanu;

2) Steaua • Retrogradează Suceava, Bacăul și Rapid;

3) Pentru că la europenele din '88 nu s-a putut, desigur, la mondialele din 1990 (și așa mai departe)...

GHEORGHE TOMOZEI

1) Belodedici, Hagi, Bălăni, Lung, Bumbescu, Klein, Lăcătuș, Iovan, Mateuș, Cămătaru;

2) Steaua • Retrogradează A.S.A. Tg. Mureș, Bacăul și Suceava;

3) Indiferent cu cine vom fi în grupă la prima ediție a campionatului mondial — ne vom califica.

MIRCEA SCARLAT

1) Belodedici, Hagi, Lăcătuș, Bălăni, Bumbescu, Lung, Iovan, Liliac, Coraș, Lupu. Dacă ar fi înscris și în meciurile în care a fost marcat de jucătorii adversi, l-aș fi citat și pe fostul mare jucător Cămătaru;

2) Dacă arbitrii vor fi corecți, Steaua va câștiga cu ușurință campionatul și cupa. • Amenințarea „B”-ului planează deasupra Sucevei, a Petrolului și a Rapidului. Nici Bacăul nu va fi lipsit de emoții;

3) Cînd valoarea va fi unicul criteriu în campionatul intern, cînd Federația va sprijini, imparțial, toate cluburile de fotbal.

LAURENȚIU ULICI

1) Bălăni, Ungureanu, Hagi, Belodedici, Mocanu, Coraș, Liliac, Lăcătuș, Bumbescu, Cîmpeanu II;

2) Steaua • Retrogradează Suceava, Flacăra Moreni și Rapid;

3) 1990 — campionatul mondial.

TRAIAN T. COȘOVEI

1) Bălăni, Hagi, Lăcătuș, Pițurcă, Belodedici, Cămătaru, Bumbescu, Iovan, Klein, Ungureanu;

2) Locul I: Steaua • Ultimele jocuri: ar putea fi mai multe echipe, dar aș dori din toată inima ca printre ele să nu fie cumva și Rapidul;

3) Vom obține acele rezultate de excepție în momentul în care antrenorii vor fi lăsați, numai ei, să gîndească și să acționeze.

IULIAN NEACȘU

1) Belodedici, Hagi, Bumbescu, Iovan, Lăcătuș, Bălăni, T. Stoica, Bălăni, Balint, Liliac;

2) Steaua • Vor retrograda Suceava, Bacăul și Flacăra Moreni;

3) Cînd vom organiza noi o astfel de competiție.

CORNEL NISTORESCU

1) Hagi, Lăcătuș, Lung, Coraș, Bălăni, Belodedici, Cămătaru, Ungureanu, Mircea Popa, Burcea;

2) Steaua, de departe fără rivali de nădejde. • Cele

care au o conducere (nu tehnică) mai naivă. Cum la ora aceasta nu știu ce „cărți” se joacă și n-am aflat nimic despre ce se pune la cale, nu văd de ce așa nominalizate echipele care mi se par mai slabe;

3) Când în campionat se va juca cu... „minime curate”.

VALENTIN F. MIHĂESCU

- 1) Bumbescu, Bălăni, Hagi, Lăcătuș, Lung, Klein, Belodedici, Iovan, Pițurcă, Rotariu;
- 2) Steaua — campioană • Rapid, Suceava, Bacău;
- 3) Ținând seama de performanțele de până acum, probabil în deceniul trei al veacului următor.

PAUL DUGNEANU

- 1) Bălăni, Belodedici, Pițurcă, Stoica, Lăcătuș, Bumbescu, Coraș, Klein, Hagi, Mirea;
- 2) În condițiile unor arbitraje corecte — Steaua; ca, de altfel, în orice condiții. • Probabil Suceava, Rapid și Bacău. În orice caz, nu... Flacăra Moreni;
- 3) Atunci când antrenorul naționalei va fi lăsat să decidă singur asupra formației, atunci când o echipă-pivot nu va mai avea alte cinci, șase echipe-sate-lit, care să-i facă „jocurile” discreditând campionatul, atunci când nu se va mai încerca obstrucționarea unor echipe de clasă ale fotbalului nostru, ca Steaua și „U” Craiova, ci ridicarea altora, prin merite reale, la nivelul lor etc. O primă ocazie ar fi campionatul mondial din 1990.

RADU CĂLIN CRISTEA

- 1) Hagi, Belodedici, Bălăni, Bumbescu, Lăcătuș, Iovan, Klein, Lung, Ungureanu, Coraș;
- 2) Steaua • Suceava, Petrolul, Brașov;
- 3) Atunci când vom putea vorbi de valoarea celor „zece” amintiți mai sus nu în **abstracto**, ci prin validarea ei în practica **sinceră** a jocurilor noastre din campionat;

DAN CLAUDIU TĂNĂSCU

- 1) Bălăni, Lăcătuș, Belodedici, Bumbescu, Hagi, Craiu, Coraș, Țiră, Mateuț, Vaișcovici;
- 2) Steaua — campioană. • Vor retrograda Suceava, Petrolul și Bacăul.
- 3) În anul 1990, pentru finala campionatului mondial din Italia, când vom merge cu toții acolo.

NICOLAE DAN FRUNTELĂ

- 1) Cei mai buni 10 fotbaliști români ai anului 1987 sînt patru: 1) Ungureanu; 2) Belodedici; 3) Coraș; 4) Cămătaru.
- 2) Prima parte a întrebării se poate da ca test elementar și la grupa mică a grădinițelor cu orar redus. Din zece copii, șapte ar răspunde: „Steaua” și trei: „Dinamo”. • Partea a doua: C.S.M. Suceava, S.C. Bacău și... Oțelul Galați.
- 3) Când Craiovei i se vor acorda 4—5 ani de liniște și de sprijin real pentru a-și roda o echipă serioasă, capabilă să dea un nucleu valoric, dar mai ales psihic, naționalei. Exact atunci...

MIHAI UNGHEANU

- 1) Sînt și ani cînd la această evidențiere se poate renunța. Cum este cazul celui de față. Echipa națională a dezamăgit, echipele de club, aidoma, atît în campionatul intern, cît și în competițiile internaționale. Căderea **Universității Craiova** costă... Să mai așteptăm turul următor al Stelei;
- 2) În mod normal, **Steaua**, deși nu m-ar mira să-i cîștige și **Flacăra Moreni**. Campionatul nostru de fotbal are, din acest punct de vedere, posibilități nelimitate. Important e, însă, cum cîștigi. • Suceava, Petrolul, Rapid;
- 3) Când fotbalul românesc va fi dominat de echi-

pele din provincie. Calificarea la mondialele mexicane, prima, și cea la europenele franceze s-a făcut pe fondul unei afirmări a fotbalului jucat de echipele din afara Capitalei.

TEODOR BULZA

- 1) Belodedici, Hagi, Lung, Iovan, Bumbescu, Bălăni, Varga (Poli Timișoara), Liliac, Lăcătuș, Negrilă;
- 2) Nu e greu de presupus: de nu va fi Steaua, sigur că va triumfa Dinamo • Suceava, Flacăra Moreni, Bacău;
- 3) Sper, tînăr și optimist fiind, să prind minunea, adică să avem un fotbal competitiv, pe măsura talentelor din arenă și a speranțelor din tribune.

GEORGE CUȘNARENCO

- 1) Belodedici, Hagi, Bălăni, Liliac, Ungureanu, Lung, Speriatu, Cămătaru, Lăcătuș, Coraș;
- 2) Steaua • Retrogradează Suceava, Bacăul și A.S.A. Tg. Mureș;
- 3) După cum am mers și merg lucrurile, cred că pînă la sfîrșitul mileniului doi, nu. Poate în mileniul trei, dacă vom avea și noi noroc.

Urmează un grup de ziariști, comentatori radio și TV, un antrenor, un conducător de club, un arbitru și, noutate, un fotbalist. (Vezi nota autorilor din pag. 317, în final numărul fotbaliștilor crescînd în ultimă instanță.)

Primul înscris la cuvînt, unicul reprezentant al ziarului de specialitate.

OVIDIU IOANIȚOIA „Sportul”

- 1) Hagi, Bălăni, Belodedici, Lung, Klein — nume rotarea începînd de la locul 6 în jos.
- 2) Steaua sau Dinamo • Vor retrograda echipele clasate la sfîrșitul campionatului pe locurile... 16, 17 și 18, cu rugămîntea ca toate celelalte contracandidate să facă în așa fel încît să salveze Rapidul;
- 3) Părerea mea e că dintr-o eroare sau din mai multe s-a ratat calificarea pentru „Euro '88”, care s-a irosit nu la Sevilla, cum au insinuat unii, ci la Viena, în ultimele 90 de minute ale ultimului meci. Probabil că nu ne vom mai întîlni prea repede cu o asemenea șansă, dar trag nădejde că la primul prilej fotbalul românesc va dovedi printr-o calificare că a ajuns la maturitatea de a absolvi o cursă de regularitate.

CONSTANTIN OȚET „U” Craiova

- 1) Cămătaru, Lung, Bălăni, Hagi, Belodedici, Ungureanu, Iovan, Bumbescu, Pițurcă, Gică Popescu;
- 2) Steaua • După isprava Flăcării Moreni din campionatul trecut, pronosticurile sînt hazardate;
- 3) Când Craiova își va reface potențialul echipei din 1984. S-ar putea ca și Steaua să-și reconfirme clasa europeană și să cîștige din nou C.C.E.

CRISTIAN TOPESCU „Steaua”

- 1) Belodedici — Lăcătuș, Bumbescu — Iovan, locurile 1—2 și 3—4, la egalitate. Pe locurile 5—10, în ordine alfabetică: Bălăni, Cămătaru, Hagi, Pițurcă, Ungureanu;
- 2) Steaua • Vor retrograda o nouă promovată, o fostă campioană și o echipă studențească;
- 3) Când vom avea un campionat serios, omogen, din care să poată fi selecționată o reprezentativă valoroasă, competitivă pe orice teren din lume.

VASILE CĂBULEA „Scinteia tineretului”

- 1) Hagi, Cămătaru, Lăcătuș, Bălăni. Coraș. Belo-

dedici, Ungureanu, Klein, Rednic, Mateuț;

2) Steaua — 51 la sută, Dinamo — 49 la sută • Din cele 5 se vor alege 3: Suceava, Bacău, Petrolul, Rapid, A.S.A. Tg. Mureș;

3) Cînd vom avea un campionat intern competitiv pe plan internațional cu campionatele naționale ale țărilor care își dispută supremația mondială (Anglia, R.F. Germania, Italia, U.R.S.S. etc.), Cu alte cuvinte, cînd vom avea și vom juca un fotbal de clasă internațională și vom putea marca un gol într-un meci decisiv, nu ca la Viena.

OCTAVIAN ȘTIREANU

„Flacăra”

1) Hagi, Lăcătuș, Bôlôni, Lung, Belodedici, Coraș, Cămătaru, Klein, Stancu, Stănic (îndeosebi pentru performanțele sale la loturile naționale de juniori.)

2) Steaua • Vor retrograda, probabil, Rapid, Petrolul, Suceava;

3) Sper că ne vom califica pentru Coppa del Mondo, Italia '90. Probabilitatea de a „merge” la mondiale este mai mare decît la europene: în prima situație, se califică 14 echipe din Europa (din care, de una — Italia — „am scăpat”, fiind calificată din oficiu), pe cînd la europene trebuie să luptăm pentru un loc din șapte. Acest joc al proporțiilor este singurul obiectiv în lumea plină de neprevăzut a fotbalului (nostru).

DAN PETRESCU

Arbitru

1) Hagi, Lăcătuș, Bôlôni, Cămătaru, Belodedici, Lung, Iovan, Bumbescu, Ungureanu, Klein;

2) Steaua • E prea devreme;

3) Dacă vom cădea în grupă de 5, ne vom califica la prima ediție a C.M. — 1990.

ION GHITULESCU

„Radio”

1) Bôlôni, Hagi, Lăcătuș, Ungureanu, Lung, Cămătaru, Belodedici, Klein, Agiu, Geolgău;

2) Steaua • Greu de spus de pe acum;

3) La prima ediție a C.M. — cea din 1990.

MIHAI POPESCU

„Sportul studentesc”

1) Cămătaru, Hagi, Belodedici, Bôlôni, Lung, Coraș, Iovan, Ungureanu, Țicleanu, Lăcătuș;

2) Steaua • Suceava, Rapid, Bacău;

3) Ne vom califica la turneul final al ediției 1990 a campionatului mondial, valoarea echipei noastre reprezentative situîndu-se la cota necesară ocupării poziției a două într-o grupă de 5 echipe. Nu vîd însă o participare la o fază finală a „europenelor” în actualul sistem de desfășurare a competiției.

DUMITRU GRAUR

Televiziune

1) Bôlôni, Belodedici, Bumbescu, Lăcătuș, Hagi, Lung, Iovan, Cămătaru, Coraș, Gică Popescu;

2) Steaua • Vor „cădea” Suceava, Petrolul și A.S.A. Tg. Mureș;

3) Cînd îl vom aduce din nou antrenor al echipei naționale pe Mircea Lucescu.

ȘERBAN IONESCU

„Viața militară”

1) Belodedici, Lăcătuș, Bôlôni, Bumbescu, Hagi, Piturcă, Ungureanu, Klein, Liliac, Iovan;

2) Steaua, care are singurul argument valabil în fotbalul de pretutindeni — valoarea • Bacău, Suceava, Rapid;

3) Atunci cînd puștii Craiovei vor revansa momentul Benfica și cînd naționala va ști să joace meciurile decisive, indiferent de bagheta care o dirijează, adică

foarte curînd. Sper, de asemenea, ca Steaua să joace în 1988 din nou în finala C.C.E.

AUGUSTIN DELEANU

A.S. „Victoria” București

1) Cămătaru, Hagi, Klein, Bôlôni, Belodedici, C. Solomon, Lung, Mirea, Mateuț, Coraș;

2) Dinamo • 3 din ultimele opt clasate la sfîrșitul turului;

3) Cu prima ocazie.

GHEORGHE MITROI

„Scinteia”

1) Hagi, Bôlôni, Cămătaru, Lung, Iovan, Lăcătuș, Bumbescu, Belodedici, Coraș, Klein;

2) După 0—0 Dinamo—Steaua, s-a rezolvat: din nou, Steaua • Cu părere de rău, Suceava, Rapid și Petrolul;

3) În 42' de ani de fotbal postbelic ne-am calificat de 3 ori (o dată la C.M., de două ori printre primele 8 europene). Periodicitatea mi se pare normală și pentru viitor, dacă ne gîdim la valoarea mediocră a campionatului nostru.

DUMITRU PELICAN

„Radio”

1) Hagi, Bôlôni, Belodedici, Cămătaru, Mateuț, Lung, Klein, Ungureanu, Iovan, Agiu;

2) Steaua • E prematur de spus, campionatul e lung, încă se mai joacă;

3) Aș vrea să fie cu prima ocazie. Dar...

ION PREDOȘANU

„Comerțul socialist”

1) Hagi, Belodedici, Ungureanu, Lăcătuș, Bumbescu, Săndoi, Cămătaru, Gică Popescu, Bănuță, Lung;

2) Steaua — campionatul, Dinamo — cupa • Toată lumea va fi mulțumită, mai puțin Bacăul, Petrolul și Suceava, pe care nu vîd cine și ce le va mai salva;

3) Cînd Steaua se ceartă cu Dinamo, se califică Spania! Tot o Craiovă ne mai poate aduce o calificare, cînd va crește generația sa de jucători „pur-singe”.

SILVIU LUNG

„U” Craiova

1) Cămătaru, Lăcătuș, Bôlôni, Belodedici, Ungureanu, Iovan, Hagi, Bumbescu, Klein, Săndoi — Gică Popescu;

2) Steaua • Probabil, Suceava, Rapid, Bacău;

3) Cînd o să avem mult mai multă șansă; fără ea nu se poate, chiar dacă se spune că ea, „șansa”, îi ajută doar pe cei puternici.

CORNEL CATANĂ

„Almanahul literar”

1) Hagi, Belodedici, Bôlôni, Lăcătuș, Bumbescu, Klein, Lung, Iovan, Ungureanu, Cămătaru;

2) Toată lumea spune — Steaua. M-a convins însă că în fotbalul nostru balonul e rotund cu... colțuri; iar la colț așteaptă... Lupu • Anul acesta, ideal ar fi să nu retrogradeze nici o echipă, deci nici Rapidul; dacă, totuși, e musai să cadă, să se tragă la sorți. Poate așa nu se vor mai trage atîtea sfori;

3) Pentru programul de calificare pe termen lung propun un triumvirat: Titu Teacă — selecționer unic, Angelo Niculescu — pentru mondiale, Mircea Lucescu — pentru europene; garantat, armonia va fi deplină. Și, ca treaba să fie făcută gospodărește, avem nevoie și de un psiholog cu sarcini multiple — pentru început se poate încerca cu Iosefini.

N.A. În preluarea derbiului Dinamo—Steaua am solicitat jucătorilor de lot din ambele echipe răspunsuri la întrebările sondajului nostru de opinie. Le-am primit, în ultima clipă, prin bunăvoința lui Florin Cheran, doar de la dinamoviști.

RODION CĂMĂTARU Dinamo

- 1) Hagi, Mateuț, Belodedici, Băloni, Lăcătuș, Iorgulescu, Lung, Klein, Rednic, Săndoi;
- 2) Dinamo • Suceava, Petrolul, Rapid;
3. La următorul C.M. din 1990.

DORIN MATEUȚ Dinamo

- 1) Lăcătuș, Hagi, Cămătaru, Băloni, Belodedici, Klein, Lung, Petcu, Iovan, Rednic;
- 2) Dinamo • Petrolul, Rapid, Suceava;
- 3) C.M. — 1990.

IOAN ANDONE Dinamo

- 1) Klein, Belodedici, Hagi, Cămătaru, Băloni, Coras, Iovan, Lăcătuș, Rednic, Lung;
- 2) Dinamo • Pregătirea din această iarnă va decide cine va retrograda;
- 3) În 1990, în Italia. Sper că noul val al fotbalului românesc va reuși să pregătească o echipă națională care se va clasa între primele șase echipe din lume.

MIRCEA REDNIC Dinamo

- 1) Belodedici, Băloni, Cămătaru, Hagi, Lăcătuș, Coras, Klein, Stoica, Mateuț, Moraru;
- 2) Steaua • Rapid, Suceava, Petrolul;
- 3) C.M. — 1990.

DUMITRU MORARU Dinamo

- 1) Lăcătuș, Hagi, Belodedici, Cămătaru, Iovan, Klein, Coras, Rednic, Bumbescu, Lupescu;
- 2) Dinamo • A.S.A. Tg. Mureș, Suceava, Bacău;
- 3) C.M. — 1990.

FLORIN CHERAN antrenor secund, Dinamo

- 1) Hagi, Băloni, Cămătaru, Belodedici, Lăcătuș, Mateuț, Klein, Coras, Rednic, Bumbescu;
- 2) Echipa care va fi campioană de toamnă va avea mari șanse, dar mai este de disputat un retur de campionat • (n.n. ???);
- 3) La o astfel de întrebare se poate răspunde, cu aproximație, numai atunci când vom cunoaște echipele care fac parte din grupa noastră pentru calificare.

Nu numai din lipsă de spațiu vă lasam, stimați cititori, plăcerea de a despică singuri firul în patru, vizavi de răspunsurile, sugubețe ori nu, primite la întrebările a doua și a treia. Mai în glumă, mai în serios, problemele de fond ale fotbalului nostru sînt cunoscute, sînt vechi, antice și de demult. Pierzînd încă o calificare la potou, ce poți să faci?, decît haz de ne-caz, la acest capitol fiind noi specialiști în materie.

În ceea ce privește pe cei mai buni fotbaliști ai noștri, desigur, am fi putut publica mult mai multe opinii, dar schimbări esențiale nu s-ar fi produs în ierarhia de mai jos. Referindu-ne pe scurt la punctele

Belodedici, Băloni și Hagi — cei trei mușchetari steliști

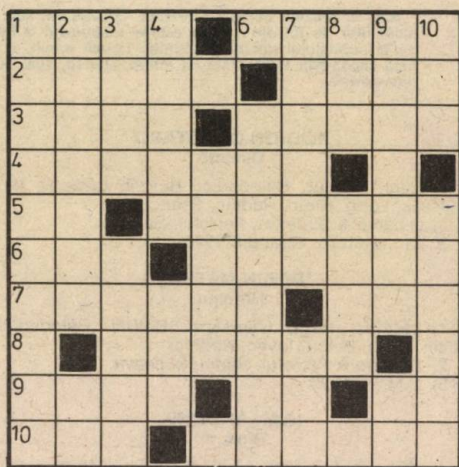
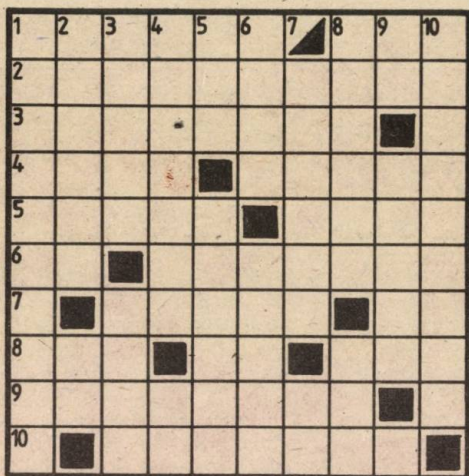
de vedere exprimate de cei ce au avut amabilitatea să ne răspundă, să spunem că echipa aliniată la Viena se regăsește în clasamentul întocmit (mai puțin Mateuț, Stoica și Pițurcă, ei primind totuși destule voturi), ceea ce ne face să spunem că deocamdată nu s-a putut mai mult. Adăugînd că doar **Silviu Lung** (el autoexcluzîndu-se, firesc) și arbitrul **Dan Petrescu** i-au indicat pe laureați, într-o ordine mai mult-sau mai puțin modificată, iată și clasamentul:

CEI MAI BUNI 10 FOTBALIȘTI AI ANULUI 1987

1) HAGI	— 318 p
2) BELODEDICI	— 296
3) BĂLÖNI	— 273
4) LĂCĂTUȘ	— 210
5) CĂMĂTARU	— 162
6) BUMBESCU	— 128
7) LUNG	— 122
8) IOVAN	— 94
9) KLEIN	— 93
10) UNGUREANU	— 90

Așadar, **Gică Hagi** — fotbalistul nr. 1 al anului 1987, indiscutabil „șef de promoție”, la ora actuală, în fotbalul nostru. Dribling derutant, șut de semi-greu, talent cu carul! Nici noi, nici dumneavoastră, stimați cititori, n-am uitat golul lui din „Supercupa Europei”. Felicitări stelistului, ca și celorlalți nouă, de la care așteptăm încă răbdători mult dorita calificare la „Coppa del Mondo”, ediția 1990. Pînă atunci, tuturor fotbaliștilor și cititorilor almanahului le urează un călduros „La mulți ani!”.

**CORNEL CATANĂ
și DUMITRU PELICAN**

SPECTACOL DE REVISTĂ

ORIZONTAL: 1) Mici la bere (sg.) — Zonă subecuatorială. 2) Indicatoare de nivel. 3) Căzut la examenul de drept. 4) Unități de serviciu — Indicator de strictă actualitate. 5) Merg la pescuit cu carmacel — Tip de tocilar. 6) La oraș și la țară! — Prins în perspectivă. 7) Probe concrete în felul lor — Nu este un schimb... în natură! 8) Corp descoperit... în deșert (pl.). — Lihniți... cu burta goală! — Adunare pe coloană. 9) Așezat pe scaun. 10) Natură moartă.

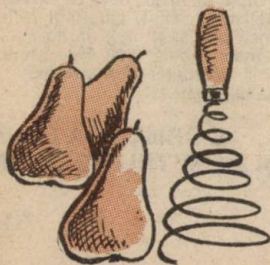
VERTICAL: 1) Serviciu de masă (...pentru mai multe persoane!). 2) O zină ca-n povești — Oneste... în fond! 3) Reproducere din fire — Emisiune cu muzică de dans. 4) Oficiu de stare civilă — Intrate în vrie la aterizaj! 5) Servită uneori la mămăligă (pl.) — Colectivul unei expediții în deplasare. 6) O femeie la măritiş — Toată luna... fără lipsuri (pl.). 7) Un fel de a spune — Face parte din lot. 8) Om cu multă stăpânire — A fi strict oprit. 9) Prim solist (de frunte!) — Muncitoare la manufactură (pl.). 10) Sparge casa pentru jefuire.

Dicționar: ANALE.

COLEA HERESCU

ÎN CONSTRUCȚII

(Biverb: (6,4))

G

TEMĂ... SCRISĂ

ORIZONTAL: 1) Anvelopa scrisorii — Cîmpul alb al oilor negre. 2) Trăsătură de condei — Două linii încrucișate. 3) Conservatorul popular — Punct și virgulă. 4) Curierul cu scrisoarea. 5) Primele litere ale broșurii! — Cuvînt de înscris în careu. 6) Catarg la corăbiile vikingilor — Puncte pe tablă. 7) Se leagă de desen și scriere — Semnează acte în birou. 8) Locuri pentru litere și cifre. 9) Însemnări (sing.) — Literă grecească — Apar în „Rebus”! 10) Linii de simetrie — Semn deasupra literei.

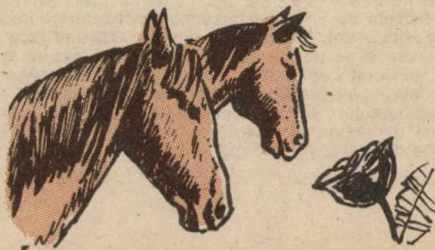
VERTICAL: 1) Foiță care repetă scrisul. 2) Se leaga de arta scrisului — Puțin oxigen! 3) Nume de spaniolă — Înțelegeri scrise, tratate. 4) Fărîmă dintr-o scriere — Localitate în Tahiti. 5) Scriu capodopere. 6) A treia literă, sub aspect formal. 7) Înregistrat în acte — Scriitor de tip vechi. 8) Rîu și lac în Austria — Linii de margine. 9) Continuarea unei linii — Clasă universitară. 10) Academia de Studii Economice (abr.) — Scris cu cod.

Dicționar: AAP, FAA, ALM.

I. CARAIMAN

LA CAFEA

(Rebo: 3+3=6)

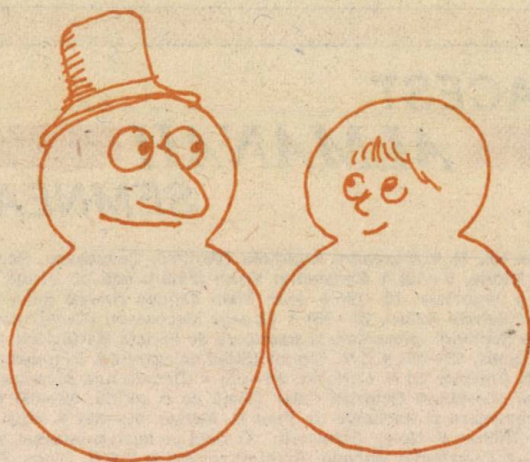

ÎN ACEST

ALMANAH

SEMNEAZĂ:

• Mihai Beniuc (De ziua lui, 6) • Alexandru Andrișoiu (Partidul, Ceaușescu, România, 6) • Teodor Vărgolici (Implicarea în istorie, 8—13) • Constantin Vișan (Față-n față cu istoria, 14—15) • Valentin Lipatti (Amintiri despre o negociere, 16—19) • Jean Stein Vanden Heuvel (Interviu cu William Faulkner, în românește de Antoaneta Ralian, 20—25) • George Macovescu (Curaj, modestie și frumusețe, 26—29) • André Maurois (Memorii, prezentare și traducere de Pericle Martinescu, 30—37) • Anca Bălaci (Însinguratul de la Tomis, 38—41) • E.M. Cioran (Stilul ca aventură, în românește de Modest Morariu, 42—47) • S. Traian (Întîlnire cu N. Cartoian, 48—55) • (Despre Ana Ahmatova, prezentare și traducere de Janina Ianoși, 56—59) • Octavian Paler (Viața ca o coridă, 60—65) • Armand Salacrou (Scandalul Goncourt, prezentare și traducere de Paul B. Marian, 66—69) • Mihai Gramatopol (Solarium Augusti, 70—71) • William F. Nolan (Hammett. O viață pe buza prăpastiei, selecție și traducere de Felicia Antip, 72—77) • Constantin Mohanu (Scriitori români la P.E.N. Clubs, 78—81) • Alejo Carpentier (Cristofor Columb, sfînt, aventurier sau poet?, în românește de Andrei Ionescu, 82—83) • Jean Prasteau (Georges Simenon se mărturisește, traducere de M.G., 84—85) • Norman Mailer (Din „Oștirile nopții”, prezentare și traducere de Rodica Mihăilă, 86—91) • Ion Gh. Pană (Ultima zi de război, prima zi de pace..., 92—95) • Ecaterina Țărălungă (Henri James, scriitor complex, 96—98) • Nicolae Manolescu (Prietenul meu Ivasiuc, 100—101) • Gica Iuteș (Cu Nicolae Velea, 102—103) • Radu Coșasu (Mazilu, bogatul, 103—105) • Șerban Foarță (Virgil Mazilescu, 105—106) • Petre Stoica (Din „Însemnările cultivatorului de măr”, 107—110) • Ion Petrache (Nicolae Tăutu, 110) • Eugenia Tudor Anton (Sanda Movilă în corespondență, 111—113) • Nicolae Scurtu (Cincinat Pavelescu în epigrame, scrisori și dedicații, 114—115) • Alexandru Balaci (Centenar Giuseppe Ungaretti, 116—120) • Radu G. Țeposu (Spuneți o metaforă care v-a plăcut, 122—125) • Traian Stoica (O sută de poezi într-un vers, 126—131) • Nusia Stancu (Haiku și poemele într-un vers ale lui Ion Pillat, 132—135) • Constantin Tolu (Empireul, 136) • Dan Dușescu (Shakespeare inedit, 138—141) • C.D. Zeletin (Sonetul lui Leonardo?, 142—144) • Yvonne Duplessis (Ce este suprarealismul?, în românește de Antonia Nicolescu, 146—147) • Horia Matei (Insulele celor o mie de enigme, 148—153) • Gheorghe Jurgea-Negrilești (Umbra lui Rasputin, 154—157) • Jean Chalon (Doamna Rimbaud iese din legendă, prezentare și traducere de Miorița Mușat, 158—159) • George Nestor (O aniversare, 160—161) • Titel Canache (Reflecții... concave, 161) • Radu Sergiu Ruba (Alfabetul universal pentru orbi, 162—163) • N. Scurtu (Notă de istorie literară, 169) • Eugen Jebeleanu (Falimentul poeziei de azi, 1934, 164—165) • Bozidar Stosic (Mica bancă din parc, 165) • Gilles Lapouge (Nimic în mîini, totul în cap, traducere de Dora Scarlat, 166—167) • Al. Cerna-Rădulescu (Trei tablete și o scurtă istorie, 168—173) • Jacques de Lacretelle (Edgar Allan Poe, arhanghelul bizarului, traducere de Dora Bunaciu, 174—176) • Petre Strihan (Aforisme, 177) • Al. Raicu (Mici evenimente, mari, 178—179) • (O biografie a Isadorei; Manon a existat în realitate?, traducere și adaptare de Lidia Șindrilaru, 180—181) • Joseph Kessel (Sub Arcul de Triumf, traducere de M.G., 182—183) • Victor Hugo (Talleyrand, „Diavolul șchiop”; Executarea lui Ludovic al XVI-lea, traducere de Sorina-Maria Ștef, 184—186) • Mircea Scarlat (Dicționarul poezilor români, 187—193) • Horia Tecuceanu (Scriitorul-detectiv, 194—196) • Alfred Hitchcock prezintă întîmplări să ciănțane dinții (Ultimele dispoziții de Lawrence Page, Omor în 2020 de C. B. Gilford, în românește de Andriana Fianu, 198—205) • Tennessee Williams (Poveste de Tolstoi, traducere de Angela Jianu, 205—209) • Gibran Khalil Gibran (Ziua mea de naștere, traducere de Maria Nicolae, 209—210) • Henry Slesam (Restaurantul lui Lampi, 210—214) • Nedra Tyre (Enigma Margaretel, traducere de Mihaela Mazilu, 214—217) • Gian Marco Venier (O iubire aztecă, traducere de Sorina-Maria Ștef, 217—218) • Agatha Christie (Vila „Filomela”, traducere de Antoaneta Ralian, 218—224) • Helen Nielsen (Crimă și făptaș, traducere de Nicolae Protopopescu, 224—229) • Robert S. Aldrich (Ceai de plante, în românește de Eugen B. Marian, 229—233) • Bruce La Lowery (Un monstru micuț și frumos, traducere de Dana Opriță, 233—237) • Walter C. Fluss (Bal mascat, în românește de Nicolae Nicoadă, 237—239) • Jacques Antoine, Pierre Bellemare (Un escroc sentimental, în românește de Gh. Buzoiianu, 239—241) • I. Marbel (Cum am căpătat legătura, 242—243) • Hans Joachim Riezenring (Romanță neromantică, traducere de Paul Berștein, 243—244) • Leon Sărățeanu (Orașul și amintirile scriitorului, 246—253) • Calendar literar (254—259) • Alex, în lumea literelor, 260 • Dorin Măran (Interviu teatral, 266—271) • A. Cernescu (Pe lîngă scenă, 271) • Mircea Zane (Pe meridianele cîntecului, 272—275) • Constantin Popescu (Hollywood, 100 de ani, 276—289) • Instantanee cu... umor, 290) • Vlaicu Bărna (Mostre din sacul cu petice, 292—293) • Matthieu Galley (Snobismul astăzi, în românește de Antonia Nicolescu, 294—295) • Marius Petrescu (Un „portret-robot” sau apocrife despre Miică, 296—301) • Guy Bechtel, Jean-Claude Carrière (Prostia și dicționarele ei, traducere, prezentare și adaptare de Dana Opriță și Traian T. Coșovei, 302—306) • Rebus (307—311, 318) • Cristian Țopescu (Jurnal sentimental, 312—313) • Cornel Catană, Dumitru Pelican (La Steaua care-a mai rămas, 314—317).

ALMANAHUL LITERAR

EDITAT DE ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI

SECRETAR: CONSTANTIN ȚOIU

COLECTIVUL REDACȚIONAL AL ALMANAHULUI

● ALEXANDRU BALACI	}	— lector, vicepreședinte al
● TRAIAN T. COȘOVEI		Uniunii Scriitorilor din R.S.R.
● MIRCEA SCARLAT		— redactor
● TRAIAN STOICA		— secretar de redacție
● VASILE OLAC		— coordonator tehnic
● CORNEL CATANĂ		— coperta și prezentare grafică
● NUSIA STANCU		— prezentare grafică
● LIVIU MÎNECAN		— corectura
● VICTOR STROE	}	— fotoreporteri

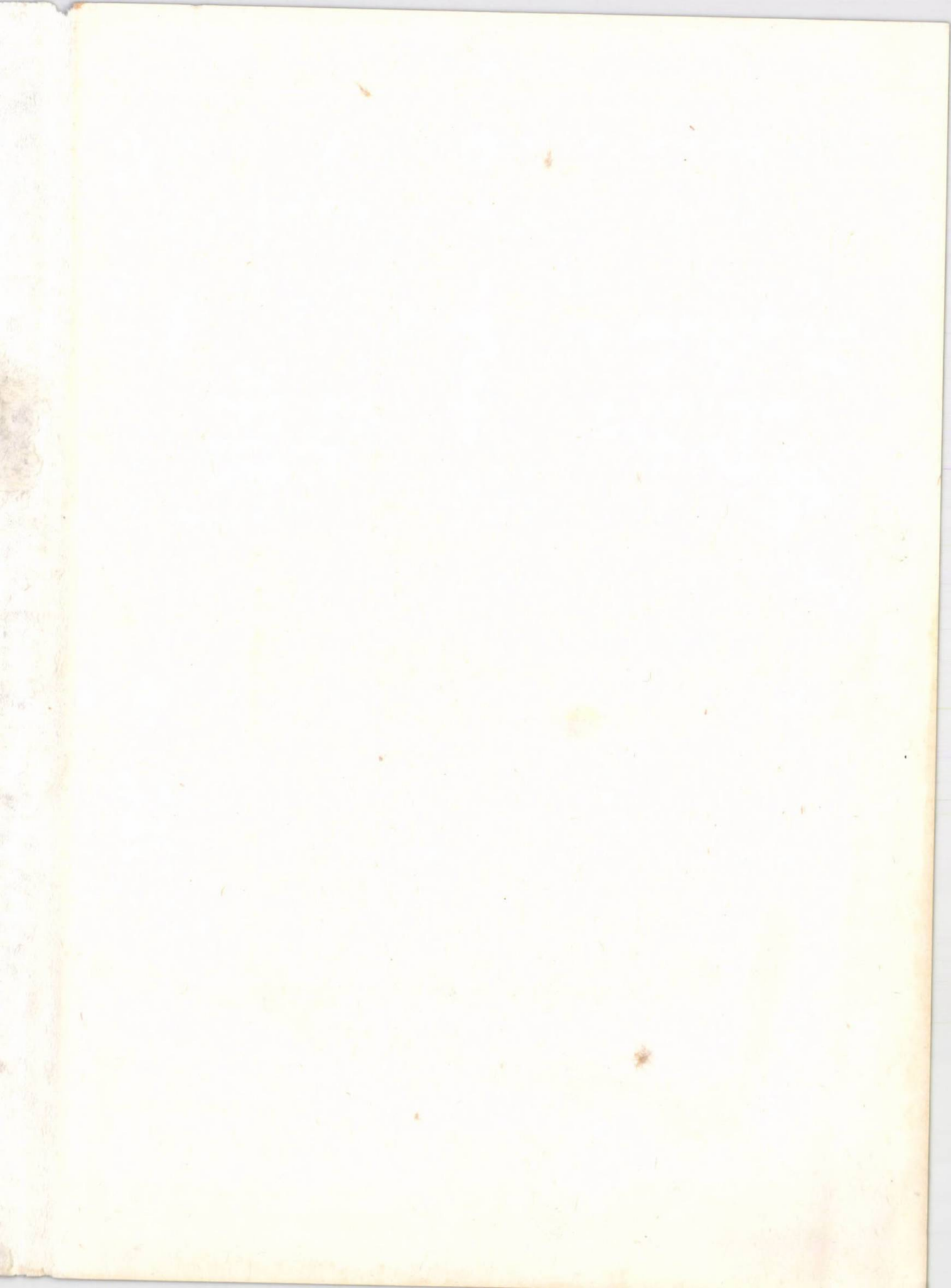
Tiparul executat la Combinatul poligrafic
„Casa Scintei” — București, sub
comanda nr. 70 302

PREȚ: 25 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

ALMANAHUL LITERAR 1988

